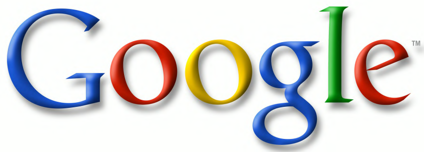

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

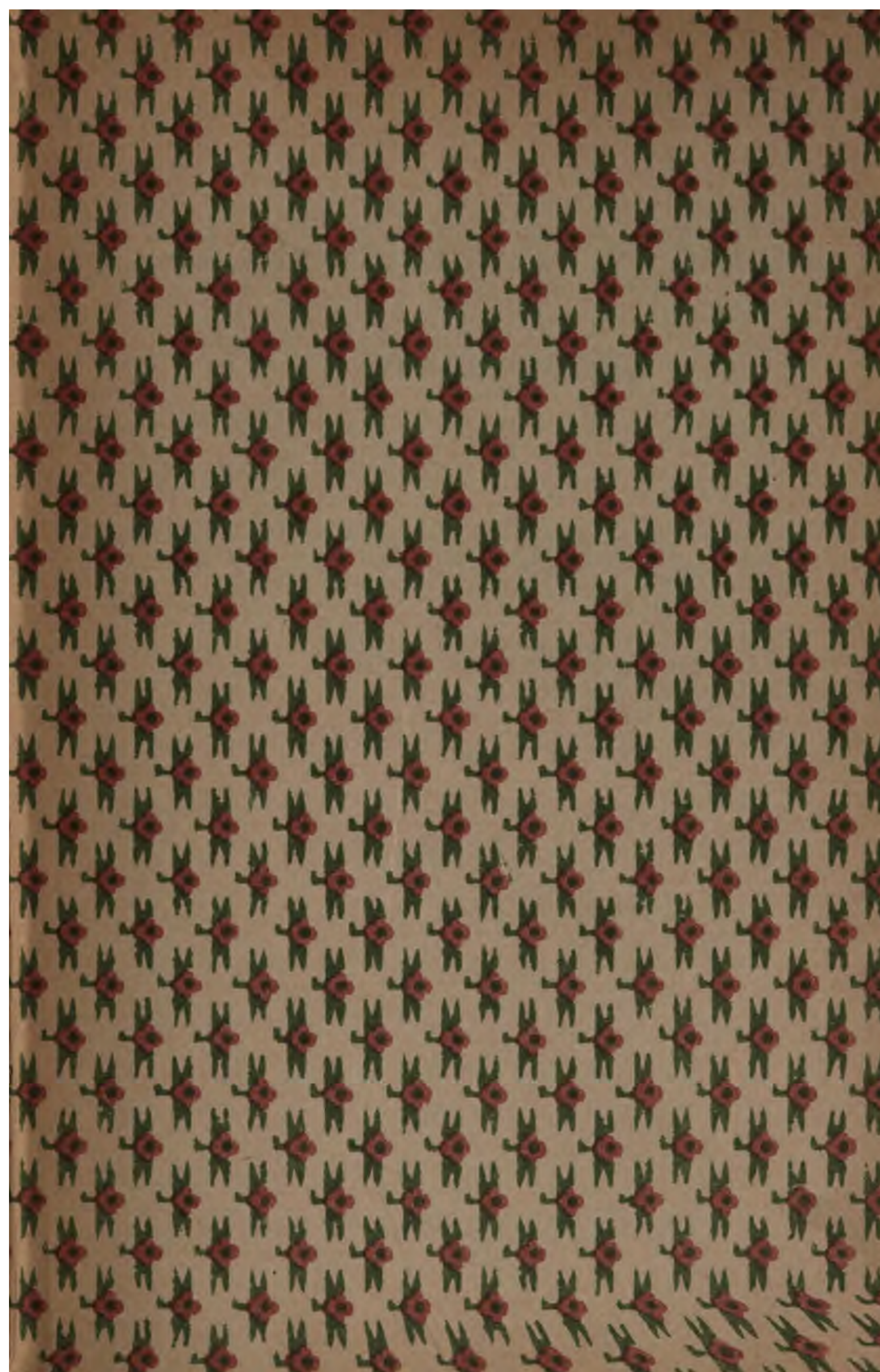
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

TETO
VEDL
É KNI
TIŠKA KOLMANA
DŘ. HRADEC

12 114

SLOVANÉ A NĚMCI

V STARÉ DOBĚ,

ZEJMÉNA

CL. PTOLEMAIA

VELKÁ GERMANIA.

DR. JAN SLAVÍK.

V komisi knihkupectví J. HOLČE v Jindř. Hradci.

GN549
S6S5

TISKEM KARLA BRANDEISA V TŘEBONI.
1903.

Své milé choti

Bertě

v upomínku na slavnosť mikulášskou před třiceti roky

připisuje

spisovatel.

ÚVOD.

Před dvaceti roky vzal jsem poprvé do ruky C. Ptolemaia zeměpis a tu probíraje se tímto spisem, zdálo se mi víře nepodobné, že by nebylo možno zprávy tak určitě znějící, jež se velké Germanie týkají, rozluštiti, zvláště když jsem seznal, že jsou sdělení o zemích sousedních dost správně zaznamenána.

To svedlo mne k tomu, bych se o to pokusil, jestli by přec nebylo cesty, která by k rozluštění Ptolemaiova místopisu v Germanii vedla. Mnoho a mnohokráte jsem práci tu započal a pokaždé přišel jsem buď v tom či onom směru na neshody a teprv po nabytých zkušenostech v počítání na jiných místech Pt. spisu, došel jsem k resultátům, jež nyní uveřejňuji.

Při této práci zabývaje se zejména místopisnými a historickými studiemi jednotlivých zemí a krajin dospěl jsem k tomu poznání, že jest třeba důkladně a pozorně dějepisná sdělení starých spisovatelův řeckých a římských, jakož i z dob věku středního pročítati a nijak se nevázati na dosavádní výklady dějepisců.

Tak rostla pozvolna tato má práce. Nebylo z počátku mým úmyslem, přesvědčení, jehož jsem ze studia nabyl, s širší veřejností sděliti, pracoval jsem, jen abych si sám utvořil příslušný názor o poměrech v Germanii v staré době a vývinu jejich, ale nabyv jasného obrazu o věci, rozhodl jsem se jinak.

Resultáty, k nimž jsem dospěl a důvody, jež mi cestu k nim naznačily, uvedl jsem co možno krátce, nezabývaje se přes příliš názory odchylnými a nepouštěje se také přes příliš často do jejich opravování neb vyvrácení. Jsouť mínění odchylná těm, jež

se touto věcí zabývají, zúplna známy. Šlo mi především o to, naznačiti celkem a na příkladech v jednotlivých případech, jaké bylo osazení Germanie v dávném starověku a jaký byl jeho pozvolný vývin. Jest samozřejmé, že jsem byl nucen dotknouti se také otázky keltické, skythické a kimmerické, any s oním osazením a vývinem souvisely.

Při popisu Germanie dle Pt. resp. při překladu jeho Germanie užil jsem co základního textu, textu řeckého jako textu původního a jmenoval města a místa, řeky a hory tak, jak je v textu řeckém nalézáme. Zvláště uváděl jsem jména ta vždy v prvém pádu, takže sluší tu vždy doplniti při dotýčném jménu větu slovem »nazvanou« neb podobně. Nechtěl jsem tu jména míst těch uvádět tak, jak my některé z nich nazýváme, ale snažil jsem se, aby označeny byly tak, jak je u Pt. nalézáme, což by při skloňování nebylo možno. Toto platí jen ale při překladu Germanie. V dalších pojednáních užívám i označení našeho i skloňuju jména ta a také i řecké přípony vynechávám.

Uvádějí-li staří spisovatelé řečtí i římští jména ať místní, ať osobní, jest třeba při překladu jejich spisů a zejména při výkladu jich rozeznávati, je-li jméno to řecké či latinské neb cizí a v posledním případu, je-li uvedeno tak, jak znělo v jazyce cizém, či je-li zřečtěno či zlatinisováno.

U Pt. nalézáme toto vše a proto zejména třeba dotýčná jména správně uvésti. Čteme-li na př. Munition, seznáváme, že jest slovo to latinské a sluší je tudíž psáti Munitium; Limios alsos jest zase slovo řecké. Při slovech ale Carrodunon, Lugidunon jest nám zřejmo, že přípony řecké »on« (lat. »um«) ku jménu nepatří; nebo bylo-li »dun« slovo kelt., značící tolik co naše »týn«, tož zřejmo, že třeba nám čísti Carodun, Lugidun a ne jinak. Proto také třeba nejprve zjistiti, jaké as bylo pravé jméno dotýčného místa a dle toho cizí příponu vynechati neb pozměniti. Podobně máme i při jménech rozličných osob neb národů.

A to jest veliké důležitosti, ku které dosud nebylo plně přihlíženo, takže jména osob, kmenů a míst libovolně byla komolena. Čteme-li: Vinitharius autem genuit Wandalarium, Wandalarius Thiudemir, Walemir et Widemir, nemůže být dovoleno za

Thiudemira, Walemira a Widemira psát Thiudemer, Walemer, Widemer, jak na př. činí Dahn. Mámeť dost toho, kde prameny samy si odporují a kde dost obtížno hledat pravé jméno.

Tak píše se Totila, Totilas, co na veškerých penězích jemu připisovaných čteme Baduila a j.

Co se mne týká, vynasnaším se, pokud stačím, jména Pt. uvedená správně, jak asi zněla, uvésti a chybím-li, prosím za opravu.

V JINDŘ. HRADCI, koncem r. 1902.

I.

O Ptolemaiovi a jeho pramenech.

Jedním z nejdůležitějších pramenů jak pro známost zeměpisnou naší krajiny v prvních stoletích po nar. Kr., tak i co veledůležitou pomůckou dějepisnou a národopisnou této doby jest Ptolemaiova geografie.

Málo jest starých spisovatelů, kteří by byli tak zneuznáváni, jejichž zprávy by byly tak v pochybnost brány a to v celku i v jednotlivostech, ba kterým bylo tak křivděno, jako se stalo Pt. A zvláště vynikají v tomto směru spisovatelé němečtí, kteří na Pt. geografii dobrého místa nenechávají. Tu tvrdí někteří, že Pt. dobře zprávám, jež obdržel, nerozuměl a následkem toho jména míst korrumpoval, měst žádných že v Germanii nebylo, tudíž asi si rozličná jména sám vymyslil, že ani latinsky správně číst neuměl, tak že z Tacitových slov »sua tutanda« učinil město »Siatutanda« a z »Marobuda« město »Marobuduon«, ba někteří jdou i dále a tvrdí, že snad jména kmenů a měst ani Pt. neuvedl, to že snad učinili někteří pozdější spisovatelé. Proto také že udání Pt. víry nezasluhuje a že jest to beznadějné chtít sídla národů a polohu míst Pt. uvedených určit. A ptáme-li se proč? odpovídá Adelung: poněvač mezi všemi Pt. uvedenými jmény místními jsou sotva dvě neb tři, pro které by bylo možno **německou** analogii nalézti. Proto tudíž, poněvač jména míst Pt. uvedených nejsou z největší části německá, ač Pt. je v Germanii uvádí, proto jsou udání Pt. nesprávná, falešná, vymyšlená ano podvržená. Již toto mělo by spisovatele Slovany povzbudit, aby se s Pt. Germanií zabývali.*)

O Pt. samém dochovalo se nám málo zpráv. My víme jen tolik, že Pt. žil v druhém století po Kr., že byl Řek v Egyptě narozený, který zabýval se geografií, dějepisem a zejmena astronomií, v kteréžto poslední příčině vynalezl přístroj, dle něhož prů-

*) Jak si mnohý dovolí o Pt. psáti, toho důkazem jsou slova J. Kniese (Český lid II. str. 687), který mluví o *nepříliš spolehlivých* zprávách Pt. a cituje z Pt.: *»Sidonurchia ferrifondisse«*. Kde jen pro boha toho v Pt. vyčetl. To má být *spolehlivý* výpis z Pt.?

měr měsíce dosti správně vypočetl a že ustanovil planetový systém, dle něho Ptolemajským známý. Sepsal několik spisů, zejmena Syntaxis, později Almagest zvaný ve 13 knihách a Geografii o 8 knihách, o níž chceme zde promluviti. Sepsání Almagestu klade se k r. 141. po Kr., soupis králův po r. 161. po Kr. a geografii asi v letech mezi 170—180 po Kr. Vedle Olympiodora byl 87 let stár a žil po 40 let při chrámu Serapis.

Astronomické spisy Pt. vynikají důmyslem a výpočty jeho správností, jimž se i nyní, zvláště přihlížíme-li k nedostatečnosti nástrojů, jichž Pt. užíval, musíme jen obdivovati. Uvedl jsem již, že Pt. správně určil velikost měsíce a chci jen poznamenati, že rovněž tak správně vypočetl i sklon ekliptiky 23° 50' jakož i trvání nejdelšího dne na tom kterém stupni. A o učenci takovém mohlo by se říci, že si jména národů a míst smýšlel, že tehda latinsky nerozuměl. Ovšem jest možno, že všecky zprávy, které o Germanii obdržel neb odjinud přijal nebyly správné a že tudíž mohl být a byl leckdys v omyl uveden a pak tudíž že i sdělení jeho byla chybná; však když se i na některých místech takovéto chyby nalézají, tož neopravňují tyto jednotlivé chyby nikoho, aby dílo celé zavrhoval. Z první knihy Pt. seznáváme, jak snažil se Pt. co nejlepších zpráv nabýti a jakou dal si práci, aby zprávy z rozličných pramenů pocházející v jednotu uvedl. Že se mu to vždy nezdařilo, kdož by proto hned chtěl celý spis jeho jako bezcenný zamítnouti? Pohléděme jen na mapy ze 16. a 17. století; ukazují snad mapy ty pravou podobu dotyčné země? Pohléděme jen na př. na mapu Tavola nuova di Germania ve spise Geographia A. Ptolemaei od Josefa Moletia v Benátkách r. 1562 vydanou. Tu vidíme, že Rýn jest tentýž jak u Pt., vidíme, že na př. Labe prýští u Tábora a Vltava jest tam, kde teče naše Ohře; my tu uvidíme, že jakási řeka pod Mikulovem prýští v horách Sarmatských (Karpatech) a teče kolem Olomouce a u Míšně se vlévá do Labe atd. A jaké pojmenování měst! Stíží rozluštíme, co by jména dotyčná znamenala.

Anebo podívejme se na mapu Cech Mikuláše Klaudiana z r. 1518. Nejen že Čechy mají tu zcela jinou podobu, než jakou se vykazují ve skutečnosti, ale i udání jednotlivých míst s pravou jich polohou se nesrovnává. My najdem tu na př., že Zbraslav jest na levém břehu Berounky a Jílové na levém Vltavy; rovněž i Týn n. Vltavou. Uvidíme, že Třeboň jest jižněji položena než Budějovice a Krumlov že jest na západu Budějovic. Tábor jest mezi Soběslavou a Pelhřimovem atd. Jestliže ještě v 16. století takovéto chyby se staly, jak bychom mohli i jen čekat, že ve 2. století najdem mapy bez chyby? Jest-li v 16. století takovéto chyby v mapě Čech mohl domorodec Čech učinit, jak bychom mohli

i jen doufat, že bude mapa Germanie v 2. století v Egyptě pracovaná od člověka, který nikdy v Evropě nebyl, bezvadnou! A přece porovnávajíce udání Pt. o Germanii najdeme, že sdělení jeho neobsahují ani takových chyb, jako mapy ze 16. století Ostatně ti, kteří se horší, že Pt. udává tok jednotlivých řek v Germanii nesprávně, nechť jen se rozpomenou na zprávy, jaké jsme měli ještě před 30 a 40 léty o horním toku řek v Africe na př. Nilu a shledají, že té hany, kterou Pt. zasypávali, tento zajisté nezaslouží.

Pravil jsem, že jednou z hlavních vad, kterou má dílo Pt. jest ta, že zprávy jeho o Germanii měl z rozličných pramenů a to ať již zprávy ty přijal přímo neb snad je našel v jiných spisech.

Návěští o místech a národech při Rýnu a Dunaji obdržel jistě ze zpráv římských, neboť po obojích těchto řekách bylo vojsko římské rozloženo a poblíž těchto řek válčili Římané s Germany. O těchto válkách mnoho bylo zapsáno ve spisech, které se na naše časy nedochovaly, jako na př. C. Plinia bellorum Germanicorum libri XX., Catonis liber de rebus Germanicis, Bassi Aufidii de bello Germanico atd., mnohá zajisté také došla Pt. sdělení od osob, které právě v těchto válkách se súčastnily, vždyť ony dlouhé války mezi Markomany a Římany byly právě za živobytí Pt. vedeny. Nač však ihned zde chci poukázat, jest, že sluší vždy i tyto, řekli bychom úřední římské zprávy rozdělovat na zprávy porýnské a podunajské, které nemají spolu ničeho vyjma původu společného a které tudíž nejsou, jak později ukážu, ve spojitosti, ale místy v rozporu.

Co se pak zpráv o ostatní Germanii týká, tu obdržel tyto Pt. ať přímo či nepřímo od cestovatelů a sice podával každý cestovatel zprávy jen o své cestě bez ohledu na udání cesty jiné. Pt. věcí pak bylo zprávy o těchto cestách dle možnosti v soulad uvésti. Že toto není věcí snadnou, o tom netřeba mluviti a že to bylo zvláště za dob Pt., kdy ani velikost Germanie ani vodo- a horopisné poměry její dobře známy nebyly, věcí nad míru obtížnou, jest očividno; a tu musíme se diviti, že byl Pt. v stavu podati nám takých zpráv, jak je v jeho Germanii nalézáme.

Ovšem chceme ihned dodati, že vedle zpráv obchodníků měl Pt. také sdělení spisovatelů, jež záznamy dějepisné učinili, znal zajisté i měření země, které dle návrhu Julia Caesara bylo podniknuto a zvláště byla mu hlavní pomůckou sebraná sdělení Marina z Tyru, jejž sám uvádí; a také jednotliví vědci, jak se o tom zprávy dochovaly (Šafařík: Starožitnosti I. 123 a násl.), podnikali zeměpisné a výzkumné cesty. Však spracování všech těch zpráv a uvedení jich v soulad, pokud to ovšem vedle rozličných zajisté za-

často si odporujících zpráv možno bylo, jest velikou zásluhou Pt., která dosud příslušně oceněna není.

Jest zcela přirozeno, že chce-li kdo jasně označiti poměrnou vzdálenost a směry jednotlivých míst k sobě, že učiní tak způsobem grafickým. Proto nalézáme také již v nejstarších dobách mapy jednotlivých krajin, v nichž jednotlivá místa a poměr vzdálenosti jich od sebe jsou zaznamenána. Zvláště národové, sídlící při pobřeží východní části Středozemního moře, snažili se již záhy vedle udání vzdálenosti jednotlivých míst i na mapách obraz dotýčných krajin podati, zejména však snažili se celou zeměkouli, jak si tehdy pevniny i moře na zeměkouli té představovali, zobraziti.

Kdo první takovouto mapu zhotovil, není známo a také nevíme, zdali prvním popisům země byly mapy přidány, jeť i u Aristotela sporno, zdali slovem θεωμένοις τὰς τῆς γῆς περιόδους mají takové mapy být označeny, my jen tolik víme, že již záhy takových map bylo.

Strabo nám vypravuje (II. kn.), že Eratosthenes*) ve třetí knize své geografie se o tom zmiňuje, že jest třeba staré zeměpisné karty opraviti a že on také tak učinil. Z toho musíme souditi, an Eratosthenovy mapy zobrazovaly celý tehdy známý svět co celek, jakož i jednotlivé části jeho, že již před ním takovýchto podobných obrazců bylo.

Jak pak během doby známostí zeměpisných přibývalo, tak i geografické zprávy Eratosthenovy byly doplňovány a opravovány.

Poslední předchůdce Pt., který tehdy známé zprávy geografické sebral a jenž snažil se je jaksi uspořádati, byl Marinus z Tyru.

Jakého druhu spis Marinův byl, či bylo-li tu spisů více a co vše v nich bylo obsaženo, to jest dnes nemožno s určitostí pověděti. Ze Pt. víme, že za jeho časů spis či spisy zeměpisné Marina z Tyru nalézaly se v několika vydáních, z nichž se pozdější všelikými opravami od prvnějších lišily, jest také sporno, byly-li spisům těm přidány mapy. My jen na jisto víme, že se při posledním vydání žádných map nenalézalo.

Těchto prací Marinových užil Pt. co nejhojněji, ovšem užívaje jich způsobem kritickým, srovnávaje udání jejich se zprávami jinými, opravuje a doplňuje.

Poněvadž spisy Marinovy jsou nám neznámy, nemůžeme nijak poměr jejich ku Pt. geografii určit, a nemůžeme-li toho učinit,

*) 275—194 př. Kr.

pak nemůžeme také říci, co Pt. z Marina do své geografie přibral, zejména nemůžeme také říci, jestli přejal zprávu tu tak, jak ji Marinus uvedl. Proto také nejednají správně, kdož citujíce Pt., říkají »Marinus praví«; my nemůžeme se Marina dovolávati, nýbrž musíme vždy jen o Pt. mluviti.

V dohě nejnovější stalo se totiž zvykem tvrditi, že Pt. Marina Tyrinského téměř opsal nebo jak na př. Bremer praví »dass er seinem Vorgänger blind gefolgt ist, mit allen seiner Fehlern«. Že takováto tvrzení nejsou oprávněna, jde z I. knihy Pt. geografie zřejmě na jevo a třeba tu opakovati, co již Kruse r. 1821 v té příčině pravil: »On (Marinus) navrhl nebera zřetele na kulatost země a konvergenci meridianů rovnočárnou síť pro celou tehdy známou zemi. Do této vkreslil vedle vzdálenosti všechny zprávy, jež z Itineraria, Peripluů, Řeků a Římanů čerpal a spojil s tím i zprávy z dob novějších, jež jej pak k novým přepracováním přivedly, poněvadž dílem mínění starších spisovatelů, dílem jeho vlastní dřívější posudky pozdějšími objeveními zvráceny byly. Pt. viděl toto na rozličných vydáních jeho map nebo již za jeho věku byla vydání rozličná. Avšak (Marinus) nevzal příslušného zřetele na vzdálenosti, důvěřoval příliš některým zprávám cestovatelů, délku i šířku celé obývané země nesprávně určil, an ji měl k východu a na jih rozšířiti, při posouzení zpráv lodníků nejednal dostatečně kriticky . . .

Proto vystoupil Pt., opravil síť konvergujícími meridiany opravil i ostatní uvedené chyby a to dílem dle zpráv, z nichž již byl Marinus čerpal, dílem ze zpráv novějších, a zřídil komentar tak, že si dle toho mohl každý mapu nakreslíti, neboť udal polohu míst, jež hlavně vedle cestopisů udal neb jednotlivě i dle astronomického měření znal dle stupňů a minut délky i šířky . . .

Pt. věděl, že se všem popisům cest stejná cena přisuzovati nemůže, že udání směru a vzdálenost v krajích méně navštěvovaných a ve větších vzdálenostech se nalézajících není tak jisté jak v krajích často navštěvovaných, o nichž všichni jedno a totéž vyprávěli, znal nespolehlivost sdělení kupeckých, kde z chlubivosti vzdálenosti často zvětšovány byly, on bral zřetel k překážkám na cestách, které v rozličných krajinách rozličné zkrácení vyžadovaly, on věděl, že nestačí vzdálenost cest dle stadií určiti, ale zcela dobře soudil, že třeba Sciothery a Artrolabiemi směr k severu, východu neb ku středním krajům a to nejen všeobecně ale i při změněném směru cesty správně pozorovati a tak vzdálenost v přímém směru na mapě zaznamenati. Vše to ukazuje ku zdravé kritice a určitosti, jež jest takového matematika, jakým byl Pt., hodna. Velký poklad starých a novějších zpráv, který tehdy za jeho doby tu byl, na naše doby se nedochoval, ale Pt. zachoval

nám výsledky oněch objevení a proto nezaslouží onoho tupení, jehož se mu tak často dostává od těch, kteří od jeho doby žádají, co se na oné době požadovat nemůže.«

Proto pravíme: Odkud by Pt. každou jednotlivou zprávu měl, to dnes na jisto určit možno není a jest každé tvrzení sem se vztahující nejisté. Jest sice pravda, že některá sdělení Pt. nalézáme i u jiných spisovatelů, zvláště zprávy z Porýní najdem tu u Tacita, u Strabona a jiných; ale z toho neplyne ještě, že Pt. čerpal zprávy ty z těchto spisovatelů. Naopak my musíme důvodně soudit, an Strabo nikdy a Tacitus jen krátce na hranicích Germanie přebýval a děje, jež popisují, se nesúčastnili, že oba dva čerpali ze spisovatelův jiných, kteří rovněž i Pt. přístupni byli. Než o těchže věcech psali rozliční spisovatelé a tu můžeme nanejvýše tedy soudit, že i Tacitus i Strabo i Plinius z těchže pramenů čerpali, kterých později i Pt. užil.

Však když i toho času možno není určit, kterých spisů Pt. při své Germanii užil, přec — a co jest pro náš účel daleko důležitějším — můžeme soudit na druh pramene, z kterého zprávy své čerpal, po případě z kterého ti, z nichž zprávy přijal, Marina Tyrynského nevyjímaje, čerpali. Tak můžeme tvrditi, že sdělení o toku Rýna a o místech při Rýnu jakož i dále sdělení o místech a kmenech sídlících v krajině mezi Rýnem, Veserou, Lippe a mořem přicházely ze zpráv o válkách, které Římané s Germany v této krajině a to hojně a úsilovně vedli. Těchto zpráv, které byly souhlasné a jichž bylo větší množství, užil Pt. ovšem tak, jak je obdržel, neměniv na nich ničeho. Musíme proto o místech do krajiny té náležejících jednati samostatně bez ohledu na místa ostatní v Germanii ležící. Bylať sdělení sem náležející rázu čistě vojenského, čemuž také jména míst jako: Munitium, Stereonitium, Tropaia Drusi, Navalia tomu nasvědčují, a nešlo tu o žádné obchodní spojení z míst těch a proto také neznal Pt. vzdálenost mezi místy těmi a ostatními východně jich ležícími.

Jiné ale rovněž vojenské zprávy měl Pt. z poříčí Dunaje, ale sdělení ta nejsou v žádném spojení s oněmi z Porýní a slušelo by tudíž k nim opět samostatně bez ohledu na Porýní pohlížeti, kdyby nebylo zde okolností jiných. Co se totiž zpráv o Dunaji samém a míst při něm ležících týká, tož jsou tato sdělení zcela samostatná bez ohledu na ostatní Germanii. Že zejmena nejsou v žádném spojení ani s Rýnem, jde z porovnání s. š. a v. d. na Rýnu a Dunaji na jevo, nebo Artobriga (Řezno) jest u Pt. na 47° 10' s. š. a Argentoratum (Strassburg) na 48° 50' s. š. co ve skutečnosti jest Strassburg téměř o 30' jižněji než Řezno. O nepoměru ve v. d. promluvíme na jiném místě.

Avšak z těchto míst na Dunaji ležících vedly obchodní cesty Germanií k baltickému a po Labi k severnímu moři a z míst na těchto cestách ležících pak zase k Rýnu. Byl tudíž Pt. nucen určení polohy míst dále od Dunaje ležících co se vzdálenosti týká i ve směru k severu a i ve směru k Rýnu vyrovnávati.

Třetím druhem pramenů jsou sdělení obdržená od osob soukromých. Někteří z obchodníků u učenců římských učinili sdělení o cestách svých v Germanii jak od jihu k severu tak i směrem od Rýna k východu vedoucích, udávající vzdálenosti jednotlivých důležitějších bodů na způsob, as jak toho při zprávě Ibrahima ibn Jakuba nalézáme.

Tyto zprávy Marinus a po něm Pt. snažili se přivésti v zájemný soulad.

Za touto příčinou konstruoval Pt. mapu Germanie, do níž jednotlivá místa vzhledem ku vypočtěné ním pravděpodobné přímé vzdálenosti od nejbližších míst zanesl. Z této mapy přenesl pak Pt. místa ta s udáním v. d. a s. š. do své geografie.

Toto ukazuje nám, jak i my máme při hledání míst Pt. uvedených postupovati t. j. určit vzdálenosti místa třetího neznámé nám polohy od dvou míst polohy známé, což se nejlépe vyjádří udáním v. d. a s. š. Při tom však především sluší dbáti toho, abychom při takovémto určování brali, pokud to možno, za základ ona místa, o nichž měl Pt. známost z těchže pramenů a pokud možno z téže cesty.

3. Nelze nijak o tom pochybovati, že byla Germanie neb aspoň jednotlivé její části od Dunaje až k moři baltickému již mnoho set let mnohým obchodníkům fenickým, řeckým a římským známa. Mámeť proto písemných dokladů a nasvědčuje tomu i archeologie.

Tak píše dr. Niederle:*) »Již pracemi Gentheho a pak debatou vedenou o tomto předmětu na sjezdu stokholmském r. 1874 se dokázalo, že dlužno hledati dále k východu ještě jiné cesty obchodní. Nálezy řeckých mincí jsou nejbezpečnějšími stopami těchto cest, po kterých zajisté již Foeničané převáželi zboží jantarové a bronz. Tak našel Genthe sledováním nálezu mincí jednu přímou cestu, táhnoucí se od východního moře baltického přes Poznaň, Slezsko, Moravu, Uhry a Srbsko do Makedonie . . . Druhá východnější cesta, na níž se velmi často zapomíná a která byla také jistě velmi důležitou a navštěvovanou, byla cesta vycházející od ústí Dněpru (nebo Dněstru) podél jeho toku na sever, kde se odbočila k Sanu, přítoku Visly, a odtud dále po řece Visle k moři baltickému . . . Tyto dvě poslední cesty hlavně spojovaly sever

*) Dr. L. Niederle: Lidstvo v době předhistorické. Str. 349. a násl., pak str. 347. a násl.

s Orientem a byly jistě prý od Foeničanů používány . . . Těmito obchodními cestami, představujeme si, vnikla bronzová kultura na sever do Dánska a Skandinavie a zde pak samostatně rozkvetla k výši nebývalé. Příchod její udál se dle Montelia asi v polovici II. tisíciletí př. Kr. a byla tu v květu asi 1000 let, tedy ještě za doby, kdy jih a střed Evropy byly již v době železné. Dle Srpka Müllera přišla o něco později mezi r. 1000—500 př. Kr . . .«

»Obchod s jantarem tedy už od dřívějších dob, od doby neolithické prostředkoval spojení jihu se severem, podle všech známek právě v době bronzové došel svého největšího rozkvětu. Jantarové závěsky nebo šperky, které jsou v Evropě v době neolithické mimo domovinu jantaru řídké, stávají se v době bronzové velmi hojnými a můžeme bez ostychu říci, že roznášeny byly po Evropě zároveň s bronzovými výrobky. Jantar a bronz jdou takřka ruku v ruce do světa.«

»V Evropě nalézal se (jantar) již v starověku na více místech v Italii, Sicilii, Španělsku (také v Rakousku na více místech a v Rumunsku se vyskytuje), hlavně ale na plochých, písčitých březích baltických. Zde je vlast jantaru z téměř všech evropských nálezů. Náleziště italská zůstala téměř obchodem nedotknuta, jantar z nich jak se zdá se nerozšiřoval. Je dokázáno Helmem, že se chemickým složením jantar italský (simulet) liší od severního (succinitu) hlavně procentem jantarové kyseliny (4—7%), která schází jantaru z Apennin, nalezenému u Scanella, v údolí Sitty a Siltaru. Ovšem jsou nálezy z této stránky ještě málo probádány, ale kde se zkoumalo, našel se vždy jantar původu severního. Tak i jantarové věci z nálezů mykenských i pozdějších bolognských jsou dle rozboru Helmova baltického původu, ne apenninského nebo sicilského, a slouží nám za jeden z nejkrásnějších dokladů časného obchodu s jantarem. Ba i jantar, který se našel v egyptských hrobech 5. dynastie, má se dle nejnovějších zkoumání za jantar severní.

Obchod s jantarem rozkvetl v době bronzové a kvetl ještě v první době železné. I za doby římské a pozdější neustal. Nejstarší psanou zprávu o obchodu s jantarem severním odkryl J. Oppert na klínovém nápisu obelisku assyrského, chovaného v britském museu londýnském.«*)

Když tedy věci nalezené v Mykénách a i v hrobech V. dynastie v Egyptě pocházejí z jantaru, který byl sbírán na pobřeží baltickém, tož vidíme, že bylo již v druhém tisíciletí př. Kr. spojení obchodní mezi Egyptem, Řeckem a mořem Baltickým. Toto jest dotvrzeno nápisem na obelisku assyrském, pocházejícím z IX. století př. Kr.

*) Srov. dr. L. Niederle: »O původu Slovanů« str. 117.

Obchod tento byl veden Foeničany za rozkvětu jejich moci, kdy se tento národ usadil na pobřeží řeckém a odsud k severu obchod svůj rozšiřoval. Tehdy byly po cestě již jmenované vyváženy od jihu ku severu věci bronzové a přivážen ze severu ku jihu jantar.

Nesprávně jednají tudíž ti,*) kteří tvrdí, že teprv za časů Neronových přišla známost o jantaru z pobřeží baltického moře do zemí jižních. Takovéto tvrzení jakož i další, že i Plinius měl za to, že jantar ten pochází z moře severního a že se o poloze pobřeží nezmiňuje, jest přece jen v přímém odporu s tím, co Plinius praví. Tento výslovně uvádí, že jest od Germanů přivážen do Pannonie a odtud že přišel k Venetům, jež Řekové Enety jmenují a tito jsouce nejblíže Pannonie a bydlíce při adriatickém moři pověst o něm rozšířili a dodává: Pado vero adnexae fabulae est evidente causa. Zde Plinius odvolává se ku staré pověsti, jako by naleziště jantaru bylo na řece Pádu, u Venetů neb jak řečtí spisovatelé pravili, u Enetů, kteřížto řečtí spisovatelé také řeku Pád jmenovali Eridanem.**) Plinius tedy zřejmě tu vypravuje, že Veneti při adriatickém moři již dávno po kolik století kupovali jantar od Germanů, kteří zboží to dováželi do Pannonie: avšak že Veneti nepověděli, odkud zboží to mají, tak že se dlouho mělo za to, že naleziště jeho je při řece Pádu (Eridanu).***)

Vždyť Plinius právě před tím, než počne vypravovati, co on o jantaru soudí (certum est quiqui), uvádí, co jiní o jantaru napsali a jaké o něm pověsti byly a dodává, to vše že jest nesprávné, že při řece Pádu jantar nikdy nebyl. A na tyto pověsti právě Pliniem zaznamenané vztahují se dále uvedená slova: Pado vero adnexae fabulae videtur causa (či: est vidente causa). Jest-li a jak dalece tyto divoké zprávy o jantaru na řece Pádu nalezeném podporovala i záměna Venetů na moři baltickém s Venety při moři adriatickém sídlícími a jméno řeky Eridanu vtékající kdes dle řeckých obchodníků, jak již Herodot soudí, do moře baltického se jménem Eridanu = Pádu v Italii, jest ovšem nesnadno určiti. Ostatně více o této věci napsal Safařík (Starožitnosti § 8), k jehož sdělením dostačí tu se odvolati.

Však Plinius praví na uvedeném místě dále, že pobřeží mořské, kde se jantar nalézá, jest 600.000 kroků od Karnunta vzdáleno, tudíž že vzdálenost od Karnunta k baltickému moři obnáší 882 kilometrů. Rovná čára mezi Karnuntem a Stetínem čítá pak 620 kilometrů, což, počítáme-li $^1/_3$ vzdálenosti na zacházky, rovná se Pliniem uvedené vzdálenosti. O tom, že by se cesta tato týkala severního

*) K. Müllenhoff: Deutsche Altertumskunde I. 221 a násl.
**) Plinius: Hist. nat. III.
***) Srov. Šafařík: Starožitnosti § 8.

moře, které jest od Karnuntu ve vzduchové čáře na 1000 kilometrů vzdáleno, nemůže býti ani řeči a také Plinius k tomu nikde nepoukazuje.

Praví-li Müllenhoff, že kdyby se bylo jantaru z pobřeží baltického moře již dříve užívalo, že by byl zajisté Plinius byl o tom věděl a že by tudíž teprv r. 60. po Kr. nebylo po tom pátráno, odkud tento jantar přichází, — tož musíme říci, že Müllenhoff nechtěl zúmyslně sdělení Plinia rozuměti.

Jak jsem již pověděl, poukazuje Plinius k tomu, že ve starých sděleních, vypravujících, že se jantar nalézá u Venetů při řece Pádu, obsaženo jest to, že Veneti kupovali jantar od Germanů, kteří zboží to od baltického moře do Pannonie přinášeli a tu ukazuje, že se jantar již po několik století touto cestou k adriatickému moři dovážel. Než nasvědčuje tomu i další sdělení Plinia. Tento nikde netvrdí, že byl onen římský rytíř odeslán k baltickému moři, aby pátra po původu jantaru, ne, proto tam poslán nebyl. Plinius výslovně praví, že byl »ad id comparandum missus«, t. j. aby jantar nakoupil a byl za tou příčinou tam poslán od Juliana »curante gladiatorum munus«. Věděli tudíž v Římě zcela dobře, že v oné krajině jantar se nalézá a nešlo tedy o vypátrání, zda-li tam jantar vůbec jest, nýbrž jen o jeho nákup. A proto také dotyčný rytíř množství jantaru z oné krajiny přivezl.

Však ještě na jedno sdělení Plinia chci tu poukázati. Na uvedeném místě praví Plinius, že onen rytíř »et commercia ea et litora peragravit«, t. j. že procestoval nejen ono pobřeží, ale i **commercia** jeho t. j. místa, kde se obchod na onom pobřeží v jantaru vedl. Z toho se dovídáme, že na pobřeží baltického moře byla již v oné době zvláštní místa, kde se odbývaly trhy jantarové, což pak poukazuje k tomu, že se tam již dlouho, dlouho před tím obchod jantarem provozoval nebo koncentrace obchodu v jantaru, dobývaném po celém pobřeží, na určitém místě předpokládá v oné době obchodování po dlouhou dobu a to tak, že se vyvine až velice intensivní obchod, který se pak na určitém místě soustředí. Škoda jen, že nám Plinius jména oněch míst, kde se trhy na jantar a také na jiné věci, zejmena věci bronzové odbývaly, nezachoval: snad jsou to ona místa, která Pt. ve své geografii na pobřeží baltickém uvádí.

Zdá se mi totiž, že jest správnějším commercia*) et litora peragravit než vedle Detlefsena commercia exercuit et litora peragravit, nebo následující tanta copia invecta vyžadovalo by, aby předcházelo litora peragravit et commercia exercuit. Však plyne to i z věci samé. Uzavíral-li onen rytíř na pobřeží obchody v jan-

*) Že slovo commercia znamená tržiště, trhové místo, to dosvědčuje Klotz, který tu uvádí také z Claud. in Eutr. I. 58: »per commercia Assyriae ripae trahi.«

taru, pak zajisté bylo mu tam poukázáno k místům, kde se takový obchod uzavírá: nebo obchodování s jantarem na pobřeží baltického moře nebylo nové, ale trvalo již po mnoha století, jak z nálezů v zemích na východní straně středozemního moře ležících známe, následkem čehož samy ssebou se střediska obchodní t. j. místa trhová vyvinou. Z toho patrno, že se na věci i tehdy mnoho nemění, když by se i přijalo čtení druhé; nebo i tu musíme soudit, že byla na pobřeží baltického moře místa taková, kde byly obchody uzavírány.

Když toto čteme, pak jen se musíme divit té odvaze, s jakou Müllenhoff v té věci vystupuje, a jak se snaží prokázati věci, jež provésti nelze.*) Praví-li Müllenhoff, že kdyby bylo toto naleziště jantaru obchodu známo bývalo, že by byl Plinius z literatury o tom vědomostí nabyl, tu můžeme hned dodati: ano, z literatury věděl o tom také Plinius a sice z Pythea, Timaea, Hekataea, Philemona, Xenofona Lampsacenského, jež výslovně Plinius tu uvádí a i jiných, jichž jména neudává. Poněvač Müllenhoff podává i tu nesprávný, tendenční výklad dotýčných sdělení, pokud se Pythea týkají, proto třeba i o těchto zprávách něco málo pověděti.

Plinius popisuje severní hranici Evropy od východu ku západu praví, že nejprvé jsou tu (na nejvýchodnější části moře) mnohé ostrovy, jichž i jména neznáma. Z těchto jest u Scythie [která se tu jmenuje Raunonie (také Baunonie)] jeden ostrov vzdálen den cesty, na který moře, jak Timaeus praví, vyvrhuje jantar. O ostatním břehu jsou sdělení nejistá. Tak o severním okeanu:

*) Aby bylo zřejmo, jak proti pravdě dovede K. Müllenhoff psáti, dovolím si tu slova Plinia i dedukce Müllenhoffovy uvésti:

Plinius: Adfertur (succinum) a Germanis in Pannoniam maxime et inde Veneti primum, quos Enetos Graeci vocaverunt, famam rei fecere proxumique Pannoniae et agentes circa mare Hadriaticum. **Pado vero adnexa fabula est vidente causa.** Hodieque Transpadanorum agrestibus feminis monilium vice succina gestantibus, maxuma decoris gratia sed et medicinae creditur quippe tonsillis resistere et faucium vitiis, vario genere aquarum iuxta Alpis infestante guttura hominum. sexcentis pass. fere a Carnunto Pannoniae abesse litus id Germaniae, ex quo invehitur, percognitum nuper, vivitque eques Romanus **ad id comparandum** missus a Juliano curante gladiatorum munus Neronis principis, qui et **commercia** ea et litora peragravit, tanta copia invecta ut retia coercendis feris podiumque tegentia sucinis nodarentur, arma vero et libitina totusque unius diei adparatus in variatione pompae singulorum dierum esset e succino. maxumum pondus is glaebae attulit XIII librarum.

Müllenhoff: wäre diese fundstätte **schon lange für den Handel ausgebeutet worden,** so würde Plinius ohne zweifel schon **durch die litteratur besser darüber orientiert sein,** und man würde, seit die Donau im j. 10. vor Ch. reichsgraenze geworden und jeder verkehr hier wie am Rhein unter die strengste aufsicht gestellt war (Germ. 41, hist. 4, 64) wohl nicht erst ums jahr 60 nach Ch. von Rom aus *nähere nachforschungen* **über die Herkunft** des kostbaren Artikels angestellt haben, wenn auch dessen wertschätzung und gebrauch zum Teil von der mode und liebhaberei abhieng.

Hekataeus jmenuje jej Amalchium, dle řeky Paropamisu, která protéká Scythií, kteréžto jméno v jazyku onoho lidu znamená ledové (congelatum). Dle Philemona jmenují jej Kimbrové Morimarusam t. j. mrtvé moře až k předhoří Rubeas a dále Cronium. Xenofon Lampsacenský praví, že po třídenní plavbě od pobřeží Scythů přijde se k ostrovu ohromné velikosti jménem »Baltia«. Týž ostrov Pytheas »Basilia« nazývá. Mluví se též o Oonech, již se živí ptačími vejci a travou (avenis); o Aliích, kde se rodí lid s koňskými nohami; o Fanesiích, jimž jejich nahá těla ohromné uši kryjou.

Pak počínají jistější zprávy o lidu Iugaevonů, který jest nejprvnější. Tu jest Germania; zde jest veliké pohoří Sevus (ne menší než pohoří Ripheiské), dosahující až k předhoří Cimberskému, kde tvoří záliv, Kodaňský zvaný, plný ostrovů, z nichž nejslavnější jest Skandinavia, neznámé velikosti, jehož (ostrovu) jednu část, pokud jest známa, obývají Hillevioni v padesáti obcích, kteří jej druhým dílem světa nazývají. Však nemenší mínění jest o Eningii. Někteří praví, že až k řece Vistule bydlí Sarmati, Venedi, Sciri a Hirri. Pak jmenují záliv Cylipenský a při ústí jeho ostrov Latrin; pak jiný záliv Lagnum sousedící s Cimbry. Předhoří Cimbrů daleko do moře vybíhající tvoří poloostrov, který se Cartris nazývá. Zde poznali Římané v bojích třiadvacet ostrovů, z nichž nejslavnější jest Burchana, který naši Fabarií jmenují dle podoby ovoce bez pěstění tu rostoucího. Pak Glessaria, vojskem dle jantaru jmenovaný, od barbarů Austrania a kromě toho Aktania.

Celé pak moře až k řece Skaldis obývají národové germanští atd. Z tohoto popisu nade vší pochybnost jasně jde na jevo, že Plinius mluví stále, až když přijde ku předhoří Cimberskému, jen o moři východním, o pobřeží a ostrovech jeho. — Veškeré tuto uvedené zprávy rozluštiti neb aspoň na pravou míru přivésti bude nemožno, pouze o některých z nich možno se zmíniti.

Plinius dělí již Germanii od Skythie a proto praví-li, že moře vyvrhuje v určitou roční dobu jantar na břeh ostrova, který jest den cesty vzdálen od pobřeží Skytského zvaného Baunonia, může se sdělení toto týkati pouze pobřeží baltického moře východně od Visly ležícího neb některého z přiléhajících ostrovů. Poněvač však v krajině od ústí Visly až k zálivu u Rigy žádných ostrovů není; tu má se za to, že sdělení uvedené týká se poloostrova kurského nad ústím řeky Němanu.

Krajina tato byla obchodníkům řeckým již dávno př. nar. Kr. známa, nebo již Herodot, o jiném nemluvě, jmenuje tu řeku Eridanos.*)

*) Která to byla řeka, těžko povědět: Eridanos jest, jak Herodot praví, jméno řecké a má jím být řeka podobného znění označena; snad Něman, která při ústí svém jmenuje se Russa (Rudon). Ostatně jsou tu řeky Rheda, Radouně, Rudava. Řeka Něman byla dříve jmenována také Chorus, u Pt. řeka na východě Visly Chronos, má as být Choros.

K této krajině vztahují se i další sdělení Plinia, jež pochází od Pythea. Dotýčné zprávy zní:

Pytheas Guttonibus (Germaniae genti) adcoli aestuarium oceani, Mentonomon nomine, spatio stadiorum sex millium: ab hoc diei navigatione insulam abesse Abalum: illuc vere fluctibus advehi, et esse concreti maris purgamentum: incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximisque Teutonis vendere. Huic et Timaeus credidit, sed insulam Basiliam vocavit.

A na místě již uvedeném praví: »Xenophon Lampsacenus a litore Scytharum tridui navigatione insulam esse immensae magnitudinis Baltiam (Abaltiam Solina) tradit; eandem Pytheas Basiliam nominat.*)´

Jak již pověděno, nalézá se zpráva z Xenophona Lampsacenského při popisu východního moře a tu se výslovně odvolává k Pytheovi a proto již z tohoto důvodu nelze položení ostrova Basilie či Baltie jinde než ve východním moři a zejmena ne v moři severním hledati. Však nad to první sdělení Pliniovo výslovně praví, že dle Pythea Guttoni obývají temenec oceanu zvaný Mentonomon zdélí 6000 stadií t. j. as 150 mil. Od toho jest den cesty vzdálen ostrov Basilia, kam za doby jarní vlnami jest jantar vyvrhován. Obyvatelé užívají ho co dříví k pálení a prodávají soůsedům Teutonům.

Když pak o Guttonech, u Pt. nesprávně Gythoni,**) víme, že sídleli na východu řeky Visly: tu jest nám pak zřejmě pověděno, že také na východu této řeky máme hledati i Mentonomon i ostrov Basilii či Baltii či Abaltii, který není nic jiného jak kurský poloostrov, jehož délka jest as 15 mil a tudíž mohl zván být veliký. V této krajině jedině jest také tak veliké naleziště jantaru jak nikde jinde, že snad i obyvatelstvo jantar, který nebyl prodán, za palivo užívalo.

Nebyl bych o této věci více napsal; když ale K. Müllenhoff se namáhá prokázati, že veškeré uvedené zprávy týkají se pouze severního moře, tu třeba nesprávné tvrzení jeho odmítnouti.

Müllenhoff především tvrdí, že veškeré uvedené zprávy přicházejí od Pythea. Jest to sice možné, ale není to zcela jisté, nebo není nám známa doba, kdy Pytheus žil. Však připusťme, že veškeré ty zprávy mají svůj původ u Pythea. Kdybychom i dále připustili, že Pytheus nepřišel dále jak do moře severního, snad do krajin mezi ústím Rýnu a Labem ležících, pak i zde, jak již jiní uvedli,

*) Na první pohled vidíme, že se tu vloudila chyba. Buď má tu v poslední větě státi místo Pytheas — Timaeus, neb má v první zprávě místo Abalum stát Basiliam a místo Basiliam Abalum.

**) U Pt. jest tu zřejmě pochybeno, a sice mám za to, že snad již v prvních opisech vynecháno bylo před »o« — υ a že as Pt. psal Γούθωνες.

mohl se dozvěděti, kde se jantar nalézá. Jantar přiváželi Germani nejen do Pannonie, ale i do krajin porýnských a sice byli to Germani-Teutoni, kteří tento obchod ku západu provozovali. Teutoni sídleli kdys dle Pt. v Meklenbursku a dále až k Veseře, jak později ukážu, a přes jejich území šel obchod od ústí Visly ku Porýní. Když tudíž Plinius, který se po delší dobu v Porýní a i při dolním Labi zdržoval a tudíž poměry tamnější znal, zprávu Pytheovu co pravou podává, kde se výslovně praví, že se jantar v krajině Guttonů sbírá a od Guttonů že jantar ten kupují Teutoni, kteří dále jej prodávají, a když směr cesty od Guttonů na Teutony poukazuje k tomu, že tu byl obchod od ústí Visly k severnímu moři, tož z toho nade vší pochybnost zřejmo, že Pytheas dojeda pobřeží severního moře mezi ústím Rýna a Labe mohl o tomto obchodování a i o místě, nalezišti jantaru se dozvěděti a že tudíž zpráva tato jest pravdivou.

Však sdělení Strabonovo poukazuje k tomu, že Pytheas byl v baltickém moři. Čteme tam totiž, že to vše co Pytheas vypravuje o Ostiích a o krajích ležících za Rýnem až ku Skytii (*καὶ τὰ περὶ τοῦς 'Ωστιαίους δὲ καὶ τὰ πέραν τοῦ Ῥήνου τὰ μέχρι Σκυθῶν*) jest lež. Popisoval tudíž Pytheas pobřeží od ústí Rýna až ku Skytii a zejmena nejvýchodnější obyvatelstvo Ostiaie, kde se, jak Tacitus (Germ. 45) praví, jantar nalézal; nebo Pytheovi Ostiaii není jiný lid jak Tacitovi Aestii, Pt. Osii.

Pytheas nevyjel z obchodního města Massilie proto, aby snažil se nabýti zeměpisných dát, nýbrž aby prohlédl kraje, kde se nalézá cín a jantar a tu když dojel k ústí Rýna a i severněji, není důvodu, proč by nejel až i do baltického moře a neprohlédl naleziště jantaru. Tu seznal Ostie, Guttony a Teutony a zvěděl, kde se jantar sbírá a kterou obchodní cestou přichází k ústí Rýnu. Následek této cesty Pytheovy byl, že se jantar silně dovážel do Massilie a odtud dále, tak že měli až i řeku Rodan u Massilie za naleziště jantaru.

Zpráva, že jantar nalézá se v kraji Guttonů, tomuto neodporuje, nebo Guttoni byli sousedé Ostiů.*) Pravíť Pt., že na východ od ústí Visly jsou Velti a za nimi Osii (Ostii) a pod Velty pak Guttoni (Gythoni); proto mohli i Ostii i Guttoni sbírat jantar a dále prodávat, nebo zajisté oba byli na přímoří, kde se jantar nalézal.

Müllenhoff, aby dokázal, že Pytheovi moře baltické známo nebylo, tvrdí, že se sdělení toto, kde se mluví o Ostiích, vztahuje ku Gallii, k lidu jinde Osismii jmenovanému a že tito Ostii jsou totožní s oněmi později u Strabona jmenovanými Ostidamnii. Však tomu odporuje právě to, co Strabo o Ostiích a Ostidamniích praví.

---

*) Východním jmenujeme baltické moře, poněvač u Němců sluje Ost-See. Však Ost-See znamená moře Ostiů a ne moře východní. (Müllenhoff II. 13).

Na prvém místě čteme: To co praví o Ostiích a krajích za Rýnem až ku Skytům, jest vše vylháno (πάντα κατέψευσται). Nebo kdo o známých krajích podává falešné zprávy, ten zajistě o těch krajích, **jež nikdo nezná,** pravdu nemluví.

Tu tedy Strabo vypravuje, že o Ostiích a o krajích za Rýnem až ku Skytům **nikdo ničeho neví** a že jen jediný Pytheas se o nich zmiňuje.

Na druhém místě pak praví: také sluší přihlížeti ku vzdálenosti od předhoří Ostidamniů, jménem Kablion a ostrovů u něho, z nichž poslední Uxima dle Pythea jest tři dni cesty vzdálen. Co na konec k délce dodává, předhoří, Ostidamnie, Uxisama a ostrovy, to vše náleží na sever ku zemi Keltů a ne k Iberii neb snad jest to smýšlenka Pytheova (πλάσματα).

V tomto druhém případu nemluví o zemi a o obyvatelích, které nikdo nezná, nýbrž o zemi známé, o pobřeží Keltů (Gallie), nemluví o lži, nýbrž snad jen o smýšlence Pytheově, která se pouze vzdálenosti týká.

Činí-li Strabo rozdílu mezi Ostidamnii a Ostii, nejsme my nijak oprávněni jedny druhými zaměňovat. Tím méně jsme k tomu oprávněni, když sám o krajině Ostiů praví, že kraj ten nikdo nezná, co kraj Ostidamniů uvádí na pobřeží keltickém, tudíž v místech, o nichž známost, jak i Strabo připouští, dojíti mohla.

Než Müllenhoff jde ještě dále. Strabo popisuje Gallii praví: Za Venety οἱ 'Ωσίσμιοι*) δ' εἰσίν, οὓς τιμίους ὀνομάζει Πυθέας t. j. Vedle Venetů bydlí Osismii, které Pytheas nazývá **slavnými.**

Co ale provede Müllenhoff! On jednoduše ze jména τίμιος = slavný, učiní jméno národa a jmenuje lid ten 'Ωστίμιοι. Takovéto změny přesahují již všechny meze dovoleného.

Strabo vedle Pythea mluví o trojím národu: Ostiích ('Ωστιαίους), Ostidamniích ('Ωστιδαμνίων) a Osismiích ('Ωσίσμιοι); Müllenhoff však prohlásí všecky za jeden národ, ač to, co Strabo o prvním praví, na druhý a třetí nemůže se vztahovati. Strabo, který proto, že nevěděl kdo Ostidamnii jsou, ihned prohlásil, že as jsou smýšlenkou Pythea, byl by, kdyby byl Pytheas o Ostimiích mluvil, tyto rovněž prohlásil za výmysl Pythea a nebyl by kombinoval, že by to mohli být Osismii. Když ale píše, že Pytheas nazývá Osismie τιμίους, pak zajisté Pytheas o Osismiích psal a pověděl také, proč je slavnými nazývá. Jména toho nabyli Osismii pro obchod s cínem, neb z krajiny Osismiů vyploulo se do území Damnoniů, kde cín se vyráběl. Na tyto Damnonie upomíná jméno Osti-Damnii.

Z tohoto zřejmo, že úsudek starších spisovatelů, že Pytheovy Ostii jsou Tacitovy Aestii, jest správný a že výklad Müllenhoffův,

*) Tak čte se již na vydání Xylandrově.

který má jen ten účel, aby bylo prokázáno, že až do Nerona nikdo ničeho o tom nevěděl, že se jantar nalézá na březích baltického moře, jest zcela neodůvodněný, ba nepřípustný. Zpráva Štěpána z Byzance, že Ostyoni sídlí při západním moři a že jmenují se také Kossiny, byla by důležitou, kdybychom věděli, kde byli Kossini Dokud toho není, dotud nemůžeme z ní ničeho souditi nebo i když praví, že byli na západním moři, tož ještě nevíme, kam až jeho západní moře dosahovalo a nebylo-li také u něho moře baltické mořem západním. Poněvač národové v Gallii a i mezi Rýnem a ústím Labe jsou nám známi a tu Kossini nebyli, tož zřejmo, že k této části západu se zpráva jeho nevztahovala. Nechci tvrditi, ale přec dovolím si uvésti, že Kossini mohou být zaměněni za Kottiny a tu snad Kottini mohou býti Gottini či Goti při ústí Visly. Pak by sdělení Štěpána z Byzance jen dotvrzovalo, že jest správné mínění, že Pytheovy Ostii jsou Tacitovy Aestii.

Však jest tu ještě druhá okolnost. Plinius vedle sdělení Pythea praví, že v nalezišti u Guttonů jest tolik jantaru, že se nejen dále vyváží, ale že i obyvatelstvo onoho kraje užívá jantaru co paliva. V té příčině praví také Tacitus (Germ. 45) o Aestiích: »i moře probrázdí; **jediní ze všech,** kteří jantar, jejž oni glaes jmenují, v hlubinách a na samém pobřeží sbírají.« Když se sice jantar i na pobřeží severního moře, ale v nepatrném množství nalézal, pak nemohla se tato zpráva k severnímu moři vztahovati. Co učiní tu Müllenhoff, aby mohl dotýčná sdělení Pythea na severní moře vztahovati! Nejprve řekne, že u Plinia má státi místo Guttones — Teutones, pak že Teutones níže ji přicházející mají být vynecháni, jakož i sdělení o množství jantaru škrtnuto (I. str. 483.). Však takovéto jednání není kritika sdělení Pliniova, ale zrobení zcela nové zprávy, která se ani u Plinia ani u Pythea nenalézá, za to však jejich sdělení odporuje.

Co se týká délky temence, kterou Pytheas na 6000 stadií udává, tu se rovná tato vzdálenost délce pobřeží od ostrova Rujany až k Memelu. O jménu promluvil pak již Šafařík, určiv, že má zníti Baltia,*) ač sluší uvážit i to, co Zeuss praví.

Plinius dobře uměl rozlišovati mare septentrionale od mare Germanico a první jest u něho moře východní neb baltické a druhé moře severní. O tomto moři severním mluví později a tu praví,

---

*) Jméno toto možno srovnati se jménem průlivů Belt, jmény jezer Bledu a Blatenského a sem náleží i jméno Vlt-avy a i jméno kmene Velet-abů, Velt-ů, jakož i něm. Fluth, Fluss i naše bláto (vodou rozředěná půda) a jest asi význam slov těch jak vltati = pohybovati, vlť = vlna (unda) a značí tudíž což pohyblivého, tudíž také vodu. Vltořečný jest proto na řeky bohatý. Veltové (Veletabi) jsou tudíž obyvatelé území plného vodstva a dle Pt. sídleli právě v Baltii — Velti. Zeuss (Die Deutschen 269) činí rozdíl mezi Basilia (ostrov Oesel) a Baltia.

že v tomto moři jsou ostrovy Glessariae, které Řekové Elektridas zovou, poněvač se tu electrum nalézá a na jiném místě opětně, že na západu od předhoří Kimbrů jest ostrov Glessaria, jejž vojsko dle nálezu jantaru tak nazvalo, který ale barbaři Austrania neb Actania nazývají. Plinius věděl tudíž také o tom, že se jantar i na ostrovech severního moře nalézá, ale tím zřetelněji vystupuje pak, že svrchu uvedené jím zprávy týkají se Baltie a že Mentonomon sluší vztahovati k moři východnímu.

Plinius sděluje nám tu dále, že záliv u předhoří Kimbrů jmenuje se Kodanský, který jest bohatý na ostrovy, z nichž nejznamenitější jest Skandinavia, který pokud jest znám, obývají Hillevioni. Že zpráva tato jest pravdivá, to dosvědčuje jméno Skandia, jež se až dodnes o Švédsku a Norsku užívá, jakož i jméno zálivu Kodaňského, jehož jméno dosud v hlavním městě Dánska, Kodaň (Kjöbenhavn), jest dochováno.

Na to nám vypravuje Plinius, že i Eningia jest veliké území. Poněvač toto území Eningia bylo, jak z popisu Plinia zřejmo, pobřeží baltického moře prostírající se až k Visle a na tomto území Eningie sídleli Veneti, tož mám za to, že se tu stalo jakési nedopatření při zapisování této zprávy a sice, že již ve spisu, z něhož Plinius čerpal, byla chyba. Eningia povstalo z ἐν Γυγίᾳ či správněji ἐν Γνδίᾳ, nebo jméno to bylo Οὐίνδια. Ze slov Pliniových: »nec est minor opinione Eningia; quidam haec habitari *ad Vistulam* fluvium a Sarmatis, *Venetis*, Sciris, Hirris tradunt,« zřejmo, že jménem tím označena krajina Venety obydlená a jména Vindi a Veneti byla zaměňována a zejmena jméno Vindi bylo u Řeků v užívání. Tohoto pojmenování užívá se také dále v Pliniově hist. nat. II., kde čteme, že Cor. Nepos praví, že v době, když byli Quintus Metellus Celer a L. Afranius proconsuly v Gallii, obdržel prvnější od kteréhosi krále Svébů darem Indy, kteří za příčinou obchodování z Indie vyplouli, ale bouří v Germanii na zem vyvrženi byli. Tito obchodníci vyplouli ze severu (in septentrionali circuitu), tudíž z baltického moře.*) Proto také poukázal Šafařík k tomu, že tito Indi z Indie nebyl nikdo jiný jak Vindové z Vindie t. j. obchodníci na baltickém pobřeží sídlící.

Že Plinius sám si jméno Eningii neutvořil, plyne z toho, že Vindily od Ingiaeonů odděluje.

Nepřihlížíme-li totiž k Peukinům a Bastarnům, nacházíme, že Pl. lid Germanii obývající dělí na čtyry kmeny a sice Vindily, Ingiaeony, Istraeony a Hermiony, co Tacitus Vindily vynechává a čítá jen tři hlavní kmeny a sice ony posléze uvedené.

*) Pomp. Mela výslovně poukazuje k tomu, že připluli z baltického moře, kam přijeli dle jeho mínění z Indie, obepluvše Evropu na straně východní.

Plinius čítá k Vindilům: Burgundiony, Variny, Kariny a Guttony; k Ingiaeonům: Kimbry, Teutony a Chauky; k Istraeonům: Kimbry sídlící u Rýna. V tomto vidíme kompilaci Pliniovu. Ingiaeoni sídleli zajisté v krajině Ingia zvané a Ingií bylo jmenováno, jak Plinius ukazuje, pobřeží baltického moře. Poněvač ale v této krajině uvádí Vindily, tož pošinuje Ingiaeony na západ a pak jest nucen usadit Istraeony až u Rýna a přikázat jim tu Kimbry, již tu nikdy nebyli. Plinius měl tu dvé zpráv: z jedné zvěděl, že byli kmenové v Germanii děleni na tři hlavní kmeny, kterážto zpráva opakuje se i u Tacita a vedle toho jinou, dle níž na pobřeží baltického moře sídleli Vindili. Poslední sdělení měl tak za správné, za jisté, že na něm změny neučinil, co zpráva o Ingiaeonech a Istraeonech byla tak mlhavá, že dle ní sídla dotýčného lidu určité udati nemohl a proto kladl je vedle Vindilů k západu a to tak, že pro Istraeony ani už místa nezbylo. Srovnáme-li, že dle Tacita dotýčná zpráva, která kmeny Germanie na tři větve dělí, Vindily nezná, jakož i že Ingií (ἐν Ἰνγίᾳ) označeno bylo pobřeží baltického moře, to shledáváme, že Ingi-aeonům měl Plinius vykázat sídla na pobřeží baltického moře a že Ingi-aeoni jsou totožní s Vindily. Toto opět vede k tomu, že místo ἐν Ἰνγίᾳ má státi ἐν Ἰνδίᾳ a že místo Ingi-aeoni má býti Indi-aeoni či Vind-ové.

I druhým jménem Istraeoni jsou pojmenováni obyvatelé mořského pobřeží a třeba tu srovnat se jménem tím pojmenování Ister, Istria, Istrii, jež poukazují ku kořenu »sru« = téci.

Obě tato jména jak Ingiaeoni (Indiae-oni) tak Istraeoni pochází od plavců ze středozemního moře sem připluvších a nelze jich ovšem z němčiny či keltčiny vykládati a poukazují k jakési prastaré zprávě o této krajině. Zpráva tato byla as zaznamenána u některého ze spisovatelů, o nichž se Plinius zmiňuje (Pytheas, Timaeus, Hecataeus, Philemon, Xenophon Lampsacenus), z něhož ji i Plinius i Tacitus přejali a nepochází z národního, lidového podání, nebo Tacitus ihned k tomuto sdělení dodává, že pravá a stará pojmenování (vera et antiqua nomina) jsou jiná.

Jsou-li ale pravá a stará pojmenování lidu germanského jiná než Ingiaeonů a Istraeonů, pak zajisté nevztahuje se to, co o těchto jménech píše k tomu, že jména ta v starých zpěvech lidových přicházejí, nýbrž k jakémusi sdělení, jež ze spisů čerpal, jež ale za nejisté prohlašuje. V starých zpěvech bylo zmínky jen o Tuistovi a Mannovi a další byl jakýs učený dodatek.

Proto praví zcela správně dále Tacitus, že dle oprávněnosti stáří (in licentia vetustatis) jsou pravá a stará jména pouze jména jednotlivých kmenů jak Marsů, Gambrivů, Suevů, Vandiliů atd. Já jsem se o tomto rozdělení zmínil jen proto, bych uvedl, co as bylo En-Ingií u Plinia jmenovanou. Taktéž i ostatní jména míst,

Pliniem· v kraji baltického moře uvedená jako sinus cylipenus, insula Latrin, sinus Lagnus, Kartris jsou původu foenického či řeckého. Která místa tak byla jmenována, těžko dnes, vyjímaje sinus Lagnus a Kartris, určiti. Než to vše jasně svědčí, že Plinius měl podrobných a dobrých známostí o baltickém moři a to z pramenů řeckých.*)

Moře jak severní tak baltické nazývaly se, jak Plinius svědčí, Amalchium t. j. congelatum, Morimarusa t. j. mortuum mare a části moře ještě severněji položené Kronium.

Dle Pt. jmenováno bylo moře severně Irska se prostírající: 'Ωκεανὸς Ὑπερβόρειος, Πεπηγώς, Κρόνιος, Νεκρός (Hyperboreus, Congelatus, Cronius, Mortuus). Podobně jmenují dotýčné moře i jiní.**) Mori-marusa vykládají z keltštiny môr = mare, maro = mrtvý, avšak i z ostatních indoevropských řečí jako slov. more = mare a mor (mořiti) = mrtvý lze slovo to také vyložiti. Takovýmto slovem jest také Kronios, jež má význam »ledové moře«; tu zas třeba jen srovnati jméno to s naším korovitý = kry (ledové).

Z těchto zpráv zřejmo, že již dávno př. nar. Kr. bylo obchodníkům baltické moře a jeho pobřeží známo a že se nám tu i sdělení i jednotlivých pojmenování míst význačnějších od poloostrova jutského až daleko na východ za ústí Visly zachovalo. Však my víme tu také, že bylo tu obchodních cest i z Řecka i z Italie jakož i od černého moře k severu a můžeme jen litovati, že se nám popisy těchto jednotlivých cest, které znal i Marinus z Tyrinu i Pt., nezachovaly.

Prohlížíme-li mapu Pt. Germanie, tu nacházíme, že as vedle jiných vedly cesty hlavně následujícími směry:

1. cesta v Polabí, vedoucí od ústí Labe a dotýkající se měst: Treva, Leufana, Mesovion, Kalaigia, Lupfurdon, Nomisterion do Kasurgis;

2. v nejvýchodnější části Germanie: Rugion, Skurgon, Askaukalis, Setidava, Kalisia, Arsonion, Karodunon, Asanka, Setovia, Parienna, Arsiqua, Singone, Bregetion;

3. mezi nimi pak v Poodří: Lakiburgion, Bunition, Virunon, Virition, Limiosalsos, Budorigon;

4. mezi touto a Labem: Marionis II., Kojnoenon, Kistvia, Susudata, Kolankoron, Lugidunon, Stragona, Hegetmatia, Budorgis;

5. u hor Abnoby: Segodunon, Lokoriton, Gravionarion, Melokabos, Amasia;

---

*) Také jméno řeky Eridanos jest řeckého původu. Však i jiná upomínka na Řeky tu zůstala. Tak dodnes jmenuje se v Pomoří pšenice = pyrice od řeckého πῦρός a tak i jména místní Pyrice pochází od pyrice = pšenice. V něm. slove okolí Pyrice = Weizenfeld. Pirinač (chor. srb.) = rýže jest téhož původu a ne z turec. pirinč (Matz. C. slova 402 str.).

**) Obšírně o tom K. Müllenhoff: D. A. K. I. str. 410 a násl.

6. od západu k východu: Budoris, Mattiakon, Melokabos;

7. Mattiakon, Novesion, Amasia, Kanduon, Aregelia. a dále: Kalaigia, Lugidunon, Budorigon, Leukaristos, Kalisia.

8. Marobuduon, Artaunon, Gravionarion, Bergion, Menosgada a konečně od Dunaje až k Labi:

9. Usbion, Abiluon, Furgisatis, Koridorgis, Meliodunon, Strevinta, Kasurgis.

Tímto poukázal jsem jen k hlavním, nám Pt. dochovaným obchodním cestám.

Že vedle těchto bylo ještě mnoho jiných cest obchodních a míst v Germanii, o nichž Pt. zpráv buď neměl, buď je nezachoval, o tom nelze pochybovati, nebo dochované nám zbytky starých hradišť jasně tomu nasvědčují. My můžeme jen litovat, že dalších zpráv nám se nedostalo.

K tomu co uvedeno, ihned podotýkám, že bude se zdáti nápadným, že neprodlužuju cestu z Polabí: Kasurgis, Strevinta, Meliodúnon, Felikia, Eburodunon, Karnus, neb nevedu cestu z Artobrigy na Alkimoenis, Brodentii, Setvakoton do Marobudua. Tu však hned poukazuju k tomu, že mezi udáním bodů na pobřeží baltickém a na Dunaji jest, pokud jde o v. d., veliká nesrovnalost, která povstala z toho, že, jak již pověděno, zprávy o Dunaji měl Pt. z pramene vojenského římského a zprávy o ostatní Germanii nad Dunajem a sice severněji od něho ležící od osob soukromých, které zprávy se s prvnějšími neschodovaly, tak že třeba teprv zjistiti, kde se chyba stala a pak ji opraviti, což na příhodném místě se stane.

Třeba také zmíniti se o poměru míst ku kmenům, kteří dle Pt. Germanii obývali.

Na jiných místech, jak v Gallii, Hispanii atd., udává nám Pt. jaká větší města se v území toho kterého kmene či národa nalézají; jinde zas jak v Noriku a Vindelicii jmenuje místa, bez udání, kterému kmenu patří, dle polohy jsou-li při Dunaji neb vzdálenější od řeky té.

Při Germanii rovněž neuvádí nám Pt. místa ve spojení s některým kmenem, ale rozděluje Germanii na čtyry pásma a jmenuje místa vždy v tom kterém pásmu ležící; při vyjmenování jednotlivých kmenů v Germanii sídlících, však tohoto rozdělení na pásma neužívá, ale udává sídla ta dle pobřeží mořského, řek, hor a dle sousedství kmenů samých.

Z toho soudí někteří, že Pt. měl zprávy o místech z jiných pramenů než ony o kmenech: a že tudíž nevěděl, které město kterého kmene bylo. Však vyjímaje málo případů, neprávem. Vždyť totéž nalézáme na př. při Dalmacii, Sicilii, Sardinii a Africe, o nichž zajisté Plinius bezpečná sdělení měl a byl by zajistě, kdyby byl

chtěl, mohl správně jednotlivá místa jednotlivým kmenům přiděliti. Neučinil-li zde tak, maje plnou znalost věci, pak nemůžeme soudit, že když podobně se zachoval při Germanii, učinil tak z neznalosti věci. Z toho tudíž, že Pt. jednotlivá místa určitým kmenům nepřidělil, neplyne ničeho; za to z toho, že Pt. nejprvé mapu Germanie si pořídil, kam všecka místa jakož i území jednotlivých kmenů zanesl, můžeme soudit, že věděl pravidlem, která místa kterému kmenu náleží.

Dále vytýkají také Pt., že sdělení jeho o Germanii nejsou soudobná, nýbrž že pocházejí z rozličných dob, tak že pak nastává nesrovnalost v jeho udání. Jest ovšem pravda, že jsou zprávy Pt. či předchůdce jeho z rozličných časů, však na tom nemá Pt. žádné viny. On sám dbal vždy zpráv nejnovějších (kniha I. kap. V.), poněvač pozdější sdělení jsou vždy jistější: musel-li ale na některých místech sáhnouti ku zprávám starším, stalo se to jen proto, že novějších neměl, neb že měl staré sdělení dosud za správné. Než to vše není dílu Pt. na závadu, nebo kde jsou starší zprávy, lze při větší pozornosti rozeznati.

II.

O velké Germanii.

1. Ptolemaios popisuje hranice velké Germanie následovně: hranici západní tvoří řeka Rýn, severní germanské moře, jižní západní část Dunaje od vzniku řeky až k ohbí u Karpinu a východní ona čára, kterou lze vésti od Karpinu ku horám sarmatským a odsud ku pramenům řeky Visly a pak dále po řece až k ústí téže do moře.

Toto ohraničení Germanie jest bez každé větší důležitosti, nebo Germanie tato netvořila nikdy ani státní ani etnografický celek, nýbrž zřízení takovéto Germanie stalo se pouze spisovateli za tou příčinou, by ono veliké prostranství země od moře atlantického k Uralu snadněji mohlo býti popisováno.

Proto také rozděleno bylo na tři části: na území od moře atlantického k Rýnu, od Rýnu k Visle a od Visly k Uralu. Střední pak část, která na jihu ohraničena bylu Dunajem, byla nedlouho před nar. Kr. nazývána Germanií a obyvatelé tohoto území bez rozdílu národnostního Germany.

Však ani toto nikde není provedeno.

Již Tacitus (Germ. 1.) praví, že Germanii dělí od Gallů, Raetů a Pannonů řeky Rýn a Dunaj, od Sarmatů a Daků hory a vzájemná bázeň. Tu o jihovýchodní hranici Germanie praví, že hranice jdou vždy jen tak daleko, jak daleko dosahuje bázeň t. j. že hranice jsou měnivé, nejisté: leda by tu byly hory, jež by samy Dáky a Sarmaty od Germanů dělily. Co se však týká severovýchodní části Germanie, tu jde Tacitus mnohem dále než Pt., nebo čítá tu ku Germanii i krajiny obývané Gotony, kmeny Aestiů, Peukyny, Venety a Fenny a ještě dále báječnými Hellusii a Oxiony (Tac. 44., 45., 46.). Avšak ani Rýn ani Dunaj netvořily tu hranice, nebo jak Tacitus sám (Germ. 28.) praví, netvořila řeka tehdy hranic nebo jeden a týž kmen bydlel po obou stranách řeky, což nejen o Dunaji, ale i o Rýnu platilo.

U Plinia patřila také řeka Guttalus, která byla východně Visly, ještě ku Germanii a ku Germanům Peukini a Bastarni.

Z tohoto zřejmo, že Germanie bylo pouze označení geografické, které, pokud šlo o východní hranici, u rozličných spisovatelů bylo rozličné.

Co se pak týká obyvatelstva, které Germanii obývávalo, tu bylo v nejstarších dobách jmenováno Skythy, Keltoskythy a Kelty a teprv v době prvního století př. Kr. ujal se název: Germani.

Germany jmenováni byli zprvu od Keltů oni obyvatelé, kteří sídleli na levém břehu dolního Rýna a pak poznenáhla přenešeno jméno to na obyvatelstvo pravého rýnského břehu a pak na celou později Germanií zvanou krajinu.*) Jméno Germani, jak Zeuss uvádí, jest původu keltického**) a značí tolik co »sousedé«.

Poněvač Římanům a i ostatním národům byla Germania pouze celkem geografickým, proto nazývali také každý kmen z Germanie vyšlý, ať se usadil kdekoliv, Germanským, jako naopak každého, kdo pocházel z Gallie — Gallem neb Keltem. Tím ovšem nic není o tom pověděno, jaké národnosti dotýčný kmen neb osoba byla. Tak sluší rozuměti také slovům Tacitovým: »ale zda Aravisci do Pannonie od Osů, co kmene germanského či Osi od Aravisků co kmene pannonského do Germanie odešli ... jest nejisto;«***) zde Tacitus praví jen tolik, že byli-li Aravisci prvotně u Osů v Germanii, pak byli Osové kmen germanský, byli-li ale Osové prvotně u Aravisků v Pannonii, pak byli kmen pannonský.†)

Tak také čteme dále u Tacita, že proto, poněvač z Germanie přišli, mají se za Germany: Treveři, Nervii, Vangioni, Triboci, Nemeti ba i Ubii. Podobně píše i Caesar (Bel. gal. II. 4., VI. 32.) a jiní.

Později o věci této více povím; zde jen chtěl jsem zároveň k tomu poukázati, že není správné zaměňovati pojmenování Germani a Němci, nebo první jest pouze označením zeměpisným, druhé zas národopisným, kterážto označení, jak již z uvedeného zřejmo, se nekryjí.††)

2. Germanii velkou rozděluje Pt. na čtyry pásma. První pásmo jest ono, jež leží mezi 54° s. š. Pt. počtu a baltickým mořem a dále čítá k němu Pt. i ostrovy v moři tom ležící; druhé pásmo obsahuje území ležící mezi 51° 30' s. š. a 54° s. š. Pt. počtu; třetí

*) Ceterum Germaniae vocabulum recens et nuper additum, quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint . . ., func Germani vocati sint. (Tac. G. 2.).

**) ger — soused, man — suffix.

***) sed utrum Aravisci in Pannoniam ab Osis Germanorum natione an Osi ab Araviscis in Germaniam commigraverint . . . incertum est.

†) To, co Tacitus v kap. 43. o Osech praví, neodporuje uvedenému. Tu jen vyjádřuje Tacitus své mínění, že Osi přišli od Aravisků z Pannonie a proto že nejsou Germani a odůvodňuje to tím, že Osi mluví nejen jazykem pannonským, ale že i daně platí, což Germani nečiní.

††) Germanos enim eos, qui in superioribus locis habitant, appellamus. Dio Cassinus l. 71.

jest ono území, jež se nalézá mezi 48° 30' s. š. a 51° 30' s. š. Pt. počtu a čtvrté ono, jež jest mezi Dunajem a 48° 30' s. š. Pt. počtu.

Hranice těchto pásem odpovídají XV., XVI., XVII., XVIII. parallele Ptolemaiově. Pt. totiž dělí polokouli zemskou od equatoru na sever, jak daleko tehdy známost sáhala, na 21 parallel či 63° s. š. a sice dle nejdelší doby dne.

I.	parallela	jest	na	4° 15'	Pt.	p.	kde	trvá	nejdelší	den	12¼	hod.
II.	»	»	»	8° 25'	»	»	»	»	»	»	12½	»
III.	»	»	»	12° 30'	»	»	»	»	»	»	12¾	»
IV.	»	»	»	16° 25'	»	»	»	»	»	»	13	»
V.	»	»	»	20° 15'	»	»	»	»	»	»	13¼	»
VI.	»	»	»	23° 50'	»	»	»	»	»	»	13½	»
VII.	»	»	»	27° 10'	»	»	»	»	»	»	13¾	»
VIII.	»	»	»	30° 20'	»	»	»	»	»	»	14	»
IX.	»	»	»	33° 20'	»	»	»	»	»	»	14¼	»
X.	»	»	»	36°	»	»	»	»	»	»	14½	»
XI.	»	»	»	38° 35'	»	»	»	»	»	»	14¾	»
XII.	»	»	»	40° 55'	»	»	»	»	»	»	15	»
XIII.	»	»	»	43° 5'	»	»	»	»	»	»	15¼	»
XIV.	»	»	»	45°	»	»	»	»	»	»	15½	»
XV.	»	»	»	48° 30'	»	»	»	»	»	»	16	»
XVI.	»	»	»	51° 30'	»	»	»	»	»	»	16½	»
XVII.	»	»	»	54°	»	»	»	»	»	»	17	»
XVIII.	»	»	»	56° 10'	»	»	»	»	»	»	17½	»
XIX.	»	»	»	58°	»	»	»	»	»	»	18	»
XX.	»	»	»	61°	»	»	»	»	»	»	19	»
XXI.	»	»	»	63°	»	»	»	»	»	»	20	»

Vedle sdělení p. prof. Malíře souhlasil skutečně nejdelší den v době Pt. při parallelách XV., XVI., XVII. a XVIII., jak Pt. udává, ale ovšem nebylo-li na refrakci žádného zřetele bráno. Kdyby bylo ale k refrakci, která v době Pt. psaní (asi 150 r. po Kr.) 23° 43' 48" obnášela, bylo zřetele bráno, byl by při parallele

XV.	nejdelší	den	býval	16	hod.	9	min.,	na	stupni	48° 30'	s.	š.
XVI.	»	»	»	16	»	40	»	»	»	51° 30'	»	»
XVII.	»	»	»	17	»	11	»	»	»	54°	»	»
XVIII.	»	»	»	17	»	42	»	»	»	56° 10'	»	»

Však i z toho patrno, že odchylky by tu valné nebylo, kdyby jen sev. šířka Pt. souhlasila se s. š. našeho počítání. Ale toho tu právě není. Z toho patrno, že jen theoretická udání Pt. o délce dnu jsou správná; v praktickém provádění však, že nás zúplna opustí, tak že na počítání to až na pranepatrné výjimky, nemůžeme žádného zřetele vzíti.

III.

Cl. Pt. popis Germanie.

O Germanii samé vypravuje Pt. následující:

Cap. X. **Poloha velké Germanie.**

Západní hranici Germanie tvoří řeka Rýn, severní pak Germanský Okean, jehož popis jest následující:

Za ústím Rýna jest ústí řeky »Vidros« .	27° 20'	v. d.,	54° 20'	s. š.
záliv Manarmanis	28°	» »	54° 45'	» »
ústí řeky »Amasios«	29°	» »	55°	» »
prameny řeky	32°	» »	52°	» »
ústí řeky »Visurgis«	31°	» »	55° 15'	» »
prameny řeky	34°	» »	52° 30'	» »
ústí řeky »Albis«	31°	» »	56° 15'	» »
prameny řeky	39°	» »	50°	» »
Kimbrického Chersonesu za »Albis« oheb země	32°	» »	56° 50'	» »
další výběžek	35°	» »	58° 20'	» »
nejbližší další oheb	38° 40'	» »	58° 50'	» »
nejbližší, nejsevernější oheb Chersonesa k východu	40° 15'	» »	59° 30'	» »
první za ním oheb dovnitř	39° 20'	» »	58° 15'	» »
nejbližší za ním oheb	37°	» »	57°	» »
oheb břehu k východu	35°	» »	56°	» »
ústí řeky »Chalusos«	37°	» »	56°	» »
ústí řeky »Suebos«	39° 30'	» »	56°	» »
ústí řeky »Viados«	42° 10'	» »	56°	» »
ústí řeky »Vistula«	45°	» »	56°	» »
vrchovisko řeky	44°	» »	52° 30'	» »
řeka, která od této jest na západ a teče k »Albis«	40° 10'	» »	52° 40'	» »

Jižní hranici tvoří západní část řeky »Danubios«, jejíž určení jest:

Vrchovisko řeky	30° v. d.,	46° 50' s. š.
první přítok, jenž se z Germanie do něho vlévá	32° » »	47° 15' » »
kde z jihu řeka do něho se vlévá, která slove »Ainos«	34° » »	47° 20' » »
kde druhá řeka ze severu se vlévá, jako z lesa »Gabréta« tekoucí	36° » »	46° 40' » »
kde nejbližší z lesa »Lúna« ze severu tekoucí řeka se vlévá	39° 20' » »	47° 20' » »
záhyb, od kterého k jihu (Dunaj) se obrací	40° 40' » »	47° 50' » »
kde z jihu tekoucí řeka se vlévá, jež slove Narabón	41° » »	47° 40' » »
oheb u »Kurta«	42° » »	47° » »
nejbližší oheb u »Karpis«, který jest ze všech nejsevernější	42° 30' » »	48° » »

Východní hranici tvoří onen pruh, který jest mezi tímto ohebem a nad ním položenými horami »Sarmatika«, jichž nejvýchodnější část jest . . . . . . 42° 30' v. d., 48° 30' s. š.
a nejsevernější . . . . 43° 30' » » 50° 30' » »
a dále pruh mezi těmito horami a vrchoviskem řeky »Vistula«, jak svrchu uvedeno, a pak až k moři tato řeka.

Z hor, které Germanií prostupují, nejdůležitější jsou ony, jež jsme uvedli a jež jmenovány jsou »Sarmatika«, pak ty, jež zovou »Alpioi« a jsou nad vrchoviskem Danubia, jichž nejzazší kraje jsou položeny

29° v. d., 47° s. š. a 33° v. d., 48° 30' s. š.;

a ty, jež slovou »Abnoba«, jichž nejzazší kraje jsou

31° v. d., 49° s. š. a 31° v. d., 52° s. š.;

a »Mélibokos«, jehož nejzazší hranice jsou

33° v. d., 52° 30' s. š. a 37° v. d., 52° 30' s. š.;

za nimiž jest les Semanús; »Askiburgion«, jehož nejzazší hranice jsou

39° v. d., 54° s. š. a 44° v. d., 52° 30' s. š.;

pak, jež slují hory »Sudéta«, jichž hranice jsou

34° v. d., 50° s. š. a 40° v. d., 50° s. š.,

za nimiž jest les »Gabréta«; mezi těmito a horami »Sarmatika« jest hvozd »Orkynios«.

Obývají Germanii u řeky Rénu, když od severu přicházíme, Busakteri menší a Sigambri, za nimi Suébové Langobardové; pak Tenkeri a Inkrióni mezi Rénem a horami Abnoba; pak Intuergové a Vargióni a Karitni, za nimi Vispi a pustá země Helvétů až k horám »Alpioi« zvaným.

Pobřeží okeanu obývají za Busaktery Frisiové až k řece »Amasios«; za nimi Kauchové menší až k řece »Visurgis«; pak Kauchové

větší až k řece »Albis«; dále na šiji Kimbrického Chersonesu Saxoni, v Chersonesu nad Saxony na západu Siguloni, pak Sabalingii, pak Kobandi, za těmito Chali a opětně za nimi na západ Fundusi, na východ Charudi, nejseverněji všech pak Kimbrové; za Saxony od řeky Chalusos k řece Suébos Farodeini, pak Sideini až k řece »Viados« a za nimi Rutikleii až k řece »Vistula«.

Z národů uvnitř ve středozemí největší jest Suébů Angilů, kteří jsou na východ od Langobardů a dosahují k severu až ku polovici řeky »Albis«, a Suébů Semnonů, kteří sídlí od »Albis«, jak označeno, na východ až ku řece Suébu, a Buguntů, kteří sídlí odsud až k řece »Vistula«. Menší národové, kteří mezi nimi sídlí: mezi Kauchy menšími a Suéby Busakteri větší a za nimi Chaimové; mezi většími Kauchy a Suéby Angrivariové, pak Langobardi, za nimi Dulgumnii; mezi Saxony a Suéby Teutonoari a Viruni; mezi Farodeiny a Suéby Teutoni a Avarpové; mezi Rutikleii a Bugunty Ailvaióni.

A nazpět pod Semnony sídlí Silingové a pod Bugunty Lugové Omani a za těmito Lugové Didúni až k hoře Askiburgios; a za Silingy Kalukóni po obou březích řeky Albis, za těmito Chairuskové a Kamavové až k hoře »Mélibokos«, od nich k východu při řece Albis Bainochaimové, za nimi Bateini a za těmi až pod horou Askiburgios Korkontové a Lugové Búrové až k vrchovisku řeky Vistula; pod těmito nejprvé Sidóni, pak Kógni, pak Visburgiové nad hvozdem Orkynským.

Opětně na východ od hor Abnoba sídlí pod Suéby Kasvari, pak Nerteani, pak Dandúti za nimi Turóni a Marvingové; za Kamavy Chatti a Tubanti, a nad horami Sudeta Teyriochaimové, pod horami pak Varistové; pak jest les Gabréta; a za Marvingy Kurióni, pak Chaitvorové a až k řece Dunaji Parmaikampové; pod lesem Gabréta Markomani, za nimi Sudeini a až k řece Dunaji Adrabaikampové; pod hvozdem Orkynios Kvadové, za nimi Siderórycheia a les Luna, pod tímto velký národ Baimové až k Dunaji; s těmito sousedí u řeky Terakatriové a při Kampech Rakatové.

V severním pásmu Germanie uvádějí následující města:

Fléum	28° 45'	v.	d.,	54° 45'	s.	š.,
Siatutanda	29° 20'	»	»	54° 20'	»	»
Tekelia	31°	»	»	55°	»	»
Fabiranon	31° 30'	»	»	55° 20'	»	»
Tréva	33°	»	»	55° 40'	»	»
Leufana	34° 15'	»	»	54° 40'	»	»
Lirimiris	34° 30'	»	»	55° 30'	»	»
Mariónis	34° 30'	»	»	54° 50'	»	»
druhá Mariónis	36°	»	»	55° 50'	»	»
Koinoénon	36° 20'	»	»	55° 30'	»	»

Kistvia	37° 20' v. d.,	54° 30' s. š.,
Aleisos	38° » »	55° » »
Lakiburgion	39° » »	56° » »
Bunition	39° 30' » »	55° 30' » »
Virunon	40° 30' » »	55° » »
Virition	41° » »	54° 30' » »
Rugion	42° 30' » »	55° 40' » »
Skurgon	43° » »	55° » »
Askaukalis	44° » »	54° 15' » »

V části pod tímto jsou tato města:

Askiburgion	27° 30' v. d.,	52° 30' s. š.,
Navalia	27° 20' » »	54° » »
Mediolanion	28° 10' » »	53° 45' » »
Teuderion	30° » »	54° » »
Bogadion	30° 15' » »	52° » »
Stereontion	31° » »	52° 10' » »
Amasia	31° 30' » »	51° 30' » »
Munition	31° 40' » »	52° 30' » »
Tulifurdon	32° » »	54° » »
Askalingion	32° 30' » »	53° 45' » »
Tulisurgion	32° 40' » »	53° 20' » »
Feugaron	32° 40' » »	52° 15' » »
Kanduon	33° » »	51° 40' » »
Tropaia Drusa	33° 45' » »	52° 45' » »
Luppia	34° 30' » »	52° 45' » »
Mesovion	35° 30' » »	53° 50' » »
Aregelia	36° 30' » »	52° 20' » »
Kalaigia	37° 30' » »	52° 20' » »
Lupfurdon	38° 10' » »	51° 40' » »
Susudata	38° 30' » »	53° 50' » »
Kolankoron	39° » »	53° 30' » »
Lugidunon	39° 30' » »	52° 30' » »
Stragona	39° 20' » »	51° 40' » »
Limiosalsos	41° » »	53° 30' » »
Budorigon	41° » »	52° 40' » »
Leukaristos	41° 45' » »	52° 40' » »
Arsonion	43° 30' » »	52° 20' » »
Kalisia	43° 45' » »	52° 50' » »
Setidava	44° » »	53° 30' » »

V části pod tímto položené jsou tato města:

Aleison	28° v. d.,	51° 30' s. š.,
Budoris	28° 45' » »	51° » »
Mattiakon	30° » »	50° 50' » »
Ataunon	30° 10' » »	50° » »

Novaision	31°	v.	d.,	51° 10'	s.	š.,
Mélokabos	31° 30'	»	»	50° 40'	»	»
Gravionarion	31° 30'	»	»	50° 10'	»	»
Lokoriton	31° 30'	»	»	49° 20'	»	»
Segodunon	31° 30'	»	»	49°	»	»
Devona	32° 30'	»	»	48° 45'	»	»
Bergion	33°	»	»	49° 30'	»	»
Ménosgada	34°	»	»	49° 30'	»	»
Bikurgion	34° 30'	»	»	51° 15'	»	»
Marobudon	35°	»	»	49°	»	»
Redintuinon	38° 30'	»	»	50° 30'	»	»
Nomistérion	39°	»	»	51°	»	»
Meliodunon	39°	»	»	49°	»	»
Kasurgis	39° 15'	»	»	50° 10'	»	»
Strevinta	39° 15'	»	»	49° 30'	»	»
Hégetmatia	39° 40'	»	»	51°	»	»
Budorgis	40°	»	»	50° 30'	»	»
Eburon	41°	»	»	49° 30'	»	»
Arsikua	41° 40'	»	»	49°	»	»
Parienna	42°	»	»	49° 20'	»	»
Setvia	42° 30'	»	»	50°	»	»
Karrodunon	42° 40'	»	»	51° 30'	»	»
Asanka	43°	»	»	50° 20'	»	»

Ve zbývající části, která jest při řece Dunaji, jsou tato města:

Tarodunon	28° 20'	v.	d.,	47° 50'	s.	š.,
Bómoi Flavioi	30° 40'	»	»	48°	»	»
Riusiava	31°	»	»	47° 30'	»	»
Alkimoennis	32° 30'	»	»	47° 30'	»	»
Kantioibis	32° 40'	»	»	48° 20'	»	»
Bibakon	33°	»	»	48°	»	»
Brodentia	33° 45'	»	»	48°	»	»
Setvakóton	34°	»	»	48° 20'	»	»
Usbion	35°	»	»	47°	»	»
Abiluon	35° 20'	»	»	47° 20'	»	»
Furgisatis	36°	»	»	48°	»	»
Koridorgis	37° 15'	»	»	48° 30'	»	»
Medoslanion	38°	»	»	47° 10'	»	»
Felikia	39°	»	»	48° 30'	»	»
Eburodunon	39°	»	»	48°	»	»
Anduaition	40° 30'	»	»	47° 40'	»	»
Kelamantia	41°	»	»	47° 40'	»	»
Singoné	41° 30'	»	»	48° 15'	»	»
Anavon	41° 20'	»	»	47° 30'	»	»

Ostrovy nad Germanií při ústí Albis položené, nazvané tři Saxonů, jichž střední hranice jest . . 31° v. d., 57° 20' s. š.

Nad Kimbrickým chersonesem jiné tři ostrovy, jež slují Alokiai, jichž střední poloha jest . . . . 37° v. d., 59° 20' s. š.

Na východ od Chersonesu čtyři, jež slují Skandiai, tři menší, jichž střední leží na . . . . 41° 30' v. d., 58° s. š.

Jeden největší a nejvíce k východu, k ústí řeky Vistuly; tento má nejzazší hranice k západu . . . . 43° v. d., 58° s. š.,
k východu . . . 46° » » 58° » »
k severu . . . . 44° 30' » » 58° 30' » »
k jihu . . . . . 45° » » 57° 40' » »

Nazývá se vlastně a sám Skandia a obývají jeho západní část Chaideini, východní Favoni a Firaisi, jižní Gutové a Daukióni, uprostřed Levoni.

IV.

O městech v Germanii.

1. Pt. jmenuje v Germanii 94 míst, jež nazývá městy*) (πόλεις — oppida). Tacitus ve své Germanii praví ale (cap. 16.), že národové Germanie v městech nebydlí a že ani k sobě přistavených obydlí netrpí a Ammian Marc. tři sta let později vypravuje, že Germani města dobytá sice spálí, ale v nich se neusazují, nebo město zdí ohražené považují za hrob sítí opletený. Tyto výpovědi Tacita a Ammiana jsou ovšem v odporu s udáním Pt., kterýžto odpor třeba vysvětliti.

Tacitova Germanie, jak známo, jest spisem tendenčním, kde se Tacit snažil oproti zvrhlému stavu mravnímu, který onoho času v Římě převládal a kde veškerá snaha velké vládnoucí části Římanů nesla se jen k přepychu, ku prostopášnosti a měla za následek znemravnělost, duševní i tělesné seslabení a úpadek, ukázat, jak mravně žijí lidé ve stavu přirozeném, jak se málem spokojí, jak ale při takovémto mravném životě a strádání respve. nevyhledávání přepychu jsou mocni. Chtěl zároveň ukázat, jak při takovémto stavu věci mohou Germani být Římu nebezpečnými. Vedle toho dbal Tacitus hlavně krásné formy řeči a krásořečnické obraty přišly tu často k platnosti na úkor pravdivosti.

K tomu přistupuje, že zajistě na rozličných místech a u rozličných kmenů Germanii obývajících, jak Tacitus sám ukazuje, byly poměry rozličné a proto generalisování nějakého stavu či poměru jest udání stavu či poměrů, plativších v jednotlivých místech neb u jednoho kmene a nikdy v celé Germanii. Z tohoto patrno, že musíme při čtení zejmena povšechné části Germanie (kap. 1—28.) postupovat velmi kriticky a snažit se nalézti, co v slovech Tacitových báseň a co pravda. Nástupcem Tacitovým snažil se býti Ammian Marc., ale cizí jazyk a drsná, neumělá forma řeči nedovolily tomu.

*) Jest mi známo, že staří Slované slova město neužívali, ale jmenovali opevněná a osídlená místa »hrad, hradiště«; však dnes slovo hrad značí cos jiného a slovu oppidum, πόλις odpovídá naše »město«.

A když s tohoto stanoviska k výrokům jmenovaných spisovatelů přihlížíme, pak najdeme tu něco zcela jiného, než co se obyčejně v nich hledá.

V kap. 16. Germ. čteme: »Jest dostatečně známo, že národové germanští v žádných městech nebydlí, ba oni ani netrpí spojených obydlí. Sídlí odděleni a roztroušeni, jak se komu tu pramen, polní trať neb háj líbí. Vesnice nezřizují dle našeho způsobu, aby stavení ku stavení přiléhala: každý má kolem svého domu volný prostor buď co prostředek proti ohni neb z nevědomosti stavění. Ani zdiva ani cihel neznají: ku všemu užívají hrubého a nezhledného dřeva. Některá místa natírají čistou a lesklou zemí, že vypadají jak kreslena a malována.« Co tu na jednom místě často věcí protichůdných pověděno.

Pročítáme-li první tři věty od »Nullas« až k »aedificandi«, tu můžeme především seznat, že hlavní myšlénka jest ta, že Germani nestaví domy své tak, že přiléhá jeden k druhému. Z tohoto plyne, že každý postaví si svůj dům, kde se jemu zlíbí, a rovněž že ve vesnicích, t. j. kde jest více sídlišť pohromadě, že dům jeden jest od druhého pažitem oddělen a také že nemají měst. Sestávalať města římská z náměstí a z ulic k nim vedoucích, kde dům k domu přiléhal a kde celé to skupení domů, město tvořící bylo hradbou obehnáno. Takovýchto měst ovšem Germani neměli a měli-li jich, bylo jich pořídku. Aspoň Tacitus sám o jednom takovém místě se zmiňuje, pravě o sídle Marobudově: regia castellumque juxta situm, které Katvalda dobyl a kde nalezena kořisť suévská a z římských provincií kramáři a kupci, jež volnost obchodu, dychtivost po rozmnožení bohatství a nepamětlivost své vlasti, každého ze svého domova do země nepřátelské zavedly. Dle tohoto popisu bylo tu velké královské město s tvrzí vedle města, kde bylo v městě nejen mnoho lidu domácího, ale i obchodníků z římské říše usazeno. Poněvač Marobud zřízení římských měst z vlastního názoru znal, — bylť v Římě vychován, — město i tvrz sám založil a vystavěl, měl také ku pomoci řemeslníky římské, tož můžeme tu míti za to, že město to bylo podobno městům římským.

Ostatně nedbaje tohoto a i snad jiných míst na Dunaji a Rýnu, musíme, jak již povědomo, vykládat dotýčná slova Tacitova tak, že Germani neměli měst, která by byla stavěna po způsobu římském, tak že by dům k domu přiléhal, ulice a náměstí tvořil. Tím ale nijak není řečeno, že by měst vůbec neměli. Města germanská byla podobna městům gallským a britanským, byla to místa opevněná a osídlená, jakéž Caesar popisuje.

A co se Ammiana Marc. týká, tu dostačí jen poukázat k tomu, že, jak Caesar vypravuje, již Aduatukové měli hrady a města a jestli někdy Germani po dobytí města do tohoto nevtrhli, to

totéž nalézáme i u Římanů, že ani tito nechtěli po vzdání se města Aduatuků do tohoto vstoupiti, což zajistě nestalo se ze strachu před městem, ale před možnými nástrahami v městě.

Ostatně třeba tu poukázat jen k tomu, co Germanů sloužilo ve vojsku římském a znalo města římská a ti a jiní, již k Římanům docházeli, znali důležitost takovýchto měst.

Že měli i Germani míst opevněných, o tom sporu být nemůže, vždyť dochovala se opevnění ta co hradiště až na naše doby. Také jsou u Pt. označena místa ta co opevnění slůvkem dun (dun-on, dun-um), které při městě Redintuin-on jeví se co tuin (-on) = týn. Tak uvádí Pt. v Germanii: Taro-dun (on), Melio-dun (on), Karro-dun (on), Eburo-dun (on) a j.

Však vedle toho zachovalo se nám i zpráv písemných o tom, že opevnění takových bylo. Tak na př. vypravuje Tacitus v letopisech svých (I., 56.), že Germanicus spálil Mattium, hlavní sídlo Chatů a poplenil otevřenou zemi. Zde staví Tacitus proti sídlu Chatů »Mattiu« ostatní otevřenou zemi t. j. sídla neopevněná. Bylo tudíž Mattium, ano se uvádí co hlavní sídlo Chatů, osídlené, jinak by také nemohlo být spáleno: vždyť spáleny mohou být jen sídla a bylo zároveň opevněné.

A hned v následující kapitole vypravuje Tacitus, že Segest s velkým počtem příbuzných a klientů byl od svých spoluobčanů obléhán a že Germanikus přispěv jemu ku pomoci, sprostil jej obléhatelů. Dle toho nalézal se Segest v ohraženém místě, v němž buď bydlel neb do kterého se utekl. Na jiném místě zas (XII. 29.) vypravuje, že Vannius během 30 let shromáždil veliké poklady dílem loupežnými výpady, dílem vybíráním cla, které zajisté měl uloženy v opevněných místech a praví o něm, že ve válce s Lugy setrval v opevněných místech. Z tohoto udání musíme souditi, že opevnění, kde pokladů takové množství nahromaděno, že až závist ostatních národů vzbuzují, byla obydlena Vanniem samým a jeho věrnými již proto, aby poklady nasbírané střežili.

Však kdybychom i těchto tak určitých zpráv neměli, museli bychom tak souditi z toho, že Pt. uvádí města s určitými jmény, se jmény, která byť i ne vždy na těchže místech, přec do dnes v dotýčných krajinách se nalézají, jako v Čechách: Kasurgis = Kosoř, Budorgis = Budy, Meliodun = Melitín, Strevinta = Střebnice, Brodentia = Brodnice, Redintýn = Redětín (Radotín) neb na Moravě: Felikia = Vělice, Eburodun = Burotín, neb jinde v Germanii: Tarodun = Carten, Karodun = Karczyn (Kartzen). Askalingium, jak do dnes se píše po latinsku, Hildesheim. Když ale za časů Pt. byla hražená místa, která měla určitá jména, pak nebyla místa ta jen v nouzi zřízena, nýbrž byla i obydlena: nebo

jinak by určitých jmén neměla a zejména nebyli by cizí kupci jména míst těch zachovali.

Vypravuje-li se na rozličných místech, že v časech válečných utíkalo se obyvatelstvo do opevněných míst, tož z toho nijak nenásleduje, že před tím byla tato opevnění liduprázdná.

Vždyť přece víme ze středověku a i z nového věku, že v čase, když se nepřítel blížil, utíkal lid se vším co dalo se nésti a vésti do hradů a měst opevněných, by se tu ukryl, aniž by kdo chtěl tvrdit, že před tím tyto hrady a města byla liduprázdná. A podobně bylo i v starověku.

Pt. jmenuje města v Germanii uvádí nám ona obydlená a opevněná místa, která byla pravidlem kupcům obchod vedoucím známa buď proto, že v nich obchod vedli, neb že se jim zdála býti z jiných důvodů důležitá a proto jména jich si pamatovali a je dále sdělili.

Z toho však nijak nedá se soudit, že by mimo těchto Pt. uvedených měst, jiných opevněných a osídlených míst nebylo. Naopak my musíme soudit, že vedle míst těch bylo i mnoho jiných, jichž jména však Pt. nám nezachoval; nebo Pt. sděluje jen ta místa, o kterých se dozvěděl, respve. v kterých někteří cestovatelé byli. O ostatních, jichž jména mu sdělena nebyla, nám zprávy ovšem také nezachoval.

K těmto germanským městům sluší zajisté přičísti i ona místa trhová (commercia) na pobřeží baltickém, o nichž se, jak už výše pověděno, Plinius zmiňuje.

Co pak se vesnic, t. j. míst nehražených týká, tu udává nám Tacitus, že měli Germani vesnice dvojího druhu. Jedny sestávaly ze stavení daleko od sebe rozptýlených, druhé ze stavení, která byla blíže u sebe, ale i tu nepřiléhal dům k domu, nýbrž vždy mezi jednotlivými domy byl volný prostor, kteréžto oba způsoby zřízení vesnic až po dnes i u nás nalézáme.

Stavení jednotlivá byla pak dle Tacita dřevěná, místy vkusně a příjemně pomalována. Vedle reliefu na vítězném oblouku Marka Aurelia byly také domy Germanů z proutí stavěné.

2. Než přejdeme k ustanovení polohy míst, jež Pt. zaznamenal, třeba nám abychom dříve uvedli, jakou polohu udal Pt. u míst po hranicích Germanie ležících, jež jsou nám zúplna známa. V té příčině půjdeme nejprve podél Rýnu. Zde jsou nám známa místa:

Vetera dle Pt. na 27° 30' v. d. a 51° 50' s. š. =
nyní u Xantenu na 24° 7' v. d., 51° 40' s. š.

Agrippinénsis dle Pt. na 27° 40' v. d. a 51° 10' s. š. =
nyní Kolín na 24° 38' v. d., 50° 56' s. š.

Bonna dle Pt. na 27° 40’ v. d. a 50° 50’ s. š. =
nyní Bonna na 24° 48’ v. d., 50° 44’ s. š.
Traïané Legión dle Pt. na 27° 30’ v. d. a 50° 35’ s. š. =
nyní Koblence na 25° 16’ v. d., 50° 21’ s. š.
Mokontiakon dle Pt. na 27° 20’ v. d. a 50° 15’ s. š. =
nyní Mohuč na 25° 56’ v. d., 50° s. š.
Argentoraton dle Pt. na 27° 50’ v. d. a 48° 50’ s. š. =
nyní Strasburg na 25° 35’ v. d., 48° 33’ s. š.

Dále pak ústí řek:

Ústí Amasios dle Pt. na 29° v d. a 55° s. š. =
nyní Emže na 24° 54’ v. d., 53° 20’ s. š.
Ústí Visurgis dle Pt. na 31° v. d. a 55° 15’ s. š. =
nyní Vesery na 26° 13’ v. d., 53° 34’ s. š.
Ústí Albis dle Pt. na 31° v. d. a 56° 15’ s. š. =
nyní Labe na 26° 30’ v. d., 53° 57’ s. š.

Pokud čítáme u těchto jmenovaných měst severní šířku, nacházíme, že vzdálenost mezi jednotlivými městy jest celkem dost správně udána a že rozdíl v počtu sev. šířky Pt. naproti počítání našemu činí tu jen 6’—17’.

Tak udává Pt. vzdálenost v s. š.

mezi	Xantenem	a	Kolínem	40’	co	my	čítáme	44’
»	Kolínem	»	Bonnou	20’	»	»	»	12’
»	Bonnou	»	Koblencí	15’	»	»	»	13’
»	Koblencí	»	Mohučí	20’	»	»	»	21’
»	Mohučí	»	Strassburkem	1° 25’	»	»	»	1° 27’,

tak že vzdálenost mezi Xantenem a Strassburkem jest u Pt. 3° a dle našeho počtu 3° 7’. Z toho zřejmo, že zde velkých differencí mezi udáním Pt. a naším počítáním není.

Naproti tomu však vidíme, když čítáme vzdálenost mezi městy uvedenými a svrchu naznačeným ústím řek, že vzdálenost ta u Pt. jest téměř jednou tak velikou než my počítáme.

Pt. udává vzdálenost

mezi	Veterou	a ústím	Amasie na	3° 10’,	co	my	čítáme	1° 40’,
»	Veterou	» »	Labe »	4° 25’,	»	»	»	2° 17’.

Tu vidíme, že severní část Germanie Pt. přespříliš rozšířil a že v končinách od Vetery na sever rovná se na straně západní Evropy 1° Pt. počtu v s. š. pouze 31’ našeho počítání.

Záleželo-li nám, pokud jde o západní hranici Germanie, na severní šířce, jde nám opět při stanovení hranice jižní a severní v první řadě o určení východní délky.

V té příčině uvedu následující:

Pt. čítá 1° na 500 stadií, z čehož plyne, že i 1° v. d. na aequatoru byl u Pt. 500 stadií velký.

Nyní ale má se velikost 1^0 v. d. našeho počtu na aequatoru k velikosti 1^0 v. d. tamtéž Pt. počtu jako 600 : 500; rovná se tu tedy 1^0 v. d. Pt. počtu — 50' v. d. našeho počtu.

Než toto počítání jest jen theoretické; v praksi počítá se pravidlem v Germanii 1^0 v. d. Pt. p. za 42' v. d. našeho počtu.

A tu jest zajímavým, že počítáme-li vzdálenost mezi Alexandrií a ústím Labe, najdeme, že i tu 1^0 v. d. Pt. p. = 42' v. d. našeho počtu.*) Ležíť

Alexandrie	dle Pt. na 61^0 20' v. d.,	dle našeho p. na	47^0 30' v. d.
a ústí Labe	» » » 31^0	» » » » » »	26^0 30' » »
činí tudíž rozdíl	dle Pt. 30^0 20'	dle našeho počtu	21^0

Čítáme-li Pt. 1^0 v. d. za 42' našeho počtu, najdeme, že 30^0 20' Pt. počtu rovná se 21^0 14', tudíž as tolik, kolik my počítáme.

Uvedl jsem toto jen proto, bych ukázal, že počítání Pt. dle geografických stupňů tak nesprávné, jak často se tvrdívá, není; o čemž ostatně nám podá nového důkazu čítání po břehu dunajském, jakož i baltického moře.

Zde po severní hranici Germanie jest nám známo ústí Visly, které Pt. udává na 45^0 v. d. a 14^0 na východ od ústí Labe. Poněvadž 14^0 Pt. v. d. rovná se, — čítáme-li 1^0 Pt. v. d. za 42' našeho počtu, — 9^0 48' našeho počítání, mělo by býti ústí Visly, když jest ústí Labe na 26^0 30' v. d., na 36^0 18' v. d. a také skutečně ústí to u Gdanska na 36^0 20' najdeme.

Jiný důležitý bod na severní hranici jest ústí řeky Suéba (také Suíb psaného). Ústí toto udává Pt. na 39^0 30' v. d., třeba tudíž je hledati o 5^0 57' našeho počtu od ústí Labe na východ neb 3^0 51' od ústí Visly na západ a mělo by ústí to se tudíž nalézati na 32^0 27' v. d. Na tomto místě nalézá se také ústí Odry u Děvenova; v skutečnosti má to býti ústí nad Policí (Pölitz), jež se nalézá na 32^0 15' v. d.

Mezi řekou Suébem a Vislou jest ústí řeky Viada 2^0 50' Pt. počtu od Visly vzdálené či dle našeho počtu 1^0 59'; bylo by tudíž ústí řeky té na 34^0 19' v. d.; čítáme-li ale od ústí Suéba (32^0 15'), kterážto vzdálenost obnáší dle Pt. 2^0 40' v. d. = 1^0 45' n. p., bylo by ústí řeky Viada na 34^0 19' respve. 34^0 7' v. d. Marcianus Herakleota udává vzdálenost Viada od Suébu na 850 stadií, což, čítáme-li 40 stadií na 1 zem. míli, rovnalo by se 21 zem. mílím a dále vzdálenost téhož od ústí Visly na 700 stadií = $17^1/_2$ zem. míle. Porovnávajíce tyto vzdálenosti, shledáváme, že oba spisovatelé, jak Pt. tak Marcianus udávají ústí řeky Viadu mezi řeky Vipperu

*) Podobně počítá Pt. i jinde. Tak počítá vedle zatmění měsíce, pozorovaného v Arabele a Karthagu, kteréžto pozorování vykazuje rozdíl 3 hodin, že jest Arabela od Karthaga vzdálena 45^0, což, čítáme-li 1^0 Pt. = 42' našeho počtu, ukazuje vzdálenost 31^0 30', která jest také v skutečnosti dle našich map.

a Stlup a poněvač v krajině té žádné větší řeky není, že nazývají jednu z těchto řek Viadem.

Po mém soudu jest to asi řeka Vippera a soudím tak proto, poněvač dle počtu Pt. připadá ústí Suébu ne na ústí Odry, kde je správně hledati sluší, ale na Děvenov a že tudíž sluší polohu Viada více ku západu pošinouti, v kterémžto případu přijdem ústím Viadu ku Vippeře.*)

Na 37^0 v. d. klade Pt. při pobřeží baltickém ústí řeky Chalus-u. Vzdálenost mezi ústím této řeky a řeky Labe obnáší u Pt. 6^0 = 4^0 12' našeho počtu. Čítáme-li ústí Labe na 26^0 30' v. d., bylo by ústí Chalusu na 30^0 42' v. d. Na tomto místě ale větší řeky není a jest ústím Chalusu označeno místo mezi ostrovem Rujanou a pevninou u Zingstu t. zv. Vierendehl-Strom.

Ten, jenž podával zprávu o této krajině, považoval Rujanu ne za ostrov, ale za část pevniny. Možná také, že v době kol nar. Kr. byla Rujana částí pevniny, nebo víme, že teprv r. 1309 byl ostrov Ruden od ostrova Uznojma oddělen a že do té doby mezi ostrovem Rujanou (Mönchgut) a Rudenem bylo jen nepatrného průlivu. Jak dříve bylo, není známo.

Dle Plinia byl v těchto krajinách záliv Cylipenus a v něm ostrov Latrin, a u poloostrova Kimbrického záliv Lagnum. Tolik o pobřeží baltického moře.

Za hranici jižní udává nám Pt. západní část Dunaje od 30^0 do 42^0 30' v. d.

I zde jest třeba, abychom nejprve určili místa, jichž poloha nám zcela správně známa jest a dle těchto nám známých míst určili pak polohu míst neznámých neb ne zcela určitě známých. Nejznámější a zcela určitě známé místo jest ono, kde řeka Ainos = Inn vtéká do Dunaje a pak Karnos, ležení X. legie. První, jež klade Pt. na 34^0 v. d., nalézá se na 31^0 8' v. d. našeho počtu a Karnos, jinde Karnuntum jmenované, (místo kde nyní jsou Petronelly — Deutsch Altenburk), jež uvádí Pt. na 39^0 v. d. a který by tudíž od ústí Innu počítaje mělo se nalézati na 34^0 38' v. d. a které se také skutečně a sice na 34^0 31' — 34^0 35' nalézá. Z toho patrno, že lze s bezpečností od ústí Innu neb Karna po Dunaji p očítati.

Především však chceme zodpověděti otázku: kam klade Pt. vrchovisko Dunaje.

Pt. mluvě o počátcích řeky praví buď αἱ πηγαὶ (prameny) neb ἡ πηγή (pramen) neb i ἡ κεφαλή (hlava = vrchovisko). Však ať užívá toho či onoho názvu, nemíní tím pravidlem pramen řeky, nýbrž často ono místo, kde řeka dotyčná větší přítok přijímá, či kde se dvě řeky sbíhají. Tak jest i u Dunaje.

---

*) Poblíž ústí Vippery (Viadu) jest jezero Witt. Je-li jméno to se jménem Viad v jakémsi spojení, těžko ovšem pověděti.

Vrchovisko Dunaje klade Pt. na 30° v. d., tudíž o 4° na západ od vtoku Innu do Dunaje. Místo to bylo by, — čítáme-li 1° Pt. v. d. = 42' naš. počtu, — o 2° 48' na západ od ústí Innu, tedy na 28° 20' v. d. Však na tomto místě nevlévá se do Dunaje žádná větší řeka. Mohlo by to být jen místo, kde Lech na 28° 35' v. d., neb Illera na 27° 40' v. d. spadá do Dunaje. Jsem toho mínění, že jest to místo posléze jmenované a to z důvodů následujících. Na týž 30° v. d. klade Pt. také Brigantion (Bregenci), která jest na 27° 25' v. d. Vedle toho nasvědčují tomu Tab. Peutingerské. Na této mapě nalézáme zaznamenanou cestu z Vindonissi do Regina (Řezno), která mezi Aris Flavis a Samolucenis vede přes Dunaj. Jsem toho mínění, že veškerá místa, která Tab. Peut. klade na pravý břeh Dunaje, také tam hledati sluší a nikoliv na břehu levém, jak se nyní stává. U místa ad lunam připojuje se k cestě té jiná vedoucí ad Augusty Vindelikorum (nynějšího Augsburku). Cesta tato jest známá a vedla podle levého břehu Lechu z Augsburku na Langweidu do Mertingenu, kde připojovala se k cestě vedoucí po pravém břehu Dunajském. U Samolucenis obrací se Dunaj k jihu a počátek jeho naznačen v horách, které prochází cesta vedoucí z Bregence do Augsburku. Hory tyto jsou Alpy kolem Kemptenu a pramen Dunaje na Tab. Peut. jest tudíž pramen Illery. Zde vidíme, že řeka Illera vzata za Dunaj.

Strabo měl dvoje zprávy o Dunaji. V jedné (VII.) praví, že mezi prameny Rýnu a Dunaje jest jezero (bodamské), ale že pramen Dunaje nalézá se severněji než toto jezero. A jinde (II.) zas praví, že v appeninských horách jest jezero, z nějž vytéká Isarus, který spojiv se s jinou řekou Atagis zvanou, vlévá se do adriatického moře. Z téhož jezera vytéká i jiná řeka k Istru jménem Atesinus. I Ister má svůj počátek v tomto rozličnými prorvami a nerovnostmi znamenitém horstvu . . . Nejprve nalézá se z oné strany Rýna u výše jmenovaného jezera mírně vysoký hřbet horský, kde jsou prameny Istru, poblíž pak Svévové a hercynský les.*) Z tohoto patrno, že i Strabo vedle některých zpráv měl kterousi řeku, jež prýští v Alpách, nejspíše as Illeru za Dunaj, jak udává to Tab. Peut., která svůj původ má ve zprávách těchže dob, kdy také psal Strabo.

Jinak ovšem Plinius i Tacitus. Vedle prvého prýští řeka Dunaj v horách Abnoba zvaných, proti městu gallských Rauraků (Augusta Rauracorum). Tím označuje Plinius tak zvaný Černý les (Schwarzwald) za Abnobu. Podobně praví i Tacitus, že Dunaj má svůj původ v horách Abnoba.

Pt., znaje zajisté i tato sdělení, jakož i zprávy starší, z nichž jedna uvedena u Strabona a zaznamenání mapy římské, spojil obé

*) Jak později ukážu byly i Alpy jmenovány hercynským lesem.

a udal za pramen Dunaje místo, kde se řeka Dunaj spojuje s Illerou.*)

Od ústí řeky Innu k západu o 2° Pt. p. = 1° 22' n. p. bylo místo, kde první řeka z Germanie, tudíž na levém břehu, do Dunaje ústí. Poněvadž ústí Innu jest na 31° 8' v. d., bylo by to na 29° 46' v. d.

Jest to tudíž místo, kde se řeka Nába na západu města Řezna do Dunaje vlévá. Naproti tomuto ústí s druhé strany, a to o 15' Pt. p. = 10' n. p. na východ, bylo město Artobriga (Řezno).

Někteří uvádí tu, že tato první řeka z Germanie tekoucí jest řeka Altmühl, s kterýmžto tvrzením se ale nesrovnávám. Pro udání místa jest tu především rozhodujícím, že Pt. klade ústí této řeky na 32° v. d. a na 32° 15' v. d., tudíž jen o 10' n. poč. na východ město Artobrigu. Artobriga jest ale Rezno. Artobriga znamená město či hrad Artů lépe Ratů a téhož významu nalézáme město to co Ratis-bona. Ratisbona znamená pak město či osadu Ratů. (Srv. Vindo-bona = osada Vindů). Artobriga měla by pak správně zníti Rato-briga. Na tom ničeho nemění, že jmenuje se také Artobriga co město na cestě z Juvavie na západ vedoucí, neb Artobrig mohlo být více, jak vidíme při Askiburgiu, Alisonu atd. Bylo-li ale ústí řeky první z Germanie tekoucí nedaleko u Řezna, nemohla to býti Altmühl, ale Nába. Tomu, že byla to řeka Nába, nasvědčuje také směr toku Dunaje. Pt. udává města při Dunaji: Bragoduron, Drakvina, Viana která byla na 30° až 31° v. d. a 46° 40' s. š. a Fainiana, která byla na 31° 45' v. d. a 46° 50' s. š. a na to ústí první řeky z Germanie tekoucí, které bylo jen o 15' Pt. p. východněji než Fainiana, ale již na 47° 15' s. š., tudíž o 25' severněji. Z toho patrno, že dle Pt. Dunaj od Viany obrací se k severu a co nejostřeji pak od Fainiany a že při ústí první řeky z Germanie tekoucí dosáhne nejsevernějšího bodu svého v nynějším Bavorsku. A v pravdě také mezi ústím řeky Náby a Řeznem jest nejsevernější bod Dunaje od Passova na západ a proto právem lze řeku Nábu považovat za onu Pt. jmenovanou první řeku z Germanie do Dunaje tekoucí.

K tomu doložím ještě to, že jak z ustanovení polohy měst v této krajině Pt. jmenovaných seznáme, vedla cesta z Řezna po řece Nábě vzhůru do Germanie a proto byla řeka ta Pt. známa a proň důležita, čeho při řece Altmühl nebylo.

Dále udává Pt. místo, kde druhá řeka ze severu, asi z lesa Gabréty tekoucí do Dunaje vpadá na 36°, tudíž 2° Pt. = 1° 24' n. p. na východ od ústí Innu. Místo to bylo by as na 32° 32' v.

*) Ostatně nejnověji se tvrdí, že Dunaj počíná teprv u Mähringenu, a že ona část Dunaje, která z Černého lesa k Mähringenu teče, se zde pod zemí ztrácí a vytéká co Acha k bodamskému jezeru.

d., snad řeka Nardina (Naarn), která na 32⁰ 28' do Dunaje vtéká. Naproti tomuto ústí řeky na pravém břehu Dunaje bylo město Klaudivion.

Ústí jiné řeky, která teče ze severu podle lesa Luny, udává Pt. na 39⁰ 20' v. d. či 5⁰ 20' od ústí Innu, tudíž na 34⁰ 52' v. d.; avšak Karnús klade na 39⁰ v. d., tudíž o 14' více na západ. Čítáme-li Karnús, jak prve uvedeno, na 34⁰ 31' v. d. a místo ústí této řeky odsud o 14' na východ, připadlo by na 34⁰ 45' v. d. Z polohy řek v této krajině ústících nalézáme, že tu jde o řeku Moravu, která ústí do Dunaje na 34⁰ 38' v. d.*)

Mimo toho udává Pt. ještě na Dunaji místo, kde se Dunaj k jihu obrací na 40⁰ 40', tudíž 56' od ústí Moravy k východu. Bylo by to as místo na 35⁰ 34' a kde z jihu do Dunaje se vlévá řeka Narabon o 20' = 14, tudíž na 35⁰ 48' v. d.; však ústí Ráby jest na 35⁰ 30' v. d.; nejbližší oheb u Kurty na 42⁰ v. d., tudíž o 42' od ústí Ráby dále k východu, tudíž as na 36⁰ 12'; a konečně jmenuje oheb u Karpisu, který leží nejseverněji, na 42⁰ 30', tudíž as na 36⁰ 33' v. d.

Zde na první pohled, přihlížíme-li k sev. šířce Pt. určené, vidíme, že Pt. oheby Dunaje velice zvětšil, jak ve skutečnosti není. Však v těchto místech najdeme i jiných nesrovnalostí, nebo Pt. vtok Narabonu do Dunaje klade na týž stupeň v. d. jako místo Bregaition. O tomto posledním však víme, že bylo tam, kde jest nynější Uj Szöny, tudíž od vtoku Ráby as 25' na východ.

Místo Karpis položeno tam, kde jest město Ostřihom, naproti vtoku řeky Hronu; a toto ustanovení jest důležito proto, že od tohoto místa určuje Pt. hranice Germanie po straně východní. Praví tu, že odsud k horám Sarmatským, které jsou nad tímto ohebem položeny, táhne se východní hranice a jde pak odsud dále ku pramenu Visly a po řece Visle k moři. V jižní části tohoto označení hranic od Karpis-u až k Visle nemůžeme ovšem čítat na přesnost, nýbrž musíme se spokojiti pouze s přibližným určením a to tím spíše, ano v pravdě jak Tacitus svědčí a jak z povahy věci plyne, žádných hranice zde vůbec nebylo a geografové tehdejší doby pouze za příčinou popisu sami si hranice dotýčné konstruovali. A tu chci hned doložit, že podobně jak u Pt. udává i Plinius východní hranici Germanie pravě, že tuto od Dunaje k severu tvoří řeka Morava neb Durius*) (A Maro, sive Duria est IV—25).

---

*) Jak z pozdějšího udání místa lesa Luny zřejmo bude, měl Pt. řeku Dyji, pokud jde o pramen, za řeku Moravu.

**) Řekou Durius míněna tu asi řeka Váh, nebo v Pováží nalézáme mnoho osad, jež slují Turia, Turňa, Tuříček, Turčanka atd., ba celá stolice sluje tu Turčanská a poboční řeka Vahu je Turec, podle níž zde asi Vah jmenován.

V.

Poloha míst v Germanii.

1. Když jsme byli takto hranice Germanie a jednotlivá místa při hranicích ustanovili, můžeme přikročiti k určení míst uvnitř Germanie. Tu nejlépe jest ovšem počíti od míst, která byla Římanům asi nejznámější, t. j. od Porýní a sice od Vetery, jinak Castra vetera zvané. Tato castra vetera byla císařem Augustem pro 2 legie na tak zvaném knížecím vrchu u Xantenu proti ústí řeky Lupie (Lippe) a to za tou příčinou zřízena, aby Římané mohli Germany i na uzdě držet i do Germanie vpády činit, aniž by sami mohli být napadeni.

Projdeme krátce, co o bojích Římanů s Germany v této krajině zapsáno.

R. 12. př. Kr. snažili se Sigambrové a jich spojenci vpadnouti za Rýn, což však se jim nezdařilo, nebo Drusus zahnal je zpět. Sám pak přešed Rýn u Cleve, spustošil zemi Usipiů a Sigambrů a vrátiv se k Rýnu plúl po lodi kanalem, jejž dal zříditi do severního moře, aby pobřežní kmeny germanské vládě Říma podrobil Částečně toho také dosáhl. Chaukové a Frisové uzavřeli s Římem přátelství a Bruktererové byli mocí potlačeni. Na to vrátil se Drusus zpět do ležení.

Na jaře r. 11. př. Kr. přešel Drusus opět Rýn a spustošil území Usipiů. Na to zřídil most přes řeku Lupii, táhl bez odporu územím Sigambrů a Cherusků až k Veseře. Na zpátečném tažení zřídil v místě, kde se řeka Lupia spojuje s Elisonem, tvrz, jež později jest jmenována kastellum Elison.

R. 9. př. Kr. přešel Drusus Rýn, přemohl Chatty, obrátil se proti Cheruskům, přešel Veseru a pronikl až k Labi. Vraceje se, zřídil Trofeje a při dalším pochodu spadl s koně a zemřel. Florus IV. 12. praví o něm, že za příčinou zabezpečení provincie všude posádky a stráže ustanovil a při řece Mosele, Labi, Veseře a břehu Rýna více jak 50 tvrzí zřídil, Bonnu a Geldubu mostem spojil a neschůdný a neprostupný toho času hvozd hercynský otevřel.

R. 8. př. Kr. vytáhl Tiberius za Rýn a došel asi ku Veseře, načež se vrátil. Když pak při jednání o mír Sigambrové císaři Augustu, který tehdy dlel v castra vetera, rozličné jemu nepříjemné podmínky kladli, vytrhl Tiberius proti nim a 40.000 obyvatelů přinutil, že domov svůj opustili a na západu mezi Moselou a Rýnem se usadili. Tehdy jen malá část Sigambrů zůstala v starých sídlech. Na to následoval 15letý klid zbraní. V této době místodržitelé římští Lucius Domitius Ahenobarbus od r. 6.—1. př. Kr. a po něm Markus Vinicius až do r. 3. po Kr., pak Sentius Saturninus až do r. 6. po Kr. zorganisovali zemi ležící mezi Rýnem a Veserou tak, že mohla být považována za římskou provincii. Zřídili v zemi té tvrze, usadili v nich posádky a založili mezi tvrzemi vojenské silnice, jichž stopy dodnes lze zříti. Ahenobarbus pronikl až za Labe a na břehu Labe zřídil ku cti Augusta oltář. Také části tehdy kočujících Hermundurů vykázal sídla v území Markomanském.

R. 4. po Kr. Tiberius podnikl opět tažení válečné až k Veseře a přešel i za Veseru, ale vrátiv se zůstal po dobu zimní v ležení u pramenů řeky Lupie a spojil se následujícího roku s loďstvem, jež ze severního moře do Labe vplulo, kdesi v poříčí Labe.

R. 9. po Kr. následovala porážka Varra v teutoburgském lese.

R. 14. přešel Germanikus Rýn u Kastra vetera a vpadl do území Marsů a zemi jejich spustošil.

R. 15. poslal Germanikus svého legata Caecinu se 4 legiemi a jízdu Frisskem k řece Emži. Sám vsedl s ostatním vojskem na lodě, plul kanalem, jejž Drusus vystavěl, do moře severního a odsud do řeky Emže, aby se s legiemi Caecinovými spojil. Na to kázal Germanikus území mezi Emží a Lupií ležící popleniti a přijda k místu, kde legie Varrovy byly zničeny, dal kosti vojínů sebrati a zasypati.

R. 16. přišel Germanikus opět v tato místa a dal oltář Drusův, jejž byli Germani zbořili, znovu postaviti a vrátil se do ležení zpět. Aby pojistil cestu do tvrze Alisona, dal celý kraj mezi Alisonem a Rýnem hrázemi opevniti.

Z tohoto patrno, že část Germanie, ležící po řece Lupii od Kastra vetera až k Veseře, byla Římanům velmi dobře známá a že by se tudíž dalo soudit, že odsud můžeme obdržeti nejlepších zpráv: vždyť dosud části silnice římské po pravém břehu řeky Lupie jsou známy a ochranné hráze namnoze zachovány. Však není tomu tak.

V této krajině byly dle Pt. města:

Bogadion	na 30° 15' v. d.,	52° s. š.,	
Stereontion . .	» 31° » »	52° 10' (také 52° 30') s. š.,	
Munition	» 31° 40' » »	52° 30' s. š.,	
Feugaron	» 32° 40' » »	52° 15' » »	

Tropaia Drusa . . na 33° 45' v. d, 52° 45' (52° 50') s. š. a pak pramen Vesery . . » 34° . . » . 52° 30' s. š.

Kdybychom věděli, které místo Vesery bylo udáno Pt. za pramen této řeky, bylo by ustanovení polohy těchto tu jmenovaných míst snadné. Toho však nevíme, nebo na prameny řeky samé ani myslet nesmíme, poněvač Pt. klade prameny ty severněji, než byla Kastra Vetera. Proto jest tu třeba, abychom si nejprvé polohu místa Tropaia Drusa, které při Veseře leželo, jak první pohled na mapu Pt. svědčí, neb pramenů samých ustanovili. Učiníme tak, srovnávajíce místní polohu obou.

Mezi Kastra Vetera a ústím Vesery jest dle Pt. počtu rozdíl 3° 25', dle našeho počítání pak pouze 2° 10', z čehož plyne, že 1° Pt. p. š. š. v této krajině rovná se 38' n. p.

Mezi Kastra Vetera a pramenem Vesery jest u Pt. rozdíl 40', což rovná se, čítáme-li 1° Pt. s. š. za 38' n. p. 26' n. počítání. Čítáme-li s. š. Kastra Vetera na 51° 40' n. p., pak by měl být hledán pramen Vesery na 52° 6' s. š. Bylo by to místo u Hammu.

Tropaia Drusa jsou pak od Kastra Vetera buď 55' neb 1° Pt. počtu severněji položena, což se rovná 35' neb 38' n. p. a mělo by místo hledáno býti tudíž na 52° 15' neb 52° 18' s. š., tudíž as u Mindenu, kteréžto místo se nalézá na 52° 18' s. š. a 26° 37' v. d. při tak zvané Vestfalské bráně. U Mindenu vedla cesta přes Veseru od západu k východu a zároveň v poříčí Vesery od jihu k severu. Avšak co se v. d. týká, jest dle Pt. mezi Tropaia Drusa a pramenem Vesery rozdíl 15', co mezi Mindenem a Hammem jest téměř 30'. Čítáme-li 1° Pt. v. d. = 42' n. p., pak by ve skutečnosti měl rozdíl ten být pouze 10'. Toto vede mne k tomu, že pramenem Vesery jest as udáno místo Vesery u Rinteln, které jest o 10' východněji než Minden, ale na 52° 11' s. š., tudíž o 5' severněji.

Po ustanovení těchto bodů jest třeba za příčinou vypočtění polohy míst ostatních ustanovit velikost 1° Pt. v. d. Mezi Kastra Vetera a Tropaia Drusy jest u Pt. rozdíl 6° 15', u nás pak mezi Xantenem a Mindenem pouze 2° 30', tak že se tu rovná 1° Pt. v. d. 24' v. d. n. p.

Vedle těchto výpočtů třeba hledati

Bogadion	na 25° 11' v. d.	a	51° 46' s. š.
Stereontion . .	» 25° 29' » »	»	51° 52' » »
Munition . . .	» 25° 45' » »	»	52° 6' » »
Feugaron	» 26° 9' » »	»	51° 56' » »

Jak na první pohled na mapu seznáme, jde tu o dvě cesty. Z Kastra Vetera vedly obě na Bogadion a Stereontion, kde se pak rozdělily tak, že jedna obrátila se k Munitiu a vedla dále k Tropaiům Drusovým a druhá vedla k témuž cíli na Feugaron. Tato

druhá cesta jest nám z největší části známa, neboť zbytky římské silnice v této krajině dochovaly se až na dnešní den. Cesta tato vedla z Kastra Vetera po pravém břehu řeky Lippe (Luppia) na Haltern ku severu, pak obrátila se k jihu a tu najdeme na 25° 11' v. d. a 51° 40' s. š. u města Lünen veliké římské ležení na tak zvaném Heikenbergu. Co se jména

Bogadion

týká, tož nezdá se mi, že by jméno to mělo svůj původ v řeči latinské, nýbrž že bylo domácí a bylo zlatinisováno. Povstalo as ze slova Bocke, které v této krajině co jméno místní buď o sobě neb ve všelikém spojení nalézáme. Slovo to Bocke, Becke, Bach znamená potok. Bylo to tudíž místo při řece Luppii. Poněvač však pochází z řeči domácího obyvatelstva, tož asi toto opevnění římské, výše jmenované, Bogadium bylo poblíž místa germanského, Bocke jmenovaného; k tomuto připomínám dále, že místo toto jest téměř v téţéž s. š. co Kastra Vetera a že udání Pt., co se týká s. š., není pak zcela správné.

Odsud vedla dále cesta v poříčí řeky Lippe na

Stereontion

k východu k Hammu, kteréžto místo se nalézá na 25° 29' v. d. a poblíž něhož na 25° 32' a 51° 44' s. š. opětně najdeme zbytky římského ležení na tak zvaných Hünenknäppen a k východu starogermanské hradiště u Havixbrocku. U těchto jsou směrem severním jakož i na levém břehu pohřebiště z dob pohanských

Mám za to, že jméno Stereontium není původu domácího, nýbrž řeckého či latinského. Nejsnáze lze je odvoditi od στερέω = někoho něčeho zbaviti, ale lze je přivésti ve spojení se slovem στερεός = pevný, tvrdý (steros dem. sterilis). V prvním případu bylo by tím naznačeno místo, kde se stalo zbavení se někoho na př. nepřítele; v druhém že jest to místo à contrario místa v půdě měkké, na tvrdé zemi jako jest i význam slova Skurgon.

Jest však ale také možno, že jméno to latinsky as znělo Sternontium a ne Stereontium a tu pak vzalo svůj původ v lat. sterno a znamenalo by místo porážky. A tu jest právě zajímavé, že v těchto krajích poblíž římského hradiště jest pohřebiště z dob pohanských, které snad k jakési bitvě a porážce poukazuje.

Zbytky zachovalých silnic římských ukazují, že z Hammu jakož i z tohoto římského ležení vedla cesta ku severu na Münster a jiná směrem severovýchodním na Beckum, která překročila u Wiedenbrucku Emži a pokračovala na Bielenfeld, který se na 26° 9' v. d. a 52° 2' s. š. nalézá

Feugaron

bylo mezi Wiedenbrückem a Bielefeldem, snad u Wiedenbrücku, jak později ukážu, jenž se na 26° v. d. a 51° 50' s. š. nalézá. Jméno Feugar-on jest buď německé Waiher = Waigar t. j. místo ve vodě, v rybníku; neb snad sluší je srovnat s lat. fugo, řecké φεύγω = utíkati a tu by fugarium = feugarion značilo místo útěku.

Druhá cesta ze Stereontia, jejíž zbytky rovněž zachovány, vedla k Münsteru a odsud k Iburku, Osnabrücku neb Laëru a Mindenu.

Vedle udání svrchu uvedeného bylo by

Munitium

u Laëru. Slovo Munitium jest latinské a znamená místo opevněné, tvrz.

Pramen řeky Amasie

jest na témže stupni s. š. co Bogadion, ale o 1° 40' Pt. p. = 40' n. p. k východu, tudíž as na 25° 51' v. d. a 51° 44' s. š. Jest to jediný případ v Germanii udaných Pt. pramenů řek, kde se skutečně co pramen udává místo, kde jest zřídlo řeky. V ostatních případech, jak povědomo, tomu tak není.

2. Při této příležitosti třeba promluviti o

místu, kde byl Varus poražen.

O tom, kde sluší hledati místo porážky, kterou Varus od Germanů utrpěl, bylo již mnoho psáno a dosud hledá se místo to v rozličných stranách. Zmiňuji-li se o věci té i zde, děje se to proto, poněvač Pt. ve své Germanii ukazuje nám, v které krajině místo oné porážky hledati sluší a to udáním místa Tropaia Drusa. Tato Tropaia Drusa a »veterem aram Druso sitam«, o němž se zmiňuje Tacitus, jest jedno a totéž místo, a sice dle všeho ono, kde Drusus zemřel neb kde zřídil trofeje.

Drusus zemřel r. 9. př. Kr. v ležení, které dle Strabona bylo mezi Rýnem a Sálou. Spisovatel, z něhož Strabo zprávu tu přejal, dopustil se tu omylu tím, že místo řeky Vesery uvedl Sálu. Toto pochybení zavedlo mnohé k tomu, že ono místo, kde Drusus zemřel, bylo hledáno v Hessensku neb Durynsku. Než při bližším zkoumání věci dojdeme k jiným výsledkům.

Jak Dio vypravuje, táhl Drusus nejprvé do území Chattů. Tuto cestu do území Chattů vypisuje nám Tacitus (Ann. I. 56.) při pochodu Germanika, pravě, že vedla z Mohuče k řece Adraně v ona místa, kde bylo Mattium. Toto, jak později najdeme, bylo

při řece Lahně poblíž Wetzlaru. Vedla tudíž cesta z Mohuče do země Chattů severně s malou odchylkou k východu, ale nikoliv k západu.

Projda zemí Chattů, přišel Drusus ku Svévům a pak k Cheruskům a pak teprv přešel Veseru. Poněvač Svévové bydleli však nejen na východu a jihu, ale i severně Chattů, a i Cheruskové, bydlící při Veseře v krajině od Carlshofenu k Mindenu sídleli severně Chattů, tož zřejmo, že i další tažení Drusovo vedlo severně a nikdy na západ. Teprv po překročení Vesery táhl Drusus k Labi. Překročení Vesery stalo se ale v krajině, náležející k území Cherusků neb sousedů, severně od země Cherusků ležící, poněvač dříve, než Drusus Veseru překročil, přišel do území Cherusků. Při Labi, na místě kam až Drusus došel, zřídil trofeje (Dio LV. 1.).

Místo, kde tyto trofeje zřízeny byly, jest rozdílné od onoho, které Pt. uvádí, nebo toto poslední bylo při Veseře, co ono bylo při Labi. Tím místem, které Pt. uvádí co trofeje Drusovy, jest označeno místo na cestě, kudy Drusus táhl k Labi a od Labe zpět a snad nejspíše místo, kde na této cestě zemřel neb kde překročil Veseru. Drusovi ku oslavě byly na tomto místě, jež se nalézalo mezi Rýnem a Labem, zřízeny trofeje, neb jak Tacitus praví, postaven oltář. K řece dále při tomto pochodu Drusus nepřišel.

Že se tento oltář Drusův nalézal právě v té krajině, kam klade Pt. Tropaia Drusa, tomu nasvědčuje sdělení Tacitovo o tažení Germanika r. 15. po Kr.

Germanikus s částí vojska sedl na lodě a jel po Rýnu a Jessele k moři a pak z moře po řece Emži vzhůru. Jízda táhla pod vedením Peda krajinou Frisů a Caecinu poslal Germanikus se 40 kohortami územím Brukterů k Emži. Při Emži na určeném místě měla se vojska tato sejíti a také se sešla. Jde tu především o to, v které krajině se vojska ta sešla.

Bylo to zajisté tam, kam až bylo možno vzhůru po lodích po řece Emži plouti a kde pak lodě zakotvily a na návrat vojska čekaly, které pak opětně po Emži dolů k moři dopravily. Řeka Emže jest splavná až k městu Rhein a možno tudíž poblíž tohoto místa na soustředění vojsk Germanikových souditi. Plyne toto také i ze slov Tacita i z povahy věci samé.

Germanikus nařídil Caecinovi, aby táhl z Kastra Vetera územím Brukterů (menších) ku řece Emži (per Bructeros ad flumen Amisiam). Měl tudíž Caecina dojíti jen k řece a nikoliv dále po řece k moři. Současně pak sešla se vojska, jež vedl Germanikus po lodích, jízda s Petou v čele a i ono, jež vedl Caecina při řece Emži [simulque pedes (Caecina), eques (Peto), classis (Germanicus) apud praedictum amnem convenere]. Poněvač loďstvo mohlo jeti jen tak daleko, jak daleko byla Emže splavnou, což jest v krajině

mezi městy Rhein a Lingen, též mohl nejjižnější bod spojení se vojsk být poblíž tohoto místa. Tvrzení některých, jako by se vojska sešla při ústí řeky Emže, není rozumné, nebo nejen že sdělení o tom se nezmiňují a nepraví, že Caecina táhl po řece k jejímu ústí, naopak Germanikus Caecinu jen »ad flumen«, tudíž jen k řece odesílá; ale bylo by to také protimyslné, proč by vojska z Kastra Vetera táhla k ústí řeky, aby pak znova po téže cestě zpět se vracela. Mimo toho zbytky římské cesty územím Brukterů k Emži dodnes jsou zachovány a sice z Kastra Vetera přes Rýn k Veselu a odsud směrem severním k Borkenu a dále od Stadtlohnu směrem severovýchodním k Rheinu.

Nyní jde o to, vyšetřit, kam táhla spojená vojska od Rheinu. Tacitus praví tu: »Chaukové slíbivše pomoc, byli do vojska přijati. Brukteři, kteří své statky ohněm zničili, byli Luciem Stertiniem, jenž za tou příčinou Germanikem byl vyslán, lehce ozbrojeným sborem rozprášeni. Při pobíjení a kořistění nalezl orla devatenácté legie, který byl za Vara ztracen. Odsud vedeno bylo vojsko k nejzazším hranicím Brukterů a vše mezi řekami Emží a Lupií bylo zničeno, nedaleko Teutoburgského hvozdu, kde prý zůstatky Vara a legií nepohřbeny byly.*)

Jak Pt. ukazuje, byli Chaukové sousedé Brukterů větších. Když si byl Germanikus pomoc Chauků zajistil a vojska se byla sešla, vpadl do území Brukterů. Zde se míní území Brukterů větších, nebo do území Brukterů menších vpádu třeba nebylo, vždyť tímto územím pokojně Caecina z Kastra Vetera k Emži táhl. Území Brukterů větších pak rozprostíralo se, jak Pt. svědčí, od Emže až as k řece Huntě neb Veseře a sice na jihu pod Kauchy menšími, tedy v krajině od Rheinu — Lingenu na východ.

Tuto krajinu Brukterové, ustupujíce před vojskem římským, opustili a uchýlili se na východ ku Cheruskům; co zbylo, bylo tu pobito a sebráno a to až k nejzazším hranicím Brukterů. Těmito nejzazšími hranicemi sluší rozuměti hranici východní území Brukterů. A nyní přicházíme ku slovům, která po mém soudu svádí k nepravému výkladu. Tacitus praví tu, že vojsko vedeno bylo až k nejzazší hranici Brukterů a vše, co bylo mezi řekami Emží a Lupií, bylo popleněno. Toto by poukazovalo k tomu, jako by řeka Lupia byla nejzazší t. j. východní hranicí Brukterů. Nazýváme-li řekou Lupií nynější řeku Lippe (a ta se Lupií jmenovala), pak přicházíme k té nesrovnalosti, že tato řeka nebyla nikdy na hranicích Brukterů

*) Chauci cum auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructereos sua urentis expedita cum manu L. Stertinius missu Germanici fudit; interque caedem et praedam repperit undevicensimae legionis aquilam cum Varo admissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum, quantumque Amisiam et Lupiam amnes inter vastatum, haut procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiae Vari legionumque insepultae dicebantur.

větších, zejména netvořila nikdy východní jejich hranici, nýbrž byla na jižní hranici Brukterů menších. Území severně řeky Lippe bylo území Brukterů menších. Proč by toto území bylo pleněno, nelze pochopiti: vždyť tímto územím táhl Caecina z Kastra Vetera k Emži bez překážky a také nelze pochopiti, proč by vojska spojená byla do toho území táhla. Kdyby byl chtěl Germanikus táhnouti do území mezi Emží a Lippe, nebyl by jel po lodích do moře a z moře po řece Emži vzhůru a pak odsud táhl do této krajiny; to by byl přec snadno z Kastra Vetera přímo táhl do tohoto území.

Tažení Germanika směřovalo tedy k území jinému a sice k území Brukterů větších. Germanikus chtěl si nejdříve zajistit sousedy těchto Brukterů na severu t. j. Chauky a zastrašit Bruktery menší, jichž územím táhl Caecina a Frisů, jichž územím táhl Peto a pak jsa na třech stranách pojištěn, vrazit do území Brukterů větších a potrestat je proto, že súčastnili se porážky Vara. Území těchto Brukterů a sousedů jejich bylo od Emže k východu a praví-li Tacitus, že se rozprostíralo mezi Emží a Lupií, buď omylem jmenuje Veseru neb některý z přítoků jejích: Huntu, Aue aeb Verru Lupií neb se snad jedna z těchto řek také Lupií jmenovala. Mám za to, že Lupií jest tu míněna řeka Verra, poněvač tok této řeky byl Římanům zcela znám, co u Hunte a Aue nebylo. Strabo vypravuje o Lupii, »že tímže směrem jako Amasia tečou také řeky Visurgis a Lupias, která jest od Rýna as 600 stadií vzdálena.« Zde jest očividno, že řekou Lupias jest zván jakýsi přítok Emže nebo Vesery a že tato Lupias není řeka Lippe, nebo tato neteče týmže směrem jako Emže a Vesera a není od Rýna 600 stadií vzdálena, nýbrž vtéká do Rýna poblíž Kastra Vetera, tudíž na místě Římanům příliš dobře známém.

Že se nesmíme vázat při pojmenování řeky Lupie povždy na řeku Lippe, plyne i z následujícího. Jméno krajiny a hrabství Lippe nebéře svého původu od jména řeky Lippe, neboť ona krajina prostírala se severně řeky a jen z nepatrné části dotýkala se řeky Lippe a to při samých pramenech. Naopak Lupia — Lippe bylo jméno lesnaté krajiny, dosud lidem lipský les jmenované, podobně jak i lesnaté pohoří v Durynsku bylo jmenováno Lúbia — Loubia. Řeka v tomto lesnatém pohoří prýštící pojmenována pak dle názvu krajiny také Lupia — Lippe. Poněvač v téže krajině i řeka Lippe i Verra poblíž sebe počátek svůj béřou, tož byla dříve nejen Lippe, ale i Verra jmenována: Lupia.*)

K tomu dokládám, že řeka Verra jest od Rýnu kolem 20 mil vzdálena, což se přibližuje Strabonem udané vzdálenosti 600 stadií čili 15 mil.

*) Pak ale také tvrz Alison možno hledati mezi Verrou a Elsou.

Prošel tudíž Germanikus s vojskem krajinu od měst Rhein — Lingen k Veseře, kde tato přijímá Verru. Nedaleko odsud byl hvozd teutoburgský. Tu jde o to, ustanovit, byl-li hvozd teutoburgský od čary Rhein — ústí Verry k jihu či k severu. Z toho, co nám staří spisovatelé sdělují, a jak také místní poměry ukazují, patrno, že od uvedené čáry k jihu hvozd ten nemáme hledati. Nebo kdyby byl chtěl Germanikus tyto jižně ležící krajiny navštíviti, kraje ležící při řece Lippe neb okolí, nebyl by, jak již povědéno, táhl k moři a odsud po Emži zpět vzhůru, nýbrž byl by šel z Kastra Vetera přímo na východ, vždyť do těchto krajin, jak svědčí válečný pochod Drusův, r. 12. a 11. př. Kr. táhlo se z Kastra Vetera, která právě proto byla zřízena, aby byla basí pro vojenské operace v krajích přiléhajících k řece Lippe a tu také vedla od Kastra Vetera při řece Lupii vojenská silnice, která částečně dosud jest znatelna. Poukazujc tudíž již stav věci k tomu, žc sluší místo to hledati severně svrch uvedené čáry.

Dio Cassius vypravuje (LVI.), že Varus táhl z Kastra Vetera do území Cherusků k řece Veseře, kde tábořil. Odsud odtáhl do vzdálenějších krajin Germanie. Poněvač se nikde nepraví, že by byl Varus přešel Veseru, tož lze vzdálenějšími krajinami Germanie, když Varus při Veseře měl ležení, jmenovati jen krajiny severněji ležící. Dále dosvědčuje to také zpětné tažení Germanika. (Tac. Ann. I. 63.) Když totiž navštívil Germanikus místo bojiště Vara, pak po některých potyčkách odebral se s celým vojskem k řece Emži, kde loďstvo jeho kotvilo a jel se svým oddělením po Emži dolů; Caecinu pak poslal po dlouhých mostech přes bařinatou krajinu do Kastra Vetera. Kdyby byl býval Germanikus v krajině Höxter — Pyrmont, byl by poslal loďstvo v čas po Emži k moři a sám s celým vojem byl by táhl po římské cestě k řece Lippe a pak známou a vhodnou cestou do Kastra Vetera a nebyl by celé vojsko táhl k Emži do krajiny Rhein -- Lingen a nebyl by Caecinu přes bařinaté krajiny do Kastra Vetera samotného odeslal.

Toto vše nasvědčuje tomu, že netáhl Germanikus k jihu, nýbrž, když Veseru nepřekročil a tudíž na východ vojsko nevedl, že se hnul s celým vojem ku severu.

A také vylíčená povaha půdy bojiště tomu nasvědčuje. Slovem »saltus« sluší zde rozuměti krajinu hustě stromy a křovinami porostlou a nikoliv hory, — nebo jako takovou líčí všichni spisovatelé místo, kde bylo bojiště Vara.

Velleius praví, že bylo vojsko Varovo lesy, močály a úkryty sevřeno tak, že ani bojovat nemohlo.

Tacitus (Ann. I. 61.) popisuje kraje ty pravě: že Caecina byl odeslán, aby úkryty lesní prohlédl a mosty a hráze přes močálovitá místa a nebezpečné bařiny postavil. Pak teprv přišli na místo

zármutku, hrozné pro podívání a pro vzpomínky. (Praemisso Caecina, ut oculta saltuum scrutaretur pontesque et aggeres umido paludum et fallacibus campis inponeret, incendunt maestos locos visuque ac memoria deformis.)

Podobně líčí Tacitus (Ann. I. 63.) i celé širé okolí tohoto bojiště, a taktéž i jiní a mluví-li Dio o strmých skalách, tu lze to vztahovati na krajinu, než Varus k bařinám došel, nebo na to mluví se ihned o mostech, tudíž o krajině močálovité.

Toto vše potvrzuje jen to, co výše uvedeno, že porážka Varrova nestala se v krajině, kde snad byl jen jeden močál, nýbrž kde celá širo-širá planina byla močálovitá a křovím porostlá, což ukazuje ku krajině mezi řekami Huntou a Veserou a sice od Dümmer See ku východu. V těchto krajinách třeba hledati místo Varovy porážky.

V této krajině setkal se také Germanikus s Arminiem a nastoupil po několika srážkách zpáteční pochod. Germanikus dosáhnuv po návratu ze severu opětně pevné půdy v krajině Oldendorf — Lübecke rozdělil opětně své vojsko. Ony legie, s kterými připlul po Emži, jakož i jízdu, kterou vedl Pedo, vedl k Emži, kde čekalo loďstvo (mezi Rheinem a Lingenem). Cesta tato vedla krajinou schůdnou a proto také Arminius vojsko to nepronásledoval.

Jinak ale bylo u vojů Caeciny. Tomuto bylo nařízeno, aby táhl co nejrychleji přes tak zvané dlouhé mosty, krajinou to, kde jen úzká stezka vedla mezi močály a bařinami a kde bylo množství potůčků a pramenů a která byla obklíčena lesy na pozvolna stoupajícím území.

Slova Tacitova (Ann. I. 63.): »mox reducto ad Amisiam exercitu legiones classe, ut advexerat, reportat; pars equitum litore Oceani petere Rhenum jussa; Caecina, qui suum militem ducebat monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, pontes longos quam maturrime superare« vykládají se obyčejně tak, jako by byl Germanikus veškeré své vojsko až k řece Emži vedl, tudíž že 40 kohort Caecinových šlo s Germanikem až k Emži a teprv pak tu, kde sedl Germanikus se svými legiemi na lodě, že se Caecina oddělil a ke Kastra Vetera táhl. Toto ale není správné, nebo pak by byl Caecina táhl zpět od Rhein — Lingenu touže cestou, kterou přišel a která vedla územím Brukterů menších, kteří nepřátelsky proti vojsku římskému nevystupovali a byl by již na pochodu k Emži dlouhé mosty opravil. Také nadběhnutí tomuto vojsku, které by od Rheinu táhlo na Ahaus, bylo by obtížno, tak že nebylo by bylo možno Caecinu dříve obklíčiti jak nejspíše až při řece Berckle, a to již bylo nedaleko Kastra Vetera.

Mimo toho praví Tacitus, že Germani svedli vodu z hor, aby vytopili krajinu, kudy Caecina táhl: toho v kraji od Rheinu ke

Kastra Vetera není, an tu není hor. Proto možno uvedená slova Tacitova vykládati jen tak, že když Germanikus vyšel z bařin na pevnou půdu, táhl se svým vojskem (4 legie) a s jízdou k Rheinu, zde sedl na lodě, které prováženy jízdou, jely ku moři a pak dále táhla jízda při břehu mořském k řece Rýnu.

Caecinovi ale již tu, když přišli z bařin na pevnou půdu, nařízeno, aby známou bývalou cestou po dlouhých mostech táhl ke Kastra Vetera. Vedle tohoto nařízení táhl Caecina z krajiny Oldendorf — Lübecke, kdež se byl od vojska Germanika odloučil k jihu, k Bielefeldu, na který vedla cesta římská k řece Lippe.

Když směr tohoto pochodu vojsk Caecinových Arminius poznal a viděl, že Germanikus jde krajinou schůdnou, co Caecina přijde na cestě své do krajin močálovitých a bařinatých, nedbal více vojsk, jež Germanikus vedl, ale snažil se dosíci a předejíti Caecinu, než tento do schůdných cest dojde. Toto se mu také podařilo a sotvy přišel Caecina do krajiny vodyplné, byl již vojskem Arminiovým obklíčen.

Dle toho byly ony »pontes longi« v krajině od Bielefeldu do Wiedenbrücku. Do této krajiny od Bielefeldu do Wiedenbrücku dorazil Caecina druhého dne, když se byl od Germanika oddělil, a dbáme-li toho, že by se hned, když se Caecina na pochod dal, Arminius byl o tom dozvěděl a také ihned směr cesty poznal, tož přece nemohl dříve než druhý den, i kdyby mnohem rychleji než Caecina šel, tohoto zaskočiti a ze všech stran obstoupiti.

Když tu Caecina seznal, že jest obstoupen; mosty že jsou během času pobořeny a nepřítel poblíž, uzavřel zde zříditi ku své ochraně ležení. Bylo to na témže místě, kam Pt. klade město Feugaron u Gütersloh.

Místo toto popisuje Tacitus následovně: »bezedný močál, ku stání nikde pevné půdy, pro chodce kluzký. K tomu přistupuje tíže římských pancířů, ani oštěpy pro vodu metat nebylo možno; naproti tomu Cheruskové zvyklí v močálech bojovati, statný to lid s dlouhými oštěpy, že mohli ze zdálí raniti. Germani ve štěstí neunavní, nedali si ani v noci pokoje a svedli všecky prameny, které na vedlejších horách prýštily, do doliny tak, že vše bylo zaplaveno, opevnění zřízená podemleta a tak vojínům práce zdvojnásobněna.«

Proto také Římané toto místo ihned časně z rána opustil a to co nejrychleji, takřka v útěku. Po tomto ústupu či útěku bylo as snad jmenováno místo to, kde bylo ležení Caeciny Φεύγαρον či Φευγάριον t. j. místo na útěku neb dle vodyplné krajiny Waigar (Weiher).

Jakmile dostali se Římané na levý břeh Emže, přišli do krajiny pevné půdy (capto propere campo umentia ultra). Praví-li se tu, že teprv až k večeru přišly legie na pevná místa (vesperascente

die in aperta et solida), tož nesmějí slova ta brána býti doslovně, nebo pátá a jednadvacátá legie, které byly na obou křídlech, když počalo svítati t. j. brzy za dne opustily vykázaná místa a obsadily krajiny za bařinami t. j. přešly na pevnou půdu. Nasvědčujeť tomu také další vypravování, zejmena o bitvě druhého dne. Táhlť Caecina s legiemi svými z Gütersloh na Wiedenbrück ku Strambergu, kde přišel na pevnou půdu a odsud na Beckum k řece Lippe, kde se dostal na římskou silnici a tu položil se ležením na místě, které Pt. označuje co Stereontion. Zbytky tohoto ležení dodnes jsou tu zachovány. Severně od tohoto ležení jest místo, kde druhého dne Caecina způsobil Germanům takovou porážku, že od dalšího pronásledování museli ustati. Znamenalo by pak Stereontium tolik, jak již pověděno, co místo porážky, kterou Tacitus obšírně v Ann. I. 67., 68. popisuje, neb místo v půdě pevné.

Konečně poukazuje i sdělení o válečné výpravě, kterou Germanikus následujícího roku (r. 16. po Kr.) podnikl také tam, kde máme místo Varovy porážky hledati. Vypravujeť se tu, že když Germanikus byl zpraven, že opevnění při řece Lupii jest Germany obléháno, se šesti legiemi vydal se na pochod, aby oblehané osvobodil. Germani však, když se o tomto pochodu Germanika dozvěděli, rozprchli se. Mohylu, kterou roku předešlého padlým v bitvě Varově Germanikus byl zřídil, Germani již před tím, jakož i oltář Drusův pobořili. Tento oltář Germanikus opět zřídil, ale na místo, kde byl Varus poražen, jít se neodvážil (restituit aram honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurit; tumulum iterare haud visum. Ann. II. 7.)

Přihlížíme-li k tomu, co se roku předešlého sběhlo, zejmena k útěku Caeciny, tož patrno, že castellum Lupiae flumini adpositum jest as ono opevnění, kde Caecina Arminia porazil; po tom jak se mu dříve vedlo, sotvy se odvážil dále k východu táhnouti a tvrze tam zakládati a také o tom zmínky se neděje, což by se zajistě po obšírném sdělení tohoto tažení Caeciny bylo stalo, jak také podobně se vypravuje v Ann. II. 7.

Caecina poraziv Arminia a zahnav Germany na útěk, v místě opevněném zanechal posádku. Této posádky chtěli se Germani roku následujícího zmocniti a proto Germanikus proti nim vytáhl. Když Germani se rozprchli, tu rychlým pochodem prošel jejich územím k severu až došel místa, kde byl kdys oltář ku cti otce jeho Drusa postaven (veterem aram Druso sitam). Toto místo jest totožné s oním, jež Pt. nazývá Tropaia Drusa a nalézá se u Mindenu, kde byl přechod přes Veseru. Odsud neměl Germanikus daleko k místu Varovy porážky, ale pamětliv toho, co se mu v oněch močálovitých a bařinatých místech lonského roku přihodilo, netáhl dále ku severu.

Souhlasně tudiž s vypravováním Tacitovým ustanovuje Pt. tři města: místo ku poctě a oslavě Drusově zřízené: Troppaia Drusa neb ara Drusi; místo ležení, jež Caecina zřídil na útěku neb v močálovité krajině: Feugarion neb Waigar; a místo, kde byl Arminius Caecinou poražen neb kde všecko vojsko Caeciny na pevné půdě se utábořilo: Sternontium či Stereontion. Zároveň ukazuje nám Pt., že sluší hledati místo Varovy porážky na severu hor Wiehen.

Nebyl-li ale onen pomník Drusův zřízen na místě, kde týž zemřel, pak jde tu o památník, který si Drusus r. 11. př. Kr. sám zřídil. Tohoto roku přešel Drusus Rýn a vstoupiv do země Usipiů spustošil ji, na to táhl územím Sigambrů a pronikl krajem Cherusků až k Veseře. O tomto tažení praví Florus, že Drusus ukrotil nejprve Usipie a pak táhl proti Tenkterům a Cattům a zřídil si z dobyté markomanské kořisti pomník (Drusus primos domuit Usipetes, inde Tencteros percurrit et Cattos. Nam Marcomannorum spoliis insiquibus quaedam editum tumulum in trophaei modum excoluit.). Že tu Florus neprávem mluví o Markomannech, když Drusus táhl územím Cherusků k Veseře, jest očividno. Zde může se mluvit jen o nejzazším místě, kam až Drusus došel a to bylo místo při samé Veseře. Má tudiž státi u Flora místo Marcomannorum —, Cheruscorum.

Munitium.

3. Však také jak soudím i tvrz, jež u Pt. zvána jest Munitium κατ'ἐξοχήν, hraje při Varově porážce jakousi úlohu a proto co význačnější místo jediné z ostatních opevnění jest jmenováno. O tom, co se po Varově porážce stalo, vypravuje fragment Dia Cassia a dle něho Zonares následovní: »A barbarové zmocnili se všech opevnění (ἐρύματα) vyjmouc jedno, které se tak dlouho drželo, že (barbaři) ani Rýn nepřešli, ani do Gallie nevpadli. Než také toto nemohli dobýti, poněvač se v obléhání nevyznali a mimo toho měli Římané tolik lučištníků, kteří je zahnali a ve velkém počtu pobili. Když pak se dozvěděli, že Římané Rýn mají silně opevněný a Tiberius s velkým vojskem sem na pochodu se nalézá, odešly mnozí od tvrze a ti, kteří zůstali, odešli na věčí vzdálenost, aby náhlými výpady obležených škody netrpěli a střežili cesty v naději, že nouze obležené přemůže. Obležení Římané však hájili místo, pokud potrava stačila a doufali ve vyprostění. Když však jim nikdo ku pomoci nepřicházel a hlad je počal sužovati, použili bouřné zimní noci a místo opustili. Bylo tu málo vojínů a mnoho neozbrojených.

Přešli šťastně první a i druhé stráže, když však přišli na třetí, byli spozorováni, proto že ženy a děti z bázně a strachu

pro temnotu a zimu po ozbrojených volali. A byli by všickni zabiti neb zajati bývali, kdyby se nebyli barbaři zdrželi při kořistění, nebo tak unikli mnozí nejstatečnější. A trubači, kteří při nich byli, troubili rychlý pochod, tak že nepřítel se domníval, že Asprenou odeslané vojsko jest na blízku a proto upustili od pronásledování; a Asprenus, když se o tom dozvěděl, přišel jim skutečně ku pomoci.«

Poněvač ti, kteří z Varovy porážky zbyli, jinudy do Kastra Vetera se dáti nemohly, jak směrem k místu, jež Pt. Munitium nazívá, proto že také tvrz tato zvláště ze všech tvrzí co nejvýznačnější, se uvádí jménem Munitium, tož zřejmo, že to, co svrchu uvedeno, o této tvrzi se vypravuje.

Poblíž řeky Amasie byla dle Pt. místa Flevum, Siatutanda a Teuderion.

Flevum

bylo dle Pt. o 15' Pt. p. na západ a o 15' Pt. p. k jihu od ústí řeky Amasie. Bylo to místo ležící na levém břehu řeky Emže při samém ústí téže řeky. O místu tom činí Tacitus zmínku při výpravě Ollenia, jak ihned sdělíme.

Posici místa toho lze určit an 1° Pt. v. d. = 24' n. p. a 1° Pt. p. s. š. = 33' n p. 24° 29' v. d. a 53° 27' s. š.

Siatutanda

také Setutanda byla o 20' Pt. p. = 8' n. p. k východu a o 40' Pt. p. = 22' n. p. k jihu od ústí Emže. Čítáme-li, že bylo tehdy ústí Emže na 24° 35' v. d. a 53° 35' s. š., bylo by místo to as na 24° 43' v. d. a 53° 13', s. š., tudiž as tam, kde nyní jest »Oude Schanz«, (stará ohrada) při řece Au. Ve příčině tohoto místa tvrdí Nobbe a po něm jiní, že Pt., nerozuměje správně místu v Tac. Annalech (IV. 73) »sua tutanda« učinil z tohoto slova jméno města. Námitku tu, které jest často užíváno ku zlehčení Pt. lze dobře a snadno vyvrátiti. Jestli Pt. četl Tac. Annaly, tož zajisté dovedl je také čísti a rozuměl slovům »sua tutanda«. Kdyby Pt. nebyl věděl o místě Suatutanda více než co se v Tac. annalech uvádí, nebyl by mohl udat ani v. d. ani s. š. tohoto místa a jak z dalšího seznáme, byla udání Pt. téměř veskrze správná a místa jím uvedená nejsou ani co do jmén ani co do polohy jím neb jiným smýšlená. Než také dotyčnému slovu v Tac. sluší dáti příslušný výklad.

Co vypravuje tu Tacitus. On praví (IV. 72), že Olennius sužoval Frisy poplatky tak, že tito nejprvé svůj dobytek, pak pole, konečně i ženy i děti museli dáti v otroctví (ac primo bovesispos,

mox agros, postrema corpora coniugum aut liberorum servitio tradebant). Proto povstaly u nich hněv a nářky a konečně svépomoc válkou. Vojíni poplatky vybírající byli schytáni a ukřižováni; Olennius sám zachránil se útěkem do tvrze, jejíž jméno bylo Flevum, kde bylo věčí množství římských občanů a spojenců, kteří pobřeží hájili.

Když se o tomto dozvěděl praetor dolejší Germanie, L. Apronius, táhl s veterany legií hořejší provincie, s vybraným pomocným vojskem pěším a jízdou po Rýnu dolů do země Frisů, když již byla tvrz rebellů sproštěna a tito k »**sua tutanda**« odtáhli (soluto iam castelli obsidio ad **sua tutanda** degressis rebellibus). Na to opevnil mořské úvary (aestuaria) hrázemi a mosty, aby mohl těžké vojsko převésti. A když mezitím brody vyhledány byly, poručil, aby jízda Canninefatů a co pěchoty germanské u našich meškalo, nepřítele obešlo, který jsa již k bitvě připraven, zahnal spojenecké sbory a i jízdu legií jim ku pomoci vyslanou (qui iam acie compositi pellunt turmas sociales equitesque legionum subsidio missos). Byly pak poslány tři lehké cohorty a pak dvě a zas po chvíli jízda spojenců (proti Frisům), dosti silní, kdyby zároveň postupovali, ale poněvač za sebou a po chvílích přišli, nezastavili utíkající ale sami postrachem utíkajících byli strženi. A. t. d.«

Z toho vypravování vidíme, že Frisové se vzbouřili, když již velmi málo svého statku měli. Oni vzbouřivše se obléhali tvrz Flevum, avšak ještě dříve než L. Apronius přišel do jejich území od tohoto obléhání upustili a »ad sua tutanda« odtáhli. Z dalšího vypravování vidíme, že se Frisové do svých bydlišť neodebrali, nýbrž že zůstali pohromadě k bitvě připraveni; že se také do bitvy pustili a římské vojsko porazili.

Co znamená za těchto poměrů: »ad sua tutanda«! Neznamená to, že když Frisové od obléhání Fleva upustili, že se za příčinou ochrany svých statků domu odebrali; vždyť zůstali pohromadě připraveni k dalšímu boji. Ad sua tutanda může znamenati dvojí: buď že Frisové svůj statek, jenž jim ještě zbyl na místo opevněné byli snesli a nyní, když zvěděli, že Apronius proti nim s vojskem táhne, k tomuto opevnění se obrátili, by sebe a svůj statek u tohoto opevnění hájili; aneb že opevnění to nazýváno bylo samo v řeči Frisů tak, že překlad jména toho byl »Suatutanda« = »Ochranov«, což znamená, že místo to jmenováno bylo dle jeho účele. Když však Pt. poloha místa toho byla známa a i název jeho »Suatutanda«, tu zřejmo, že »ad sua tutanda«, které u Tacita čteme, znamená: k místu, jež Římané překládajíce jméno dotyčné ohrady Frisů zvali Suatutanda.

Nevzal tudíž Pt. jméno Siatutanda správné Suatutanda z Tacita, nebo pak by Pt. neznal polohu místa a nebyl by mohl ji

také udati, ale spíše jak sdělení Tacitovo tak i Pt. ve příčině místa toho přichází z jednoho a téhož pramene, z něhož Tacitus vzal pouze děj a Pt pak zas označení místa, kde děj t. j. bitva Frisů s Aproniovým vojskem se udála, tak jak jsme viděli u Feugara, Stephontia.

Že sdělení Pt. jest správné, tomu svědčí i poloha místa, které se, jak pověděno, Oude Schanze t. j. staré hradiště jmenuje a na kterémžto místě tudíž hradiště, jež Pt. městem nazývá, již za jeho dob a dříve bylo. Jeví se tudíž výtka, jež zde Pt. činěna byla, velice povrchní a nijak neoprávněnou, a Tacitova zpráva Pt. udání neodporuje, naopak udání jeho v té příčině jen podporuje.*)

Nedaleko od Suatutandy bylo

Teuderion

as na 24° 59' v. d. a 52° 48' s. š. při řece Emži na cestě z Luthenu k Meppenu tam, kde jest místo Tinnen, jež se na 24° 59' v. d. a 52° 48' s. š. nalézá. Snad upomíná nás jméno Tinnen na Týn t. j. staré hradiště

V této krajině jména, které by bylo z Teuderion vzniklo není a také jinde podobného jména se nenalézá a poněvač pak přípona erion jest řecká soudím, že as jméno samo jest řeckého původu. Mám tu za to, že místo Teuderion má býti psáno Deuterion neb Deuteron a že tím označeno má být **druhé** hradiště na řece Emži. Jak známo podnikali Římané výpravy do Germanie z moře po řece Emži vzhůru a tu bylo nedaleko Vesery první hradiště Flevum a druhé na místě kde nyní Tinnen, které pak jednoduše co **druhé** hradiště (po řecku Deuteron) označili.

Jest ovšem také možno, že T v násloví bylo změněno v Z, jak Turiacum = Zürich, Tulpiacum = Zülpich atd; tu bychom pak nalezli jméno Teuder v novém Zuider.

Vedle tohoto místa uvádí Pt.

Mediolanion.

Poloha tohoto místa udává se rozličně: 28° 10', 28° 30', 28° 45' v. d. a 53° 45', 53° 50' s. š. čili dle naš. počtu 24° 15', 24° 23', 24° 29' v. d. a 52° 50' neb 52° 53' s. š.

Fabiranon

(také Fabiganon), jež uvádí Pt. na 31° 30' v. d. a 55° 20' s. š., třeba hledati na východu od ústí Vesery a o 55' Pt. p. jižněji než

*) Třeba tudíž u Tacita psáti: »et ad Suatutanda degressis rebellibus«.

ústí Labe, tedy as, porovnávaje posici ústí Vesery s ústím Labe, na 26° 25' v. d. a 53° 20' s. š. Poněvadž mezi polohou ústí Labe a ústí Vesery u Pt. není srovnalosti, není také možno s určitostí polohu místa Fabirana udat. Bylo někde mezi Bremerhafenem a Hamburkem. Na jméno Fabiran (snad Baviran) upomíná tu dosud Bever-stadt a i řeka Bever, přítok Osty, na níž jest město Bevern.

Pokud jde o pobřeží mořské při Rýnu, jakož i o ustanovení polohy míst Navalia a Askiburgionu, tu musíme říci, že správné určení polohy těchto míst jest proto obtížné, že se změnilo pobřeží mořské v oněch krajinách, zvláště že není možno s veškerou určitostí říci, co Pt. za ústí východního ramene Rýna udává. Následkem té proměny, že bývalé jezero Flevum, nyní Zuider, zaplavením mořským proměněno jest v záliv a my nevíme, jakou podobu ohraničení tohoto jezera při moři mělo, nemůžeme s určitostí ustanovit ústí Rýna, pokud jde o východní rameno; zde můžeme pouze pronésti domnění více méně oprávněné a odůvodněné.

Z toho, že ústí řeky Vidra bylo dle udání Pt. na 27° v. d. a 54° 20' s. š. a východní ústí Rýnu na 27° 20' v. d. a 54° s. š., seznáme, že ústí této řeky bylo o málo severněji než východní ústí Rýna.

Pt. píše tu, že bylo:

západní ústí Rýna na	53° 20' s. š.
střední » » »	53° 30' » »
východní » » »	54° — » »
ústí Vidra na . . .	54° 20' » »
Manarmanis na .	54° 45' » »
ústí Amasie na . . .	55° — » »

Poněvadž ústí řeky Mosy psané jest buď 53° 20' neb 53° 30' a Lugdunum Batavorum nynější Lejda též 53° 20' neb 53° 30' a tato nalézá se na starém Rýnu (Oude Rijn), tož z toho patrno, že při ústí Mosy má být udána poloha 53° 20' a že ústí to bylo zároveň uvedeno co ústí Rýna, že jest to výtok Mosy spojený s výtokem Rýna, jenž jde kol Rotterdamu. Dále pak musíme soudit, že Lugdun Batavů byl na středním toku rýnském a že tudíž posice jeho správně má býti udána 53° 30' a že střední Rýn jest výtok tak zvaný starý Rýn.

Východní výtok Rýna pak byl z jezera Fleva as kolem ostrova Fleva = Vlieland.

Nad tím tu pak severněji bylo ústí Vidra, jiný to as výtok jezera Fleva, kterýžto výtok byl v téže v. d., co východní výtok Rýna, ale o 20' severněji, tudíž as u ostrova Amelandu, kde jde nyní Vlie-strom.

U východního ústí Rýna byla pak

Navalia

t. j. loděnice či přístaviště lodí. Z dějin víme, že při válkách s Germany pluly vždy lodě s římským vojskem do jezera Fleva a odtud do moře; stalo se vyplutí tudíž východním ústím Rýna a proto právě na tomto místě zřízena byla loděnice římská.

A mezi Kastra Vetera a touto Navalií bylo

Askiburgion,

snad poblíž místa, kde Rýn se na tři výtoky dělí, nebo leželo na třetině cesty z Kastra Vetera do Navalie neb snad na Jissele, severněji nad Arnheimem.

Askiburgionů bylo zajistě více, vždyť již Pt. připomíná vedle města Askiburgia také horu Askiburgion. Jedno Askiburgium bylo také mezi Kolínem nad Rýnem a Kastra Vetera. Tacitus vypravuje (Germ. 3.), že byla u Germanů pověst, dle níž Askiburg, jenž jest u Rýna, byl od Ulisa na jeho bludné pouti založen a na jiném místě (Hist. IV. 33.), že vojsko Civila, táhnoucí na Geldubu, zmocnilo se lodního přístaviště v Askiburgiu. Kde by toto místo bylo, zdali jest to ono nad Veterou neb pod Veterou, těžko říci; co mne se týká, an Tacitus mluví o Germanii a ono místo Askiburgium, jež bylo mezi Kolínem a Veterou, bylo na levém břehu Rýna tedy v Gallii, mám za to, že Tacitus, mluvě o Askiburgiu, v obou případech poukazuje k místu Pt. naznačenému.

Tomu nasvědčuje také to, že Tacitus (Hist. V. 26) jmenuje řeku Jisselu Navalií t. j. přístavištěm lodním a takovým také bylo místo Askiburgium, jež bylo na této řece.

Na západní straně ústí Emže bylo Fleum. Byla to tvrz Flevum, již Drůsus při ústí Emže na levém břehu této řeky vystavil a již, jak jsem byl uvedl, Frisové dobývali (Castellum Flevum Tacit IV. 72 an.).

Toto jméno nalézáme také Φλιούμ, Φλυούμ psané a dosud zachovalo se nám jméno místní v ostrovu Vlie-land a v proudu mořském Zuiderského jezera Vlie-strom zvaném.

Pt. a Marc. Herac. jmenují nedaleko od ústí Emže ještě také záliv či přístav

Manarmanis.

Jméno toto jest očividně nesprávně uvedeno. Poněvač ale pobřeží na těchto místech jest zcela jiné, než bylo v prvních stoletích po Kr., nelze ovšem říci, kde by bylo bývalo

Konečně bylo tu ještě město

Tekelia

dle Pt. na 31° v. d. a 55° s. š., jehož polohu, an Pt. ústí Vesery a Labe na tutéž v. d. klade, těžko určit. Zdá se, že to bylo místo při ústí Vesery nebo nad ústím této máme mořskou písčinu zvanou Tegeler-Platte. Jméno Tegel nalézáme také nedaleko Berlína ale i v Nizozemí.

Z toho co uvedeno zřejmo, že místa jak: Fleum, Tekelia, Navalia, Sternontium, Tropaea Drusi, Munitium, Feugarion byla římská opevnění; Suatutanda, Teuderium, Askiburgium, Mediolanium a Fabiranum zas opevněná místa germánská, z nichž ovšem některá, jak víme o Askiburgiu, staly se pak pevnostmi římskými. Veškerá tato místa vešla v známost v době římsko-germanských válek v této krajině a z vypravování o těchto válkách, kde určitěji polohy těchto míst byly udány, ale na naše doby nedochovány, zanesl je Pt. či předchůdce jeho do svých zeměpisných záznamů. Proto také bylo nutno o těchto místech zvláště pojednati.

4. Byla-li první cesta, o níž jsme jednali po řece Lupii a dále ku severu římskou vojenskou cestou, jest druhá, o níž nyní psáti hodlám, cestou obchodní vedoucí v poříčí Labe. Tato cesta nebyla v žádném spojení s vojenskou cestou po řece Lupii a ti, kteří o této cestě zprávy podali, jež nám Pt. ve své Germanii zachoval, podali sdělení zcela samostatná, bez ohledu na sdělení jiná; proto také třeba o této cestě zcela samostatně jednati. Pt. neb snad již předchůdcové jeho snažili se sice sdělení, která byli jiní cestovatelé buď o cestách v Poodří neb v Povislí neb i o cestách příčních od Labe k Povislí vedoucích učinili, vyrovnati s udáním o cestě v Polabí a jest tudíž následkem oprav takto předsevzatých mnohé spojitosti mezi udáním míst na dráze jedné a označením polohy míst na dráhách druhých. Než vzájemné vyrovnávání to týká se pouze cest obchodních v Germanii a jest zcela neodvislé od cest vojenských, ať již tyto vedly po řece Lupii, Rýnu, neb Dunaji. Sdělení o těchto cestách jsou zcela samostatná, na nich korrektury nebyly předsevzaty a nestojí někdy v žádném někdy jen v pranepatrném spojení s cestami ostatními.

A právě proto, že cesty vojenské nejsou v žádném neb aspoň ne ve větším spojení s cestami obchodními, třeba o těchto zcela samostatně bez ohledu na ony pojednávati.

Však chceme-li i tu rozluštit udání míst, jež nám Pt. zanechal, jest třeba, nalézti jakési určité base, jakéhosi pevného podkladu, od něhož bychom mohli dále počítati. Základem takovým mohla by býti cesta po Dunaji, kdyby právě při této nebylo té chyby, že byl tok Dunaje, jak později ukáži, o $2^1/_2$ stupně proti Rýnu

i baltickému moři k východu pošinut Proto můžeme vzíti za základ jen některou z cest vedoucích po řekách Germanie z jihu ku severu, které v středu Germanie se nalézají a tu veden jsa k tomu mnohými důvody zdálo se mi nejsprávnějším, vzít za základ onu řeku, jejíž tok jest poměrně nejrovnější a břeh nejschůdnější, totiž řeku Labe. A že bylo správné, že jsem právě tok této řeky resp. cestu při této řece vyvolil, to dosvědčí nad veškerou pochybnost resultáty, k jakým při této cestě dojdem.

Když byl Pt. udal ústí Labe, určil také prameny jeho a sice na 39° v. d. a 50° s. š. Klade tu prameny (αἱ πηγαί) Labe o 15' jižněji než Mohuč. Když však Mohuč jest na 50° n. počtu, třeba hledat prameny Labe t. j. stok dvou řek o něco níže. Co se pak týká v. d., tu jsou tyto prameny o 8° Pt. (1° Pt. = 42 n. st.), tudíž o 5° 36' n. počtu na východ od ústí Labe a čítáme-li ústí Labe jak shora uvedeno na 26° 30' v. d.: máme hledati prameny Labe na 32° 6' v. d.

Na tomto místě a pod 50° s. š. nalézáme však stok řeky Vltavy se Sázavou a zde jest ono místo, které Pt. uvádí za prameny Labe; není to také žádnou zvláštností, nebo nejen v starověku, jak jinde ukážeme, ale i ve středověku na mapách nalézáme Vltavu co Labe uvedenou. Že Pt. tento stok za prameny Labe udává, plyne i z toho, co dále uvedeme.

Mezi tímto stokem a ústím Labe jest, pokud jde o sev. š., rozdíl u Pt. 6° 15' dle naš. počtu 4° 7'. Rovná se tu 1° Pt. s. š. 39' naš. počtu.

O 10' severněji t. j. 7' naš. počtu a o 15' na východ t. j. 10' naš. počtu klade Pt. místo

Kasurgis.

Měli bychom je tudíž hledati na 49° 57' s. š. a 32° 14' v. d. Tu jest na místě uvésti následující:

Na pravém břehu vltavském proti Záběhlicům na 49° 58' s. š. a 32° 5' v. d. nalézá se hradiště, zaujímající plochu 94.572 m^2; jest tudíž poblíž toho místa, které Pt. naznačuje. O tomto místě vypravuje Hájek ve své kronice následovně:

»Po některém pak času z té krajiny (Bavor) vyšel nějaký Beem, nemalý počet lidu toho bavorského s sebú maje, k východu slunce se obrátiv při řece, kteráž nyní Vltava slove, se posadil a tu rozkázal město v jednom údolí založiti a **Kasurgim** je jmenovati: O kterémž miestu potom kronikáři široké zmínky činili, jak se o tom nalézá v historii Tocius Germanie.«

»Markvart zprávu maje, že jest jej Arminius počtem lidu daleko převýšil, nebyl bez strachu a pojav své bojovníky, obrátil se k horám Černého lesa, tu opět nemalý počet lidu jeho od něho

odstoupilo a on, rozváživ své neštěstí, opustiv hrady v krajinách Boemských, jemu k poctivosti postavené, totiž Peherk (který byl postaven na jedné vysoké hoře, kteráž nyní též i Hradiště i města toho zříceniny proti klášteru Zbraslavskému z druhé strany řeky Vltavy se ukazují, na kterémžto městišti byla sobě hrad Kaša, sestra Libušina dala postaviti, a dala jemu jméno Kašín.« (Úvod)

»Peerk, Kašin hrad. Kaša, sestra Libušina, s povolením Libuše, sestry své, rozkázala sobě na jedné převysoké hoře zámek postaviti, tu kdež někdy prvé zámék a město pevné bylo, rozkázáním Markvarta, krále moravského a hermundurského na hoře, řečené Peerk, postaveno a dala jemu od svého jména jméno Kašín, kterýžto hrad a gruntové jeho nad řekou Vltavou, proti klášteru Zbraslavskému až do dnešního dne se ukazují.« (VI.)

Věštba Libuše: »Vidím město, jehožto pověst nebe dosáhá, ale hyn místo patnáct honuov v lese při té maličké vésce, ke kteréž Vltava blízko přichodí a tu Brusský potok má své skončení, tu se byli někdy veliké miesto staviti počali a Kasurga jemu jméno dali a ohledše se na služebníky Přemyslovy, řekla: Rychle pospěšte a těch (kteréž ani miesto dielaji najdete), co by dělali optajte se, z toho, což vám bude za odpověď dáno, jméno městu nazváno bude; služebníci poslušni, bez meškání s chvátáním šli, a nedaleko od Kasurgi se zastavili.« (XI. p. v.)

Hájek znal podání lidové i mnohá sdělení písemná a snašil se vše to spojiti. On věděl, že do tohoto okolí klade se Pt. Kasurgis, on dozvěděl se, že tamtéž má být hradiště Kašinské, znal též z En. Sylvia historii o Marobudovi a to vše spojil na svrchuvedené poznámky. Ostatně nebyl on sám, který v tuto krajinu kladl Pt. Kasurgis. V jeho době všeobecně na těchto místech byla Kasurgis uváděna. Tak v rukopisu Cos. letopisů kláštera Břevnovského psaných v druhé polovici XVI. století lze čísti poznámku: Ptolemaii temporibus Cassurgam oppidum eo loci erat, ubi nunc Praga est. (Za časů Pt. bylo město Kasurga tam, kde jest nyní Praha.)

Na mapě Krigingerově z r. 1568 jest Kouřím co Kasurgis udáván; Franc. Irenicus ve své Exegeseos Germanicae (vyd. 1518) uvádí Prahu co Kasurgis a tak na mnohýcn jiných místech.

Na mapě Vussinově z r. 1655 jest proti Zbraslavi hrad Kašín.

Však máme tu ještě jiných zpráv. Kosmas popisuje hranice panství Slavníkova praví, že na západ proti Čechům tvořila hranice říčka Sirina a hrad, který jest na hoře Oseku při řece Mži. Při hledání této hory Oseku vždy vázali se k tomu, že hora Osek musí být na levém břehu Vltavy nebo jinak prý by Kosmas nemohl říci při řece Mži. Takovýto výklad nezdá se mi však být správným. Za prvé bylo by to divné, že by říše Slavníkova omezovala tak

panství Pražské, že by ještě přestupovala Vltavu pod samou Prahou a šla třeba i jen po části Mže a tak v panství pražské tvořila klín, s kterým by pro přechod přes Vltavu mimo toho měla těžké spojení.

Dále víme, že Tetinsko náleželo ku Praze a ne ku Zlicku neb Libicím. Kosmas ostatně popisuje panství Slavníkovo vypočítává jen důležitější body, kde se nalézalo a jen proti Praze udává povšechné hranice jižní a severozápadní; do jednotlivosti ohraničení to provésti nechtěl, sice by byl od Oseku k jihu rovněž hranice ty specielně vyznačil, čehož však nečiní uváděje jen župní místa Chýnov, Dudleby, Netolici. Proč by při tak povšechném označení byl zrovna zabrání nepatrného kousku na levém břehu Vltavy označoval. Mám za to, že panství Slavníkovo u Prahy na levém břehu Vltavy nebylo, ale že sluší zde panství Slavníkovo dle Kosmy ohraničit takto. My víme, že Stará Boleslav náležela ještě k Pražsku a Libice pak Slavníkovcům, musela tudíž mezi nimi při toku Labe být hranice. Tuto hranici tvořila pak říčka Sirina, která z levé strany vtékala do Labe. Mohl by to být snad potok Vejmola, který u Jiřina ústí v Labi a snad byl také zván Jiřina a snad tento potok — rivulus — Jiřina lépe Žiřina chtěl Kosmas jmenovati.*)

A od této říčky někde od Škvorce vedla hranice k Vltavě a to tam, kde jest hradiště na hoře Oseku u Mže. Slovem u Mže mínil tu Kosmas udati blíže místo hory Oseku a to, že hora ta jest poblíž řeky Mže; t. j. poblíž ústí jejího. Nepřestoupilo pak panství Slavníkovo na druhý břeh Vltavy u Zbraslavi, ale od Závisti vedlo by podle Vltavy na jih. V tomto případu bylo by hradiště na hoře Oseku**), hradiště svrchu jmenované, kam Hájek Kasurgis a Kašín klade.

Tento výklad podporuje další udání Kosmy, kde mluví o mohyle Kaši nad břehem Mže vedle cesty, kterou se jde (z Prahy) do Bechyně přes horu Osek. Zde opět slovo nad břehem Mže svedlo k tomu, vésti cestu tu z Prahy napřed po levém břehu Vltavy a pak po přechodu Vltavy, po pravém břehu k Bechyni.

---

*) Ostatně slovo Sirina u jmen potoků není osamělé. Máme Sierning (Hor. Rak.) u Kremsmünsteru, který r. 777 a později zván Sirnicha, Sirnik a rovněž v Štýru, který taktéž dříve zván byl Sirnika. Slovo to odvozují od žír = bahno. (Bartoš: Úrov. Dialektologie). Lid Žiřinu změnil na Jiřinu vždyť i poblíž u Kostelce n. Lab. ležící Jiřina sloula dříve Žiřice (Sedláček: Místopisný sborník).

**) Jest ovšem vše, co F. Tadra (Č. č. MLXXVI str. 284) praví, správné, ale z toho, že byl Osek v oné krajině, nelze soudit, že je to Osek cit. při popisu hranic panství Slavníků, vždyť osek = záseka, hradiště přichází jen co místní jméno v Čechách 19krát a vedle to Oseč, Oseček, Osice atd., a zajistě bylo dříve Oseků co označení hradišť ještě více.

Z Prahy, zejména z Vyšehradu, který jest na pravém břehu Vltavy, jako Bechyně, bylo by předc nevhodno dvakráte Vltavu přecházet, když na pravém břehu neměla cesta do Bechyně překážek. Cesta z Prahy do Bechyně vedla stále po pravém břehu Vltavy a sice již od dob nejstarších a jest jak ukázáno Pt. zaznamenána.

Toto Hradiště vzato také proto za označení při břehu Vltavy, poněvadž vynikalo svou výší. Jest 389 *m* vysoké. K tomu přistupuje, že pověsti nejstarší Kašín od Tetína oddělují; kdybychom však mohylu Kaši položili na levý břeh Vltavy, na Berounku: spojili bychom Kašínsko a Tetínsko v jedno.

Patrno, že Kosmas chtěl říci i o hoře Oseku i o mohyle Kaši, že jsou při břehu Vltavy, poblíž ústí řeky Mže.

Z tohoto ale dále jde, že již za Kosmy bylo toto hradiště a že spojovalo se s osudem Kaše.

Jak Kasurga tak Kaša mají týž kořen Kas. My nalézáme jej v lat casa (chýše), něm. Haus. Míst téhož druhu máme dostatek: Košice, Košíř, Košátky, Kašovice. Košatka slují v Meklenburgsku dosud chalupy (Koschatken). Kasurgis rovná se našemu Kasuře, jak ve XIV. století nazívána byla Kosoř, která ovšem leží na levém břehu Vltavy. S tím sluší dále srovnat Košár jak sluje u Slováků místo proutěným plotem ohražené, Kašubové kmen baltických Polanů. Ostatně v staré době vyskytuje se nám to slovo přečasto jako: Vello-cassi, Tri-cassi, Baju-cassi, Κασουάροι (chattuvarii), Kassi (chatti) atd.

V staré době, jak jinde ukážu, obyvatelstvo nazíváno bylo dle obydlí, dle chat = chati, dle bud = budini a j. a tak také dle kašů či košů Kašované. Ostatně nalézáme dosud v Čechách Kosořín a Kosořice a na Slovensku Košárovce a Košárice atd. Srov. i Kasuriči (Šaf. Sl. St. § 28., 14.).

A tací Kašovici bydlili také v této krajině a hradiště jejich slulo již za Ptolemaia Kasurje = Kasurgis; později Kašín. Zachovalo se nám dosud jméno Kašoviců v této krajině ve vsi Kašovice u Benešova. Jiné udání Kasurgis jest 40° 30' s. š.

Nedaleko od Kasurgis a sice na levém břehu Vltavy bylo

Redintuinon

a sice na 38° 30' v. d. a 50° 30' s. š.; bylo tudiž o něco severněji a as o 28' na západ Kasurgis, tudiž as na 31° 42 v. d. a 50° 12' s. š. A hle, poblíž tohoto místa na 31° 30' v. d. a 50° s. š. najdem proslavené svými nálezy hradiště u Nižpurka, hradiště Stradonické. Co se slova Redintuin-on týká, tu lze pozorovat od ostatních jmén tu odchylku, co při jiných nalézáme všude **dun(on)**, zde nacházíme **týn(on)**, tak že můžeme číst slovo to v našem jazyku Redintýn

= Redětín (Radotín u Zbraslavi). Tento týn dle jmena byl hradištěm Redů neb snad Radů. Míst téhož slovního kmene jest takové množství, že příklady uvádět netřeba. Jestli co může podporovat tvrzení naše, že při vyhledávání Pt. pramenů Vltavy a místa Kasurgis jsme na pravé stopě, tož jest to zajisté shoda, že i hradiště Stradonické jest u Pt. co město uvedeno.

Však ještě jiné okolnosti dálší dotvrdí, že nalezáme se na pravé cestě

Od Kasuře a Redintýna vedla cesta v Polabí k moři. Pověděl jsem již, že jest třeba polohu míst na této cestě neb poblíže ní se nalézajících ustanoviti, abychom obdrželi jakéhosi základu, na němž bychom mohli dále polohu míst, v Germanii Pt. uvedených, určiti.

Při Labi neb asi poblíže něho byla Pt. uvedená místa:

Treva, již klade Pt.	na 33°	(také 33° 15'	v. d.	a 55° 40'	(také 54° 40')	s. š.,
Lirimiris	» » » 34° 30'		» »	» 55° 30'	(» 55°)	» »
Marionis I.	» » » 34° 30'		» »	» 54° 50'	(» 54°)	» »
Leufana	» » » 34° 15'		» »	» 54° 40'		» »
Mesovion	» » » 35° 30'		» »	» 53° 50'	(» 53° 45')	» »
Askalingion	» » » 32° 30'		» »	» 53° 45'		s. š.,
Luppia	» » » 34° 30'		» »	» 52° 45'		» »
Aregelia	» » » 36° 30'		» »	» 52° 20'		» »
Lupfurdon	» » » 38° 10'	(» 38° 30')	» »	» 51° 40'		» »
Nomisterion	» » » 39°		» »	» 51°		» »
Hegetmatia	» » » 39° 40'		» »	» 51°		» »
Ústí Labe udává Pt.	na 31°		» »	» 56° 15'		» »
Kasurgis pak klade	na 39° 15'		» »	» 50° 10'		» »
jest tudíž mezi nimi rozdíl	8° 15' ve v. d.			a 6° 5'		v s. š.

Dle naš. p. je ústí Labe na	26° 30' v. d.	a 53° 50' s. š.
a Kasuře na	32° 5' » »	a 49° 58' » »
jest tudíž mezi nimi rozdíl	5° 35' ve v. d.	a 3° 52' v s. š.

Pokud jde o východní délku, jest tudíž 8° 15' Pt. p. = 5° 35' n. p. čili 1° Pt. p. = 41' n. p. a pokud jde o sev. šířku, jest 6° 5' Pt. p. = 3° 52' n. p. čili 1° Pt. p. = 38' n. p.

Dle toho ať počítáme od ústí Labe neb Kasuře, byla by bývala místa:

Treva	na 27° 52'	(28° 3')	v. d.	a 53° 28'	(52° 50')	s. š.
Lirimiris	» 28° 52'		» »	» 53° 21'	(53° 2')	» »
Marionis I.	» 28° 52'		» »	» 52° 56'		» »
Leufana	» 28° 41'		» »	» 52° 50'		» »
Mesovion	» 29° 32'		» »	» 52° 19'	(52° 15')	» »
Askalingion	» 27° 30'		» »	» 52° 15'		» »
Luppia	» 28° 52'		» »	» 51° 37'		» »
Aregelia	» 30° 13'		» »	» 51° 22'		» »

Lupfurdon	»	31° 21' (31° 35')	» » » 50° 56'	s. š.
Nomisterion	»	31° 55'	» » » 50° 30'	» »
Hegetmatia	»	32° 23'	» » » 50° 30'	» »

Tímto určena jest poloha míst v Polabí uvedených v hlavních rysech a bude teprv třeba při bližším ohledání dotýčné krajiny určitou polohu toho kterého místa na jisto ustanoviti. Pokud na mne jest, zmíním se o těchto místech několika slovy.

Poblíž Kasuře uvádí Pt. ještě

Budorgis

na 40° v. d. a 50° 30' s. š.; třeba tudíž místo to hledati od Kasuře o 45' Pt. p. = 31' n. p. na východ, tak as na 32° 36' v. d. a 50° 10' s. š. Tu poblíže na 32° 31' v. d. a 50° 4' s. š. nalézáme mezi Limúzi a Kouřími hradiště starého Kouříma. Jméno Budorgis znělo by nám nyní co Budoř neb Boudy t. j. místo obydlené.

Tentýž význam má ale také Kouřim (Kuria), které značí tolik co obydelná stavení. V malóruštině slove kureň obvod několika obcí, ale i místo kurenního atamana. Jsou tudíž jména Kasuře, Budoř, pak Kouřim téhož významu, označujícího souhrn stavení, na některém prostoru se nalézajících.

Na severu od Kasuře bylo

Nomisterion

na 31° 55' v. d. a 50° 30' s. š. někde nad Roudnicí. Co se jména týká, tu mám za to, že Nomisterionem označeno bylo místo, kde byly peníze raženy. Sluší tu srovnat lit. nomisma, moneta = peníz; slov. monista = nomista (Matz. Cizá slova I. 59). A tu hned třeba připojiti, že největší nález zlatých peněz t. zv. duhových misek stal se v této krajině a sice jednak u Podmokel a jednak v hradišti Nižburkském, kterážto místa stála ve spojení a kde nedaleko nalézalo se právě Nomisterium t. j. místo, kde ony duhové misky raženy byly.*)

Kdybychom čítali toto Nomisterion od Nižburku, jež místo na 31° 42' v. d. a 50° 12' s. š. jest na 31° 40' v. d. a 50° s. š., našli bychom, že Nomisterion má býti na 31° 53' v. d. a 50° 18' s. š. a tu bychom přišli k Minicím, jež jsou na 31° 58' v. d. a 50° 15' s. š., jichž jméno na Nomisty — Monisty upomíná a jež známé jsou co prastará osada, jež bývala věnným místem královniným.

Na tomtéž stupni s. š. co Nomisterion, ale od tohoto o 40' Pt. p. na východ, byla dle Pt.

*) Dr. Štěpán Berger soudil taktéž z nálezů mincí, že tyto byly raženy v Čechách. (Pam. ar. X.).

Hegetmatia,

tudíž as na 32° 23' v. d. a 50° 30' s. š., asi u Bělé.

O velikém hradišti v této krajině činí se zmínka v Pam. arch. (VI. 144), kde se praví, že při Bělé (32° 27' v. d. a 50° 30' s. š.) někdy byla obora 11 mil kolem do kola, v níž bylo město, ač jména se více nepřipomíná.

Dále ku severu nalézáme v Polabí

Lupfurdon

dle Pt. na 38° 10' v. d. a 51° 40' s. š., dle našeho počtu na 31° 21' neb 31° 35' v. d. a 50° 56' s. š. Východní délka 31° 21' poukazuje ku Drážďanům, 31° 35' pak k Pernu, sluší tudíž Lupfurdon v krajině od Perna ku Drážďanům hledati.

Lupfurd byl zajistě labský brod, kde cestující z levého na pravý břeh přecházeli neb byli převáženi. Není-li v slovu Lup skryto jméno řeky Labe, pak bylo místo to brodem Lupů. Šafařík (Star. II. 909.) usazuje Lupoglavce či Lubjany v poříčí řeky Lupy, vpadající do Nisy a uvádí vedle této i přítok bílé Alstery: Lupu. Již výše mluvili jsme o řece Luppii a níženi promluvíme o městu Luppii; zde jen dodávám, že v Sasku na 32° 4' v. d. a 51° 16' s. š. jest obec Luppa. Taktéž v Čechách přichází toto jméno, ovšem ve spojení, jako Kozo-lupy, Měcho-lupy atd. Poněvač však retnice *p* často s *b* se střídá, možno také, že kmen dotýčný byl Lubové neb Ljubové. Cesta obchodní vedla as z Nomisteria, které leželo v krajině Ljubušů, jež Libuše připomíná a kde se značný počet jmén kmene Ljub = Lib nalézá, k severu po Labi k Ústí nad Labem a odsud na Kotlibov (Gott-leuba) a dále v poříčí řeky Gott-Leuby k Pernu, kde tato řeka do Labe ústí.

Severněji než Lupfurd byla

Aregelie

na 30° 13' v. d. a 51° 22' s. š. poblíž Lipska. Kdyby se proměna tohoto jména na naše doby byla dochovala, zněla by co Regela neb Rezla; máť týž kmen »reg« co Regen = Řezno. Regla jmenuje se v Karpatech nízký zalesněný vrch.

Nad Aregelií byla

Luppia

také Λοῦππαι, Λοῦππα psaná, na 28° 52' v. d. a 51° 37' s. š. nedaleko města Wipper-a. Nedaleko odsud byla později Lipani marka při hranicích Nordturingie. Jeden z přítoků řeky Body, který ústí na 28° 38' a 51° 41' s. š. jmenuje se dosud Lup-bode. Jméno Lup,

jak jsem byl při Lupfurdu ukázal, přicházelo dříve velice často a nalézáme je také u Vesery u slova lipský les a zejména řeky Lippe. Řeka tato jest u starých spisovatelů psána Lupia, Luppia, Lupias později Lippe, Lippa, Lyppia, Lipe, Lipia. Poněvač jméno řeky jest tu odvozeno ze jména lesa lipského, tož můžeme soudit, že jméno lesa jest označení topické a znělo prvotně ve významu Loubi, jak část durynského lesa Loubia.

Poněvač i místo toto nalézalo se v lesnaté krajině v Meliboku, proto as i ono nazváno bylo dle jména místa Luppia = Lubia (loubí).

Dále ku severu uvádí Pt.

Askalingion,

jež by bylo as na 27° 30' v. d. a 52° 15' s. š. Tu opětně se nám ukazuje, že počítání naše jest správné nebo na 27° 37' v. d. a 52° 10' s. š. nalézáme město Hildesheim, které se do dnes po latinsku píše Askalingium. Toto místo (kde již r. 822 zřízeno bylo biskupství) neb místo v nejbližším okolí téhož bylo již v prvním století po Kr. důležitým místem, čemuž nasvědčuje, že zde byl nalezen poklad, pocházející z válek římsko-germanských. Tento poklad zvaný hildesheimský, objevený r. 1868, sestává z množství nádob stříbrných dílem celých, dílem jen z částí a váží 108 liber. Poklad ten pochází z dob císaře Augusta a byl as ve válkách Cherusků s Římany těmto odňat a zde uschován. Bylať to kořist, připadlá kterémusi vůdci germánskému po porážce Vara. Týž sídlel as v Askalingiu, kde poklad ukryl. Co se jména Askalingium týká, tož lze toto vykládati co Aska Lingů. Germánské Aska jest něm. Esche a i naše oska (osyka); také horský hřbet u Hildesheimu jmenuje se Escher. Však Aska znamená nejen osyku, ale i osek. Místních jmén »Oseků« máme veliký počet a zmínili jsme se již o Oseku, jenž se uvádí při vymezení panství Slavníkovců a kladli jsme hradiště to na totéž místo co Kasuři. Starodávné Aska, náš Osek znamená tolik co záseka, místo ohražené, hradiště. Aska-Lingium jest pak tolik co Aska-Lingů t. j. hradiště Lingů. Označení kmene jménem Lingové přichází v staré době častěji. Nacházíme Lingony v Gallii a nacházíme je později (Hlelm. I. c 2. 37) i v Germanii a to na obou březích Labe; po nich zachovalo si jméno Lyneburske a i řeka Leina dříve Lagina nese totéž jméno. Že Askalingion jest hradiště Lingů, tomu nasvědčuje právě jméno řeky Liny (Leine) u Hildesheimu, po níž obyvatelé této krajiny kdys i Liňané jmenováni byli. Třeba tudíž jméno to psáti Ἄσκα Λιγγίων = Aska Lingorum.*)

*) Srov. Aski—burgium město při Rýnu, kde najdem jména Aska a Burg. Buď Aska jest tolik co Burg, neb Burg znamená horu a Aski burg jest »ohrada na hoře«. Jinak Askiburgium co horstvo, o němž níže.

Západně od Asky Lingů bylo

Mesovion

na 29° 32' v. d. a buď na témže stupni s. š. co Askalingů neb jen o 3' severněji. Vedle tohoto určení bylo by to místo na pravém břehu Labe. Poněvač ale cesta z Lupfurdu a z Aregelie vedla na levém břehu labském, třeba toto místo hledati více ku západu a tu přijdem do krajiny Volmirstedtu, který se na 29° 20' v. d. a 52° 15' s. š. nalézá a zde najdem Meseberg, který co se jména týká, na Mesovion upomíná. Krajina tato jmenovala se v X. věku Mosidi*), kde vedle Thietmara byl hrad Valmirstidi, jenž po slovansku byl zván Ustiure = Ústí Ory. Arabský obchodník Ibrahim Ibn Jakub v r. 965 píše Magdeburg »Maznburk«, který jinde jest psán Meidi—Mede—Medburg; týž obchodník dále o 10 mil k severu uvádí jiné místo Brgci, Burg, jekož vzdálenost srovnává se se vzdáleností Meseberga-Volmirstedtu od Magdeburgu.

Mese značí tolik co naše Mže, jež odvozuje Miklosich od mžíti (App. II. 204) a přichází místní takové jméno dost zhusta nebo i Merseburg píše Thietmar Mese.**)

Severněji bylo pak místo

Leufana

na 28° 41' v. d. a 52° 50' s. š. Někteří řídíce se dle zvuku slova, kladou Leufanu ku Lüffingen, jež jest na 29° 2' v. d. a 52° 35' s. š., jiní k Lüchovu, jenž se nalézá na 25° 50' v. d. a 52° 58' s. š.

U Lüchova jest Lübeln a pod Lüchovem Lübbau. Co se slova Leufana týká, tu bych soudil, že snad by uvedené místo bylo Ljubana neb Ljubena. Zaměňování retnic b a f přihází se častěji, tak na př. řeka Lafnitz jest roku 864 psána Labenza; řeka Lavant psána r. 861 Labanta atd. Jména místní kmene Ljub (lub) přicházela dříve mnohem častěji a jsou v krajinách Němci osazených všelijak pozměněna, tak na př. Langenlois jest r. 1083 Liubisa, Loiben r. 1113 Liuben; Loisach r. 740 Lyubasa atd. Vede mne k tomu to, že v krajině této jest více míst téhož kmene jako uvedené již Lübbau, Lübeln; a jest zajisté i Lüffingen původně téhož kmene. Sídlel snad v Krajině té jakýsi lid zaný Lubové, po němž místní jména se dochovala.

---

*) Jméno to připomíná se také k r. 937 (Boh. Reg. 937 11. října), kde se jmenují při dolní Ohři (Ohre) *Mosano* pak Zelizi i. e. **Mose.**

**) Jména řek téhož vyznamu jsou: Mosa (Maas), Amasia (Emže), Enisus (Enže), Misa (Mže) atd. I v této krajině připomíná se v Ann. Guelfeb. k roku 747 řeka Misa: »ad fluvium Missaha in loco qui dicitur Scahaningi«.

Leufanu klade Pt. na 28° 41' v. d. a 52° 50' s. š.; bude to místo as u Chýna (Cheine), jež jest na cestě z Wolmirstedtu ku severu do Polabí a jež se na 28° 42' v. d. a 52° 52' s. š. nalézá.

Na sever této uvádí se

Marionis (I)

na 28° 52' v. d. a 52° 56' (také 52° 26') s. š.

Místo toto bylo poblíž Leufany a sice od této k východu u Salzwedelu, který se na 28° 52' v. d. a 52° 56' s. š. nalézá, tudíž na témže místě, kam Pt. klade Marionis. Kmen slova Marionis jest tentýž, který nalézáme v lat. mare, čes. moře, jakož i v moravě a něm. Marsch (Marschland) a znamená místo ve vodě neb při vodě neb ve krajinách plných vod. V těchto místech sídleli kdys Moračané, jak svědčí bav. geograf, který uvádí Morizani vedle Gliňanů již sídleli v Linebursku. Šaf. uvádí Moračany jen na pravém břehu Labe, však mám za to, ano nejde tu o pojem geografický, nýbrž kmenově-topický, že Moračané byly i na levém břehu labském, jak tomu jméno místa Marionis svědčí.

Však při Marionis máme pokud jde o s. š. ještě udání, že byla na 54° s. š., což jest však nesprávné proto, že místa této s. š. náleží do druhého pásma a nikoliv do prvního.

Severně Marionis bylo místo

Lirimiris

na 28° 52' v. d. a 53° 21' s. š. a sice již na pravém břehu Labe. Toto Lirimiris (také Liriméris, Limiris) bylo dle toho na cestě vedoucí z Polabí k baltickému moři. Poněvač nikde v Německu není místního neb topického jména, jež by Lir neb podobně znělo, a poněvač později v této krajině nalézáme obyvatelstvo zvané: Lini, Linones a pod proto lze soudit, že místo Lirimiris má být psáno: Linimir-is t. j. kraj Lini zvaný neb země Liňanů, o níž později v dějinách několikráte se děje zmínka (Šaf. Sl. St. § 44, 7).

Ku západu od tohoto místa byla

Treva

na 27° 52' (také 28° 3') v. d. a 53° 28' (také 52° 48') s. š. Ano čtení 54° 40' u Pt. jest očividně nesprávné a povstalo jen z přehlédnutí, že při následující Leufaně jest 54° 40' udáno, musíme hledati Trevu buď na 27° 52' v. d. neb 28° 3' v. d. ale 53° 22' s. š. S. š. nám ukazuje, že byla Treva na levém břehu labském a sice buď u Winsenu neb nad Bardewickem. Jméno tohoto místa připomíná v této krajině jméno osady Drenn-hausen, jež povstalo z Dreven-hausen a leží na 27° 57' v. d. a 53° 25 s. š.

Není nutno spojovat Pt. město Treva s řekou Travou. Místo Treva třeba vhodněji psáti Dreva, neboť bylo v kraji, kde později se jmenují Drevané či Dravané a zde dosud celý kraj poblíž ležící sluje »der Drawehn«. Drevané neznačí obyvatelé lesů, nýbrž obyvatelé vesnic; vždyť dosud na Moravě (Bartoš Dialec. II. 520) a v Rusku jmenuje se vesnice »Dreveň« a i ve Frisku a po sts. jmenuje se vesnice »treb«. Treva či Dreva jest tudíž jen označení vesnice vůbec.

Z vyznačení posléze uvedených míst můžeme soudit, že cesty z Mesovie ku severu vedoucí dělili se tak, že jedna vedla na Leufanu ku Drevě a po Labi k jeho ústí, druhá zas na Marion a Linimir ku pobřeží baltického moře.

Vedle těchto míst nacházíme ještě určeny u Askalingia místa

Tulifurdon

(Tulifudron, Tulifordon) na 32° v. d. a 54° s. š. a

Tulisurgion

na 32° 40' v. d. a 53° 20' (také 53° 40') s. š. Třeba tudy vzhledem k poloze Askalingia hledati

Tulifurdon na 27° 11' v. d. a 52° 24' s. š.,
Tulisurgion » 26° 42' » » » 51° 59' (52° 13') s. š.

Tulifurdon byl brod na řece Leině, jež v té krajině teče, někde poblíž města Hanoveru, jež jest na 27° 22' v. d. a 52° 22' s. š. a Tulisurgion u Bockenen, jež jest na 27° 46' v. d. a 52° s. š.

Těmito místy označena jest cesta, vedoucí v poříčí řeky Leiny z Tulisurgionu na Askalingion k Tulifurdonu a odtud po řece Veseře dolů k moři. Co se slov Tulifurdon a Tulisurgion týká, tož zřejmo, že jsou to jména složená z Tuli a furd neb surg. Slovo Tuli značí nám buď jméno kmene, který v končinách těch sídlel, neb jest označení místní. Jak později shledáme, ukazuje Pt. v této krajině kmen Dul-gumniů. Z toho je dovoleno souditi, že ve slovech Tulifurdon a Tulisurgion jest D zaměněno T, jak jsme shledali, že psáno Treva místo Dreva a že tudíž kmen dotýčný byli Důlové či obyvatelé dolíků (srv. Tholenzi, Tolensane, Tholosantes, Tolenci = Dolenci. Šaf. II. 896, jakož i Daleminсe = Dolence). Připomíná také slovo Dellig-sen na dolík a na Dulisurg.

Kdyby jména ta povstala dle pojmenování obyvatelstva, pak by kmen tento obklopoval Lingy kol Askalingia sídlící. Jsou-li ale jména tak označení topická, pak by Tulifurdon byl toliko »dolní brod«. Tulisurgion složeno ze slov tuli a surgion, kteréžto poslední bylo by co sur neb suri = suř ve slovanštině a zname-

nalo by ostrou příkrou stráň a dolinu. V té příčině známe podobné místní označení: Suřanský mlýn u Vsetína; súra (na slov.) = prospěch, suro = příkro (Kottův slovník). V krajině uvedené máme Söhre pod Hildesheimem na 27° 37' v. d. a 52° 6' s. š. tudíž poblíž vypočtěného místa Tulisurga.

Zde by se nám mohlo vytýkati, že místa tato klade Pt. západně od pramenů Vesery, co dle našich počtů nalézají se na straně východní těchto pramenů. Však takováto výtka byla by bezdůvodná, neboť zprávy o těchto místech pochází od obchodníků, kteří šli na severu od Labe ku Veseře, co zprávy o pramenech Vesery pochází z tažení římského vojska od Porýní. Takto se stalo, že Pt. položil prameny o 3° k východu od ústí Vesery, co ve skutečnosti jest rozdíl mezi těmito místy pouze 1° a že nad to klade ústí Vesery a Labe na týž stupeň východní délky, co ve skutečnosti jsou místa ta o 30' od sebe vzdálena. Z toho patrno, že pochybeno bylo u těch, od nich Pt. zprávy ty přijal, a jež při nejlepší snaze někdy vyrovnat nemohl. Zde zase najdeme, že zprávy, jež měl Pt. od cestovatelů jsou správnější oněch, jež obdržel z úředních sdělení římských.

5. Nejvýchodnější cesta, kterou nám Pt. v Germanii zaznamenal vedla z Karrodúnu k ústí řeky Viadu. Tu jest především třeba, abych, když jsem určil ústí řeky Viadu, ustanovil i polohu místa Karrodúna, aby bylo pak možno vypočísti polohu míst na této cestě se nalézajících. Určení toto nebude nám činiti žádných větších obtíží, když již určena jest poloha míst na cestě v Polabí ležících; tu třeba počítati od kteréhokoli místa nám známého na př. Hegetmatie, která se nejblíže u Karrodúnu nalézá.

Karrodún-on

jest jen o 30' Pt. p. = 19' n. poč. severněji jak Hegetmatia, však o 3° Pt. p. = 2° 6' n. p. na východ. Bylo by tudiž Karrodún na 34° 29' v. d. a 50° 48' s. š. poblíž Karczynu, který se nalézá na 34° 35' v. d. a 50° 48' s. š. Krajina tato jest přebohata na starožitné nálezy všelikého druhu a pověstna horou Sobotou. Kdyby se jméno Karrodún dochovalo na naše doby, nalezli bychom je dle anal. Tarodún-on = Zarten, Cambodun-um = Kempten atd. buď co Karotín, Kartín neb v něm. co Karten-Kartzen; a toto místo Karczyn (něm. Kartzen) dochovalo se právě v uvedeném kraji a připomíná nám starodávné Karrodún. Jméno Karodún*) v této krajině přicházející jest složeno z dun = týn a kar. Toto poslední

*) Karrodún přichází na rozličných místech a neznamená vždy totéž, nebo výklad téhož jména na rozličných místech se nacházejícího jest rozdílný a řídí se dle mluvy obyvatelstva toho kterého kraje.

nalézáme ve slovesu kariti = naříkati a tu by Karodún měl týž význam co naše Žalov. A také u Karczyn-u nalezena velice rozsáhlá pohřebiště, tak že význam jména a odvozování od kariti jest zcela oprávněno*)

Na cestě z Karodúnu k ústí Viadu uvádí Pt následující místa:

Arsonion	43° 30'	v. d. a	52° 20'	s. š.
Kalisia	43° 45'	» » »	52° 50'	» »
Setidava	44°	» » »	53° 30'	» »
Askaukalis	44°	» » »	54° 15'	» »
Skurgon	43°	» » »	55°	» »
Rugion	42° 30'	» » »	55° 40' (také 55° 20')	s. š.

Poněvač ústí Viadu, které dle našeho počítání jest na 54° 27' s. š, uvádí Pt. na 56°, jest rozdíl mezi Karodúnem a ústím Viadu u Pt. 4° 30', dle našeho počtu pak jen 3° 40' v s. š. a rovnal by se ku 1° Pt. s. š. = 50' n. p. Je tudiž třeba hledati

Arsonion	na	35° 4'	v. d.	51° 29'	s. š.	
Kalisii	»	35° 15'	» »	51° 54'	» »	
Setidavu	»	35° 25'	» »	52° 36'	» »	
Askaukalis	»	35° 25'	» »	53° 13'	» »	
Skurgon	»	34° 43'	» »	53° 51'	» »	
Rugion	»	34° 22'	» »	54° 24'	» »	(také 54° 7')

Dle toho bylo by

Arsonion

v krajině bahnité a močálovité, kudy zajistě cesta nevedla. Zde ukazuje poloha krajiny k tomu, že cesta vedla více na západě a že nutno místo ono hledat kolem nynějšího města Miliče, jež jest na 34° 58 v. d, a 51° 31' s. š. K tomuto vede až dosud cesta z Vratislavi ku severu. Význam slova Arsonion jest mi neznámý. Se jmenem kmene Arsieti, již dle Pl. v Sarmatii bydleli, nelze je spojiti, ani tito za Vislou na východu v Karpatech sídleli.

Z Arsonia vedla cesta do

Kalisie,

již máme nalézti na 35° 15' v. d., po případě vzhledem ku Miliči na 35° 9', a 51° 54' s. š.

Pravidlem berou za Kalisii nynější Kalisz, jež se na 35° 45' v. d, a 51° 45' s. š, tudiž nedaleko vypočtěné polohy Kalisie nalézá, s čímž však nesouhlasím z toho důvodu, že by se tak cesta ku severu přespříliš ku východu odchýlila, a pak přišlo by se tím

*) Srov. Leu-Karistos.

do krajin řeky Prosny, velice neschůdných, močálovitých, kterým se pokud jen šlo, cestovatelé zajisté vyhýbali a které byly jak dosud i dříve jen řídce obydleny a bez obchodní důležitosti. Slovo Kalisia označuje město v bařinaté, kalužin plné krajině a takových krajin jest tu více než dostatek a netřeba se tudíž na jedinou Kalisz vázati.

Z Kalisie vedla cesta dále na

Setidavu,

jejíž umístění vzhledem k Miliči by bylo na 35° 19' v. d. a 52° 36' s. š. Toto poukazuje ku Hnězdnu, jež jest na 35° 18' s. š. a 52° 31' s. š.

Co by jméno Setidava znamenalo nebylo mi možno rozluštiti. Suffix »ava« přichází zvláště u jmén slovanských velice často. Nápadný je pak zvláště veliký počet míst s touže příponou, kde zejména poslední dvě slabiky jsou »dava«, které jmenuje Pt. v Dacii a sice: Docidava, Patridava, Carsidava, Petrodava, Sandava, Utidava, Marcodava, Ziridava, Singidava, Comidava, Ramidava, Zusidava, Argidava, Netindava, celkem 14 ze 44 Pt. v Dacii v uvedených míst.

Dále vedla cesta ku

Askaukalis,

jež má tutéž v. d. co Setidava a jest od této o 27' více k severu položena. Přijde-li Setidava do tetéž v. d. co Hnězdno, jest Auskaukalis pak u Nakla na řece Noteči, které leží na 35° 18' v. d. a 53° 10' s. š.

Jméno místa Askaukalis sluší čísti Aska u Kalis, t. j. Aska u kaliště. Výše však pověděl jsem, že staré Aska jest totéž co náš Osek, který znamená tolik co záseka, hradiště, hrad. Dle tohoto má Askaukalis význam záseku či hradu u kaliště. A v pravdě celé okolí Nakla po řece Noteči jest jen jedno veliké kaliště; odpovídá tudíž slovo Aska u Kalis úplně poloze místa, kam je umístňujeme. Slovo »Nákel« znamená také místo kalištnaté, místo v krajině bažinaté a odpovídá zúplna kališti.*)

Nad tímto Aska u Kalis bylo

Skurgon

na 34° 43' v. d. a 53° 51' s. š., tudíž v místech, kde se cesty z Kaminu do Baldenburgu a z Kammersteinu k Bytovu křižují,

*) Nákol = nákolí, místo, kde jest hradiště na kolích postaveno.

asi u Stegernsu. Místní označení podobným jménem nalézáme u nás dosud jako Skury u Slaného. Skuřina u Sobotky, Skuř (Jílové) Skuranovice, Skurňany, Skurové atd., avšak jen v sídlech Slovanů. Skůra = kůže, skora, skornatělý = zatvrdlý, pevný.*) Značí tudíž Skuř (Skurgon) místo pevné, snad silně opevněné neb jest to označení, že jest to opak míst výše ležících, jako Aska a Kalis atd., která byla v krajinách půdy měkké, bařinaté, tudíž místo na tvrdé půdě.

Nejseverněji pak bylo

Rugion

na 34° 22' v. d. a 54° 24' (54° 7') s. š. tak asi u Šlavy; bylo to as místo, kde se pobřežní obchod soustřeďoval.

6. Když jsme zjistili polohu míst, která Pt. uvádí v Polabí a i na nejvýchodnější hranici Germanie, lze také na získaném základu ustanovit i polohu oněch míst, které Pt. jmenuje uvnitř těchto hranic.

Zde abychom zas od jihu počali, nalézáme nejprvé

Stragonu,

která byla dle Pt. na 39° 20' v. d. a 51° 40' s. š. Na první pohled tu seznáváme, že při opisování stala se v udání počtu v. d. u Pt. chyba. Pt. totiž v každém pásmu Germanie počítá od západu k východu, tak že nikdy místo následující nemá menšího čísla ve v. d. toho kterého pásma než předcházející. Pouze u Stragony uvádí se v. d. 39° 20' co předcházející Lugidunon má 39° 30'. Patrno tudíž, že tu chyba při opisování, že v. d. u Stragony má býti 40° 20', an následující Limios alsos jest na 41° v. d. Co se pak počtu v. d. týká, tu seznáváme, když mezi Lupfurdem a Kalisií jest u Pt. rozdíl 5° 35' a dle našeho počtu pouze 3° 14', že se rovná 1° Pt. v. d. = 34' n. p.

Stragona byla od Lupfurdu 2° 10' Pt. p. = 1° 13' n, p. vzdálena, ale nalézala se v téže s. š. a proto máme místo polohy její hledati as na 32° 34' v. d. a 50° 56' s. š. u Wóstrowce na cestě z Čech k severu v této krajině vedoucí.

Že slovo Stragona jest totožné s naší Stráží, o tom psát netřeba. V krajině uvedené nalézáme kolik hradišť a jméno stráž jest tu obecné. Jest i u Wóstrowce hora Stráž (Hutberg).

7. Ze spořádání míst pozorujeme, že od Labe vedla cesta na Kalaigii k Lugdunu, Budorigonu, Leukaristu Kalisii a tu je

*) Téhož významu jest i kora = okeanus Kronius.

záhodno za příčinou dalšího jistějšího postupu polohu těchto míst ustanovit:

Kalaigia	jest	dle	Pt.	na	37° 30'	v.	d.	a	52° 20'	s. š.
Lugodún-on	»	»	»	»	39° 30'	»	»	»	52° 30'	» »
Budorigon	»	»	»	»	41°	»	»	»	52° 40'	» »
Leukaristos	»	»	»	»	41° 45'	»	»	»	52° 40'	» »
Kalisia	»	»	»	»	43° 45'	»	»	»	52° 50'	» »

Třeba tudíž hledati polohu těchto míst, když rovná se tu 1° Pt. v. d. = 42' n. p. jak následuje.

Kalaigia

na 30° 55' v. d. a 51° 22' s. š. Zde sluší připomenouti, že na 30° 58' v. d. a 51° 44' jest osada Kolúchov, proslavená obrovským žárovištěm zvaným dle sousedního místa Slivna (Schlieben), slivenským žárovištěm.

Kalaigia jest naše Kalu̇že a sluší číst místo Kalaigia = Kaluga či Kalugia. Tato Kalugia byla hradištěm Kalužanů, jež Pt jmenuje Kalukones, správněji Kalugones.

Pověst o velkém hradišti v této krajině zachoval Dittmar (k r. 1012) mluvě o Luibuši (nyní poblíž Herzberku ležící ves Lebus), že vedle této na půlnoční straně bylo město mající dvanácte bran, které vystavěl Julius Caesar a v němž mohlo být umístěno až deset tisíc lidí*). U Leibnitze T. II. chron. Quedlinburg. se toto místo jmenuje Caloci, což by na Pt. Kalugii ukazovalo, však má se za to, že místo Caloci má se čísti eo loci, což ihned připomínám.

Dále k východu o 2° za Kalugii bylo

Lugidun-on

na 32° 19' v. d. a 51° 30' s. š. Jest to hradiště u Mužákova nalézající se na 32° 23' v. d. a 51° 34' s. š.

Že Lugodún jest týn Lugů, Lužanů neb Lužičanů o tom asi sporu nebude. Však jméno toto uvedeno také co Lutidún. — ano v některých exemplářích Pt. geografie jsou i Lugi psáni co Luti —; v tomto případu bylo by Lutidún tolik co Týn Lutů = Luticů.

Jméno Lugdunum přichází i v Gallii i Belgii, které ale zase třeba dle řeči tamnějšího obývatelstva vykládati.

*) Justa hanc in parte aquilonari stat civitas, quam a praedicta (Luibusua) nil nisi una vallis dividit, et in hac XII. portae sunt. Hanc cum diligenter lustrarem, opus Julii Caesaris et magnam Romanorum structaram, Lucano admonente, tractavi. Haec plus quam X. millia hominum capere potuisset.

Na východ od Lugidúnu bylo

Budorig-on,

as na 33° 26' v. d. a 51° 41' s. š. u Neustädtlu, kde cestující přišel k řece Odře, po níž šel dále vzhůru k

Leukaristu,

který se nalézal na 33° 58' v. d. a 51° 41' s. š. Leukaristos jest složeno z Leu a Karist. Kmen tohoto posledního nalézáme v místním jménu Karov (Karau), jež jest na témže místě, které jsme vypočetli, totiž 33° 59' v. d. a 51° 41' s. š.

Slova tohoto kmene přichází nám i co: Karo-dún a dosud nalézáme místní jména jak: Karbach, Kardaun, Kařez atd.

Matzenauer (Cizá slova I., 41.) uvádí Kar-iti strus. co želeti, truchliti a kořen kar co společný německým i slovanským řečím; Umlauft (Geografisches Namenbuch) praví, že Kar značí údolovité, pro pastvu vhodné prohloubení v skaliskách; velkou kotlinu v horách s jediným příchodem; Schmeller zas uvádí, že význam slova toho, které jest německé jest: nádoba, hrnec. Dle Matzenauera byl by význam slova Karist tolik co naše Žalov, Želiv a pod. Co by Leu znamenalo, nevím. (Srov. Leugast 29° 16' v. d. 50° 10' s. š. a 29° 48' v. d. a 49° 55' s. š.)*)

8. Jiná z cest v severní Germanii vedla z Lugiduna na Kolankoron, Susudatu, Kistvii, Kojnojen k moři. Pt. udává, že byly

Lugidúnon	na 39° 30'	v. d.	52° 30'	s. š.
Kolankoron	» 39°	» »	53° 30'	» »
Susudata	» 38° 30'	» »	53° 50'	» »
Kistvia	» 37° 20'	» »	54° 30'	» »
Kojnóenon	» 36° 20' (také 36°)	» »	55° 30' (nebo 55°; neb 55° 20')	s. š.

Dříve však než k ustanovení polohy těchto míst přikročíme z důvodů, které jsem byl již uvedl, jest třeba vypočísti, jak veliký jest 1° Pt. p. s. š. v této krajině neb jak vzdáleno jest Lugidúnon od moře.

Čítáme-li od ústí Labe, rovná se 36° 20' v. d. Pt. počtu — kam Pt. klade Kojnojen, poněvač jest dle Pt. od ústí Labe 5° 20' Pt. p. = 3° 44' n. p. vzdáleno — 30° 14' n. p. Na tomto stupni v. d. jest pobřeží baltického moře na 54° 26' s. š.; jest tudiž rozdíl mezi

*) Mezi Lugodúnem a Budorigem uvádí Pt. pramen řeky jako k Labi tekoucí. Jest to řeka Bobra u Zaháně, kde se říčka Černá spojuje s Bobrou, kterou zde cestující překročili jdouce z Luguduna k Budorigu. Dle Pt. byla na polovici cesty z Lugidúna do Budoriga.

Lugidúnem a mořským břehem na 30° 14' v. d. u Pt. 3° 30', dle našeho počítání ale jen 2° 52'. Třeba čítati tu tudiž 1° Pt. s. š. za 49' n. p.

Čítáme-li tudiž od Lugidúna, najdeme, že by

Kolankoron

mělo být nalezeno na 32° 4' v. d. a 52° 23' s. š., t. j. na západu od Frankfurtu nad Odrou. Vedla totiž cesta z Mužákova v poříčí Nissy až k Odře a pak v Poodří ku severu.

Co se jména týká, tož podobá se toto slovům Gola Góra (Hola hora). Přichází dosud jméno vrchu v krajinách oněch Golenberg a má týž význam, buď co naše Lisá hora neb i (hola = planina, les srb. luž.) co hora v planině neb v lese.

Z Kolankoronu vedla cesta na sever ku

Susudatě,

jež byla as na 31° 45' v. d. a 52° 40' s. š. u Oderbergu. Z Frankfurtu totiž vedla cesta do poříčí staré Odry a po této k Virici (Vriezen) a dále ku severu. Jméno Susudata má snad býti Susedata a tu by bylo téhož kořene co soused, lit. susedas a znamenalo by místo, kde jich více spolu sousedí, jest větší množství pohromadě, město. My známe v Čechách místo podobného významu: Sousedovice (okr. Strakonický). Však jest také možno, že snad se stala v opisování chyba a má býti jméno dotýčného místa: Sudata, pak by význam místa toho byl týž, jak u jména Sudinů, o němž se zmíním na příslušném místě.

U Oderbergu opustila cesta Odru a obrátila se směrem severozápadním; vedla tudiž z Oderbergu na Angermünde, Boitzenburg k Stargardu a dále k moři.

Na této cestě byla

Kistvia

na 31° 1' v. d. a 53° 12' s. š. tudiž někde poblíž Boitzenburgu.

Kistvia jest slovně totožna s nynějším Güstov-em a také se v uvedené krajině Güstov u Prenzlavi nalézá. Kistvia (nesprávně Aistvia a Cistina), Gistvia sluší srovnat se slovem istba, jistba (Matzen. 37) = světnice, obydlí.

Dále ku severu vedla cesta do města

Kojnoénon-u,

jež bylo na 30° 23' v. d. a 54° 1' s. š. Jméno toto jest psáno: Κοινόηνον, Κοινόοινον, Κοινόχνον, Κοινώηνον. Poblíž místa uvedeného

jest nyní Gnoyen na 30° 23' v. d. a 53° 58, s. š. Že Kojnoen a Gnoyen jest jedno a totéž slovo, jest zřejmo a nebylo-li staré Kojnoen na témže místě co nynější Gnoyen, bylo zajistě poblíž jeho a nynější Gnoyen převzalo jméno starého Kojnoen, Přetvořením *g* v *z* povstalo by z Gnoyen = Znojem, který nalézáme ve jménu ostrova Uznoim. Gnoyen jeví se tudíž co dochovaná stará forma. V Knytlinga Saga jmenuje se Gnoyen = Kaufstadt.

Ještě dále ku severu, téměř při samém břehu mořském a jen 20' Pt. p. na západ, byla

Marionis druhá.

Počítáme-li od Kojnoéna mělo by býti toto místo na 30° 9' v. d. a na pobřeží mořském. Marionis jest totéž co naše Mařice, něm. Müritz a my také nalézáme místo téhož jména, lázeňské přímořské místo u Rybnice na 29° 58' v. d.

9. Po určení těchto míst zdálo by se, že zbývající cestu, která byla mezi onou z Karodúna ku Rugiu a z Lugidúna ku Kojnoénu, bude možno velmi snadno určiti a polohu míst na této cestě ležících ustanoviti, však zde setkáme se s některými obtížemi, které působí tok řeky Varty mezi Kostřinem a Drzení.

Cesta tato, jak pohled na mapu Pt. svědčí, vedla z Budoriga neb Leukarista na Limios alsos, Viritium, Virunum k Bunitii a odsud k ústí řeky Svíba. Očividno tudiž, že při určení polohy těchto míst sluší počítat vzdálenost jich jednak od ústí řeky Svíba, jednak od Budoriga neb Leukarista. Čítám od Budoriga.

Poněvač Budorigon jest dle Pt. na 41° v. d. a 52° 40' s. š., dle našeho počtu pak na 33° 26' v. d. a 51° 41' s. š. a ústí Odry dle Pt. na 39° 30' v. d. a 56° s. š., dle našeho počtu na 32° 15' v. d. a 53° 37' s. š., rovná se tu 1° Pt. v. d. 47·3' n. p. a 1° Pt., s. š. 34·8' s. š. naš. počtu. Měli bychom tudiž,

když Pt. klade	Limios alsos	na 41°	v. d.	a	53° 30'		s. š.
	Virition	41°	» »	»	54° 30'	(54° 40')	» »
	Virunon	40° 30'	» »	»	55°		» »
	Bunition	39° 30'	» »	»	55° 30'		» »

místa tato hledati:

Limios alsos	na	33° 26'	v. d.	a	52° 10'		s. š.,
Virition	»	33° 26'	» »	»	52° 45'	(52° 51')	» »
Virunon	»	33° 2'	» »	»	53° 2'		» »
Bunition	»	32° 15'	» »	»	53° 20'		» »

Z tohoto poznáváme, že **Bunition** klade Pt. tam, kde nyní jest Stetín, který se na 32° 15' v. d. a 53° 24' s. š. nalézá.

O tomto místě chci zde více promluviti.

Bunition slulo as Bunita (Bunice), snad také Bynita (Bynice) a připomíná nám město později jmenované Vineta.

Šafařík měl za to, že Vineta, Julin a Volín jsou tři jména jednoho města a že Vineta a Julin byly tam kde Volín; však soudím o věci té jinak.

Oč tu vlastně jde? O určení polohy největšího a nejbohatšího města námořního při ústí Odry.

Adam Bremský praví o něm, že město to jest u barbarů a Řeků nejslavnější z těch, které jsou v oné krajině; že jest největší z měst, které obývají vedle Slovanů i Řekové a barbaři. I Sasové tam právem bydlí, ač veřejně křesťanství nevyznávají; ačkoliv jsou obyvatelé pohané, předc vyznamenávají se pohostinstvím.

Totéž opakuje i Helmold a Arnold.

Adam Bremský zemřel po r. 1076; Helmold, jehož kronika končí r. 1171, zemřel kolem r. 1180. Arnold Lubecký, jenž pokračuje v kronice Helmoldově psal dějiny let 1170—1209, opakuje doslovně, co v té věci pověděl Helmold; padá tu tudíž jen na váhu to, co píše Adam Bremský a Helmold. Adam Bremský v této věci píše, »že při ústí řeky Odry jest nejvznešenější město Julin, velice slavné jak u barbarů tak u Řeků; ono jest jedno z největších evropských měst, v něm sídlí Slované s Řeky a barbary. I příchozím Sasům jest dovoleno zde bydlet, jen když bohoslužbu křesťanskou veřejně nevykonávají. Obyvatelé jsou sice pohané, ale velice pohostinští«.*)

Od této zprávy liší se ona Helmoldova hlavně v následujícím.

Nejprvé praví, že při ústí Odry, kde se vlévá do baltického moře **bylo kdys** nejslavnější město **Vineta** (in cujus ostio, qua Balticum alluit pelagus, **quondam fuit** nobilissima civitas **Vineta**). Dále místo: **jest** bez odporu největší (**est** sane maxima) praví Helmold: **bylo** největší (**fuit** sane maxima); místo: všickni totiž dosud (omnes enim **adhuc**) praví: **až ku zajití** tohoto města (omnes enim **usque ad excidium** ejusdem urbis). Konečně dodává Helmold:

*) In cujus ostio (Odorae), qua scythicas alluit paludes, nobilissima civitas Julinum, celeberrimam barbaris et Graecis, qui in circuitu, praestat stationem. De cujus praeconio urbis, quia magna quaedam et vix credibilia recitantur, volupe arbitror pauca inserere digna relatu. Est sane maxima omnium, quas Europa claudit civitatum, quam incolunt Slavi cum aliis gentibus Graecis ac barbaris. Nam et advenae Saxones parem cohabitandi legem acceperant, si tamen christianitatis titulum ibi morantes non publicaverint. Omnes enim adhuc paganicis ritibus aberrant, ceterum moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior poterit inveniri. Urbs illa mercibus omnium septentrionalium nationum locuples nihil non habet jucundi aut rari.... Iter ejusmodi est, ut ab Hammaburg vel Albia flumine VIII. die per terram ad Julinum pervenias civitatem. Nam si per mare navis ingrederis, ab Sliasvig vel Aldenburg, ut pervenias Iuminem, ab ipsa urbe vela tendeus XLIII. die accendens ad Ostrogard Rusziae.

»Toto nejbohatší město, **kterýsi** dánský král, provázen velkým loďstvem, **prý až do základů zničil**. (Hanc civitatem opulentissimam **quidam** Danorum rex, maxima classe stipatus, **funditus evertisse refertur**).

Z tohoto patrno, že Helmold tam, kde Adam Bremský mluví o městě Julinu, vypravuje o Vinetě; že tudiž Julin Ad. Bremského a Vineta Helmoldova jest jedno a totéž místo.

Dále seznáváme, že co Ad. Bremský praví o Julinu jako městu, které za jeho doby ještě v plném rozkvětu a slávě jest; vypravuje Helmold o Vinetě, že město to kdysi bylo, že více není a dodává, že prý kterýsi král dánský je z kořene vyvrátil. Tu padá na váhu, že Helmold o zničení Vinety nic určitého neví, že o tom vypravuje jen co o pověsti; on neudává jméno krále dánského, naopak praví, že *jakýsi* král dánský je zbořil a také o *době*, kdy Vineta byla zbořena, nic nezaznamenává.

Uvážíme-li, že mezi úmrtím Adama Bremského a Helmolda jest pouze doba 100 let a že za Adama Bremského město ono přeslavné ještě existovalo a že Helmold určitých zpráv o zničení města nemá, nýbrž o zkáze města toho jen co o pověsti vypravuje, neudávaje ani dobu zničení, ani jméno krále, který by je byl z kořene vyvrátil; ač, jestli že se to stalo, muselo se tak státi buď za živobytí jeho neb krátce před jeho narozením: tož zřejmo, že nemůžeme tuto pověst, jak ji uvádí, bez všeho míti za pravou, ale třeba pátrati, zakládá-li se na pravdě.

Uvádí se sice zničení Volína v souvislost s touto pověstí nám Helmoldem o zkáze Vinety dochovanou; však sotva právem. Vždyť Helmold psal své dějiny jen do r. 1171 a rokem tímto končí; dobytí Volínu králem Valdemarem dánským stalo se teprv r. 1177 a úplné spustošení jeho snad teprv r. 1185 za krále Knuta VI. Není tudiž dobytí Volína v žádném spojení se sdělením Helmolda o zajití Vinety.

Zničení Vinety zůstalo by nám tudiž hádankou, kdybychom neměli o městech při ústí Odry v době mezi úmrtím Ad Bremského a Helmolda žádných zpráv. Však bohudíky dochovaly se nám taková a to i podrobná a zevrubná a co nad to důležitá, z pramenů tak nepochybných sdělení, že možno nám i zprávu Ad. Bremského i Helmolda na pravou míru uvésti. Sdělení tato nalézáme v životě Otty, biskupa Pomořanů, jež nám napsali Ebbo a Herbord kolem r. 1159 a i mnich Prieflingenský, jenž psal v téže době.

A slyšme, co tito o městech Pomořanských vypravují.

Otto, biskup bamberský, který v mládí svém po nějakou dobu v Polsku žil, byl od Boleslava III. povolán do Pomořanska, by tam křesťanské učení hlásal. Vyzvání toho uposlechl biskup Otta a odebral se r. 1124 skrze Čechy do Polska a sice vedla cesta

jeho na Kladruby, Prahu (Braga), Sadskou (Satissam) do Miletína (Miletia); odtud pak dále k Burdan-u (snad Wartha na řece Nise) a k Němčí (Nemeciam) a odtud územím trojího polského biskupství Vratislavského, Kališského a Poznaňského do Hnězdna. Odtud odebral se pak se společníky svými na Uscz (Uzda) do Pomořanska a k Stargardu (Zatigrada). Zde nejprvé přišli do města Pyrice (Pirissa), kde se shromáždilo na 4000 lidí a dále do Kamina (Camina), kde v obou městech slovo boží hlásali a křtili.

Odtud po lodích dali se vésti do **Julina**, do pevného a velkého města.*)

Však když se Otto se svými druhy k městu přibližovali, tu počali se ti, již je na lodi vezli, zdráhati, je až do města za dne dovésti a žádali biskupa Ottona, aby směli jej a soudruhy jeho teprv za noci na břeh vysaditi, poněvač jest nebezpečno pro divokost lidu za dne u města přistáti. Biskup svolil k tomu a tak za noci přišel se svými do královského dvoru. Však když druhého dne lid se dozvěděl, kdo by biskup Otto byl a proč přišel, shlukli se, tak že Otto musel se svými z města ven utéci a za jezerem, když byli most za sebou strhli, se ukrýti. Potom však po 15 dní s Volínskými vyjednávali, až konečně tito usnesli se na tom: že učiní to, co učiní **Stetínští. Totoť město považovali za nejstarší a za nejvznešenější v zemi Pomořanů, za matku měst a že bylo by nespravedlivo, aby připustili nového náboženství, které by dříve auctoritou Stětína nebylo schváleno.****)

Když pak později Volinští se dozvěděli, že Stetinští přijali křesťanství, poslali posly k Ottonovi, aby i k nim přišel a je pokřtil. Při této příležitosti omlouvali dřívější své jednání tím, že *u nich platí* **po předcích sděděný zákon, že bez svolení Stetina, které město co svou metropoli ctí,** *jinak jednat nemohli.****)

Měli tudíž Volinští sami Stetin za matku měst pomořanských, za město nejstarší a nejslavnější, jehož příkladu Volin následovat může.

A vedle popisů Ebbona a Herborda byl také Stetin tehdy jedním z největších a nejbohatších, nejvíce vynikajících měst.

---

*) Est autem civitas haec magna et fortis; hominesque ipsius loci crudeles erant et barbari. Herbord II. 24. Venit ad urbem magnam Julin. Ebbo II. 7.

) . . . tandemque in unius sententiae formam consenserunt, videlicet super hoc verbo, se *facturos quidquid facerent Stetinenses. Hanc* enim *civitatem* **antiquissimam et **nobilissimam** dicebant interra Pomeranorum **matremque civitatum**, et satis injustum fore, si aliquam novae religionis observantiam admittere, quae illius auctoritate prius roborata non fuisset. Herbord II. 25.

***) Nos pater honorandae **antiquam patrum et majorum nostrorum legem sine consensu primatum, quos in hac Stetinensi nostra metropoli reveremur,** *infrigere non praesumpsimus*, sed postquam Deus tuus principes nostros sibi per te subegit, nos quoque omni remota contradictione, monitis tuis obtemperare et doctrinam solutis excipere parati sumus. Ebbo II. 11.

Rovněž i mnich Prieflingenský nazývá Stetin totius provinciae metropolis.

Vypravují o něm, že jest nejprvnější v celém Pomořansku*), že jest hlava Pomořanska**) a jak je líčí obyvatelé jeho.

Příchodu biskupa Ottona tam nebylo činěno překážek ani jeho bydlení v městě ani kázání nové víry. I průvodům jeho v rouše obřadním, kde před ním nesen kříž, nečiněno překážek; ale velkých výsledků tu nedocílil. Když zde již Otto po dva měsíce kázal a věřících valně nepřibývalo, ač lidé, zejmena z vůkolí, kteří z příčiny trhů do Stetína chodili, jej poslouchali, umínil si biskup poslat vyslance ku knížeti polskému, který jej byl vyzval ku cestě do Pomořanska a jemuž Stetin byl poplatným, s dotazem, co má činit, má-li se vrátit neb zůstat. O tom když se dozvědí Stetinští, žádají, by i oni spolu s posli biskupovými směli poslat své posly. A kdy nastane hromadné přestupování na víru křesťanskou? Když počal těm, kteří se dali pokřtíti, rozdávat dary a když jim Boleslav kníže polské vzkázal, že jim na poplatku jakož i při stavění vojska uleví. V tom jeví se duch obchodní u Stetinských.

Tentýž duch obchodní jeví se nám i v následujícím: Když biskup Otto se svými počal chrámy pohanské bořiti, tu občané Stetinští nebránili tomu, ale přihlíželi, zda-li bohové ti sami budou chrámy své hájiti. A když viděli, že nic proti boření chrámů se neděje, pravili: Když bohové sami nemohou se hájiti a sobě pomoci, jak mohou hájiti nás a nám prospívati***) a pak ihned dali se spolu do boření chrámů dosavádních bohů svých a každý co mohl, domů odnášel. Totéž ukazuje se nám v pozdějším usnešení Stetinských, vedle kterého i pohanským bohům i křesťanskému bohu má být stejná pocta vzdávána, nebo tím dle soudu jejich nebudou mít žádného z bohů za nepřítele, ale všichni i pohanští bohové i křesťanský bůh budou jim nakloněni.†)

Tímto jsem chtěl jen označit povahu Stetinských proti Volíňanům. Co tito proti cizincům své domácí instituce hájí, jeví se Stetinští přístupnější zřízením jiným; v nich jeví se, abych tak řekl, následkem stálého a tu ne místního, ale mezinárodního obchodování jakýsi nátěr mezinárodnostní, všeobchodní.

---

*) Pars urbis Stetinensis, quae principatum omnium Pomeraniae civitatum obtinens . . . Ebbo II. 9.

**) Nam et civitatem Stetinensem, quae stagno et aquis undique cincta, omni hosti inaccesibilis putabatur, quae etiam totius Pomeraniae metropolis fuit . . . Herbord II. 5.

***) Si aliquid divinae virtutis haberent isti, quorum sacra et templa convelluntur, utique defenderent se. Si autem se defendere aut sibi prodesse non valent, quomodo nos defendere vel nobis prodesse poterunt? Herbord II. 31.

†) Frustra, o cives, nitimur; Deus christianorum fortis est, et nostra vi a nobis expelli non potest. Michi autem consilium videtur, ut illum habeamus, et tamen antiquos deos nostros non dimittamus, et juxta illius aram nostris quoque diis constituamus, ut eos omnes pariter colendo, illum et istos pariter habeamus prospicios. Herbord III. 16.

Z popisů města Volina a Stetina seznáváme také, že co se o Volinu vypravuje jako o městě, jest totéž, co se vypravuje o městech jiných: Pyrici, Kaminu atd., kdežto u Stetina vychvaluje se nám jeho velikost, bohatství a krása.

Vypravuje se tu, že Stetin měl čtyry chrámy, jež zvány byly kontiny*), z nichž zvláště jedna podivuhodně umělecky zřízena byla, jsouc vně i zevně skulpturami ozdobena, jež ze stěn vyčnívaly co podoby lidí, ptáků a jiné zvěře a jež byly tak jiným tvorům podobny, že zdálo se, že dýchají a žijí; a co zvláštní sluší uvésti, že barvy skulptur zevně umístěných žádnou bouří sněhovou neb dešti nebyly ani porušeny ani zničeny. V této svatyni bylo množství nádob zlatých a stříbrných, jichž při slavnostech bylo k jídlu a pití používáno. Byly tam ohromné rohy pozlacené a drahými kameny vykládané, dýky a nože a mnohé jiné skvosty, zvláštní a překrásné.

Byla tam také modla, která na jednom těle měla tři hlavy a jež byla zvána Triglav**) a která vedle Ebbona byla celá ze zlata.

Toto město bylo převeliké a mělo 900 hlav rodin, nečítaje děti, ženy a ostatní množství lidí.***) Herbord II. 34.

Pokud pak jde o vojenskou stránku Stetina, tu zas se nám vypravuje (Saxo lib. XIV.) následovní: Stetinum, **veterrimum** Pomeraniae oppidum . . . eminentis vallis sublimate conspicuum, insuper natura arteque aequaliter munitum ut **inexpugnabilis** paene aexistimari possit. Herbord pak v té příčině praví (II. 5.): Civitatem Stetinensem, quae stagno et aquis undique cincta, omni hosti inaccessibilis putebatur.

Již z tohoto můžeme soudit, že když Adam Br. a Helmold mluví o Julinu, po případě o Vinetě co nejslavnějším a přeskvostném

*) Kontina = katina : kot, kotec = dům. Viz Matzenauer: Cizá slova I. str. 46.

**) Erant autem in civitate Stetinensi continae quattuor, sed una ex his, quae principalis erat, mirabili cultu et arteficio constructa fuit, interius et exterius sculpturas habens, de parietibus prominentes imagines hominum et volucrum et bestiarum, tam proprie suis habitudinibus expressas, ut spirare putares ac vivere; quodque rarum dixerim, colores imaginum extrinsecarum nulla tempestate nivium vel imbrium fuscari vel dilui poterant, id agente industria pictorum. In hanc aedem ex prisca patrum consuetudine captos opes et arma hostium, et quidquid ex praeda nevali vel etiam terrestri pugna quaesitum erat, sub lege decimationis congerebant Crateres enim aureos vel argenteos, in quibus augurari, epulari et potare nobiles solebant ac potentes, in diebus solempnitatum quasi de sanctuario proferendos ibi collocaverunt. Cornua etiam grandia taurorum agrestium deaurata et gemmis intesta, potibus apta, et cornua cantibus apta, mucrones et cultros, multamque suppellectilem preciosam, raram et visu pulchram, in ornatum et honorem deorum suorum ibi conservabant . . . Erant autem ibi simulacrum triceps, quod in uno corpore tria capita habens Triglaus vocabatur. Herbord II. 32.

***) Dle toho čítá se počet obyvatelů Stetina na 10.000 obyvatelů, což jest na onu dobn (r. 1125) počet ohromný a jeví se tím Stetin co jedno z největších měst.

městě Pomořanů, kde stejně každé náboženství se trpí, že to vše může se vztahovati jen a jedině ku Stetinu a nikdy k Volinu, který sám se Stetinu podřiďoval a jenž byl zcela pohanský. Však vedle toho poukazují k tomu ještě jiné okolnosti.

Adam Br. popisuje cestu z Hamburku na východ praví: Jde-li se po zemi, tu za osm dní přijde se k Julinu, jede-li se ale po moři, tu přijede se k Juminu. On činí rozdíl mezi Julinem a Juminem. Prvního dojdem po suchu z Hamburku. Již z toho patrno, že město Julin bylo na cestě, která vedla od západu k východu z Hamburku vycházeje, což případněji se hodí na Stetin než Volin, který byl mimo cestu a na ostrově. Však týž Adam Br. praví, že město to leží při ústí řeky Odry, což opětně hodí se jen na Stetin a ne na Volin. Jen to by poukazovalo k Volinu, že město toto, jak Herbord i Ebbo svědčí, zváno bylo Julin. Než tu zase nám praví Ebbo, že Stetin jmenován byl velký Julin. [Stetin vero amplissima civitas et **major Julin** tres montes abitu suo conclusus habebat . . . (III. 1.)]

Z tohoto seznáváme, že Stetin buď byl také jmenován velký Julin neb že bylo u Stetina jiné město a s tímto spojeno, které sloulo »velký Julin«. A toto poslední, myslím, že jest správné. Dánové a Sasové, kteří po moři obchod vedli, usazovali se v těchto přímořských městech, tvoříce zde samostatné obce. Adam Bremský to výslovně o Julinu a po něm Helmold o Vinetě tvrdí (civitas, quam incolunt Slavi cum alliis gentibus Graecis ac barbaris. Nam et advenae Saxones parem cohabitandi legem acceperunt . . .)

O Stetinu víme, že vedle staroslovanského města bylo tam město německých osadníků kolem nynějšího kostela sv. Jakubského r. 1187 zřízeno, kteréžto město sloučeno bylo r. 1243 se Stetinem v jednu obec městskou, Stetin. Jméno Julin (Jülich) přichází u Danů a Normanů častěji a znamená tolik co město vůbec. Z tohoto možno soudit, že toto německé osazení kolem nynějšího kostela sv. Jakubského sloulo as Julin a bylo na rozdíl od jiných Julinů nazýváno »velký Julin«.*) Slovanská pak prvotní osada byla nazývána Stetin. Poněvač pak Adam Br. měl zprávy své o tomto městě od plavců dánských, jmenoval dle nich město celé Julin.

Stetin nazýván byl matkou měst pomořanských, městem v pomoří nejstarším a to, jak uvedu, právem.

Slovo Stetin nemá toho významu, jaký se obyčejně mu přikládá a nepřichází od »štětin« a jest takovéto odvozování i kdyby bylo sebe starší**), nesprávné. Stetin znělo prvotně Sitě-týn t. j. Týn Sitiů, Sitinů. Praví nám Pt., že v krajině této při řece Odře

*) Dosud sluje les severně nad Stetinem ležící »Julo«.
**) Est autem Stitinum, in histor. Knytl. c. 25, Burstaborg dictum. Saxo.

a dále k východu byli Sideini či Sidini.*) Dochovalo se nám tudíž jméno tohoto kmene, jejž Pt. v této krajině uvádí, až po dnes ve jménu Štětína co hradu tohoto kmene.

Však Pt. jmenuje výslovně tento hrad Sidinů a sice nazývá jej Bunition a Němci Vinetou. Toto vše zjevuje nám, že Pt. zprávy o této krajině byly správné a nejsou vymyšleny, a ukazuje nám zároveň postupný vývin ze starověku a že tu nebyl žádný násilný převrat, že tu není žádný středověký novotvar.

Co se slova »Bunition« týká, tož lze toto srovnati se slovem »bunice«, ale také »bynice« a není správné psaní místního jména »Biňov« (u Nových Hradů Böhmdorf), ano toto má býti psáno jak Býňov (Binnov u Velkého Března). Jméno Bunice, Bynice, Býňov má týž význam jak Benátky a značí místo na vodách, při vodách.

Tato Bunice**) byla zajisté jedním z oněch tržišť (commercia), jež římský rytíř za Nerona na své cestě po baltickém pobřeží navštívil.

Nezašlo tudiž *město* Bunition-Stetín, ale zašlo *jméno* Vineta a poněvač Helmold věděl o velikém městě Vinetě, ale nemohl je již nalézti, nebo již ani Herbord ani Ebbo Vinetu neznají, proto dal je kdysi kterýmsi králem Dánů zničiti.

Dále jmenuje tu Pt.

Limios alsos,	jež třeba hledati na 52° 10'	s. š. a 33° 26' v. d.,	
Virition	» » » » 52° 52' (52° 45')	» » » 33° 26' » »	
Virunon	» » » » 53° 2'	» » » 33° 5' » »	

Veškerá tato místa byla, jak jejich v. d. ukazuje, na cestě z Budoriga k Bunici. Přechod přes Noteč jest ale buď u Zátoky neb u Drezna a nutno tudiž uvedená Pt. místa v těchto směrech hledati.

Co se nejprve Viruna týká, tož bylo toto místo v krajině u Bernsteina, který se na 53° 2' v. d. a 32° 58' s. š. nalézá. Bernstein znamená Týn u Berna t. j. týn v močálovité krajině, což odpovídá významu slova Virun.

Poněvač z Viruna vedla cesta buď na Zátoku neb Drezno, tož musíme hledati Virition buď u Zátoky 32° 55' v. d. a 52° 45' s. š. a pak Limios alsos u Swiebodzina na 52° 14' s. š, a 33° 10' v. d. neb Virition u Drezna na 52° 50' s. š. a 33° 26' v. d. a Limios alsos u Babímostu na 52° 10' s. š. a 33° 30' v. d.

Jakkoliv tato druhá cesta lépe odpovídá určení Pt. než směr cesty prvně naznačené, přec mám vzhledem k tomu, že krajina po Obře k Dreznu jest bažinatou a neschůdnou, co ona ku Zátoce až na nepatrnou část vede pevnou půdou, za to, že obchodníci chodili

*) Stetin psán po latinsku také Sidunum.
**) Také v Dánsku na ostrově Lollandě jest místo Binnitzc.

po této méně obtížné cestě. Proto hledám místo Virition u Zátoky a Lemios alsos u Svibotína.

Zátoka připomíná se již v r. 1000 co sídlo kastelána, tudíž co hrad a bylo důležitým místem při stoku řeky Noteče s Vartou.

Však i jméno Svibotín jest názvu prastarého a značí tolik co Týn Svíbů. Při Svibotínu nalézáme řeku Odru, tamtéž dříve Svíba zvanou.

Jméno místa přichází rozličně psáno: Λίμιος ἄλσος, Λιμιοσάλαιον, Λιμιοσάλειον, Λιμιοσάλεον, Μελιοσάλεον. Nejsprávnější zdá se mi býti čtení první a snad má být Λιμίων ἄλσος či lépe Λεμίων ἄλσος t. j. háj Lemiů.

Slovo »Lemi« jest téhož kořene co něm. »Lehm« neb slov. »lomi« a značí půdu bažinatou; (odtud jména řek Lom, Lomnice a i některá jména míst: Lomy, Lomice, Lomnice). Lomi povstalo odmítnutím *g* z »glomi«, jak Lomači z Glomači, Lini z Gliny (Viz Šafařík: Star. sl. II. X. § 44). Severně od Svibotína nalézáme také místo Lomnice (Leimnitz).

Tacitus mluvě o kmenech Lugů uvádí jména pěti kmenů a sice Hariů, Helvekonů, Manimů, Elisiů a Nahanarvalů. O posledních praví, že u nich ukazuje se háj staré svatosti. Předsedou jest kněz v šatu ženském a označují co bohy (římské pojmenování) Kastora a Poluxe. To jest povaha božstva jménem Alcis. Žádné podobizny, žádná upomínka cizého náboženství; jen jak bratry, jak mladíky je ctí. Ctění těchto Alcis dálo se v háji staré svatosti patřícím Lugům. Pt. jmenuje ten haj, udávaje, že to háj Lemiů, co Tacitus praví, že pocta ta dála se u »Nahanarvalů«.

Toto posléze uvedené jméno jest jistě porušené a také nikde více o takovémto kmenu zmínky se neděje.

Tacitus jmenuje také Lemovie vedle Rugiů při moři tudíž as poblíž ústí Visly. Jméno těchto Lemoviů jest totožné s Lemii a má týž význam.

Kdyby druhé slovo se mělo čísti »Solaion«, pak by slušelo je srovnávati se slovy »slaný«, »slatina« a znamenalo by území bařinovité, močálovité; bylo by tudíž téhož významu co prvé »Lemi«. Také jména místní tohoto významu nejsou v krajině té neznáma.

Co se jména Virunon a Virition týká, tož obě ukazují kmen »vir« t. j. pramen*) (vy-věr-ati). Pt. jmenuje i čeleď v Pomořansku »Viruni«, což značí lid při pramenech neb ve vodnatých krajinách sídlící a také Virunon a Virition jest téhož významu. Sem náleží něm. Brunn a sluší sem přičísti i stsl. breno, pom. »berno«, jež znamená močál, bažinu. V Německu nalézáme řeky Verra a lid Verini, Gwerini (Gwerenofeld). Také Virc-burg ukazuje ke slovu

*) vir (chor.-srb.) = pramen.

Virice a dosud nalézáme hojnost místních jmén téhož kmene jak Virice.*)

Pt. uvádí nám také Virunon v krajině Norické severně nad nynějším Celovcem nyní as Voronice (Worounz), ležící v močálovité krajině a Virodúnon v Gallii.

Nyní zbývá nám v této krajině Germanie ještě ustanovit polohu míst Alisu a Lakiburgia.

Alisos

bylo na cestě z Kistvie k Bunici. Na této cestě rovná se 1° Pt. v. d. = 45' n. p. a 1° Pt. s. š. = 28' n. p. a má býti tedy Alison hledáno na 31° 31' v. d. a 53° 32' s. š. mezi Strassburgem a Passewalkem. Jméno samo, kdyby se bylo na nás dochovalo, znělo by buď co Eltz neb Vals, Vels. Takovýchto jmén máme v této krajině dostatek. Jsou tu dvě říčky Velse, místa Welzin a především Wilsikov na 31° 31' v. d. a 53° 29' s. š. tudiž na témž místě, kde byl Alisos.

Šafařík (Star. Sl. II. 873) jmenuje obyvatelstvo této krajiny »Vlčky«, avšak dle místních jmén soudím jinak. Jména Welsenburg, Welsigke, Welsikendorf, Wölsikendorf, Wilsickov, Welzin, Wilzen, Wulschen, Oelszen, Oelsnig, Oelsa, Langilsa, Welze atd. jmenují Slované jak E. Mucke (Die Slavischen Ortsnahmen in Neumarkt), svědčí: Volšinka, Volšina, Volšinkova, Wólšyna, Wólšina atd., z čehož možno soudit, že slovanské jméno těchto obyvatelů bylo Olešňané. Tito obyvatelé byli Tacitovi známi jménem Elisii a proto správně Šembera pokládá Elisie za Olešňany. Srovnáním Tacitových Elisiů a Pt. města Alise docházíme k tomu, že Elisii t. j. Olešňané sídleli na západě dolní Odry mezi Passevalkem a Novým Brandenburgem.

Konečně uvádí Pt. v této krajině ještě

Lakiburgion.

Toto bylo při samém mořském břehu a jen 30' na západ od ústí Odry, tedy as na 32° v. d. Jest to místo při zálivu Varpském, snad starý Warp, který se na 31° 56' v. d. a 53° 45' s. š. při mořském pobřeží nalézá.

Pt. jmenuje nám také kmen Avarpů, jejichž sídlo bylo toto Lakiburgion a jejichž jméno se až na naše doby v místním jménu Warp dochovalo.

10. Když jme byli takto ustanovili místa v sev. Germanii, obrátíme se nyní k jihu. Již z toho co uvedeno, zřejmo, že kde šlo o zprávy kupců, bylo ustanovení míst Pt. uvedených dost

*) Sem zejména sluší čítat Virici = Wrietzen na Odře.

dobré, hůře že bylo při ústí Rýnu, Amasie a Vesery, odkud byly úřední zprávy římské. A toto nalézáme také na jihu. Největší pochybení naleznem při Dunaji. Tento položen jest o celé $2^1/_2$ stupně dále na západ, než by býti měl a chceme-li toto vyrovnat, musíme i celý dunajský břeh i místa při něm ležící posunout o $2^1/_2$ stupně vzhledem ku ostatní Germanii na východ. Druhá značná vada při Dunaji jest ta, že jest Dunaj proti Rýnu položen o $1^1/_2{}^0$—2^0 jižněji. Nejlépe seznáme to z porovnání polohy Strassburka s polohou Řezna, ústí Innu a Petronell. Argentoraton klade Pt. na 48° 55' s. š. Artobrigu na 47° 15', ústí Innu 47° 20' a Karnus na 47° s. š., co zatím Strassburg dle našeho počítání jest na 38° 33', Řezno 49°, ústí Innu 48° 35' a Petronelly 38° 10' s. š.

Při ustanovování polohy míst při Dunaji třeba tudíž k odstranění vad svrchu uvedených přihlížet.

Odstranění vad těch stane se tím způsobem, když vzdálenost Dunaje od Rýna na pravou míru uvedeme a pak vzdálenost mezi příslušným místem na Dunaji a známým již místem v Germanii vyrovnáme tím způsobem, jak jsme to v severní Germanii byli učinili. Při tomto budeme počítat místa, která v III. pásmu se nalézají od míst v severní Germanii určených; ona, která jsou poblíž Dunaje a v IV. pásmu uvedených, jakož i oněch nejvýchodněji v III. pásmu položených míst užijeme ku vyrovnání. Důvody, které nás k tomu vedou, jsou ty, že zprávy z pásma třetího a dálších na severu, pokud nebyla místa ta, o nichž se Pt. zmiňuje, u Rýna, pochází od obchodníků; ona, která jsou při Dunaji, ze zpráv úředních římských; třeba tudíž prvnější v souvislosti s ostatními počítati, při druhých pak k udanému toku Dunaje přihlížeti. Že však od Dunaje vedly cesty k místům severnějším, potřeba rozdíly vzdálenosti, které takto by mezi mapou Pt. a naší povstaly, vyrovnávati, což se pak při určování míst ve IV. pásmu, jež jsou od Dunaje vzdálenější a o nichž zprávy as z obou pramenů mohly dojíti, stane.

Počnem tu opět počítati od pramenů Labe. Prameny Labe udal Pt. na 39° v. d. a 50° s. š.; my jsme je uvedli na 32° 4' v. d. a 49° 53' s. š. Na témž stupni v. d. jest ale Dunaj dle Pt. u Claudivia na 46° 40' s. š. U nás jest však Dunaj na 32° 4' v. d v severní šířce 48° 17'. Kde tudíž u Pt. jest rozdíl 3° 20' v s. š., jest v pravdě pouze 1° 36', tak že se tu 1° Pt. s. š. rovná 30' n. počtu.

Dle tohoto sluší nám počítat Strevintu a Meliodunon.

Strevinta

jest od pramenů Labe o 30' jižněji a o 15' východněji, měla by býti tudíž as na 49° 38' s. š. a 32° 14' v. d. Bylo by to tudíž místo mezi Sedlcem a Kosovou Horou.

Co se jména samého týká, tož jest stará Strevinta a naše Střebnice neb Třebnice totožné. Místa téhož kmene opakují se v Čechách a u Slovanů vůbec nesčíslněkráte; i poblíž uvedeného udání místa mezi Kamýkem a Sedlčany na 32° 1' v. d. a 49° 38' s. š. nalézá se ves »Třebnice«. Kmen slova jest »treb« a uvádí se treba co posmrtná oběť a snad patří sem s přisouvnutím »s« i strava, co posmrtný pokrm. Znamenalo by pak slovo třebnice či střebnice tolik co pohřebiště.

Však »t« zaměňuje se také s »d« a »b« s »v« a tu není snad vyloučeno, že veškerá místní jména jako Třebíč atd. snad byly dříve Dřevíč atd., a v tom případu znamenalo by dotýčné jméno, jak u jména Treva dokázáno, tolik co vesnice, jak také ve Frissku »treb« dosud znamená vesnici (kelt. treabh, něm. Dorf).

Na témž stupni v. d. co prameny Labe, ale o 1° jižněji klade Pt. město

Meliodun-on,

tak as na 32° 4' v. d. a 49° 23' s. š.; tudíž mezi Bechyni, která jest na 32° 8' v. d. a 49° 17' s. š. a Milevsko, které jest na 32° 2' v. d. a 49° 27' s. š. O četném starobylém osídlení této krajiny netřeba mluvit, nebo praehistorických nálezů z této krajiny jest veliký počet a sotva se počíná v naší historii svítat, již také obě jména i Milevsko i Bechyně se připomínají.

Meliodún značí tolik co Týn Meliů a jest slovo to rovno našemu Melitín neb Miletín. Kmen slova jest (týž jak u jména Melokav) mel, měl a nalézáme je ve slovu mělniti, mělký, malý a jest tudíž význam slova Meliodún — Týn Mělníků či rolníků.

11. Při počítání na západní straně Labe jest třeba ustanoviti poměr vzdálenosti mezi Dunajem a prameny Vesery dle P. a dle naší mapy.

U Pt. činí rozdíl ten a sice mezi Artobrigou a prameny Vesery, k nimž proto přihlížíme, že jak z dalšího bude zřejmo, nejbližší místo: Marobuduon, jehož s. š. třeba nejprve zjistiti, na témže stupni v. d. leží, v severní šířce 5° 10', u nás mezi Řeznem, jež jest na místě bývalé Artobrigy a místem u Rinteln 3° 10', takže se zde rovná 1° Pt s. š. — 36' n. p.

Při určení polohy města Marobudua jest nutno ustanovit především jeho v. d., aby pak bylo možno vzdálenost jeho od Dunaje určit. Co se této východní délky týká, tu seznáme, že Pt. uvádí

Marobuduon

na témž stupni v. d., co Meliodún z jedné a Argentoratum z druhé strany. Mezi těmito místy, jakož i mezi Meliodúnem a Bingenem,

jest pak u Pt. rozdíl ve v. d. 11° 10', u nás pak jen 6° 40', takže se tu rovná 1° Pt. v. d. — 36' v. d. našeho počtu. Bylo by tedy Marobuduon od Meliodúna 4° Pt. = 2° 24' n. p. na západ, asi na 29° 40' v. d., tudíž as v téže v. d. co Řezno. Od Řezna pak bylo ku severu vzdáleno dle Pt. 1° 50', což se rovná dle svrchu uvedeného, když čítáme 1° Pt. s. š. = 36' n. p. 1° 6' n. p.; bylo tudíž as na 50° 6' s. š.

Nutno tudíž hledati místo, kde Marobuduum kdysi stávalo, v severovýchodní části Bavorska někde u Vunsiedlu, kteréžto město jest na 29° 40' v. d. 50° 2' s. š. Dle tohoto místa měla také dříve krajina tato své jméno a slula župou Vunsiedelskou.*)

Co se slova Marobudu-um týká, tož není toto nic jiného, než **Mar** a **Búdy** a znamená Búdy při Maru t. j. při řece, zvané Mar, neb v krajině, která nese dle polohy místa jméno Mar. »Mar« znamená buď vodu nebo lučinu, půdu močálovitou, vlhhkou. Marobudy znamenalo by v první řadě tudíž tolik co boudy v krajině močálovité, říčnaté neb lučinaté. Však jest také možno, že obyvatelé, bydlící v takovéto krajině slúli Marové; pak znamenalo by Marobudy tolik co Boudy Marů t. j. obyvatelů lučinatých neb bařinatých míst. Ten, který z tohoto města »Marobudy« pocházel, slúl pak Marobud lat. Marobudus t. j. obyvatel města »Marobudy«. Napřed bylo tudíž město Marobudy a pak teprv jméno Marobud co obyvatele tohoto místa. Když tudíž Kiepert se Pt. posmívá, že proměnil krále Marobuda v město a že vzhledem k tomu nikdo není jist, aby, důvěřuje jeho ostatním udáním, nezanesi blbost místo skutečnosti, tož právě z uvedeného zřejmo, že Kiepert a ostatní věc nezkoumali a po významu slova Marobudy se neptali, sic by byli k tomu došli, že Pt. udal nám, určuje polohu města Marobúd nejen rodiště, ale i význam a původ jména Marobudova.

Od Marobud ku západu byla

Menosgada

a sice o 1° Pt. = 36' n. p. tedy as na 29° 4' v. d. Co se pak týká s. š. tu sluší následující uvážiti. Pohlédneme-li na mapu Pt., shledáváme, že Menosgada jest o 30' severněji položena než Marobudy; ale my také nacházíme, že mezi těmitéž stupni v. d. u Pt. jest Dunaj severněji položen proti Menosgadě a jižněji proti Marobuduu, tak že u Pt. jest Menosgada od Dunaje 2° 10' a Marobudy 2° severněji položeny; z čehož plyne: že kdyby tok Dunaje mezi 34° a 35° Pt. v. d. byl v stejné s. š., že by Menosgada byla jen o 10' Pt. s. š. položena severněji než Marobudy. Než ve skutečnosti

*) V téže krajině a sice u Chebu umísťuje také Marobuduum A. Sedláček. (»Kl. Pt. zprávy o Čechách a zemích sousedních«, Tábor 1880.)

přistupuje k tomu ještě to, že mezi 49° 40' a 49° 4' v. d. n. p. jest poloha Dunaje zcela jiná a to tak, že na 49° 4' v. d. jest o 14' jižněji než při 49° 40' v. d. Počítáme-li tu 1° Pt. s. š. = 36' n. p. s. š., najdeme, že Menosgada má být o 14'—6' = 8' n. p. jižněji, než byly Marobudy, tudíž as na 49° 58' s š. K tomu přistupuje, že ze jména Menosgada můžeme důvodně souditi, že se místo toto nalézalo při řece Mohanu. Jest to tudíž místo u Beyreuthu, který se na 49° 57' s. š., ale 29° 14' v. d. nalézá.

Co se jména Menosgada týká, tož jest toto složeno z Menos a Gada. První jest jméno řeky Mohanu, při němž se toto místo nalézalo. Co se pak slova Gada týká, tu sluší srovnati co Matzenauer (Cizá slova I., 39.) o slovu káď praví uváděje, že jest společným vlastnictvím evropských jazyků. Místní jména máme Kadaň (Kaaden), Gaaden (okres Baden, okres Nové město Vídeňské), zejména však nalézáme je ve spojení jak Berchtes-gaaden, Gaadenweit atd. a znamená v němčině gadam, gadem, gaaden tolik co dům.*)

Od Menosgady o 1° Pt. v. d. = 36' n. p., tudíž od Beyreutu čítaje na 28° 38' v. d. a v téže s. š. bylo

Bergion.

Dlužno tudíž místo toto, an tok Dunaje v této v. d. jest v stejné s. š., hledati na 49° 57' s. š. Jest to zajisté místo u Bamberga, který se na 28° 34' v. d. a 49° 52' s. š. nalézá. Zajímavo jest, že se u Bamberga ležící místo Altenburg, již před 1000 roky co Altenburg, co místo staré uvádí. Že Bergion jest nynější německé »berg«, o tom sporu nebude. Co se druhých měst této krajiny týká, tož jest třeba, abychom vzhledem k tomu, že známost o nich došla as od Rýna a sice z Mohuče, od tohoto místa polohu jich ustanovili. Za tou příčinou jest především třeba poměr 1° Pt. v. d. a našeho počítání zde ustanoviti.

Mezi Mohučí a Bergionem jest u Pt. ve v. d. rozdíl 5° 40', u nás pak 2° 39', tak že se tu 1° Pt. v. d. = 28' n. p.

Artaunon

klade Pt. 2° 50' = 1° 19' n. p. na východ od Mohuče.

Pohlédneme-li na mapu Pt., shledáme, že Moguntiacum jest od Castra Vetera ku Argentoratum nejzápadnější bod Rýna a že od Moguntiaca k Neomagu obrací se Rýn k východu, čeho ve

*) Jméno města v Hispanii Gades znamená dle Plinia místo ohražené. Srv.: Poenus quippe locum Gadir vocat undique saeptum aggere praeducto. Timaeus jmenuje Gades-Cotinusa, kteréžto jméno má týž význam. Srv. Matzenauer Cizá slova str. 33. »kot«.

skutečnosti není, nýbrž nacházíme téměř pravý opak toho. Z tohoto lze soudit, že ten, který Pt. zprávu o této krajině podával a nebo že ta zpráva, kterou Pt. přejal, kladla Mohuč na oheb Rýna u Bingenu a proto třeba odsud počítati. Počítáme-li ale od Bingenu co místa udánlivé Mohuče, nacházíme, že by Artaun-on mělo býti na 26° 49' v. d. Vzhledem však k tomu, že co se s. š. týká, jest Moguntiacum u Pt. jen o 15' severněji položeno než Artaunon a že v Porýní u Pt. 1° s. š. rovná se 1° s. š. n. p., co dále k východu tento poměr až téměř na polovici se zmenšuje, jest zřejmo, že mnoho nemůžeme chybiti, když Artaunon uvedeme na témž stupni s. š. co Mohuč. Na místě tomto pak a na 26° 49' v. d. nalézá se nyní Aschaffenburg, místo, kde již za doby římské byla osada a kde jak zbytky silnice římské svědčí, byl přechod přes řeku Mohan.

Co se jména Artaun týká, jest toto shodné s Ratoun jako Arto-briga srovnává se s Ratis-bona.*)

Artaunon jest také psáno Arktaunon, z čehož někteří soudili, že Arktaunon jest latinské arx Tauni, která slova Pt. kdes prý četl a změnil je na místní jméno Arktaunon. K tomu jen možno říci, že jest ovšem možno, že praesidium in monte Tauno (Tac. Ann. I., 56.) u jiného spisovatele bylo psáno arx Tauni, však musíme přec míti za to, že Pt. neb jeho předchůdce, když latinské spisy četl, že také latinsky rozuměl a věděl co arx Tauni znamená, a nebyl by pak místo označil co Arktaunon, nýbrž byl by slovo arx přeložil do řečtiny, jak to učinil u Βωμοί. Τρόπαια atd. Když tak neučinil, pak neznamená Arktaunon arx Tauni, nýbrž cosi jiného.

Jihovýchodně od Artauna jest

Lokoriton

na 31° 30' v. d. Pt. p., tudiž od Artauna k východu 1° 20' Pt. p. = 37' n. p. vzdáleno; možno je hledati na 27° 26' v. d.

Co se týká s. š., tož jest tato rozličně udána a sice 49° 20', ale také 49° 40'. Je-li toto poslední správné, pak by rozdíl v s. š. mezi Artaunem a Lokoritem obnášel u Pt. jen 20' = 12' n. p. a byla by posice Lokorita udána 27° 26' v. d. a 49° 46' s. š.

Co se slova Lokoriton týká, tož třeba srovnávat tu slovo Log, Logarje (v Krajině, Korutansku a Gorici), Luka, Louže (Čechy), Loh, Lohe (jak slujou bařiny na Šumavě), které vesměs znamenají pažit, vlhkou půdu, bařinu. A tu třeba poukázat k tomu, že v této krajině, kam Lokorito kladem, jsou místa Lohr, Hafenlohre, Lohr-

*) Na bývalá sídla Slovanů v této krajině upomíná řeka Elsava (Olšava) pod Aschaffenburgem, poblíž které jest osada Erlachbach, kteréžto jméno má týž význam co Olšava.

haupten, které jméno Lokorito, Logarje, Loharje připomínají, tak že můžem soudit, že bývalé Lokorito jest město Lohr, které leží na řece Mohanu na 27° 15' v. d. a 49° 58' s. š. V této krajině nalézáme veliký počet vesnic, jež mají jméno brunn, jako: Rossbrunn, Erlabrunn, Rohrbrunn, Waldbrunn, Schöllbrunn, Weitersbrunn, Reugersbrunn vesměs v místech močálovitých, kterými jmény »brunn« neoznačují se tu studnice, ale »brna« t. j. močálovité krajiny.

Na témže stupni v. d., ale o 40' respve. 20' Pt. p. jižněji bylo místo

Segodunon.

Umístníme-li Lokorit tam, kde nyní město Lohr, musíme Segodun hledat na 27° 15' v. d. a 49° 32' s š.; čítáme-li ale od místa prvé vypočtěného pak na 27° 26' v. d. a 49° 20' s. š. Segodun jest složeno z dun = týn a Seg a kdyby se nám bylo dochovalo na naše doby, znělo by Segotín neb něm. Segoten. Toto místní jméno Segeten také se nalézá v Badensku v okr. Waldhshut.

V krajině námi výše určené jest řeka Seck-ach s místem téhož jména, která Segodun připomíná. Ostatně jména téhož kmene nejsou vzácnostní nebo i pod Wircburkem jest místo *Segnitz*, právě v tom okolí, kam Pt. kláde Segodun.*)

Od Segoduna o 1° Pt. = 28' n. p. k východu a o 15' Pt. = 8' n. p. k jihu, tudíž as 27° 54' v. d. a 49° 12' s. š., neb počítáme-li Lokorit u Lohr na 27° 43' v. d. a 49° 24' s. š., bylo místo

Devona

někde mezi Crailsheimem, Ilshofenem a Kirchbergem ve Virtembersku. Jméno tohoto místa uvádí se Tvuora, Tuuona, Devona. Mám za to, že Devona jest správné.

Nalézámeť města podobného jména na rozličných místech. Tak Pt. uvádí: v Anglii Devana, v Hispanii Dianium, v Gallii Dueona.

Jméno místa toho sluší srovnat s chorv. Divona vl. doana, fr. douane, šp. aduana = *celnice* (Matz: I. 144.). Byla to tudíž asi římská celnice, která se v dotýčné krajině nalézala.

Zajímavé jest, že jak zde nalézáme Segodun a poblíž Devonu, tak také v Gall. Cel. nalézáme Segodun-um*) a poblíž téhož Divonu.

---

*) Pt. jmenuje také: Segobriga, Segusiani, Segusii, Emp. Segestanorum, Segestiani. Sem náleží i jména: Segovesus, Segest atd.

**) Místní jména kmene Seg nalézáme v staré době v jihovýchodní Gallii dost často a jest tu také kmen Segoviů, jehož hlavní město bylo Lugdunum na řece Araru (Lyon). Tentýž kmen slovní má i Sig-o-ves t. j. osoba z kmene Sigů neb Segů.

12. Od Lokorita ku severu v téže východní délce nalézáme Gravionarion, Melokabos a Amasii.

Zde jest třeba zjistit pouze s š., bychom mohli polohu těchto míst ustanoviti. Tuto s. š. najdeme, když porovnáme vzdálenost mezi Lokoritem a Munitiem, jež se obě v téže v. d. nalézají. Při tomto porovnání nalezneme, že rozdíl Pt. v s. š. mezi těmito místy obnáší 2° 50', u nás pak 1° 46', tak že se tu rovná 1° Pt. s. š. 37·3' n. p. Bylo by tudíž

Gravionarion

na 27° 15' v. d. a 50° 16' s. š.

Co se jména týká, tož jest toto také psáno Γραύιον ἄριον, Γαυριονάριον a jest, jak uvedené čtení správně udává, složeno ze dvou slov či lépe řečeno, jsou to dvě slova Gravion a Arion. První z nich jest asi Grabion, povstalé ze slova Grab a druhé zas vykazuje kmen »ari« neb »ar«.

Co se prvého slova týká, tož se nám ukazuje opětně ve slovu Grab-feld, jak krajina tato v středověku byla nazývána.

První zprávu o této krajině, později Grab-feld zvané, podává nám J. Caesar (de bello gal. VI. 10.), kde praví: »Silvam esse ibi infinita magnitudine, quae appellatur *Bacenis*; hanc longe introrsus pertinere et pro nativo muro objectam Cheruscos ab Suevis Suevosque ab Cheruscis iniuriis incursionibusque prohibere.« Krajina tato, kterou Caesar nazýval Bacenis, byla později nazývána *Bukonia* t. j. krajina bukových lesů. A tatáž krajina byla jmenována také Grab-feld.

Co znamená jméno **Grab?**

V pom-pols-sev. srb. a srbském jazyku *grab*, v strsl.-rus. *grabu*, hornolouž.-slováckem *hrab* (také na Moravě) označují tímto jménem *bílý buk*. Znamená tudíž Grab-feld (vlastně Grab-wald) totéž co Caesarova Bacenis silva neb později Bukonia t. j. bukový les.

A totéž jméno, které v Grab-feldu nalézáme, přichází nám i v místním jménu Grabion-arion u Ptolemaia a to právě v krajině později Grab-feld zvané.

Krajina tato prvé Bacenis, Bukonia pak Grab-feld zvaná, měla ještě jméno třetí a sice *Loubí*. V kronice kvedlinburské jest totiž zapsáno, že Thedorik po bitvě u Schidungu dal Sasům veškeré Durynsko vyjímaje onu část, kterou hory Loubia a Harz objímají (Theodoricum regem Saxonibus concesisse omnem Thuringorum terram, exceptaquam Loubia et Haerz sylvae concludant). Tato část země, jak odjinud víme, bylo Durynsko a jiný spisovatel (mnich brunvillerský [1076—1079]) nám vykládá, že Loubí to značí houšť lesní (Fuit in Saltu Sclavorum (tak zván durynský les), qui ob densitatem nemoris umbrosam juxta lingua earum Levia

dicitur. Také nazývá se les durynský »Laubwald«. Měla tudíž krajina tato trojí jméno: Bukonia, Grab a Loubí a všechna tři vesměs slovanská.*)

Těžší jest nalézti význam kmene »ar« či »ari«. Förstemann hledá v podobných slovech kmen »ara«, jenž prý přichází v němčině a znamená tolik co řeka, voda. Matzenauer (C. Sl. I. 38) uvádí skand, »ar« flumen, řeka, »eyri« = litus, břeh, rus. »jarb« = příkrý břeh, pols. »jar« mor »járek« = úžlabina, úvoz. Vedle toho by Grabion-arion znamenalo místo v bukovém lese při řece neb na svahu se nalézající.**)

Severně tohota místa a to na 31° 30' v. d. a 50° 40' (také 50° 20') s. š. bylo dle Pt.

Melokabos,

tudíž as na 27° 15' v. d. a 50° 35' (50° 23') s. š., někde v krajině u Fuldy, kteréžto město leží na 27° 21' v. d. a 50° 34' s. š.

Klášter Fulda byl založen r. 744 sv. Bonifaciem, jenž vybízel k tomu, aby byly kláštery stavěny na neb poblíž míst, jež pohané navštěvují a sám na takovém místě jeden z největších klášterů, který byl přímo papežské stolici podřízen, založil. To svědčí o starobylém osazení této krajiny.

Jméno samo jest uvedeno: Μηλόκαβος, Μηλόμαβος, Μηλόκαος, Správné zdá se mi býti slovo Mélokav. Z životopisu sv. Boniface a z jiných zpráv, zvláště nadačních víme, že v době založení kláštera Fuldy žili v krajině té Slované a nasvědčuje tomu také jméno řeky Fuldy dříve Vultaha = Vltava jmenované; jest tudíž dovoleno jméno Mélokav za slovanské považovati. Kmen slova toho jest »mel« či »měl« a značí cos drobného malého (Mělký = nehluboký; mělný, mělniti = kyprý, sypký, kypřiti. Na Moravě měl, mělina (Bartoš Dia. I. 230.) = kyprá půda (Srov Melník = Mělník) Mélokav rovná se tudíž našemu Melikov neb Melakov, (Dosud na Moravě Mělákovice. Melokav bylo tudíž hradištěm v krajině Mělíků neb Mělčanů t. j. kypřitelů půdy, rolníků, jimiž také Slované dle sv. Boniface v této krajině byli. Také jméno to se v krajině

*) Není mi tajno, že v VIII. a násl. věku každá z žup: Bukonia, Grabenfeld a Lupenzgau (která asi byla uvedené Loubí) měla své zvláštní hranice a byly župy ty od sebe rozděleny. Však v dobách prvních století po Kr. takovéhoto rozdělení župního nebylo a jména topická v krajině přicházející, která měla týž význam, byla zajistě pro miscue užívána.

**) Kmen »ari« nalézáme v osobních jménech jako na př. Ariovist. Toto jméno Ari-ov-ist jeví se nám co patronimikum s příponou »ist« (išt—ič), tudíž Ariovist = Ariovič, Ariovec. Ve jménu tom jest význam slova »ari« = muž, svobodník a dle toho by Gravion-arion (Γράβιον 'Αριῶν) znamenalo bukovinu Ariů = lidu. Tak také Ariovist u Flora jest u Polybia 'Ανηρ-οέστης, kde se tudíž »ari« rovná »ἀνήρ«,

té do dnešního dne dochovalo a sice ve slovu Milseburg (27° 30' v. d a 50° 32' s. š.), kde se staré hradiště nalézá a ve jménu města a řeky Milz (28° 20' v. d. a 50° 18' s. š.), která dříve sloula Milice a o níž na jiném místě se zmíním. Tito Mělčané — slovanští rolníci, — byli tu nejen za sv. Boniface kol r. 700, ale jak jméno hradiště jejich Melokav svědčí, již v druhém století po Kr. a právě proto, že již tehdy zaměstknávali se orbou, jak ukazuje jméno místa, musíme soudit, že již dávno před tím byli tu trvale usazeni. Tímto místem, kam Pt. klade Melokav nyní Fulda neb Milseberg vedla obchodní cesta od východu k Rýnu, jak se z životopisu Sturma dovídáme a sice chodili tu obchodníci — Slované.

Dále ku severu byla a to od Melokavu o 50' = 31' n. p. tak na 27° 15' v. d. a 51° 6' s. š.

Amasia.

V pravdě bylo místo to pod Gudensbergem u Madenu na 27° 2' v. d. a 51° 10' s. š. K tomuto vede mne, že Amasia byla zajisté na řece Amasii, Emži, která se za Madenem vlévá do Edery.

Němečtí učenci uvádějí, že na tomto místě bylo Mattium, hlavní sídlo Chatů, které Germanicus zničil, k čemuž vede je nejen staré hradiště, ale zvláště i to, že jest zde ves Metz a pak, že Gudensberg byl v 11.—13. století sídlem hrabat frank-ské župy hessenské. Však vedle udání Pt., jak jsme právě vypočetli, bylo toto místo jmenováno po řece Amasii, na níž leželo, Amasií a nikoliv Mattium, které Pt. jinam klade. Že bylo v této krajině v starší době nějakého důležitějšího místa, jde z toho, že zde ve Fritzlaru r. 744 sv. Bonifac klášter založil a jak se vypravuje, zde r. 732 svatý dub porazil. Ann. Laur. připomínají tu k r. 774 castrum Buriaburg.

13. Z Kolína n. Rýnem, jak mapa ukazuje, vedla silnice do Melokavu na Budoris a Mattiakon a třeba tudíž, i když v s. š. budeme počítat jak dosud, ustanovit velikost v. d. pro tuto krajinu a ta jest: 1° Pt. = 43' n. p.

Mattiakon

bylo by tudíž o 1·4' k západu od Fuldy as na 26° 17' v. d. a as 50° 40' s. š. mezi Giessenem a Marburgem.

Toto udání Pt. jest správné, neb Mattiakové, kmen Chatů, bydleli při řece Lahn-ě mezi Mohanem a Rýnem a známé místo Aquae Mattiacae jest Wiesbaden. Tacitus čině zmínku o zničení Mattia, praví, že Germanicus táhl do území Chatů od Taunu, tudíž poblíž neb po řece Lahně až k řece Edře (Adrana) a tu nikde

se dále nepraví, že překročil tuto řeku, nýbrž že ji jen chtěl překročiti a že ve příčině zpátečného pochodu měl starosti, že by se následkem dešťů mohly řeky rozvodniti, že tudiž spálil jen Mattium a vrátil se k Rýnu.

Bylo tedy dle celého vypravování Mattium při řece Lahně, nedaleko řeky Adrany; a na takovém místě jest právě vedle udání Pt. Mattiacum.

Jméno místa bylo, jak Tacitus správně udává, Mattium, ale poněvadž obyvatelé byli Římany jmenováni Mattiaci, jest psáno u Pt. město to Mattiacum. Mattium znamená místo v luhách.

Od Kolína 1° Pt. = 43' n. p. ku východu bylo

Budoris,

tak as na 25° 17' v. d. a 50° 48' s. š., při řece Siegu. Co se slova týká, jest kmen jeho týž jako u Budorgis a Budorigon a připomíná jméno to v této krajině osada Bödingen na 50° 48' s. š., ale 25° 1' v. d.

Mezi Melokavem a Mattiakem, ale severněji na 31° v. d. a 51° 10' s. š., tedy dle n. p. as na 27° 1' v d. a 50° 52' s. š., bylo dle Pt. město

Novesion.

Právě na tomto místě 27° 1' v. d. a 52° 51' s. š. jest nyní místo Nauses, což vzhledem k tomu, že na místě Novesia, ležícího při levém břehu Rýna, jest nyní Neuss, může nás vésti k tomu, že i zde Neuses jest na místě Pt Novesia. Místní jména podobná nalézáme v Německu častěji; připomínám jen Neuses v Bavorsku u Ansbachu a Neuses spolu Nassau ve Virtembersku u Rötlingen. Rovněž v Korutansku máme ves Neusass, již Slovinci zvou Vsela. Poblíž města Novesia založen byl Winfridem r. 736 klášter ve Hersfeldu.

Mezi Novesiem a Nomisteriem, asi v polovici cesty mezi oběma, bylo

Bicurgion,

také Bikurdion zvané. Poněvač se mezi Novesiem a Nomisteriem 1° Pt. v. d. = 38' n. p. v. d., bylo místo to as na 29° 14' v. d. Co se s. š. týká, tož jest Novaesion u Pt. o 10' severněji než Nomisterion, co dle našeho výpočtu jest rozdíl ten 40'. Poněvač jest Bicurgion téměř na polovině cesty z Nomisteria k Novesiu, tož vyrovváme rozdíl v s. š. tím způsobem, že přijmeme střední s. š., jakou bychom dostali, kdybychom čítali i od Nevesia i od

Nomisteria. Kdybychom počítali od Novesia bylo by Bicurgion na 51° 13' s. š., kdybychom čítali od Nomisteria na 50° 40' s. š; střední vzdálenost byla by tu tudiž as 50° 56'. Právě na tomto místě na 39° 14' v d. a 50° 56' s š. jest město Jena.

Jméno samo má asi zníti Vb Kurje a nalézáme je ve slově Vicker-stedt, místa to, jež se na témže st. v. d. a 51° 4' s. š. nalézá, jakož i v místních jménech osad nedaleko ležících jako Kurs-dorf, Kurs-dofsberg. Slovo to jest totožné s naším Kouř-ím, o jehož významu jsem se již při Budorgis zmínil. Obyčejně uvádí se, že na místě Bicurgia jest nyní Erfurt, který se připomíná co stará obec slovanská již r. 741 poněmčena. V krajině této, jak později ukážu, sídlel kmen Pt. Kurioni = Kúřané jmenovaný.

Mezi Amasii a Bicurgiem bylo

Kanduon

na 33° v. d. a 51° 20' s š. a měli bychom je tudiž asi hledati na 28° 8' v. d. a 51° s. š., poblíž Eisenachu. Jméno místa bylo as latinsky Kantuum, které pošlo ze slovanského Kanti, Kúti, poněvač zde želczo zpracováno bylo, jak jméno Eisenach svědčí. Odvozování slova toho ze slovanštiny jest dovoleno, poněvač krajina tato v dávných dobách Slovany byla osídlena. O této krajině se zmíním ve článku o »Markomanech«.

Zbývá nám v této krajině ještě určit polohu místa

Alisonu,

které bylo mezi Leg. Ulpií a Veterou, od Rýnu as 30' = 21' n. p. vzdáleno; as na 24° 46' v. d. a 51° 18' s. š.

14. A nyní vrátíme se opět k Dunaji.

Místa zapadně od hor Alpy zvaných byly **Tarodún-on,** nynější Zarten a **Bomoi Flavioi,** nynější Rothweil; o těchto tudiž mluvit netřeba. Místa ta byla za limem.

Za Alpy byla pak nejprve

Riusiava.

Tato byla 50' Pt. p. severněji než Viana, která byla na témže stupni v. d., tudiž as 32' n. p. severněji od Dunaje. Od Řezna = Artobrigy byla pak o 1° 15' Pt. p. = 53' n. p. na západ vzdálena. Byla tudiž asi na 28° 53' v. d. a poněvač jest tu Dunaj na 48° 45' s. š., tož musíme místo to hledati as na 49° 17' s. š. Tu přijdeme do poříčí řeky Roth, přítoku Rednice, poblíž města Roth, které

jest na 49° 15 s š. a 28° 47' v. d. Jméno Riusava není nic jiného než naše Ryšavá a jest nynější německé Roth jen překlad jeho.

Župa, v níž město toto leželo, slúla v středověku Rezi (762), Retiense (841), Rehtsa (866), Retia, Retiensi, Riezzin, Rieze, Riess, Recia provincia Sueviae. Tato Riesgau byla krajina na řece Rusé a jméno to Riusiava (Ryšavá) měla již za dob Pt.

Alkmoennis

také Alkimunnis jest o 20' Pt. = 11' n. p. na sever od Artobrigy a 15' Pt. = 10' n. p. na východ a poněvač jest Artobriga na 29° 45' v. d. a 49° s. š. přichází Alkmoennis na 29° 55' v. d. a 49° 11' s. š.

Pravidelně kladou místo toto k řece Altmühl, která se Alkimoenna jmenovala, než vedle udání posice Alkmoenna, není to možno, poněvač Altmühl neteče ze severu a Alkmoennis jest položeno severněji než Dunaj. Ovšem jest tu třeba uchýlit se více k západu, poněvač místa na Mohanu jsou proti oněm na Dunaji pošinuta daleko k východu a nerovnost tu třeba vyrovnávat, ale při tak nepatrné vzdálenosti od Artobrigy nesmí pošinutí to být příliš veliké.

Mám za to. že Alkmoennis, jak již jiní soudili, bylo u Kalmünzu, který se na 29° 38' v. d. a 49° 10' s š. nalézá, tudiž ve vypočtěné s. š., ale o 17' na západ Jméno Kal-münz povstalo také z Alk-moennis. Co by jméno znsmenalo, dosud nerozluštěno. Zde jen chci uvésti, že řeka Altmühl i ve středověku jmenována byla Alcmona, jak svědči Einha. (Ann. Fuld), kde k r. 793 se praví: »fossa rege facta est inter Radantiam et Alcmonam fluvias.« A taktéž v Ann. Laur. čtem: »et aliquem fossatum jussit facere inter duo flumina id est inter Alcmona et Ratanza.«

Nad Alkmoennis a sice jen o 20' k východu, ale o 50' severněji bylo

Kantioibis

(Kantiébis), tudiž as dle naš. počtu o 27' severněji a o 13' více k východu asi na 29° 41' v. d. a 49° 37' s. š. Místo toto nalézalo se na stoku řek Nab.

Bibakon

bylo nedaleko Kantieba a sice o 20' Pt. = 11' n. p. jižněji a o 20' Pt. p. = 14' n. p. východněji, tedy as na 29° 55' v. d. a 49° 26' s. š. Jest to místo u Nab-burgu, který se na 29° 52' v. d. a 49° 26' s. š. nalézá.

Z polohy uvedených míst seznáváme, že vedla z Artobrigy cesta na Alkmoennis, Bibakon, Kantioibis k Marobuduum a Moenosgadě a že všecka tři prvjmenovaná místa nalézala se na řece Nabě. To pak vede nás k tomu, že Pt. byla tato řeka a nikoliv řeka Altmühl důležitou a proto první řeka z Germanie tekoucí že byla Nába a nikoliv Altmühl.

Od Bibaka o 45' Pt. p. = 31' n. p. k východu tudiž na 30⁰ 28' v. d. byla

Brodentia

(Βροδεντία, Βρονδεντία, Βροδελτία) a sice na témže stupni s. š. co Bibak. Poněvač ale u Pt. Dunaj k Passovu zůstává na téže s. š., ve skutečnosti ale brzy za Řeznem k jihu se otáčí, takže na 30⁰ 28' v. d. jest o 10' jižněji než Řezno, tož sluší také o tuto vzdálenost posici jeho proti Bibaku změniti a tak s. š. na 49⁰ 16' ustanoviti. Tu přicházíme k tomu, že tato Brodentie byla u Brodu nad lesy, který se na 30⁰ 28' v. d., ale 49⁰ 18' s. š. nalézá. Jest to tudíž místo na staré cestě z Bavor do Čech vedoucí a zajímavé tu, že jméno Brodnice ve Brodu nad lesy na dnešní den jest dochováno. Že jméno Brodentia = Brodnice jest jméno české, o tom sporu zajisté nebude. Zde opětně můžeme poukázat k tomu, jak dobrých zpráv Pt. měl a jak správně i polohu míst určil, když jméno Brodentia, které v žádném nám známém spisu z oněch dob nepřichází,*) jmenuje a když klade je na prastarou cestu obchodní do Čech a i na místo, které až do dnes totéž jméno, totiž Brod, zachovalo.

Dále k východu byla

Setvakoton

(Σετουάκατον, Σετουάκωτον, Σετουάκουτον) a sice na 34⁰ (také 33⁰ v. d. a 48⁰ 20' (také 48⁰ 40') s. š. Zde přicházíme do jižních Čech a sice jak z pohledu na polohu místa zřejmo, jde tu o místo ležící na cestě z Passova do Čech a proto jsme nuceni zde od toho místa počítati.

Již z toho, že co se v. d. i s. š. týká, nalézáme udání dvoje, můžeme soudit, že se mínění vzhledem ku přechodu přes Šumavu ve příčině polohy místa rozcházela. Čítáme-li v. d. na 33⁰, pak bychom měli místo to hledati na 30⁰ 32' v. d. a čítáme-li posici tu jak obyčejně na 34⁰, pak bylo místo to na 31⁰ 14' v. d. Pokud jde o s. š., tu sluší porovnat vzdálenost mezi Bojodurem a Redintýnem u Pt. a mezi Passovem a našim Nišpurkem. Při porovnání tom

---

* Odchylně od tohoto jména jsou Brodiontii v trop. Alp.

najdeme, čítáme-li posici místa Setvakoton na 48° 20' Pt., an se tu rovná 1° Pt. s. š. = 27' n. š., že bychom místo to měli hledati na 49° 3' s. š. a čítáme-li posici na 48° 40' s. š., pak zase že místo to bylo na 49° 12' s. š. Poněvač udání posice 30° 32' a 49° 3' po případě oprava vzhledem toku Dunaje přivedla by nás k Brodu nad lesy, tož můžeme považovati za správné toliko udání 31° 14' v. d. a 49° 12' s. š.

A tu nacházíme, že místo Setvakoton bylo u Sušice, která jest na 31° 11' v. d. a 49° 14' s. š. Jméno samo bylo asi Setva Kotů neb Katů a mělo by býti psáno Σέτουα Κάτων či Κότων. Ceta, cetka znamená kus zlata, cetva pak místo, kde se zlato dobývá či děj dobývání zlata. Slovo toto jest slovanské (Matzen., Cizá slova I, 23.). Cetva Kotů bylo tudíž místo, kde Katové či Kotové na zlato dolovali. Ze jména Cetva Kotů seznáváme, že obyvatelstvo krajiny té bylo zváno Koty a dochovalo se jméno to v oné krajině dosud v místním jménu Katovice (u Strakonic), kde jest hradiště se spečeným valem. Kmen slova Cetva nalézáme v místních jménech Cetina, Cetinje, Cetkovice, Cetno, Cetoraz, Cetula, Cetyň, Cetynia.

Jméno Katy jest totožné s chaty a značí obyvatele chat.

O tomto jménu se jinde zmiňuji.

Bylo-li by ale správné čtení Setvakuton neb Setvakóton, pak by zas slovo to bylo as jak Cetvakuty neb Cetvakoty t. j. místo, kde se kutalo na zlato. V té příčině nalézáme ve slovu »kuton« týž kmen co v kutati a v »koton« nalézáme tentýž kmen, který máme ve jménu Kotini. Ostatně jména Kotini a Katini se zaměňují. Střídáť se zde »o« s »a«, jak ve slovech »rab« »rob« a j. Kotini či Katini dobývali Kovy a proto ti, u nichž v Hispanii dobýváno zlato a měď (Strabo III.) jmenováni Cotini, jež nalézáme také v narb. Gallii.*)

Zde chci také říci, že porovnávám-li jméno Kotů v Čechách se jménem Kotinů v Hispanii, Gallii neb oněmi v Karpatech sídlivšími a řeknu-li, že význam slova jest týž jak Kutati t. j. kovy zpracovávati, neb kov dobývati, že tím nijak nepovídám, že by veškeří tito národové byli jedné a téže národnosti, že byli snad Slované. Tak také neříkám, srovnám-li Lugodun v Germanii s Lugdunem v Gallii či Belgii a pravím-li, že v Lugodunu germánském sídleli Slované, že také i Lugdunum gallské či belgické jest město slovanské, jako nikdo, kdo tvrdí, že Venedi baltičtí byli Slované, netvrdí zároveň, že Veneti u Adrie neb oni Gallii byli Slované. Vždyť týž slovný kmen přichází v rozličných řečích a zejména zhusta nalézáme týž kmen slovní u jmen národů slovanských a kel-

*) Zajímavé jest, že nedaleko Pradědu se jménem Vlach spojuje se dobývání kovů. Srv. Píč: »Výzkum« XV.

tických. Ve všech těch a takových případech jde mi především poukázati na význam jména dotýčného národu. Kde dle mého soudu sídleli Slované, o tom, pokud to zřejmě nepravím nyní, zmíním se později.

Zároveň chci tu podotknouti, jestli by bylo správné čtení Setva Kotón, že by to mohlo poukazovat k tomu, že i gallští Kotini, co část Kotinů, kteří se také dobýváním zlata a rýžováním zabývali, kdys do této krajiny přišli a pak by shoda hrobů v jihozápadních Čechách s hroby v Bavorsku a Noriku byla vysvětlena. Ale veškerá místní jména v této krajině jsou jen a jedině slovanská a tak i jméno Setva. Jestli Norikové Kotini přišli do této krajiny a Norikové, jak se jinde svědčí, zabývali se dolováním a rýžováním zlata, pak usadili se mezi slovanským obyvatelstvem. Kde jsou Kotini sami, mají jména míst jen keltický ráz, jako na př. Κοτταιόβριγα.*)

Usbion

klade Pt. od ústí Innu na západ o 1° Pt. v. d., tudíž as na 31° 50' v. d. n. p. Proti němu na pravém břehu dunajském bylo Arelate. Toto Arelate nemá býti zaměněno za Arelape (také Arelate), nebo toto poslední bylo na východ od Innu a bylo u V. Pöchlarn, kdež Arelate**) Pt. bylo nedaleko Lince.

Co totiž na jiných místech zaznamenána jsou ona pobřežní dunajská města, která měla buď vojenské posádky neb byla lodními stanicemi, jmenuje nám v téže krajině Pt. taková města, která byla od obchodníků co přechody přes Dunaj při cestě do Germanie jmenována. Taková místa byla Arelate u Lince a Klaudivion (u Plinia Claudia jmenované) u Ardakru.

Vedle výpočtu 31° 50' bylo by Usbion u Ottensheima a Arelate u Wilheringu, kde se přecházelo přes Dunaj a odkud vedla cesta dále k severu na Světlou do Čech.

Na této cestě byla města Abiluon, Furgisates, Koridorgis. Poněvač, jak již pověděno, jest Dunaj pošinut o $2^1/_2$° ve v. d. ku východu, a nesrovnalost tuto třeba vyrovnati a poněvač mezi Usbiem a Meliodunem jest u Pt. ve v. d. rozdíl 4°, co u nás mezi Ottenheimem a Milevskem jest rozdíl pouze 14' tudíž téměř žádný, tož na udání polohy v. d. nelze vzíti žádného zřetele a musíme se říditi pouze dle s. š.

Dle udání Pt. bylo

*) Srv. Jireček Č. Č. M. 1882 str. 255 a násl.
**) Arelate znamená dle Glücka »místo v bažinách«.

Abiluon

(Ἀβιλοῦνον, Ἀβιλνύνον, Ἀβίλουον) bylo od Usbie 20' či 25' Pt. p. = 10' či 13' n. p. ku severu, tudíž as na 48° 28' s. š. a při 32° v. d. Bylo to místo v Horních Rakousích u Světlé.

O 40' Pt. p. = 21' n. p. severněji bylo

Furgisatis,

tedy na 48° 49' s. š. a na 32° v. d. Poněvač však, jak již pověděno, vedla cesta po Vltavě na pravém břehu řeky, musíme i toto místo na této straně hledati. Jest to as hradiště u Doudleb, které se na 32° 10' v. d. a 48° 52' s. š. nalézají. Jméno toto přichází co Φουργισατίς, ale i co Φουργισατῆς.

Že již Kosmas připomíná Dúdleby, poukazuje nejen k jejich starobylosti, ale důležitosti, neboť ležely na cestě od Dunaje do Čech vedoucí.

Severněji bylo

Koridorgis

a to o 30' Pt. p. = 15' n. p., tedy as na 49° 7' s. š. a to na pravém břehu Vltavy.

Tu na 49° 5' v. d. nalézáme staré hradiště »na Hradci«, jež popsal Dr. Woldřich (Český lid II. 6.) a jež prohlašuje za starší hradišť se spečenými valy.

Medoslanion

klade Pt. na 38° v. d. a 47° 10' s. š. (také 47° 30'). Když Uliobona (Vídeň) byla dle Pt. na 37° 45' v. d. a 46° 50' s. š., tož bylo Medoslanion pouze o 15' Pt. p. východněji a 20' Pt. p. severněji než Vídeň. Bylo to tudíž jakés hradiště na Bisamberku na 34° 3' v. d. a 48° 18' s. š. u Kornneuburku. Slovo Kornneuburg dříve znělo Karn neuburg a bylo to nové hradiště Karnů co staré hradiště bylo na Bisambergu.*) Medoslanion bez přípony řecké Medoslani = Medoslaň jest Mezislaň, místo mezi slánėmi t. j. mezi bařinami.

15. Jinou důležitou cestu nalézáme od Karna po řece Moravě k severu. Body cesty té, jež známe, jsou ústí Moravy a Karodún a sice jest

ústí Moravy dle Pt. na 39° 20' v. d., 47° 20' s. š.;
dle n. p. 34° 38' v. d. a 48° 11' s. š.,

*) Bisamberg pochází z Ves am Berg jako Vesce v Budějovicku slovou po německu Ves am Berg.

Karodún pak dle Pt. na 42° 40' v. d., 51° 30' s. š.;
dle n. p. 34° 35' v. d. a 50° 46' s. š.
Jest tudíž ústí Moravy a i Karodún v téže v. d.

Na této cestě jsou místa Eburodúnon, Felikia, Eburon; vzdálenost v s. š. jest: 1° Pt. = 37' n. p.

Felikia

klade se na 39° v. d. a 48° 30' s. š.; avšak taktéž

Eburodúnon

uvádí se na 39° v. d. a 48° 30' s. š.; Eburodunon uvádí se také na 48° s. š. a i na 39' 30' v. d. Místo na 48° 30' s. š. jest od ústí Moravy vzdáleno 1° 10' = 43' n. p.

Bylo by tudíž Eburodúnon na 48° 54' n. p. Na tomto místě jest na 34° 16' v. d, známé hradiště u Mušova. Druhé hradiště bylo od tohoto 20' na východ a bylo by k hledání na 34° 37' v. d. as u Hodonína či výše u Uh. Hradiště. Že by některé z těchto měst bylo při stoku Moravy s Dyjí, není pravdě podobno pro nevhodnost místní polohy. Bylo tudíž jedno z Hradišt na řece Dyji, druhé při řece Moravě a myslím, že nechybuju, když ono na východu při Moravě jmenuju Felikia a ono při Dyji Eburodún. Činím tak proto, že nad Eburodúnem bylo Eburon, tudíž jméno téhož slovního kmene, ukazující ku témuž pojmenování obyvatelstva.

Felikia jest zřejmě slovo slovanské a třeba je psát co Veliká neb Vělice, a tu jest zajímavo, že toto jméno v oné krajině jest při označení místním užíváno, neb nad Hodonínem máme říčku, která slove Vělice, Věl\u010dka a na ní místo Veliká. Však ještě důležitějším se mi zdá, že Morava v oné krajině byla dříve jmenována Veliká. Tak čteme r. 1215 (Erben 561): Praedictum vero flumen (Weliczicie) per discensum fluit in alium flumen, quod dicitur Veliká. R. 1217: Prima incipit a fine paludis Hoynicha, ubi cadit in fluvium Morava et per eandem Veliká vadit usque ad portum Tozy. R. 1228: Ecclesia sancti Joannis juxta Welegrad cum agris suis, juxta Weliká ad villam unam.

Poněvač tudíž Felikia byla právě v té krajině, kde Morava kdys jmenována byla Veliká, tož zřejmo, že místo Felikia sluší čísti Veliká a že to místo bylo při Moravě tam, kde tato nesla jméno Veliká.*) (Později snad bylo místo Veliká zváno Velehrad, t. j. hrad při řece Veliké, nyní Staré město u Uh. Hradiště.)

---

*] Podobně i řeku Vardar jmenovali Slované dle srb. letopisů: Velikaja; a nalézáme také v gub. Pakovské řeku Velikaja zvanou.

Eburodun jest Týn Eburů či Burů, jichž druhé sídlo Pt. jmenované bylo Eburon.

Eburodunon nalézáme také psané Ἐβουρόδουνον, Ἐβουρόδανον Ῥοδόβουνον, Ῥοβόδουνον.

Dle toho cesta z Karnuntum vedoucí v poříčí Moravy rozdělila se brzy tak, že jedna vedla v poříčí Moravy ku severu, druhá pak v poříčí Dyje k Mašovu.

Na sever od Mašova bylo

Eburon

a sice o 37' severněji než Eburodun tak as na 49° 31' s. š u Svítavky. Však možno, že jest toto místo příliš na sever pošinuto a že bylo to hradiště buď u Olšan neb u Blanska.

Obyvatelé této krajiny byli Bůrové = rolníci a snad to byli oni Burové, kteří se bojů Markomanských od r. 167—180 po Kr. súčastnili: bylit nejbližší sousedé i Markomanů i Kvadů. O významu slova promluvíme až při Burech*), zde jen připojuji, že jméno to bylo velice rozšířeno a nalézáme je také co Eburodunum v Gallii Narb. nynější Embrun, pak Eburodunum v Helvecii nynější Yverden i Eburomagus v kraji vol. Tektosagů.

K městům těmto připojují se na cestě ku severu

Arsikova (Ἀρσικούα)	41° 40' v. d. a 49° s. š.,
Parienna	42° v. d. a 49° 20' s. š.,
Sétovia (Σετουία, Σεγουία)	42° 30' (42°) v. d. 50° s. š.,
Asanka	43° v. d. a 50° 20' (51° 20', 53°) s. š.

Pokud jde o ustanovení v. d, tu nalézáme zde totéž, co jsem byl již při cestě z Usbie na Abiluon, Furgisatis atd. uvedl, že není možno udáním Pt., pokud jde o v. d., se říditi, poněvač místa na Dunaji a poblíž jeho zejména ve IV. pásmu ležící jsou o $2^1/_2$—2° na západ pošinuta.

Při bližším však ohledání, pošineme li místa ta o tutéž vzdálenost k východu, shledáváme, že jde tu vlastně o cestu, která od ústí Moravy z Karna vedla na sever a sice na Eburodun a Felikii a ku Karodúnu, k níž se pojily jiné z Bregetia na Arsikuu, Pariennu, Setovii a Asanku rovněž ku Karodúnu vedoucí.

Z toho plyne, že můžeme tu přihlížeti hlavně k severní šířce a umísťovati města ta na dráhách, která dílem z Bregetia dílem od ústí Moravy vedla ku Karodúnu.

---

*) Některá místní jména nyní Bor jmenovaná jsou dříve psána Bur.

Čítajíce jak uvedeno 1° Pt. s. š. za 37' s š. naš. počtu od ústí Moravy nalézáme, že by byla

Arsikova na 49° 14' s. š.,
Parienna » 49° 25' » »,
Setovia » 49° 51' » »,
Asanka » 50° 2' » ».

Z Bregetia nynějšího Uj Szöny vedlo přímo ve směru ku Vratislavi (poblíž jehož bylo Karodun) cest několik, z nichž nejznámější jest průsmykem vlárským. Na této cestě ležela místa Singone, Parienna a Setovia, co poloha místa Arsikova odchylovala se k západu a Asanky k východu.

Jdeme-li po této cestě, tu přijdeme na 49° 25' s. š., kde byla dle Pt.

Parienna,

do krajiny mezi Vsetínem a Val. Meziříčí. Bude to as místo u Vsetína.

Parienna není nic jiného jak bařina = krajina močálovitá a právě pod Vsetinem jest osada (u Hovězí) Bařiny zvané a také sedlo, kde prýští vsacká Bečva, sluje sedlo Bařinské.

Jméno Vsetín povstalo z Vise-týn t. j. Týn Visů neb Vyzů (Vyzovice) a právě do této krajiny, jak později ukážu, klade Pt. sídlo kmene Visů-burgů (Vis-burgiů).

Západně od Parienny a sice jen o 20' Pt. p. = 14' n. pč. a o 20' Pt. p. = 12' n. p. jižněji byla

Arsikova.

(35° 24'– 49° 14').

Klademe-li Pariennu ku Vsetínu, pak byla Arsikova u Zlína. Toto místo bylo jak dále ukážu sídlem Arsyetů.

Severně od Parienny bylo na 49° 51' v. d. a sice na cestě ze Vsetína k Vratislavi

Setovia.

Cesta tato vedla na Val. Meziříčí k Opavě a tu na 49° 52' s. š., 35° 32' v. d. nalézáme pod Opavou Hradec, kudy ode dávna vedla obchodní cesta, která se již r. 1078 připomíná a kde bylo již tehdy mýto vybíráno. Tehdy již uvádí se Hradec co město. Jméno místa toho bylo správně Sitovia—Sitova; nebo třeba jest srovnati se jménem lidu zde v okolí bydlícího, jejž Pt. jmenuje Sitony. Jméno to připomíná dosud trať u N. Vsi u Frýdlantu zv. Sitonka (Věstník Mat. Op. čís. 4), jakož i ves Stetín (Stitina)

u Opavy, jejíž jméno povstalo jak Stětin u baltického moře ze Sitě-týn. Zde se nám jeví zajímavý případ, že jména míst: Parienna-Vse-tín, Arsikova, Sitovia odpovídají jménům kmenů: Visů, Arsyetů, Sitonů.

Severněji od Sitovie byla

Asanka

a sice buď na 50° 2' neb na 50° 40' s. š. Poněvač se místo to nalézalo na cestě ku Karodúnu, tož ve případu, že by udání 50° 20' bylo správné, měli bychom místo to hledati u Krňova. Kdybychom ale měli za to, že třeba se říditi udáním 51° 20' s. š., pak mohli bychom místo to hledat na 50° 40' s. š., as u Münsterberku.

Co se jména týká, tož bylo by dnes buď co Sanka (jak v Haliči přichází) neb co Jesenka, Jesenice a pod.

Dále jmenuje nám Pt. ještě

Kelemancii

na levém břehu dunajském proti Bregitiu na 41° v. d. a 47° 40' s. š. Jest to místo, kde se Váh vlévá do Dunaje a když Bregetion jest tam, kde nyní Uj Szöny, třeba Kelemancii hledati u nynějšího Komarna. (35° 48' v. d. a 47° 45' s. š.)

Mezi Kelemancií a Pariennou byla

Singone

a sice 35' severně od Kelemancie a 1° 5' od Parienny jižně a když se tu 1° Pt. s. š. = téměř 1° s. š. naš. počtu, tedy as na 48° 20' s. š. (35° 10' v. d) kdes v Povážĺ, as při městech Šintava—Chrasť.

Konečně při břehu dunajském byly ještě

Anduaition

na 40° 30' v. d. (47° 40' s. š.) a

Anavon

41° 20' v. d. a 47° 30' s. š., první tudíž o 21° západně a druhé o 14' východně od Komárna.

VI.

Hory v Germanii.

Za východní hranici Germanie udává Pt **hory Sarmatské**, jež počínají nad městem Karpis, jehož polohu stanoví Pt. na 42° 30' v. d. Měli bychom hledati místo to tudíž na 37° v. d., než tak přišli bychom příliš k východu. Pt. udává polohu Aquinka (Budín) na 43° v. d. a v souhlase s tím udávají některá latinská čtení Pt. také při Germanii poslední sev. oheb Dunaje (u Vácova) na 43° v. d. a 48° s. š., tudíž obé od Karpis o 30' na východ. Poněvač ale místo u Vacova jest na 36° 50' v. d. n. p., tož zřejmo, že Karpis sluší hledati proti ústí řeky Hronu.

Když hory Sarmatské počínají nad Karpis, odkud se dle Pt. táhly směrem ku vrchovisku Visly, jež nalézáme poblíž Kaliště, tož seznáváme, že Pt. udává nám za hory Sarmatské hory ležící v pořičí řeky Hronu t. j. nitranské a jablunkovské hory.

Z hor, jež jsou v Germanii, jmenuje Pt. nejprvé

Alpy,

udávaje jejich hranici od 29° v. d. a 47° s. š. až k 33° v. d. a 48° 30' s. š.

Když Pt. udává Tarodún na 28° 20' v. d. a 47° 50' s. š.,
Arac Flaviae » 30° 40' » » » 48° » »
Bibacon » 33° » » » 48° » »

tož soudíme, že bychom hory Alpy dle Pt. měli hledati v krajině od Tarodúna počínaje k východu až k Šumavě a sice nedaleko levého břehu dunajského. Jsou to tudíž: švábská a francká jura, která se v této krajině rozprostírají, ovšem nejdouce tak daleko, aby až i k Šumavě dosahovaly.

Nad těmito Alpy byla dle Pt

Abnoba (Ἄβνοβα, Ἄνοβα, Ἀύνοβα),

jejíž hranice dle Pt. byly: 31° v. d., 49° s. š. a 31° v. d., 52° s. š

Dle toho táhlo se pohoří toto téměř paralelně s Rýnem a sice od Segoduna až k Stereontiu. Jménem Abnoba označuje nám tu Pt všecka ona pohoří a vysočiny, které se v uvedené krajině pod rozličnými jmény jako: vysočina Hohenlohe, Speeshaardt, ptačí hory, Rothaar atd. nalézají a jež Hardstrangem končí.

Tacitus a Plinius nazývají Abnobou »černý les«, který ale u Pt. vůbec jmenován a zaznamenán není.

Co nejsevernější pohoří Germanie jmenuje Pt.

Mélibokon (Μηλίβοκον, Μελίβοκον, Λίβοκον),

jež uvádí na 52° 30' s. š. od 33°—37° v. d.

Poněvač vrchovisko Vesery klade Pt. na 34° v. d. a 52° 30' s. š.,
Aregelii » 36° » » » 52° 20' » »
a Kalaigii » 37° 30' » » » 52° 20' » »
tož zřejmo, že by pohoří to počínalo západně od Vesery na 52° 11' s š. a táhlo se asi v této s. š. (51° 50') až k Labi.

Jsou to tudíž hory Veserské, veserská vysočina a Harz, které dosahují k durynské Sále. Pt. rozšířil tudíž délku těchto hor nepoměrně daleko k východu, tak že téměř o 2° Pt. p. v tomto směru přesahujou. Za to ovšem zase zmenšil je na straně západní.

Na východ od Méliboka uvádí Pt.

les Semanús a Askiburgion

a sice od 39° v. d., 54° s. š. až k 44° v. d. 52° 30' s. š.

Počínaly tudíž severně nad Kolankorem a táhly se až k pramenům Visly.

V textu řeckém jest psáno: »ὑφ' ὃ ἔστιν ἡ Σημανοῦς ὕλη καὶ τὸ Ἀσκιβούργιον, οὗ τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας« a v latinském »infra quem est Semanus silva; et Askiburgius mons, cujus extrema sita sunt.«

Vedle obou čtení vztahovalo by se určení polohy pouze na Askiburgion; však myslím, že jest tu asi omyl a že ustanovení polohy vztahuje se jak k lesu Semanus tak i k Askiburgionu. V latinském textu čteme Askiburgius mons a i v některých řeckých vydáních nalézáme za Ἀσκιβούργιον dodatek ὄρος, z čehož soudíme, že Askiburgion byl považován za horu. Než v krajině od Kolankoru ku Kališi žádných hor není a teprv pod a nad Kališí jsou malé neobsáhlé vyvýšeniny a proto nemůže se udání ve příčině rozlohy vztahovat k těmto vyvýšeninám.

Lesem Semanus či Semana zvaným rozumí se tu ona bažinatá krajina, bažinaté lesy u luž. Srbů »blota« zvaná (na př. Spreewald), která u řek Sprévy—Odry se nalézají a odsud k východu přes

Obru se táhnou a jejichž zakončení tvoří kterási vyvýšenina, již Pt. Askiburgion nazývá. Patrno tudíž, že udání rozlohy týká se i lesa Semana i Askiburgionu a že tudíž v textu řeckém nemá za ὕλη být středník a dále místo οὗ τὰ πέρατα má se psáti ὧν τὰ πέρατα t. j. jichž hranice jsou. Má býti tudíž ono místo následovně psáno: »ὑφ' ὅ ἔστιν ἡ Σημανοῦς ὕλη καί τὸ Ἀσκιβούργιον, ὧν τὰ πέρατα επέχει μοίρας.«

Co se pak týká místa, která vyvýšenina jest u Pt. jmenována Askiburgion, tu sluší otázku tu rozluštit společně s onou, kam klade Pt. vrchovisko Visly. Toto udává Pt. o 15' východněji a o 20' jižněji než Kalisii či o 30' východněji a 10' severněji než Arsonion.

Arsonion hledáme na 35° 7' v. d. a 51° 29' s. š.,
Kalisii pak » 35° 17' » » » 51° 54' » »

měli bychom tudíž vrchovisko Visly nalézti na 35° 28' v. d., 51° 37' s. š. Zde však nejblíže jest místo, kde řeky Olobok a Prosna se spojují a jež se pod Kalisií na 35° 42' v. d a 51° 48' s. š. nalézá. Řeku Prosnu béře tudíž Pt., pokud se vrchoviska týká, za Vislu a obdržel tu as sdělení od cestujících, kteří po cestě z Arsonia ku Kalisii šli, že nedaleko k východu od míst těch jest pramen Visly.

Askiburgion jest pak ona vyvýšenina, která se na cestě u Kalisie nalézala a sice kde řeky Orla, Lutinia, Olobok a jiné prýští.

Co se slova Askiburgion týká, tu upomíná nás toto na Oskobrhy (Osykové břehy), jak bylo zváno pohoří u Poděbrad (Tomek: P. arch. III.) a les Semanus mohl tu také býti zván Semnonus t. j. Semnonský les. Nejzápadnější totiž část lesa toho byla na Sprévě, kam Pt. klade sídla Semnonů a podle kmenu toho obdržel i les onen své jméno. Je-li ale Semanus správné, pak jmenován byl les ten Semanský či Zemanský.

Dále jmenuje nám Pt.

Sudety (Σούδητα ὄρη, Σουδῆτα, Σουδίτα),

jež klade na 50° s. š. a sice od 34° — 40° v. d., počínají tudíž nad Menosgadou a táhnou se směrem východním až na týž stupeň v. d., na němž ležel Budorgis.

Jsou to hory dodnes Sudety zvané t. j. hory Krušné, Krkonoše jakož i Smrčiny a východní část durynského lesa. Na jihu těchto hor v Čechách, jak dále ukážu, bydleli Sudeini.

Pod těmito horami jest

les Gabrita (Γάβριτα, Γαβρίτα, Γαβρήτα),

který také i Strabo co Gaubrétu připomíná. V tomto lese prýští dle Pt. řeka Nardina a les ten dělí Markomany od Sudeinů.

Jest to Šumava v celé své rozlehlosti.

Co se týče jména Gabrita, tož srovnává se toto s naším Habřice neb Habřina*) a jest to jméno slovanské. Pojmenování hor dle druhu stromů není nic zvláštního, nebo nalézáme zde Smrčiny, Javořiny (Bezkydy) a i Dubice a známý nám také les Buconia—Grabwald.

Konečně uvádí nám Pt. ještě

les Lúnu a hvozd Horkynios (Ὀρκύνιος, Ὀρκύνιος).

O prvním praví, že podle něho teče řeka ze Severu do Dunaje, kterou my Moravou jmenujeme. Dle popisu Pt. byla by to řeka Dyje, přítok Moravy, a les Lúna pak by byla jižní část českomoravského pohoří, hory zvané Manhartsberg a hory Palavské.

Co se týká jména »Lúna«, tož není toto jméno latinské**) a také není Manhartsberg překlad latinského »luna«, ale jest tu tentýž slovní kmen, jejž nalézáme v místních jménech: Lounín, Louniowa, Lounky, Louňovice (2 krát), Louny, Lunovec (Lunaberg) atd. a který nalézáme i ve slovech louniti = vlniti, lůno (matky, země atd.). Význam slova toho jest: nerovný, křivý, hrbolatý. Lúna les znamená tudíž les pahrbkovitý, hornatý.

Co se pak týká hvozdu horkynského, tu praví o tomto Pt., že leží mezi horami Sudety a Gabritou z jedné (ὧν μεταξὺ) a horami Sarmatskými z druhé strany. Jsou to tudíž hory moravskoslezské a moravsko-uherské či hory Jesenické, Bezkyty či Javořiny. Nepočítám k tomu českomoravské pohoří z důvodů, jež níželi uvedu.

Jméno Arkynia, Herkynios, Orkynios nepřešlo z Gallie do Řecka, jak Mülllenhoff (D. A. K. II. 243) tvrdí, nýbrž název ten má svůj původ na východě, v Řecku.

Slova podobná najdeme sice ve všech indoevropských jazycích a je-li v kelt. ercunu = elevare, jest v lat. slovo téhož významu — erigo; ale nejčastěji shledáváme se s kořenem téhož slova v řečtině, kde nalézáme:

ἀρκέω = silný, mocný, veliký býti = lat. arceo, arx a dle toho Arkadia = hornatá krajina;
ἕρκος, ἑρκεῖος = ohrada, opevněný od kmene Fερκ, s nimiž sluší porovnávat luž. werch, něm. berg, got. fairguni, čes. břeh;
ὀρκάνη = hradba, od kmene Fορκ.

Slova těchto kmenů, když se jich užívá k označení míst, mohou mít tudíž význam hor.

---

*) Téhož kořene jest i »javor« a místo »Javoří« okr. Sušice jmenuje se po německu »Gaberle«.

**) Kdyby bylo jméno to latinské, pak by byl je Pt. asi přeložil do řečtiny, jak v Hispanii Lusitanské překládá Lunae mons na Σελήνης ὄρος.

Když pak slova Arkynia a Herkynios a i Orkynios mají své kmeny v jazyce řeckém a když jmén těch užívali poprvé spisovatelé řečtí a po nich latinští a my nemáme dokladu, že by jich i Keltové užívali: tož musíme soudit, že povstala slova ta v Řecku a ne v Keltii.

A totéž platí o Herkuniatech, co obývatelů hor neb při horách pannonských.

Není-li ale Arkynia, Herkynios neb Orkynios slovo keltické, pak odpadají veškeré vývody, které rozliční spisovatelé se jménem tím pojí, zejmena jak prvotně u Keltů neb v době předkeltické znělo, kdy se od Keltů do Řecka neb do Germanie dostalo.*)

Slova toho užívali nejprvé spisovatelé řečtí k označení hor severně nad Italií se rozprostírajících. Když pak vzešlo v obecné užívání pro horstvo toto jméno Alpes, užívali spisovatelé, zejména latinští jména Hercynius jen pro hory severně nad Alpami se prostírající a Pt., který část hor těch, nedaleko podél Rýna se rozprostírající pojmenoval Abnoba, podržel jméno Orkynios pro horstvo východní části Germanie t. j. hory moravsko-slezské a moravsko-uherské.

Toto pojmenování hor, severně Italie a v Germanii se rozprostírajících, jmény Herkynia, Arkynia a Orkynios (také Horkynios) ukazuje nám, že horstvo toto bylo Řekům v pradávných dobách známo, že jim bylo známo již v oněch dobách, kde byli si vědomi toho, co slova ta znamenají, kde jmény těmi označovali hory. V dobách, z nichž se nám sdělení spisovatelů řeckých dochovala, nebylo již u všech spisovatelů vědomí toho, jaký význam slova ta mají a proto nalézáme tu připojeno slůvko ὄρη**), čehož by nebylo, kdyby bylo jasné vědomí toho, že Herkynia atd. značí hory vůbec. Pravím-li, že u všech spisovatelů nebylo vědomí významu dotýčného slova, chci jen říci, že při některých jest to nejisté. Tak slovo δρυμός značí doubravu, místo zalesněné, hvozd a čteme-li ὀρκύνιος δρυμός, můžeme to přeložiti horská doubrava, ἐρκύνιος σκόπελος = horská skalina, μυχὸν ὀρκυναῖον = horské zákoutí = zákampí. Však také jest možno, že sluší tu překládati: Orkynská doubrava, erkynská skalina, horkynské zákoutí.

Konečně jmenuje nám Pt. ještě při udání sídel Kvádů a Baimů τὰ Σιδηρωρυχεῖα vedle lesa Lúny.

Vedle Pt. dosahovala veliká čeleď Baimů až k Dunaji, a jak dále ukáži sídleli tito Baimové v moravském poli a sousedících krajích, tak že skutečně nad nimi k severu se rozprostíral les

*) Srov. Müllenhoff na uv. místě a Otto Brehmer: Eth. der germ. Stämme str. 49. (78. 3.).

**) Podobně i u nás mluvíme o »hoře« Řípu. Hřib, Hřiby znamená vůbec vyvýšeniny a také se nazývají hory pod Zlinskem na Moravě Křiby.

Luna t. j. Manhartský les a palavské hory. Ve spojení s tímto lesem byly Siderorycheia t. j. železné hory, t j. místo, kde se železo dobývalo. Jest to tudíž českomoravská vysočina a kraj moravský až do hor slováckých, kde se železo vyrábělo a spracovávalo. Jedna část českomoravských hor až do dnes užívá tohotéž jména a nazývá se tu železné hory a žďárské hory. Toto posléze uvedené jméno neznačí nic jiného než hory, kde se ve žďárech*) (hamrech) železo spracovává. Zde znova vidíme, jak správná jsou sdělení Pt., když jím udaná Siderorycheia není nic jiného než řecký překlad názvu železných, žďárských hor, kteréhož jména až do dnes se užívá a o nichž žádný jiný nám známý spisovatel se nezmiňuje.

*) O původu jména Žďár viz Gebauer: Pam. arch 1878 str. 89. Žďár jest tolik co Žár a značí také místo, kde se žárem pracuje jak v hutích. Proto máme Žďár železný, Žďár pluhový.

VII.

O kmenech dle Pt. v Germanii sídlivších.

1. Pt. jmenuje nám veliký počet kmenů Germanii obývajících, udávaje jména jejich — často jména, jež nikde jinde nenalézáme a což více, ukazuje nám i krajiny, kde dotyční kmenové sídleli. Co se tohoto posledního týká, tu ovšem označení sídel jednotlivých kmenů není určité a to pro stručnost, jak se označení to děje a že užívá při tom slov, které rozličný význam připouští. Tak užívá Pt. ku označení pořadí krajin, v kterých jednotliví kmenové bydlí, nejčastěji slůvka »ὑπο«. Tímto slůvkem označuje se sice směr a praví se ním »pod« nimi neb »za« nimi sídlí atd. Avšak z toho o sobě nevíme, zdali toto pod či za vztahuje se k západu či k východu, k severu či k jihu. Abychom tudíž ten směr, který Pt. si myslel, uhádli, k tomu musí nám pak dopomáhat, pokud to jde, ostatní udání Pt., jakož i jiné nám známé poměry. K tomu přistupuje, že Pt. často i dva kmeny klade vedle sebe, bez udání směru, v jakém sídla jejich k sobě se nalézají. Však nehledě k tomu, každý kdož se s národopisem zabývá, ví, jak obtížno jest často správně polohu některého kmene a zejmena poměr poloh rozdílných kmenů k sobě ustanovit a obzvláště hranice jejich určit. Zde musíme se často spokojiti s tím, když možno nám říci, v které **asi** krajině kmen dotýčný bydlel a o tom, že bychom snad chtěli hranice určité obvodu, v kterém dotýčný kmen zůstával, ustanoviti, nesmíme, vyjímaje zcela určité případy, mnoho mluviti. A jestli toto platí o zprávách, které se nám ze středověku dochovaly, tím méně určitosti můžeme žádati od sdělení ze starověku došlých, zvláště ano známých bodů, dle nichž by hranice určovány byly, bylo namále. Při tom ihned chci připomenouti, že ani zprávy, jakoby ten který kmen dosahoval jen k té či oné řece, nesmíme bráti doslova, pamětlivi toho, co již Tacitus o Bojích pravil, že v oněch dobách nebyly řeky překážkou, aby se kterýsi národ i za řekou neusadil.

Nejistotu tuto zvýšují však ještě mnohé jiné okolnosti. Zde v první řadě jest závažné zvěděti, zdali byli někteří kme-

nové, Germanii v době nar. Kr. obývající, kteří neměli pevných sídel.

Teprv ten národ, který opustil nejprimitivnější způsob života a který byť i nepřišel k hospodaření intensivnějšímu, přec zavedl[1] jakýs pořádek ve svém hospodářském životě, právě následkem tohoto pořádku zůstává v určitých sídlech.

A tu probírajíce se zprávami, jež se nám o Germanii a Germanech z dob kol nar. Kr. dochovaly, nalézáme ve zprávách těch všelikých odporů. Však celkem možno říci, že byli kmenové, kteří již měli v Germanii sídla pevná, ale že byli zas někteří, kteří takovýchto sídel ať z příčin kterýchkoli neměli. Však co jest pro určení sídel rovněž důležito, jsou válečné výpravy jednotlivých kmenů neb výpravy části jednotlivých kmenů do cizího území a opanování tohoto území při podmanění kmene tam žijícího. V tomto posledním případu jsou tu pak na jednom území kmenové dva rozličných jmén, z nichž tu jeden tu druhý jest jmenován. Ale ne vždy se stávalo, že následkem válečných výprav bylo obyvatelstvo některé krajiny podmaněno; někdy, když okolnosti tomu dovolily, ustouplo obyvatelstvo to ze svých sídel a zaujalo sídla svá na území jiném; někdy také podmanitelé z rozličných příčin třeba i byvše opanovanými vypuzeni, opustili získané kraje a ustoupili jinam a tu ve všech takových a podobných případech nalézáme jméno jednoho a téhož kmene na rozličných místech u rozličných spisovatelů a tu musíme z poměrů časových a z rozličných zpráv dohadovati, kdy a kterak se tyto změny staly a nesmíme ihned udání, která si o místě osídlení odporují tak luštiti, že považujeme jedno udání za správné, jiné za nesprávné. Avšak my nesmíme také pokaždé, když jedno jméno obyvatelstva na rozličných místech nalézáme, hned souditi na stěhování se obyvatelstva tohoto jména neb na rozštěpení se jednoho kmene na více částí, vždyť ve všech takových případech, kde na př. obdrží obyvatelstvo jméno své dle povahy půdy, jako: horáci, blaťáci a pod. mohou se jména ta na rozličných místech opakovati, aniž by obyvatelé těchže či podobných jmén kdy byli v jakési spojení přišli.

Ku všemu tomu a podobným poměrům sluší přihlížeti a dobře vše v každém jednotlivém případu uvažovati, když chcem určovati místa, kde as sídleli oni kmenové, jež Pt. co v Germanii sídlící jmenuje.

Dále sluší také připomenouti, že Pt. neměl své zprávy z jednoho, ale z mnohých, rozličných pramenů a že pocházely zprávy ty i z rozličných dob; proto nemůžeme vždy říci, mluvíce o sídlech kmenů Pt. udaných, že kmenové ti měli sídla ona v době žití Pt., ba my nemůžeme ani souditi, že v době as posledních 100—150 let, než Pt. svou geografii psal, dotýčný kmen buď

stále buď jen v některém období toho času na místě Pt. uvedeném sídlel.

Toto předeslav vynasnažím se, jak dalece to vůbec možno, sídla kmenů Pt. uvedených ustanoviti.

2. Pt. vypočítává nejprve kmeny poblíže Rýna sedící a sice od severu počínaje, pravě: »Germanii obývají při řece Rýnu od severu počínaje Busacteri menší a Sigambri, za nimi Svebi Langobardi; pak Tencteri a Ingrioni mezi Rýnem a horami Abnobou; dále pak Intuergi, Vargioni a Carithni, pod nimi Vispi a opuštěná země Helvetů až k horám Alpy zvané.«

Pt. nejprvé tu uvádí

Busaktery menši,

kteří u jiných spisovatelů jsou co Brukteri uváděni.

Hned u tohoto jména zůstáváme státi jako před jakousi hádankou. Obyčejně řekne se krátce, že Pt. omylem napsal místo Brukteri — Busakteri a odůvodňuje se to tím, že všichni ostatní spisovatelé znají v té krajině, kde Pt. Busaktery umísťuje, jen Bruktery a že žádný o Busakterech nemluví.

Nenapadá mi, abych chtěl tvrditi, že tomu tak být nemůže, ale přec vzchází u mne pochybnost, že by věc zcela jistě tak se měla a to proto, že jméno Busakteri přichází u Pt po třikráte a vždy jest psáno Busakteri (Βουσάκτεροι, Βουσάκτοροι) a to ve všech rukopisech a tiscích vyjímaje jeden jediný případ, kde se čte Βακτέροις, což jak zřejmo, stalo se chybným opisováním a sice vynecháním písmen »ουσ« za B.

Není-li tu tudíž u Pt. pouhé přepsání, pak jest dobře možno, že Brukteri byli také zváni Busakteri, kteréžto posléze uvedené jméno vykazuje nám stněm. »busk« (Busch) chor. »bus«, tak že by byl význam slova busacteri = obyvatelé křovin či hájů, což s povahou místa souhlasí. Avšak i Bruc-teri jest označení topické.

Bruk-Bruch = bažina, bláto, sluší srovnat s našim »bork«, »bor«, jak nalézáme v místních jménech: Borkovice, Borkovany, Borky, Bor atd. značící rovněž místa bažinatá, kde se půda boří. Brukteri jsou tudíž totéž co naši Blaťáci, kteréžto pojmenování rovněž povaze dotyčné půdy odpovídá.

Jména místní jako: Osnabrück, Wiedenbrück, Bersenbrück, Quakenbrück atd. a roličné Bruch-hausen na jméno Bructerů upomínají.

Brukteri byli rozdělováni na Bructery větší a menší. První uvádí nám Pt. při Rýnu a Strabo nám vypravuje, že řeka Lupias teče jejich územím. Poněvadž ale tu dodává, že řeka ta teče týmže směrem co Vesera a že jest od Rýna 600 stadií vzdálena, tož

patrno, že řekou Lupií není tu míněna nynější Lippe, ale řeka jiná. Kdyby nebylo Strabonovi jméno Amasie známo bylo, tož by se mohla jmenovaná Lupia na Amasii vztahovati, poněvadž ale mezi splavnými řekami Amasií jmenuje, tož musíme jíti dále k východu a soudit, že řekou Lupií jest tu jmenována Verra.

Sídla Bructerů byla dříve v této krajině, kde tu byla bařinatá půda a prostupovala území jiných jmén a teprv, když tato jména vystoupila více v popředí, bylo jméno Bructerů zatemněno.

Brukterové větší sídleli dle Pt. mezi Emží a Veserou v krajině od Emsbüren-u na východ. Tacitus, ač rozdílu mezi Bructery menšími a většími nečiní, přec odděleně o obou vypravuje (Ann. I. 60). Nejprve vypravuje, že Germanicus poslal (z castra vetera) Caecinu se 40 cohortami územím Bructerů k Emži. Toto území bylo sídlištěm Bructerů menších. Když se pak troje vojsko pod vedením Germanica u Emže spojilo, táhlo územím Brukterů a to byli Bructeri větší. Tyto Bructery, jichž území bylo ohněm spustošeno, rozehnal Lucius Stertinius, který v krajině té nalezl orla XIX. legie, jenž byl při porážce Varově Římanům odňat. Spojená vojska táhla tu až k nejzazším hranicím. Bructerů do teutoburského lesa, v němž mrtvoly Vara a legionářů jeho dosud nepochované ležely, kteréžto místo, jak již pověděno, bylo nedaleko Vesery. O Bructerech vypravuje nám také Strabo, že je Drusus v bitvě na lodích na řece Emži přemohl (ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Δροῦσος Βρουκτέρους κατεναυμάχησε). Sdělení Tacitovo o zajití Bructerů nesluší bráti doslovně (juxta Tencteros Bructeri **olim** occurebant: nunc Chamavos et Angrivarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris ac penitus excissis vicinarum consensu nationum . . . super sexaginta millia ceciderunt.); neboť jméno Bructerů přichází i v pozdějších stoletích. Sídla a jméno Bructerů rozšířeno později i na kraje na levém břehu řeky Lippe se nalézající, kde sídla jejich označuje Tab. Peutingeriana a zde na ně narazil r. 392 po Kr. Arbogast a kde je ještě r. 739 sv. Bonifacius pod jménem Borthari zná. Zde byla také mezi řekami Ruhrou a Lippe župa Borahtra.*) Tito Bructerové náleželi později k Frankům ripuarským.

Sdělení Pt. o sídlech Bructerů pochází z prvních desítiletích prvého století, z doby, kdy Germanicus s nimi válčil a kdy vládli v celém území, jež jim Pt. vykazuje.

Jižně od Bructerů sídleli

Sigambri,

jinde také Sygambri neb Sugambri jmenovaní. Prvně jmenuje je Caesar udávaje bydliště jich při Rýnu (proximi Rheno) a vypravuje,

*) Že Porathani nebyli, jak Zeuss myslel Brukteri, ale Poradničané, prokázal Šafařík (Sl. St. 917).

že k sobě přijali od dolního Rýna zahnané Usipety a Tenctery, jichž část se in fines Sugambrorum receperat seque cum iis conjuxerat. Tito Sigambrové vedli mnohé války s Římany, až se na konec předce s nimi spřátelili, tak že po dobrém (Sigambros **dedentes** se traduxit in Galliam) as 40.000 (dle Eutropia 400.000) osob přešlo k ochraně Říma na levý břeh Rýnu, kde jim Římany (r. 8 př. Kr.) byla sídla vykázána. Mluví-li se tu o zničení Sigambrů na pravém břehu (Sigambri excissi Tac. Ann. XII. 39), tož jako i při Bructerech nesmí se to brát doslovně, neboť část Sigambrů zajistě v starých sídlech zůstala, ač jméno jejich více se neozívá. Sídla Sigambry opuštěná zaujali pak asi sousedé jejich Usipii, Tenkteri a Brukteri, kteří se později v těchto krajích připomínají.

Sigambrové, kteří vystěhovali se na levý břeh Rýna jmenují se pak Guberni u Plinia neb Gugerni u Tacita, kteréžto poslední jméno jest zajistě nesprávné a sluší místo jeho čísti Gúberni neboť Gúb povstalo z Gamb. Tacitus (Germ. 2) jmenuje Sigambry také Gambrivie.

Pt. udávaje sídla Sigambrů na pravém břehu Rýna užil zpráv starých z dob válek Drusa a Tiberia a pochází tak toto sdělení jeho z doby před Kr. nar.

Se Sigambry přicházejí také

Tenkteri.

V starých rukopisech a tiscích Pt. jsou psáni Τέγκεροι, Τίγγεροι, Τίγγροι, Τέγκτεροι, Τέγατροι u jiných spisovatelů Tencteri, Tenchtheri,Ênctheri.

Caesar (bell. gal. IV., 1. a násl.) nám vypravuje, že r. 55 př. K. dva germánští kmenové Usipeti a Tenchtheri nedaleko místa, kde se Rýn vlévá do moře ve velkém množství přešli tuto řeku jsouce k tomu donuceni Svévy, kteří je stále znepokojovali. Dříve sídleli Tenchtheri a Usipeti kdes v sousedství Svébů, ale když od těchto stále byli znepokojováni, opustili sídla svá a po tři léta stěhovali se v Germanii z místa na místo, až konečně přišli k Menapium sídlícím na pravém břehu rýnském, kteří před nimi utekli na levý břeh. Tenchteri a Usipeti táhli i zde za nimi. Caesar poraziv je zahnal je na pravý břeh Rýna zpět. Tu utekli se Tenkteri a Usipeti k Sigambrům, kteří jim ve svém území sídel popřáli.

Ze zpráv nám dochovaných, zejména o válečných výpravách Drusa, seznáváme, že Usipii sídleli na pravém břehu řeky Lippe, co Tencteri a Sigambri byli na levém či jinými slovy, poněvač as řeka Lippe hranici nečinila, že Usipii sídleli při ústí Lippe většinou na pravém břehu a za nimi při Rýnu Tenkteri a Sigambri. Pt. klade Tanktery jižněji jak Sigambry. Pošinovala se sídla tohoto

nestálého kmene stále k jihu, až přišli do krajin, kde s jinými utvořili allemanský kmen.

Slovo Tenkteri skládá se z Tenk a přídavku latinského teri. Kmen tenk (teng, tench) třeba srovnati s naším těk (těkavý).

Dále praví Pt., že při Rýnu pod Tenktery sídleli

Ingrioni

mezi Rýnem a horami Abnobou zvanými.

Byl to as kmen nepatrný, který v dějinách nikde samostatně nevystupoval a proto nelze určitěji o sídlech jejich mluvit. Někteří mají za to, že sídlel as v okolí města »Engers« při Rýně (nad Koblencí u Neuwiedenu); však třeba poukázat také k tomu, že slovo Inger dosud ve jménech místních se nám dochovalo jak Ingersheim. Také při Rýně sev. vých. od Bonny nad Siegbergem jest obec Inger poblíž řeky Aggery. Kdyby zde bývala jich sídla pak by Budoris bylo as město tohoto kmene.*)

Pod nimi byli

Intuergi, Vargioni, Karithni.

Kde Intuergi a Karithni sídleli, není možno určiti. Co se pak týká Vargionů, tu má zajisté státi místo Vargioni Vangioni, jichž města na levém břehu Rýna byla Barbetomagus (Worms), Argentoratum (Strassburk) a Legio VIII. Augusta, neboť řeka Rýn netvořila hranici tohoto kmene, zejmena když tu v prvních stoletích po Kr. pravý i levý břeh Rýnu byl pod panstvím římským. Bydlel tudiž kmen Vangionů na obou březích Rýnu.

V krajině na pravém břehu Rýna připomíná nám Vangiony město Wangen u Stuttgartu a zajisté i Wein-heim proti Mannheimu povstalo z Wang-heim. Ostatně místních jmén kmene Wang jest veliké množství, tak že jen jmen Wangen jest na dvacet z nichž největší počet jest ve Švýcarsku.

Wang znamená v něm. tolik co pole ale i stráň travou pokrytou.

Jižně jich byli

Vispi a opuštěná země Helvetů.

Poněvač tato poslední u Tacita agri decumates jmenovaná krajina jest územím mezi Rýnem a horami »švábská jura« zvanými při hořejším a středním toku řeky Nikeru, tož byli as Vispové

* »Ingerisgowe, Engiresgowe erstreckte sich vom Ausflus der Lahn am Rheine abwärts bis in die Gegend von Linz«. Zeus: die Deutschen. Str. 99.

pod Strassburkem mezi Rýnem a Dunajem Severně nad nimi poblíž Rýnu as od Koblencc ku Strassburku sluší hledat sídla svrch uvedených Intuergů, Vangionů a Karitnů.

I tu má se za to, že Οὐισποί jest přepsáno přeměnou ισ za σι a že má býti Οὐσιποί.

Tito Usipi (Usapii, Usipii, Usippi, Usipeti) byl kočovný kmen germanský, který r. 55 př. Kr. spolu s Tenchtery přešel z Germanie na levý břeh Rýna blíže ústi jeho Odsud byli Caesarem zpět zahnáni a usadili se při řece Lippe a sice severněji Usipii a jižněji Tenkteři, kde je ještě Tacitus (Germ. 32, 34, Ann. I. 51.) uvádí. R. 69 po Kr. nalézáme je společně s Chaty a Matiaky při obléhání Mohuče Poněvač Germania psaná kol r. 98 po Kr. Usipie uvádí vedle Tenkterů při řece Lippe, tož zřejmo, že zpráva v Germanii obsažená jest starší než děj z r. 69 po Kr.

Dle Pt. nalézáme Usipie ještě jižněji a to v krajině pod Strassburkem. Tito Usipii později usadivše se zde a spojivše se tu s Vangiony a jinými kmeny, utvořili spolek Allemanský zvaný.

Pro nás jest z udání Pt. to důležité, že seznáváme dílem z udání sídel Usipiů a i Tenkterů, jež klade Pt. rovněž jižněji než Tacitus, že zprávy Pt. o Tenkterech a Usipiích při Rýnu pocházejí z dob pozdějších než sdělení Tacita a sice již z druhého století po Kr. a že jest tu patrno, jak se Pt. snažil zprávy o Tenkterech, kteří zajistě co věrní druhové Usipiů s těmito již na jihu byli, přivésti v jakési spojení se sdělením starším, dle něhož byli Tenkteři na pravém břehu řeky Luppie.

3. Když byl Pt. vyjmenoval kmeny při Rýnu neb poblíž něho sídlící, přechází ku určení sídel kmenů nejseverněji v Germanii obývajících. A tu praví: »Při pobřeží mořském bydlí nad Brusaktery Frisové až k řece Emži; za nimi Kauchové menší až k řece Veseře; pak Kauchové větší až k řece Labi; pak na šiji Chersonesu Cimbricského Sasové, v Chersonesu samém ale nad Sasy a sice od západu jda Siguloni, pak Sabalingové, pak Kobandi a za nimi Chali, a opětně nad nimi na západu Fundusi, na východu Charudi a nade všemi nejsevernčji Cimbrové; za Sasy od řeky Chalusu k řece Svébu Farodeini, pak Sideini až k řece Viadu a za nimi Rutikleii až k řece Visle.

Tu opětně chci připomenouti, že toto tak určité udání severních hranic sídel jmenovaných kmenů sluší bráti více co aproximativné t. j. že ku každému udání hranic sluší dodati slůvko »asi«, což v některých případech také prokážu.

Nejprve uvádí nám tu Pt.

Frisy,

o nichž praví, že sídlí na mořském pobřeží nad Busaktery až k řece Emži. Zde uvedení Busakteři jsou Busakteři menší, neb o větších mluví Pt. později.

Tacitus (Germ. 34) dělí Frisy na menší a větší dle velikosti jejich síly a vypravuje, že hraničí na východ částečně na Angrivarie a Chamavy a sídlí při Rýnu až k jeho ústí a při jezerech směrem ku severu až tam, kde se pobřeží mořské k východu obrací. Tu počínají sídla Chauků, kteří pak odsud hraničí se Frisy na východu až tam, kde sousedí s Angrivarii a Chamavy.

Týž spisovatel sděluje nám (An. IV. 72., 73.), že v zemi Frisů byla místa Flevum a Suatutanda, jichž polohu jsem byl určil. Toto vše souhlasí s tím, co o území Frisů Pt. udává. Na uvedených místech vypravuje nám o Frisech Tacitus, že byl to lid nemajetný, živící se chovem dobytka. Dobytek po většině v stádech volně v lesích se proháněl a jen v malé části byl doma chován. Proto také poplatek jim uložený sestával z dobytčích kůží. Orby pěstovali pomálu. Význam slova »Frisi« jest »obyvatelé pobřeží«. (Srov něm. Berg, čes. břeh. Friesach, Friesnitz, Fresen v Korut. slovou u Slovinců Brěza, Brěznica, Brezovo.)

Sousedé Frisů k severovýchodu byli

Kauchové,

jež Pt. dělí na Kauchy menší a větší. Kauchové menší sídleli dle Pt. od Frisů k východu až k řece Veseře a Kauchové větší od řeky Vesery až k Labi.

Tacitus (Germ. 35.) vypravuje, že Chaukové sídlí od Frisů k východu, obývajíce část pobřeží. Pokud jde o vnitrozemní osazení, tu prý Chaukové dosahují až ku hranicím Angrivariů a Chamavů (dříve Brukterů), Dulgubniů a Chasvarů, ba dotýkají se částečně až i území Chattů. Tuto velikou prostoru Chaukové nejen mají ve svém držení, ale oni ji i vyplňují. Dále vypravuje o nich Tac., že jest to nejvznešenější národ germanský, který svou velikost spravedlností hledí zachovati. Choutek po zvětšování území nemají, bez vášně, v klidu a odloučenosti nevyzývají k válkám, výprav válečných za příčinou pustošení a loupení nečiní. Nejlepším důkazem jejich statečnosti a síly jest, že své mocné postavení nevděkují poškozování jiných. Však odhodláni k boji jsou všichni a káže-li potřeba, jest lid k boji připraven a mužstva a koňů dostatek; když jsou klidní, jest jejich pověst tatáž.

Tuto sděluje nám Tac. nejen hranice území Chauků—Kauchů — ale i vlastnosti kmene toho, jimiž se v mnohém od ostatních Germanů, jak je byl týž spisovatel jinde popsal, liší. Tacitus líčí tu Kauchy co lid statečný, ale nevýbojný, mírumilovný, jenž si jiné nepodmaňuje, ale své hájí; co národ dbalý smluv a práva. Toto chtěl jsem tu zvláště vytknouti, neb tak jsou nám obyvatelé krajin těch i později líčeni.

Vidukind praví, že obyvatelé této krajiny byli Thuringové a byli z části území svého Sasy, když tito ku břehu při Veseře přistáli, vypuzeni. Z vypravování jeho uznáváme, že Durinci tito byli těchže vlastností co Tac. Chaukové. O těchto Durincích zmíníme se ve článku o Hermundurech. V krajinách uvedených přímořské město Kuxhafen dosud nese jméno Kauků. Pt. jmenuje nám také v Dacii lid téhož jména καυκοήνσιοι, jichž jméno na popozdější časy se dochovalo ve jménu Kaukaland (Kaukalandenský les u Ammiana, přítoku Maruše Kokel a pak v severní Britanii Καῦκοι vedle Menapiů*). Též v Hispanii byli dle Plinia Caucenses Dithmar (Chronikon l. v.) k r. 1002 praví, že strážci města v Mišni jmenováni byli po slovansku Vethenici, Cukusburgienses (qua satellites habitant, dicti sclavonice Vethenici, Cucusburgienses Guncelino ad hoc atd.).

Jak vedle Tacita tak podobně i dle Pt. hraničili Kaukové na jihu na Bruktery, Chaemy, Angrivarie, snad i Langobardy.

Na severovýchodu hraničili Kauchové na

Sasy (Saxones),

jimž Pt. vykazuje sídla na šiji poloostrova jutského za ústím Labe. Toto udání sluší poopraviti. Pt. jest nejstarší spisovatel, který jméno Sasů vyslovuje a jest také poloha místa, kde se prvně Sasové na pevnině středoevropské zjevují, přibližně správna, ale jak praveno jen přibližně. My máme určení sídel Sasů z oněch dob zcela správné a sice podává nám je Vidukind pravě: »Pro certo autem novimus, Saxones his regionibus navibus advectos, et loco primum applicuisse, qui usque hodie nuncupatur Hodolaun«. Přijeli tudíž Sasové po lodích a usadili se v kraji Hadolaun zvaném, v kraji, jenž až podnes Hadeln slove a jižně od Cushavenu a Otterndorfu se prostírá.

---

*) Kavkaz, kteréžto slovo povstalo z Kauk-asia, sluší tu připomenouti. Již Homer uvádí nám Kaukony a Strabo praví, že sídleli ve Triphylii a že Dymen jmenován Kaukonida a že i řeka tamtéž jmenována Kaukonis. Strabo vůbec v knize VIII. a VII. mnoho o Kaukonech vypravuje. Zejména uvádí Kauky maloasijské, kteří prý tam přišli buď ze Sarmacie neb Tracie. Zeuss (Die Deutscher str. 410) srovnává slovo Kaukalandensis s got. Hauhaland něm. hoch-land; znamená tudíž »kauk« tolik co vysoký.

Odsud rozmnožovali také Sasové svá území po Veseře k jihu a zde také byla terra Antiqua Saxonum, obsahující Ost a Westfaly spolu s krajinou Angern.

Pt. jest první spisovatel, který o Sasech mluví, ale umístňuje je na ne zcela správném místě, což se přihodilo, že měl tu po ruce rozličné zprávy. On věděl ze zpráv, že v krajině od Vesery k Labi při ústí řek těch byli Kauchové, on se dozvěděl, že v krajině té byli také Sasové, ale, poněvač nevěděl, že Sasové osadili část území Kauchů, položil sídla jejich vedle Kauchů k východu. Ostatně správně udává Pt. sídla Sasů na ostrovech při ústí řeky Labe. Neudává, kdy Sasové krajinu Hadeln zabrali, však mám důvodně za to, že se tak stalo před nar. Kr. Že spisovatelé římští a řečtí té doby o Sasech zmínky nečiní. ničeho neváží, nebo toto prvotné opanování přístavu a i části území poměrně malého, nemělo na poměr Říma ku Germanii žádného vlivu a Sasové sami samostatně proti Římu nevystoupili a bojovali-li s Římem, nejsou uvedeni.

Sasové vystupují na dějiště co lid výbojný, co tlupy živící se kořistí válečnou, již byli získali ve válečných a loupežných výpravách a to nejprve při výpravách po lodích. Tak nalézáme je při vpádu na pobřeží mezi Veserou a Labem, tak jsou nám známi co mořští loupežníci r. 286 p. Kr. při vpádu na gallické pobřeží, tak kolem r. 449 usadili se v Anglii. Porovnávaje tento způsob života Sasů s oním Chauků, jak nám je byl Tacitus vylíčil. neváhám se přikloniti k tomu, že výpravy válečné Chauků po lodích do Německa za vedení Gannaska, jež nám Tacitus (Ann. XI. 18. 19.) sděluje, byly vlastně výpravy Sasů.

O Chaucích praví nám Tacitus (Germ. 35), že válečných výprav nepodnikají. V Ann. ale líčí válečné či lépe řečeno loupežné jich výpravy. Praví tu, že r. 47 po Kr. Chaukové za vedení Gannaska, rodem Kanninefata, jenž byl dříve žoldnéřem římským, podnikli válečné výpravy po lodích na Dolní Rýn a na pobřeží Gallie a tam loupili právě tak, jak učinili r. 286 Sasové. Chaukové, již tyto výpravy podnikali, byli (Ann. XI. 19) Chaukové větší, sídlící dle Pt. mezi Veserou a Labem, tudíž obyvatelé onoho pobřeží, jež měli Sasové ve své moci. Z tohoto možno důvodně soudit, že tyto z bývalého území Chauků podniknuté výpravy loupežné po lodích byly nájezdy Sasů, kde Gannaska jim cestu ukazoval a že tudíž kolem r. 47 po Kr. Sasové pobřeží mezi řekami Veserou a Labem měli již ve svém držení.

Však domnívám se tu dále, že tato occupace krajiny Hadolaun Sasy stala se v době před nar. Kr.

Vidukind nám sděluje, že kmen římskými spisovateli Kauchové jmenovaný, slúl také Turingové a tu vypravuje nám Vel-

lejus, Dio Kassius a Strabo, že před r. 6 př. Kr. část Hermundurů ze svých sídel byla vyhnána a utekla se z levého břehu labského na pravý břeh, zde se potulovala, až je Domitius převedl do části území Markomanského. Možná, že toto vypuzení Turingů Sasy týká se právě onoho obyvatelstva, jež bylo Hermundůry jmenováno. Bylo-li tomu tak, pak stala se okupace kraje Hadolaunu Sasy před rokem 16 př. Kr. Od těch dob trvalo také stálé nepřátelství mezi Turingy a Sasy až do úplného zničení samostatnosti prvnějších. Jméno své mají Sasové dle válečné sekery Sachs zvané.

Však ještě jedna důležitá zvěsť zachovala se o těchto krajích Kauchů. Při řece Amasii a sice poblíže ústí jejího seděl lid jmenovaný Ampsivarii, správně Amsi-varii, který kdys (dle jména varii) se do krajiny této přistěhoval. Zde je poprvé připomíná Tacitus k r. 16 po Kr. Později k r. 58 vypravuje o nich, že byl to lid mnohočetný, ale přec byl od Chauků vyhnán a o svou vlast oloupen. Tu dal se lid ten k dolnímu Rýnu a chtěl se usaditi v zemi Římanům vyhražené, kde kdys sídleli Chamavové a kteréž zamýšleli se zmocniti Tubanti, Usipii a Tenkterové. Když však Římané k tomu nesvolili, byli nuceni uchýliti se do jiné krajiny a zamýšleli se usadit ve východních krajích Usipiů a Tubantů a když i odtud byli vypuzeni, odešli do území Chattů a Cherusků, kdež prý také zašli. (Quorum [Usip. et Tubant.] terris exacti cum Chattos, dein Cheruscos petissent, errore longo hospites, egeni, hostes in alieno quod iuventutis erat caeduntur, inbellis aetas in praedam divisa est.)

Však tu jsme u záhady. Ve 3. století po Kr. shledáváme se opět s Amsivarii a sice v kraji mezi Chatty a Cherusky, kde jim jak veronesská tak Honoriova mapa sídla vykazují a Ammian nám vypravuje, že musel Julian proti nim táhnouti, nazývaje je Franky.*)

K r. 392 pak sděluje nám Alex. Sulpicius, že Arbogast vytáhl proti nim, kteří tehdy spojeni s Chaty byli vedeni Marcomerem (transgressus Rhenum, Bricteros ripae proximos, pagum etiam quod Chamavi incolunt, depopulatus est, nullo umquam occursante, nisi quod pauci ex Ampsivariis et Catthis Marcomere duce in ulterioribus collium jugis apparuere.)

Nalézáme tu Amsivarie v těchže krajích, kam dle Tacita byvše Římany od Rýna vypuzeni, táhli. Z toho se soudí, že sdělení Tacita jako by Amsivarii zde byli úplně zahubeni bývali, nezakládá se na pravdě.

Však třeba tu ještě k jedné okolnosti ukázati. Pt. mezi městy, jež byla v Germanii, jmenuje také Amasii a tu jsem ukázal, že město to bylo na řece Emži (Ems), přítoku Adrany. Poněvač řeka

*) Ammian 20. 10. (Julianus) Rheno exinde transmisso, regionem subito pervasit Francorum, quos **Ansivarios** vocant atd.

Emže nebyla jmenována dle místa Amasie, ale místo to dle řeky, tož patrno, že i řeka Emže dříve byla Amasií jmenována. A není také toto jméno tu žádnou zvláštností, neboť nedaleko odsud k západu jest potok Enže (Ens = na němž obce Ober a Nieder Ens) a dále k západu jest přítok Rýna, ústící u Ruhrortu, dosud Emsche = Emže jmenovaný.

Tyto řeky byly již dříve než Amsivarii do této krajiny přišli, Emžemi (Amasia) jmenovány, poněvač jménem Emže — Mže (mžíti) označena jest řeka a tudíž cizinci ať přišli odkudkoli a usadili se při těchto řekách, byli jmenováni dle těchto řek Amsivarii t. j. příchozí k řece Amasii.

Tyto zprávy o Amsivariích uvedl jsem na tomto místě proto, poněvač mám za to, že ti Ampsivarii, kteří Kauchy z jejich několikaletého bydliště při řece Emži byli vypuzeni, byli kmene saského rovněž jak Kauchové Ganaskovi a že se nám tu sděluje doba, kdy kmen saský opanoval pobřeží severního moře. V uvedeném ukazuje se nám také, že i v jednom ze známých případů Kauchové —Turingové Sasy, kteří se nadvlády u nich ujali, vypudili a se na čas osvobodili.

Od toho kdy Sasové v těchto pobřežních krajinách se usadili, sluší rozeznávat dobu, kdy Pt. o Sasích obdržel zprávu. Poněvač Tacitus Sasy ještě neznal a Pt. měl zprávy starší o místech, kde Kauchové bydleli a novější, že při ústí Labe jsou Sasové a to tak novou, že s určitostí sídla jejich ustanovit nemohl, můžeme soudit, že on či předchůdce jeho obdrželi zprávy o Sasech v první polovici druhého století po Kr.

Na východní straně Sasů na poloostrově Jutském sídleli dle Pt. *Siguloni*, *Sabalingi*, *Kobandi* a za nimi k východu *Chali*.

Nad těmito k severu na straně západní *Fundusi*, na straně východní *Charudi* a nejseverněji nad nimi *Cimbrové*.

O těchto kmenech, když jsem i popis poloostrova jutského vynechal, zde mluviti nebudu, vyjímaje kmen

Chalů.

Pt. nám praví, že Sasové bydleli na šíji Kimbrického Chersonesu a dále vypravuje, že za Sasy od řeky Chalusu k řece Svibu sídlí Farodeini. Z tohoto nevychází zřejmě na jevo, chtěl-li tím Pt. říci, že Sasové bydleli až k řece Chalusu neb chtěl-li slovy za Sasy naznačit pouze směr.

Však ať se má věc jakkoliv, z toho co jsme uvedli, vychází zřejmě, že Sasové bydleli v oněch dobách jen při ústí řeky Labe a to více k západu než k východu a za nimi k severovýchodu že byli Sigiloni, Sabalingi a Kobandi a za těmito dále k východu

Chalové. Když v těchto severních končinách přivádí nám Pt. také řeku Chalus (Chalusus), můžeme z toho pravdě podobně soudit, že Chalové bydleli při této řece. Třeba tudíž hledat sídla Chalů od řeky Chalusü t. j. nyní mořské úžiny u Zingstu k západu. Tu při řece Varně a sice poblíž ústí jejího nalézáme dosud vesnici Chels-dorf, která nám dávné jméno obyvatelstva při řece této připomíná.

O této krajině měl totiž Pt. při nejmenším zprávy ze třech stran. Jedna, která mu sdělovala velikost pobřeží baltického moře a vzdálenost ústí jednotlivých velkých řek, druhá, která podávala mu sdělení o kmenech při pobřeží sídlících a třetí o městech na obchodních cestách od Dunaje k moři vedoucích a více v nitru země se nalézajících jakož i při pobřeží samém.

Co se týče prvního druhu zpráv, které přicházely od plavců, ťu zachoval se nám podobný popis u Marciana Heracleoty, který pokud se týká udání vzdálenosti od ostrova Jutského k ústí Visly, dosti se shoduje s udáním Pt. a rozdílu je tu jen v tom, že co Pt. udává vzdálenost mezi ústím Svéva a Viada menší než mezi Viadem a ústím Vistuly, jest tomu ale v nepatrné míře u Marc. H. naopak.

Udáváť vzdálenost

od ostrova Jutského k ústí Svébu	Pt. na	4° 30'	a M. H. na	1260 stad..
od ústí Svibu k ústí Viadu	» »	2° 40'	» » » »	850 »
dd ústí Viadu k ústí Visly	» »	2° 50'	» » » »	700 »

Takové podobné sdělení sloužilo u Pt. za základ ku vypočtění vzdáleností jednotlivých důležitých bodů na pobřeží baltickém. Odjinud zas obdržel Pt. sdělení o kmenech či národech pobřeží to obývajících.

Jest přec samozřejmé, že Chalové bydleli při řece Chalu nebo jméno Chal jest tak řídké, tak neobyčejné, že kmen Chalů neb nějakou řeku Chal jinde nenalézáme a proto když tato jména tak zvláštní nedaleko sebe nalézáme, nutně nás to k tomu vede, obé v spojitost uvésti.

Kdyby byl měl Pt. i o Chalech i o řece Chalu z jednoho pramene zprávu, byl by Chaly vedle řeky Chalu usadil, ale poněvač tomu tak nebylo, přehlédl spojitost, jaká jest mezi kmenem Chalů a řekou Chalou.

Jak jsem pověděl, dozvěděl se Pt. či předchůdce jeho o Sasech nedlouho před sepisováním geografie a Sasové pod tímto jménem v dějinách teprv v druhém století po Kr. vystupují a také zdá se, že zpráva o jich usídlení byla neurčitá, proto Pt. nevěda, kam by je usadil, vykázal jim místo od ústí Labe k východu. Toto mělo za následek, že Pt. dav území Chaly obývané Sasům, pošinul sídla Chalů do ostrova jutského. Když však sídla

Sasů na pravém místě kolem ústí Labského určujeme. pak nalezneme místa pro Chaly od poloostrova jutského k řece Chalu.

Jméno Chal sluší srovnat s řec. σάλος = mořské vlnobití, χαλάω = teču, ἅλ = sůl, moře, a jest význam slova Chali = obyvatelé pobřeží mořského. Sem náleží i sl. Chalucha, druh mořských bylin.

O ostatních neschodách v umístnění kmenů v této krajině, jakož i že sdělení o místech v krajinách těch pocházela odjinud než zprávy o kmenech osídlených a o pobřeží mořském, níže ji.

Na pobřeží mezi řekami Chalou a Svíbou sidleli dle Pt.

Farodeini (Φαροδεινόι, Φαροδηνόι, Farodini)

Farodýni jest slovo složené a jsou jím označeni Varové-Dýňané a znamená tudíž jméno to co pobřežní Varové. Slovo dýna-důna uvádí Metzenauer (Cizá sl. str. 150), že zdá se pocházeti z celtického než sluší k tomu přihlížeti, že týž význam (duna = pahorek) mají slova kmene »du« jak dúti, na-dutý, a že nalézáme je v místních jménech a i ve jménech řek pak: Dunaj, Dyje, Dýna, Dunajice atd.*)

Co se druhého slova Vari týká, tu jsem na rozpacích, mám-li slovo to srovnávat se jménem Varů, o nichž níže ji při Teutovariích bude řeč, či se slovem vari ve významu, jaký jsem uvedl při jménech Angri Vari a jež se nám jeví také ve slovu Bojuvari t. j. příchozí do krajin Bojů. Oboje jest stejně přípustné i pobřežní Varové i pobřežní přistěhovalci. Kloním se však k prvnimu proto, poněvač Faro-Varo jest slovem prvním a znamená tudíž Vary co při přistěhovalcích jest varii připojeno ku kmenovému jménu či jménu krajiny. Krajina Forodýny osídlená byla od Zingstu k ústí Odry.

Za těmito k východu sídleli dle Pt.

Sidini (Σειδινόι, Σιδεινοί, Σιδηνοί, Σειδεινοί)

od ústí řeky Svibu až k ústí řeky Viadu.

Jak jsem již při výkladu o místě Bunition k tomu poukázal, dochovalo se nám jméno těchto Sidinů neb Sitinů v místním jménu Štětín, jež povstalo ze Sitě-týn. Upomínku na jméno Sidinů

*) Nechci mluvit o Danaviu ani Donau, ale jen to chci pověděti, že slovo Dunaj jest slovanského původu a není převzato z Gothštiny, kdyby toto mínění, že Dunaj povstala z goth. bylo správné, pak by veškerá jména míst a řek, jež v té příčině Ketrzynski jmenuje, musela také povstat z gothštiny, což zajisté nikdo, kdo o té věci důvodně bude soudit, nepotvrdí. Obšírněji o té věci pojednáno v Archaeologickém výzkumu str. IV. a násl. od dra Píče.

správně Sitinů nalézáme také v místním jménu Sitna (nyní Ziethen) u Anklamu (Šaf. St. § 44. 6) a jezera Ziethen u Soldina a vsi téhož jména při něm, jež jsou v starších listinách psány Syten, Czyten, Scithen, Sitten, Zeiten, Zyden a lat. Cziten (E Mucke: die slav. Ortsnahmen in Neumark.) Mám též za to, že titíž Sitíni jsou uvedeni u bavorského zeměpisce co *Sittici* a že nebyli tito Sittici v Rusku, ale u Štětína. Vede mne k tomu nejen to, že jsou uvedeni poblíž Bužanů, kteří sídleli, jak později ukážu, i na levém břehu Visly, ale zejména to, že co zvláštní uvádí se u tohoto kmene Sitticů, že jest krajina prostorná s národy a městy nejpevnějšími (populis et urbibus munitissimis). Komuž tu nepřipadá opět Vineta, Julín, Volín na mysl?

Šafařík převádí je na Žitice; však sluší i toho uvážit, že dosud máme místní jména jak Sitín, Sitna, Sitové, Sittendorf, Sittenbach atd. Toto ovšem nevylučuje, že Sitici mohou býti Žitici nebo se *s* se *ž* střídá.

Sitice připomíná již Tacitus (Germ. 45), pravě o nich, že sousedí se Suiony (Suionibus Sitonum gentes continuantur). Kde by dle Tacita měla jim být sídla vykázána jest sporno; někteří vykazují jim sídla na východu za Aestii, jiní na severu za Suiony. Co se týká východní strany, tu praví zřejmě Tacitus, že na pravo při břehu svévského moře sídlí Aestiové. Poněvač Sviony jsou u Tacita jmenováni obyvatelé jižní části Skandinávského poloostrova a sousedících ostrovů, tož vidíme, že Aestii byli dle Tacita tamtéž, kde dle Pythea byli Ostii, totiž severně při pobřeží mezi ústím Visly a Němanu. Zde tudíž nemohli Sitoni dle Tacita sídleti. Však i na severu nevykazuje jim Tacitus sídla. Praví, že za Suiony jest jiné moře. lenivé, tuhé, které zemi obkličuje a uzavírá. Tím jsou udány severní hranice. Byli tudíž Suíoni nejseverněji sídlící lid a nemohli tudíž ještě severněji sídleti Sitoni. Aby mohli býti Sitoni přec severně od Suionů umístněni. tvrdí někteří, že slova týkající se Sitonů mají být položena na konec kap. 44 a místo Trans Suiones kap. 45. má se psáti: Trans Sitones. Však takovéto uspořádání není již vypravování Tacitovo, ale vypravování nové, jemuž text. Tacit. Germ. odporuje. Záměny uvedené jsou dovoleny jen tehdy, když by žádný správný výklad vůbec možný nebyl. Dokud ale jest možno vyložit text co správný tak jak jest, dotud takové záměny se nedovolují. Aby však takové jednání jak svrchu uvedeno bylo odůvodněno, tu ukazuji k tomu, že Tacitus jmenuje národy východni část Germanie obývající od jihu ku severu. Z toho soudí, že nejseverněji musí být ti, již posléze jsou jmenováni, totiž Sitoni. Jest sice pravda, že Tacitus popisuje národy východní Germanie postupuje celkem od jihu k severu, ale z toho nijak nemůžeme soudit, že by při tomto tak pří-

sně postupoval, že by se z té cesty neuchýlil. Pohlédněme se, jak činil jinde. Nejznámější jsou nám sídla národů v západní Germanii a jak tu popisoval Tacitus! Od Batavů přejde k Matiakům a pak k obyvatelům jihozápadních končin Germanie, pak zas skočí k Chatům, od těch k Usipiům a Tenkterům a jde po Lupii k východu, pak přeskočí k Frisům a jde podle pobřeží k severu k Chaukům a odsud odskočí k Cheruskům a pak zas na pobřeží ku Kimbrům. Přihlížíme-li k základu řekneme, že jde podle břehu mořského od Batavů k Frisům, pak k Chaukům a dále ku Kimbrům. Co ale mezi tím vše uvádí, co na této cestě se nenalézalo.

Když tudíž vidíme, že Tacitus na straně západní neřídil se při vypočítávání národů jen pořadím jak jdou za sebou, ale i okolnostmi jinými, jak vidíme, že z Batavů přešel na Matiaky a odsud k obyvatelstvu agri decumates, tak můžeme soudit, že i na východě neřídil se jen pořadím, ale i jinými poměry.

Dokonce však nemůže býti důvodem k změně uvedené jen stilistický klimax, kterého tu ostatně tak jak Müllenhoff (II. 8.) tvrdí, ani není. Kdyby totiž mělo být dosaženo toho působení, o němž se Müllenhoff zmiňuje, pak by muselo stupňování následovat ve větách za sebou jdoucích, jak je Müllenhoff uvádí. Zde ale vidíme, že než přijde Tacitus k tomu, aby pověděl jak velká jest moc královská u Suionů, že mluví o jejich jiné činnosti a popisuje jejich lodě a než by přišel k tomu, aby pověděl cos o vládě u Sitonů, že vypravoval by ještě o poměrech u Suionů, že v čase míru mají zbroj uloženou na společném místě.

Z toho patrno, že když při stupňování nejde stupňovací věta za větou první, že pak již jest lhostejno, přijde-li stupňování ještě o několik vět později.

Tacitus vypravuje, že Sitoni sousedí se Suiony a poněvač nesousedí s nimi ani na východ ani k severu, může se sousedství to, an k západu bylo moře, vztahovati jen k jihu. A tu přijdeme k ostrovům Rujaně, Uznojmu a Volinu a sousední zemi, kde byli Sitonum gentes či do krajiny, kde dle Pt. byli Sideini — Sitini.

Tacitus věděl, že při moři baltickém jsou Rugii, věděl že severněji na ostrovech (neboť i Skandinavia byla považována za ostrov) jsou Suioni, on také znal tu v oněch končinách Sitiny, nevěděl ale, že Sitini jsou mezi Rugii či že Rugii jsou Sitini, a proto jen jaksi mimochodem podotkl, že v oněch končinách jsou také Sitini.

Kdyby Sitini byli, jak Šafařík tvrdí, Žitici, pak by význam slova Sitini byl týž co slova Rugii t. j. pěstovatelů žita, rže. Že zde bylo obilí již v pradávnu pěstováno, ukazuje slovo pyrice = pšenice, které přejato od Řeků (πύρος).

Není tudíž třeba násilného změnění textu ani přendavání vět v Tacitově Germanii, ani třeba myslet při Siticích na Koenir, když

v oněch krajích, kde dle Tacita Sitici sídleli, také tyto i později nalézáme.

Za těmito dále k východu až k řece Visle sídleli dle Pt.

Rutikleii.

Jméno toto nikde jinde nepřichází jak u Pt. a proto, poněvač jiní spisovatelé nazývají obyvatelstvo této krajiny Rugie a i sám Pt. klade do této krajiny město Rugion, měli mnozí za to, že jest tu přepsání a že místo Rutikleii má býti Rugii. Jest ovšem možno, že by Γ mohl písař zaměnit v T a tudíž místo R O U Γ I napsati napsati R O U T I; avšak sluší tu uvážit, že slovo Rutikleioi nepřichází jednou, ale dvakráte a že ve všech rukopisech a i starších tiscích jest vždy Rutikleioi (vyjímaje jediný případ Rutiklioi) a nikdy Rugii neb i Rugikleioi.

Je-li Rutikleioi správné, pak jest jméno to řeckého původu a vzešlo z ῥοῦς = proudění moře t. j. příliv a odliv jeho a z κλείω = slujů (τὸ κλέος = zvěsť, κλεινός = pověstný) a znamenal by tudíž název rutikleioi tolik co obyvatelstvo pověstné prouděním moře, respective pověstné následky proudění mořského. V krajině této a ještě více v oné dále na pobřeží k východu bývá, jak známo, při mořském proudění jantar na břeh vyvržen. Jestli ale pro tento způsob nabývání jantaru bylo obyvatelstvo pobřežní mezi Odrou a Vislou žijící nazýváno Rutikleioi, pak zajisté ještě větším právem nazýváno bylo tak i obyvatelstvo od ústí Visly k ústí Němanu sídlící, zejména Venedi, Velti, Osii a Karboni.

Však ať tomu jakkoliv, v krajině kol ústí Odry a na východ odsud sídleli, jak nám Tacitus praví, Rugii, jichž město bylo Rugium. Nesmí být přehlédnuto, že Tacitus píše Rugii a ne Rugi a Pt. Rugium a ne Rugum. Toto ukazuje k tomu, že kmen obou slov jest »rugi«.

V středověku nalézáme v této krajině lid, jenž jest psán Rugiani, Rugini, Rugiacenses, Rujani, Rani atd. a krajina, již obývali jmenována Rugiana, Rugya, Rujana, Rana atd.*)

Z těchto pojmenování seznáváme, že prvotní Rugiani přešlo v Rujani a dálším stažením v Ráni.

Slovo rugi, rôže, Roggen znamená žito (srov. rýže).**) Rugii byli tudíž pěstitelé žita, rolníci. Uvedl jsem již, že kdyby mínění Šafaříka bylo správné, že lze Sitice zaměniti za Žitice, že by jméno Sitici mělo týž význam co Rugii. Jinak slovo Sitici sluší srovnati

*) Veškerá jména uvedena ve spisu Fr. Ad. Šuberta: Rujana, Wittow, Arkona.

**) Srov. Matzenauer: Cizá slova str. 72.

se slovem síti†) a byli by Sitici obyvatelé, kteří sejí — tudíž rolníci. Že užíváno v této krajině jmen místních dle druhu pěstovaného obi'í, tomu nasvědčuje jméno města Pyrice = pšenice, kteréhožto města okolí do dnes po německu sluje Weizenfeld, což jeví se co překlad slova pyrice.

Sídla kmenů tuto jednotlivě uvedených ohraničuje Pt. pouze ve třech směrech a pokud jde o stranu jižní, vymezuje je kmeny později jmenovanými a proto k této hranici, pokud to vůbec možno, lze až po vytčení sídel sousedních kmenů poukázati.

Než tu hned chci pověděti, že i hranice východní tu nejista, nebo osídlení národů nikdy se neřídilo dle hranic geografických, ale zajisté kmenové v Germanii jmenovaní dosahovali sídly svými do Sarmacie, co jinde zas kmenové v Sarmacii uvedení přesahovali do Germanie. Tak zajisté již Rugii nedosahovali až k Visle.

4. Když byl Pt. udal jména obyvatelů při pobřeží mořském na straně severní, přechází ku pojmenování kmenů, kteří ve směru od řeky Lippe na východ byli usazeni. A tu nám sděluje, že celé to veliké prostranství od menších Busakterů a Sigambrů počínaje až k řece Visle obývají kmenové svévští a sice nejprve Longobardi, za nimi Angili až k Labi a dále k východu až k Odře Semnoni; mezi Odrou a Vislou pak Bugunti a dále uvádí celou řadu jmen kmenů, kteří s té i oné strany Labe sídleli. A sice uvádí nám tu na levém labském břehu: Busaktery větší, Chaimy, Angrivarie, Langobardy, Lakkobardy, Dulgumnie, Cherusky, Kamavy, Kasuary, Nerteany, Danduty, Turony, Marvingy, Chaty, Tubanty, Teyriochaimy, Varisty, Kuriony, Chaituory, Parmaikampy, Markomany, Sudiny, Adrabaikampy, Kvady, Baimy, Terakatrie a Rakaty a mimo toho při obou březích Labe Kalukony a Bainochaimy.

Při ustanovování sídel těchto jednotlivých kmenů jest zapotřebí, jak i jinde, promluvit nejprvé o sídlech oněch kmenů, jež i odjinud známe a pak od známých přecházet k neznámějším. A tu především sluší poukázat k oněm sdělením, jež nám Tacitus podává.

Proto vyšetříme nejprvé sídla

Busakterů (Brukterů) **větších, Chaimů a Angrivariů.**

V Ann (I. 60.) vypravuje Tac., že Germanikus (r. 15 po Kr.) táhna na Cherusky a společníky jejich, rozdělil vojsko své na tři oddělení. 40 kohort vedl Caecina z Kastra Vetera územím Brukterů

*) Srov. také řecké σῖτος = obilí vůbec, zvláště pšenice. Jest možno, že jméno Sitici jest původu řeckého jak jméno města Pyrice.

(menších) ku Emži; jízda táhla územím Frisů a sám vsedna s ostatním vojskem na lodě, jel po jezerech do moře a všecka tři vojska sešla se pak při řece Emži (apud praedictum amnem). Místo, kde se vojska sešla, není sice udáno, ale z pochodu vojsk můžeme soudit, že se to stalo as v krajině, kde Emže přestává býti splavnou, tudíž v krajině mezi městy Lingenem a Rheinem. Odsud poslal Lucia Stertinia do krajiny Brukterů a vojsko poplenilo území jejich až na nejzazší hranice. Tito Brukteři byli tudíž rozdílní od těch, jichž územím Caecina z Kastra Vetera táhl a jsou to oni, které Pt. Busaktery většími nazývá. Země jejich prostírala se od řeky Emže a sice od míst mezi Lingenem a Rheinem k východu až téměř k Véseře. Zde vykazuje jim také Pt. místa pod Kauchy menšími. Tacitus píše, že dle doslechu byli Brukteři v krajině té dílem pobiti, dílem vyhnáni; však tuto pověst netřeba bráti do slova a možno jí rozuměti tak, že Angrivarii a Chamavové větší části území Brukterů se zmocnili, tak že tito jen v bažinách na západní straně Emže zůstali. Krajinu pak mezi horní Emží a Veserou zaujali Angrivarii. Pt. umistňuje Angrivarie mezi Kauchy většími a Svévy a Tacitus jmenuje je rovněž sousedy Chauků (Germ. 35.), avšak i sousedy Cherusků (Ann. II. 19.) na pravém břehu Vesery. Hlavní sídliště jejich dochovalo své jméno na naše časy ve jménu vévodství Engern a v krajině té nalézáme pak i město Enger i vsi Engern.

Jméno Angrivarii jest složeno z Anger a Varii. Toto poslední přichází při jménech rozličných kmenů. Již Caesar uvádí v severozápadní Gallii Ambie a Ambibarie (Ambivarie) a Ambivarity. V Germanii nalézáme Teutony a Teutovarie, Chatty Chattuvary a j.

Slovo »varii« třeba porovnávati s »variti« lit. varyti, které dle Matzenauera (II. 87.) nepochází od něm. fahren. Variti značí odjeti, odstoupiti (vari!) také ku předu jíti; však »vari« mohou také značiti muže, lidi.*) Co slovo Varii v jednotlivém pak případu znamená, o tom sluší vzhledem k poměrům, v jakých přichází, rozhodovati a nelze nijak říci, že by význam slova toho ve všech případech byl tentýž. Tak jest vždy důležito znáti význam slova, se kterým varii jest spojeno.

Angrové byli na rozličných místech usazeni, což svědčí tomu, že jest jméno to topické. Tak byli Angrové v Poodří, kde dosud Anger-münde a sice na řece Anger-Ucker v krajině Uckermark. Zde byli Slované zvaní Uckrové. Poněvač ale Anger jest správně proměněno na Úger, tož zřejmo, že dotýční Slované mají být psáni

*) Sem sluší přičísti i slovo »var« jak Temešvar, Vukovar. Zde znamená »var« = město. Ostatně viz Šafařík [H. St. § 22., 4.]. Velvary jsou velké město, ale Velvari velcí muži. Podobně i Hostivari [Hostivař] cizinci, Hostivar = město cizinců.

Úgrové a ne Uckrové. Slovo Úger = Úher nalézáme přečasto v místních jménech: Úhrov, Úherce, Úhorce, Úhorníky, Úhřiňov, Úhřiňovec atd. Však i Anger jest velice rozšířeno a nalézáme je v Cislaitanii 13kráte, Angern 9kráte, k tomu Anger-berk, Stei nam Anger atd. Anger značí v němčině tolik co pažit, pastvina a třeba je porovnávat s českým »úhor«, jenž má týž význam.*)

Poněvač tudíž Anger jest označení topické, proto soudíme, že ti, kteří se v krajině té usadili, jméno to do krajiny oné nepřinesli, ale je zde nalezli. Angrivarii značí pak cizince, kteří se v kraji Anger usadili a dle toho Angrivarii jmenováni byli. Mám za to, že tito cizinci, kteří krajinu Anger osadili, Bruktery z ní buď vypudivše neb podrobivše, není nikdo jiný, jak lid saský, který po zabrání kraje Hadolaun podrobil si Chauky a později i Bruktery v krajině Engern tak, že měli Sasové již ku konci prvního století po Kr. zemi zvanou terra antiqua Saxonum ve své moci.

Z Tacita a Pt. seznáváme i postup usazení Angrivariů. Nejprve připomíná je Tacitus k r. 16 po Kr. a sice na pravém břehu Vesery severně od Cherusků a do této krajiny klade také jejich sídla Pt. pravě, že Angrivarii sídlí na jihu Kauchů větších, kteří měli svá sídla mezi Veserou a Labem. Jižní hranice byla tu as kol Rinteln, kde byl dle Pt. pramen Vesery nebo zde dochovala se nám dosud jména na Angry upomínající a sice vsi Engern a Velký a Malý Engershausen. Teprv, jak Tacitus (Germ. 33.) praví, někdy v posledních desítiletích prvního století po Kr. opanovali tito cizinci i kraje, které tehdy byly v držení Brukterů (neboť, jak povědomo, drželi Brukteři menší i území kol Verry) a tak rozšířili svou državu i na levý břeh Vesery. Území toto jmenováno pak Engern.

Ve vydáních Tacitových Annal jsou pak Angrivarii ještě dvakráte jmenováni, ale omylem místo Ampsivariů. Tak v kn. II. 8., kde se o Angrivariích vypravuje, že jsouce vzadu za Germanikem, vzbouřili se. Poněvač zde (II. 8.) popisuje se připlutí Germanika s vojskem do řeky Emže (Amisia) a vysazení vojska jeho na zem a zřizování ležení poblíž Emže a že tehdy v zádech Germanikovi byli Angrivarii, tož zřejmo, že za Germanikem zůstali Ampsivarii a ne Angrivarii a že tudíž zpráva ta jen těchto Ampsi- či lépe Amsivariů se může týkati. Podobně i to, co uvedeno v kn. II. 22., netýká se Angrivariů, ale Amsivariů. Slušíť, pokud jde o Amsivarie spojit co v kn. II. 8., 22., 24. uvedeno v jedno. Jakmile Germanikus zvěděl, že Amsivariové od něho odpadli (8.) poslal do jejich krajiny Stertinia, který se ale bitvou s nimi nesetkal, nýbrž spustošiv

*) Jakého původu jest jméno Uhersko = Ungarn, těžko pověděti. Od Hun-gards asi nepochází, nebo již r. 862 jmenuje se Ungri.

část jejich území, Amsivarie jen zastrašil. Když pak Germanikus nad Arminiem zvítězil, tu teprv poslal proti nim Stertinia, aby je válkou k poslušnosti přinutil. Amsivariové se ale dobrovolně podali a dosáhli odpuštění. Tu také Amsivariové, jak již jest správně (Ampsivarii a ne Angrivarii) v kn. II. 24. psáno, aby se Germanikovi za odpuštění zavděčili, skoupili lid římský, který byl u blízkých kmenů germanských v zajetí a odvedli Germanikovi.

Zde třeba připomenouti, že jest téměř nepochopitelno, jak může Müllenhoff (D. A. K. II. 341.) tvrdit, že Pt. Angrivarii jsou označováni dva kmenové Kalukoni a Ampsiani (aehnlich wie bei Pt. der name Angrivarii zur bezeichnung zweier Stämme der Calucones und Ἀμψιανοί diente), vždyť Angrivarie jmenuje také Tacitus a i Ampsivarie a rozlišuje oba kmeny, vykazuje jim rozličná sídla (svrchu uvedená záměna Angrivarii místo Ampsivari spočívá zajisté na špatném opisování jak z kontextu zřejmo) a Pt. rovněž dělí Angrivarie od Kalukonů a také každý z těchto kmenů jinde sídlel.

Vedle Brukterů větších sídleli

Chaimové (Χαῖμαι).

Pt. udává území Chaimy obydlené vzhledem ku sídlu Brukterů větších »ὑφ' οὓς Χαῖμαι«. Poněvač na jihu Brukterů větších sídleli kdys Svevi Longobardi (zpráva to velice stará), později Brukteri menší a koncem prvního století po Kr. i Angrivarii a na straně severní Kauchové menší a východně Kauchové větší, po případě Angrivarii a Longobardi, tož patrno, že musíme hledati sídla těchto Chaimů na západní straně sídel větších Brukterů.

K r. 58 po Kr. vypravuje nám Tacitus (Ann. XIII. 55), že se Frisové zmocnili území ležícího při nejdolejším toku Rýnu na pravém jeho břehu, kterážto krajina byla římskému vojsku vyhražena a že počali tuto půdu vzdělávati a že ale toto území museli na rozkaz Neronův opustiti. Na to usadili se tu Ampsivarii a tu vypravuje Bojokal vůdce těchto o tomto území, že dříve náležela tato země Chamavům, pak Tubantům a pak Usipiům.

O tomto území zmiňuje se také Caesar (de bel. gal. IV.), že r. 55 př. Kr. Usipii a Tenkteři, když byli po 3 léta po Germanii bloudili, přišli do poříčí Rýnu, kde sídleli Menapiové, jež měli na obou stranách řeky své statky, domy a vesnice. Menapiové strachem před Usipii a Tenktery puzeni opustili zemi již na pravém břehu Rýna drželi a uchýlili se pouze na levý břeh Rýna. Caesar však Germany porazil a je za Rýn zpět zahnal a sice stala se porážka ta v krajině, kde řeka Mosa spojuje se s Rýnem.*)

*) Caesar rovněž vypravuje, že všichni Germani tu zahynuli, což ale, jak z dálších dějin zřejmo, nezakládá se na pravdě.

Caesar mluví tu o Usipiech a Teukterech co Bojokal o Usipiich a Tubantech, z čehož možno soudit, že se tlupy Germanské skládaly se z Usipiů, Tenkterů a Tubantů, kteří také vždy poblíž sebe se nalézali a spolu výpravy činili až i společně s jinými spolek Allemanský utvořili.

Poněvadž toto usídlení Usipiů a společníků stalo se v r. 55 př. Kr. a před nimi sídleli tu Menapiové, kteří měli tu statky, dvory a vesnice (agros, aedificia vicosque), tož musíme soudit, že Chamavové, o nichž mluví Bojokal, sídleli tu před Menapií a to as ku konci prvého neb v druhém stoietí před. Kr.

Chamavové či Chaimové sídleli kdys při řece Jissele a odsud k západu až při ústích Rýnu a Mosely. Z části těchto sídel a sice při ústí Rýnu v kraji od Arnheimu k Utrechtu byli pak Menapii vypuzeni a v toto území pak vpadli Usipii se společníky, pak Frisové, pak Amsivarii; při Jissele však se Chaimové udrželi a tu také Pt. sídla jejich udává. Zde také ukazuje sídla jejich Tab. Peut. (Chamavi qui et Franci), zde také co sousedy Frisů jmenuje je Eumenius, v té krajině připomínají je i jiní a jmenuje se kraj ten také Hama-land. Také Eva Chamavorum t. j. zákon Franků Chamavů týká se obyvatelstva této krajiny a s nimi na levém břehu rýnském sousedícího.

Co znamená slovo Chaimi, Chamovi, Kamavi? Kmen slovní jest »cham«, z něhož vzešlo chaim i chém. Sem náleží čes. chám = rolník, něm. heim = domovina, lit. kaimo = vesnice, chámský = selský.*)

Zde lze uvésti místní jména: Chemnitz, Kemnitz (také jméno řeky Kamenice, Ditmar I. 3.), ale i Kam -burg, Kam -berg atd. Také velká část místních jmén: Kamenice, nebo nepochází všecka jména Kamenice od Kamene, ale většina jich srovnávána se jménem Chemnice, jež označuje selské osazení.

Zde zmiňuju se také o jménu »Chýn«, jež jest rozdílné od cham. Již Herodot a po něm Pytheas (Periplus) jmenují část obyvatelstva v Hispanii usedlého Kynety. V němčině nazývají jménem »Hünen« pradávné obyvatelstvo v severozápadní Germanii sídlivší a sice ty, již tu byli dříve, než Němci kraje ony osadili (Hünengräber). Jest nesporno, že kelt. Kynet, něm. Hünen a naši Chýňané jsou jednoho a téhož slovního kořene, který prvotně byl »gyn« a jenž asi Řekům zavdal podnět k vypravování o zemi žen (γυνή).

*) Matz. (Cizá slova 36) uvádí při slovu chomút, že sluší kořennou slabiku »chom« srovnat se stněm. chamo, camus, kam, lupatum, sřněm. kam, camus, holl. haam jarmo. Tu chci doložiti, že sem náleží i naše chámový (kůň zápřežný), chámek, malý postroj koňský. To vše jest však ve spojení se slovem »komoň« (dial. kamoň) = kůň a označují se tím věci ku zemědělství náležející.

Byli tudíž Chamové lid, mající pevná sídla a vzdělávající půdu, který tak snadno kraj svůj neopustí a proto také v těch končinách, kde byli již v druhém století př. Kr., nalézáme je stále.

Však z významu slova plyne, že nebyl to žádný název ethnografický, nýbrž že jménem tím jmenováni byli prvotně obyvatelé pevných sídel, proto také as jméno to možno na rozličných místech nalézti. Pt. jmenuje nám také v Germanii Chaimy, Kamavy, Baino-Chaimy a Teurio Chaimy. Zejména třeba tu přihlédnouti k rozdílu, který činí mezi Chaimy a Kamavy. O těchto zmíním se později, zde jen chci uvésti, že nesluší Chaimy s Kamavy zaměňovati, poněvadž sídla Kamavů byla jinde jak Chaimů. Ku Kamavům vztahuje se zpráva Tacitova (Germ. 33.), kde praví, že vedle Tenkterů byli dříve Brukterové, nyní prý jsou tam Chamavové a Angrivarii, kteří Bruktery vyhnali a zúplna zničili a (Germ. 34.) že za Angrivarii a Chamavy sídlí Dulgubnii a Chasvari.

Tito Chamavové, u Pt. Kamavové sídleli při hořejším toku řeky Lippe a u Vesery, kde je dosud připomínají místní jména Hamm, Camen, Hammeln atd.*)

Zde chci již ku předu pověděti, že zprávu Tacitovu o vyhnání Brukterů sluší vykládati tak, že Brukteri se kdys kraje Chamavy osídleného zmocnili, Chamavy si tu podrobili a zemi jejich opanovali. Když však Angrivarii vyhnali Bruktery z území na levém břehu Vesery, že příležitosti té použili i Chamavové této krajiny a ty, již nad nimi panovali, vyhnali a jha jim uloženého se zprostili. Nevyhnánť se obyvatelstvo usazené, ale ti, kteří ujali se moci nad obyvatelstvem.

Východně od Angrivariů sídleli dle Pt.

Langobardi (Λαγγοβάρδοι, Λακκοβάρδοι).

Pt. připomíná sídla Langobardů na dvou místech. Poprvé klade je východně od Brukterů menších a Sigambrů: po druhé východně od Angrivariů. Zřejmo, že tu měl Pt. dvě rozličné zprávy a sice jednu starší, ba řekneme velmi starou a druhou novější po usazení se Angrivariů.

Ze zprávy Pt., že umisťuje Langobardy východně od Brukterů menších a že dále vypravuje, že Svébové byli jižně Busakterů větších, tudíž že vykazuje Langobardům sídla v pořičí řeky Verry a na hořejší Ruhře a Lippe, kde v době nám tu historicky známé v krajích těch Svébové více nebyli, musíme souditi, že jde tu o sdělení velice staré. V době kol nar. Kr. ve válkách římsko-germanských byli již v kraji při Verre pány Brukterové, kteří si tu Langobardy podmanili, ale později ku konci prvého století

*) Také Hamburg (Hama-burg) není nic jiného než hrad Chámů.

po Kr. odsud Angrivarii zahnáni byli. Co se pak oněch Svévů na horním toku Ruhry a Lippe týká, tož nalézáme zde později Chamavy (Kamavy). Poněvač za Caesara (bel. gal. VI. 10.) sousedili Svévové s Cherusky, tož můžeme čítati, že toto sdělení Pt. o Langobardech na západu Vesery pochází z prvního století př. Kr.

Co se pak druhých Langobardů (u Pt. Λακκοβάρδοι) týká, tu vykazuje jim Pt. táž sídla co ostatní římští spisovatelé a sice východně a severovýchodně od Mindenu při řece Seine a Alleře.

Langobardi jest jméno topické a proto přirozeno, že týmže jménem může být označeno obyvatelstvo na rozličných místech sedící, kde jest útvar půdy podobný a kde se téhož slova ku označení příslušné půdy užívá. Slovo Langobardi jest složeno z »lang«, pomoř. forma lang neb dial. long a lung (E. Mucke: die slav. Ortsnahmen), které značí močálovitou louku (luh). Co se pak druhého slova »bard« týká, tu přihlíží Šembera (Záp. Sl. str. 92.) k luž. slovu »bardy« = brda, vrchy a znamená tudíž Langobardi neb Longobardi obyvatelé sídlící na vyvýšeninách v močalovité půdě což úplně se srovnává s půdou, na které lid Langobardy jmenovaný měl svá sídla. Jméno podobného významu jsou v Čechách »Lukohořany«. Ve krajině mezi středním a dolejším Labem z jedné a Veserou z druhé strany dnes sice jméno Langobardi více nenalézáme, ale nacházíme tu místní a topická jména jak: Bardengau, Bardewieck (Bardewisch, Bardenfleth na levém břehu Vesery) a i vrchy nad Magdeburkem Böhrde zvané. Obyvatele této krajiny jmenuje také Helmold-Bardy. Slovo Bardy, brda sluší srovnat s holl. bard, skand. bord, značící břeh (Matz. C. sl. 116.).

Z nejstarších dějin těchto Langobardů víme, že bylo prvotní obyvatelstvo sídlící v Langobardech ze sídel svých vypuženo a že odstěhovalo se k střednímu Labi a i na pravý břeh labský (Strabo VII. Λαγγοσάργι). Poněvač v téže době stalo se totéž Hermundurům a tito r. 6. př. Kr. z Polabí odvedeni jsou do území markomanského, tož můžeme soudit, že před r. 6 př Kr. i Svévové Langobardi byli přinuceni aspoň částečně opustit svá sídla a že území jejich okupoval národ nový, který však jméno Langobardů podržel. Od těch dob máme tu dvojí Langobardy: Langobardy Svévy při Labi někde kol Magdeburka a Langobardy Sasy v sídlech východně Mindenu při řece Seine a Alleře.

K prvním, Langobardům Svevům, vztahuje se zpráva Tacitova (Ann. II. 44.) kde praví, že svevští národové z říše Marobudovy Semnoni a Langobardi od Marobuda odpadli; k druhým, Langobardům Sasům, ono sdělení (Ann. XI. 17.), že Italikus, král Chersuků, jsa ze země své od Cherusků vyhnán, byl opět Langobardy v moc svou dosazen. Tito Langobardové byli totiž sousedé Cherusků, hraničíce s nimi na straně severní. Že první zpráva (II. 44.)

nevztahuje se k těmto Langobardům, plyne z povahy věci, nebo říše Marobudova prostírala se jihovýchodně území, nad nímž vládl Arminius a proto již lid severně Chrusků a při těchto sídlící nemohl náležeti pod vládu Marobudovu. Také nasvědčuje tomu to, že tito Langobardi jsou jmenováni vedle Semnonů, z čehož možno soudit, že s těmito sousedili a že tudíž jde tu o ony Langobardy, o nichž se Strabo zmiňuje, že sídleli až i na pravém břehu labském. Proto také jeví se další sdělení Tacitovo, že se Semnoni a Langobardi přidali k Arminiovi co přídavek Tacitův. Tacitus věděl, že Semnoni a Langobardi byli aspoň z části pod mocí Marobudovou, ale nevěděl, že tito Langobardi sídleli jinde než oni, jež on v Germanii jmenuje a proto soudil, ani tito sídleli vedle Cherusků, že když od Marobuda odpadli, přidali se k Arminiovi.

Langobardi Pavla Diakona, kteří odstěhovali se pak do Italie, byli Langobardi Sasové z krajin s Cherusky sousedících. Těchto Langobardů bylo za dob Tacitových (Germ. 40.) sice malý počet, ale byli velice bojovní a jejich odvaha a bojovnost, ač měli mocné sousedy, zachovala jim jejich neodvislost.

Velice zajímavé jsou zprávy dochované v rozličných pověstech o nejstarší době Langobardské, zaznamenaných u Prosp. Aquit., Paula Diac. a nejmen. Langobarda.

Spojíme-li tato sdělení, vymítivše vše co přibásněno a co na první pohled jeví se nesprávným, seznáváme, že tu jde o dvě pověsti, z nichž jedna týká se příchodu Langobardů ku Vesере a druhá vojenské výpravy k dolnímu Dunaji.

Pros. Aq. zmiňuje se pouze o pochodu Langobardů z poříčí Vesery, co oba ostatní dotýkají se jak této cesty tak i stěhování od východu do poříčí Vesery. Vypravujeť Pros. Aq., jenž byl blízko pochodu Langobardů k jihu (zemřel 463 po Kr.) »že r. 379 po Kr. vydali se Langobardi z nejzazší Germanie a sice z ostrova Skandie za vedení Iborea a Ajona na pochod, aby si nová sídla vyhledali a tu nejprvé na této cestě přemohli Vandaly.« Na tomto jest ovšem to nesprávné, že zemi, odkud vyšli, jmenuje Skandinavií — což ale odpovídá jen mínění doby, vedle něhož všichni Němci, již přišli k Dunaji a činili vpády do říše římské, považováni byli za obyvatele Skandinavie.

Za to daleko spolehlivější jest pověst dochovaná u Paul. Diac., který ovšem žil o 300 let později (zemřel as 795 po Kr.). Týž vypravuje, že Langobardi nejprvé žili ve Skandinavii pod jménem Vinilů a že odsud za vedení synů věštkyně Gambary, Ajona a Ibora, vytáhli proti Vandalům, vedeným svými vůdci Ambri a Assi do Skoringie, kde teprv od Vodana obdrželi jméno Langobardi. Pak přišli do Mauringie, při níž bydleli Assipitti, s nimiž se v boji setkali. Později táhli dále do Rugilandie (také

Golanda) a odsud krajinami Anthaib, Banthaib a Wurgonthaib do rovin pontických.

Pověst tuto musíme rozdělit na tři části. V první části vypravuje se nám podobně jak u Pros. Aq., že Langobardi vyšli ze Skandinavie za vedení Ajona a Ibora a že vrazili nejprvé na Vandaly; v druhé že přišli do Mauringie a bojovali tu s Assipitii, a třetí, kde táhli z Mauringie do Rugolandie a dále; vedle toho třeba z první části jméno Vinilů a pojmenováni Langobardů vyloučiti a do druhého oddělení přesaditi.

A tu bychom pak obdrželi pověsti dvě a sice:

A. Že Langobardi přišli z krajiny Vinilů do Mauringie poblíž Assipiů, kde obdrželi jméno Langobardů.

S touto pověstí sluší srovnat, to co píše ovšem se středověkými přídavky, prozrazujícími neporozumění věci, neznámý Langobard: že Langobardi souženi hady odešli ze své země k Vinilům (u něho v Gallii) a odsud do země Sasů k Patusprunĕ (Paderbornu), kde delší dobu setrvali, než se pak dali na další pochod.

Připojíme-li k tomuto, co Herodot píše o Neurech, kteří rovněž byli hady sužováni, nacházíme, že pověst tato sděluje nám, jak Langobardi z krajin severně nad močály pripeťskými ležících vyšli k západu k Vindům (Vinilům) při dolní Visle a odtud že táhli dále k západu až přišli do Mauringie, která byla poblíž Assipittů v Sasku u Paderbornu a zde že obdrželi jméno Langobardů.

Mauringa není nic jiného, než krajina močálovitá a proto spojoval také Zeuss jméno to se slovem něm. mor. Však není-li dovoleno, jak Müllenhoff praví, jméno to odvozovat od slova mor, pak jest Mauringa nesprávné místo Moringa. V pozdějších dobách byly v téže s. š., ale na pravém břehu labském, Moričani, ale Pt. má také v téže s. š. na levém břehu Marionis I. a poněvadž označení takové jest' topické, mohlo jména toho i dále k západu o močálovitých krajích být užíváno.

Assipetti jsou tu místo Usipiti či Usipii, kteří sídleli západně Langobardů. Z Pt. víme, že i v kraji při horní Lippe sídleli kdysi Langobardi.

Zachovala se tudíž u Langobardů ještě do osmého století a déle pověst, ovšem velice zatemnělá, o příchodu jejich do krajin u Vesery, jakož i o tom, že teprv v těchto končinách obdrželi jméno Langobardů, které přijali od lidu, jejž tu opanovali.

B. První a třetí část pověsti Paul. Diac. týká se pak pochodu do Sarmacie. Tu se vypravuje, že Langobardi následkem velkého rozmnožení za vedeni Ajona a Ibara, synů věštkyně Gambary odtáhli ze své vlasti do Skoringie, kde se setkali s Vandaly pod vedením vůdců Ambri a Assi Nevyšli tudíž všichni Langobardi,

ale jen vojenské sbory, jež odvedli dva vůdcové Ajon a Ibar. Tito jmenují se co syni Gambary, věštkyně.

Kdo jest tato Gambara? Gambar*) znamená tolik co rázný, bojovný (kämpfer); již toto ukazuje k tomu, že tu nejde as o ženu, ale že asi Ajon a Ibar byli jmenováni »gambari« t. j. bojovníky, odvážnými, ráznými a to proto, že tuto vojenskou výpravu Langobardů vedli. Sbory Langobardské daly se na pochod směrem ku východu a tu přišli do krajiny Skoringie k Vandalům, jež vedli Ambri a Assi. Poněvadž se tu jméno Skoringia váže na Vandaly a Vandalové sídleli v oněch dobách (kol r. 379 po Kr.) severně Karpat, tu sluší i zde krajinu tu hledati.

Skoringia (jak jinde ukazuji Skiry) značí půdu pevnou, tvrdou, skornatělou a proto také lze jméno to na rozličných místech, kde je půda pevná vedle vodyplné nižiny, hledati.

V tomto zvláštním případu ukazují nám, kde tato Skoringia byla, jména kmenová Ambri a Asii. Ambri nejsou nic jiného jak Pt. Ambrové t. j. obyvatelé krajin při hořejší Prosně a Vartě a Assi oni Vandalové, jež se Azdingové jmenují; jest tudíž Skoringia krajina, kterou nyní Slezsko-polskou vysočinou jmenujeme.

Táhli tudíž tyto zástupy Langobardská cestou u Pt. naznačenou od střední Vesery k Mesoviu (Volmirstadt) a odtud k Lugidunu (Mužákovu) a dále k Arsonionu, odtud do svrchuuvedené vysočiny, kde se setkali s Vandaly, jejichž územím dále táhli až k Dněstru a odtud do nížiny sarmatské; že tu přišli i do kraje Antů, je samozřejmo.

Jest tudíž touto pověstí potvrzeno vše, co bylo dříve o původu, příchodu a jménu Langobardů uvedeno.

Že tito Langobardi byli z oddělení Němců-Sasů zřejmo i z toho, že s nimi Sasové táhnou do Italie

Severovýchodně od Langobardů byli dle Pt.

Angili,

jejchž území sáhalo až ku střednímu Labi. Pt., popisuje jejich sídla, praví: Z národů uvnitř a u prostřed země bydlících největší jsou národové Suevů - Angilů, kteří sídlí východně Langobardů až ku střednímu toku Labe jsouce rozšířeni ku severu (ἀνατείνοντες πρὸς τὰς ἄρκτους).

Byla tudíž jejich sídla východně Langobardů k Labi, kde rozšířeni byli od Mesovia až k Trevě; zaujímali tak krajinu mezi Allerou a Labem.

O Angilech v těchto končinách zmiňuje se ještě Tacitus, aniž by i jen nějakým způsobem polohu sídel jejich označoval.

*) Zeuss 83.

Za to jmenují nám krajinu Angeln na poloostrově jutském a Engelin-gau na pravém břehu Unstruty, tak že Angeln jest na severu a Engelingau na jihu kraje, v němž dle Pt. Angili sídleli.

Kde bychom měli hledati krajinu Angliů, u nichž platil zákon tak zvaný Angliorum et Verinorum hoc est Thuringorum, jest do té chvíle sporno.

Pt. nemluví o Angilech co národu, ale spíše o národech Angilů. Z tohoto zřejmo, že ti kmenové, kteří u Pt. jsou nazýváni Angili, měli rozličná jména, která ale Pt. neuvádí. Snad jsou některá z těch, jež čteme u Tacita: Reudigni, Aviones, Varini, Eudoses, Suardones, Nithones a Anglii, o nichž nám Tacitus dále vypravuje, že ač jsou odděleni přec společně jedno božstvo »Nerthus« jménem t. j. matku zemi ctí. Že by všichni tito kmenové byli sídleli na poloostrově jutském, není správné, nebo Tacitus (Germ. 41) jasně praví, že část Svébie prostírá se do odlehlejších částí Germanie a připomíná je ihned za Longobardy uváděje je slůvkem »deinde«. Na poloostrově jutském měli svá sídla vedle Pt. Siguloni, Sabalingi, Kobandi, Fundusi, Charudi, tudíž kmenové jiných jmén než jsou ona, jež Tacitus nám připomíná. Tacitus nadto výslovně o těchto kmenech praví, že jsou to Svévové a tito patřili k Hermionům středozemním (Mediterranei). Určit sídla těchto kmenů jest dnes nemožno. Další o těchto kmenech při Teutovariich.

Jméno Angil lze srovnat s Úgil, jež nám uvádí na paměť kmen Úgličů neb Uličů v Rusku. Jméno to přichází dosud častěji co jméno řek a i osad jak Angel = Úhlava pak Ouhlejov, Ouholice atd. Ouhlý značí tolik co zvolna stoupající, lehce nakloněný, a tu můžem soudit, že Angili jest jméno topické, jímž označen lid na malých vyvýšeninách žijící. Jest tudíž skoro téhož významu co Langobardi.

Pod Angrivarii a Langobardy k jihovýchodu byli dle Pt.

Dulgumnii.

Tacitus nazývá je Dulgubiny (Dulgubnii, Dulgibini, Dulgitubini) a ukazuje zcela v souhlasu s Pt., kde máme sídla jejich hledati pravě: v zad Angrivariů a Chamavů jsou Dulgubnii a Chasuari a jiní ne zvláště vytčení kmenové; v čele přiléhají k Frisům. Když byli Frisové západně od Angrivariů, musíme Dulgubnie hledat na straně opáčné, totiž východně od nich. A tu přijdem do krajiny, kde dle výše uvedeného výpočtu byla města Tulisurgion a Tulifurdon, jež byla sídla Dul-gumniů.

Se slovy Tuli- (surgion, -furdon) a Dul- (gumnii) sluší srovnat později poblíž této krajiny se vyskytující: Tolli-feldun, Dulli-feld.

Poblíž Dulgumniů byli

Cheruskové a Kamavové.

O posléze jmenovaných pověděl jsem, že sídleli tam, kde dosud na jejich jméno upomínají nás jména měst: Hamm, Kamen, Hammeln atd. t. j. v horním poříčí řeky Lippe a při Veseře. Tu právě slovo Kamen připomíná nám Kamavy. Poněvač Chaimové, Chamavové, Kamavi byli sedláci, proto najdem příslušná jména na rozličných místech, ale jména ta ukazují nám také, že lid místa ona obývající byl trvale usazený, který se tudíž nestěhoval.

Zpráva Tacitova, že prý Chamavové a Angrivarii se do území Brukterů přistěhovali, Bruktery zahnali a zcela vyhubili, sluší považovati co pověst (narratur) nezaručenou.

Jako není tu pravé, že uvedení kmenové Bruktery zcela vyhubili (penitus excissis), tak také nebude správné, že Chamavové se do této krajiny přistěhovali. Zprávě této třeba rozuměti tak, že Sasové dobyli si nadvlády nad Angry a Chamavy, vytlačivše z téže vlády Bruktery.

Co se týče ustanovení polohy sídel těchto kmenů tu nalézáme, že ve zprávě Pt. jest neshoda. Týž praví, že za Kalukony jsou Cheruskové a Kamavové. Poněvadž Kalukoni byli po obou březích řeky Labe, tož ὑφ' οὕς nemůže značit ani směr severní ani jižní, an by takto přišli Cheruskové a Kamavové k Labi, kde nebyli, o směru východním nemluvě. Značí tudíž ὑφ' οὕς směr západní a tu dodává Pt, že sídlí až k hoře Meliboku. Hory Melibokos však dle jeho udání dosahovaly až k Labi: nebylo by tu tudíž pro Cherusky a Kamavy místa. Vedle toho ale dále se uvádí, že k východu od Cherusků byli Bainochaimové. Když byli Cheruskové od Kalukonů k západu nemohli k východu od Cherusků sídleti Bainochaimové. Z toho zřejmo, že jest tu neshoda, kterou třeba opraviti.

Především slušno uvésti, že μέχρι nemůže tu znamenati »až, ku«, nýbrž »na«, které se pojí s acc, tak že mají dotýčná slova zníti: Καμαυοὶ μέχρι τὸ Μηλιβόκον ὄρος. Nebo kdybychom čtli μέχρι τοῦ atd. pak by to značilo že Cheruskové a Kamavové sídleli v rovinách; avšak takových rovin, dle Pt., kde Melibokus dosahoval téměř až k Labi a kde i z levé strany Labe byli Kalukoni, by tu pro Cherusky a Kamavy nebylo; a poněvadž směr ukazuje od východu k západu, tak že tu by byla nejzápadnější hranicí Melibok, tož také nemůžeme říci ani pod ani nad Melibokem a nemůže Melibok být ani jižní ani severní hranicí. Pakli ale budeme moci μεχρί překládati slůvkem »na«, pak přijdou Cheruskové na Brocken

a hory Veserské a Kamavové dále k západu, kde také vedle ostatních zpráv zejmena sdělení dějepisných sídleli.

Při vyhledávání sídel Cherusků nesmíme se tu přísně vázat na slova starých spisovatelů, vypravujících nám o válkách Římanů s Cherusky a to proto, že války ony nevedli Cheruskové sami, ale že zúčastnili se jich mnozí kmenové germanští; ale poněvač v čele těchto kmenů byli Cheruskové, tož mluví se tu často o Cheruscích po případě o území jejich, kde by slušelo vyprávět o sdružení kmenů germánských po případě o sídlech těch sdružených kmenů.

Tacitus praví, že Cheruskové sídleli mezi Chauky a Chatty a dodává, že záhuba Cherusků byla i záhubou Fosů či Fusů, sousedního to kmene, který v neštěstí byl jim rovným spojencem, ve štěstí ale jim podřizen (tracti ruina Cheruscorum et Fosi (Fusi), contermina gens, adversarum rerum ex aequo socii sunt, cum in secundis minores fuissent). Jméno těchto Fosů či Fusů zachovalo se nám ve jménu říčky Fusy, přítoku to Allery. Poněvač tito Fusové jsou jmenováni contermina gens, jsou tím i hranice Cherusků v jednom směru udány.

První, který nám o Cheruscích zprávy podává, jest Caesar, (de bello gal. VI.-10), kde praví, že les Bacenis, jenž jest jakousi přirozenou hranicí, která Cherusky od Svévů dělí. Tímto ovšem, an les Bacenis jsou Caesarovi všecky hory na pravém břehu středního Rýna ležící, není pověděno ničeho více, jak že Cheruskové sousedili se Svévy, jak zde jsou jmenováni Chatti a sousedé jejich, čímž opět ničeho určitého není řečeno.

Z Dio Cassia vypravujícího, že Drůsus z území Sigambrů přišel do země Cherusků a došel až k Veseře, jakož i ze slov Velleja (II., 105) možno soudit, že Cheruskové bydleli na levém břehu Vesery. Než tu sluší uvážit, že zde vždy, kdy mluví o Cheruscích, nemíní se tím jen kmen Cherusků, ale Germani pod vedením Cherusků, že tudíž v dotýčné zprávě ustanovení sídel Cherusků hledati možno není. Pravil-li jsem, že sídla Chamávů byla na levém břehu a Cherusků na pravém břehu Vesery, nemínil jsem tím říci, že by sídla jedněch i druhých nepřesahovala i na protější břeh, vždyť Vesera mezi nimi hranici netvořila a také hranice mezi nimi zajisté v oněch dobách válečných ani pevné nebylo. Každé ustanovení hranic jest tu jen aproximativně možné.

Pokud jde o jméno, tu se Reichard (Germanien unter den Römern) domýšlel, že jméno to není německé, že lid sám tak se nikde nejmenuje a že snad jméno to přikládali jednomu kmenu německému Římané a jest mu nápadným, ač lid se nevystěhoval z té krajiny, ač ani Slované, Srbové neb Hunové se tu neusadili, přec

jméno to v krajině dotýčné zúplna zaniklo. Z tohoto posledního ovšem ničeho neplyne; za to správné jest domnění svrchu vyslovené, že název »Cheruskové« není německý, ovšem také neudělili názvu toho dotýčnému kmenu Římané, byť i jména toho užívali.

Pravidlem nepřikládali si jednotliví kmenové v dávnověku jmén, nýbrž byla jim rozličná jména od těch, s kterými se stýkali, zvláště jde-li o kmeny, kteří měli trvalých sídel na určitých místech, od sousedů jejich uštědřovaná. Tato prvotní jména jsou nejčastěji jména topická, dle rozličné povahy půdy, také někdy dle zaměstnání, kterým se od jiných lišili. Tak jsou dosud ti, kteří v horách bydlí, od těch, již jsou v rovinách, nazýváni Horalové, Horáci, ti zas, kteří jsou v močálovitých krajinách, Blaťáci. Podobně, jak jsme ukázali, mají jméno dle povahy půdy Brukteři, Langobardi, Frisi, Angrivarii a Angili.

V Tab. Peut. jsou Cheruskové psáni Chrestini (nikoliv Chrestpini, neb P patří k slovu jinému) a jsou Cheruskové (Cherustkové) či Chrestini tolik co naši Chrasťané. Slovem hrastje jest označen u Drslavic na Moravě horský svah a také pravidlem místa jak Chrasť, Chrasťany a pod. leží buď na hoře neb na svahu horském. I Vyšehrad co místo na hoře byl dříve zván hurasten. Se jménem tímto sluší srovnat jméno Carusadius, jak byl v starověku Kras (Karst) jmenován. Jménem Cherustků byli tudíž označeni obyvatelé, sídlící na svahu horském neb na horách, podobně jak Angili, vedle nichž sídleli.

Kdy Cheruskové-Sasové horské kraje při Veseře na Meliboku osadili, nelze určit, ale z toho, že Caesar jejich jméno a osídlení již zná, musíme soudit, že již nějakou dobu před r. 50. př. Kr. do krajin, v nichž je později nalézáme, přišli. K tomuto nedávnému osídlení ukazuje také nepřátelství, jaké za Caesara ještě mezi Chaty, obyvatelstvem to starousedlým, a Cherusky, lidem nedávno přišlým, panovalo.

Na jihu Kamavů sídleli dle Pt.

Chati (Χάτται).

Jménem Chatů označováni jsou prvotně obyvatelé chat, jinde Kati (Katovice), Kassi (viz Kasurgis), Kassuvarií a t. d. Později slují obyvatelé chat — chasa (chasník), odkud hessi. Slovo toto třeba srovnat s něm. haus, hütte; pomoř. kata (Kathe): alb. katun a lat. casa. Podobná místní jména jsou všude po Evropě rozšířena a zejména upomínají na Katy místní jména nyní spojená s Katy na př. Katz-bach (Kattenbach) atd., v Hollansku Kat-vijk = vesnice

Katů (Batavové a Kaninefati byli Chatové). Prachatice jsou prastaré chaty.

Z toho již možno soudit, že dle prvotního významu nelze mluvit o jakémsi territorielním obmezení obývatelů chat, poněvač nejde tu ani o jméno ethnografické ani o jméno topické. Proto také nazíván byl jménem tím všechen lid na pravém břehu středního Rýna a odsud k východu usazený, který jiného zvláštního jména neměl. V této rozloze uvádí také Caesar Svéby. Při Rýnu sídleli mezi Ubii a Sigambry, dále k východu sousedili na straně severní s Cherusky, na jihu byli za Ubii. V těchto končinách nacházíme také později obyvatelstvo Chaty zvané, pokud jiných jmén nemělo. Při Rýnu jsou dle Pt. Ingrioni, Intuergi a není tu Chatů více, obyvatelstvo jejich jména sídlelo pak jen při a na horách Pt. Abnobou zvaném Zde také vykazuje jim sídla Tacitus (Germ. 50) pravě, že sídla jejich počínají s hercynským lesem a že za lesem hercynským sídla jejich přestávají. (Chatti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant .... et Chattos suos saltus Hercynius prosequitur atque deponit.) Nesprávně tvrdí Tacitus, že Chaukové hraničí s Chaty, vždyť mezi Chauky a Chaty byla po celé severní hranici řada kmenů určitých jmén, tak že ne jeden ale všude nejméně dva kmenové Chaty od Chauků dělí.

Pravil-li jsem, že později Chati při Rýnu nesídleli, tož vztahuje se toto tvrzení na dobu Pt. V dřívějších dobách i po Caesarovi dosahovala sídla Chatů až k Rýnu, jak zřejmo ze zpráv Dia Cassia. Pokud jde o hranici jižní, tož dosahovali Chati dříve až k Mohanu; později ustupuje jméno jejich k severu a Tacitus nám sděluje, že s Hermundury bojovali o solné prameny as na řece Sále někde u Chyžice neb Veře, tudíž v Durynsku. O hranici východní promluvím při jménech následujících.

Vedle Chatů na straně západní pod Kamavy sídleli dle Pt.

Tubanti (Τούβαντοι).

Tacitus (Ann. I. 51, XIII. 56) uvádí je v sousedství Usipiů a Bojocalus (XIII. 55), praví o nich, že dříve, když Chamavové opustili krajiny kol Jissely, usadili se tam Tubanti a po nich Usipii. Vedle Tacita, jehož sdělení souhlasí tu s udáním Pt., třeba hledati sídla jejich kdes při řece Ruhře.

Tubanti náleželi mezi lid nestálých sídel jak Tenkteri a Usipii, s nimiž je stále ve spolku nalézáme a proto také když Tenkteri a Usipii postupovali k jihu, šli s nimi i Tubanti. až se konečně usadili v jihozápadní části Germanie, kde s jinými ještě kmeny utvořili spolek allemandský. V těchto krajinách připomíná jejich jméno město Tubinky (Tübingen).

Jinými sousedy Chatů na severu byli

Kasuari, Kasvari (Κασουάροι)

u Tacita Chasuari zvaní.

Již jméno samo poukazuje na Chaty, jest složeno z Kas či Chas a varii a sluší je správně psáti Chaso-varii = Chas-varii neb Kaso-varii = Kasvarii. Zde nalézáme záměnu »s« za »t«, jak Chata = chasa, kterou jsme seznali při jménu Kasurgis. Kaso-varii znamená cizince, kteří se přistěhovali do území Kasů. Tito Kasovarii jsou rozdílní od Chato-variů, o nichž bude později zmínka.

Pt. praví, že na východní straně horstva Abnoba zvaného pod Svévy jsou Kasovarii. Svévy jsou tu míněni oni Langobardi, o nichž se Pt. dozvěděl ze starých podáních a kteří již dávno v oné krajině přestali samostatný život žít a již uvádí se co Chamavi při hořejší Lippe a Veseře. Třeba tudíž sídla těchto Kaso-variů hledati na jihu Chamavů. Prvotní Kasové či Chasové byli částí Chatů a proto Pt. klade Chaty přímo pod Chamavy, takto Kasovarie nástupce Chasů = Chatů přecházeje. Proto zcela správně praví tu Tacitus, že v zádech Angrivariů a Chamavů jsou Dulgubini a Chasuari. (Angrivarios et Chamavos a tergo Dulgubini et Chasuarii cludunt.) Sídla těchto Kaso-variů dosud připomíná město Kassel*), které se v uvedené krajině, kde dle Pt. a Tacita Kasovarii sídleli, nalézá.

Kdy se Kasovarii do této krajiny přistěhovali, nelze nijak určiti; jen co domněnku dovolím si vysloviti, že asi přišli současně se sousedy svými, kteří se u řeky Emže (Amasia) přítoku Adrany usadili a odtud zváni byli Ampsivarii.

Vedle Kasovariů sídleli dle Pt.

Nerteani (Νερτεάνοι, Νερτερεάνες, Νερτέανες),

a sice sousedili s nimi na straně západní, kde dosud místní jména Nörten, Northheim sídla jejich připomínají. Co se významu slova týká tu upomíná nás jméno Nerteanů na litev. »nartas« = angulus, úhel (Matz 262), kout, roh a tu jest zajímavo, že právě nedalecí sousedé jejich byli Angili = Úglové, tudiž kmen, jehož jméno má týž význam co jméno Nerteanů. Müllenhoff (III. 323) prohlašuje jméno Nertereani za korrumpované a nikde neslýchané. Ale je-li Nertereani korrumpováno, jest Nerteani správno a dosud dochováno. Při té příležitosti chci říci, že jest zcela bezdůvodno

*) Abnobu klade Pt. na 31° v. d. a 52° s. š. tudíž poblíž místa Amasie, jehož polohu jsme určili na 27° 2' v. d. a 51° 10' s. š. a odsud k východu jest Kassel.

mluví-li se o tom, že mapa Pt. v této krajině jest hrozně popletena (Pt., dessen Karte hier in eine heillose verwirrung geraten ist); neboť při správném kritickém rozboru shledáme, že právě zde udání Pt. jsou tak přesna, že si lepších ani přáti nemůžem a že o popletení může mluvit jen ten, kdo správných rozdílů nečiní a kde podobná jména najde, všechna navzájem promíchá.

Tacitus Nerteany nejmenuje, týž praví tu jen, že v krajině té sídlí Chasuarii a *aliaeque gentes*, haud perinde memoratae.

Dále k východu byli

Danduti (Δανδοῦτοι).

Danduti či Dandové jsou naši Dúdové a město v jejich končinách jmenuje se dosud městem Dúdů: Duderstadt, jakož najdeme tu i Duden-rodt. Také myslím, že připomíná jich jméno staré hrabství Thudeffe. I u nás zachována jsou místní jména jak Dudin, Dudov; v Haliči Dudycza, Dudyň atd. a také osobní jméno Duda hojněji přichází.

Nejčastěji najdeme ale slovo to ve jménu Dúd-leby. Župy toho jména nacházíme v Čechách, Panonii i v Rusku; však místní jméno Dudleby téměř po celé střední Evropě, tak na př. Dede-leben*) u Brunšvicka, Dodeleben (2) u Magdeburku, u Gothy Tuttleben atd., v Raum Reg. 130., 249. připomínají se na severu Ohry: Dudici. Vedle toho máme Dudelange v Lucembursku, Dudendorf, Dodau v Holstýnsku, Duderstadt, Düddingen, Dodau v Oldenbursku, Dudenhofen, Dudenroth, Dodenau v Hessensku, Dudendorf, Dodow v Meklembursku atd.

Sem náleží také k r. 941 v Nordturingii připomínané Dudelon. Dle Kottova Sl. slovem Dóda, Douda nazívá se na Třebíčsku starý muž a Kollár uvádí Dódu co slavskopohanské božství.

Na jihu Dandutů byli

Turoni.

Tu vidíme, že zcela správně přišli jsme do durynské krajiny a sice do durynského lesa, který dle Pt. již tehdy obývali Turoni.

Pt. praví o sídlech Turonů, že pod Nerteany a Danduty jsou Turoni a Marvingové. Jsou-li sídla Nerteanů a Dandutů u Nörtenu a Dandutů u Duderstedtu, pak pod nimi k jihu sluší hledat sídla Turonů a vedle těchto k východu Marvingů.

Pod Nörtenem a Duderstedtem k jihu počíná ale Durynsko. Turoni jsou tudiž obyvatelé západního Durynska až k poříčí řeky

*) Mnoho psáno již o tom, co by »leven« (leby) »leben«, v češt. také »lupy« (Kozo-lupy) znamenalo. Máme za to že tu jde o označení sídel, »lubů«, t. j. sídel v zemi vyhloubených, o sídlech v jamách. Srv. Lubové—Ljubusi.

Verry: Od Turonů sluší rozlišovati Hermundury, kteří sídleli v Pomohání a byli r. 6 př. Kr. v krajině Markomanské usazeni, jakož i Teurio-chaimy, o nichž dále promluvím, kteří sídleli v jihovýchodním Durynsku a i v severo-západních Čechách.

Vedle těchto Turonů sídleli

Marvingové.

Sídla jejich musíme hledati východně od Turonů, poněvač Pt. výslovně uvádí Kasuary, Nerteany, Danduty, Turony a Marvingy na východní straně hor Abnoby.

Seděli tudíž Marvingové v krajině od Gotty k východu, kterážto krajina také kmenu slova »Mar«, o němž jsem se již zmínil (u Morionis), odpovídá.

V této krajině bydleli v jednu dobu také Markomani a kdyby slovo Mar nebylo topické, bylo by příhodno uvésti Marvingy ve spojení s Markomany.

Pod nimi sídleli

Kurioni,

tedy v krajině durynské. Co se jména týká, tu sluší je srovnávat s místními jmény jako Kúřím, Kuřim (Tišňovsko), Kuří vody, Kurovodice atd. a lze nalézti sem náležejících místních jmén všude, kde Slované sídlí neb sídleli.

Význam slova jeví se nám v maloruském »kurennyj«, »kuřeň«, značíci obydlí, okruh obydlený a třeba srovnat je s lat. »curia«. Byli tudíž Kurioni = Kúřané, Kúřímští. Jméno jejich nalézá se dosud v oné krajině ve vévodství Rudolfstadtském v místních jménech Kursdorf a poblíž jeho Kurau. Do této krajiny klade také Pt. Bi-kurgion.

Chaituori (Χαιτούωροι, Χαττάωροι).

Z výčtu Pt., že pod Marvingy jsou Kurioni a vedle nich Chaituori, musíme, an byl na straně východní již uvedl Varisty, hledati sídla těchto Chaituorů na straně západní a tu přijdeme do krajin Fulda—Wetzlar mezi řeky Fuldu a Lahn či do jižního Hessenska.

Tito Chaituori jsou, pokud nám spisy zachovány, jen ještě u Strabona jmenováni, který je jmenuje po dvakráte a vždy v pořadí: Cherusci, Chati, Chattuvarii (Χαττουαρίοι) a tudíž na jihu Chatů. Toto pojmenování u Strabona poukazuje k tomu, že lid ten byl jmenován Chatuvarii t. j. přistěhovalci do území Chatů, a tu také ze jména Chatu-varii seznáváme, že lid ten sídlel v krajině kdys

před tím Chaty obydlené a že tudíž zcela správně udává i Pt. sídla jejich v jižní části bývalé zemi Chatů.

Od těchto Chatuvariů jsou rozdílní Attuarii, o nichž mluví Vellejus. Ze slov Vellejových, že vstoupiv Tiberius do Germanie, podrobil si Canninefaty, Attuarie, Bruktery a pak obrátil se k Cheruskům, musíme hledati tyto Attuarie rec. Chato-varie mezi Kanninefaty a Bruktery, tudíž v Gelderland-u. Z Tacita (Germ. 29., Hist. IV. 12., IV. 15) víme, že část Chatů vystěhovala se již dávno před nar. Kr. k ústím Rýnu a byli tito Chatové tu známi pod jménem Batavů a snad i Canninefatů. Části území těchto Chatů—Batavů zmocnili se pak cizinci, kteří jsou jmenováni Chato-varii (Attuvarii).

Pod Chato-varii až k Dunaji byla sídla lidu, jejž Pt. jmenuje

Parmai-kampi (Παρμαικάμποι, Παρμαικάμπιοι),

a třeba tudíž hledati sídla jejich v krajině od Wircburku k Donauwörthu, tedy z části uvnitř ohražení (limes) římského.

Parmai-kampoi jsou jak Adrabai-kampoi, o nichž dále se zmíním, dvě jména a jest slovo Parmai-kampoi složeno z Parmai = Parmové a z Kampi a sluší správně je čísti Parmové - Kampové tak jako dále Adrabi - Kampové.

Jaký jest význam jména Kampi, o tom dnes již sporu není. Praví se, že to slovo keltické, ale my nalézáme je i v češtině i v němčině a jeví se tudíž co společné. Dodnes užívá se v češtině slova kampa ve významu místa vyvýšeného a tak i ostrov pražský slove Kampa. Periplus praví také:

Cartare post insula est,
eadem pridem (influxa et satis fides)
tenuere Cempsi . . .

Toto přece neznačí nic jiného než že obyvatelé tohoto ostrova byli Kempsi jmenováni t. j. ostrované nebo Kempsi jest právě významu topického, značící obyvatelstvo místa vyvýšeného = ostrova. Poněvač pak později význam jména toho přišel v zapomenutí a i jméno samo zašlo ustoupíc názvu specielnímu, proto se soudilo, že se Kempsi z tohoto ostrova později vystěhovali, kterážto dedukce ale ovšem správnou není. Podobného významu jsou i slova: Zákampí, kampovati jakož i kúpa; v němčině pak: Kamp, Champ, Kamm. Řeka tekoucí krajinou horskou jmenuje se pak Kamp, Champ, Chúba.

Kampové jsou obyvatelé sídlící na místech vývýšených, tudíž i na horách. Toto dosvědčuje Periplus, když usazuje Kempsy na horách pravě: »Cempsi atque Saefes arduos collis habent«, a na jiném místě: »unde Cempsis adjacent populi Cynetum a také Dionys periogeneta: »Κεμψοὶ ϑ', οἳ ναίοισιν ὑπαὶ πόδα Πυρηναῖον.«

Od ostatních horalů lišili se tito Kampové tím, že byli nazýváni Parmové. Význam slova toho jest neznámý. Bylo-li by dovoleno srovnat je s některým slov. slovem, tu nejvhodnější by bylo slovo »paramisko« = pláň a dle toho byli by pak Parmové Kampové = obyvatelé horských plání.

Zajímavé jest, že nedaleko odtud na pravém břehu dunajském poblíž jezera bodamského sídleli rovněž Kampové, jak ukazuje jméno místa Kampo-dún (Kempten); byli to snad ti, již jinde jsou jmenováni Cammuni. Na přestěhování se těchto Kampů do Germanie tam, kde Pt. umístňuje Parmai-Kampi neb rozšíření se Kampů na levý břeh dunajský dle slov Tacitových, že řeka hranici nečiní a že Kelti z Rhaetie a Vindilicie přešli až i do Germanie nemůžeme na jisto souditi, protože slovo Kampi jest významu topického a může se na rozličných místech dle povahy půdy naskytovati.*)

Za těmito kmeny sídleli dále k východu opětně od severu počítaje

Baino - chaimi,

a sice východně od Kamavů a Cherusků při řece Labi a jižně pod nimi na horách Sudetách

Teyriochaimi.

Ohraničení sídel těchto dvou kmenů lze s dosti dobrou jistotou provésti.

Hory Sudety u Pt. tvoří ony hory, které jdou od jižní části durynského lesa na východ až za Labe, obsahují tudíž část vysočiny durynské Smrčiny, Krušné hory a Krkonoše.

Zde kolem těchto hor a i na samých horách, pokud k obývání jsou spůsobilé, sídleli Teyriochaimové. Na severu od nich byli Bainochaimové, tudíž v zemích saských a i v části jižní Lužice při Labi. Jak z následujícího zřejmo bude, sídleli nad nimi Kalukoni, jichž město bylo Kalaigia a tím jest zároveň dána severní hranice sídel Bainochaimů. Na západu sídleli kmenové, které jsem již výše byl uvedl.

Obyvatelstvo těchto krajin bylo jmenováno Chaimové a dělilo se na dvě skupiny: na skupinu severní, která přijímala slůvko Bain-o a jižní, jež měla znak Teyri-o.

Chaimové jak Pt. udává sídleli i při řece Jissele a sice na pravém břehu jejím.

---

*) Snad i v severu Germanie byli Kampsiani, jest-li čtení Strabona místo Ampsiani — Kampsiani, jest správné.

Přihlížíme-li ku jménu samotnému tu nalézáme, že kořen jeho jest cham, o čemž jsem se již výše při Chaimech zmínil. Byli Chaimové lidé, mající pevná sídla a vzdělávající půdu; jde jen o to ustanovit, čím se Bainochaimové od Teyrio-chaimů lišili. A tu především třeba opětně přihlížeti ku významu dotýčných slov.

Ve slově Bain můžeme hledati kmen »ben«,*) který nalézáme také ve slovu »Ben-átky«. Benátky znamenají ale místo vyvýšené, vodou obklíčené, návrší v močálech, ostrov. Jsou tudíž Bainové tolik co Benátčané t. j. obyvatelé sídlící v krajích vodou obklíčených. A taková jest také krajina, kde dle Pt. Bainové sídleli. Dodnes zachovala se nám také v oné krajině místní jména toho kmene, jak Benn-dorf východně od Mohelnice (Müchеln) a tu jest zajímavé, že od místa tohoto as 3 kilometry k jihu jest Velká a Malá Kayna, tak že v jménu těchto dvou osad vedle sebe ležících (je-li Kayna místo Chaima) nalézáme Pt. Baino neb Beno-chaimy. Dále máme tu Bennstedt západně a Benevice východně od Dobrohory, Binnowitz u Jamné atd.

Zvláště pak jest tu interessantní, že v jedné části této krajiny nalézáme později obývatelstvo, jehož jméno má týž význam jak Bainové a sice Glomače.

Ditmar (I. 3)**) nám praví, že jménem Glomači nazývá se pramen kterési řeky a bařina u něho. Jest to řeka, která teče městem Lommatsch (Glomače) a krajina od tohoto města k severu a k severozápadu se prostírající. V polštině slove glom = zřídlo, pramen. Toto slovo glom sluší srovnat s naším »lom«, jež nalézáme v místních jménech Lom, Lomy, Lomany, Lomnice, Lomec, Lomná atd., jakož i vyše uvedené jméno města saského Lommatsch a které pravidlem znamenají místo v mokré, bařinaté půdě (něm. Bruch = Bructeri). Nalézáme tu také v saských krajinách několikráte Lohme, Lohmen ale i Lomnitz, Limeritz, jež mají týž význam. Glomači značí tudíž rovněž jak Bainové neb Bénové obývatele míst při vodách neb v krajinách močálovitých.

Při této příležitosti chci k tomu poukázati, že i německé jméno Glomačů = Dalemenci***) jest vlastně jméno slovanské. Glomáči sídleli prvotně při řece a v krajině Glomači zvané a odsud panství své na okolní sousedy rozšířili. Mezi těmi, kteří byly ať dobrovolně ať jinak s Glomači v jedno spojeni, byli i sousedé

*) V letech 805 a následujících píše se o výpravách Franků proti Beu-Vinidům. Máme snad rozuměti *Ben*-Vinidům, v kterémžto případě bychom opět Pt. Bainy nalézali.

**) Glomuzi est fons non plus ab Albia quam duo milliaria positus, qui unam de se paludem generans atd.

***) Isque a patre suo in provinciam, quam nos teutonice Delemenci vocamus, Sclavi autem Glomaci apellunt (Ditmar I. 2.).

jejich ku severu sedící při řece Dolenici (Döllnitz). Němci podle těchto Doleniců nazývali pak Glomače také Delemence a jest tudíž i Glomači i Dolenici (Dalemenci) jméno slovanské.

Pravý opak významu slova Bain jest význam slova Teyr.

Teyriochaimové jsou zváni Τευριόχαιμαι a i Τιριοχαῖμαι, Τειριόχαιμαι. Kmen slova jest tudíž Tyr = Tur t. j. vysoký, mocný. Jsou tudíž Teyriochaimové či Tyřané, obyvatelé hor. Dělili se jak z uvedeného zřejmo Chaimové v hořejším Polabí sídlící na Chaimy v nížinách (Bainochaimy) a na Chaimy v horách (Teyriochaimi.)

Toto dělení nalézáme i později, kde Teyriochaimům t. j. Chaimům horským odpovídá pojmenování »Charvati« a Bainochaimům či Chaimům v nížinách »Srbové«.

Že Chorvaté jsou obyvatelé hor, ukázal jsem na jiném místě, a také vždy prvotně Chorvaty na horách nalézáme.

Co se Srbů týká, to již byl prvotně Šafařík téhož mínění (Slov. st. I. okr. II. § 9.), že Srbové jsou obyvatelé nížin; však později toto své mínění změnil. Mám ale prvotní mínění Šafaříkovo za správné, neboť Srby nalézáme vždy v nížinách a také zde, kde dříve sídleli Bainochaimové, nalézáme později Srby, což ukazuje na týž význam slova Bainů a Srbů.*)

Pt. praví, že sídla Bainochaimů byla na východní straně Cherusků a Kamavů. Zde stala se při opisování Pt. zřejmá chyba. Jak jsem byl již uvedl, praví Pt., že na západu od Kalukonů sídleli Cheruskové a Kamavové, z čehož plyne, že na východu od Cherusků a Kamavů byli Kalukoni. Uvedl-li toto Pt. — a toto udání jest správné — pak nemohl hned na to říci, že na východní straně Cherusků a Kamavů jsou Baino-Chaimové, nebo pak by byli na západu Baino-Chaimů Cheruskové a nikoliv na západu Kalukonů.

Zde se stala jak praveno při opisování Pt. očividná chyba. Přihlížíme-li totiž k popisu kmenů, jež Pt. v Germannii uvádí, tož nalézáme, že nejprvé uvedl kmeny, jež sídleli při Rýnu, na to přejde k udání sídel kmenů při pobřeží, počínaje od ústí Rýna až k ústí Visly; pak přijde k určení hlavních kmenů Svevských od Vesery k Visle a na to opětně k oněm, kteří sídlí mezi Svevy a kmeny pobřežními od Emže k Visle; na to obrátí se od Visly a jde na zpět až k Cheruskům a Kamánům na Veseře.

Nyní budeme čekat, poněvač kmeny mezi Abnobou a Rýnem již uvedl a pod Cherusky Abnoba na severní straně počíná,

*) Poukazuji tu ku jménu řek jako: Sirbes, Zerbis (Zerbis fluvius in Tigrin cadit. Plin. VI.) obě v Malé Asii, Surb přítok Rýna u Klingnau; Srbina = potok v Židovicích u Mostu. Sw. sskr. »sru« = téci (Ister), také »sorbere« = píti. Serbi byli dle Pt. u maiotického jezera (VI.), tudíž při vodě a rovněž i u Pt. (V. 8.) jsou Serbi mezi Keramskými horami a řekou Rha t. j. při řece Serpe, jež se u Sarepta vlévá do Volhy.

že počne vypočítávat kmeny od Abnoby na jihu pod Cherusky se nalézající.

A to mne vede k tomu, že tu jest přepsání a že nemá být čtěno za slovy »Χαιρουσκοί καί Καμαυοί μέχρι τού Μηλιβόκου όρουσ« hned »ὧν πρός« atd., nýbrž že za slovem ὄρους má býti tečka a že na to má následovati: Πάλιν ἀπ' ἀνατολῶν μὲν τῶν Ἀβνοβαίων ὀρέων οἰκοῦσιν ὑπὸ τοὺς Σουήβους Κασουάροι, εἶτα Νερτερέανες, εἶτα Δανδοῦτοι, ὑφ' οὓς Τούρωνοι καὶ Μαρουίνγοι a na to hned svrch uvedené: ὧν πρὸς ἀνατολὰς περὶ τὸν Ἄλβιν ποταμὸν Βαινοχαῖμαι, ὑπὲρ οὓς Βατεινοὶ καὶ ἔτι ὑπὲρ τούτους ὑπὸ τὸ Ἀσκιβούργιον ὄρος Κορκοντοὶ καὶ Λοῦγοι οἱ Βοῦροι μέχρι τῆς κεφαλῆς τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ, ὑπὸ δὲ τούτους πρῶτοι Σίδωνες, εἶτα Κῶγνοι, εἶτα Οὐισβούργιοι ὑπὲρ τὸν Ὀρκύνιον Δρύμον.

A když takto došel Pt. zpět k východní hranici, počne opět od Abnoby: »ὑπὸ δὲ τοὺς Καμαυοὺς Χάτται atd.«

Když takto tuto část Pt. popisu Germanie upravíme, pak nenajdeme nikde sporu, a zachováme směr popisu, kterého se Pt. v Germanii přidržoval. Dle toho pak uvidíme, že svrch uvedené »ὧν πρὸς ἀνατολὰς« vztahuje se ne na Cherusky a Kamavy, ale na Kasuary, Nerteany, Turony a Marvingy a tu přijdeme do krajiny, o níž jsme uvedli, že byla Bainochaimy osazena.

Pod horami Sudetami sídleli

Varisti (Οὐαριστοί, Οὐαριστή, Νουαριστοί),

a třeba tudíž sídla jejich hledati pod Teurio-Chaimy.

Ve středověku nazívána krajina bavorská kol Beyreuthu Variscia a v městě Hof-u byla curia Variscorum

Tacitus (Germ 42) praví, že vedle Hermundurů bydlí Varisti (Varisti jedni, jiní Naristi, Narisci). Poněvač Hermunduři, jak později ukážu, osadili severozápadní část nynějšího Bavorska a jihozápadní Durynsko, nebo sídleli s Chatty při solných pramenech, tož sousedili s nimi právě v té krajině, kde Pt. usazuje Varisty a sice u měst Menosgada a Bergion.

Varisti znamená lid odjinud přišlý, který se v této krajině usadil. A tu je význačné, že právě v této krajině nálézáme jméno měst jak Menosgada a Bergion zřejmě německá, která se od ostatních kolem ležících liší. Byl to tudíž zvláštní kmen německý, který nese jméno svého přicestování.

Přichází také často jméno Naristů místo Varistů a jest spor, zdali u Tacita má být čteno Varisti či Naristi, již jsou uvedeni co sousedé Markomanů. Toto zaměňování stalo se tu ne snad nedopatřením opisovatelů, ale z toho důvodu, že asi vedle sídel Varistů byla sídla Narů či Norů. Jak Tacitus praví, netvořil Dunaj žádnou hranici a obyvatelstvo z pravého břehu dunajského rozši-

řovalo se i na levý břeh. A tak i Norikové rozšířili se i na levý dunajský břeh. Hlavní sídlo jejich bylo tu asi Norin-berg t. j. hrad Norů.

Později jmenována byla krajina tato župou Norů = Norogau, z čehož během doby vzešlo Nordgau. Poněvadž tento kraj Norů byl vedle Varistů, proto stávaly se záměny mezi Varisty a Naristy.

Pod neb u lesa Gabréty byli

Markomani.

Z udání Pt., že za Parmaikampy uvádí Markomany a že klade je mezi Parmaikampy a les Gabretu nalézáme, že sídla jejich byla ve východních Bavořích na levém břehu Dunaje. O tomto kmenu třeba obšírněji promluviti, což se stane ku konci tohoto pojednání.

Za Markomany, tudíž z druhé strany lesa Gabréty, sídleli

Sudini (Σουδεινοί, Σουδηνοί, Σουδινοί),

jichž domov byl tudíž v jižní polovici Čech. Kmen tento dosud připomínají tu místní jména: Sudomiř (dvakrát), Sudoměřice, Sudiměřice, Sudějov, Sudin, Sudislav, Sudislavice, Sudkovice, Sudslav. Jméno jejich připomínají i hory Sudety.

Co se jména týká, tož třeba toto srovnati se slovy jak sud (nádoba), sudýnek (košík), suden (košík, police, střcz, misník). Slova tato kmene *sud* znamenají tu obydlí, neb co k obydlí náleží a možno tu poukázati ke jménu Sysel, Susel (Suselci) = obyvatel pevného sídla, jakož i ku kelt. (wallis) sudd, sudden, suss, znamenající stáj.

Sudyni jsou tudíž obyvatelé pevná sídla mající a rovnají se tu našim Sedličanům.

Pod Sudiny až k Dunaji byli

Adrabaikampi (Ἀδραβαικάμποι, Ἀδραβωκάμποι).

Sídlá jejich byla tudíž na Šumavě a zejména v Rakousích na levém břehu dunajském.

Jak jsem již při Parmaikampech ukázal, skládá se slovo to ze dvou jmén: *Adrabai* a *Kampoi*. Poslední připomíná nám jméno řek Kamp, Chúby (Kouby), z nichž první jest v Bavorsku a tekouc ze Šumavy, vlévá se u města Kouby (Cham.) do řeky Řezna (Regen) a druhá rovněž v Šumavě počínajíc, teče Horními Rakousy do Dunaje. Přítok prvé jest Kubice. Vedle nich máme v krajině mezi těmito řekami, Koubami, místa Kamp (2), Kampichel v Dolních Rakousích.

O významu slova toho jsem již promluvil a zde jen opakuji, že Kampi značí tolik co obyvatelé hor. Co se pak druhého slova týká, srovnává je Šembera se slovem »dravý«; však přichází také příjmí »Hadrava« a vedle toho místní jméno Hadravova Rosička. Tu třeba zvláště k tomu poukázati, že právě v krajině. kde bylo Abiluum (Světlá v Horních Rakousích) jsou 4 místa, která se jmenují Tra-berg, která k těmto Adrabüm poukazují.

A nyní přicházíme na Moravu.

Pt. jmenuje nám ve své Germanii také »'Ορκονιόν δρυμόν« t. j. hvozd Orkynský, který jak jsem již pověděl jsou moravskoslezské Sudety či Jesenické hory v širším slova významu, pak moravské Tatry neb Beskydy neb Javořiny.

Pod těmito horami k jihu byli

Kuadi.

Tito sídleli dle Pt. v oblasti, jejíž hranice tvořily: hvozd Orkynský na severu, na západ Železné hory, k jihu les »Lúna« zvaný a na východ hory Sarmatské. Jest to území celé téměř Moravy a i část západní Slovače až po řeku Váh. Neříkám, že celou tuto krajinu měli osazenou Kuadi, nýbrž jen poukazuji k tomu, že velkou část takto uvedené krajiny měli ve svém držení.

Tacitus (II. 63) praví, že těm Markomanům a Katům (Chatům), kteří s Marobudem a Katvaldou odešlí a kteří usazeni byli mezi řekami Marus a Kusus, byl dán Vannius z kmene Kuadů za krále. Tato krajina mezi řekami Marus a Kusus jest však tak zvané moravské pole a okolí a poněvadž Vannius byl i králem Kuadů, tož patrno, že tito poblíž a to na severu moravského pole sídleli. Že ku krajinám kvadským náležela i západní část uherské Slovače plyne z toho, že M. Aurelius psal spis svůj Πρὸς ἑαυτόν mezi Kvady při řece Hronu.

Hranice panství Vannia k východu připomíná také Plinius, pravě: »A Maro, sive Duria est a Suevis regnoque Vanniano diremens eos«, kde Marus jest Morava a Duria snad Váh. Západní hranici území kvadského tvořily τὰ Σιδηρωρυχεῖα t. j. železné — Žďárské hory.

Jméno Kvádi, jež píšou Κουάδοι, Κουουάδοι, Kvadi, jak již Joanes Severinus měl za to, jest z jazyka slovanského a znamená spracovatele kovů. Kúti, kovati jest téhož slovního kmene a Kuadi neb Kuvadi či snad Kuvati jsou kováči, kovali, kováři. Pt. praví o nich, že seděli u železnýeh hor neb v železných horách, což právě jest ve spojení s jejich jménem, že spracovávali železo. Jméno své obdrželi Kuvati vedle svého zaměstnání jako Kotini,

kteří jim byli částečně poplatni. (Tac. G. 43.). Poněvadž nelze dobře myslet, že by oni Keltové, kteří přišli až do slezských hor, byli se tu osadili proto, aby železo dobývali, ale spíše lze soudit, že učinili tak z toho důvodu, aby zlato dobývali, jak i jinde tito keltičtí kovkopové, vedle svého zaměstnání Kotini zvaní, byli činili, tož mám za to, že Kotini teprv tehdy, když Kotini zlaté doly z valné části vyčerpali, obrátili se i ku spracování kovu méně cenného, železa a tu vyvíjeli tutéž činnost jak Kvádové. V krajích, ve kterých dle Pt. Kvadové sídleli, jest také železné rudy dostatek a také část českomoravského pohoří sluje dosud železné, žďárské hory a lze železa nalézti po celé Moravě a i v západní uherské Slovači, kde dílem dosud jest způsobem primitivním spracováno, a kde jména železných žďárů (hamrů, hutí) dosud na spracovatele železa upomínají.

Poněvač jménem Kvádů označeny jsou osoby, zabývající se určitým řemeslem, tož jasno, že v oblasti Kvádů žili nejen tito řemeslníci ale i osoby, jež i jiným způsobem výživu si hledali, zejmena rolníci — Burové a pastevci — Visové.

Když se s Kvády v historii setkáváme, tož nalézáme je již pod silnou vládou královskou a sice pod vládou dědičného krále z rodu Tudorova-Vannia, který říši svou k jihu až k řece Dunaji připojením území, kde usazeni byli průvodčí Marobudovi a Katvaldovi a ku západu až ku českému lesu, k území kdys markomanskému, jak patrno z toho, že i Hermenduři*) se boje za svržení Vannia súčastnili, rozšířil. Po svržení Vannia rozpadla se říše Kvadská ve dvě části a tu pak později, jak z Ammiana, Zosima a jiných zřejmo, jméno Kvadů udrželo se jen na východu v horách sarmatských — nyní západní Slovač — odkud Kvadi spolčeni se sousedy Sarmaty vedli války s Římany:

Na jihu Kvadů byli

Baimi

na moravském poli a okolních krajinách, dosahujíce tak k Dunaji. O těchto Baimech pojednáno obšírněji v článku o Markomanech.

S těmito Baimi hraničili při Dunaji na jedné straně

Terakatrii (Τερακατρίαι Τερακαγρίοι)

na druhé

*) Z toho, že vezdy Římu věrní Hermunduri súčastnili se vzpoury proti Vanniovi, lze soudit, že stále rostoucí moc Vanniova zdála se již Římu nebezpečnou a proto působono ku jeho svržení a rozdělení, tudíž také seslabení moci Kvadů.

Rakati (Ῥακάται, Ῥάκται).

Především musím uvésti, že jest spor o to, byli-li Terakatrii od Dunaje čítaje na pravé a Rakati na levé straně Baimů či naopak. Tu poukazují jedni k tomu, že πρὸς τοῖς Κάμποις značí vedle Kampů a že tudíž Rakati patří na stranu západní, co jiní čtou πρός τοῖς κάμποις, při ohebech (Dunaje), uvádějíce, že místo ἡ κάμπη může se užívati ὁ κάμπος*) a ti kladou Rakaty ku straně východní.

Záhadným jeví se nám jméno Terakatrii. Obecně**) má se za to, že sluší tu čísti οἵτε Ρακατρίαι. Je-li toto správné, pak na první pohled zřejmo, že kmen obou jmén i Rak-a-triů i Rak-atů jest tentýž a rozdíl jest jen ve tvoření jména. Známost těchto jmén přišla ze strany římské a my víme, že Římané cizá jména přetvořovali a si přispůsobovali rozličným spůsobem. Tak nalézáme, že Usipi-e píšou Usipe-ti a jinde zas z kmene Bruch učiní Bruch-teri neb z kmene Tench Tench-teri. Zde při Dunaji nalézáme ale přetvořeni obojím způsobem a sice jednou Raka-ti a po druhé Raka-tri (teri) a z těchto Raka-trů učinili Řekové Rakatrie.

Jak již byli jiní pověděli a jak také později ukážu, byli Baimové onen lid Markomanský, který po pádu Marobuda a Katvaldy do krajin moravského pole byl usazen. Před r. 18 po Kr. tito Baimové zde nebydleli. Tehdy také nebylo mezi Rakatrií a Rakaty rozdílu a veškeren lid při Dunaji od Adrabai-Kampů k východu až téměř ku východní hranici Germanie byl jmenován jedním jménem, jehož slovní kmen byl rak. Usazením Baimů do moravského pole rozdělen byl tento lid ve dvě skupiny západní a východní, z nichž Římané pojmenovali jedny Rak-a-trie a druhé Rak-a-ty.

Slovní kmen »rak«, který nalézáme také ve slovech: rak, rákos, raka (slov. vodovod), rake (brdlení v řece Matzenauer C. Sl. 288), rakovice (vrba), rakytí (rokytí), řeka a dále ve jménu Rác†) (Raitz = Srb), má význam vody neb toho, co jest ve vodě, při vodě. Od slovesa rakati, jež se nám nedochovalo, bylo pak příč. př. č.: rakanti t. j. obyvatelé při řece, z kteréhožto slova povstalo pak Rakousi††), jež se nám až na naše doby zachovalo. Rakousi znamená tu obyvatele při řece Dunaji a dle nich pak pojmeno-

---

*) Srv. Wilberg (Cl. Pt. Geografia: ταῖς καμπαῖς, placet Grash. nisi ὁ κάμπος recentior forma sit pro ἡ καμπή.

**) Tak četl již Šafařík (Sl. St. 703.)

†) Rácové slouli obyvatelé při Dunaji od Prešpurku na východ a jest tu také město Rajča (Retze-Ratzersdorf).

††) Tak značí: Čertousi = črtající či písaři a ne Čerto-vousy, Hněvousice = místo hněvajících atd. Dosud užívá se v jižních Čechách pojmenování kibice u karet »koukant« t. j. koukající se.

vána i země Rakousy i jednotlivá místa a hrady v této zemi jak Retz r. 1100 Rakous, v středověku také Ragatz), Raabs (v 11 stol. Rogacs.*)

Pravé jméno těchto Rakatů a Rakatriů bylo tudíž Rakonti.

6. Když jsme takto veškerým kmenům, které Pt. na levém břehu labském uvádí, jakož i oněm při Dunaji, našli místa, která jim Pt. vykazuje, přejděme k sídlům oněch, jež mezi Labem a Vislou jmenuje. Tu nejprve nalézáme

Semnony (Σέμνονες).

Tito sídleli východně od Angilů mezi řekami Labem a Odrou, tudíž zejména při řece Hobole a přítocích jejích čili v krajinách, ve kterých později nalézáme (dle Šafaříka): Ratary, Ukrany, Rječany, Stoderany či Havolany, Březany, Lekusice a Semčice. Klademe-li Angily do staré marky (Altmark), byli Semnoni ve střední marce (Milttelmark).

Semnon povstalo ze »Semen« neb »Zemen« jak Zeman = Zemanin a kořen slova jest Sem neb Zem. Starosl. »sěm« značí osobu, člověka taktéž i »Semen«, co »Zeman« označuje majitele země, půdy. Znamená tudíž jméno Semnoni buď lidi vůbec neb majitele půdy. Tacitus praví, že Semnoni jsou za nejstarší ze Suevů považováni (Vetustissimos nobilissimosque Sueborum Semnones memorant), čímž má být pověděno, že z nich Svebové pošli, že oni byli jaksi Semeníci Svébů a tu právě slovo »semeník« se kryje se slovem Semnon; však týž praví o nich, že jsou nejvznešenější mezi Sueby, tudíž »Zemani«, ve významu slova námi užívaném.

Dle Pt. krajinu jejich prostupuje les Semana t. j. zemanský les.

Ve svrchuvedených slovech Tacitových jakož i v dalších (fides *antiquitatis* religione firmatur), že věrohodnost starobylosti jejich jest náboženstvím prokázána (inde initia gentis), dochováno nám lidové podání, že krajina, kterou Semnoni obývali, považována byla za původní bydliště všech Svébů a že odtud ze země Semnonů rozšiřovali se Svébové na krajiny ostatní.

Území Semnonů bylo rozsáhlé, obsahovaloť na sto žup, z nichž ovšem každá měla své jméno, čímž se asi stalo, že společné jméno »Semnonů« zanikalo.

Později připomíná je pouze župa »Semčici« (Šaf. sl. st. § 44. 6) při Labi nad Magdeburkem. Za to zachovalo se nám snad jméno

---

*) Místních jmén téhož kořene jest jinde mezi Slovany hojnost jako: Rakov, Rakovník, Rakousy (okr. Turnovský) atd. tak, že jen v Cislaitanii lze jich na 60 napočísti.

»Semnon« co »Zeman« = statkář jakož i semen = vojín (pol.). Význam slova Semnonů a snad i poukaz k tomu, že zde jest kolébka Svévů, nalézáme u zeměpisce bavorskéko, kde praví: Suevi non sunt nati, sed **seminati**. Zde třeba také poukázati k tomu, že význam kmenového slova »semen«, jež nalézáme ve slovu »semeno« jest také ve jménu Spori jak Prokop i Anty i Slovany jmenuje. Slovo »σπόρος« znamená »semeno« a jest tudíž Spori řecký překlad jména Semenů. Znamenať snad i Semnoni či Seméni i Spori tolik co rolníci.

Tacitus vypravuje o místu, kdež zvláště nábožensk é obřady u Semnonů byly pěstovány následující: Potvrzení jejich (Semnonů) starobylosti podává náboženský zvyk. V určitou dobu sejdou se v lese svatém, zasvěcením otců a ctihodným stářím veškeří národové tetéž krve zastoupeni poselstvím, obětují za celek člověka a pak provozují hrozné slavnosti barbarské bohoslužby. A ještě jinak poctívají tento háj. Nikdo nevstoupí do něho jinak než svázán, zjevuje tím, že jest od moci božstva odvislý. Padne-li někdo, nesmí být postaven, aniž smí vstáti; po zemi válí se ven. A toto celé pobožné blouznění poukazuje k tomu, že jest zde kolébka národa, zde vším vládnoucí bůh, jemuž vše jest podáno a služebno.«

A Hellmond ve své kronice rovněž v bývalé krajině Semnonů uvádí místo bohoslužby polabských Slovanů u Redariů a to v Rethře. Tito Redarii či lépe snad Radové, poněvadž u nich ctěn byl Rade-gast t. j. bůh Radů (gast = něm. Gott), sídleli v téže krajině co Semnoni a tu možno se domnívati, že popis bohoslužby Semnonů na určitém místě konané vztahuje se na bohoslužbu v Rethře. Také Dio Cass. zmiňuje se o jakési kněžce u Semnonů, zvané Ganna (Hanna), která s králem Semnonů Masyem přišla za Domitiana do Říma.

Za Semnony k východu mezi řekami Odrou a Vislou byli

Bugunti (τῶν Βουγουντῶν, Μουγοώταις).

Sídla jejich byla tudíž v poříčí řek Varty, Obry a Noteče.

Mnozí spisovatelé mají za to, že zaznamenání Pt. »Bugunti« jest chybné a že místo toto sluší psáti Burgundi, kteří prý v této krajině žili a odsud později k Rýnu se vystěhovali. S tímto nesouhlasím.

Poprvé o Burgundech činí zmínku Plinius: Vindili: quorum pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. Zde udává nám Pl. jména čtyř kmenů sídlících při baltickém moři Burgundi jsou obývatelé ostrova Bornholmu, který u Wulfstana se jmenuje Burgendaland a jejž Islanďané jmenují Borgunder-holm a tudíž sídlí jinde jak Bugunti. Za to ale sluší doznati, že dosahovali-li Bugunti

k Visle, byli sousedé jejich za Vislou k východu u Pt. Frugundioni (Φρουγουνδίωνες, Φρουνγουνδίωνες, Φρουνγουδίωνες). Však když tu i připustíme, že Frugundioni jsou Burgundi, tož z toho nijak nenásleduje, že i Bugunti jsou Burgundi a není Bugunti žádná »unform« jak Müllenhoff píše.

Kmen slova Bugunti jest »Bug« a jménem Bug označena jest řeka, přítok Visly z pravé strany právě proti místům, kde dle Pt. sídleli Bugunti asi v té krajině, kde byli Frugundioni. Řeka tato temení v Haliči u vsi Wercho-**buzi**.

Máme ale i jinou řeku Bug dříve Hypanis jmenovanou. Obývatelstvo při této řece v Haliči sedící jest jmenováno Bugané, při prv jmenovaném přítoku Visly — Bužané a jsou tak jak Nestor svědčí jmenováni po řece Bug-u. Jsou tudíž obývatelé při řece Bugu jmenováni Bugani, Bužané a jsou i Bužici, Buzici téhož slovního kmene.

Bydleli-li Bužané na pravém břehu Visly, pak bylo-li jméno to podle jména řek a bylo-li jménem Bug nazváno v okolí více řek, není důvodu proč by i proti ústí Bugu do Visly z pravé strany nebyla také nějaká řeka Bug na levé straně Visly. A vskutku také později jmenují se i na levém břeku Visly a to právě v krajině kde dle Pt. sídleli Bugunti — Bužané.

Zeměpisec bavorský vypravuje nám o kmenech zvaných Busani a pak Besunzani, o nichž třeba tu zmínku učiniti.

Soupis tak zv. bavorského zeměpisce jest nekrytická směsice jmen kmenových s udáním počtu měst jednotlivých kmenů tak, jak zeměpisec ten se o oněch kmenech dílem dle pověsti, dílem ze spisů dozvěděl. Poněvač pak sdělení svá měl z několika stran, tož ovšem se mu přihodilo, že jeden a týž kmen, jedno a totéž obývatelstvo jmenuje rozličnými jmény, ba že celou řadu kmenů vypočítává dvakráte.

Nejlepší ovšem jsou sdělení po hranicích franské říše.

Zde nám uvádí od severu čítaje: Bodrce, Vilce, Liňany, Bethenice, Smeldingon, Morizany, Hobolany, Srby, Dalemince, Beheimare, Marharie, Vulgary a Merehany. Poněvadž, jak praví, všickni tito národové sídleli severně Dunaje, tož zřejmo, že Vulgary klade mezi řeky Tisu a Dunaj. Později ale uvádí jinou zprávu, která počíná: Ungare, Vislané, Slezané atd. Z toho zřejmo, poněvadž Ungari jsou vedle Vislanů a Slezanů, že i sídla těchto jsou v krajích kde dříve uvedl Vulgary. Vedle těch, již prvně uvedl, sídleli pak následující: Osterabtrezi, Milosi, Phesnuzi, Thadesi, Clopeani, Zuireani, Busani, Sitici, Stadici. Šafařík klade tyto kmeny dílem k Bulharsku dílem do Ruska, ale neprávem; neboť dotýčný zeměpisec výslovně praví, že sídlí vedle oněch, již byly při hranici **franské říše** (Isti sunt, qui **juxta** istorum fines resident). Mluví tu

tudíž o sousedech sídlících od Labe k východu a na obou březích Odry. Dle toho rozděluje Bodrce na severní a vedle nich východní (Ostrabtrezi), kteří sousedí a Milčany a dále jmenuje Dědošany (Thadesi), Bužice (Busani) a vedle nich z jedné strany k severu Sitice (kol Štětína) a k západu Stadice jinde Stoderany zvané. Na konec pak přidává sdělení o kmenech v Slezsku a ve vůkolí, kde nám opětně uvádí Dadosesani (Dědoši), Milzane (Milčané), Besunzane (Busani = Bužici) atd. Zajímavé jest, že čím méně má známostí o některém kmenu, že tím více mu dáva měst; mají tudíž kmenové známí měst málo a ti, kteří sídlí na severu mezi Odrou a Vislou a dále na východ mají vždy měst na sta, ač právě tam bylo poměrně měst méně.

Pro nás má sdělení zeměpisce bavorského tu cenu, že nám při Siticích uvádí kmen Busanů = Bužanů t. j. že na témže místě, kde dle Pt. sídleli Bugunti, jsou v 9. století po Kr. Bužané.

Hlavní město těchto Bužanů bylo Businc. Kde toto místo bylo, jest neznámo. Dětmar nám vypravuje, že Othelricus r. 1015 jakési velké město jménem Businc dobyl a ohněm zničil. Vedle vypravovaného děje lze soudit, že město to bylo mezi Odrou a Vislou, však určit jistě polohu jeho není možno.*)

Než dostačí nám, že jméno bývalých Buguntů i později v této krajině lze nalézti a že tudíž nijak není dovoleno Bugunty na Burgundiony překřtíti. Spíše ještě dalo by se tvrditi, že i Frugundioni Pt., kteří sídleli na Bugu a kteří měli za sousedy na západu Bugunty sluší míti také za Bužany, kteří později v těchže místech také sídleli.

Šafařík odvozuje jméno Bugu od jakéhosi nyní u Slovanů již v zapomenůtí vešlého slova »buga« srovnávaje je s lit. »banga« = vlna (unda), jež as značilo tolik co něm. »bach« = řeka.*) Byli tudíž jménem Buguntů označeni obývatelé při řece či řekách bydlící.

7. Mezi Svévy: Angily, Semnony a Bugunty z jedné a kmeny pobřežními s druhé strany vykazuje Pt. sídla menším kmenům a sice mezi Sasy a Svévy Teutoarium a Virunum, mezi Farodeiny a Svévy Teutonům a Avarpům a mezi Rutikleii a Bugunty Ailvaionům. První čtyři kmenové sídleli tudíž mezi Veserou a Odrou a poslední mezi Odrou a Vislou.

Pt. uvádí nám tu především mezi Sasy a Svévy Teutonoarie a dále k východu

---

*) Mínění Ursinovo, že by to bylo Schwibuzin není správné, nebo slovo to povstalo spojením ze Schwib a týn, nelze je tudíž dělit na Schwi-buzin. V krajině uvedené jest ale u Slavy Bussin a u Kronc Busykowo, čímž jen tolik chci říci, že podobná jména tu lze nalézti.

*) Srv. Sl. St. § 22. 3.

Viruny.

Sídla Virunů udává nám Pt., když určuje, kde byla města Virun a Virice, neboť Viruni jsou obyvatelé města Viruna. Jak jsem byl již při jmenovaných městech uvedl, jest význam slova vir = pramen a Viruni jsou tudíž obyvatelé vod plných, močálovitých krajin při Odře pod Sitiny.

Dále praví Pt., že mezi Farodeiny a Svébi jsou Teutoni a dále

Avarpi (Αὔαρποι).

Byli-li Viruni sousedé Sitinů k jihu, byli Avarpi sousedé jich k severu. Dosud dochováno nám jméno místní Warp v kraji, kde Avarpi sídleli a sice v těchže místech, kde bylo Pt. jmenované Lakiburgion, kteréž tudíž bylo sídlo Avarpů. Mínění Müllenhoffovo (Zeuss 133) jako by Avarp bylo zkažené z Varinů, jest docela bezdůvodné, poněvač jméno Warp dosud v těchže místech, kam Pt. Avarpy klade, přichází.

Na západní straně Virunů a Avarpů byli

Teutonoarii (Τευτονοάροι, Τευτονοάριοι) a Teutoni (Τεύτονες)

a sice byli v tom pořadí, že pod Sasy byli Teutonoarii a za nimi k východu Teutoni.

Rozprostíral se tudíž kdysi kraj Teutonů od Avarpů a Sitinů či téměř od Odry až do poříčí Labe — a dbáme-li toho, že krajina, kde Varus byl Arminiem poražen, zvána byla teuto-burgským hvozdem, z čehož možno soudit, že i místa ta náležela kdys Teutonům — tedy as do poříčí řeky Emže.

První, který nám Teutony jmenuje, jest Pytheas pravě o nich, že kupují od sousedů svých Guttonů jantar. Z toho zřejmo, že Teutoni za dob Pytheových snad i mezi Odrou a Vislou sídleli aneb že jmenoval Pytheas, či ten, jenž mu dotyčné sdělení učinil i ten lid, který sídlel v oněch krajích, Teutony. Sdělení toto jest veliké důležitosti, nebo z něho seznáváme, že v době, kdy Pytheas podnikl svou cestu po moři, což bylo as kolem r. 350 př. Kr. Teutoni již na západní straně Visly sídleli a obchod v jantaru provozovali. Vedle Mely bydleli Teutoni také na ostrovech zálivu Kodanského.

Druhou zprávu o Teutonech nalézáme při tažení Kimbrů k jihu. Spisovatelé římští udávají tu počty Kimbrů a Teutonů tak veliké, že nemůžeme věřit jejich správnosti. Nebo kdyby bylo pravda co Plutarch (Marius) praví, že bylo bojovníků Kimbrů

a Teutonů na 300 000, pak přičítaje k tomu ženy, děti a otroky, bylo by tu lidu na půldruhého milionu. Tolik lidu přec nemůže podniknout tak velikou výpravu, aniž by se vydalo zahynutí hladem. Než nehleďme k určitým číslicím, jež Plutarch a Livius udávají, nám dostačí věděti, že veliké massy Teutonů krajiny jimi obývané již kolem r. 120 př. Kr. opustili.

Psaní Pt. Teutonoarii neb Teutonoari jest nesprávné. Slovo toto jest složené z Teuton- a Ari či Arii. Na první pohled seznáváme, že Teutono povstalo z Teutoni či Teutonoi a znamenalo by tudíž Teutoni Arii tolik co mužové Teutoni. Když ale vedle nich ihned přichází Teutoni, tož není přec důvodu jeden lid jmenovati Teutony a druhý Teutony muže a slovo Arii = muži nebylo by žádným znakem, jenž by jedněch od druhých dělil. Třeba tudíž čísti Teutonovarii či Teutonovari t. j. Teutoni — Varové.

Přihlížíme-li pak k slovu Teutoni, jež bychom my utvořili co Teutové neb Teuti, tu praví se nám, že jest kořen slova toho společným majetkem evropských Arijců.

Dle Šafaříka (Sl. St 260) a C. Müllenhoffa (D. A. K. II. 114) sluší tu připomenouti si srb. tuď, chorv. tuji, stčes. cuzí a dále srb. túditi se (zciziti), lit. tauta, strfr. thiothe (řeč) a má se tu za to, že jménem Teut pojmenovali sousední obyvatelé lid cizí, který do krajin sousedních přišel. Znamenalo by tudíž Teutové co Cizinci.

Byli tudíž Teutoni cizinci, kteří v dobách před r. 350 př. Kr. do krajin západně dolejší Visly ležících přitáhli a krajiny ty opanovali. Cizinci tito byli Němci.

Ze zpráv Pt. o těchto čtyř kmenech: Teutovariích, Teutonech, Avarpech a Virunech seznáváme, že Pt neměl sdělení z jednoho pramene. O Virunech měl zprávy od cestovatelů, kteří od Dunaje šli k ústí Odry, o Avarpech od těch, kteří přijeli po moři, o Teutovariích od cestovatelů jdoucích po Labi dolů k moři a vedle toho věděl ze starších sdělení, že v oněch končinách mezi Labem a Odrou byli Teutoni. Kdyby byl měl Pt. sdělení o Virunech a Avarpech z jednoho pramene, byl by Viruny kladl pod Avarpy, co zatím u něho jsou Viruni na straně západní Avarpů. Za to dost dobře čítaje od moře, klade Avarpy pod Farodeiny. Patrno tedy, že sdělení o Avarpech měl odjinud než o Virunech a sice z té strany, z které přejal zprávu o Farodeinech, totiž ze strany mořské, co o městech Virunu a Viriciu a tudíž i o Virunech měl od cestovatelů po Odře.

Jinak jest při Teutonech a Teutonovarech. Jak pověděno, znamená jméno Teut tolik co cizinec, jménem nějakého národu či kmene jméno to trvale zřídka ostalo, nýbrž zůstali-li cizinci v krajině, připojilo se ku označení přicestovatele ještě jméno kraje (Angri-varii), do kterého neb lid (Boju-varii, Chattu-varii atd.), mezi

který cizinci přišli nebo také obdrželi cizinci určitá jména (Sax) neb přinesli si je s sebou (Hermunduri). Slovem »Cizinci« označováni byli jen v první době po svém příchodu. Proto vidíme, že Tacitus při popisu Germanie Teutony již nezná, ač kdyby se bylo za jeho dob jméno to ještě některému kmenu Germanie přikládalo (a jak pověděno, zaujali prvotně Teutové veliké obsáhlé krajiště v Germanii a stali se u Římanů z válek, jež s nimi vedli, dobře známými), byl by je jistě Tacitus, ano to jméno jemu známo být muselo, uvedl.

Tacitus (Germ. 37) připomíná Kimbry, o nichž praví, že za jeho dob tvoří již malý stát (což jest jen historická reminiscence) a zmiňuje se tu i o jejich slávě i o válce kimbro-římské, ale Teutony přechází mlčením.

Kdyby byli tudíž Teutoni za jeho dob jakýsi státní celek ještě tvořili, byl by i jejich jméno připomenul a byl by, jak v kapitole předcházejí, kde praví: In latere Chaucorum Chattorumque byl by i v následující spojil Kimbry a Teutony. Neuvedl-li ale Teutony, nepřipomněl-li jejich jména (a ve válce kimbro-teutské nebylo-li Teutonů více, tož bylo jich zajisté tolik co Kimbrů), pak musíme soudit, že jméno Teutonů za jeho dob již jaksi vyšlo z oběhu, že mělo význam již jen historický, že jménem tím určitý kmen nebyl jmenován.

Avšak z Tacita seznáváme dále, že týž ta místa, kde byli dílem Pt. Angili, dílem jeho Teutonoarii a Teutoni, osazuje lidem jiných jmen a sice jmenuje nám tu sídla Reudignů, Avionů, Angilů, Varinů, Eudosů, Svardonů a Nithonů.

Přihlížejíce nyní k uvedenému, seznáváme, že Pt. znal zprávy starší, vedle nichž byli v krajinách v poříčí dolního Labe a odtud k Odře kdysi Teutoni, avšak že znal i sdělení novější, dle nichž v krajině od Labe k Odře na dolních jejích tocích, tedy as v nynějším Meklenburku, byli Varini, které také Tacitus tu uvádí. Tyto oboje zprávy pak spojil v jedno. Jak se spojení toto stalo, jest nejisto, nebo Teutonovarii mohlo povstati buď ze sloučení dvou jmén Teutonovarii neb jest také možno, že tu byla prvotně dvě jména vedle sebe. Kdyby toto poslední bylo správné, pak bylo v kontextu vynecháno »ες - υ« a stálo prvotně místo Τευτονοάροι — Τεύτονες, Οὐάροι. Však ať bylo tomu tak či onak, vždy seznáváme, že sdělení o Teutonech pochází z dob starých a že je Pt. přejal ze spisovatelů snad z Pythea, co sdělení o Varech pochází z dob pozdějších. Tyto Vary, Variny nalézáme později co Varnaby, Varnahy, Varnavy*) a sídleli v krajině při řece Varně. Zde v Meklenbursku upomíná na ně nejen jméno řeky Varny a jezera Varin-a, ale i jména místní jako Varin, Varnov, Varnice, Varne-

*) Srv. Šafařík Sl. st. 905.

münde, Varenzin, pak Barnin, Barner-Stück, Barnekov atd. Slova tato mají jeden společný kmen a sluší je srovnat se slovem polab. pomoř. barno, česk. brno t. j. močál, ale i bulh. barъ, slov. bara, barina, česk. bařina. Jsou tudíž Vari, Varini, obyvatelé močálovitých, bařinatých krajin. Poněvadž ale jméno Varni jest označení topické, proto není také vázáno na uvedenou krajinu a můžeme Varny na rozličných místech nalézti. Připomínám tu řeku Varnu, jež teče k Alleře, ale i rozličné jiné řeky jména Verry a i rozličná místní jména jako Varna v Srbsku, v Bulharsku atd. Varny, sídlící při moři Baltickém připomíná nám také Prokopius.

Dále byly mezi horním tokem Odry a Visly mezi Rutikleii a Bugunty

Ailvaiones (Αἰλουαίωνες, Αἰλουέωνες, Αἰλούωνες, Ἐλούωνες, Ἰλλαίωνες).

Tyto Elveony nazývá Tacitus Helvekony a čítá je ku kmenům Lugiů ač ovšem neprávem. Že Tacitus některé kmeny Lugiů do těchže končin klade, kde sídleli vedle Pt. Elveoni, jde z toho na jevo, že na severovýchodu od Lugiů byli dle Tacita Gottoni, na severu Rugii.

K těmto Elveonům sluší přičísti Hilleviony, o nichž Plinius praví, že obývají celou známou Skandii v 500 župách. Tomuto odporuje sice K. Müllenhoff (D. A. K 355) z toho důvodu, že »H« ve slově Hillevioni náleží ku slovnímu kmenu co v Elveonech a tudíž i v Helvekonech jest v násloví spiritus lenis. Kdyby tomu bylo tak, pak by ovšem nebylo možno slova ta k sobě vázati —; ale mám za to, že tak se věc nemá.

Zaznamenání starých spisovatelů jest zřídka kdy slovně správné a mnoho často připadá na účet výslovnosti těch, kteří jména sdělovali a těch, kteří jména ta zaznamenávali. A kolik proměn často ve jménu se stalo, než přišlo dotýčné jméno k zaznamenání. Vidíme to právě při tomto jménu, porovnávající jak jméno to rozličně u Pt. a jak u Tacita přichází, kteří oba jeden a týž lid jmenují. Mám za to. že kořen slovní jest tentýž, který nalézáme v řec. ἕλος*) t. j. bažina a Helvkoni znamená tolik co lidé v bažinách bydlící. A že krajina při řece Noteči a severně této se prostírající jest bařinatá, potvrzuje mé mínění.

Slovem Hillevioni, které převzal Plinius od kteréhosi řeckého spisovatele, označeni obývatele Skandinavie rovněž v krajích bažinatých ve Švédsku sídlící.

Pravíme-li, že sluší slovo Ailvaiones, Hilleviones neb Helveoni (správněji místo Helveconi u Tacita) srovnat s řec. ἕλος = bažina a že jméno Hillevioni převzal Plinius od Řeků, nechci tím říci,

*) Ἀπὸ τῶν ἑλῶν = dle bažin, jak vysvětluje již Apollodoros (Strabo VII.).

že jméno to přichází jen v řečtině, ale jen tolik, že Rekové lid dotýčné krajiny takým jménem nazývali. Nalézámeť podobná jména stejného významu ve všech téměř evropských jazycích. Pt. píše jméno ostrova Brittanie, jež jinde přichází co Albion — Ἀλουίωνος, v lat. jest alveus, Aluvio, lavo, v něm. označení řeky Elf. Sem náleží také Albis = Elbe = Labe, čes. labuť a podobná jména řek a míst jak Albula = Tiber, Albla v Nizozemí, Laber v Bavorsku, Leba jezero a řeka v Pomořansku, Elblag (Elbing) u ústí Visly atd.

Sem náleží i jméno kmene Elviů v Gallii a i řeky Elaver-y, nyní Alier a rovněž i jméno Helvetů a snad i jméno Hellas samé.

Není tudíž význam slova toho albus = bílý, ale znamenají jména ta buď řeku, vodu neb co jest ve vodyplném kraji a tudíž i ostrov.

Zeuss (Die Deutschen 77) uvádí jméno Hillevionů ve spojení se slovem Hala = moře či ještě prý lépe se stsn. hella = skála, tak že by jméno Hillevionů znamenalo obyvatelstvo skal. Než tu musím poukázati k tomu, že sdělení Pt. o moři baltickém, jeho pobřežích a ostrovech pocházejí vesměs ze zpráv řeckých, vždyť se tu výslovně odvolává na spisy Pythea, Xenofona Lampsacenského, Filemona, Hekatea a Timaia a i jméno Skandinavia připomíeá nám Σκάνδεια jak nazýván jest přístav na ostrově Kythérském v Illiadě. Proto mám za to, že i jméno Hillevionů jest původu cizího — řeckého. Tomu odpovídá také povaha půdy. Vedle Plinia sídleli Hillevioni na jihu Švédska (quod sit notum) v tak zvaném Gotlandu a Svealandu a tato krajina prostoupena jest celá bažinami a jezery. Neodpovídá tudíž pojmenování hella = skála povaze půdy.

Že nejprvé tyto jižní krajiny byly Němci osazeny, plyne z povahy věci, neboť tato část Skandinavie jest nejblíže ostrovům a při proplutí mořem nelze se jí vyhnouti a také nasvědčují bronzové nálezy, že kraj ten nejprvé byl osídlen.

8. Když byl Pt. ustanovil sídla kmenů, bydlících mezi Semnony a Buguntу z jedné a kmeny pobřeží baltického z druhé strany, přichází ku pojmenování oněch kmenů, kteří sídleli na jihu Semnonů a Bugunťů. V té příčině praví, že pod Semnony sídlí Silingové a pod Bugunty Lugi Omani a Lugi Diduni až k hoře Askiburgion a za Silingy při řece Labi Kalukoni. Udává tudíž pořadí sídel těchto kmenů, jda od západu k východu: nejprvé jsou Kalukoni pak Silingové a dále Lugové: Omani a Diduni.

Kalukoni (Καλούκωνες καὶ Λούκωνες, Καλούκονες)

bydleli na obou březích řeky Labe. Důležité místo jejich byla Kalaigia (Kalugia) v krajině u Kolúchova, jak výše ukázáno.

V této krajině byla sídla Kalukonů lépe Kalugonů neb Kalužanů (Koluchov povstalo z Kalugov). Bylit Kalugoni obývatelé krajiny plné kalužin či krajiny močálovité jak Brukteri. V krajině svrch uvedené jest pověstné žaroviště Kolúchovské poblíž města Lukova. Přepisovačům Pt. byla tato krajina známa a zejmena místo Lukov co místo důležitější a proto v přepisech se nalézá καὶ Λούκωνες, jakkoliv slůvko καὶ jest tu bez každého rozumu.*)

Na východ od Kalukonů bydleli

Silingové (Σιλίγγαι, Λίγγαι)

a sice pod Semnony; bylať tudíž sídla jejich při řece Nise. O Silíngách se z dějin dovídáme, že společně s Vandaly a jinými roku 409 část Hispanie osadili. Z toho, že i sbor Silingů táhl s Vandaly, lze soudit, ža vedle těchto, tudíž východněji než Pt. udává sídleli. Jméno Silingů objevuje se později co jméno Slezanů. Dle Matzenauera byla koncovka »ingas« středoevropanům společnou a nalézáme ji později v něm. »ing«, v češt. co »ěz« jak kuning = kněz, viting = vítěz. A tak se nám jeví také Siling co Slěz. Jméno toto připomíná nám i řeka Slěza ale i Sles-vick = osada Slězů.

Jest pak i čtení Λίγγαι. Siling povstalo ze »ling« s předsunutím »si« jako Sigambri = Gambrivi, Sigipedes = Gepides, laus = sláva, Libkov = Slibkov (u Kdýně).

Dále k východu sídleli

Lugové (Λοῦγοι, Λοῦτοι).

Poněvač jsou rozliční kmenové uváděni co Lugové, jak u Pt.: Omani, Diduni, Buri; u Tacita: Harii, Helvekoni, Manimi, Elisii a Nahanarvali a posléze uvedený spisovatel o nich praví, že jsou velice rozšířeni a rozdělují se na mnohé kmeny: tož z toho mnozí soudili, že Lugové byla společnost mnohých národů. Než tomu tak není. Lugové mají jméno topické a »lug« u Lužičanů má tentýž význam co české »luh«, u Malopolanů a Mazurů »lunk«, u Lechů lęg a v staro-pomořansku ląg, (W. Boguslawskiego: Dzieje Sl. I. str. 129)**), kterýžto poslední nalézáme ve jménu Longo-bardi.

Poněvač luhů v každé krajině nalézáme, zejména ale v krajině severního Slezska a sousedních zemích, proto jest jméno to tak rozšířené v krajině té; ale nalézáme je i jinde. Tak Strabo nám

---

*) Kalucones sídleli také v Alpách a sice upomíná na ně dosud místo Köllikcn v okr. Zofingen (Tobinium) ve Švýcarsku.

**) Z toho, že jinde přichází Lugi (Albion), Lugdunum (Gallie), Lugodunum (Belgie), Lugionum (Pannonie) nelze souditi, že toto Lugodun-on v Germanii není dovoleno srovnávati se slov. lug.

vypravuje, že si Marobud podrobil velký národ Lu(g)iů, kterážto zpráva ovšem nevztahuje se k Lugům slezským, ale k Lugiům sídlícím na levém břehu labském při Sále. Kteří Lugové to byli co na jiných místech jak při Rýnu neb při svržení Vannia spolupůsobí, nelze pověděti, nebo poněvadž, jak jsem již na mnohých místech ukázal, jména kmenů v starověku v Germanii uvedených jsou jména topická a poněvač luhů v střední Evropě jest mnoho, tož všude, kde sídleli Slované neb kmenům dotýčným jména dali, byli obyvatelé luhů Lugové jmenováni. A kolik máme řek. jež sluly Luga, Lužice, tolik rozličných Lugů při řekách těchto sídlelo. Tak zajisté i v jižních Čechách při řece Lužnici sídleli Lugové. Proto také nalézáme všude, kde Slované sídleli, veliký počet místních jmén kmene »luh« a to tak, že jen v Čechách samých čítáme jich více jak dvacet.

Pt. jmenuje nám tři kmeny Lugů a sice nejprvé:

Lugi **Omani** neb **Manimi**

(Λουγοιομιανοί, Λούτιοι και Ὀμανοί, Λουτοι αι ο μάννοι, Λοῦτοι οἱ Ὀμαννοί, Λοῦτοι οἱ Ὀμανναί, Λούτιοι Ὀμαννοί, Λοῦτοι οἱ Ὀμανοί, Λογγοι οἱ Ὀμανοι). *)

Tito byli vedle Pt. popisu nejzápadnější Lugové a poněvač na západní části udává nám Pt. také město Lugidun t. j. Týn Lugů, tak zřejmo, že tito Lugové sídleli kolem toho místa Týn Lugů či Lugidun jest ale jak výše pověděno hradiště u Mužákova**) a proto v této krajině třeba sídla těchto Lugů hledati. Tyto Lugy či Lygie nazývá Tacitus Manimi recte Mani jak i v jednom čtení Pt. jsou uvedeni.

Co se jména týká tož nalézá se dosud osobní jméno Homa, Homan, jež spojují se slovem homon = křik, váda, než toto asi sotva se sem hodí. I zde mám za to, že význam slova jest topický. Mámeť slovo »homon« = hmota, homole = vyvýšenina, homok = létavý, drobný písek atd. Byl by tudíž význam jména Omani neb Homani ten, že jménem tím označováni by byli obývatelé písčité krajiny neb návrší. A také nalézáme v této krajině poblíž Mužákova místní jména: Hömlitz = Homolice a Qumälisch = Homoliště, ale rovněž jižní krajina pod Mužákovem jest planina s obcí »Heide«.

Však podobný význam jest i slova »Mani«. Maniny jsou pláně zvláště písčité jak u Prahy trať »na Maninách« a také místní jméno »Maňava« česká i německá (okr. Planá horní) jmenují se po německu Böhmisch a Deutsch »Heidl«. Poněvadž i Tacitus Manimy čítá mezi Lygie, tož patrno, že psaní Lugi jest správné a nikoliv Luti.

*) Tutéž záměnu jako Lugi a Luti, Lugoi a Lutoi nalézáme i později, kde se píše »Slavi qui Luzizi« (Lužici) a jinde: »Lutici« vocantur.

**) Muža, muza = bažina.

Dále k východu sídleli

Lugi Diduni

(Λοῦγοι οἱ Διδοῦνοι, Λουγοιδιδοῦνοι, Λουγιδιδοῦνοι, Λουγγιδοδοῦνοι, Λούγοι Διδούνιοι, Λογγιδιδοῦνοι) a sice po horu Askiburgion, zaujímali tak krajinu od řeky Bobry až k Prosně.

V téže krajině byla pak a sice mezi Bobrou a Odrou župa Diedesi*), nevytratilo se tudíž jméno starých Didunů, ale zachovalo se až do středověku. Kosmas jmenuje je Dedossene.

Jméno to lze srovnat s českým »dědina« = kraj, obec, ves, jakož i »dědic« = vlastník půdy, svobodný sedlák.**) Jsou tedy Diduni svobodní sedláci neb byli tak nazýváni obyvatelé vesnic v této krajině. Tak patrno, že prvotního ohraničení Didunů nebylo a proto právem uvádí Pt. Didúny co kmen veliký až po horu Askiburgion sahající. Teprve později uvedením v platnost rozličných jmen župních ohraničeni Dědošané na menší území.

U nás by nyní jméno to znělo co: Dědici, Dědinčani, Dědiníci. Místních jmén téhož kořene jest u Slovanů hojnost jak zejména v Čechách: Dědice(2), Dědičky, Dědomilice, Dědovice, Dědov, Dědová, Dědkov, Dědek. V dějinách durynských přichází několikráte Dedo, jednou dokonce co vůdce Boemanů. Rovněž markrabata míšenská a lužická slúla: Dedo, Dedi.

V Čechách obyvatelstvo župy kolem Děčína jest jmenováno Děčané, kteréžto slovo povstalo z Dědčani a dosud máme mimo Děčín ještě Děčany u Třebenic.

Pt. nám vypravuje dále, že východně od Bainochaimů, kteří sídleli při Labi, bydleli Bateini a za nimi až k hoře Askiburgion Korkonti a až ku pramenu Visly Burové.

Bateini — Batini.

Jak jsme výše pověděli, sídleli Bainochaimové v nížinách saských kolem Labe a pod nimi na horách pak Teyriochaimové v Durynsku a severních Čechách, takže sídla Bateinů mohla býti v krajině budišínské a příléhajícím území slezském.

*) Tento kmen připomíná také zeměpisec bavorský dvakráte; jednou co Thadesi, podruhé co Dadosesani. Zeměpisec tento, maje patrně, jak již ukázáno, zprávy z rozličných stran, některé kmeny uvádí dvakráte jako: Milosi, Phesnuzi, Thadesi a pak zase Dadosesani, Milzane, Besunzane, ač jak z kontextu a z pořadí uvedených kmenů na jevě jest, jsou míněni titíž obyvatelé trojích žup.

**) »Druzí jsou dědici statku toho, kteříž kúpí neb právem dobudú.« »Dědici villae Stadicz ab omni solutione liberi essent.«

Jméno toto připomínají nám slova: baťa = otec, strýc, starší bratr, vůbec živitel (Matz. Sl. st. 19), báča = starší rodiny, baťoch = silný hoch, lit. batis = přítel. Poněvadž kořen bat znamená živiti, chrániti, tož Batini či Bateini byli ti, kteří výživu zaopatřovali = rolníci, sedláci, pastevci.

Však batina jmenuje se nepálená cihla a kdyby s tímto slovem mohlo být slovo Bateini srovnáno, pak by Bateini byli obyvatelé domů z cihel nepálených stavěných.

Místní jména sem náležející, jsou: Batín, Batňovici, Bátovec, Bátovice, Bačetín, Bačice, Bačovice.

Za Bateiny k východu pod horou Askiburgion byli

Korkonti (Κορκόντοι)

a Buri až k vrchovisku řeky Visly.

Poněvadž i nejvýchodnější hranice hory Askiburgion i vrchovisko Visly jest na témže místě (44° v. d a 52° 30' s. š. dle Pt.), tož patrno, že nemohli být jedni za druhými, nýbrž že slovem pod horou Arkiburgion sluší rozuměti jen směr jižní a poněvadž Buri jsou uvedeni až (μέχρι) k vrchovisku Visly, tož z toho plyne, že Buri byli severněji a východněji a Korkonti že sídleli směrem západojižním pod Bury.

Hora Askiburgion jest ale, jak jsme pověděli, vyvýšenina pod Kališi.

Dle toho sídleli Korkonti od Lehnice na Vratislavu směrem jihovýchodním.

Slovo Korkonti jest totožné se slovem Korkúsi neb Krokúsi (Krakúsi); jest to příčestí přít. času slovesa kmene »krok«, téhož kmene, jejž má i místní jméno Krakov. Kmen krok, krak, přichází i v osobních i v místních jménech u Slovanů dosti zhusta; jen v Čechách máme: Krakov, Krakovany, Krakovčice, Krakovec; v Haliči pak vedle Krakova, Krakowice, Krakowsko (2), Krakovskie, Krakuszowice, z nichž poslední Krakusy připomínají.

Co se jména Korkonti týká, tož jest kmen slov., jak pověděno kork neb jak Matzenauer udává (C. sl. 49) kark = krak ve významu jíti, kráčeti a znamená pak Korkonti tolik co kráčející neb příchozí, jak jinde varii a contrario těch, kteří zde již byli.

Také všechna podání vypravují o tom, že Krakované přišli z ciziny na území, které pak osadili. Osazení toto stalo se, poněvač Pt. Korkonty již v nynějších sídlech zná v době před druhým stoletím po Kr.

Severovýchodně od Korkontů byli, jak pověděno,

Buri

(Λουτοι οι βουροί, Λοῦτοι οἳ καὶ Βοῦροι, Λούτιοι Βουροί, Λούτιοι Βοῦροι, Λοῦτοι οἳ Βοῦροι, Λοῦγοι οἳ Βοῦροι ex coniectura), až ku vrchovisku Visiy t. j. kde Warta a Widawka se spojují. Zde také připomíná se dosud jméno města Bourzenin.

Svrchuvedené čtení ukazují nám k tomu, že Buri nebyli k Lugům čítáni a že nemá býti čteno Lugi-Buri, ale Luti-Buri (Λοῦτοι οἳ Βοῦροι) či lépe Ludi Buri t. j lid Burové.

Také Tacitus, který se o Burech zmiňuje, nečítá jich k Lygium = Lugům.

Jménem »Búri« označováni jsou v Lužici a i částečně na Moravě »sedláci«, »rolníci«. Kmen slova toho jest »bor« (bořiti) a znamená buď cosi slabého, měkkého (bořiti se) a odtud jsou rašeliništata jmenována »bory« a rašelinové cihly »borky«; a kdo půdu změlňuje, sluje pak búr = rolník. V dalším významu znamená bor půdu vůbec a stromoví, které na ní roste. Proto také jest místních jmén kmene bor veliký počet, takže jen v Čechách čítáme jich daleko přes sto, as na 130.

Právě proto jest také za těžko říci, jsou-li Burové u Tacita jmenovaní titíž co Búrové Pt., nebo rolníků zajisté v těchto krajinách bylo množství. Tu připomínám, že Burové sídleli také na jihu Moravy, kde byla města Eburon a Eburodún-on, jež jasně ukazují na jméno búr.

7. Na konec jmenuje nám Pt. tři národy: Sidóni, Kogni a Visburgii nad Orkynským hvozdem. Co se těchto týká, tu lze pověděti jen následující:

Sidóni.

Strabo nám sděluje, že Sidoni náleželi ku Bastarnům, kteří hraničili na západu až na Germány a vypravuje o nich, že jsou asi též původu germánského. Poněvadž vedle Pt., který rozděluje Sidony, Peuciny a Bastarny, co Strabo jménem Bastarnů zahrnuje mnohé kmeny, z nichž zejména uvádí Sidony, Atmony a Peuciny, Sidoni sídleli již v Germanii, kde Peucini a Bastarni byli v Sarmacii nad Dacií, musíme hledati bydliště jejich při hranicích Germanie a Sarmacie, tudíž v jihozápadní Haliči, v rak. Slezsku a severozápadních Uhrách.

Jméno Sidonů sluší spojiti se jménem místa Setovia a tu nalézáme, že jmenováni byli as Sitoni a sídleli mezi Moravicí a Olšou v rak. Slezsku.

Sousedé jejich byli

Kogni (Κῶγνοι, Κώγκοι, Κόγνοι, Λώγνοι).

Všeobecně a to právem má se za to, že stala se tu v opisování chyba a že jméno tohoto národa bylo Κότνοι či jak Tacitus píše Kotini. Tacitus o nich vypravuje, že jest jejich řeč gallská, že nejsou Germány, což také dosvědčuje to, že daně platí a sice dílem Sarmatům, dílem Kvadům, co lidé cizího původu. Toto ukazuje k tomu, že Kotini přistěhovali se do krajin obydlených a tu za to, že jim dovoleno bylo vlastníky půdy dolovati, rudy dobývati, platili vlastníkům těm poplatek. Kotini zaměstnávali se dobýváním zlata a i železa.*) Ve slovu Kotini jest kmen »kot«. Koti (dosud na Moravě v užívání) jest tolik co kouti Matzenauer (C. sl. str. 47) uvádí slovo kotva tolik co železná kočka; však kotva značí tolik co věc ze železa ukovaná a také jmenují dosud na Moravě brusle: kotva (Bartoš Dial. II. 331).

Kotini usadili se i mezi Germany i mezi Sarmaty a proto nalézáme je na rozličných místech a to v horách Slezských, kde dobývali zlato a v Tatrách, kde spracovávali železo.

Tyto posléze uvedené Kotiny nalézáme pak později ve válkách s Římany, zejména za Marka Aurelia.

Zbývá nám ještě určiti sídliště kmene, jejž Pt. nazývá

Visburgii (Οὐισβούργιοι).

Slovo toto jest složeno z Vis a Burgii. V popisu Sarmacie uvádí nám Pt. při pramenu Visly Avariny, pod nimi Ombrony, Anartofrakty, pak Burgiony, pak Arsyety. Jak jsem již pravil, není možno, aby myšlená čára od Karpis k pramenu Visly, kterou si geografové ustanovili, tvořila zároveň hranici mezi národy, sídlícími v Germanii a Sarmacii: naopak jest pravděpodobnější, ba zřejmo, že národové Pt. na hranicích Germanie jmenovaní sídleli i v Germanii a naopak. Toto vidíme i při Rýnu, kde na př Vangioni jsou v Galii i v Germanii a také nám k tomu poukazují Sidoni, které Pt. jmenuje v Germanii, co jiní o nich praví, že sídlí již co Bastarni v Sarmacii. Když tu pak vidíme, že v nejjižnější části Sarmacie při hranicích Germanie sídlí Arsyeti a že v Germanii při jižní hranici Sarmacie jest město Arsikova, tož můžeme s největší pravděpodobností soudit, že Arsikova bylo město Arsyetů a že tudíž kmen Arsyetů byl i v Germanii kol města Arsikové.

*) Et ferrum effodiunt ukazuje k tomu, že vedle železa i jiný kov byl dobýván.

Severně nad Arsyety byli dle Pt. v Sarmacii Burgioni a v Germanii v téže s. š., co sousedi jejich Vis-Burgii.

Toto vede nás k tomu, že jsou buď jménem Visburgii uváděni dva kmenové: Visové a Burgioni, neb že jménem Visburgii jest uvedená část Burgionů, zvaná Visové. Mám za to, že posléze uvedené jest správné.

Kdo jsou Burgioni? Müllenhoff (II., 81) praví, že se zdá, že Burgioni (gal. baurggans) jest německé označení v přirozených pevnostech svých dobře opatřených horalů. Něm. burg, kelt. briga značí ovšem místo opevněné, avšak slova toho sluší srovnati s česk. břeh, něm. berg, jakož i stsl. vrŭchŭ či vŭrchŭ, řecky ἑρκύνιος, ὀρκύνιος, ἀρκύνος, která ukazují ku kmeni ferg, forg.

Z tohoto patrno, že prvotní význam i slova burg jest hora a že tudíž Burgioni jsou obyvatelé ne pevností, ale hor.

Bydleli tudíž Burgioni v Karpatech a to dílem v Uhersku, dílem na Moravě. Druhé jméno jest pak »vis«, jež sluší srovnati se stsl. »visi«, čes. ves, které povstalo z vis = vstoupiti, vejíti a znamená dům, obydlí, vesnici (Matzenauer Cis. sl. 36) Vis-burgii jsou tudíž obyvatelé domů neb vsí na horách.*)

Jméno »Vis« připomínají nám místní jména právě v krajině Visburgiů jako: Vys-ovice, Vsetín (Vise-týn = Týn Visů).

Tito Visi-Burgové jsou totožní s Osy, jež nám v této krajině jmenuje Tacitus.

Tacitus praví tu o Osech, že jsou národ cizí z Panonie přišlý a že sídlí v horách.

Z Pt. seznáváme, že Vis Burgové sídleli v horách a sice v nynějším Valašsku.

Totéž co Tacitus o Pt. praví o Osech či Vis-Burgiích, o Burgionech, totiž že sídleli v horách, že přišli z Panonie a usadili se ve Osecku či Vsetinsku platí i o Valaších. I tito přišli z Panonie, sídlí v horách a to na těchže místech, kde Vis-Burgii.

Zde vidíme, jak zprávy Tacita a Pt. se navzájem doplňují a i opravují. Pt. Kognoi jsou u Tacita správně uvedeni Kotini co zas Tacitovi Osi jsou u Pt. správně jmenováni Visi. Tacitus jmenuje tu ještě Marsigny a Bury co Pt. zas připomíná Burgiony. Marsigni sídleli při řece Moravě, kde dosud jméno Maršovy hory (Marsgebirge) na ně upomíná. Řeka Morava byla jak i druhá jižní Morava kdys jmenována Marg (Margus), kterěžto slovo přeměňuje se nejen v »mar« ale i v »marz«, »marž« později v »mars«, »marš« a »mař« a jsou tudíž Maršovy či Marsovy hory tolik co

*) Podobné spojení nalézáme také ve slovu Visi-goti, jež jinde slují Thervingi. Thervingi jsou drevljané t. j. vesničané neboť dreveň (dosud na Moravě) znamená vesnici. Visi-goti jsou tudíž goti, vesničané, jak ukazuje vis, got. vaisios.

hory při řece Moravě t. j. hory při močálovité půdě, při vodě neb řece vůbec (srv. Mařatice, něm Marsch.*) Sídleli tudíž Marsigni, Kotini a Visi vedle sebe a u nich sluší hledati také Bury. Tyto Bury nám Pt. neuvádí. ale za to jmenuje jejich města Eburon a Eburodun. Markomany jmenoval tu Tacitus, jak dále ukážu lid u Pt. Baimy nazvaný a kraj jejich i Quadů východních byl skutečně ze severu Marsigny. Bury, Kotiny a Visy obklíčen.

9. Srovnávajíce takto veškerá sdělení Pt. o Germanii, nacházíme, že vedle 62 jmenovitě uvedených kmenů a pustiny Helvetů ukazuje Pt. ještě ku kmenům: Lingonům: Aska Lingů; Liňanů: Lini-mir; Burů: Eburon, Eburodun; Kotů či Kotinů: Cetva-Kotů; Drevanů: Treva; Arsietů: Arsikua; Rugiů: Rugion; Lupů: Lupfurdon; Limiů: haj Limiů; Mattiaků: Mattiakon; Marů: Marobudon; Radů: Redintýn; Meliů: Meliodůn. Uvádí však i jména tehdy již zašlá: Svébů-Langobardů při řece Luppii a jméno pouze historické: Teutonů.

Otázku pak, na území kterého kmene by jednotlivá, Pt. jmenovaná místa ležela, lze řešiti takto:

1. Na území Busakterů menších byla: Bogadion, Stereontion, Feugaron a Munitium.
2. U Incrionů, Ituergů: Alisum, Budoris.
3. V Pustině Helvetů: Tarodunon, Oltář Flaviů.
4. U Frisů: Flevum, Siatutanda, Mediolanium, Navalia.
5. U Kauchů menších: Teuderion, Tekelia.
6. U Kauchů větších a Sasů: Fabiranon.
7. U Varů Dýňanů: Marionis II., Kojnojen.
8. U Sideinů, Rutikleiů (Rugiů): Bunition, Alison, Rugion, Skurgon.
9. U Angilů (Linů, Drevanů) Langobardů: Treva, Leufana, Linimiris, Marionis I., Mesovion
10 U Semnonů: Susudata, Kolankoron.
11. U Buguntů: Setidava.
12. U Chaimů: Askiburgium.
13. U Cherusků, Angrivariů (Lingů), Dulgumniů: Tropaia Drusi, Askalingion, Tulifurdon, Tulisurgion.
14. U Kasuarů: Amasia.
15. U Varů: Kistvia.
16. U Virunů: Virun, Virition.

---

*) Maršovy hory jsou jmenovány také hřibčí, které pojmenováni poukazuje na iméno »hřib«. Srv. Hřiby, Křiby.

17. U Avarpů: Lakiburgion.
18. U Ailvaionů: Aska u Kalis.
19. U Lugů Omanů: Lugodun.
20. U Lugů Didunů (Limiů): Budorigon, Leukaristos, háj Limiů, Kalisia, Arsonion.
21. U Kalugonů: Kalaigia.
22. U Baino-chaimů: Aregelia, Luppia.
23. U Bateinů: Stragona.
24. U Korkontů: { Karodun.
25. U Lugů Burů: { Asanka.
26. U Kotinů, Sidonů: Setovia.
27. U Visů-burgiů (Arsietů): Parienna, Arsiqua, Singone.
28. U Turonů: Kanduum.
29. U Chatů (Mattiaků): Novaision, Mattiakon, Melokabos, Gravionareion.
30. U Teurio-chaimů (Radů, Kašoviců, Lupů): Redintýn, Kasurgis, Hegetmatia, Nomisterion, Lupfurd, Budorgis.
31. U Markomanů, Varistů (Marů): Marobuduon, Bergion, Menosgada, Kantioibis, Bibakon, Alcimoenis.
32. U Kurionů: Bikurgion.
33. U Chattu-variů: Artaun, Lokorit.
34. U Parmai-kampů: Segodun, Devona, Riusiava.
35. U Sudinů (Kotů či Kotinů, Meliů): Brodentia, Setva Kotů, Koridorgis, Furgisatis, Meliodún, Strevinta.
36. U Adrabae-kampů: Usbion, Abiluon.
37. U Kvadů (Burů, Marsignů): Eburon, Eburodun, Felikia.
38. U Rakatriů: Anduaition, Kelamantia, Anavon.
39. U Rakatů: Medoslanion.

Žádných míst nepřiděluje dle uvedeného Pt. kmenu: Si-gambrů, Tenkterů, Vangionů, Karitnů, Usipiů, Chalů, Busakterů větších, Silingů, Kamavů, Nerteanů, Dandutů, Marvingů, Tubantů a Baimů.

Vyloučíme-li z tohoto počtu Karitny, jichž poloha nejista a kde nemůžeme říci, zdali některé porýnské místo, jak Artaunon neb jiné jim nenáleželo, pak nalézáme, že o jménech a sídlech těchto kmenů měl ponejvíce sdělení z dějepisných záznamů. Na jisto platí to o Busakterech větších, Si-gambrech a Tenkterech, Usipiích, Tubantech, Vangionech, Kamavech, Nerteanech, Dandutech, kteřížto poslední dva kmenové súčastnili se zajisté válek římsko-cherustských, a Baimech. Sdělení o Chalech měl od plavců, brázdících moře baltické. O jménu a sídle Marvingů dozvěděl se

z dějin, kde stala se zaznamenání o Marobudovi, který tu, ne-li v samém kraji Marvingů, zajistě poblíž sídlel. O Silingech dozvěděl se z jakéhosi cestopisného záznamu, který ale s jiným cestopisným sdělením nesouhlasil a od něhož líšil se v tom, že jmenoval Silingy co druhý cestopisec zaznamenal Lugy. Pt. nenalézaje pak, když byl Lugy umístnil, pro Silingy v oněch krajích místa, pošinul sídla jejich k západu až pod Semnony, kde Silingové nebyli; jakým důvodem byl při tom veden, nelze dohádnouti.

VIII.

O Bojích a Markomanech.

Praví se, že bludy, které jednou byly přijaty za pravdu, nebylo možno tak brzy vykořeniti, a tu můžeme hned doložiti, že i nyní není je možno odstraniti.

A jedním z takových bludův jest, že jest písemnými doklady prokázáno, že přišli Bojové kdysi z Gallie do Čech a tu obývali, až byli odtud Markomany vypuzeni. Nechci tvrditi, že část Gallů a snad i Boji v Čechách nikdy nebyli; vždyť takové vymezení v základě tak nedostatečných a sporých zpráv, jaké se nám ze staré doby o zemi české dochovaly, nijak provésti nelze, ba naopak, sám při jménu města Setva Kotů uvádím, že tito Kotini, již zlato kol Sušice dobývali, byli Gallové. Avšak tolik chci provésti, že žádné sdělení spisovatelů, kde jest o Bojích řeč, nevztahuje se po mém soudu k zemi, kterou nazýváme Čechy. Proto nezdá se mi správným tvrditi: »že jest nade vší pochybnost zjištěno, že Bojové v Čechách byli« (R. Dvořák: Č. M. M. 1896) neb »že dnes nemůže být o tom pochyby« atd. (L. Niederle Č. č. h. 1900), a bude mi již odpuštěno, když odvážím se »toho násilí« a ukážu, že sdělení nám o Bojích zachovaná, mluví vždy o obyvatelstvu na území jiném, než království Českého.

Nebudu mluvit o tom, kde as Keltové bydleli než do Gallie přišli, jen tolik řeknu, že novější tvrzení, jako by Keltové v době staré as do čtvrtého či pátého století př. Kr. byli v držení nejen Gallie, ale i celé Germanie až po Vislu, jdou přec jen příliš daleko a že se často zdá, že mnozí spisovatelé, když nabyli přesvědčení, že Němci v oněch pradávných dobách v celé Germanii nebydleli, usazují tam Kelty jen proto, aby nebylo místa pro národy jiné. Zde chci se zmíniti jen o zprávách spisovatelů, jednajících o pohybu Keltů z Gallie na východ jakož i o sděleních pozdějších, ke Keltům mimo Gallii žijícím se vztahujících.

O hnutí Keltů z Gallie na východ dochovaly se nám několikeré zprávy.

Livius (V. 34.) vypravuje, že za panování Prisca Tarquinia, Ambigat, aby odvedl přebytek lidu z Gallie, odeslal synovce své Segovesa a Bellovesa s množstvím lidu k východu a že se odebral Segoves k lesu hercynskému a Belloves do Italie.*)

Souhlasně s tímto sdělením Livia, že Kelti dvojím směrem táhli k východu, čteme u Justina (24. 4.), že 300.000 Keltů odebralo se z vlasti své na východ, z nichž jedna část usadila se v severní Italii a druhá v Pannonii. Tato část Keltů, prošedši alpská horstva po mnohých srážkách s domorodým obyvatelstvem podrobila si Pannonce. Osadila také Illirii. Z míst těch pak podnikli další tažení do Makedonie a Řecka.**) Pravost toho, že stalo se rozšiřování moci Keltů z Gallie na východ, potvrzuje také Caesar uváděje, že dříve Gallové Germany v statečnosti předčili a je vojensky napadali a že pro množství lidu a nedostatek pozemků osazovali se i za Rýnem.***) Ku sdělením těmto nesmíme ale čítati to, co u Tacita (Germ. 28.) čteme, nebo ač se tu Tacitus výslovně odvolává na Caesara, přec nemíní tu mluvit o šíření se Keltů k východu, alé o šíření se jich z jihu ku severu z pravého na levý břeh dunajský.

Především jest tu důležito seznat dobu, v které se tento pohyb Keltů od západu k východu udál. Zde mohu se odvolávati k tomu, že v téže době co Římané dobývali Veji (406—396 př. Kr.) napadli i Gallové Etrusky. Roku 391 př. Kr. byli pak u Clusia a r. 390 př. Kr. u Říma. O Keltech, již táhli severněji přes Alpy, dochovaly se nám zprávy jak přirozeno z dob pozdějších nebo sdělení o nich mohla přijíti jen z Řecka a než se k Řecku neb sousedícím zemím Keltové dostali, zabralo přec hojně času. Tak teprv as kolem r. 360 př. Kr. bojovali s Ardiejskými (v Hercego-

*) Prisco Tarquinio Romae regnante . . . Ambigatus . . . quod . . . Gallia adeo frugum hominumque fertilis fuit, ut abundans multitudo vix regi videretur posse, . . . iam exonerare praegravante turba regnum cupiens, Bellovesum et Segovesum, sororis filios, . . ., missurum se esse in quas dii dedissent auguriis sedes ostendit: quantum ipsi vellent numerum hominum excirent, ne qua gens arcere advenientes posset. Tum Segoveso sortibus dati Hercynei saltus; Belloveso haut paulo laetiorem in Italiam viam dii dabant.

**) Galli abundanti multitudine, cum eos non caperent terrae, quae genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quaerendas velut ver sacrum miserunt ex his portio in Italia consedit, quae et urbem Romanam captam incendit, et portio Illyricos sinus ducibus avibus . . . per stragas barbarorum penetravit et in Pannonia consedit, gens aspera audax bellicosa, quae . . . . . Alpium invicta iuga et frigore intractabilia loca transcendit. ibi domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt; hortante deinde successu, divisis agminibus alii Graeciam alii Macedoniam, omnia ferro prosternentes, petivere. (Justin 24. 4.)

***) Fuit antea tempus, cum Cermanos Galli virtute superarent, ultro bella inferrent, propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. (Caesar de b. g. VI. 24.

vině) a r. 334 př. Kr., když Alexandr makedonský byl v zemi Getů — jak vypravuje u Strabona Ptolemeus, Lagův syn — přišli k němu i vyslanci Gallů z krajin adriatického moře, aby s ním uzavřeli přátelství. Poněvač tak veliké množství Keltů dalo se z Gallie na cesty k východu, tož musíme soudit, že pochod ten nedál se u všech současně, nýbrž postupně a to jak do Italie tak do zemí alpských a také jest toto postupné usídlení, co se Italie týče, kamž nejprvé dorazili ti, již se v poříčí Padu (Insubri, Cenomani atd.), usadili, později pak Boji a Lingoni a posléze Senoni, dosvědčeno.

Druhým zajímavým bodem jest zjištění odkud a z jakých důvodů nastalo toto hnutí lidu keltického.

Někteří tvrdí, že lid, jenž se tu z Gallie dal na pochod, vyšel ze středního Porýní. Však toto nijak není opodstatněno. Zdá se spíše, že na tomto hnutí během doby brali všickni kmenové keltičtí, obývající severní a jihovýchodní část Gallie, účastenství.

Najisto víme o hnutí kmene Volcae Tectosages z jihovýchodní Gallie. Strabo nám vypravuje, že dříve býval kmen tento četnější a mocnější a že při jakémsi povstání byla část vyhnána, která pak s Trokmii a Tolistoboji až do Malé Asie pronikla a tu se usadila. Toto usazení v Asii stalo se v r. 279 př. Kr. O těchto Volcae Tectosages vypravuje Caesar, že Tektosagové z kmene Volků osadili nejúrodnější kraje Germanie při hercynském lese, jejž již Eratosthenes a jiní Řekové pod jménem lesa orkynského dle pověsti znali. Když k nám určitá známost o sídlech Volků Tektosagů dochází, bydleli tito jen při Pyreneích v narbonské provincii. Však Strabo nám tu praví, že dříve byl kmen ten četnější a mocnější, z čehož můžeme soudit, že i území jejich dříve bylo větší.

S Tektosagy byli v Malé Asii Tolistoboji. Složené toto slovo poukazuje na Boje Tolisty či Tolsaty a připomíná nám město Tektosagů: Tolosu; byli pak Tolistoboji pouze část Tektosagů.

Při obojím tažení, jak onom do Italie tak i při onom, jež šlo severně, nalézáme Boje a sice při prvním spolu s Lingony. Sídla těchto jsou nám známa a jméno jejich dochováno dosud ve jménu města Langres ve středověku Langoiune nazývaného. Poněvač společníky jejich byli Boji, tož musíme tyto poblíže sídel Lingonů hledati. Tu směrem jižním nalézáme malou župu Bojů, která byla zůstatek po kdysi velkém a mocném kmenu.

V severní části Gallie nalézáme pak jména kmenů, kteří táhli do Italie, jak Biturigů, Aeduů a jejich oddílu Insubrů, Aulerků a k nim čítajících se Cenomanů, Arvernů, Senonů, Karnutů a vedle severních Bojů Ambarrů.

Tento stav sídel keltických kmenů ukazuje nám k tomu, že když by byli kmenové posléze uvedení chtěli dojíti do Italie a to

územím Turinů, že museli dříve projíti územím Volků-Bojů, kteří ale netáhli do Italie, ale do krajin severně Italie ležících. Shledáváme tu, že jedni jižně sedící kmenové jdou k severovýchodu a druzí severně sídlící k jihovýchodu a to tak, že se cesty jejich křižují, ba více, že severní kmenové táhnou i do území oněch, již v provincii narboneské sídlí.

To svádí některé k tomu, že mají za to, jako by Volkové kdysi byli sídleli severněji při středním toku Rýna a odsud se byli dali na pochod k východu. Než tomu odporují nám dochované zprávy, které výslovně mluví o odchodu Volků a jiných z jihovýchodní Gallie.

Pohyb národa keltického z jihu Gallie a do Hispanie stal se dávno před koncem šestého století př. Kr.

Poprvé čteme jméno Keltů u Herodota, který nám po dvakráte vypravuje (II. 33, IV. 49), že Kelti sídlí při moři za sloupy Herakleovými vedle Kynetů. Poněvadž Kyneti sídleli u sv. předhoří v Hispanii, tož třeba hledati sídla Herodotových Keltů severně od tohoto předhoří při moři. Tato krajina, jmenována později Keltika.

Herodot znal tudíž již nejjižnější posici Keltů v Hispanii. Uvážíme-li nyní, že Herodot psal své Historie kol. r. 440 př. Kr., že zajisté trvalo to delší dobu než sdělení o tom, že Kelti v oněch krajích sídlí, k němu došlo; uvážíme-li, že tato occupace krajin dříve Ibery zaujatých nestala se zajistě bez bojů, což i Diodor (5, 33) potvrzuje, a že Herodot, již o tomto násilném získání půdy Kelty ničeho neví: tož patrno, že již po dlouhou, dlouhou dobu Kelti v těchto krajích sídleli než byla zpráva o tom Herodotem zaznamenána.

Vedle starého periplu sídlel v téže krajině, kde dle Herodota byli Keltové, lid zvaný Kempsi. Již Müllenhoff (I. 106) k tomu poukazoval, že by se mohlo mít za to, že Kelti a Kempsi jsou jeden a týž lid: a to jest správné. Jak z Kynetů stali se Kynesii, tak z Kempů či Kampů povstali Kampsi či Kempsi. Jsouť u Keltů, Němců i Slovanů jménem Kampů, Kempů označeni obyvatelé míst vyvýšených, hor*), pobřeží, ostrovů. A zde právě vidíme, že Kempsi jsou obyvatelé západního pobřeží poloostrova iberského a že Kempsy byli jmenováni dříve i obyvatelé ostrova Cartare, jenž se nalézal při ústí Boetise.

Z toho, že starý Periplus uvádí Kempsy na ostrovu Cartare soudí Müllenhof, že tito Kempsi nebyli Kelty, poněvač prý Keltové tak dalece nebyli rozšířeni. Ale poněvač jméno Kampové— Kempsi jest topické pojmenování ostrovanů, proto právě musíme

* Cempsi . . . . arduos collis habent in Ophiusse agro.

mít udání starého periplu za správné. A také měli-li Keltové—Kempsi celé západní pobřeží iberského poloostrova až téměř ku sv. předhoří ve své moci, pak není důvodu považovat udání periplu, že seděli i na ostrovu Cartare, který pouze dva dni od svatého předhoří jest vzdálen, za nesprávné. Kdybychom tudíž i přiznali, že sdělení o vyhnání Cempsů z ostrova Cartare jest bájí interpolatorovou, tož dostačí, když shledáváme, že v VI. st. př. Kr. Kelti sídleli až při ústí řeky Baetis. A nejen Cempsi byli Kelti ale i sousedé jejich Kyneti-Kynesi nebo i toto pojmenování jest keltické; sluší srovnat Kyn s našim chýn a něm. Hünne a také v území Kynetů nalézáme jména keltická jak Kaitobrix. Herodor nezná Kempsy, on jmenuje jen Kynety, tak že z jeho vypravování lze soudit, že ve jménu Kynetů jsou Kelti—Kempsi obsaženi.

Když se o Keltech—Kempsech a Kynetech vypravuje, že již v VI. st. př. Kr. měli ve svém držení celé západní pobřeží Iberie, a že od severu od Artabrů dosahovali až k ústí řeky Baetu, pak trvalo to zajistě dlouho od těch dob, kdy do Hyspanie vstoupili až do té chvíle, kdy se při západním pobřeží připomínají a zcela správně soudí tudíž ti, kteří kladou příchod Keltů do Hyspanie do VII. st, ba možno, že vstoupili tam i dříve. Byli-li ale již v těch pradávných dobách Kelti v Hispanii, tož právem musíme soudit, že byli v Galii narb. při Pyrenеich ještě dříve, nebo přes Galii narbonnskou vedla cesta z Gallie do Hispanie.

Sdělení Liviovo o tažení lidu keltického pod vedením Bellovesa a Sigovesa z Gallie k východu pochází v první řadě, jak nepochybno, od Keltů v Italii usedlých, ať již Livius je obdržel cestou kteroukoli. Toto ukazuje nám, že Keltové v Italii usazení věděli nejen odkud přišli, ale i věděli o tom, že jiní Keltové z Gallie dali se cestou severnější jak oni k východu.

Hledíme-li srovnat veškeré uvedené zprávy, zvláště že Tektosagové vyšli z krajiny jihogallické jak dokazuje i jmeno Tolistobojů či Bojů Tolosatů t. j. obyvatelů kol města Tolosy, kteréž město jest původu iberského, že italští Keltové toto hnutí znali, že tito Tektosagové a Boji sídleli východněji než Keltové, již se odebrali do Italie, tož přicházíme k tomu, že na tomto opuštění území jižní Gallie bude mít asi podílu tlak, který na obyvatele ty činěn byl jinými soukmenovci od severozápadu. Toto vede nás dále k tomu, že tento odchod Tektosagů a Bojů a jiných kmenů z této a sousedních krajin*) byl následek tlaku Keltů ze severní Gallie k jihu a že teprv když uvedené kraje jižní Gallie byli částečně od Volků a sousedů opuštěny, druzí kmenové keltičtí

*) Připomínám, že i jméno Helvetů pochází od Helviů, z ejichž krajiny odešli.

jak Biturigové, Arverni, Aedui, Carnuti a Cenomoni spolu s Ambarry vešli do krajin opuštěných a táhli dále přes Alpy do severní Italie. Je pak následovali Boji a Lingoni a konečně nejsevernější Senoni.

Vyšli tudíž Volkové-Tektosagové a Boji ještě s jinými sousedními kmeny z Gallie k severovýchodu a to již dávno před r. 400 př. Kr.

Za důvod, proč Keltové krajiny uvedené opustili, udává se jednomyslně velký vzrůst obyvatelstva a následkem toho nedostatek výživy. Toto bude as správné, avšak jen v jednom směru.

Keltové v době uvedené před r. 400 př. Kr. žili po většině ještě život pastýřský a z menší části zabývali se orbou. Ve všech případech bez intensivního hospodaření vyžaduje se při rozmnožování obyvatelstva také rozmnožení půdy i pro pastvu i pro orbu. Není-li pak možno tuto půdu nalézti v sídlech neb v okolí, musí část obyvatelstva vyhledati si novou vlasť. Však jest ještě hůře, když i ta půda, které pastevci užívají jest jim ubírána, jsou-li v užívání omezováni a na menší okruh zatlačováni. A tento případ po mém soudu měl veliký vliv na to, že se Kelti z Gallie počali stěhovati

V pátém či šestém století př Kr. či ještě dříve, jak němečtí učenci tvrdí, nastala jazyková differenciace u Němců, což jest ve spojení s rozchodem Němců ze Sarmacie k pobřeží severního moře. Tito němečtí kmenové podrobili si lid, kde se usadili a ti, kteří podrobit se nedali a přede odporovat nemohli, vystěhovali se. Od těchto dob počíná stěhování se některých kmenů dosud v Germanii usedlých do Gallie, kteréžto stěhování občas trvalo pak po několik století. O tomto pohybu zmiňuje se Caesar (b. g. II. 4) pravě, že mnozí Belgové pochází od Germanů a že před dávnými časy (antiquitus) do Gallie se přistěhovali a Gally odsud vypudili.*) Toto opakuje také Tacitus (Germ. 2.)**) a Amm. Marc (XV. 9. 4)***)

Toto hnutí od severu vycházející a Kelty v Gallii sedící ve výživě omezující, mělo zajistě valného vlivu na stěhování se Keltů z Gallie na východ.

Přecházeje nyní ku sdělením, jež se nám při tomto stěhování Keltů o Bojích zachovaly, počnu nejprve při Bojích, jež přišli s Lingony do Italie.

---

*) Plerosque Belgas esse ortos ab Germanis Rhenumque antiquitus traductos propter loci fertilitatem ibi consedisse Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse.

**) Qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint . . . Germani vocati sunt.

***) Fuisse partem populi indigenam, sed alios quoque ab insulis extimis confluxisse et tractibus transrhenanis, crebritate bellorum et adluvione fervidi maris sedibus suis expulsos.

O těchto Bojích podává nám zprávy Strabo (V. I.), kde praví: »Dříve bydleli na obou březích řeky Pádu, jak jsem výše byl pravil, Keltové. Nemocnější z národů keltických byli Bojové a Iusubrové a Senoni, kteří společně s Gesaty města Říma dobyli. Tito byli později Římany úplně zničeni, Bojové pak ze svých sídel vypuzeni. Tito odtáhli do krajin při Istru a usadili se u Tarisků a vedli boje s Dáky až do svého úplného zničení. Svou zemi, která k Illiriku náleží, zanechali co pastviny svým sousedům.« Totéž opakuje Strabo i později (VII. 5) s tím, »že spojenci Bojů v tomto boji byli Tauriskové, kteří poblíž Bojů bydleli (VII. 2).«

Boji přišedše do Italie usadili se v krajině mezi Parmou, Modenou a Felsinou. Zde žili s Římany ve stálých svárech, až konečně byli Římu podrobeni. Ve válkách punicko-římských r. 218 př. Kr. spojili se s Kartaginskými proti Římu a proto po ukončení těchto válek Římané znovu se na ně obořili. Po několikaletém válčení byli posléze r. 193 a 191 př. Kr. tak poraženi, že byli Římanům na milost i nemilost vydáni. Tu byli přinuceni Římanům polovici svého území postoupiti. A tehdy, jak vypravuje Strabo, velká část Bojů, snad všickni z Italie do Pannonie se vystěhovali.

Müllenhoff (II., 267) praví, že jest nezvratně Zeussem dokázáno, že tvrzení Strabona, jakoby Bojové z Italie do Pannonie byli přišli, jest nepravé.*) Proti tomuto jest nutno uvésti, že se tento důkaz Zeussovi nepovedl. Zde sluší především zodpověděti: zda-li ostatní dotýčná udání odporují tvrzení Strabonovu. A tu musíme říci, že nikoliv. I Plinius i Livius mluví o zajití Bojů v Italii, ale žádný z nich nepraví, jakým způsobem toto bytí Bojů v Italii přestalo; či zničením neb spojením s Římem, či vystěhováním. Plinius praví, že bylo vedle Katona Bojů v 112 župách (quorum tribus CXII fuisse) a tito, že v této krajině (in hoc tractu) zašli. Nepraví se tu, že Bojové vůbec zašli, nýbrž že jich v této krajině, které se byli dříve zmocnili, později více nebylo. Udávátť Plinius jména rodů a kmenů, které sídleli v osmém krajišti a tu při této příležitosti praví, že Bojů a Senonů, kteří v oněch končinách dříve sídleli, tu více není. Jeho úmyslem nebylo vypravovat, co se s Boji stalo, ale pověděti jen, že Bojů v oněch krajích více není. Z tohoto zřejmo že to, co Plinius o Bojích praví, neodporuje sdělení Strabonovu. Připojíme-li nyní k tomu, že dle Livia byli Bojové nuceni polovici svého území ustoupiti Římanům,**) by tito dle potřeby

*) »Die meinung Strabos p. 212 f. 216 dass die Boier aus Italien von den Römern vertrieben bei den Tauriskern oder Norikern sich niedergelassen hätten, ist von Zeuss 246 **schlagend** wiederlegt«. Toto cituju proto, abych ukázal přepínání, jehož Müllenhoff často užívá.

**) Když byli Boji nuceni polovici půdy Římanům postoupiti, pak jim druhá polovice zůstala. Praví-li ale Kato, že Bojů tam více není, tož musíme soudit, že tito zbývající polovici půdy držící Bojové odsud odešli.

území to svým lidem kolonisovali a dbáme-li toho, čemuž sám Zeuss přisvědčuje, že takováto kolonisace byla co nepřátelství a to právem Gally nenáviděna (Sie erhielten nach dieser Niederlage die Strafe, dass die Hälfte ihres Gebietes den Römern zur Anlage von Kolonien . . . . offen stehe, *eine den Galliern verhasste, ihrer Selbstständigkeit gefährliche Massregel* ihrer Feinde): pak leží na snadě, že Boji, když ne všickni, zajisté z největší části krajiny, v nichž panovali a kde o panství své přišli, opustili a jiná sídla si vyhledali.

Neodporuje tudíž to co Plinius a Livius praví slovům Strabonovým, ale podporuje tvrzení jeho. Však vedle toho sluší uvésti, že Strabo mohl také pravdu znáti a ji pověděti. Porážka Bojů stala se r. 193 a 191 př. Kr., tudíž pouze 200 let dříve, než Strabo psal. Doba ta není tak velkou, aby byla mohla tradice pravdu odstraniti. Ostatně byl tu současný zpravodaj Cato, pověstný svou pravdomluvností, který psal historii své doby a jehož i Plinius se dovolával. Čerpal-li Strabo ať ze spisů Katona přímo neb z Polybia či Poseidonia, pokaždé mohl se pravdy dozvěděti a ji pověděti. Není tudíž pražádného důvodu slovům Strabonovým nevěřiti, naopak sluší jim plné víry přikládati. A proč se Zeuss vzpírá slovům Strabona víry dáti? Proto, aby mohl Boje z Čech prý vypuzené někde umístniti. Jen proto, aby mohl říci, že Boji při jezerech Neuziderském a blatském sídlící byli Boji z Čech vypuzení, proto nemohou to býti Boji z Italie.

Tato domněnka jest přece velice slabou naproti pravdivé zprávě Strabonově, než aby tuto mohla i jen zatemniti neřku vyvrátiti. Při tom Zeuss umístňuje Boje z Čech v Pannonii musí také část těchto Bojů poslat až k Rýnu ku Helvetům. Nevyciťuje se tu tato nesrovnalost! K té nesrovnalosti nepřijdem, když se řídíme tím, co nám Strabo o Bojích vypravuje.

Ostatně máme tu ještě zpravodaje druhého.

Polybius, který žil r. 204—122 př. Kr, tudíž právě v době, kdy porážky Bojů v Italii se staly a kdy dle Strabona část Bojů z Italie k severu odešla, který tudíž mohl pravdu znáti a ji pověděti, udání Strabonovo potvrzuje pravě, že část Keltů opustila roviny na řece Pádu a usadila se za Alpami.

Tuto krajinu Bojskou jmenuje nám Dimensuratio prov., kde čteme: Illirie a Pannonie jest na východní straně ohraničena řekou Drinou, na západu pustinou, v níž sídlí Boji a Karni, k severu řekou Dunajem*) a podobně i u Plinia (3, 14), kde popisuje No-

*) Illiricum et Panonia ab oriente flumine Drino, ab occidente desertis, in quibus habitant Boi et Carni, a septentrione flumine Danubio finiuntur.

rikum pravě, že k Noriku připojuje se jezero Peiso a opuštěná země Bojů.*)

Pt. ve své geografii uvádí tato sídla Bojů, čítaje je k hořejší Pannonii, slovy: »Severní část této provincie obývaje na straně západní Azalové, na straně východní Kytni; uprostřed nich pak za Norikem Latobikové a ku východu Varciani; střed země pak na západu Bojové a za nimi Koletiani, na východu pak Jasiové a za nimi Oseriati.« Poněvadž Azalové obývali krajiny kol Vídně a pod nimi, jak z hořejšího zřejmo byli Bojové poblíž jezera Peiso, tož plyne z toho, že jezerem Peiso bylo zváno jezero Neuziderské či Blatenské a u tohoto jezera, že byla sídla Bojů.

Slovem deserta nesluší tu rozuměti země opuštěná (Boji), nýbrž půdu méně výnosnou, pustiny; vždyť Strabo i Plinius i Pt. ještě sídla Bojů zde udávají. Z tohoto ale seznáme, že v době I. stol. po nar. Kr. Bojové ještě na území tom bydleli a tudíž vyhubeni nebyli, což se ostatně ještě r. 367 po Kr. připomíná na kameně, kde se praví: »L. Volcatio . . . et civitatum duarum, Boiorum et Azaliorum.«

Dosud jméno »Oedenburg«, r. 1065 psané »Deserta civitas«, značí tolik co město v pusté krajině.**)

Těchto Bojů týká se také zpráva, nalézající se u Strabona o tažení Kimbrů. Týž vypravuje dle Posidonia, že když Kimbrové chtěli projíti územím Bojů, že tito k tomu nesvolili a že Kimbry k Dunaji zpět zatlačili. Na to pak že táhli Kimbrové ku gallským Skordiskům a od těch dále k Teuriskům a pak k Helvetům. Sdělení toto nutno celé doslovně uvésti: »Ποσειδώνιος οὐ κακῶς εἰκάζει, ὅτι λῃστρικοὶ ὄντες καὶ πλάνητες οἱ Κίμβροι, καὶ μέχρι τῶν περὶ τὴν Μαιῶτιν ποιήσαιντο στρατείαν· ἀπ᾽ ἐκείνων δὲ καὶ ὁ Κιμμέριος κληθείη βόσπορος, οἷον Κιβρικὸς, Κιμμερίους τοὺς Κίμβρους ὀνομαζάντων τῶν Ἑλλήνων. Φησὶ δὲ καὶ Βοΐους τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον· τοὺς δὲ Κίμβρους ὁρμήσαντας ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον ἀποκρουσθέντας ὑπὸ τῶν Βοΐων ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ τοὺς Σκορδίσκους Γαλάτας καταβῆναι . . .«

Z tohoto patrno, že zpráva ta může se vztahovati k těm Bojům, kteří bydleli na pravém břehu Dunaje a to nedaleko Skordisků.

Praví tu Posidonius výslovně, že Bojové **odrazili** (ἀποκρουσθέντας) **Kimbry k Dunaji**. Kdyby Bojové tito byli sídleli na levém břehu dunajském, tož by byli mohli Kimbry odrazit k Dunaji jen tehdy, kdyby Kimbrové byli přišli od jihu a táhli ku severu; než

*) Noricis iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum. Iam tamen colonia divi Claudi Sabaria (nyní Stein am Anger) et oppido Scarabantia Julia (nyní Oedenburg) habitantur.

**) Jméno Odinburg nalézá se již r. 860. Jméno města toho, jež Slovani a Maďaři užívají, Šoproň, Soprony pochází prý ze starého »Scarabantia«.

toto nikdo netvrdí. Táhli-li ale Kimbrové, jak se tvrdívá, od severu, pak Bojové na levém břehu dunajském sedící nemohli je odraziti k Dunaji, ale opět od Dunaje dále ku severu.

Taktéž nemohli je odraziti k Dunaji, kdyby byli Kimbrové přišli od východu neb od západu. Bojové, sídlící ať v Bavorsku, ať v Čechách, kdyby byli odrazili Kimbry k Dunaji, byli by je odrazili **za sebe** t j. byli by je svou zemí propustili — což ale jest v pravém opaku s tím, co Poseidonius vypravuje t. j., že je ani do své země nevpustili.

Dále ale praví se tu, že následkem tohoto odražení k Dunaji obrátili se Kimbrové ku Skordiskům a dále Tauriskům a pak Helvétům.

Kdyby byli Kimbrové odraženi byli bývali k Dunaji na levém břehu této řeky, byl by Posidonius vyprávěl, že pak přešli Dunaj a byl by tu uvedl nejprve ony kmeny, ku kterým by bývali Kimbrové přišli, než přišli do poříčí Sávy ku Skordiskům, tak jak jmenuje hned následující, kam šli od Skordisků. Než toho tu není, — o tom žádné zmínky se neděje. Můžeme tudíž správněji soudit, že Kimbrové, než táhli do území Bojů, byli již na pravém břehu dunajském a jsouce od Bojů odraženi obrátili se do území sousedů těchto t. j. Skordisků. Však jest tu ještě jedna okolnost, která není nahodile u Posidonia při té příležitosti uvedena a ku které také sluší přihlížeti. Jde tu o to, z které světa strany tito Kimbrové přišli, když na Boje narazili.

Tu praví Posidonius, že Kimbrové došli až k Maiotickému jezeru a k této zprávě pak váže jejich boj s Boji.

Z toho lze soudit, že Kimbrové přitáhli do Pannonie od ústí Dunaje. Srovnávajíce toto vše nacházíme, že tažení Kimbrů bylo as následující. Kimbrové přišli od východu do Pannonie a sice na straně severní a přitáhli k Dunaji, který kdesi pod Budínem přešli dále k západu. Tu kdes mezi jezery Neuziderským a blatenským (poblíž stoličného Bělohradu) narazili na Boje v těch končinách sídlící, kteří ale Kimbry územím svým nepropustili, ale zpět ku Dunaji odrazili. Následkem toho obrátili se Kimbrové k jihu a přišli k sousedům Bojů, Skordiskům, kteří vpádu jejich odporu nečinili. Pohlížíme-li takto na věc, pak objeví se nám zpráva Posidoniova v každém směru správnou a jasnou a vyvinuje se záležitost zcela přirozeně tak, že se nám zdá, že o tom, že se věc tak a ne jinak sběhla, ani sporu býti nemůže a také by snad ani o tom sporu nebylo, kdyby Posidonius nebyl uvedl toto sdělení ve spojení se zprávou, že Bojové bydleli dříve v hercynském lese.

Mluvíme-li ale o hercynském lese, musíme vždy toho dbát, co bylo v době onoho spisovatele, z jehož spisu zprávu dotýčnou čerpáme, za hercynský les považováno. Co bylo hercynským le-

sem jmenováno v době kolem nar. Kr. a později, o tom zmíníme se níže ji: zde chci ukázat k tomu, co bylo za les hercynský považováno v době Posidoniově.

V této době neměli ještě spisovatelé řečtí a latinští určitých vědomostí o krajinách mezi Rýnem a Labem, a proto také nemohli mluviti o nějakých horách v této krajině. Lesem arkynským (orkynským, erkynským) jmenovány byly Alpy a pak i hory v nynějších Uhrách a Sedmihradech, zvláště také Bakonský les, v němž dle Pt. sídleli Herkuniati.

Proto Posidonius, mluvě o lese herkynském, míní ním některé hory na pravém břehu dunajském. Teprv když známost o Germanii počala se vzmáhati, bylo jméno lesa herkynského rozšiřováno i na hory na levém břehu dunajském se nalézající, jak vidíme u Caesara.

»Les Hercynia (de bel. gal. VI. 25) . . . jest, pokud jde o šíři jeho, pro dobrého chodce devíti denní cestu široký; jiné určení není tu možné, poněvač neznají v oněch krajinách žádného měření. Les ten počíná v území Helvetů, Nemetů a Rauraků, pak táhne se souběžně s Dunajem až do území Daků a Anartů; zde pak se obrátí na levo, kde se jeho směr a rozštěpení od toku řeky oddělí a poněvač jest veliký mnohých zemí a národů se dotýká. Kdo by byl v těchto krajinách Germanie i šedesát dní na cestě, nemůže říci, že by byl počátek tohoto pohoří spatřil, aneb i jen se cosi určitého o něm dozvěděl.«

Poněvač Helveti bydleli od jezera ženevského k bodamskému jezeru a s nimi na severozápadu (u Basileje) sousedili Raurakové a od těch ku severu sídleli Nemeti, tož z toho patrno, že dle Caesara západní část hercynského lesa tvořily: černý les a severozápadní část Alp od ženevského k bodamskému jezeru. Odsud k východu táhly tyto hory až do území Dáků. Země Dáků ale tvořily nynější Sedmihradsko a okolí. Tu vidíme, že Caesar, když praví, že les hercynský od počátku svého na straně západní jde souběžně s Dunajem do území Dáků, počítá k lesu hercynskému také severní část Alp, táhnoucí se na pravém břehu Dunajském, že čítá tu také k lesu hercynskému území Rhaetie, Vindelicie, Norika a severní část Pannonie, tudíž také i krajinu, která později Deserta Bojorum t j. pustiny bojské byla jmenována.*)

Dbáme-li toho, tu nesmíme myslet, když Posidonius mluví o hercynském lese, na hory na levém břehu dunajském ležící, ale především na hory a krajiny na pravém břehu Dunaje se nalézající. Když pak tak k věci přihlížíme, pak najdem, že když vzta-

*) Srv. Müllenhoff I. 2 41. Ostatně na jiném místě (VI. 24) praví Caesar zřejmě, že lesem hercynským nazívá ten kraj, který Eratosthenes a jiní Řekové jmenují Orkynským a tito toto jméno dávali Alpám.

hujeme zprávu Posidoniovu ku krajině bojské u neuziderského jezera, že zcela dobře lze mluviti i o tom, že se krajina ta v hercynském lese nalézala.

Toto potvrzuje také Strabo, který sděluje zprávu Posidoniovu na jiném místě zcela dobře určuje sídla těchto Bojů pravě, že na jezero bodamské a sice na užší jeho část (k východu) hraničí země Rhétů a delší (k jihu) Helvetů. Za těmi pak že jsou (k východu) Vindelikové a dále pustina bojská.

Nyní třeba ještě dodati co značí slůvko πρότερον v uvedené zprávě. Sdělení Strabona zní: »φησὶ δὲ καὶ Βοίους τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον: τοὺς δε Κίμβρους ὁρμήσαντας ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ἀποκρουσθέντας ὑπὸ τῶν Βοίων ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ τοὺς Σκορδίσκους Γαλάτας καταβῆναι, εἶτ' ἐπὶ Τευρίστας κτλ.«

Jak již řečeno, byly v době Poseidoniově (125—45 př. Kr.) severní části Alp, zejmena Alpy Rhaetiae, Vindelicie a Norika jmenovány lesem hercynským. Později v krátké době na to změnily se ale poměry. Za císaře Augusta došla vojska římská v Rhaecii, Vindelicii a Noriku až k Dunaji a osadila tato území. Tu pak hory z pravé strany Dunaje ležící nazývány jsou Alpy a hory severně říše římské na levém břehu dunajském se prostírající a proti Rhaetii a Vindelicii ležící, pak lesem hercynským, který u Caesara zván silva bacenis.

Strabo znal již, že jménem lesa hercynského označena jest část horstva v Germanii, přehlédl ale, že dříve jménem tím označeny byly Alpy neb jejich část, — on ale také věděl, že Boji sídlejí jen na pravém břehu dunajském a tu čta zprávu Poseidonia, že Kimbrové vrazili na Boje, les hercynský obývající a znaje že v lese hercynském v Germanii Boji nejsou: kombinoval z toho, že tam dříve bydleli a proto ku sdělení Poseidonia připojil slovo πρότερον — a řekl, že prý sídleli Bojové dříve také v hercynském lese. Nepochází tudíž zpráva Strabonova v tomto znění od Poseidonia, nýbrž bylo sdělení Poseidonia Strabonem poměrům doby přizpůsobeno.

Však ještě k jedné okolnosti třeba poukázati. Jak ze sdělení o tažení Kimbrů seznáváme, bylo těchto, i když přiznáváme, že netáhli najednou, ale v rozličných postupných odděleních a že teprv později se spojili, vždy v jednotlivých odděleních velký počet a že zejmena oněch Kimbrů, kteří na Boje narazili a kteří tvořili hlavní voj, byl počet znamenitý. V bitvě u Vercelle čítáno padlých Kimbrů na 140.000 a zajatých na 60.000, tudíž celkem na 200.000 osob. Když pak i přiznáváme, že v počtu tom jsou obsaženi i Keltové, kteří se s Kimbry spojili, pak přec musíme doznat, že bylo Kimbrů samotných značný počet. Z Caesara pak seznáme, že všech Bojů, kteří se z levého břehu dunajského od-

stěhovali ku Helvetům r. 60 př. Kr. bylo na 32.000 osob. Z toho, že tito Bojové nebyli s to odolati nájezdu nevelkého počtu Markomanů, ale před těmito ustoupili, musíme soudit, že by tím méně byli v stavu odporovati mocnému nárazu tak četného vojska Kimbrů. Těmto mohli opříti se jen Bojové na pravém břehu, kteří zajistě sousedními kmeny v Noriku sídlícími byli podporováni a to na místech brzy při přechodu Dunaje, když ještě Kimbrové celý veliký počet svůj rozvinouti nemohli a kde snad jednalo se, jak z toho co později o té věci více povím zřejmo, jen snad o pravé křídlo Kimbrů a těmto ani na území Bojů nezáleželo, ani táhli ku Skordiskům.

Tolik o těchto Bojích.

Však vedle těchto Bojů nalézáme zprávy ještě o Bojích jiných, o nichž se tvrdí, že sídleli v Čechách.

Že i tato tvrzení nejsou správná, dosvědčují dotýčné zprávy samy.

Tu nejprvé se opět uvádí sdělení Liviovo již výše citované, že se Sigoves odebral se svým lidem k hercynskému lesu. Zpráva tato, mající svůj původ u Keltů italských, došla Livia jak obecně a právem se soudí prostřednictvím některého spisovatele, ať již Posidiona či Timagena, Kor. Nepota či jiného. V uvedené době ale spisovatelé jmenovali lesem hercynským nejsevernější část Alp*) a tudíž již z toho možno soudit, že do těchto krajin odebral se lid gallský.

Toto stvrzuje také Justinus, který rovněž jak Livius uvádí dva směry při pochodu Keltů k východu a sice jeden ku Italii a druhý přes Alpy do Pannonie.

Ostatně nasvědčuje tomu také povaha věci samé a i okolnosti, jež stěhování to provázely.

Jak ukázáno, nesl se tento proud směrem k lesu hercynskému z jižní Gallie a tu jest přirozeno, že zaujal nejprvnější vhodná místa, jež se naskytla a takové krajiny obsahovala Helvetie a Vindilicie. Že dále k severu proud ten nepostupoval, to musíme soudit již z toho, že na celém tomto hnutí měl také podíl postup Němců ze severu v Porýní. Když však takový tlak a omezování tu ze severu byl, pak zajisté netáhli Kelti do těch končin, kde tohoto proudu bylo neb kde tlak ten bylo lze očekávati, ale tam, kde byla dosud volnost a dostatek prostoru, kde se pobytu jejich větších překážek nenaskytovalo a toho tehdy nalezli v Helvecii a Vindelicii.

Dbáme-li tedy toho, že v době prvního století před Kr. a dále byly lesem hercynským zvány severní části Alp; dbáme-li dále toho, že Justinus výslovně praví, že druhý severnější proud

*) Srv. Zeuss (Die Deutschen) str. 2. a násl.

Keltů šel přes Alpy do Pannonie*) a také toho, že poměry doby a i místa poukazují ku pochodu do Helvecie a Vindelicie a i slov Tacitových: quis porro . . . Germaniam peteret, informem terris, asperam coelo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit? tož zřejmo, že již z tohoto musíme soudit, že tento severní pochod Keltů šel na Helvecii a Vindelicii.

Však na tom není dosti.

Caesar (b. g. 6. 34) nám vypravuje, že v dřívějších dobách byli Gallové statečnější než Germani a vedli tudíž války výbojné a že z toho důvodu, že se lid gallský příliš rozmnožoval a oni dostatek půdy pro sebe neměli, že odesílali lid na pravý břeh rýnský, by se tu usadil. Na to uvádí jeden zvláštní případ, že totiž Tektosagové z kmene Volků osadili nejúrodnější kraje Germanie při hercynském lese, který již Eratosthenovi (276—192 př. Kr.) a jiným Řekům pod jménem lesa orkynského dle pověsti byl znám.

Zde tudíž Caesar, nemluvě o tom, co na jiném místě lesem hercynským nazívá, výslovně praví, že Volkové Tektosagové šli do oněch krajin, které Eratosthenovi a jiným Řekům pod jménem lesa orkynského byly známy (Itaque ea . . . loca circum Hercyniam silvam, quam Eratostheni et quibusdam Graecis fama notam esse video, quam illi Orcyniam appellant, Volcae Tectosages occupaverunt atque ibi consederunt). Orkynským lesem nazívá ale Eratostenes a ostatní jej následující řečtí spisovatelé hory Alpy. Praví tudíž Caesar zřejmě, že Volkové Tektosagové odebrali se do rovin kol Alp se prostírajících, tudíž do krajin Helvecie, Vindelicie a Pannonie od Alp až k Dunaji sáhajících. Poněvadž s Volky Tektosagy šli mezi jinými i Bojové, platí vše, co o Volkách uvedeno i o Bojích.**)

Ale vedle toho máme ještě určitějších zpráv, které předešlé i podporují i s nimi souhlasí.

Strabo (7. 1.) při popisování jezera bodamského praví: »k jezeru přiléhají z menší části Raeti, z větší Helvetové a Vindelikové; pak jest až k Pannonii pustina Bojská. A dále praví, že Helvetové a Vindelikové sídlí v horských rovinách; Raetové a No-

---

*) Tvrzení Müllenhoffa (D. A. K. II. 273], že před Boji, kteří teprv za Caesara do Pannonie přišli, v Pannonii Keltů nebylo, není nijak doloženo, ba sám na jiných místech opak přiznává (str. 264) a také z výpočtu jmen kmenů v Pannonii a okolí usazených jak Karnů, Aravisků, Bojů, Kytnů, Skordisků, Herkuniatů atd. jakož i z místních jmen, Karnuntum, Bregetium atd. lze soudit na dávné osazení Pannonie Kelty.

**) Tuto zprávu Caesarovu doplňuje Trogus Pompejus, který dle Justina praví, že se Volkové Tektosagové usadili v Pannonii: Ex gente Tectosagorum non mediocris populas praedae dulcedine Iliricum repetivit, spoliatisque Histris in Pannonia consedit . . . (XXXII. 3.).

rikové však že sáhají až k nejvyšším Alpám, ano až i k Italii. Někteří z nich, že hraničí na Iusubry, jiní na Karny a krajiny u Aquileje.

Při popisování Alp pak (4. 4.) uvádí: Východní a jižní části hor obývají Raeti a Vindelikové, kteří hraničí na Helvety a Boje, k jejichž rovinám dosahují . . . Vindelikové a Norikové bydlí z větší části na zevní straně hor s Breuny a Genauny, kteří náležejí již k národu Illirskému . . .

Na první pohled bude se zdáti, že jest v těchto sděleních nesrovnalosti; avšak třeba uvážiti, že měl tu Strabo zprávy z rozličných pramenův a tu dbáme-li toho a dobře dotyčná sdělení podle pramenů jejich rozeznáváme, pak správného východiště i tu nalezneme.

Římané nazívali Rhaetií kraje centrálních Alp a Vindelicií vysočiny a roviny za nimi až k Dunaji se rozprostírající a ležící asi od jezera bodamského k řece Enži. Později veškeré krajiny od Italie až k Dunaji v uvedené poloze ležící a zahrnující v sobě i celou Vindelicii nazívány Rhaetií, avšak s vyloučením míst jižních, jež připojeny k Italii.

Z tohoto patrno, že velikost Rhaetie i Vindelicie byla v rozličných dobách a u rozličných spisovatelů nestejná. Totéž platí i o Norikum, v němž sídleli, vedle jiných Norové, Karni i Tauriskové či jak Plinius praví: Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici.

Není tudíž také možno určit, kteří kmenové v krajině Raetské v širším smyslu usazeni mají být čítáni ku Rhaetům a kteří ku Vindelikům.

Prvotně byli Vindelikové oni Vindové, kteří seděli při řece Liku a zváni byli také Likaty, Ambiliky; později rozšířeno jméno Vindeliků i na sousední kraje a zejmena přibráni Briganti s hlavním sídlem Brigantium (Bregence), Kampové se sídlem Kampodunum (Kempten) pak Klaudinati, Vennoni a Estioni. Hlavní sídlo Likatů bylo Damasia později Augusta Vindelikorum (Augsburg) zvaná. Podobně byli i prvotně Rhaetové jen lid sedící při rhaetských Alpách; pak ale rozšiřováno jméno Rhatiae tak, že i rozliční jiní kmenové v souborné jméno Rhaetů zahrnuti.

Strabo znal rozlohu Rhaecie a Vindelicie z dob cís Augusta a řídil se jí v knize sedmé. V knize čtvrté však vedle uvedeného podává i sdělení jiná a tu zejmena praví, že Vindelikové a Rhaetové sídlí na vysočinách, v rovinách pak za nimi Helveti a Boji. Poněvač Helveti bydleli na levém břehu rýnském, tož vykazuje tu Strabo Bojům celé veliké prostranství od bodamského jezera až

k Pasovu, v němž ovšem se také nalézalo město Augusta Vindelikorum.*)

Zde již zcela zřejmě označena krajina, kterou Bojové byli osadili.

Od těchto sídel Bojů jsou rozdílna ona v pustinách Pannonie.**)

S tímto udáním Strabona souhlasí to, co v této příčině praví Caesar. Týž (b. g. 1. 2.) udává hranice Helvecie takto: na jedné straně ohraničuje je řeka Rýn, na druhé straně pohoří Jura, na třetí straně jezero lemanské a řeka Rhodan a praví dále (1 5.) že sousedé Helvetů na levém břehu rýnském byli Rauraci, Tulingové a Latobrigové, na pravém břehu pak Bojové. Přihlížejíce k tomu, co Strabo o sídlech Bojů v těchto končinách praví, vidíme, že i Caesar v těchže místech sídla Bojům vykazuje. Snad Strabo řídil se v knize IV. tímto sdělením Caesarovým.

A Caesar měl zajistě dosti dobré vědomosti o této krajině a osídlení jejím, vždyť poblíže tohoto území bojoval a bojoval zvláště s Boji, kteří jemu přece nejlepších zpráv podati mohli.

V této krajině připomíná nám také Boje už i město Bojodurum (Pasov) a zde také ještě v III. století po Kr. Bojové s Aurelianem bojovali.

Blížeji ovšem Caesar sídla Bojů neudává, zejmena nezmiňuje se také o severní hranici a nepraví, sídleli-li Bojové jen na pravém či také levém břehu dunajském. Z vypravování jeho seznáváme pouze tolik, že sídleli Bojové nedaleko Helvetů a že sídla jejich byla na pravém břehu Rýnském t. j. v kraji od bodamského jezera k severovýchodu.

Když kraje tyto osadili Němci z Porýní, nazvána pak krajina dříve bojská: Bojuvaria, Bavaria. Tak psáno v životopise sv. Eustasie (kol r. 625): »his (Warascis) ad fidem conversis ad **Bojos**, qui nunc Bavocarii vocantur. tendit« a jinde (živ. sv. Agila kol r. 650): »deinde directo calle ad **Bojos**, quos terrae illius incolae Badoarios vocat, pervenerunt« atd.

*) Soudím, že Vindové-Likati bylo ono obyvatelstvo, které v kraji kol řeky Lechu sídlelo než Kelti do této krajiny vtrhli. Keltické pojmenování obyvatelstva toho bylo Ambilici. V krajích těch usadili se pak z největší části Bojové.

**) Při tomto chci poznamenati, že čtení Strabona, týkající se popisu jezera bodamského jsou odchylná. Obyčejně jest po slovech καὶ ἡ Βοΐων ἐρημία tečka a pak se věta vykládá, že u bodamského jezera byly pustiny bojské a tu nová věta začíná slovy Μέχρι Παννονίων . . . Však také (Xylandr) se čte: ἡ Βοΐων ἐρημία μέχρι Παννονίων a za tímto slovem teprv tečka. V tomto případu pak jest pustina bojská až u Pannonie. Mám za to, že jest toto správné nebo i jiní spisovatelé pustinou bojskou jmenují část Pannonie sousedící za Norikum a žádný nezmiňuje se o tom, že by u jezera bodamského byly tyto pustiny.

Zdánlivě jiné od těchto námi uvedených rozdílné území, na němž kdys Helvetové a Bojové bydleli, udává Tacitus

Týž praví (Germ. 28.): že dříve gallská moc větší bývala, to potvrzuje nejlepší zpravodaj božský, Julius (Caesar); proto jest také k víře podobno, že Gallové také do Germanie přešli: nebo řeka přec nemohla tomu překážeti, aby národ, který vzrostl, zmocnil se nových sídel, která dosud nikomu nenáležela a která v samostatné říše nebyla ještě oddělena; tak se stalo, že usadili se Helvétové mezi hercynským lesem a řekami Rýnem a Mohanem a za nimi Bojové (igitur inter Hercyniam silvam Rhenumque et Moenum omnes Helvetii ulterioria Boii, Gallica utraque gens tenuere).

Tato zpráva uvádí se v odpor s tím co praví Caesar o sídlech Helvetů a Bojů, ale bezdůvodně. Čteme li pozorně, co zde Tacitus praví, tož seznáváme, že týž odvolává se ku sdělení Caesara, který jest mu »summus auctor«, a že Tacitus zde praví, že dotýčná slova Caesara, jako by Rýn byl hranicí Helvétů, nemají se bráti doslovně, nebo tehdy tak přísných hranic mezi jednotlivými národy a státy nebylo a že dle toho, jak který národ mohutněl i sídla svá rozšiřoval. Proto také že Helvétové nebydleli jen na levém břehu hořejšího Rýna, ale i na pravém a sice mezi Rýnem, Mohanem a hercynským lesem a za nimi Boji. Co tudíž Caesar mluví o rozšíření sídel Keltů k východu z Gallie, vypravuje Tacitus o rozšíření ku severu na levý břeh dunajský.

Místa osídlení Helvetů na pravém břehu Rýnu jsou známa; jest to místo, jež Pt. jmenuje »pustina Helvetská«, která se nalézala v jihozápadní části Badenska. A jako Helvéti přešli Rýn, tak se rozšířili i Bojové za Dunaj na levý jeho břeh a sice za Helvety usadivše se rovněž v krajině mezi Dunajem, Mohanem a hercynským lesem a tu chci dodat, že nejen Helveti a Boji obsadili tyto krajiny, ale jiní národové, sídlící na pravém břehu Dunaje jak Norikové, neboť město Norimberk jasně upomíná nás na sídlo Noriků,*) a jiní z Norika do jižních Čech, již pak nazváni Kotini.

Poněvadž nezdá se pravděpodobno, že by obléhání Noreje Boji mohlo se vztahovati k Noreji (Neumarkt) ve Štýrsku, tož možná, že tu touto Norejou bylo sídlo Noriků na levém břehu dunajském.

Část dějin těchto Bojů a to pro nás velice důležitou, sděluje nám Caesar. Týž vypravuje ve válce gallské (I. 5, 28), že když chtěli Helvetové táhnouti římskou provincií Gallie, že si přibrali za spojence Boje, kteří na pravém břehu rýnském bydleli a do

*) Župa při řece Nábě, kde bylo město Norimberg, jest v dílčí listině r. 839 psána Norogowi t. j. Norinská župa. Později psána jest Nordgau a Šumava přiléhající Nortwald snad správněji Nor-wald t. j. pohoří při území Norů.

norického území vpád učinili a Noreju obléhali. Byli to Boji, kteří sídleli na levém břehu dunajském ve Virtembersku a Bavorsku. Když pak voje Helvetů a spojenců jich byly od Caesara poraženy, dovolil Caesar na prosbu Heduů, že směli tito Boji v sídlech Heduů se usaditi.

I dali jim oni pozemky a přijali je později ve svazek práv a svobody. Město těchto Bojů jmenováno bylo Gorgobina (VII. 9).

Z tohoto vypravování o ději, který se stal r. 58 př. Kr., seznáváme, že Gallové i Caesar k Bojům přihlíželi jinak než k Helvetům a že daleko mírněji a laskavěji s nimi zacházeli a nenutili je, by se do krajin, z nichž vyšli, vrátili. Toto nebylo zajisté bezdůvodné.

Z vypravování Caesara seznáme, že Helvetové nijak nebyli nuceni svou dosavádní vlast opustiti, nýbrž svedeni byli k tomu Orgetorigem, který jim namlouval, že jsou nejstatečnější národ a že lehce mohou se státi pány veškerých zemí keltických. Proto se také po 2 léta k válečnému tažení připravovali. Když byli, jak doufali, dostatečně zásobeni, zapálili svá města v počtu deseti a as 400 osad a i jednotlivá stavení a vše co nechtěli ssebou vzíti, tak aby je nic nazpět do sídel těch nevábilo a pak společně s Rauraky, Tulingy a Latobrigy, kteří rovněž veškerá svá města a obydlí spálili, vydali se na cestu. Boje přijali s sebou co své spojence.

Když pak byli Helveti a spojenci jejich poraženi, poručil Caesar, aby se Helveti, Tulingové a Latobrigové do vlasti své, kterou byli opustili, vrátili a poručil Allobrogům, aby jim ještě obilí na cestu dali; musili pak oni, kteří města svá a vesnice spálili, znovu si tytéž opět vystavěti. Toto učinil Caesar zvláště proto, poněvač nechtěl, aby země jejich zůstala opuštěna, maje strach, že by Germané, bydlící na pravém břehu Rýna, mohli se v krajině Helvetů usaditi, čímž by se bezprostředními sousedy římské Gallie a Allobrogů stali. Haeduům pak dovolil na jich prosby Boje pro jich vynikající a osvědčenou statečnost v zemi své (Haeduů) usaditi. (I. 28.)

Čtouce toto, ptáme se, proč se Haeduové za Boje přimlouvali, proč Caesar i Boje neposlal do jich vlasti zpět, proč se i u Bojů nebál, že by Germani vlast jich obsadili, vždyť sídleli v samé Germanii a v čem ukazovala se zvláštní statečnost Bojů: ba proč Boji sami nechtěli se po porážce domů vrátiti a raději mezi Haedui se usadili, trvavše zprvu v jakési odvislosti, v jakémsi poddanství.

Tu se mi zdá, že snad pohnůtka, která Boje přiměla s Helvety do Gallie táhnouti, byla zcela jiná než u těchto a proto že také Caesar s nimi jinak nakládal. Snad kdosi cizí vtrhl do území Bojů a když tito nemohli se tomuto cizinci ubrániti, raději než by

se podali, odtáhli z vlasti a táhli s Helvety do Gallie Proto také nevypravuje Caesar o Bojích, že by byli i tito jak Helvetové a ostatní města a osady své spálili Snad se Haeduové za Boje z toho důvodu, že vlasť Bojů, odkud tito odtáhli, byla cizinci již osazena, přimlouvali a místa ve svém území jim darovali a proto také Caesar jich nenutil, by se do domova svého vrátili; nebo kdyby byli bývali nuceni se do své vlasti vrátiti, byli by upadli v područenství cizích dobyvatelů a toto jim Caesar pro statečnost jejich učiniti nechtěl. Proto také, že ne ze zpupnosti jak Helveti, ale nouzí nuceni na pochod do Gallie se dali, jednal s nimi Caesar mírněji než s Helvety A kdo byli tito cizinci, již Boje vypudili? Na tuto otázku odpovídá Tacitus (Germ. 42.), že Markomani vypudili Boje z jich sídel.

Markomani, bojovný kmen germanský, vrazili mezi rokem 70—60 př. Kr. do území Bojů, jež bylo na horním levém břehu Dunaje a přinutili tyto, že museli před nimi ustoupiti. Když pak táhli Helveti do Gallie, spojili se Bojové s nimi. V téže době část Markomanů, nejisto zda také z těch, kteří kraje bojského se zmocnili či jiní, táhla za Ariovistem do Gallie. Dle všeho nebyli Markomani mezi prvními, kteří s Ariovistem do Gallie přešli. Prvotně měl Ariovist pouze 15.000 mužů a to byli zajisté z kmene jeho, totiž Svévové. Pak rozmnožil se počet Germanů, které měl Ariovist u sebe během 14 let (od r. 72—58 př. Kr.) na 120.000 hlav, mezi nimiž byli Vangioni, Nemeti, Tribokové, Seduni, Markomani a Harudi. Z povahy věci plyne, že nejdříve as připojili se k Ariovistovi tlupy těch kmenů, kteří Gallii byli nejbližší, totiž Vangionů, Nemetů a Triboků a za nimi později že přitáhli tlupy Sedunů, Markomanů a Harudů, jejichž sídla byla od Gallie vzdálenější.

Tak se zdá, že Markomani přišli do Gallie teprv kolem r. 60 př. Kr. V té době as opanovali krajiště Bojů. Poněvač Markomani v krajišti bojském se usadili, tož můžeme soudit, že ti Markomani, neb aspoň ne všichni z těch Markomanů, kteří místa bojská zaujali, netáhli k Ariovistovi, nýbrž že to buď zcela neb po většině byly jiné tlupy markomanské*), které se k Ariovistovi přidružily, rozličné těch, které se v území Bojů usadili.

Po porážce Ariovista Caesarem r. 58 př. Kr. vrátili se i oni Markomani, již záhubě unikli, do sídel svých soukmenovců zpět. Z toho, že si Gallové Ariovista pozvali, by do Gallie vtrhl, můžeme soudit, že sídla jeho nebyla Rýna vzdálena a z toho dále, že s ním byly tlupy Vangionů, Triboků a Nemetů, sídlících vesměs při Rýnu, lze soudit, že i ostatní Sedusi, Markomani a Harudi od Rýna daleko vzdáleni nebyli.

*) Z vojska Ariovistova málo se jich přes Rýn vrátilo domů. (Caes. de bello gal. I. 53.)

Co se pak Bojů týká, kteří sídlili na levém břehu dunajském, tu musíme soudit, že se buď všickni Boji nevystěhovali, neb že krajiště, které na této straně osadili, nebylo velké.*) Caesar udává počet Helvetů a jich spojenců na 368.000 osob, z nichž bylo bojovníků toliko 92 000. Poněvač počet Bojů byl pouze 32.000 osob, tož byl počet bojských bojovníků jen 9000 osob. Z těchto číslic patrno, že počet bojských rodin, které připojili se k tažení Helvetů do Gallie, obnášel nejvýše 9000. Kdybychom čítali, že tentýž počet Bojů v boji s Markomany byl zabit a že jen zbylá polovice k Helvetům se uchýlila, i pak uvidíme, že počet Bojů těch nebyl veliký. Nezaujímali tudíž Bojové, jež k Helvetům odešli, na levém břehu dunajském velikého území, nebo sluší uvážit, že na příklad Bellovaci (Caes. II., 4), kteří rovněž na nevelkém prostranství žili, byli v stavu proti Caesarovi postavit až 100.000 ozbrojených mužů; bylo tudíž území oněch Bojů, z něhož tito Markomany vypuzeni byli, sotva $^1/_5$ území Bellovaků. Byl to tudíž kraj malý.

Z pravidla se říká, že Bojové sídleli v Čechách a že odtud byli Marobudem, vládcem Markomanů vypuzeni. Než jak z uvedeného zřejmo, Bojové, kteří Markomany byli ze svých sídel vypuzeni, v Čechách nesídleli. Ale ještě méně na tomto vypuzení Bojů Markomany má jakési viny Marobud.

O Marobudovi víme, že za císaře Augusta co mladík přišel do Říma a když se z Říma vrátil a doma vlády se zmocnil, že část Markomanů přesídlil do vnitř hercynského lesa; na to že r. 19 po Kr. byl ze země, nad níž vládl, vyhnán a že pak as roku 37 po Kr. v Raveně zemřel.

Z toho zřejmo, že kolem r. 70—60 před Kr., kdy se stalo vypuzení Bojů Markomany, Marobud ještě ani na světě nebyl a tím méně mohl dotýčné vypuzení provésti.

Když tudíž je zřejmo, že Marobud to nebyl, který Boje z jejich sídel vypudil, pak, když se chce stále tvrdit, že Bojové sídleli v Čechách, nezbývá než prohlásit tvrzení Tacitovo, že Boji Markomany byli vypuzeni, za nesprávné (Müllenhoff), nebo tvrdit, že vypuzení to provedli Markomani za vůdce Ariovista (Bremer). Bremer praví v té příčině: »Říši Bojů v Čechách nemohl nikdo jiný zničiti jak Ariovist; nebo kdyby se byl po válkách Kimbrů a před Ariovistem, tak mohutný germanský výpad stal, byla by se nám jistě zpráva o tom dochovala. R. 72 překročil Ariovist

*) Jméno Bojohaemum či Bojhemum, jak je nalézáme u Velleja a Tacita, jest slovo původu německého a přijali je Římané od Němců. Jméno to značí vlast či území Bojů a byla jménem tím nejspíše as Markomanny označena země, kterou tito osadili, Bojům ji odňavše. Dle jména tohoto krajiště byli pozdější obyvatelé jeho, ať byli kdokoliv, tudíž i Markomanni i nástupci jich jmenováni Bojohemové Bémové, Boemani a pod.

Rýn. Poněvač v jižním Německu nenalezl odporu, tož asi r. 73 z Čech vyrazil. Doba mezi rozhodnou bitvou s Boji a opuštěním Čech byla as delší, několikaletá, poněvadž by nerozhodná bitva Boje z Čech nevypudila, nýbrž teprve opanování země. Dle toho markomanští Svébové pod Ariovistem, kteří se pak částečně k rýnskému tažení připojili, na každý pád (již vzhledem ku stáří Ariovista) mezi a sice na konci první čtvrtky prvního století Čechy Keltům odňali, as mezi r. 80. a 75. neb kolem r. 80. př. Kr. . . . . . . Nejlépe lze sdělení Tacitovo a Valleiovo v tom způsobu vyrovnati, když se řekne, že Markomani pod Ariovistem Boje z Čech sice vyhnali, ale teprv za Marobuda definitivně držení Čech se ujali. Nebylo by sice nemožno, že Markomani Ariovistovi již trvale se v Čechách usadili, a že Marobud k nim jen ony krajany své, kteří mimo Čechy zůstali, přivedl.«

Z těchto slov vidíme, k jakým soudům se dochází, přijme-li se za pravé, že Boji sídleli v Čechách a že byli odtud Markomany vypuzeni. Že tvrzení svrchuvedená správná nejsou, jest očividno. Caesar praví, že Arvernové a Sequani najali si žoldnéře germanské, vedené Ariovistem a těch že bylo nejprvé 15 000.

Jest tu přec přirozeno, že když si jmenovaní gallští kmenové germanské žoldnéře najímali, že najali je z nejbližšího okolí, tudíž z krajin při Rýnu a nikomu nenapadne, že by byli si poslali pro Ariovista do Čech, aby jim do Gallie nějaké žoldnéře přivedl. Ba, možno říci, že v oněch dobách Sekvani, kteří bydleli kolem Besançonu a Arverni, již sídleli ještě dále k západu, o Čechách neměli ani zdání. A přec se praví, že Ariovist byl od Gallů vyzván, aby k nim se svými přišel. K tomu sluší dále připomenouti, že ani těch Markomanů tak veliký počet nebyl, nebo po odečtení Harudů (24.000) zbylo by na Svévy, Seduny, Vangiony, Triboky, Nemety a Markomany celkem 96.000 osob, v čemž zahrnuty jsou i ženy a děti.

Poněvadž těch, kteří při Rýnu byli, bylo zajisté více než vzdálenějších jak Markomanů, tož patrno, že těchto počet veliký ve vojsku Ariovistově nebyl.

Zakládá se tudíž každé tvrzení, jako by Bojové kdy v Čechách byli sídleli a odtud Markomany pod vůdcem Marobudem — o Ariovistovi, který Markomany teprv as v Gallii seznal, ani nemluvě — vypuzeni byli bývali, na nesprávném výkladu místa Tacitem uvedeného, které s otatními zprávami srovnáno nebylo.

K této nekritičnosti svedeni byli dotyční vykladatelé tím, že že Tacitus ono území, z něhož Markomani Boje vyhnali a v němž sami se usadili, nazívá Boihaemum a že Vellejus zemi, kterou Marobud obýval, když se s částí svých do vnitř hercynského lesa odstěhoval, nazval tamtéž Boihaemum. Tacitovo a Vellejovo Boi-

haemum vzali pak za nynější Böhmen a usadili i Boje i Markomany v Čechách.

Pročítáme-li ale ona sdělení, nacházíme cosi jiného od dosavadních názorů rozličného.

Tacitus nám vypravuje, že země, z které Markomani r. 70—60 př. Kr. Boje vypudili, sluje Bojhaemum. Které území jest to? Týž spisovatel praví, že mezi Rýnem, Mohanem a hercynským lesem sídleli Helveti a za nimi Bojové. Sídlo Helvetů byla krajina, již Pt.. pustinou helvetskou, Tacitus (Germ. 29) decumates agros nazívá. Tyto agri documates prvotně zaujímali pouze opuštěnou zemi helvetskou a teprv zřízením tak zv. limes Danubianus za Domitiana pošinuta hranice této provincie více k severovýchodu.*)

Limes Danubianus vedl ale od Dunaje nad Kehlheimem na Gunzenhausen a odsud jihozápadně k Welzheimu a pak téměř severně k Miltenbergu, kde dosáhl Mohanu. Chceme-li tudíž zvědět, kde byly agri decumates či opuštěná země Helvetů, musíme hranice římské pošinouti od limesu na západ vždy tak, že ještě dotýkala se Mohanu, ku kterému země Helvetů dosahovala. Bylo tudíž as území Helvetů v krajině mezi Rýnem a čárou vedenou od Mohuče k Ulmu. A za tímto bylo pak území Bojů.

Nyní bylo by třeba určit, jak daleko tato země Bojů na západ a sever dosahovala. Tu stojíme před otázkou, kde byl hercynský les. Zde ovšem nelze se dotýkat toho, co psali o hercynském lese staří spisovatelé, jimž Germanie byla ještě naprosto neb z největší části neznáma, jako Aristotelovi neb Jul. Caesarovi, nýbrž můžeme jen přihlížeti k těm, kteří již krajiny dotýčné znali a tu zejmena těm, kteří se o ději v těchto krajinách odbývaném zmiňují. Jsou to Tacitus, Strabo a Vellejus; tito dávají jméno to jednostejně jen určitému horstvu.

Tacitus (Germ. 30) jmenuje hercynským lesem ony hory, kde bydleli Chatti (Ultra hos Chatti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant . . . . . . : . . et Chattos suos saltus Hercynius prosequitur atque deponit.)

Hercynský les jsou tudíž hory mezi Mohanem a Ruhrou, Rýnem a Salou ležící.

K téže krajině ukazuje také Vellejus, když vypravuje, že Sentius Saturninus měl vésti legie územím Chattů a proto měl proklestit les hercynský.

Podobně i Strabo, který odděluje výslovně od lesa hercynského Šumavu (ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ὕλη Γαύβρητα μεγάλη) pravě, že vedle hercynských hor jest ještě velké horstvo, Gaubréta (Gabréta) zvané.

---

*) Mox limite acto promotisque praesidiis sinus imperii et pars provinciae habentur.

O hercynském lese praví pak, že jest nedaleko pramenů Dunaje a sice tak, že když se jde z Gallie do hercynského lesa, přijde se nejprvé na bodamské jezero, odsud k Dunaji, pak k vyvýšeninám dunajským a na to do hercynského lesa. Popisuje se tu cesta od jihu ku severu a ne od západu k východu, nebo kdyby byl chtěl mluvit Strabo o cestě do Čech, byl by poukázal k tomu, že se musí přejíti hory Gabréta, jejichž polohu dobře znal. Mluvíť o horách těch, když se zmiňuje o Rhaetii, Vindelicii a Noriku, tudíž o zemi jižně od Šumavy ležící. Tu jda z těchto poddunajských krajin ku severu, praví, že Rhaeti a Norikové dosahují až k vrcholům Alp. Na druhé protější straně jich za Dunajem že jest pak les Gabréta a od tohoto ku západu Svevové a pak teprv hercynský les, který rovněž Svévové obývají.

Nebyly tudíž hercynským lesem zvány hory neurčité, nýbrž všichni tito spisovatelé horami těmi nazývali ony hory, jež Pt. jmenuje Abnobou.

Poněvač Tacitus psal později než Strabo a měl daleko větších známostí o Germanii než Strabo, zejmena o krajině Rýnské a Dunajské a to dílem z vlastního názoru, tož nutně musíme soudit, že i on věděl o horách Gabréta zvaných a to tím spíše, ana vědomost o nich z pramene římského pocházela a že se o pohoří tom nezmiňuje, stalo se jen stručností mluvy a i spisu jeho. Proto, kde Tacitus mluví o lese hercynském, musíme vždy jen na hory, které on hercynskými jmenuje a ne na jiné souditi.

Toto vše ukazuje nám k tomu, že země bojská obsahovala větší část nynějšího Bavorska na levém i pravém břehu Dunajském, ale nedosahovala až k samé Šumavě, zejmena že byla i při obou březích Mohanu. Jak daleko však na sever na pravém břehu Mohanu krajina Bojů dosahovala, to jest obtížno určit. Tacitus nazývá Bojhaemum zemi Boji obývanou a Vellejus týmže jménem roviny v hercynském lese, které Marobud obýval. Z toho jen můžeme prozatím tolik soudit, že dosahovala krajina Bojů až do hercynského lesa a že ani Tacitovo ani Vellejovo Bojhaemum nebylo v Čechách.

Než kdo by tvrdil, že slova »a dosud trvá jméno Bojhaemi a označuje staré dějiny místa, když změnili se obyvatelé (manet adhuc Boihaemi nomen significatque loci veteram memoriam quamvis mutatis cultoribus), vztahuje se na Čechy, musel by tvrditi a prokázati, že za **časů Tacitových** byly Čechy, neb poněvač v oněch dobách Čechy ani národní ani politický celek netvořily, aspoň jedna část jich označována co Bojhaemum, totiž jménem označujícím vlasť Bojů. Však pochybuju, že by toto někdo chtěl i jen důvodně tvrditi. A tohoto přec se vyhledává. Tacitovo **adhuc** zna-

mená roku 98 po Kr., kdy Tacitus Germanii psal a nikoliv dobu o několik set let později neb dobu nynější.*)

Markomani, jak je z dějin známe, byli jedním z oněch germánských kmenů, kteří činili časté vojenské vpády do sousedních krajin a podnikali i další vojenské výpravy. Když se o nich první zmínka v historii děje, byla sídla jejich mezi řekami Rýnem, Mohanem a Dunajem a v části hercynského lesa. Z krajin těch také jen asi částečně vypudili, jak jsme již uvedli Boje, již pak spojeni s Helvéty, táhli do Gallie.

Část těchto Markomanů odešla do Gallie k Ariovistovi. Proč? Na to odpovídá nám Ariovist u Caesara sám. On tu praví: že právo války dovoluje vítězi poraženým dle své vůle poroučeti. Haeduové, že jsou jemu poplatni, protože je přemohl. Caesar že by se dopouštěl velikého bezpráví, kdyby chtěl příjmy jeho zmenšovati; Ariovist že nebude proti Haeduům válčiti, pokud budou své povinnosti konati a každoročně poplatek odváděti. A dále při rozmluvě s Caesarem praví: že táhl za Rýn ne z vlastního popudu ale na prosby a žádost Gallů; že jen když mu byla pojištěna velká odměna, opustil vlast a příbuzné své; místa k obývání v Gallii že mu Gallové sami postoupili; poplatek že se jemu odvádí dle práva válečného, poněvač jest zvykem vítězů poraženým poplatek ukládati. A z řeči Divitiaka k Caesarovi seznáváme, že Germani byli prvotně najati za žold a pak že přemohše odpůrce těch, od nichž najati byli a podrobivše je, ujali se vlády v zemi těch, od nichž najati byli a vládli tak poraženým i vítězům.

Toto vše, co praví Ariovist o svých, platí též o Markomanech, kteří byli v jeho vojsku. Tak seznáváme, že i z Markomanů vybraly se tlupy, které opustili vlasť a příbuzné své k válečným výpravám do ciziny a daly se za žold k službě vojenské najímati.

Jako s Ariovistem netáhl celý kmen, k němuž on náležel, nýbrž Ariovist jen s některými opustil příbuzné své, tak i Markomani všickni nepřešli za Rýn, nýbrž jen vojenské tlupy, které se ale po bitvě r. 58 př. Kr. nazpět, pokud na živu a svobodní zůstali, do vlasti své vrátili.

Tu se nám ale praví, že po porážce, kterou Caesar způsobil Ariovistovi, Germáni při Rýnu sedící svá sídla opustili a dále do vnitř Germanie se odstěhovali. Tu tehdy i Markomané, dále od Rýna, více ku západu v Bavorsku se osadili asi tam, kde později jsou uváděni. Tab. Peut. udává sídla jejich dále od Dunaje k severu mezi 28° a 31° v. d. a do téže krajiny i Pt. je

*) Větším právem lze poukázati k tomu, že ve slovu Bojuvari = Bavoři dosud nalézame jméno osadníků Bohemie t. j. Bojů. Znamenáť Bojuvari tolik co příchozí do země Bojů.

umístňuje na západ od Šumavy. Marobuduum, odkud Marobud pocházel, nalézalo se v krajině u Vunsidelu.*) A nyní srovnejme veškeré zprávy, které o Marobudovi máme.

Vellejus vypravuje nám: »Nebylo ničeho více v Germanii, co ještě mělo býti přemoženo, jak národ Markomanů, který pod vedením Marobudovým ze svých starých sídel povstal, hlouběji do vnitř země se uchýlil a v krajích hercynským lesem uzavřených se usadil. Největší spěch nebyl by důvodem, bychom o tomto muži více nepověděli. Marobudus pocházející ze vznešeného rodu byl statného těla a divokého charakteru, barbar více dle původu než rozumu. Týž založil si ne překvapením neb náhodou, ne chvilkovou, od vůle podřízených závislou vladařskou moc mezi svými, nýbrž toužil po trvalé říši, po pevné královské moci a proto uzavřel lid svůj daleko od Římanů odvésti a tam táhnouti, kdeby nepřišel ve spojení s cizou mocí, která by jeho převyšovala a kdeby mohl svou moc co možno nejvíce rozšířiti. Když se tudíž zmocnil uvedené krajiny, podmanil si mocí zbraně všechny sousedící národy neb smlouvami učinil si je odvislými. Pro sebe zřídil si osobní stráž a povznesl svou říši, dosáhna stálým cvičením téměř kázně a pořádku římského vojska, v krátké době na takovou výši, že až našemu státu byla nebezpečna. Proti Římanům choval se tak, že se střežil je vyzívati, ale při tom dával jasně na jevo, kdyby byl vyzván, že by jemu na vůli a síle k odporu nescházelo. Vyslanci, jež k Caesarům odesílal, museli brzy ve spůsobu oddanné prosby brzy ve spůsobu úplné rovnocennosti zaň mluviti. Nejen jednotlivci, ale i celí národové, kteří od nás odpadli, nalezli u něho útočiště. Špatně ukrýval to a brzy zřejmě ukázal, že jest našim soupeřem a proto své vojsko, které rozmnožil až na 70,000 mužů pěchoty a 4000 mužů jízdy cvičil a v nepřetržitých válkách připravoval k větším věcem, než které právě prováděl; a bylof se ho báti také proto, že mají v levo a v čele Germanii, v pravo Panonii a v pozadí sídel svých Noriky, všem strachu naháněl, jako by chtěl každé chvíle na všechny přijíti. Ani Italie nemohla bez bázně na zmáhající se moc jeho pohlížeti; neboť hranice země jeho nebyly od nejvyšších temen alpských, ježto činí rozhraní Italie, více vzdáleny než 200.000 kroků.

Na tohoto muže a tuto krajinu umínil si císař Tiberius příštího roku z rozličných stran udeřiti. Sentiovi Saturninovi rozkázal, aby vymýtě nepřetržené lesy Hercynské, skrze Chaty vedl legie do Boihaemum (tak slove krajina, kterou Marobud obýval), sám pak vedl vojsko, ježto sloužilo v Ilirikum, z Karnunta, kteréž místo

*) Varisti byli as část Markomanů a byli co noví příchozí pojmenováni Varisty. Prvotní obyvatelstvo byli Marové.

bylo z té strany říše norické nejbližší a blížil se k hranicím Markomanů.

Rušíváť osud předsevzetí lidská, někdy je zdržuje. Připravil již císař zimní ležení na Dunaji, již vojsko nebylo více jak pět dní cesty vzdáleno od hranic nepřátelských, již obdržel Saturninus rozkaz, aby vytáhl od nepřátel asi tolikéž vzdálen a v stavu v několika dnech na určitém místě s císařem se spojiti; když se najednou celá Panonie vzbouřila«.

Z této zprávy, která podána jest osobou, jež se tohoto válečného tažení proti Marobudovi súčastniti měla, jde následující. Vojsko římské mělo proti Marobudovi táhnouti ze dvou stran od Rýna a od Dunaje. Obě tato vojska měla se nejprvé spojiti a spojená proti Marobudovi postupovati. Za tou příčinou táhl Tiberius z Karnunta po Dunaji vzhůru, přiblížil se k území Markomanů a nařídil zde při Dunaji zimní ležení zřiditi. Z tohoto místa byl Tiberius již jen as pět dní cesty od předních stráží Marobuda vzdálen a rovněž tolikéž obnášela i vzdálenost vojska Saturnia, který dosud stál při Rýnu.

Vellejus nám nepovídá, kam Tiberius po Dunaji vzhůru došel. On jen praví, že táhl z Karnunta*) a že při Dunaji chtěl si zříditi zimní tábor. Že v Karnuntu nezůstal ani tomuto na blízku, nýbrž že as dost daleko z Karnuntu odtáhl; to můžeme souditi z toho, že pannonští kmenové se zbouřili. Kdyby byl v Karnuntu neb tomuto na blízku zůstal, nebylo by se toto stalo a kmenové pannonští teprv tehdy, když pozorovali, že Pannonie jest římského vojska prosta, povstali, vojensky se zřídili a chtěli podniknouti boj s Římem. Snad doufal i v to, že vojsko římské, vedené Tiberiem nalézá se již v Germanii a válčí s Markomany. Dio Cassius výslovně praví, že Tiberius byl s vojskem svým v Germanii. Povstání to bylo předčasné a to snad proto, že vůdcové povstání neměli vědomosti o tom, že válka s Markomany dosud nepočala. Z toho ze všeho jest nám dovoleno soudit, že vojsko vedené Tiberiem zimní ležení při hořejším Dunaji a to v dost veliké vzdálenosti ad Karnunta zříditi zamýšlelo.

Když tudíž toto ležení zimní nebylo v Karnuntum, ani na blízku u Vídně, tož mohlo býti jen v krajině u Passova neb Řezna neb ještě výše, k čemuž také další sdělení poukazují.

Ze zprávy Velleja seznáváme, že v té době, když Tiberius od Karnuntu po Dunaji vzhůru táhl a na místo, kde chtěl zřídit zimní tábor, přišel, druhé oddělení, které bylo při Rýnu, ještě na

---

*) Ipse a Carnunto . . . . exercitum ducere orsus est. Také Strabo (VII.) praví, že Dakové a Geti spoléhají na Germany, s nimiž Římané jsou v nepřátelství.

pochod se nedalo, nýbrž že tehdy dostal Saturninus teprv rozkaz, aby se dal na pochod. Byl tudiž v té době Saturninus ještě při Rýnu, kde? Tu nám praví Vellejus, že Saturninus měl nařízeno táhnouti územím Chatů a proklestiti si cestu lesem hercynským. Území Chatů však bylo na pravém břehu Mohanu. Přijmeme-li tudíž nejjižnější posici Saturnina, tož mohla být tato jen v Mohuči, nebo kdyby byla jižněji, netáhl by Saturninus územím Chatů.

Připomínám ještě jednou, že v té době, když zřizoval Tiberius zimní ležení na Dunaji, Saturninus se ještě na pochod nedal, nýbrž byl při Rýně a že dle Velleja každý z vůdců byl od předních stráží Markomanských as pět dní pochodu t. j. as 20 našich zeměpisných mil vzdálen a to od místa, kde se obě vojska spojiti měla.

Byla tudiž vzdálenost od Rýna t. j. Mohuče, kde byl Saturninus, k místu, kde Tiberius zimní ležení sestrojil, as 10 dní pochodu, tudiž as 40 mil. Pohlédneme-li na mapu, naleznem, že přímá vzdálenost mezi Mohučí a Řeznem (kde bývalo ležení římské regina castra) obnáší právě 40 zeměpisných mil. Toto podává nám další důkaz o tom, že Tiberius nezřizoval zimní ležení v Karnuntu, jak se dosud tvrdí, ale že jak Vellejus správně praví, táhl z Karnuntu a to po Dunaji vzhůru a sice k Řeznu a zde chtěl přejíti pak přes Dunaj, aby se s vojskem Saturninovým z Mohuče táhnoucím spojil. Spojení toto mělo se státi někde v krajině mezi Vircburgem, Bambergem a Norinberkem tudiž v nejzápadnější části sídel Markomanů, kde, jak Vellejus dokládá, byly již přední stráže Markomanské. Toto ale poukazuje nám již na místo, kde se Marobud usídlil. Místo to podle tažení Tiberia z Karnuntu k Řeznu a odsud do krajiny Virzburk-Bamberg a spojení se v krajině té s vojskem z Mohuče táhnoucím ukazuje nám, že hlavní moc Marobudova byla od této krajiny k severu neb k severovýchodu; tudiž v krajinách durynských — saských. Morava, Čechy jižní, střední neb východní to být nemohli, poněvač by byl Tiberius z Karnuntu netáhl do Bavor, ale byl by přímo a pohodlně vrazil z Kurnunta do Moravy a Čech; cesta ta byla by pro vojsko římské kratší, lepší a pohodlnější. Bylo by také k nevysvětlení, aby takový vojevůdce jak Tiberius, vyhledával tak těžký přechod Českým lesem, Smrčinami neb Šumavou do Čech, když českomoravské pohoří mu téměř žádných překážek neposkytovalo.

Než vedle toho známe ještě jiné okolnosti, které poukazují k tomu, kde máme místa, kam se Marobud uchýlil, hledati.

Vellejus praví nám, že Marobud se svými ze starých sídel dále na zpět do vnitř země se uchýlil a usadil se na místech hercynským lesem uzavřených a že učinil tak proto, aby byl dále od Římanů a nepřišel s nimi ve spojení, ale aby moc svou co možná rozšířil. Kdyby byl Marobud se obrátil do jižních, středních neb

východních Čech neb Moravy, nebyl by se dostal dále od Římanů než byl, nebyl by se uchýlil na zpět, ale byl by buď blíže neb aspoň téměř stejně od Římanů vzdálen jak dosud. Uchýlení na zpět do vnitř země znamená zde, čítáme-li od Dunaje, odejíti ku severu a ne k východu. Však ještě jedna závažná okolnost nutí nás souditi, že Marobud odešel dále ku severu a neobrátil se do Čech a to jest poměr jeho k Arminiovi.

Tacitus (Ann. II. 44. a násl.) vypravuje, že mezi Arminiem vůdcem Cherusků a Marobudem vládcem Markomanů došlo to k válce a příčinou toho že byla vzájemná žárlivost po slávě.

Z dotýčného vypravování seznáváme, že Semnoni a Longobardi byli podrobeni Marobudovi, ale že v této válce přešli k Arminovi a naopak, že část Cherusků pod vedením strýce Arminiova. Inguiomera spojila se opět s Marobudem. Obě četná vojska postupovala proti sobě a srazila se; pak ale, že Marobud ustoupil. To stalo se r. 17. po Kr.

Tu ptáme se, bylo by to vůbec došlo mezi Arminiem a Marobudem k válce a bitvě, kdyby Marobud byl měl své sídlo v Čechách a na Moravě? Ptejme se jen v jakém spojení i jen obchodním, které stojí dnes přec na veliké výši, stojí Čechy neb Morava s německými krajinami na řece Veseře, v jakém spojení jest ne snad Praha, ale Ústí n./Lab., Děčín, Liberec s Hidesheimem, Kasselem, Nörtenem. Nebo bylo kdy mezi touto krajinou a Čechami jakéhosi spojení? A když tak není nyní a nebylo v dobách známých, tož zajistě nebylo tak také v dobách pradávných, v době kolem narození Kristova. Kdyby se byl Marobud usadil v Čechách neb na Moravě, tož by byl o Arminiovi velmi málo věděl a rovněž tak Armin o Marobudovi: nebo právě ve směru z Čech ku Veseře jako nyní tak dříve nebylo žádného spojení. Že byli oba jak Armin tak Marobud na sebe pro svou slávu žárliví, a to tak, že to až k válce mezi nimi došlo, to dosvědčuje jen tomu, že panství Marobudovo bylo blíže území Cherusků nežli jsou Čechy.

Mezi Arminiem a Marobudem bylo dříve přátelského spojení a snad Marobud měl nějakého třeba vzdálenějšího účastenství na prvních podnicích Arminiových, zejména záhubě legií římských za vedení Vara. Poukazuje k tomu sdělení Velleja, že Arminius poslal hlavu poraženého Vara Marobudovi asi co důkaz, že čin, k němuž byl Marobudem nabádán, provedl. Odeslal-li Marobud hlavu tu Římanům, pak ukazuje to jen k tomu, že Marobud chtěl tím Římanům říci, že nemá s jednáním Arminia nic společného a chtěl být i u Římanů jak říkáme hezkým.

Později ovšem vzrůstající sláva činného Arminia vzbudila žárlivost Marobuda, který si v nečinnosti počal hověti a tím nastalo odcizení a pak zjevné nepřátelství.

Ale to vše poukazuje jen k tomu, že sídlo a říše Marobudova nebyla příliš daleko vzdálena sídla a panství Arminiova, nýbrž že bezprostředně sousedily. Když však Arminius sídlel při Veseře a porážka Varova se stala severně od Mindenu a odsud Arminius Marobudovi hlavu Varonovu poslal, pak Marobud nesídlel v Čechách, ale někde nedaleko v sousedství Cherusků.

Kdebychom místo, kam se Marobud uchýlil, měli hledati, k tomu ukazuje nám Strabo (VII. 1) cestu pravě, že Marobud měl své sídlo Buiaemum (Bujasmon, Bubienum) v kraji Kolduů a že podmanil si Luje, velký národ, Zumie, Butony, Mugilony, Sibiny a mocný svévský národ Semnony.

K výpočtu tomu dodává Tacitus ještě Longobardy připomínaje, že tito a Semnoni od Marobuda přešli k Armínovi.

Sídla těchto Longobardů a Semnonů jsou nám tak zhruba známa. Longobardi tito sídleli při levém břehu Labe nad Magdeburgem a Semnoni byli jejich sousedé na pravém břehu Labe od Magdeburka k východu. Nejsem toho mínění, že by si byl Marobud podrobil celé tyto kmeny, nebo pak by moc jeho byla sáhala až k Veseře na západ a až někam k Frankfurtu nad Odrou na straně východní. Mám spíše za to, že tu jest vzata pars pro toto a že podmanění to vztahuje se jen k východním Longobardům a západní části Semnonů; že tu jde jen o krajinu kolem Magdeburku. Však dosti na tom.

Z toho ale dále plyne, že ostatní krajiny, jež si Marobud podrobil, musíme hledati poblíž těchto k jihu. A nejprvé jmenuje nám Strabo krajiště Kolduů, kde sám Marobud se svými se usadil. Toto nalézáme ale ještě ve středověku co území Kolediců. Pravidlem uvádějí se sídla jejich mezi řekami Salou, Halštrovem a Muldou, ale mám za to, že dříve dosahovala dále na západ; aspoň jméno města Kölleda, které se r. 786 již co Collithe t. j. Kolida neb Koleda připomíná, k tomu poukazuje.

A tu jest v pravdě zajímavo, že právě v této krajině najdem místa, která nám připomínají národy, jež si prý Marobud dle Strabona podmanil. Zde najdem Buttstedt (29° 5' v. d. 51° 7' s. š.), připomínající Butony a pod ním Buttelstedt; nalézáme západně od Merseburgu Mücheln, dřívější Mohelnici, sídlo Mugilonů; dále na Zumie upomínající Zum-roda u Altenburgu v Sasku a nedaleko odsud Someritz a konečně na Sibiny: Ziebick u Prosíku a vedle Zehbitz u Radegastu (29° 30' — 51° 40') a Ziebick dále u Dessavy.

Co by slovo Λουΐους znamenalo, těžko říci. Čtou místo toho Lugos = Lužané. Možná, byloť v té krajině Lužanů s dostatek, dosud máme tu místní jména Luchau, Luchaustädt atd.

Toto vše ukazuje nám, že v těchto sassko-durynských zemích sluší hledat sídlo, kam se Marobud se svými uchýlil. Přijmeme-li

toto za pravdu, pak nenajdeme nikde žádného rozporu mezi zprávami, jež se nám o Marobudovi zachovaly. On odejel k severu za Mohan do uvnitř hercynského lesa a sice do ***roviny*** (incinctos Hercynia silva *campos* ... Vel. Pol.) a k těmto krajinám směřoval Tiberius hledě se se Saturninem poblíž Bamberga spojiti, by proti Marobudovi táhl.

V těchto krajinách byl poblíž Arminia, soupeřil s ním a zde navzájem měli o sobě zprávy a vzájemná řevnivost dovedla to až k válce mezi nimi. Zde, jak správně Strabo uvádí, v kraji Kolduů neb Koledicû bylo hlavní sídlo Marobudovo.

K těmto místům také výslovné zprávy poukazují. Vellejus praví, že se Marobud usadil v luzích hercynským lesem obklopených, Strabo praví, že Koldulové, kde bylo sídlo Marobudovo, byly v lese hercynském a v Tacitovi (Ann. II. 45) hlásá Armin o Marobudovi, že se tento ukryl v lese hercynském.

Poněvadž, jak pověděno, tito spisovatelé lesem hercynským jmenují hory mezi Rýnem-Sálou a Mohanem-Ruhrou, tož ukazují nám zároveň, kde máme sídlo Marobudovo hledati.

Však zároveň seznáváme, že jest správné čtení Strabona τὰ τῶν Κολδούλων (Κολδούων) a že netřeba měniti Kolduy na Kvady.

Tacitus vypravuje nám o Marobudovi dál, že dvě léta po válce tohoto s Arminiem (r. 19 po Kr.) byl Marobud náhle Katvaldou, vůdcem Gotonů, přepaden a vyhnán i se svým lidem. Týž praví (II. 62): »Co Germanicus v tomto roce rozličné provincie procestoval, dobyl si Drusus nemenší slávu, že Germany svedl, aby se vzájemně svářili a že zejmena Marobuda k úplnému zničení přivedl. Byl mezi Gotony mladý muž vznešeného rodu, jménem Katvalda, kterého byl dříve Marobud mocí vyhnal, a který nyní v smutných poměrech Marobudových chtěl se na něm pomstíti. Tento vpadl se silným vojskem do země Markomanů a dobyl — vznešené přivedl již dříve podplacením na svou stranu — sídlo královské a vedle ležící hrad. Zde byla nalezena válečná kořisť Svévů od dávných dob a z našich provincií markytáni a obchodníci, které volný obchod z jich sídel sem přivedl a pak touha po bohatství je zde udržovala tak, že konečně na svou vlast zcela zapoměli«.

Místo toto vykládají dosud tak, že buď Gothové bydlící toho času při ústí Visly neb Kotini někde z nynějšího Slezska se sebrali a pod svým vůdcem Katvaldou hradu Marobudova se zmocnili a tohoto ze říše jeho vyhnali.*) Tu chci hned připomenouti, že o Gothech při ústí Visly nemůže tu být ani řeči, poněvadž Tacitus

*) Tu sluší ihned připomenout, že Kotini nebyli lid bojovný, zejména výbojný, nýbrž lid pracovitý, kovkopové kteří sousedům i daně platili, tudíž ani doma samostatně nevládli.

výslovně praví, že Katvalda byl u Gotonů a že byl od Marobuda vyhnán. Byl tudíž kmen Gotonů poblíž krajiny, kterou si Marobud podrobil a že by byl Marobud své panství až k ústí Visly rozšířil, to přec rozumně nikdo tvrdit nebude; vždyť ani Tacitus, který již hojně panství Marobudovo rozšiřuje, k tomuto nikde ani nepoukazuje, což by byl zajistě buď on neb Strabo či Vellejus učinil.

Jak nekriticky, za to ale tím poetičtěji o věci této lze psáti, ukazuje nám Dahn (Urgeschichte der germanischen und romanischen Völker II. Str. 100 a násl.) kde píše: »Mladík z markomanské lidové šlechty, jménem Katvalda, utekl před delší dobou, snad ve psí dán, před přísnou královskou vládou Marobudovou ze země a od svého lidu a nalezl útočiště u vzdálených Gothů, které jen as omylem (mylné čtení: místo Gutones — Butones) považováni byli za podrobeni říši Marobudově. Nyní když Marobudova moc byla otřesena, odvážil se utečenec k pomstě vraceje se ozbrojen. Vyrazil se silným sborem, očividno že od východu, z Povislí, do země markomanské, získal, zajisté že také podplacením, mnohé mocné v říši —, kteří snad jeho odpor proti mocné samovládě královĕ sdíleli, a vrazil tak do hlavního města a do hradu nad ním vyčnívajícího«.

Když však věc zkoumáme, nalezneme ale něco zcela jiného. Marobud jak víme, organisoval si svou říši a nespokojil se pouhým nominelním uznáním a placením poplatků; on měl kolem sebe na 40.000 mužů pěchoty a 4000 mužů jízdy, on měl opevněné sídlo své na hoře a kolem něho rovněž opevněné město. Kdyby tudíž i po válce s Arminiem byla válečná moc Marobudova ztenčena bývala, jak velké by to muselo být vojsko, které by se odvážilo naň táhnouti? A tu by se Marobud, který si říši zorganisoval o tom dříve nedozvěděl, že takový veliký válečný sbor do jeho zemí táhne, ba že již je v jeho zemi a snad již jen nějakou míli před hradem? Neuvěřitelno.

Tacitus nevypravuje, že by bylo došlo k nějaké větší bitvě mezi Marobudem a Katvaldou, naopak on zřejmě naznačuje, že Marobud byl zrazen svým okolím. Že by se zrada byla stala podplacením, není pravděpodobno, nebo poměry a mravy u těchto obyvatelů byly přec jiné, než byly onoho času v Římě a zrada stala se, tak soudím, následkem nespokojenosti s přísnou vládou Marobudovou, jakou organisace vyžaduje a na níž volně žijící národové a pohlaváři nebyli zvyklí a které zvykati nechtěli a tvrdí-li Tacitus podplacení, applikuje tu poměry římské na kraje, kde ještě i život i povahy lidské byly zcela jiné, než jaké nalézáme oné doby v Římě.

Tu se tážeme, proč právě se stala zrada na návod Katvaldy, kdo byl Katvalda a jaké jiné důvody zde as byly, že Katvalda to

byl, jenž odpadnutím náčelníkův z okolí Marobudova od tohoto, Marobuda z krajin, kterých se tento zmocnil, vyhnal a sám se vlády ujal!

Tacitus nám praví, že mezi Gotony byl mladý muž jménem Katvalda, jejž Marobud z jeho země vyhnal.

Co znamená Katvalda! Tolik co vládce Katů. Dosud se užívá i u nás osobního jména Valda a jest to na některých vesnicích, kde nebyly panské statky, majitel největšího statku, tak jako na jiných, kde kdys bývaly panské dvory, byl nejprvnějším Dvořák (v německých obcích Hofbauer).

Slovo »Valda« sluší srovnati se stsl. vladun = vlásti a povstalo přesmyknutím hlásek z vlad — vald. Nalézáme jméno osobní Valda dosud a to nejen osobě, ale i ve spojení jako Vejžvalda a přichází i co jméno místní Valdice (okr. Lomice u Jičína). O tomto vládci Katů Katvaldovi praví Tacitus, že byl od Marobuda vyhnán a zdržoval se u Gotů.

Erat inter Gotones nobilis iuvenis nomine Katvalda profugus olim vi Marobudui et tunc dubiis rebus eius ultionem aussus. Že Katvalda*) byl z rodu u Katů (sr. Chatů) vládnoucího označuje nám Tacitus pravě, že byl ze vznešeného rodu. Tito Katové, jimž Katvalda vládl, sídleli v krajině, kterou si Marobud podrobil a z níž Katvaldu vypudil. Dosud máme zde místní jména Kattau (Katov), Köthen (Katovy), které byly prý již za Jindřicha I. velkým městem Slovanů a jež tento r. 927 dobyl a zničil. Sousedili tu Katové se Sibiny, které Strabo jmenuje co Marobudem podrobené.**)

Vládce těchto Katů utekl ke Gotonům. Tito Gotoni neb Gotové nejsou obyvatelé při Visle, nýbrž sousedili s říší Marobudovou a dosud zachovala se nám jména na ně upomínající: Gotha, Göttingen, Göttendorf, Göttengrün (Gottengrund) atd. Tito Gotové sídleli na západu říše Marobudovy a byli zajisté r. 17. po Kr. účastníci ve válce Arminia proti Marobudovi, podporujíce prvého. Když se ve válce této ukázal Marobud slabším (Tac tunc dubiis rebus) a národové jím podrobení seznali, že by bylo odpadnutím od Marobuda, jak již Semnoni a Longobardi učinili, možno se osvoboditi, tu použil tohoto stavu Katvalda a za pomoci Gotonů a snad i Arminia vpadl do sousedící říše Marobudovy, kdež náčelníci Marobudem podrobených kmenů, toužící po samostatnosti (a nikoliv jak Tac. praví podplaceni) se s ním spojili a Marobuda vyhnali. Tento se svými utekl se k Římanům při Dunaji a co spolubojovníkům jeho vykázáno místo mezi řekami

*) Srov. Chariovalda, vůdce Batavů, kteří přišli ze země Chatů.

**) K r. 802 uvádí se co dárce kostela v Koledě (in villa Collide) také *Katan* comes což znamená as hrabě z čeledi Katů.

Marus a Kusus na levém břehu Dunaje, on sám nalezl útočiště v Ravenně, kde po 18 letech t. j. r. 37 po Kr. zemřel.

Jak Marobud byl stár, nevíme. Než dejme tomu, že by byl dosáhl věku 78 let, tož bychom mohli soudit, že se narodil kolem r. 38 př. Kr.; kdybychom počítali, že domohl se doma vlády ve 30. věku svém (sluší tu uvážit, že nebyl z rodiny náčelnické), tu bychom mohli mít za to, že kolem r. 8. př. Kr. se k severu vystěhoval, kde pobyl až do r. 19. po Kr., tudíž po 27 let.

Jen dodatkem chci uvésti, že brzy na to (kdy, se nepraví) týž osud co Marobuda, stihl i Katvaldu. Tento vypudiv Marobuda, chtěl as sám místo jeho zaujati, což se ovšem úmyslu těch, kteří při vyhnání Markomanů spolupůsobili a kteří pro sebe a pro kmeny své svobody dosíci se snažili, protivilo; proto Hermunduři pod náčelnictvím Vibilia Katvaldu vyhnali a týž byl nucen rovněž do Italie se uchýliti. Družina téhož usazena vedle družiny Marobudovy mezi řekami Marem a Kusem. To, že Hermunduři, kteří sousedili s Chaty a bydleli v Durinsku, vyhnání nástupce Marobudova se súčastnili, ukazuje k tomu, že vyhnání to stalo se z míst s Durinskem sousedících.

Rekapitulujme nyní dějiny Markomanů.

Markomané kolem r. 60. př. Kr. objeví se v dějinách, kdy vypudí Boje, sídlíci mezi Dunajem, Mohanem a hercynským lesem a část jich pak odejde na levý břeh Rýna k Ariovistovi. Když tento jest r. 58 před Kr. Caesarem poražen, odebéřou se ti, kteří zbyli zpět ku svým za Rýn, avšak ustoupí všickni dál od Rýna k východu.

Kolem r. 30 př. Kr. narodí se v Marobudách dítě šlechtického (ale ne královského) rody, jenž pak co mladík zván jest Marobud, který za císaře Augusta vycvičí se v Římě a pak vrátiv se ke svým zařídí mezi svými moc královskou a sám vlády se tu domůže. Tento s částí Markomanů odstěhuje se, by byl od moci římské, která se v oné době na Dunaji počala vzmáhati, vzdálen, dále ku severu a rozšíří své panství podrobením sousedních kmenů.

Jménem Bojohaemum označována tu nejen krajina, kde dříve Markomani sídleli, ale dle Velleja i ta krajina, kam Marobud se odstěhoval, byla tudíž jménem tím označena část krajiny potom Durynskem zvané. Kolem r. 6 po Kr. byl Marobud na vrcholu své moci. Později sláva i moc jeho jsou umenšovány tak, že r. 16 po Kr. (Tac. Ann. II. 26) mohl Tiberius o něm říci, že králi Marobudovi jsou mírem ruce svázány a že netřeba se od něho čehož obávati. K seslabení moci Marobudově ukazuje také to, že r. 17 po Kr. byl od Arminia Cheruska poražen a dvě léta na to přinucen se svými ujíti z dobytých krajin.

Udání Vellejova týkající se hranic říše Marobuda, nesluší bráti do slova. Praví-li totiž, že Pannonie byla na pravo říše Marobudovy, pak by říše Marobudova musela zaujímat i část Norika nebo jen toto ve straně severní hraničilo na východ s Pannonií. Slovům Vellejovým sluší rozuměti jen tak, že se Marobudova říše rozprostírala od Dunaje hluboko na sever a že podrobeni byli jeho vládě kmenové při poříčí labském až i kolem Magdeburku. Sídlo a středisko moci bylo ale v Durynsko-Sasku při Sále.

Marobud sám usídlen v Raveně co průvod jeho usazen mezi řekami Marus a Kusus na levém břehu dunajském. Tamtéž usazena i družina později vypuzeného Katvaldy.

Barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danuvium ultra inter flumina Marum et Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum, praví Tacitu Ann. II. 63.

Určení tohoto místa, kam průvodci Marobuda a Katvaldy byli usazeni, jest pro poznání dalších dějin důležito.

Ze slov Tacitových »ne quietas provincias immixti turbarent« musíme souditi na dost velký počet těch, kteří s Marobudem a Katvaldou k hranicím římským přitáhli, poněvač Tacitus výslovně tu připomíná, že kdyby i do více provincií (nejen jedné) byli rozsazeni, že přec bylo by nebezpečí, že by tyto klidné provincie pobouřili. Takovéhoto nebezpečí mohlo být jen tehdy, když těchto barbarů bylo mnoho: nebo málo barbarů a to ještě po několika provinciích rozstrkaných nemohlo přec pokoj v provinciích těch v nebezpečí vydávat. Také malý počet průvodců nebyl by stál ani za to, aby o tom byl Tacitus zvláštní zmínky činil. Z toho, že o tomto usazení průvodců Marobudových a Katvaldových Tacitus píše, jde, že tlupám těm přikládána byla a jak ihned ukážu, právem, důležitost. Tacitus praví tu dále, že usazeni byli na levém břehu Dunajském mezi řekami Marus a Kusus. Místo toto není, jak někteří za to mají (Šembera: Slované v Pravěku str. 118), při Marbachu a Gussenu v Horních Rakousích, nebo o těchto potokách a říčkách sotva by byl Tacitus užil slova »flumen« a také v těchto krajinách nebylo by pro tak velký počet průvodčích Marobuda a Katvaldy místa. Řeka Marus jest, jak dříve se za to mělo, řeka Morava a také Plinius řeku tu tak nazývá. Která by byla však řeka Kusus, těžko pověděti. Však dosti na tom, že nám známa řeka Marus. Při této řece a sice poblíž Dunaje usazeni byli výše jmenovaní barbaři, tudíž as v krajině nyní moravské pole zvané a v sousedících okresech. A v této krajině také později Markomany, bojující s Římany nalézáme.

Tito Markomani byli vojskem vycvičeným a proto zajisté v krátké době dostali se v popředí obyvatelstva, mezi nimž byli usazeni a války, které pak tu později vedeny byly, nesou dle nich

jméno válek markomanských. Z prvu byli sice tito Markomani podřízeni Vanniovi, králi Kvadů, ale za nedlouho po zničení a rozdělení říše jeho vystupují opětně co národ samostatný, který si obyvatelstvo, mezi nímž byl usazen, podrobil.

Že v této krajině mezi Chubou a Moravou byli průvodci Marobuda a Katvaldy usazeni, tomu nasvědčují i sídla sousedů jejich, kteří s nimi spolčeni byli jako Jazygové, Burové, Kvádi.

S těmito Markomany v dolejším poříčí Moravy usazenými nesluší zaměňovat ony Markomany, kteří v dřívějších sídlech svých zůstali. Tyto připomíná Tacitus, když mluví o nich, že jsou v dřívějších sídlech Bojů a když vypravuje, že mají vladaře z rodu Marobudova Ti Markomani, co sídleli v dolejším poříčí Moravy, měli v oněch dobách za krále Vannia a pak synovce jeho Vangia či Sída z rodu Tudrova. Pt. rovněž mluvě o Markomanech vykazuje jim sídla v Bavorsku tam, kde sídleli v době vypuzení Bojů. Také o těchto Markomanech, ač méně již, činí se zmínka v bojích s Římany.

Markomany v sídlech při řece Moravě Pt. nezná. On uvádí v téže krajině v sídlech Markomanů národ Baimů-Bémů.*)

V pozdějších, středověkých zprávách nalézáme tam, kde dle Pt. byli Baimové-Bémové lid nazvaný Beehaimi, Boemany.

Z pravidla má se za to, že kdekoliv se mluví v starších zprávách o Beehaimech, Boemanech neb Bémech, že sluší názvem tím vyrozumívati Čechy, resp. obyvatelstvo nynějšího království Českého. Tento názor jest mylný. Do IX. století netvořili, pokud známost naše sahá, nynější Čechy jeden celek ale více celků obývaných zvláštními kmeny: Sedličany, Pšovany, Litoměřici a t. d. a jen jeden z nich a sice obyvatelé Podřipska-Pražska zván byl Čechy-Bémi. Než vedle těchto Podřipsko-Pražských Čechů-Bémů nalézáme ještě jiné Boemany-Bémy, kteří bydleli v krajině naddunajské od Chuby k Moravě a sice na místě, kde již Pt. Baimy-Bémy uvádí a k těmto vztahují se některé zprávy, jichž se dočítáme.

Krajinu tuto připomínají nám zejména zprávy jednající o válkách Franků s Moravany.

Sem náleží zejmena sdělení, že když r. 791 táhlo vojsko Karla V. proti Moravě, jedna část jeho, sestávající ze Sasů a Frisů, táhla od Řezna po levém břehu dunajském. Těmto bylo pak rozkázáno, aby touže cestou, totiž po levém břehu Dunaje k Řeznu, se vrátili a sice územím Behaimů.**)

*) Tak soudí také již Zeuss a i po něm K. Müllenhoff, že Baimové jsou Markomani, průvodčí Marobuda.

**) Alias copias per Beehaimos via, qua venerant, reverti praecepit. Pertz M. I. 177.

O těchto Behaimech mluví také dílčí listina z r. 817, kde se praví, že Ludvík má obdržeti Bavory a Korutany, Behaimya Avary a ostatní Slovany, kteří jsou na východ Bavorska t. j. Moravany v Uhrách sídlící.*)

Ze srovnání, že Bavory oné doby tvořily území na pravém břehu Dunajském mezi Lechem a Enží a jihovýchodně od nich že bylo Korutansko obsahující nejen nynější Korutany. ale i jižní Štýrsko a Krajinu a okolní území, jakož i Avary, kteří od Bavorska k východu sídlely, vychází na jevo, že slovy Behaimos byly myšleni obyvatelé poblíže zemí těch se nalézající, ale nikoliv celé nynější území království Českého; tudiž obyvatelé u Pt. Baimové zvaní.

K těmto Bémův vztahuje se dále zpráva An. Fuld. k r. 857, kde se praví: Otgarius episcopus et Hruodoltus comes palatii, et Ernustus filius Ernusti ducis, cum hominibus suis in Boemanos missi, civitatem Wistrachi ducis ab annis multis rebellem occupaverunt, expulso ab eo Slavitago, filio Wistrachi, qui tyrannidem tunc in ea exercebat. Quo per fuga lapso et ad Rastizen se conferente, frater eius, ab eo patria pulsus apud Zistiborum Sorabum exulabat, ad regem fideliter veniens, loco fratris dux constituitur. Zde výslovně uvádí se město Wistracha, což obecně a zajisté právem, an sousedila krajina ta na Moravu Rastislavovu, má se za Vitoraz, která ležela v krajině, v níž Pt. Bémy uvádí.

Co Einhard vypravuje k r. 805 o žádosti chana Avarů Theodora ku Karlu Velkému, by jemu vykázal nových sídel, že pro vpády Slovanů, kteří se Bohemani jmenují, v sídlech svých udržeti se nemůže, týká se rovněž těchto Bémů, neboť Avarové byli sousedé jejich. Jsou-li slova »qui Bohemanni vocantur« pozdější interpolací, není tudíž interpolace ta nesprávnou.

Že obývatelé této krajiny byli Boemanni, to výslovně potvrzuje zpráva z r. 973 (Erben 74) kde čteme: »Postea Persnicha... quod tempore praesenti Boemanni insidendo arabant«. Tato Persnicha = Březnice jest snad Perschling, přítok Dunaje proti Chubě; avšak v listině z r. 893 čteme Chambe sive Persinicham a v listu z r. 853 Agasta (Aist) seu Bernsnicha.

Zde citoval jsem ona místa, o nichž s největší pravděpodobností ba jistotou můžeme říci, že se vztahuji ku krajině, kam Pt. Baimy klade.

Vedle toho vidíme, že průvodčí Marobuda i když kol Moravy byli usazeni, podrželi i na dále jméno Markomanů a to ještě po několik století; že Pt. na táže místa, kde byli tito Markomané, usazuje Baimy — Bémy a že také v pozdějších stoletích v těchže krajinách Boemany — Bémy nalézáme.

*) Hludovicus volumus ut habeat Bajoariam et Carentanos et Beheimos et Avaros, atque Sclavos, qui ab orientali parte Bajoarie sunt.

Z toho jde, že průvodci Marobuda a Katvaldy v nových sídlech svých podrželi jméno Markomanů ale i přinesli do krajiny té jméno území, z něhož přišli, t. j. Bojohaema.

Bojohaem přeměňuje se jak Želejovice = Želovice, Kašejovice = Kašovice atd. v Bohaem a stažením pak v Boem = Bem.

Jako však nelze říci, že by Markomané měli své jméno dle země, kterou dnes Moravou nazýváme, neb dle řeky Moravy, tak také nelze tvrdit, že by země moravská či řeka Morava byla své jméno po Markomanech sdědila: vždyť jméno řeky Marus t. j. Morava, již tu bylo, než sem byli Markomani osazeni.

Jménem Markomani jsou označeni obývatelé lesůplných krajin (stn. mörk, gen. markar = háj, les. Zeuss 115).

IX.

Durynci.

Nejstarší zprávu o Hermundurech zachoval nám Dio Kassius. Týž praví: »Domitius, dříve než přejal vládu na Dunaji (v Rhaetii), ujal se Hermundurů, kteří ze své vlasti, nevím z které příčiny, vytáhli a kočovali, aby si nová sídla opatřili. Tyto usídlil v části území Markomanského a překročiv bez každé překážky Labe, uzavřel s tamními barbary přátelství a zřídil tam Augustovi oltář. Pak vrátil se k Rýnu.«

Toto stalo se mezi rokem 6.—1. př. Kr. nebo v těchto letech byl Domitius místodržitelem v Germanii. Jde tu nyní o to, vyšetřit, kde Domitius Hermundury nalezl a kam je usadil. Co se prvého týká, sděluje nám Vellejus Paterkulus, že Labe teče územím Semnonů a Hermundurů a Strabo praví, že utekli ze svých sídel až i na pravý břeh labský. Uvážíme-li, že Semnoni bydleli od Magdeburka k severu na pravém břehu Labe, že na levém břehu labském nad Magdeburkem byli Longobardi, tož shledáváme, že sídla Hermundurů byla po Labi vzhůru od Magdeburku.

Tomu také nasvědčuje sdělení Dia Kassia, které dále dokládá, že Domitius nešel od Labe do země Cherusků, nýbrž že tam odeslal podvelitele, ale sám vrátil se cestou, kterou přišel k Rýnu zpět. Poněvadž k Cheruskům nešel a Durynskem jít nemohl, an v tu dobu tam již Marobud panoval, tož vedla cesta jeho od Labe skrze severní část Chattů ku Kolínu n. R. Při tomto zpětném tažení měl sebou Hermundury, kteří se severně nad Magdeburkem kol Labe nalézali, nemohouce nalézti stálého bydliště. Z této krajiny odvedl tudíž Domitius Hermundury. A nyní přicházíme k druhé otázce, kde Domitius Hermundurům vykázal sídla. D. Kas. praví: v jedné části území markomanského (ἐν μέρει τῆς Μαρκομάννιδος). Zajisté že vykázal jim sídla v oné části území, která byla nejřidčeji obydlena a to byla ona, odkud Marobud část obyvatelstva sebou k severu odvedl. Polohu tohoto území udává nám Tacitus pravě, že při Dunaji od západu počítaje nejprve jsou Hermunduři a dále Varisti či Naristi. Dle toho sídleli Hermun-

duři na východ od limesu římského ve východním Virtembersku a západním Bavorsku.*)

Tito Hermunduri byli lid Římanům zcela oddaný (fida Romanis) tak, že jim dovoleno obchod volně v římských krajích provozovat. Tito Hermunduri neosídlili kraj bez obyvatelstva, nýbrž byli usazeni mezi obyvatelstvem dosud Markomanům podrobeným a proto zaujímají tak široké prostranství. Oni byli postaveni v čelo tamnějšího obyvatelstva, poněvač zároveň měli býti Římanům jakousi oporou proti moci markomanské a kterou také jak z pozdějších dějin seznáváme byli. Že sídla Hermundurů v uvedených končinách dosahovala až za pravý břeh Mohanu, plyne z toho, že se s Chaty svadili o solné prameny, při nichž s nimi sousedili. K tomu, že byli rozsazeni mezi jiným obyvatelstvem, ukazuje nám, že v krátké době jméno jejich v oněch končinách zašlo. Pt. Hermundury nezná, za to ale uvádí nám Turony, kteří sídleli severněji jak Hermunduri a Teurio či Tyrio-Chaimy, kteří měli sídla svá zas na východu Hermundurů a u nichž dle Pt. Labe pramenilo.

Jakkoliv kořen slov Duri, Týři a Turoni jest tentýž, přec nesluší zaměňovat Hermundury za Turony ani Týřany nebo sídla každého z těchto kmenů byla jinde. Později ovšem ve jménu Durynků, (Thüringen) i Hermunduři i Turoni jsou obsaženi.

O Hermundurech víme, že tito podporováni pouze Římany brzy moc svou rozšířili tak, že 23 let po svém usazení byli již tak mocní, že král jejich Vibillius mohl se postaviti v čelo těch, kteří s vládou Katvaldovou byli nespokojeni a mohl jej i s pomocníky jeho vyhnati Tehdy rozšířeno panství Vibilliovo nad sousedními kmeny hluboko k východu, tak že až sousedil s říší Vanniovou, což z toho seznáváme, že Vibillius synovcům Vanniovým proti tomuto pomáhal. Úmrtím Vibillia ale říše jeho se opět rozpadla a jméno jejich pak z dějin zmizí. Pt., jak pověděno, jmenuje Turony sídlící v severním Durynsku a Týřany (Teurio či Tirio-chaimy) na horách Sudetách a také nalézáme na západní straně Sudet Theuern 1385' nad hladinou mořskou na 28° 42' v. d. a 50° 24' s. š., tudíž v krajině, kde na západu u Pt. Sudety počínají.

O mnohovýznamnosti slova Tur, Tyr píše již Quintilian: »Taurus animal sit, an mons, an signum in coelo, an nomen hominis, an radix arboris nisi distinctum, nisi intelligitur«. Znamenáť

*) Od těchto Hermundurů jsou rozdílní oni, kteří při Labi zůstali a kde je také r. 4 po Kr. jistě Tiberius našel (a Rheno usque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundorumque fines praeterfluit. Vel. II. 106) a o jejichž sídlech se také Strabo zmiňuje. Také zpráva Tacitova: in Hermunduris Albis oritur vztahuje se k těmto při Labi sídlícím Hermundurům a ne k oněm v Bavorsku nebo tito byli od Ohře Varisty či od Šumavy Naristy odděleni. Tacitus pochybil, že Hermundury nerozlišoval.

tůr, týr, dur tolik co tvrdý, silný, mocný, veliký a označují jménem tím silné zvíře, býka pak i celé stádo a odtud i majitele stád; však značí také místo vysoké, hory a odtud přešlo také na obývatele hor. Týr byl také bohem války. Hermunduři, jak o nich poznamenal Strabo, byli majitelé stád a jak hned seznáme i Thuringové; Turoni a Teiryochaimové zas obývatelé hor a contrario Bainochaimů co obývatelů nižin.

Prastarou pověsť o Durvncích zachoval nám Vidukind, kde vypravuje o příchodu Sasů na evropskou pevninu. Tu sděluje, že Sasové přijeli po lodích a usadili se nejprvé v krajině Hadolaun, kde sídleli Thuringové, jež odsud vypudili. Vidukind jmenuje tu Thuringy obývatele, jež řím. spisovatelé nazývali Kauchy. Jak Kauchové tak Thuringové zabývali se pěstováním stád. Tehdy byli Thuringové Sasy ze sídel svých vypuzeni a byli to oni rovněž pastevci Hermunduři, jež Domitius toulající a sídla hledající nalezl. Od oněch dob, kdy Thuringové z Hadolaun Sasy byli vypuzeni, panovalo stále nepřátelství mezi Sasy a Thuringy, což tomu nasvědčuje, že Hermunduři toto nepřátelství své k Sasům do Durynska s sebou přinesli.

Později nazývají Durynskem krajinu, která ležela mezi Harzem a Mohanem, a ještě dále k jihu, pak Labem a Veserou a jež táhla se od dolnosaské roviny a zasahovala na levý břeh Mohanu. Historických zpráv zachováno nám pořídku. My víme tu sice, že Durynci byli také ve vojště Attilově a táhli proti Frankům, ale že by potom byli v době tak zvaného stěhování se národů zemi svou z velké části opustili a že by v té době do Durynska se byli Slované přistěhovali: to se nám nikde nevypravuje a jest jen smýšlenkou těch, již tvrdí, že staří Durynci byli venkoncem Němci.*)

Durynkové se ze země Durynské nevystěhovali, a to proto, že k tomu nebylo pražádného důvodu. První důležitější zprávy nacházíme na počátku VI. století. Tu se nám vypravuje, že v Durynsku panovali tři bratří: Hermenefrid, Berthahar a Baderich, z nichž každý měl své oddělené území. Hermenefrid, chtěje dosíci vlády v celém Durynsku, přepadl a zabil Berthahara, rodinu jeho vyhnal a území jeho si přivlastnil. Na Badericha však sám se neodvážil, ale vyžádal si pomoci od Theudoricha, krále Franků, slibuje mu část území Baderichova za odměnu. S jeho pomocí také Baderich poražen a zabit. Však po dobytém vítězství nechtěl Hermenefrid o odměně Theudorichovi ani slyšeti, nýbrž přisvojil

*) Naopak vedle durynských pověstí byli Durynkové z pobřeží mořského Sasy vypuzeni a museli stále před nimi do vnitř země ustupovati a za to zas Durynkové vytlačovali stále Slovany dále na východ (J. Rothe: Duryn. kronika. Thur. Gesch. II.) p. 105 a násl.

si vládu v celém Durynsku. Tím rozloben spojil se Theudorich se Sasy a spolčeni porazili Duřynky na řece Unstrutě (r. 530) u Skiding (Burg- Scheidungen, kde řeka Bibra se vlévá v Unstrutu).

Na to osadili Sasové území Durynské severně hořejšího toku Unstruty, co Frankové ujali se vlády v západní části Durynska, tak že pohraniční čára mezi Sasy a Franky z jedné a ostatními svobodnými, východně ležícími zeměmi byla od Dobrohory (Halle) k Erfurtu a odsud směrem ku bavorskému Svinobrodu (resp. Königshofenu) a pak na východ k Bambergu a dále k Řeznu. Ve válce uvedené a zejmena v bitvě u Sciding padlo veliké množstvi Durynků, tak že se vypravuje, že řeka Unstruta byla krví zbarvena a mrtvol že bylo v Unstrutě takové množství, že se po nich co po mostě přecházelo. Než tím nebyly strasti Durynků vyčerpány. Vítězové a zejmena Sasové zacházeli s obyvatelstvem zemí nabytých tak hrubě, že se velká část jich vystěhovala; šlechta byla dílem pobita, dílem jí půda odňata. Tu teprv když dobyvatelé viděli, že zemi zaujatou sami osaditi nemohou, přenechávali půdu ku vzdělání i jiným a to proti platu a rozličným službám. Způsob, jak bylo tehdy s přemoženými Durynky nakládáno musel být přehrozný, že v oněch válečných dobách, kde předc hrůzy války mnoho neválily, všeobecně mysl zaujal, tak že o tom mnohé zprávy se dochovaly a osud Durynků co Israele Jerusalém opouštějící líčen.*)

Od těch dob zůstala část severní při Sasku a část západní při Francii. V této poslední části během doby rostla moc několika rodů tak, že Karel Velký, který moc královskou, kde a jak moh! sesiloval, za ničotnou záminkou, jako by se povstání proti němu připravovalo dal Hardrata a několik jiných vladyk tamtéž popravit (r. 785). Z dob vlády jeho seznáváme jak daleko dosahovala moc franská na západu.

V capit. z r. 805 ustanovuje místa pohraniční, kde mohou se kupci franští nejdále k západu zdržovati a obchodovati se sousedy. Místa tato jsou Magdeburk, Erfurt, Hallstadt (u Bamberga),

*) Čteme tu: Thiotricus misit legatos ad Saxones . . . promissisque pro victoria habitandi sedibus, conduxit eos in adiutorium. Quibus secum quasi iam pro libertate et patria fortiter dimicantibus, superavit adversarios, vastisque indigenis et ad internetionem pene deletis, terram eorum iusta politationem suam victoribus delegavit. Qui eam sorte dividentes, cum multi ex eis in bello cecidissent, et pro raritate eorum tota ab eis occupari non potuit, partem illius, et eam quam maxime quae respicit orientem, colonis tradebant, singuli pro sorte sua sub tributo exercendam. Cetera vero loca ipsi possederunt (Pertz. II., 671), Vidukind I., 9 a násl. Venatius fortunatus: De excidio Turingiae a Vita s. Radegundis reg., kde praví: Vice Israelita exit (Durinci) et migrat de patria.

Forchheim, Bremberg, Řezno a Lorch. Toto udání, které jest pro historii oné doby předůležito, ukazuje nám západní hranici říše Karla Velikého pokud se Durynska týká a sice tak, že hranice ta vedla od Magdeburka k Erfurtu a odsud k Bamberku a dále na Forchheim k Řeznu a po Dunaji k Lorchu. Pokud jde o čáru od Erfurtu k Bamberku, tož nešla tato přímo, nýbrž táhla se nejprve směrem západním, poněvač Königshofen, jenž jest na 28° 7' v. d. a 50° 15' s. š. byl za dob Karla Vel. pohraničným hradem (Dronke Trad. 18). Vedla tudiž hranice od Erfurtu po řece Geře vzhůru a dále k Suhlu a odsud ku pramenům francské Sály a pak k Bamberku.

Tomuto stavu věci nasvědčují vedle svrch uvedených ještě následující okolnosti.

Z toho, co jsme o Bojích a Markomanech uvedli, seznali jsme, že jménem Bojohaemum u Tacita a Velleja označena byla krajina naddunajského Bavorska a východního Virtemberska, jakož i krajina, kam Marobud se svými ku severu se byl odebral, tudiž část Durynska na pravém břebu Mohanu. A s tímto jménem shledáváme se v krajině té zas o několik století později.

Kolem r. 800 vypravuje se o nájezdech, které z Boemie činěny byly na klášter Milici (nyní Milz).*) Že tu nelze mluviti o lidu z nynějších Čech jest patrno; nebo nejednalo se tu o veliké vojenské vpády, ale o sousední potýčky, kde Boemi častěji na území kláštera vpády činili a sem tam některého klášteru podřízeného odvedli.

Byly to jen nájezdy ze sousedního okresu, jaké v středověku mezi sousedními nepřátelskými městy a velmoži byly na denním pořádku a žádné válečné výpravy celé země.

Není tato regio Boemiae nynější Čechy, vždyť ty byly odsud více jak 30 mil vzdáleny, ale jest to území s územím kláštera Milice sousedící, které však již ku Durynsku, říši Francské podrobenému, nenáleželo. Toto poslední shledáváme odůvodněno také tím, že Karel Vel. zřídil ku ochraně proti těmto vpádům pohraniční hrad Königshofen, který se na hranicích Boemiae nalézá (quod est in montanis contra Boemiam Dronke Tr. 18). Položení tohoto hradu nyní města Königshofenu na řece Sale a Miliče na řece Milici ukazují nám nejen k tomu, kterým směrem vedla hranice mezi říší Franků a národy svobodnými od ní v Durynsku na

*) Carolus confirmat: Quae cum in proprio domate sibi monasterium fecisset, ubi cum multis virginibus deo servire decrevit, in loco, qui *Milize* nuncupatur, cunctaquae praedia sua eidem loco in id opus attulisset, ab incursu paganorum Sclavorum videlicet, qui e **regione Boemiae** saepius irruptionem facere et homines abducere solebant . . .

východu se nalézajícími, ale zvěstuje nám také, že od hranic těchto na východ bylo území, jež bylo jmenováno Boemie.*)

Jak daleko dosahovala Boemie ku severu o tom určitých zpráv nemáme, ale z důvodů, jež později uvedu soudím, že za dob Karla Vel. bylo ono území, jež se od Franckého Durynska na východ rozprostíralo zváno Boemia.

Je-li ale tomu tak, pak války, které Karel Vel. r. 805 a 806 vedl, netýkaly se Čech, ale této Boemie. Ale toto jest také zcela přirozené. Jak jsem již byl ukázal, vedla hranice říše Franků r. 805 od Erfurtu po řece Geře a odsud ku Königshofenu.

Karel Vel. musel tudíž dříve než by dobýval Čech a zejména severozápadní části Čech, o níž se obyčejně při těchto válkách mluví, dobýti krajiny od hranic Franků k řece Sále na východ a dále území Srbů od Sály k Čechám.

Proto jest zcela přirozené, že nejprvé než mohl táhnouti na Čechy, musel dobýti kraj sousední a také válečné tažení r. 805 a 806 platilo tomuto kraji a čteme-li, že tato tažení platila Boemii, tož plyne z toho, že krajina tato byla v oné době takto pojmenována. Připustíme-li toto, pak nenalézáme ve zprávách o těchto válečných taženích rozporu. O obou těchto vojenských taženích, které Frankové proti Slovanům r. 805 a 806 podnikli, jest třeba současně promluviti, poněvač jedna zpráva druhou doplňuje, vysvětluje a na vzájem krajinu, kde bylo válčeno, udává.

Nejobšírnější a nejdůkladnější sdělení podává nám Chr. Moi., kde čteme k roku 805: »Karolus imperator misit filium suum Karolum regem cum exercitu magno ad Olchu-Vindones**) et alium exercitum cum Audulfo et Werihario, id est cum Baguarios; tertium vero transmisit cum Saxonibus super Werinofelda et Demelcion. Et pugnaverunt contra regem eorum nomine Semela, et vincebant eum, et ille dedit duos filios eius pro fidelitate; et hunc perrexerunt super Fergunna. Et venerunt ad fluvium, qui vocatur Agara illi tres hostes insimul et inde venerunt ad Canburg, qui et illem obsiderunt et vastaverunt regionem in circuitu, in ista parte Albiae et ultra Albiae. Et postea cum victoria reversus est Karolus rex ad patrem suum in Francia. Quartus vero exercitus perrexit cum navibus in Albia, et pervenit usque ad Magedoburg, et ibi vastaverunt regionem Genevara, postea reversi sunt in patriam.«

*) Tento kraj jmenován také marka bohemica —, ne že by byl snad proti Čechám (Bohemia) zřízen, ale že marka ta zřízena byla v zemi Bohemia zvané.

**) Mnozí čtli místo »Olchu«—»Cichu«, a tvrdili, že tím míněny Čechy, však neprávem. Jiné čtení jest »obeuhuuidines«, jež uvádí co ad Beu-Vinidines. Tu třeba čísti ad Ben-Vinides.

K r. 806. »Karolus imperator celebravit pascha ad Neumaga, et misit filium suum Karolum regem super Duringa ad locum, qui vocatur Waladala (uualada), ibique habuit conventum suum. Et inde misit scaras suas ultra Albiam: ipse vero movit exercitum suum ultra Sala super Gueronoveldo. Et tunc interfectus Milito rex superbus, qui regnabat in Siurbis; et postea remeavit Albiam; et vastavit regiones illas, et civitates eorum destruxit. Et ceteri reges ipsorum venerunt ad eum, et promiserunt se servituri domno et pio imperatore, tradideruntque obsides, sicut ille volebat. Et mandavit eis rex Karolus aedificare civitates duas, una in aquilona parte Albiae contra Magadoburg, alteram vero in orientalem partem Sala ad locum, qui vocatur Halla, deinde reversus est ad patrem suum in Francia.«

Tyto dvě válečné vypravy z r. 805 a 806 jsou v souvislosti tak, že výprava z r. 806 jest jen pokračováním válečného tažení z r. 805 a proto třeba obě tyto výpravy za celek považovati.

Přihlédněme především k hlavním momentům výpravy z r. 806. Tu se dovídáme, že se vojsku Karlova sešla a Waladaly místa to na řece Helmě, kde jest nyní Wallhausen a odsud táhla za Sálu přes kraj Guerenoveldo, t. j. nynější Quer-furt, jenž leží na řece Gverně (Querna-bach), Tím jest udán směr tohoto válečného tažení, který byl od Walhausenu přímo na východ k Halle. Odsud pak táhla vojska dále týmže východním směrem, až přešla Labe. A resultát tohoto tažení? Že se vladaři oněch krajin podali pod vládu Karlovu a že zřízena tu pohraniční opevněná místa v Halle při řece Sále a pak na pravém břehu labském proti Magdeburku.

Čtouce uvedenou zprávu shledáváme tu, že Karel, přešed Sálu, přišel do krajiny mezi dolní Sálou, Labem a dolní Muldou, kde na srbské obyvatelstvo připomínují místní jména Zörbig a Zörberitz a kde Karel krále Srbů Milita v bitvě porazil, v níž tento byl také zabit.

Milita byl tudíž vůdce a vládce Srbů v uvedené krajině ležící na levém břehu labském. Po tomto vítězství přešel Karel do krajiny Srbiště (Zörbst) na pravý břeh labský, kde se srbští vladaři bez boje Karlovi vzdali a jemu rukojmě dali, když byl Karel jejich kraje zpustošil a města zničil. Pak poručil vítěz Srbům předlabským, by u Hally (Dobrohory) vystavili město a Srbům zalabským by jiné zřídili při Labi na pravém břehu proti Magdeburku. Města tato ukazuji nám zároveň, jak daleko na východ a na jih v této krajině panství Franků sáhalo. Zřízení měst těchto stalo se za tím účelem, by se posice Magdeburku v této oblasti upevnila.

Výsledek tohoto válečného tažení byl tudíž ten, že se hranice říše Francké u Magdeburka, kteréžto město bylo dle capitulare z r. 805 místem pohraničním pošinulo na druhý břeh labský o několik mil k východu a rovněž tak od pohraniční čáry Magdeburg—Erfurt do poříčí dolní Saly, kde se stalo pohraničním místem město Halle.

A nyní přistupme ku sdělení o ději, jenž se byl stal roku 805 po Kr. Tu především chci poukázat k tomu, že třeba dbáti toho, že slova »et venerunt ad fluvium, qui vocatur Agara illi tres hostes insimul, et inde venerunt ad Canburg« nasvědčují tomu, že před tím, než přišly všecky tři sbory do krajiny k řece Agaře, ony sbory nebyly spojeny, že se dříve nesešly. To by vedlo k tomu, že prvnější zpráva o tažení proti Semelům týká se jen sboru saského a že třeba rozuměti zprávě oné asi takto: Císař Karel poslal svého syna s velkým vojskem na válečnou výpravu na východ do území sasko-durynských Vojska ta sestávala ze třech částí a sice z Franků, Bavorů a Sasů. Sasové táhli k východu a porazivše krále Semelů, uzavřeli s ním mír a přijali za rukojmě jeho dva syny.*) Pak překročili Fergunu a tu přišli k řece Agaře, kde se k nim připojili Frankové a Bavoři a odsud táhly společně ke Kanburgu.

Doplníme-li nyní zprávy uvedené ostatními, nám o těchto taženích dochovanými, pak nalézáme následující děj.

R. 805 poslal Karel V. vojsko ve čtyrech proudech proti Slovanům bydlícím na východu franckého Durynska. Jeden proud táhl z Bavor, druhý z Porýní, třetí ze Sas a čtvrtý na lodích po Labi vzhůru. Při druhém proudu byl vůdce celé výpravy Karel, syn Karla V.

První tři vojska sešla se v poříčí řeky Agary v rovině Bohemi a odtud táhla ke Canburgu. Slované uchýlili se na místa neschůdná a do lesů a nepouštěli se do bitev. Spojená vojska dobyla Canburgu a po 40 dní pustošila zemi tak, že nebylo potravy ani pro lid ani pro dobytek. Ve válce té byl též zabit vůdce Slovanů Lech (také čte se Bech). Po těchto činech vrátilo se vojsko zpět domu.

Čtvrtý oddíl, jenž táhl po Labi na lodích vzhůru, došel až k Magdeburku; při třetím pak proudu, jenž sestával ze Sasů, spojují se jména Hiverenofeld a Delmechion. Ještě se tu uvádí, že bylo popleněno poblíž Magdeburku okolí Labe z té i oné strany a krajina ta že slúla Gene-vara.

---

*) K r. 809 Chr. Mois sděluje, že se Sasové s těmito Semeli spolčili a dobyli s nimi společně město Connoburg: Et aliqui de illis Saxones venerunt ultra Albiam, et fregerunt unam civitatem cum nostris Huinidinis, qui appellantur Semel, dictum Connoburg.

R. 806 opětně táhlo vojsko francké do těchže krajin, ale ve dvou proudech. První velký sbor vojenský za vedení syna Karla V. Karla sešel se v místě Valadala, kamž přitáhl vůdce Karlův syn sám přes Durynsko. Odsud poslal některá oddělení svá na druhý břeh Labe. Tato válka vedena byla proti Slovanům, kteří slouli Srbové, jichž král Miliduch ve válce té byl zabit. Za příčinou pojištění výsledků této války zřízeny byly 2 pohraniční pevnosti a sice jedna na pravém břehu labském proti Magdeburku a druhá v Halle (v Dobrohoře).

Druhý oddíl vojska poslán jest tam, kde byla roku předešlého troje oddělení vojska pod vůdcovstvím Karla, do území Becheim zvaného. Zde byla země opět z největší části zpustošena, načež se vojsko zpět vrátilo.

Z těchto udání sluší nám sestaviti děj **jak,** spolu s udáním místa, **kde** se odehrával.

Na první pohled seznáme, že co r. 805 bylo hlavním účelem války; pokoření obývatelstva v krajině Beheim a tažení k Magdeburku bylo činem vedlejším, aby obývatelstvo krajiny té bylo zaměstnáno a Slovanům v Beheimu neposkytlo pomoci, byl zas hlavní účel války r. 806 pokoření Srbů v krajině severnější a vedlejší tah, poplenění Beheimů že stalo se z toho důvodu, by obývatelstvo těchto krajin bylo doma zaměstknáno.

Výsledek první války bylo jen zpustošení krajin a to v Beheimu i v okolí Magdeburka. Výsledek válečného tažení r. 806 byl zpustošení Beheimu ale zároveň trvalé opanování území v Srbsku od Hally k Magdeburku a i zřízení pevné posice na pravém labském břehu u Magdeburka.

Přihlídněme nejprve k severnímu bojišti.

V r. 805 táhlo loďstvo po Labi až k Magdeburku a nic dále. (Quartus vero exercitus perrexit cum navibus in Albia et pervenit **usque ad Magedoburg,** et ibi vastaverunt regionem Gene-vara).

V r. 806 sestoupila se vojska ve Valadale (nyní Wallhausen) a postoupila odsud do krajiny Verinů (Hiverenofelda, Gverenofeld, Verinofeld), kde se setkala bitvou s vojskem srbským, v kteréžto bitvě byl srbský král Miliduch zabit. Na to v obou těchto krajích i u Magdeburku i v Hallu zřízena opevněná místa francká.

Co se pak týká jižněji položených krajů, do nichž byla roku 805 a 806 vojenská výprava Franky podniknuta a které zcela byly popleněny, tu se má obyčejně za to, že to bylo území nynějšího království českého. Hlavním a téměř jediným důvodem pro toto tvrzení jest, že jak v r. 805 tak v r. 806 území, na něž byl vpád učiněn, jmenuje se Beeheim. Však mysleme si, že by tohoto jména ve správě oné nebylo, bude někoho, kdo by soudil, že vpád onen se stal do nynějších Čech? Asi sotva.

V l. 805 a 806 netvořily nynější Čechy jednotnou říši, nýbrž několik samostatných celků; v té době neměly nynější Čechy ani jednotného jména, nýbrž jménem Češi, Bohemi zváno bylo toliko obývatelstvo Podřipska a Pražska a připustíme-li více i Žatecka. Však nehledě k tomu musíme se tu tázati, proč by byl Karel V. podnikl tažení válečné právě do Čech a proč by byl chtěl právě Čechy popleniti!

Někteří tvrdí, že stalo se tak na žádost chána Avarů. Však tu již na jiném místě (Markomani) jsem k tomu poukázal, že dotýčná zpráva, je-li qui Bohemanni vocantur správné udání, vztahuje se jen na Bohemi v moravském poli bydlící, či jak Šafařík (II. VIII. § 39) myslí na Moravany a proto důvod ten odpadá nehleďě ani k tomu, že nebylo tak dlouho od té doby, co Karel V. sám proti Avarům bojoval, při čemž tito Bohemanni nijak nepřátelsky proti vojskům jeho nevystoupili.

Jiní zas (Šafařík m. cit.) myslí, že neodvislost mohůtných a bojovných Čechů a Moravanů stála záměrům jeho v cestě a proto že se vší sílou na ně se obořiti a je dokonce potříti si umínil. Však ten důvod není rovněž správný. O mohůtnosti nějaké říše české neb moravské z těch dob žádných zpráv nemáme; naopak v oněch dobách, jak již pověděno, Čechy ani jediným státním celkem nebyly. A pak, kdyby bylo šlo Karlu V. o podmanění krajiny české, tož by byl předc dříve si snažil podmanit krajiny, které mezi jeho říší a Čechy ležely a my víme z kap. z r. 805, že mezi Čechami a říší franckou bylo celé území, jež leželo mezi Čechami a čárou jdoucí od Řezna k Bamberku, k Erfurtu a Magdeburku. Odpadá tudíž i tento důvod.

Však také i vojenské tažení samo nepoukazuje k tomu, že by se bylo tehdy jednalo o Čechy. Co se týkalo prvního voje, jejž vedli Adolf a Vernar, tu ovšem o vojsku tom bylo by se mohlo míti za to, že cílem pochodu toho byly Čechy, kdyby šlo vojsko to samo, než u ostatních jest jinak. O čtvrtém vojsku, jež plulo v lodích po Labi, víme, že nedošlo dále než k Magdeburku; vojsko to zůstalo tudíž hezky daleko od Čech. Tu se předc musíme ptáti, kterak to, že vojsko poslané do Čech, zůstalo státi as 40 mil vzdáleno od hranic českých? O třetím sboru, o vojsku saském zas vypravují, že táhlo krajinou Verinů (Hiverenofeld) a pak Delmechionem, což se obyčejně vykládá krajištěm Glomačů či Daleminců, již sídleli v Míšensku neb i Milčanů sídlivších v hořejší Lužici. Je-li tomu tak, pak vojsko toto jakož i sbor druhý táhli krajinami srbskými. Však tu se nám nezdá pravé, že by Srbové svobodně byli dovolili, aby vojska saská jejich zemí táhla, o tom že by vojska ta až do zemí Milčanů v horní Lužici sídlivších byla přišla, ani nemluvě. Víměť právě z těchto válečných tažení, že

vojska Karla V. poplenila jen okolí Magdeburka a dále nešla a v r. 806 jen v krajině té byla tvrz zřízena Kdyby byla cesta po pravém břehu od Magdeburka nahoru volna byla bývala, tož by bylo vojsko okolí Magdeburka neplenilo. Také se to přímo protiví mít za to, že by Srbové byli vojům franckým volný průchod svou zemí dali a že by dokonce Miliduch byl onoho r. 805 Frankům věren zůstal, jak se Palacký domnívá. Kdyby tomu tak bylo bývalo, tož by předc roku následujícího nebyl Karel V. své vojsko proti němu byl poslal. Právě z toho, že hned roku následujícího Karel poslal voje své v první řadě proti Srbům pod vedením Miliducha, musíme souditi, že tito asi při válce r. 805 postavili se nepřátelsky proti němu a jemu příkoří činili, za která je chtěl potrestati. Když ale zaujali Srbové r. 805 nepřátelské postavení proti Karlovi, pak se nemohlo vojsko francké do Čech odvážiti. Kdož tvrdí, že výpravy r. 805 a 806 byly podniknuty do Čech, mají za to, že v době té byly veškeré krajiny na západu a severu Čech té doby Karlu V. podrobeny neb poplatny: — ale tak se věc nemá. Pověděli jsme již, že na západu Čech byla hranice říše Karla V. od Řezna k Bamberku a odsud k Erfurtu a Magdeburku: dále pak vedla cesta po Labi vzhůru.

Ale i tu byli Bodrci, přátelé Karla V., samostatní. Na pravém břehu Labe jen Lutici (a to zajisté jen k hranicím Bodrců přiléhající část jich) byla Karlu V. poplatnou. Že by jiného území na pravém břehu labském byl Karel V. dobyl neb obyvatelstvo krajin těch poplatným učinil, o tom nikde zmínka se nečiní. A také zprávy i s udáním letopočtu by bylo, kdyby se tak bylo stalo, vždyť životopisci jeho každý válečný podnik jeho zanesli i s udáním doby a zvláště když by byl Karlu V. slávy jakési zjednal.

Srovnejme jen dochované nám zprávy:

K r. 782, vypravuje Einh., že Srbové, sídlící mezi Labem a Salou učinili vpád do Durynska a Saska, s nimiž sousedili a sice za příčinou koristění. Karel chtěl proti nim táhnouti. ale upustil od toho, ana mu nastala vojna se Sasy. Poněvadž se tento vpád stal do krajin sasko-durynských, tudíž do území, ležícího na levém břehu Unstruty, tož patrno, že tito Srbové, již vpád za příčinou koristění učinili, byli z kraje u Dobrohory (Halle).

R. 783. Karel, vše niče (cuncta devastando), došel prý od Vesery až k Labi, což se vztahuje na kraje při dolním Labi.

R. 784 táhl Karel z Durynska severního do země Saské, která hraničila na Labe a Sálu a zpustošiv tuto krajinu východních Sasů, vrátil se zpět. Zde jde o kraje na pravém břehu Ohry ležící.

R. 789 přešel Karel Labe a bojoval s kterýmsi kmenem Viltů, nad nimiž vládl Dragovit při dolním Labi.

V r. 792 mluví se o vzpouře Slovanů, sídlících poblíž Sasů a Frisů.

R. 799 odeslal Karel svého syna Karla k jakési domluvě s Vilty a Bodrci, při čemž se podotýká, že jednání bylo vedeno v Bardeviku.

Na to následují zprávy o tažení z r. 805 a 806 proti Boemům, Olchu-Vindonům a Srbům.

Po těchto výpravách nalézáme ještě sdělení o Viltech, jak od r. 808 až do r. 814 bojují s Dány proti Frankům a sice vystupovali tito Vilti proti Frankům proto, že Bodrci za vedení Dražka byli spojenci Franků (Wiltzi, qui propter antiquas inimitias, quas cum Abotritis habere solebant . . .). Nebojovali tudíž tito Vilti tak proti Frankům jako proti Bodrcům.

Dbáme-li toho, že již Pipin r. 747 došel do země východních Sasů k Ohre, že Karel V. po r. 800 zřídil Königshofen proti vpádům Boemanů do území kláštera Milice, že r. 805 byla pohraniční místa Magdeburg, Erfurt, Hallstadt a Řezno a že ještě pak r. 869 uvádí se horní a střední tok Saly za hranici říše francké, pak není tu nejmenšího důvodu, že by byl Karel V. kteroukoliv krajinu na pravém břehu labském od Magdeburka vzhůru, vyjímaje kraj proti Magdeburku ležící k říši své přivtělil neb i jen poplatnou učinil a jeví se tudíž chvalozpěv Einh., že si Karel všecky kraje až k Visle podrobil, jen co planý tlach.

Vidíme-li, že loďstvo neodvážilo se dále od Magdeburka vzhůru po Labi plouti a vojsko u Magdeburka se spokojilo popleněním krajiny proti Magdeburku za Labem ležící: tož zřejmo, že krajinami podél Labe vzhůru od Magdeburka ležícími žádné vojsko Karlovo netáhlo a že tudíž krajina Demelchion není ani krajina Daleminců z levé strany ani Milčanů z pravé strany Labe ležící.

Však se také nepraví, že by byli Sasové vůbec táhli územím Werinofeld a Demelchion. Chron. Mois. praví tu: »tertium (exercitum) vero transmisit cum Saxonibus super*) Werinofelda et Demelchion«; k této větě sluší doložiti »habitantibus« t. j. třetí vojsko odeslal se Sasy při Werinofeldu a Demelcionu sídlícími. Werinofeld jest totiž krajina při řece Veře, přítoku Vesery z levé strany a rovněž i Demelcion jest krajina při řece Demele (Diemel), přítoku téže řeky. Kronikář chtěl tu pouze označiti, odkud oni Sasové, kteří při tomto třetím vojsku byli, pocházeli a že to byli Sasové, sídlící v krajině řek nebo mezi řekami Verou a Demelou a nenaznačil tím nijak území, kterým vojsko to táhlo. Na jiných místech jmenují se tito Sasové — Angrarii (Angrivarii).

*) Super neznamená směr, ale místo na př. Milinga super fluvium Visera, Thoranthorpf super Visoram atd.

Karel, když chtěl území své moci v zemích slovanských rozšířiti, musel přec především získati ono území, které na říši jeho hraničilo a to bylo, pokud jde o Durynsko, území od hranic Erfurt-Königskofen na východ ležící A v této krajině odehrával se děj roku 805 a 806.

V r. 805 sešlo se troje vojsko do rovin kol Erfurtu, který byl sídlem vladaře francského v krajině durynské. Sem přitáhlo vojsko z Bavor přes Bamberk, sem přišel Karel (syn) s vojskem od Rýna a sem přitáhlo vojsko se Sasy Angrarii ze severu.

Když se zde tato vojska spojila táhl s nimi Karel přes řeku Agaru t. j. nynější řeku Geru k východu ku Camburku, jenž leží na řece Sále, který obléhal a dobyl.

Čtvrté vojsko táhlo po Labi vzhůru ku Magdeburku, do které krajiny vedla cesta také Slovany Dražka. Účelem tohoto sboru bylo, aby po spojení se s vojskem, jež lodě přivedli, buď na okolní obyvatelstvo působilo tak, aby toto jsouc zastrašeno aneb zaměstnáno nemohlo podporovat ty, kteří se proti ostatním třem spojeným vojům postavili, neb aby získalo-li by si sousední obývatelé, po řece dále vzhůru táhlo, by se pak v krajině kdes u Kamburka s ostatními spojilo. Však ať toto vojsko u Magdeburka v jednom či druhém směru působilo, povždy ukazuje nám stav věcí k tomu, v které asi krajině druhá spojená vojska se oné doby zdržovala. Bylo-li účelem tohoto vojenského oddělení táhnouti od Magdeburka k jihu, pak se poslání to nezdařilo; nebo vojsko to zůstalo u Magdeburka a jen východně téhož ležící krajiny poplenilo.

Letopisci nevypravují nám, že by bylo vojsko po dobytí Kamburka dále na východ táhlo, nýbrž jen, že okolní krajiny hubilo tak, že nezbylo tam potravy ani pro lid ani pro dobytek a proto se vrátilo. Než zdá se mi, že životopisci Karla Vel. zamlčují jednu důležitou okolnost. Nebývať obyčejem voje hlavního, které vytáhlo za tím účelem, by nepřítele pokořilo, jej buď podmanilo neb poplatným učinilo, aby se spokojilo s popleněním území, to ponecháno bývá, kde třeba, podružným oddělením. Jest-li však stalo se to ve výpravě r. 805 po dobytí Kamburku, pak zřejmo, že vojska ta dále k východu táhnout nemohla. Příčina toho nebyla zajisté jiná, než že kdosi postavil se zde k odporu tak a v také době, že nezbývalo vojsku franckému nic jiného, než pro tento rok spokojit se s popleněním území a vrátit se zpět. Kdo to byl, jenž se tu k odporu postavil, o tom dává nám vědomost vojenské tažení z r. 806. V tomto roce sešla se opět vojska u Valadaly t. j. u Vallhausenu, kamž došla přes Durynsko. Odtud hnulo se vojsko na východ, aby bojovalo se Srby, jejichž král Miliduch také ve válce té zabit. Z tohoto můžeme soudit, že válka proti Srbům r. 806 podniknuta proto, že Srbové postavili se r. 805 ne-

přátelsky proti vojsku Karlovu tak, že vojsko to bez velkých úspěchů muselo se domů vrátiti; proto podniknuta válka r. 806 proti Srbům, aby tyto za jednání své r. 805 byli potrestáni.

A jaké byly resultáty těchto dvou válek? Že zřízena byla opevnění na pravém břehu labském proti Magdeburku a pak v Dobrohoře (Halle) na Sále; že spustošena krajina v Durynsku jižním a středním až k Sále a hrad Kamburg na Sále dobyt. Pošinuly se tudíž hranice území francské říše v těchto válkách dílem za Labe proti Magdeburku, dílem k jihu od Magdeburku k Dohoře a i na západ od Bamberka-Erfurtu do poříčí řeky Sály tak, že po těchto letech řeka Sála činila hranici mezi říší franckou a Slovany na pravém břehu řeky Sály.

Třeba ještě zmíniti se o tom, kde byla krajina Genevara a kterak se stalo, že u Kamburgu se praví, že bylo spustošeno labské okolí.

Přijmeme-li za správné, že ona tři vojska pod vedením Karla došla jen k Sále a dobyla tu Kamburku, pak ovšem musíme říci, že další sdělení, že na to poplenila krajinu na obou březích Labe není správné; neboť vojska tato r. 805 k Labi nedošla. U Labe bylo jen oddělení čtvrté, které přitáhlo až k Magdeburku a jen o tomto mohlo by se říci, že spustošilo krajiny polabské.

Za to zase není nám známo, že by kdy kraj u Magdeburku byl se jmenoval Gene-vara, ovšem ale najdem místo to pod Kamburkem na Sále nebo město Jena psalo se dříve jak nalézáme ještě z r. 1182 psáno »Gene«. Jméno to jinak vzácné jest v krajině té obyčejné, nalézámeť tu vedle Jeny ještě Wenigenjena, Jena priessnitz a i Alten Gönna a Neuen Gönna.

Z tohoto patrno, že v opisování dotýčné zprávy stala se záměna ta, že slova »ibi vastaverunt regionen Genevara« vztahují se k činnosti spojených tří sborů a slova »et vastaverunt regionem in circuitu, in ista parte Albiae et ultra Albiae« k činnosti sboru čtvrtého.

Přihlížíme-li nyní k tomu, co tuto uvedeno, jakož i dbáme-li toho, že Semeli jmenován byl jakýsi slovanský lid, jak ukazuje týž letopis k r. 809 a že jméno Semel nebylo tudíž jméno krále a že tento lid sousedil se Sasy, s nimiž r. 809 společně táhl na pravý břeh labský, že tudíž jen Sasové, jdouce do krajiny k Erfurtu bojovali a jej přemohlí; tož seznáváme. že dotýčnou zprávu Chr. Moiz. k r. 805 sluší opraviti takto:

»Karolus imperator misit filium suum Karolum regem cum exercitu magno ad Olchu (Ben) Vindones, et alium exercitum cum Audulfo et Werihario, id est cum Baguarios. Tertium vero transmisit cum Saxonibus super Werinofelda et Demelcion et isti pugnaverunt contra Vinidos nomine Semela et vincebant regem

eorum et ille dedit duos filios eius pro fidelitate; et tunc perexerunt super Fergunna. Et venerunt ad fluvium, qui vocatur Agara (Gera) illi tres hostes insimul, et inde venerunt ad Canburg, qui et illem obsiderunt et vastaverunt regionem Gene-vara. Et postea cum victoria reversus est Karolus rex ad patrem suum in Francia. Quartus vero exercitus perrexit cum navibus in Albia, et pervenit usque ad Magedoburg et ibi vastaverunt regionem in circuitu, in ista parte Albiae et ultra Albiae, postea reversi sunt in patria.«

Po provedení těchto oprav, jež se samy takřka vnucují, nalézáme jasný obraz celé této války. Karel Velký pošle syna svého Karla s vojskem proti Slovanům, jež se jmenují Olchové (Olešňané) neb Benové a kteří sídleli od Erfurtu na východ při Sale u Kamburku a Jenny. Vojsko toto sestává ze tří oddělení: Franků, Bavorů a Sasů Sasové-Angrarii přešedše Veseru napadnou kmen slovanský Semeli, porazí je a uzavřevše s nimi smír, táhnou k jihu přes hory Fergunnu t. j. Harz. Od západu přijde Karel s Franky a od jihu Bavoři pod Audulfem a Wei iharieın a sejdou se tyto tři sbory u Erfurtu. Odsud táhnou k východu po řece dále a dobudou Camburku a poplení jižněji ležící krajinu při Sále až u Jeny. Pak se vrátí zpět. Čtvrté vojsko táhne po lodích po Labi vzhůru, dojde až k Magdeburku a zde poplení okolí na obou stranách Labe, načež se vrátí.

Jak z tohoto zřejmo, tož se ve válkách těch o nynější Čechy nejednalo a Čechy ty nebyly tu jevištěm oné války. Tu nám ale sluší vysvětliti co znamenají slova »in planitiem Bohemi« (Ann. Met.) a in terra Beheim (Ann. Einh.), in Boemannos (Ann. Fuld.). in regione Pecheim (Ann. Guelf.) atd. o nichž se tu mluví.

Pověděl jsem již že Vellejus jmenuje zemi, kam se Marobud se svými, by byl od vojska římského vzdálen, odstěhoval, Bojohaemum, a že se krajina ta nalézala v Durynsku. A tato krajina Bojohaemum, Bohemi, Boheim, Pecheim připomíná se nám opět při těchto válečných taženích r. 805 a 806 a jest to území zvané později Sudthuringia, t. j. krajina od žup Grabfeld a Westergau na západ mezi řekami Unstrutou a Mohanem ležící. Také jsem již ukázal k tomu, že krajina tato, z níž obyvatelé činili vpády do území kláštera Milice a lid klášteru tomu odváděli, jmenována byla regio Boemiae a že Karel opevnění Königshofenu zřídil proti krajině Boemiam.

Než máme ještě jiných zpráv, které krajinu výše naznačenou jakož i přiléhající na ní území východní nazývají Boemií a obyvatele krajiny té Boemi.*)

*) V chr. M. z r. 805 se praví, že Karel V. poslal své vojsko od **Olchu**-Vindones. Olcha jest starší forma slova Olše a užívá se Olcha dosud v jednotlivých krajinách místo Olše. Je-li tudíž toto čtení správné, pak Olchu-Vindores jsou tudíž Slované Olešňané, kteří bydleli východně od Erfurtu.

Především chci tu uvésti, že po válkách r. 805 a 806, v nichž Boemia byla spustošena a Srbové poraženi, vydal Karel V. capitulare z r. 807, v němž nařizuje Sasům, aby když by bylo třeba pomoci poskytnouti v krajině Beheim, vždy dva třetího poslali, kdyby však šlo o Srby, že všickni musí přijíti.

V tomto kapitulare činí se rozdíl mezi zeměmi jako Hispanie, Avaricie a Beheim, při nichž se praví, kdyby bylo třeba »solatium ferre«, kdežto o krajinách srbských se užívá slova »si vero circa Sorabis patria defendenda necessitas fuerit.« Z tohoto seznáváme, že kde se užívá »solatium ferre«, mluví se o krajích podrobených neb poplatných Karlu V. jako Španělsko předpyrenejské, Avary a Bémy a kde se užívá slova patria defendenda, mluví se o zemích svobodných.

O durynských Bémech jedná se zejména pak v dějinách tam, kde vystupuje hrabě Thaculf. Tento byl vládce v krajišti srbském, sídlem v Erfurtu a připomíná se co takový nejprvé v r. 849 (A. Fuld 849: erat quippe dux sorabici limitis). V listině, kterou činí darování klášteru Fuldenskému, jest tento Thaculf jmenován »comes de Boemia« a statky, jež daruje (r. 861) klášteru, uvádí se co krajina Ždárská (provinciolam Sarove nuncupatam) a později při novém potvrzeni z r. 1021 uvádí se spolu s místem Holzhus (una cum quadam villa sita in Thuringia Holzhus nuncupata). O těchto místech se pak uvádí, že byly vedle Boemie (iuxta Boemiam).

Ti, kdož měli za to, že všude kde přichází název krajiny Boemia, sluší rozuměti to na Čechy, prohlašují, že se zde písař dávaje Thaculfovi titul comes de Boemia zmýlil, poněvač Thaculf nebyl hrabětem v Čechách. Toto poslední, že Thaculf žádným hrabětem v Čechách nebyl jest sice pravda, ale z toho neplyne, že by byl písař jmenuje Thaculfa hrabětem Boemie pochybyl a to právě proto, že Boemií nesluší tu rozuměti Čechy, ale krajinu v Durynsku. Kdybychom připustili, že slovem Boemia sluší tu rozuměti nynější Čechy, pak bychom rovněž museli prohlásiti, že zpráva ona o darovávi krajiny ždárské a místa Holzhús jest snad podvržena. Vímeť ze zpráv pozdějších, že celý onen pás země mezi Sálou a Čechy byl oné doby samostatný, od říše francké neodvislý a že v krajině té, ba i na levém břehu Sály dále k západu oné doby křesťanství ještě rozšířeno nebylo. Thaculf mohl však darovali klášteru Fuldenskému jen ono území, které měl a které se tudiž v hranicích říše francké nalézalo a kde již křesťanství své kořeny zapustilo. Při hranicích země české však to být nemohlo. Anebo mohla by nastati jiná možnost, že by území nynějších Čech bylo dosahovalo v oné době až k Sále neb dále na západ do Durynska; toto však za Thaculfa nebylo.

Proto když připustíme správnost uvedené zprávy o darování krajinky Žďárské a místa Holzhús, musíme také připustiti, že Boemia tam jmenovaná nejsou nynější Čechy. Jest o tom spor, kdeby se krajina Ždárská a místo Holzhus nalézalo? Dle mého soudu může to býti krajina na Saarbachu (Žďár) u Rodachu, poblíž které se Holzhausen na potoku Kreku nalézá, aneb krajinka na Zahrenbachu (potok Ždárský), nad níž poblíž Erfurtu nacházíme Vind. Holzhausen.

Však ať jest to prvnější či poslednější krajina, pokaždé ukazuje nám k tomu, že poblíž této bylo území zvané Boemia, kterou byla tak zvaná Sudthuringia. A Thaculf byl hrabětem tohoto území. A tu maně nastane nám otázka, proč právě měl Thaculf titul comes de Boemia. Věc tuto vyšvětluji si následovně.

Jak již pověděno, bylo ve válkách r. 805 a 806 území toto od hořejší Verry k Sále spustošeno a říši francké přivtěleno. Toto přivtělení bylo zprvu ovšem více méně formelní a přecházelo ve skutečnost teprv během času nebo i po zpustošení zůstali v území tom staří obyvatelé, o nichž se nám vypravuje, že se Boemanni r. 849 vzbouřili. Proti nim vytáhl Ernust, vévoda oněch krajin a první mezi přáteli královými a mnohá hrabata a opatové s velkým vojskem. Tu Boemani k Thaculfovi, který byl vévodou v srbském krajišti a jemuž nejvíce věřili proto, že znal práva a zvyklosti Slovanů, poslali, slibujíce zástavy dáti a poslušnými býti. Však vůdcové vojska rozhorleni na Thaculfa, jako by se chtěl nad nimi vynášeti, k smíru, jejž Thaculf navrhoval, nepřistoupili, do boje se pustili, v němž ale na hlavu poraženi byli.

Tato válka slúla válka s Boemany, jak svědčí Rudol. ann. fuld. k r. 849.*)

Než po tomto vítězství Boemanů podařilo se Thakulfovi nějakým způsobem smírným (nebo kdyby se to bylo stalo násilím, byli by se letopisci o tom zmínili), přec Boemany třeba více méně formelně vládě francké podrobiti. Tehdy as zřízena z tohoto Boemy osídleného území marka boemská, obsahující část Durynska a sáhající přes levý břeh Mohanu do nynějšího severního Bavorska, tudíž z krajin, které již dle Tacita a Velleja byli Bohemií jmenovány. A Thakulf co správce území boemského měl titul comes de Bohemia.

Toto usmíření Boemanů stalo se brzy po r. 849 nebo v následujících válkách se Srby, v nichž měl Thakulf zajistě nemalého

*) Et ut major confusio superbientibus et de sua virtute praesumentibus fieret. contigit eodem anno post non multi temporis spatium in villa Hochstedi (Höchst na Mohanu), quae est in territorio Mogantiaco, spiritum nequam per os cuiusdam arreptitii protestari, bello se Boemannico praefuisse, sociosque suos spiritum superbiae atque discordiae fuisse, quorum doloris machiationibus Franci Boemanis terga vertissent.

účastenství a kde Suselci a Glomači byli poplatnými učiněni, o Boemanech zmínky se již neděje.

Zde třeba se také zeptati, co as bylo podnětem či příčinou tohoto vzbouření se Boemanů r. 849. Po mém soudu bylo to as zavádění snad i násilné křesťanství do krajiny Bohemie. Vypravuje se nám, že bylo v Řezně r. 845 pokřtěno 14 Čechů Boemů a v souvislosti s tím nalézáme, že Ludvík r. 846 dává dotaci 14 kostelům, zřízeným na území při Mohanu, tedy v kraji Bohemie. Byl to první pokus zavésti do těchto krajin křesťanství, nebo jest známo, že do této doby bylo rozšířeno křesťanství jen do území Grabfeld a na kraje západně Erfurtu a při francké Saale ležící. Tak se tu dějí zmínky jen o kostele v Erfurtu, o klášteře v Ohrdruffu, který ale nemůže se samostatně udržeti a přechází později k Hersfeldu, o klášteře Milici, který rovněž nemůže se zmoci a připojuje se k Fuldě. Teprv r. 830 zřízen klášter v městě Seligenstadt a z kostelů, které Karlmann, syn Ludvíka I. Wirzburku (Wirca-burg — in confinio Francorum atque Sclavorum) přiděluje, jsou nejdále k východu położeny Eichsfeld v Grabfeldu, Hamulunberg na francské Sale a Bleichfeld. Kde by oněch 14 kostelů, o nichž se praví, že byly Ludvíkem dotovány, bylo, nelze zjistiti, jen tolik z dotýčné dotaci potvrzující listiny z r. 846 seznati lze, že byly »in terra Sclavorum, qui sedent inter Moinum et Radantiam fluvios, qui vocantur Moinvinidi et Radanzwinidi « *)

Do krajin od Bamberga k Erfurtu tehdy křesťanství ještě nevniklo a byly tehdy r. 845 a 846 činěny pokusy, křesťanství tu rozšiřovati, čemuž se ale lid opřel a takto povstala ona válka výše jmenovaná. K tomu ukazují také slova A. Fuld k r. 849, kde se o Thakulfovi praví: »quasi scienti leges et consuetudines Slavicae gentis«, kde slovo consuetudines ukazuje k obyčejům náboženským a leges k státoprávním zařízením. Proto že Thakulf znal i zvyklosti právní i náboženské, proto obrátili se Slované k němu, důvěřovali jemu.

Od dob Thakulfa více o Boemanech v této krajině se nemluví, ovšem ale o Boemech na pravém břehu řeky Sály a tu přicházíme k dějinám, které k nynějším Čechám ukazují.

Týkaly se tudíž války, které Karel V. r. 805 a 806 vedl, Boemanů, sídlivších západně řeky Sály durynské a krajiny východně od čary Erfurt—Bamberg obývajících a nikoliv krajů českých.

Není tudíž také správné, že byl smlouvou, uzavřenou mezi cís. Jindřichem I. a sv. Václavem poplatek Čech za Karla V. prý ujednaný, obnoven. Nehledě k nesrovnalosti, že stalo prý se tak

*) Nik. Haas: Geschichte des Slavenlandes str. 23. a násl. má za to, že to byla místa: Lonnerstadt, Wachenrode, Muelhausen, Erlang, Vorcheim, Bruck, Hallstadt, Bamberg, Baunach. Hasslach, Oberhaidt, Geiselwindt, Amlingstadt a Seussling; veskrze místa na levém břehu Rednice.

za války s Pipinem, samy důvody čerpané z věci samé odporují tomu; když pak se ale prokáže, že Karel s Čechy válek vůbec nevedl*), pak každé takové tvrzení odpadá.

Zcela správně poukazuje se tudíž k tomu, že poněmčení a pokřestění krajin durynských a okolí ani za panování Karolingů daleko nepokročilo.**)

---

*) Také sluší poukázat k tomu, že dle Dětmara obyvatelé při řece Sále sami byli ať Bořivojovi ať Svatoplukovi poplatni a že toto poplatnictví národům východním i jinak jest stvrzeno, nebo zavedení křesťanství spojuje se tu s přestáním tohoto poplatku. (Srv. Rettberg I. str. 333., Mencken: 55. R. G. I. str. 833. a násl.)

**) Tak praví tu J. Blochwitz (Die Verhältnisse an der deutschen Ostgränze zwischen Elbe und Donau zur Zeit der ersten Karolinger. Dresden 1872): »Anbetracht dessen nun, dass Osterwalde und Belczem durch aus slawisch waren — dass die Slaven selbst die östlichen Theile der Reichsgaue: Bardengau, Nordthuringau, Schwabengau, Hessengau u. s. w. hatten — dass der weite Gau Husitin und alles Land bis gegen Ilm und frankische Saale von Slawen erfüllt war — dass Slawen selbst den grössten Theil von Folkfeld und Rangau noch westlich der Rednitz und alles Land bis gegen die Altmühl hin in Besitz hatten — muss erhellen, dass die Deutschen schon innerhalb der Linie, die man so oft als Stammesscheide bezeichnet, d. h. westlich der Elbe und Saale und des Böhmerwaldes, eine starke slawische Macht zu bewältigen hatten, ehe sie über jene Linie hinausgehen konnten. — Anbetracht dessen, dass während der ganzen Karolingerzeit so gut wie nichts zur Bekehrung der Slawen geschah, dass sich also dem Deutsthum nicht nur das Slawenthum, sondern mit ihm dem Christenthum zugleich das Heidenthum entgegenstellte — der Kampf sonach nicht nur einen politischen, sondern zugleich einen religiösen Charakter trug -- muss klar werden, dass diese slawische Macht nur um so energischeren und hartnäckigeren Widerstand leistete. Zu einer ernstlichen und systematischen Mission unter den Slawen ist unter Karl und seinen Nachfolgern kaum ein Anfang gemacht worden. So befremdend diess vielleicht klingt, es lässt sich erweisen.«

X.

Češi — Bémové.

1. Někdy se stává, že se přehlédne, zejména kde jsme zaujati jménem jedné krajiny, že bylo v dávnověku krajin více, které měly totéž pojmenování; a pak se přihodí, že veškeré zprávy, které se k těmto rozličným územím vztahovaly, snažíme se přivést ve spojení jen s jediným tím územím, pro něž jsme zaujati. Tím ovšem pravda historická trpí, tím bývá také starý místopis poškozen. Třeba proto takovéto chyby se varovati, nedati se jménem krajiny svésti, ale vždy dobrý pozor dáti a pátrati, jestli podle známých poměrů a okolností, za jakých se dotýčná událost stala, neudála se okolnost ta na území jiném, jež snad dnes nese jiné jméno aneb jež snad i v dávnověku měla jiného pojmenování. Vždyť i tu je možno, že jedno a totéž území mělo snad dříve více rozličných jmén.

Jindy zas seznáme z historie, že jméno území se přenáší obyvatelstvem na krajinu jinou. Toto děje se především tam, kde území jest pojmenováno po obyvatelstvu, kde tudíž obyvatelstvo dotýčné neb representanti, vůdci jeho jméno své se svým přesídlením nesou sebou neb rozšířením panství svého rozšiřují i jméno to na nově ovládané území.

Toto zejména jasně vidíme při Sasech, kteří nejprve vystupují při ústí Vesery na pobřeží mořském; za Pt. na šiji jutského poloostrovu (terra antiqua Saxonum). Později roku 530 nalézáme Sasko nejen při dolní Veseře a dolním Labi, ale vidíme, jak rozšiřuje se až k střednímu toku Unstruty a od X. století seznáváme, že rozšiřuje se jméno to po onom území, kde jsou nyní saské země, co krajiny dříve saské jiná jména obdržely.

Kdybychom změny tyto neznali, kdyby se nám nebyly dochovaly zprávy o místech, kde dříve Sasové bydleli, kdybychom veškeré okolnosti správně nezkoumali a jen pouze sdělených fakt na př. Karel V. bojoval se Sasy dbali, pak by se mohlo přihoditi, že bychom boje ty kladli na území nynějších saských zemí.

Tímto chci jen tolik pověděti, že, když nynější Čechy slují po německu Böhmen, po latinsku Bohemia, přec nesluší se, kdy-

koliv se v historii objeví slovo Boemi, Boemia atd. ihned z toho soudit, že dotýčná skutečnost dotýká se nynějšího území Čech neb obývatelstva na území tom bydlivšího: nýbrž že musíme přihlížeti k okolnostem skutečnost tu provázejícím, zdali potvrzují, že věc dotýčná přihodila se na nynějším území Českém či zdali tomu odporují a na jiné území poukazují.

Pověděl jsem již, že nedbání toho co právě uvedeno, přivodilo blud, že Bojové, o nichž se nám zprávy dochovaly, sídleli v Čechách a že odsud byli Markomany vypuzeni. Tu jsem ukázal, že Tacitovo území Boihemi není územím v Čechách, ale že území to bylo mezi Rýnem, Dunajem a Mohanem a sice dále od Rýna na západ, a poukázal k tomu, že Velleja Paterkula Boiohoemum byla krajina severně nad Mohanem ležící.

Jak povědomo, neměly nynější Čechy v dávnověku jednoho jména, na území tom nebyl také jeden jediný stát; ale žili tu rozliční kmenové více méně s sebou a se sousedy svými kolem nynějších Čech žijícími příbuzní.

Teprv později počíná rozsáhlejší scelování Čech pod jednotnou vládou. Jeden z kmenů v Čechách usedlých a sice onen, jenž sídlil kolem Řípu sloul Čechové. Jméno tohoto kmenu přeneseno pak na celé Čechy. Však pode jménem Čechové obyvatelstvo Čech v jinojazyčných zprávách nepřichází. Zde nalézáme buď národ Bémů neb obývatelé země Boemia či Bohemia zvané. Jde o to ustanovit, odkud toto pojmenování vzešlo.

U Pt. se dočítáme, že v krajině nyní dolno-rakouské a sice kdes mezi řekami Dunajem, Chúbou a Moravou a odsud i k severu snad až i v jižních Čechách a Moravě byl velký národ zvaný Baimoi, Bémi. Šembera (Západní Slované v pravěku) soudí, že dle tohoto národu obdržela země česká jméno Boemia neb Bohemia. Toto jest ale jen částečně správné.

Přihlížíme-li ke zprávám nám dochovaným, nalézáme sice, že některé z nich tohoto národu Bémů se dotýkají, ale ne všecky; pověděl jsem již, že mnohé a to nejdůležitější dotýkají se Bémů v Durynsku.

Z předešlého seznali jsme, že Bémové nejdříve bydleli mezi Dunajem a Mohanem, Rýnem a hercynským lesem, že jméno to nesli obývatelé Durynska východního až k Sále. Viděli jsme ale také, že Markomany přenešeno bylo jméno to k dolejšímu toku Moravy na obývatele moravského pole.

Však kterak jméno Bohemů či Bémů přenešeno bylo na Čechy?

Není ovšem vyloučena možnost, že by sousedé Bémů či Bohemů, sídlivších kdys v nynějších Dolních Rakousích neb Durynsku nazývali jménem tím nejen ony Boemy samé, ale i obyvatelstvo,

které s nimi ať k severu ať k východu sousedilo t. j. obývatelstvo nynějších Čech a že by jméno to tudíž na sousedy Boemů takto rozšířeno býti mohlo. Však tu naskytují se nám hned vážné námitky.

Nejstarší dějepisec český Kosmas jmenuje Boemi, Bohemi prvně jen obývatelstvo Podřipska a Pražska: nenazývá tak ale ani obyvatelstvo západních ani jižních Čech, které by především tak nazývati musel, kdyby jméno to buď od západu neb od jihu bylo na obyvatelstvo Čech přeneseno bylo bývalo.*) A nejen Kosmas, ale i jiní tak činí, jak na př. legenda o sv. Ludmile. Proto také i Dobrovský i Šafařík tvrdí, že jménem Bohemi bylo jmenováno jen obývatelstvo pražského okrsku.**)

Ale totéž platí i o slovu Čech. I tímto jménem nazýváni jsou u starých spisovatelů obývatelé ne celých Čech, ale jen kraje Pražského.***)

Tak náleželo jméno Boem, Bohem témuž obyvatelstvu co jméno Čech a sice prvotně jen tomu, které v Podřipsku a pak v Pražsku žilo.

Poněvač ostatní obyvatelstvo kolem těchto Čechů — Boemů jiných jmén kmenových užívalo, tož patrno, že obývatelé Pražska buď jméno své v Pražsku nabyli neb si je odjinud ssebou přinesli.

Co se týče slova Boem, tož nemohli obyvatelé Pražska toho jména doma nabýti, proto že jméno to jest původu neslovanského a že by jiní obývatelé než Slované v Pražsku kdy byli sídleli, nikdo nám nepravil, naopak staří spisovatelé naši obývatelé Slovany co autochtony uvádí. Jméno to přinešeno tudíž odjinud a sice pravdě podobně odtud, kde toho jména se nejvíce užívalo t. j. v Durynsku tam, kde byla kdys krajina Bojohaemum.

Jde tu jen o zodpovědění otázky, jak mohlo toto jméno na Pražany být přenešeno.

Tu mohou jen sdělení, ač velice kusá a nejistá nám ukazovat, kterak asi můžeme na přenesení jména Boem do Podřipska soudit.

Na jiném místě ukazují k tomu, že prastaří obývatelé Durynska byli Slované. Z historie těchto Durynků víme, že na počátku VI. věku v Durynsku vládli Baderik, Hermenefrid a Bertar. Hermenefrid chtěje zmocniti se vlády nad celou zemí, odstranil nejprvé

*) Hic (Vlastislaus, dux **Lucensis**) condidit urbem, quam appelavit nomine suo Vlastislav . . . in confinio duarum provinciarum, **Belina** et **Lutomirici** et posuit in ea viros iniquos ob insidias utriusque populi, quia hi adjuvabant partes **Bohemorum** . . . contra **Bohemos** frquenter susceperat bellum . . . **Bohemi** intrantes terram illam **Lucko** . . . Ad occidentalem plagam contra **Bohemiam**.

**) Šafařík Sl. St. VIII. § 40—2.

***) Lucko dá Vlastislavovi, české kněžstvo Vněslavovi, Lúčané jsou Čechům dáni . . ., Češie Lučany tepěchu . . . atd. (Dalimil).

Bertara. Na to spojil se s králem Franků Theuderikem, porazil Baderika, který na útěku byl zabit.

Když však Hermenefrid nedodržel slibu, kterým slíbil Theuderikovi polovici území dobytého, tu Theuderik spojiv se s bratrem svým Klotarem vytrhl proti Hermenefridovi a za přispění Sasů jej porazil. Tu při dobývání místa Sciding (nyní Burg-Scheidungen) při řece Unstrutě pobito bylo takové množství Durynků, že řeka Unstruta byla krví zbarvena a po mrtvolách v řece té se nalézajících přes řeku co po mostě se přecházelo. Toto stalo so v roce 528 neb 530.

Potom o zemi Durynků stalo se rozdělení takové, že Sasové vzali si část severně a Frankové jižně od Unstruty ležící. Tato porážka Durynků považována všeobecně za věc veliké důležitosti, čemuž svědčí, že Venatius Fortunatus napsal o ní elegii »De excidio Turingiae«.

Obíraje se týž spisovatel věcí tou na jiném místě (Vita s. Radeg. Reg.) praví o Duryncích, že mnozí vlasť svou opustili: vice Israelita exit et migrat de patria.

Když někteří z Durynků odešli ze své vlasti, tož mohli se obrátit, chtěli-li utéci před Sasy a Franky jen k východu a tu mám za to, že někteří z krajiny Durynské, Boemia zvané, obrátili se do Čech a usadili se v kraji podřipském a pražském a tak jméno své krajiny Boemia do Čech přinesli.

Ostatně víme, že lid Tyrio-chaimové bydlel v kraji od horní Sály až do podkrkonoší, že to byl lid jednoho kmene, který také téhož pohřebního obřadu užíval*) a jest zajisté také možno, že někteří obyvatelé kraje durynského, když se v jejich zemi Marobud se svými usadil, odsud k východu do Čech se odebrali. Toto vědomí kmenové příslušnosti snad mělo také podílu na vystěhování se Durynků—Boemů do Čech.

Dle toho by se příchod Boema s družinou stal po r. 530 po Kr. Tomuto nassvědčuje i pověst, že Čech, recte Boem, proto svou vlasť opustil, poněvač se dopustil »mužobojstva.«

Kdyby se byl Boem obyčejné vraždy dopustil, proto by jistě se svou čeledí svou zemi nebyl opustil; k tomu musela být mocnější pohnútka a tou byla asi bitva kde krajiné jeho jsou poraženi. Poněvač nemohl Boem se svými, že snad velmi čině se byl boje proti Frankům a Sasům súčastnil, nic dobrého od vítězů čekati a že viděl jak tito zemi si přivlastnili, o ní se dělili a on jim sloužiti nechtěl (Vidukind I. 9.), proto uchýlil se z očiny své a hledal si vlast jinou.

*) Dr. Píč: Čechy na úsvitě dějin (kostrové hroby s kulturou marnskou neb latènskou.

Že Boem nepřišel od východu ale od západu, tomu také nasvědčuje podání u Pulkavi a Hájka dochované, že s Čechem přišel i Lech, který pak dále k východu se obrátil Toto by se bylo nestalo, kdyby byl Čech s Lechem od východu přišli.

Na jiném místě Hájek výslovně praví, že Boem do Čech přišel od západu. »Po nějakém čase z té krajiny (Bavorska) vyšel nějaký Boem nemalý počet toho lidu bavorského sebú maje k východu slunce se obrátiv při řece, která nyní Vhltava slove se posadil.« (O pojití a počátku národa českého.)

Obyčejně má se za to, že Čechové do Čech přišli od východu a to ze zatatranské krajiny. Zde opětně dovoluji si upozorniti na to, že sluší činit rozdílu mezi Čechy a Boemy. První považuju za obyvatelé, kteří od pradávných dob v Čechách žili; druhé za cizince, kteří se na počátku doby střední do Čech přistěhovali.

Bémové mohli přijíti do Čech jen z Bojohaema t. j. kraje, kde dříve Bémové sídleli a to jest z Durynska Když jsem prokázal, že Bojové, o nichž staří spisovatelé píšou, v době před nar. Kr. v Čecháeh nesídleli, pak nemohlo jméno Bohemia-Čechy po takovýchto Bojích, kteří prý Čechy již před nar. Kr. opustili, zůstati. A kdybychom i připustili, že Bojové v Čechách kdys sídleli a že se odtud r. 58 př. Kr. vystěhovali, pak jest na nejvýš pravdě nepodobno, že by po těchto r. 58 př. Kr. se již ze země vystěhovavších Bojích jméno Bohemia se bylo zachovalo. Vždyť kdyby se nám nebyla zachovala jména míst, jak Doudleby, Netolice, Litoměřice nevěděli bychom ani kde Doudlebové, Netolici, Litoměřici atd v Čechách sídleli, ač se tito kmenové ani z Čech nevystěhovali, tak jak jen z dohadu soudíme na sídla českých Charvatů. Jméno Bohemia mohly Čechy obdržeti po obyvatelstvu, které do této země přišlo a z ní se nevystěhovalo a to byli bývalí Boemové z Durynska. Že toto obyvatelstvo v dobách pozdějších do Čech se přistěhovalo, to můžeme soudit z toho, že se dotýčná pověst u Kosmy zachovala.

Kosmas vypravuje o příchodu Boema do Čech a udává i kraj, do kterého se se svým lidem přistěhoval. Ovšem není Boem přijmění osoby, nýbrž Boem pověsti jest personifikace kmene či lidu, který do Čech přišel a sluší slovy »Boem se svou čeledí« rozuměti Boemové.

A tito Boemové přišli z Durynska r. 530 po Kr. Franky a Sasy okupovaného a usadili se jak pověst vypravuje kol Řípu.*)

*) Není snad nahodilé, že právě v uvedené krajině durynské, kterou Frankové okupovali, jest hora Říp (Repp lépe Ripp dle obce pod touto horou ležící, jež se Rippershausen nazívá) a taktéž že nazvána i hora kolem níž se Bémové usadili. Také obyvatelstvo oné krajiny slulo Mělici neb Mělníci, jak svědčí jméno místa Melokav a i kláštera Melice i hory Mílzberk. Snad po těchto přistěhovalcích obdržel Pšov druhé jméno Mělník.

A proto, že vystěhovalci z krajiny durynské, Bémové, v některých okresech českých a to zajisté v počtu nemalém (nebo jak Venatius Fortunatus sděluje, bylo toto stěhování obecně až nápadné) se usadili, proto také sousedé tyto nové osadníky i na dále Bémy a území, jež osadili, Bohemii nazývali.

Však obyvatelstvo Pražska a Podřipska sloulo také Čechové, o nichž mám za to, že jsou pradávní obyvatelé Čech. Že v těchto krajích již za dob kol nar. Kr. byli Slované, to jasně plyne ze jmén jak Sudety, Sudini zejmena ale ukazuje to zřejmě jméno Redintýn, kde nejprvé nalézáme místo »**dun**« slov. **týn** či či jak Pt. píše **tuin** a ze jména Teurio = Teyrio pozdější Týř, jež jen u Slovanů může přícházeti o Brodencii a jiných tu nemluvě.

Ostatně již sám Šafařík přiznával, že již v této pradávné době Slované v Čechách bydleli (Sl. Str. 763).

Když pak ale u některých spisovatelův mluví se o příchodu Čechů do Čech, tož stalo se to jen tím, že Čech zaměněn byl za Boema a že pověst vztahující se k Boemovi přenešena byla na Čecha. Že tomu tomu tak jest, dokazují nám právě slova kroniky Dalimilovi, na něž se také Šafařík mluvě o příchodu Čechů do Čech odvolává. V kronice uvedené čteme:

V srbském jazyku jest země
jiežto Charvaty jest jmě

a v překladu německém:

Czn Winden ist ein gegent
di ist Grauacia genent.

A tu tvrdí Šafařík, že toto Srbsko a Chorvatsko jest Zakarpatí a odvolává se tu hlavně ke Konstantinu Porfyrogenetovi.

Než ani Srbsko ani Chorvatsko Konst. Porf. nebylo v Zakarpatí. Zpráva Konst. Porf. o osazení Chorvatů a Srbů v nynějším Chorvatsku, Srbsku a sousedních krajinách Jihoslovany osídlených jest ovšem z valné části nepravá nebo jest tendenční a měla poskytnouti císařům byzantinským titulu k uvedeným zemím. Však proto přec jest důležitou proto, že podává nám také sdělení o dřívějších sídlech Chorvatů a Srbů. V této příčině třeba uvést následující.

Sousedy Turků (Maďarů) jmenuje Konst. Porf. po dvakráte. Po prvé praví, že na západní straně hraničí Maďaři s Francii, ku severu s Pacinacity a k jihu na velkou Moravu, zemi Svatoplukovu, kterou také celou zpustošili a sobě přivlastnili. Chorvati, že sousedí s nimi u hor (XXX). Po druhé (XL) praví, že na východ sousedí s Turky Bulhaři, k severu Pacinaciti, k západu Frankové a na jih Chorvati. Srovnávajíce oboje toto ohraničení sídel Maďarů vydíme, že Chorvaty klade na jih Uherska a že v první zprávě praví, že dříve hraničila na Turky Velká Morava, ale když tato jest již také

Turky okupována resp jest v jejich držení, že pak hraničí na Chorvaty, kteří k horám dosahují. Zřejmo tudiž že v obojím případu mluví **o nynějším** Chorvatsku a Bosně. Z tohoto tudiž nedozvídáme se vyjma sdělení, kde byla Velká Morava, území Svatoplukovo ničeho důležitějšího.

Zajímavější jest ovšem další sdělení, kde byla dřívější sídla Chorvatů a Srbů. Tu se nám praví (XXX.) o Chorvatech: ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας t. j. že sídleli v Bajuvarii či při Bajuvarii, že tudíž byli buď v Bavorsku neb v kraji s Bavorskem sousedícím. Jinde (XXXI.) zas čteme místo Βαγιβαρείας — Φραγγίας δὲ πλησίον t. j. u Francie, což povstalo odtud, že stály v X. stol. Bavory pod mocí franckou.

Označují se tudíž některé z krajin nyní Rakousy nad Enží, Štýrsko, Korutany, Krajina a sousedící země co ony, z nichž vyšli Chorvati a toto území jmenuje se Bělochorvatsko. Z tohoto území činěny byly vpády již v VI. st. po Kr. do území nyní Chorvatsko a Bosnu tvořících a odtud poznenáhlu bylo toto území Chorvaty opanováno. Slovani v zemích alpských již dříve před tím byli usazeni a zejména bojovali tu Slované s Bavory kol r. 600 po Kr. Kol r. 630 byl tu vládcem korutanských Slovanů Samo.*)

Kons. Porf. praví také, že Bělochorvaté byli křesťané. Kdybychom toto nevztahovali k r. 630, kdy dle Kon. Porf. Charvati vyšli ze svého území, ale jen k r. 900 nemohli bychom toto tvrditi o obyvatelstvo severně Karpat sídlícím, vždyť do těchto krajin zavedeno bylo křesťanství teprv koncem desátého století a proto již z tohoto důvodu se sdělení Kons. Prf. ku Charvatům ruským vztahovat nemůže, ovšem ale ku Charvatům alpským.

A jako Charvati nepřišli z krajin zatatranských do trojjediného království a Bosny, ale z krajin alpských, tak bylo i u Srbů. O těchto praví zmíněný spisovatel, že sídleli vedle jmenovaných Bělocharvatů, že jsou nepokřestěni a sídlí v krajině, již jmenují Βοϊκι, kterážto rovněž sousedí na zemi Franků. Slova tato ukazují nám, že máme jmenovanou krajinu rovněž poblíž zemí alpských hledati však buďto východněji či severněji tam, kam v oné době křesťanství ještě obecně nepronikło. Území, jež tito Srbové obývali, jmenovalo se Boïki. Jest sice nepochybno, že by toto slovo co jméno území, kdyby bylo správně nám sděleno bývalo, bylo Bojky (Bojka), než tak přísně nesmíme soudit. Kons. Porf. psal více jak 300 let po tom, když tento příchod Srbů do nynějšího Srbska se stal a zprávy jeho, jak pověděno, jsou tendenční a co více nekritické a ne zcela správné. Jak Chorvaté, tak Srbové nepřišli do krajin, jež nyní obývají najednou, naopak usazování stalo

*) Temporibus gloriosi regis Francorum Dagoberti Samo nomine quidam Sclavus manens in Quarantanis fuit dux gentis illius.

se v rozličných okresech v rozličných dobách a zajisté z rozličných míst dle okolností právě se naskytlých. A hlavní z těch krajin, odkud Srbové vyšli, jmenuje Kon. Porf. Boïki. Hledáme-li toho místa, musíme je hledati v oněch končinách, kam je Kons. Porf. klade. Týž praví, že krajina Boïki sousedí s Francií, že jest na západ Turecka (Maďarska) a vedle Chorvatů. Z tohoto popisu plyne, že krajina Boïki nemůže být východní Halič, nýbrž západní Uhersko a Rakousy. Ovšem že v krajině té bylo již kolem roku 900 rozšířeno křesťanství: však o tom as Kons. Porf. vědomosti neměl. A tu by Boïki ukazovalo na krajinu Bojů (boïcus = bojský), která se v oněch končinách prostírala.*)

Však zde jsem chtěl jen k tomu poukázati, že Chorvatská země (Konst. Porf.) nebyla u Karpat.

Ostatně Charvatů bylo v krajinách slovanských všude dostatek. Známe Chorvaty alpské, tatranské, krkonošské a durynské. Jméno Chorvat, Charvat, Chrvat, Horvat atd. sluší srovnat se slovy hrb, hřib a jsou jmény uvedenými, jakož i Karpy označení obyvatelé hor.

Zejména přichází jméno Charvatů v polabském Srbsku na řece Sále a dále k západu (Šafařík Sl. st. § 44., 12, Zeuss: Die Deutschen tr. 608).

Že jméno toto zejména v těchto krajinách bylo známo, tomu nasvědčuje jméno župy Grab-feld. Pověděl jsem již při Gravionarion, že Grab ve slovu Grab-feld povstalo ze slov grab — dub. Toto slovo »grab« sluší srovnati s naším hrb, ale také chrb a značí tu »Grab« strom na hrbech, hřbetech, horách, rostoucí jako »bříza« strom na stráních, březích se nalézající. Prvotní význam slova »grab« jest hora (Grauacia = Grab-feld).

Slovy: V srbském**) jazyku jest země,
jiežto Charvaty jest jmě,

poukazuje se na příchod Boemů, kteří přišli z Charvatska durynského a ne na příchod Čechů a jest tu neporozuměním zaměněn Boem — Čechem.

Poněvadž, jak sám Šafařík (§ 28., 3) doznává, již za časů Nestorových (1050—1114) památka po Srbech v Rusku (ač-li můžeme dotýčné zprávy o Srbech mluvící k Rusku vztahovati) úplně zanikla, tož zřejmo, že spisovatel kroniky Dalimilovy, který žil na počátku XIV. století o těchto Srbech, o nichž domácí již kolik století ničeho nevěděli, asi nemluvil. Slova Dalimilovy kroniky »v srbském jazyku«, jenž v něm. překladu, který jest

*) Umístit řeku Bίσλας = Λιτζίκη, jest obtížné. Dičice jest dim. slova Dyje.

**) V životopisu sv. Ludmily (Pram. d. č. I. 123) jmenuje se Mělnicko také krajem srbským.

téměř současný s originálem, jsou překládána »zu Winden«, mohou se vztahovati jen na Srby polabské. Když však zároveň se praví, že jest tam krajina zvaná Charvaty, tu jsme oprávněni soudit, že se tu jedná o krajině na západ řeky Sály ležící. Byla tudíž až na dobu Dalimilovu dochována zvěst, že obyvatelé podřipska přišli z krajin durynských a to byli, jak pověděno, Bémové

Konečně jest tu ještě jedna okolnost, již nesluší přehlédnouti a to jsou zvláštní u většiny Slovanů se vyskytující vlastnosti, jež již řeckým spisovatelům byly známy a které do té chvíle jsou v platnosti. Maurikios, jenž psal v VI. stol. po Kr., píše o Slovanech, že tak milují svobodu, že žádným způsobem nemohou být přivedeni k službě neb k poslušenství . . , že nesnesou žádného vládce a navzájem se pronásledují.*)

Toto plyne z toho, že Slované jsouce od nepaměti rolníky, žili v osadách roztroušeni, jak extensivní způsob hospodaření to připouštěl, přicházeli zřídka i se svými nejbližšími sousedy ve spojení a každá obec a osada byla na svou samostatnost žárlivá. Jinak bylo ovšem u Němců, kteří, když se nám počínají v dějinách objevovat, ukazují se ve vojenských četách, v tlupách nájezdy činících, země dobývajících, území se zmocňujících by je svému panství podřídili. Toto již samo s sebou vede k tomu, by celá valná oddělení bojovná podřízena byla náčelníkům. Proto Slované, kde největší nouze je nenutila, netvořili větších státních celků a jen kde cizinci vlády u nich se zmocnili, dali se jimi ovládati. Výborně jest líčen tento postup ovšem co pověst u Nestora.*)

Podobný příklad podává nám Samo. Slované nedbali toho, jak velké jest působení moci soustředěné, jim svoboda obcí stále výše než moc velkého celku, oni spokojovali se výnosem půdy a hospodářství a nepodnikali, kde cizí příklady je k tomu nesvedli, války výbojné. Oni nebyli ve smyslu doby středověké, doby válečné a s malými pozměnami i ve smyslu imperialistické vojenské moci doby nynější živlem státotvarným. Teprv vždy nouzí nuceni

*) ». . . μηδαμῶς δουλούσθαι ἤ ἄρχησθαι πειθόμενα . . . ἄναρχα δὲ καὶ μισάλληλα ὄντα . . .«

**) »Léta 859 brali daň Varjazi, přicházejíce ze zámoří, na Čudech i na Slovanech, i na Meranech i na Vesích i na Křivicích; Kozaré brali na Polanech i na Severanech i na Vjaticích, brali po popelici a veveřici od dymníku. — Léta 860, 861, 862 vyhnali Varjahy za moře, a nedali jim daně, i počali sami sobě vládnouti, a nebylo u nich práva; i vstal rod na rod, nenáviděli se vespolek, a počali sami proti sobě bojovati. I pravili sami mezi sebou: Vyhledejme sobě knížete, kterýž by vládnul námi a soudil po zákonu. I šli za moře k Varjahům k Rusům; neb tak se nazívali ti Varjazi Rusy, jakož je jiní nazívají Švédy, a jiní Normany, Anglany, jiní Goty, tak i ti. I řekli Rusům Čudi, Slované i Křivici i Vesi: Země naše veliká jest i oplývá vším, ale řádu v ní není; i pojďte panovat a námi vládnout. I vybrali se tři bratři s rody svými, pojali s sebou všecky Rusy a přišli.«

a po delších bojích přivykli vládě jedince třeba často i jen dle jména.

A to vše platilo také o dřívějším obyvatelstvu Čech, které rozdrobeno bylo na množství malých kmenů. Když však do Čech přišli Bémové, lid na války s Franky zvyklý, ve válkách otužilý a usadili se mezi obyvatelstvem Čech, tu přibyl do Čech element nový ve smyslu výše uvedeném státotvorný, který stal se jádrem kolem něhož se během doby seskupili, neb k němuž mocí přidruženi byli sousední kmenové tak, až utvořen český stát, který také po Češích a v cizině po Bémech své *jméno* obdržel.

2. Naše domácí sdělení z dávné historie Čech zakládá se na pověstech, které, jak již A. Sedláček (Sbírka pověstí historických lidu českého) uvádí, mají podklad historický, kterého se dopátrat musíme. Nejstarší pověsti vypravují nám o Krokovi, jeho dcerách a o Přemyslovi. Dcery Krokovy: Kaša, Teta a Libuše jsou tu repraesentantkami trojího území či trojích kmenů: Kašů, Tetů a Lubušů, které se společně nalézaly pod vládou Krokovou.

Kašové či jak Hájek píše Kasuřané sídleli na pravém břehu Vltavy, severně nad Sázavou, kde byla Kasurgis = Kasuře, která jméno jejich prvně nám uvádí Jim naproti na levém břehu Vltavském při řece Mži byli Tetové, jichž jméno se nám v hradu Tetínu zachovalo. Lubuši pak sídleli severně nad Tetínskem a Kašovskem kol Prahy a dále k severu v Podřipsku.

Krok či Krak znamená přistěhovalce, jak jsem byl již při Korkontech ukázal a byl tudíž Krokem označován onen přistěhovalec, který byl vůdcem Bémů a který zmocnil se vlády v krajích kmenů Kašů, Tetů a Lubušů, jež jsou pak uváděny co dcery jeho: Kaša, Teta a Lubuša*), kde se byli Bémové usadili.

*) Co se jmén těchto týká, tož jsem již význam slova Kašové při Kasurgis vysvětlil. Tetové značí tolik co příbuzní a jest jménem tím vysloveno příbuzenství s Pražany a snad Kašovany resp. poukazuje se jménem tím k tomu, že Bémové, kteří usadili se v Podřipsku-Pražsku a Kašovsku, usadili se i při řece Mži. V starší době jak svědčí Pt. Redin-týn, sídleli v této krajině Redové neb Radové. Jméno třetího kmene, jež jest obsaženo v slově Ljubuša, t. j. Ljubů nalézáme ve všech slovanských vlastech. Na ně upomíná již u Pt. jméno místa Lup- (Lub-) furd, jméno Ljubušanů a jména místní jak Lubek, Lubná, Lubné, Lubnice atd., kterýchžto jmén místních jest veliké množství. Význam těchto jmén není týž co lúbiti - líbiti, nýbrž co »lub« = něco širokého, v kolo ohnutého (Kottův sl. I. 950) bezedná díže a srovnává se tu co do významu se slovem hlub-oký. Význam rčení »má cos za lubem« jest, že něco ukrývá. Možná. že se slovem Lub označuje osídlení v místech vyhloubených. Ostatně ku významu slova ukazují také: Loubí, Podloubí atd. Jak z mapy sestavené *Drem. Píčem* (Starožitnosti země české I.) zřejmo, jsou všade tam, kde bydleli Lubové (Lubuši = Ljubuši) sídla pradávného obyvatelstva v jamách a zde jest také největší část místních jmén slovních, jež ukazují kmen »lib« dřívější »lub«.

Kosmas uvádí Kroka co v pořadí druhého vládce v Pražsku a okolí (longo, sed proximus, intervallo), ale neudává, že by byl v jakési spojitosti s Boemem, zejména ne příbuzenské. Pověst o Boemovi co náčelníku lidu zakládá se na příchodu Boemů do Pražska—Podřipska a Boem jest tu jen personifikaco lidu boemského. Domácí lid v krajích těch usazený nazval vůdce tohoto lidu co příchozího »Kroka«. Kosmas, znaje i pověst o příchodu Boemů do vnitra Čech a to pod vůdcem Boemem i jinou, že jeden z nejstarších vládců oněch krajin byl lidem Krokem nazýván, odloučil obě pověsti od sebe a nazval prvním vládcem Boema a druhým Kroka, místo co měl obě tyto pověsti v jednu spojiti.

Však jest tu ještě třetí pověst, že jedním z prvních vládců Čech byl Přemysl, který pojav Libuši za choť, nastoupil vládu v středních Čechách. Jakmile jsme seznali, že Kaša, Teta, Lubuša jsou pouze personifikace tří kmenů, střed a severozápad Čech obývajících, pak uniká nám spojitost mezi Krokem a Přemyslem, tak jakoby Přemysl byl zetěm Krokovým a tím přicházíme v nejistotu, byl-li Přemysl nástupcem Krokovým či nebyl-li snad onen příchozí — Krok — jmenován Přemyslem. Již K. J Erben (Č. Č. M. 1857) poukázal k tomu, že tytéž vlastnosti připisují i Krokovi i Přemyslovi. Však ještě k jedné okolnosti chci zde poukázati. Kosmas spojuje se jménem Krokovým jméno hradu, který prý byl již za jeho dob v rozvalinách a jenž se nalézal poblíž obce Stebna.*)

Tento hrad bývá hledán u vsi Krakovce. Kdyby byla při rozvalinách hradu Krakova ves Krakovec, byl by Kosmas nemluvil o Stebnu ale o Krakovci a nad to nemáme o tom žádných dokladův, že by byla kdys v oné končině jakási ves Stebno. Za to ale najdeme obec Stebno 3 *km* od Stadic. Pak ale bude se nám ihned zdát podivným, proč Kosmas píše, že hrad Krakov byl u Stebna a ne u Stadic! Však ať tomu jakkoliv: ať jest Přemysl totožný s Krokem, ať jest nástupcem Krokovým, my z pověsti, že Přemysl z krajiny Stadiců přestěhoval se na Vyšehrad, aby vzal sobě za choť Lubuši, seznáváme, že byl to muž, který ať volbou, ať způsobem jiným stal se vládcem v Pražsku t. j. v kmenu Lubů či Lubušů, kteréžto dosažení vlády u Lubušů naznačuje se v pověsti sňatkem s Lubušou. Teprv Přemyslem vystupuje první určitá osoba vládce. Kdo byli jeho nástupci nelze určit, neboť jména osob, jež se u Kosma dochovala, jsou jména oněch vladařů, k nimž se jakési, byť i nedochované pověsti pojily, co ona,

*) Pagus překládá se pravidlem obec, ves a nikoliv župa a to proto, že jinde o župě podobného jména se nemluví a byla-li taková župa, byla zajistě nepatrné rozlohy.

o nichž si lid neměl čeho vyprávěti, v zapomenutí přišla. Na jménech těchto vladařů nám také nezáleží. Daleko důležitější jest znáti rozlohu území, jež obývali ti, nad nimiž měl vládu Přemysl. Vedle pověstí náleželo pod vládu Přemyslovu vedle malých žup Kašovska a Tetínska celé ono velké prostranství, jež se v nynějších Čechách mezi řekami Mží, Vltavou a Labem nalézá tudíž celé nynější severozápadní Čechy. Výslovně se připomíná, že Vojen toto území rozdělil a dal Žatecko-Lucko synu Vlastislavovi, Pražsko pak Vněslavovi.

O krajích jižních a východních Čech se v starých pověstech zmínky neděje. Již toto ukazuje nám na příchod nového obyvatelstva od západu a ne od východu. Zasahovalo-li panství pražských vladařů i dále ku západu za nynější hranice Čech, o tom z prvních dob zmínky není. My jen z rozličných okolností soudíme, že za dob vlády Hostivíta a Bořivoje panství pražské na západ za hranice Čech již bylo rozšířeno.

Palacký uvádí v té příčině, že v dávných dobách nejen okolí Chebské ale i Wunsidly, Waldsassy, Tirscheureut a Bernov až do XI. století k Čechám náležely. Však toto není vše. Thietmar (Chr. VI. 60) praví, že Boemi za času Svatopluka byli pány krajiny až k Sále a že obývatelstvo krajin těch jim odvádělo poplatek. Praví se tu: Boemi, regnante Zuentopulco duce, quondam fuere principes nostri. Huic a nostris parentibus quotanis solvitur census et episcopos in sua regione Marierun dicta habuit. Poněvadž zpráva tato uvádí se ve spojení s jinou Reginem zaznamenanou, kde stojí: Arnolfus rex concessit Zuentibaldo, Marohensium Sclavorum regi, ducatum Behemensium, qui hactenus principem suae cognationis ac gentis supra se habuerant, Francorum regibus fidelitatem permissam, kterou Palacký co lživou uvádí, proto třeba o sdělení těchto v souvislosti s jinými něco pověděti, neboť právě při těchto zprávách lze seznati, že nerozlišováním rozličných území Bohemia zvaných přijdem k nepravým resultatum.

Zpráva Reginova nemluví totiž o Čechách, nýbrž o Bémech naddunujských při Dyji a dolním toku Moravy, o Bémech v moravském poli, ve Vitorazsku.

Pověděl jsem již, že v dílčí listině z r. 817 uvedené Behcimos, které byly přiděleny Ludvíkovi, nejsou Čechy, ale tato naddunajská krajina. Tato krajina byla poplatna Němcům; k tomuto území vztahuje se sdělení An. Fuld., že biskup Otgar, hrabě Hruodolt a vévoda Ernust posláni proti Boemanům dobyli města vévody Viztracha a zahnavše Slavitaga usadili tam bratra jeho věrného Frankům. A této krajiny bémské dotýká se svrch uvedená zpráva Reginova. Tato krajina byla skutečně v jakési odvislosti od říše francké, ale měla, jak ze sdělení výše uvedeného zřejmo, vévody

svého kmene. A tuto krajinu postoupil Arnolf Svatoplukovi, ale teprv tehdy, když se byl Svatopluk dříve krajiny té zmocnil (An. Fuld. k r. 895: per vim dudum divellendo detraxerat).

Když takto soudíme o věci, tu zřejmo že nepotřebujeme, jak u Palackého čteme, ani list o dělení ani sdělení Regina a Ann. Fuld. prohlašovat za nepravé. Ovšem když ale vše co o Bohemii čteme, vztahujeme ku nynějším Čechám, pak přicházíme k tomu, že sdělení ta musí být nesprávná; však nesprávnosti není ve sdělení těch, ale v našem neporozumění.

A nyní vraťme se k uvedené zprávě Thietmarově.

Ditmar žil od r. 976—1018 a Svatopluk vládl od r. 871—894; sděluje tudíž Ditmar fakt, který se stal před sto lety. Doba ta není tak velká, aby nemohl Ditmar pravdu věděti a proto sdělení jeho, co se věci samé týká, musíme míti za správné, ovšem ale dostačí zase doba ta k tomu, aby přivěšeny byly k faktu tomu okolnosti vedlejší, které sdělení dotýčné zatemňují. Analisujme dotýčnou zprávu Ditmarovu.

Praví se tu:

a) že Čechům byla krajina Merseburská podána, tak že platili obyvatelé této krajiny Čechům roční poplatek;

b) že vládcem Čechů byl Svatopluk, který měl ve své zemi Moravě biskupy.

Tu seznáváme, že druhé sdělení, že vládcem Čechů byl Svatopluk, jest nesprávné. Ditmar neznal as jméno knížete českého, jemuž poplatek byl odváděn aneb považoval knížete tohoto za osobu vedlejší a Svatopluka moravského za osobu hlavní a poněvadž Bořivoj se Svatoplukem žili v přátelství a jméno Svatoplukovo pro války s říší německou bylo ve všeobecné známosti a tudíž více do popředí vystupovalo, uvedl tohoto zároveň co knížete českého. Poněvadž tudíž Svatopluk knížetem českým nebyl, sluší opraviti sdělení dotýčné tak jak jsem svrchu pověděl, totiž že dotýčné krajiny až i mezi Moldavou a Sálou byly za času, když vládl Svatopluk, Čechům poplatny.

Toto dotvrzují i jiná udání.

Při válkách S.bů s Němci v této době jmenují se vždy Čechové co sousedé těchto. Tak se píše:

K r. 869 (Ann. Fuld.) Sorabi et Siusli junctis Bohemis et ceteris vicinis antiquos terminos Thuringorum transgredientes.

Srbové bydleli v této krajině od Merseburgu k Magdeburku a za nimi Suselci; jižně Srbů byli Boemi.

Poněvadž slovy »antiquos terminos« třeba rozuměti řeku Sálu, která od dob Karla V. byla považována za hranici a ti, již hranici tu přešli, zajistě poblíže hranice té neb při ní bydleli, tož zřejmo, že i říše česká v té době až téměř k Sále dosahovala.

Tentýž vpád opakují Daleminci, Češi a Srbové r. 880 kde »in Sclavis circa Salam fluvium Thuringiis fidelibus praedas et incendia exercent«.

Vůbec z těchto dob máme více zpráv o Boemech, které, jak myslím, vztahují se již k Čechám a které všecky o bojích Čechů při Sále neb v Mišeňsku vypravují, tak že z toho možno soudit, že v oněch dobách hranice Čech až do těchto končin zasahovaly.

K tomu také poukazují zprávy týkající se Arna, biskupa Vircburského.

Již k r. 871 jmenuje se tento biskup obhajcem (tutor) hranic říše proti Čechům. Poněvadž říšská hranice v těchto končinách byla na Sále, tož ukazuje to jak dalece panství Čech zde k západu dosahovalo.

K r. 892 vypravuje Dithmar o tomto biskupu, že vraceje se z výpravy do Čech, přišel do župy Skudiců (Chutizi) a zde byl Čechy napaden.

Sed non longe a predicto amne (Kamenice) in pago Chutizi dicto, Arnus episcopus sanctae Virciburgiensis ecclesiae IX. ab expeditione Boemiorum reversus et juxta **Plateam** in parte septentrionali . . . . . hostili circum valatus agmine . . . .« Dle toho stal se tento příběh na západu od Rochlitz-e a domnívám se, že to bylo v místě, kde nyní nalézáme obec Platecka. Nebo Platea jest jméno osady as ve významu Blatná a tentýž význam má i Platecka, která se v močálovité krajině na řece Vihra východně od města Regis nalézá. Místo to bylo kdys v župě Skudiců a jest as 5 mil od ústí Kamenice do Moldavy vzdáleno.

O tomto ději zmiňuje se i Reg k r. 892: »Per idem tempus Arnt, Wirziburgensis ecclesiae venerabilis episcopus, hortatu et suasione Popponis Thuringorum ducis, ad pugnam contra Sclavos profectus occiditur. Z toho, že mezi Čechy (Boemi) a biskupem vircburským bylo bojováno v župě Skudické a že biskup ten táhna do boje respve. z vojny s Čechy do této župy vůbec přišel, zřejmo že až do těchto míst dosahovalo tehdy panství Čechů.

Změny v těchto hranicích Čech staly se teprv následkem vpádu Maďarů do krajin Durynských a nyní saských a zvláště výbojným vystoupením Jindřicha později císaře německého z rodu saského a nástupců jeho. V těch dobách posunuty byly hranice Čech dále k východu jak nyní je nalézáme, ba i Čechy samy přinuceny poplatek císařům německým z rodu saského odváděti. Ovšem i tu nečiněno tak mnohdy dobrovolně, ba i upomínky na staré hranice oživly někde tak, že za vůdce Voka zmocnili se Češi i Míšně, která se i co hranice Čech jmenuje, ale ovšem ne na delší dobu. V oněch krajinách mimo území nynějších Čech sídlel

také onen subregulus, proti němuž Boleslav proto, že poslouchal vladaře saského, válku zvedl.

Že vláda knížectví pražského rozšiřována k západu a že Cechové se Srby při Sále bojovali a tamtéž vojenské vpády činily, to vše as prýštilo ze starých tradic o bezpráví, jež se Bémům v oněch krajích dálo a pro něž nuceni byli se vystěhovati a ze blízkého příbuzenského svazku s obývateli těmi a přestalo to vše během doby a zejmena když pevnou a silnou vládu císaři z rodu saského v oněch krajích zavedli. Od těch dob počala knížata česká více k jihu a východu přihlížeti.

Zde chtěl jsem jen krátce poukázat k tomu, odkud mají Čechy jméno Bohemia a že než rozšiřovány byly hranice Čech k východu a jihu, zasahovaly hluboko k severovýchodu do Durynska.

XI.

Jaké národnosti bylo obyvatelstvo staré Germanie.

1. Po výpočtu měst a ustanovení sídel jednotlivých kmenů, které kdys Germanii obývali, přicházíme pro dálší historii k veledůležité otázce: k jakému národu příslušeli jednotliví kmenové Germanie či jinými slovy jak a kdy se Němci a Slovani usadili v Germanii.

Při řešení této otázky nesmíme nikdy být vedeni citem či jak Brückner praví, že by to bylo ostudou, kdyby byli Slované všude před Němci ustupovali neb jak Müllenhoff naříká, že by tím Němcům původ a existence byla odjata. Povinností těch, kteří se zabývají vypisováním dějin jest, aby vždy a za všech okolností hledali **pravdu**, bez ohledu je-li resultát, k němuž dojdou, krajanům jejich ke cti či haně, k slávě či k potupě a aby to, co dle jejich mínění jest pravé, také přímo bez každého zastírání a okrašlování pověděli. Dějiny jsou vypisováním toho, jak se co stalo a ne toho, jak bychom si to z toho či onoho důvodu přáli, aby se bylo stalo a odchylujeme-li se ať z národní marnivosti, ať z příčin jiných zúmyslně od pravdy, pak nepíšeme dějiny, ale smýšlenky.

V poslední době mnoho bylo psáno o (»vorurteilsfreier forschung«) bádání bez předsudků a tu jako v každé vědě tak i v dějepisu sluší vždy uvést jen fakta a poukázat na spojitost a na vývin, jak dle pravidel rozumových následuje a kde fakta nejsou nám sdělena, těchto dle správné soudnosti se dohadovat. Nesmíme také každé sdělení ihned mít za správné, nýbrž zkoumati, zda-li okolnosti faktum sdělené provázející jemu neodporují neb nepřekáží-li věruhodnosti takového sděleného děje i to, co předcházelo, i to, co následovalo. Nesmíme ani jednotlivá slova ani jednotlivá fakta posuzovati odděleně, ale ve spojitosti s celým vývinem a celým dějem, nebo jen tak získáme si pravé představy o tom, co a jak se událo. Když pak takto budeme jednati, tuť přijdeme vždy k výsledkům, které i když vše nevysvětlí, zajisté mnohé osvětlí.

2. Pravidlem se hlásá, že v době tak zvaného stěhování národů největší část Germanie, to jest území mezi Rýnem a Vislou,

baltickým mořem a Dunajem, změnilo své obývatelstvo, že v době od druhého do šestého století obývatelstvo z velké části tohoto území se vystěhovalo a nové se sem nastěhovalo.

A ptáme-li se po důvodu tohoto tvrzení, tu se nám odpovídá, že prý dříve celé to prostranství zaujímali Němci a že na velké části tohoto území v šestém století jsou Slované a proto že muselo dřívější obyvatelstvo země ty opustiti, aby Slované se tu mohli usaditi.

Takovéto tvrzení bylo by důvodné, kdyby jen bylo prokázáno, že v Germanii nebylo v druhém století po Kr. obývatelů jiné národnosti jak německé, — ale toho tu právě není.

Dosud neprokázal nikdo, že kmenové kolem n. Kr. v Germanii usedlí byli vesměs Němci: tvrdili to a tvrdí mnozí; — ale důkazy nepodávají a také nepodají.

Pověděl jsem již, že Germania jest pojem geografický*) a obyvatelstvo Germanie že bylo jmenováno Germany, ale že by byli všichni Germani Němci, to prokázáno nebylo a není.

Naopak jména jednotlivých kmenů v Germanii usedlých, jež nám dochována jsou, nelze nijak z němčiny vyložiti.

Když pak nemůžeme mít za prokázané to, co jest pouhým tvrzením bez průkazu, pak odpadá nám i průkaz o tvrzení, týkajícím se stěhování národů v Germanii; — nebo není-li prokázáno, že všichni Germani byli Němci, pak odpadá důvod tvrzení, že se obyvatelstvo dosavadní vystěhovalo a jiné na jeho místo přistěhovalo.

S toutéž oprávněností, jako jiní tvrdí, že všickni Germani byli Němci, lze tvrditi, že všichni Germani byli Slované neb všichni Germani byli Kelti. Nebo kterou cestou přichází se k uvedenému tvrzení?

Následujícím soudem.

Jest nesporno, že někteří Germani byli Němci.

Poněvač German jest pojem ethnografický, tudíž všichni Germani byli jedné národnosti, proto musíme souditi: že všichni Germani byli Němci.

Tento soud byl by zcela správným, kdyby druhá věta byla správná; ale tomu právě tak není.

Co se totiž týče toho, jaké by národnosti Germani byli bývali, o tom dochovalo se nám pramálo zpráv, nebo pro Římany neměla otázka tato důležitosti, však ze zpráv nám dochovaných musíme souditi, že o Germanech nemluví se u starých spisovatelů co celku národnostním, ale co celku zeměpisném, jak zejména ze sdělení Tacitových jde na jevo.

*) Dio Cassius L. 71, C. 3 praví: Germani jsou národové, bydlící uvnitř země (za Dunajem).

Ve své Germanii vypravuje týž spisovatel, že onen kmen, který první přešel z pravého břehu rýnského na levý jmenoval se Germani a že dle něho pak jmenováno bylo veškeré obyvatelstvo mezi Rýnem a Vislou, baltickým mořem a Dunajem Germany. Již toto ukazuje, že jménem Germani nazýváni obyvatelé určitého (ano pokud o východní hranici jde, můžem říci i neurčitého, neomezeného) celku bez ohledu na národní příslušnost.

Než vedle toho sám Tacitus i při vší své stručnosti poukazuje k tomu, že Germani mluvili rozličnými jazyky Praví nám (c. 43), že Marsigni a Buri mluví jazykem podobným Svévskému a že také v kroji na Svévy upomínají. Tu jasně ukazuje Tacitus k tomu, že se mluví v Germanii rozličnými jazyky a uvádí tu co zvláštní jazyk, jazyk Svévů, jemuž podobný byl i jazyk Marsignů a Burů.

Však týž spisovatel praví dále (c. 28, 43), že v Germanii sídleli i Keltové a uvádí tu Helvety, Boje, Kotiny.

Zcela zřejmě ale, že Germani nazýváni byli obyvatelé Germanie bez ohledu na národnost, dokazuje nám to, co Tacitus praví o Osech. V kap. 25 praví, že Osi jsou kmen *germanský* a mají tentýž jazyk co Aravisci v Pannonii, ale v kap. 43 uvádí, že mají pannonský jazyk a nejsou tudiž Germany. V těchto větách mnozí hledají odporu, avšak není ho tu. V kap. 28 praví Tacitus, že Osové, poněvač bydlí v Germanii, jsou kmenem germanským; v kap. 43 pak ale praví, že mluví Osové jiným jazykem než jiní kmenové germanští a proto, že je k těmto počítat nelze. Zde seznáváme, že v kap. 28 řidí se pouze pojmem zeměpisným, v druhém pak, kap. 43, že přihlíží k pojmu národopisnému.

Mohu zde také poukázati k tomu, co praví v kap. 46 Peucinech, Venetech a Fennech, kde praví, že lze jednotlivé kmeny čítat ku Germanům proto, že pevná obydlí staví, štíty nosí a pěšky chodí.

Konečně zřejmě zmiňuje se Tacitus o tom, že v Germannii sídlí lid rozličné národnosti, když (Germ. 38) praví o Svévech: Svevorum non una gens majorem enim Germaniae partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti. Tu jasně praví, že i Svévové netvoří jeden národ, nejsou jedné národnosti a že maji nejen rozličná jména (nominibus), ale že jsou rozličné národnosti (nationisbus discreti). Když tudiž i ti, co za dob Tacitových byli počítáni k Svévům, byli rozličné národnosti, tím více můžem tak říci o pojmu vyšším, o Germanech.

Z toho ze všeho zřejmo, že příslušnost národnostní nebyla při tom rozhodující, zdali byl někdo ku Germanům přičítán neb ne, nýbrž rozličné jiné okolnosti, zejmena bydlil-li v Germanii.

Tímto chtěl jsem jen tolik říci, že se pojem German a Němec nekryjou a že první název jest významu geografického a druhý

ethnografického. Připomínám, že o významu státoprávním, vyjímaje zvláštní případy nemluvím.

3. Kdy Keltové zaujali pevná sídla v Gallii, Hispanii a Brittanii nelze ani dohádnouti; my jen seznáváme, že, an byli na severu v Gallii omezováni neb tlačeni rozšiřovali území své do Italie a na kraje mezi Dunajem a Italií se rozprostírající.

Toto hnutí keltické počalo se před VII. stoletím př. Kr.

Před tím přešly cizé bojovné tlupy Rýn a opanovaly v Gallii území rozprostírající se mezi Rýnem, Sequanou a Matronou podmanivše si domácí obývatelstvo, pokud se toto ze země nevystěhovalo. Území opanované bylo nazýváno Belgií.

Že toto vstoupení cizích bojovníků do Belgie a hnutí Keltů do Italie bylo ve spojení, můžeme soudit z toho, že oni kmenové, jichž lid táhl do Italie, sousedili s územím Belgie, jak Senoni, Insubri, Lingoni neb byli jejich nejbližší sousedé a že kdyby takového tlaku od severu nebylo bývalo, sotva byli by vlasť svou opustili, ale volně i k severu se šířili, jakož i z toho, že Caesar výslovně nám praví, že Belgové již **ode dávna** v Belgii sídlí přišedše tam z pravého břehu rýnského a přímo dokládá, že z území toho Kelty vypudili (plerosque Belgas esse ortos ab Germanis Rhenumque **antiquitus** traductos . . . **Galosque,** qui loca incolerent, **expulisse**). Totéž opakuje Tacitus slovy: qui primi Rhenum transgressi **Galos expulerint.** Slova »Galos expulisse«, »Galos expulerint« nesmíme doslovně vykládati tak, jakoby cizinci zmocnivše se území Belgie byli dosavádní obývatelstvo z něho vypudili, tak že na uvedeném území žádný Gal více neostal. Cizincům šlo zajisté jen o to, aby se uvedeného území zmocnili, vlády tamtéž se ujali, obývatelstvo tam sídlící si podrobili a je jakýmkoli způsobem sobě poplatnými učinili. Toto naznačuje také Caesar, když praví, že **mnozí** Belgové pochází od Germanů a netvrdí, že **všichni** Belgové jsou potomci Germanů (plerosque Belgas). Z území toho odešli jen ti, kteří se novému řádu, poplatnosti, poddanosti podrobit nechtěli a o těchto ovšem pak lze říci, že byli Gally z dosavádní vlasti své vypuzeni. Že noví přistěhovalci jméno Belgia s sebou nepřinesli zřejmo z toho, že jméno to s vystěhovalci keltickými i do Anglie bylo přeneseno. Když se cizinci v území tom usadili, byli jmenováni jak předchůdci jejich Belgové a tak po předchůdcích svých v držení tohoto území jméno toto přejali.

Caesar čítá ku Belgům: Remy, Bellovaky, Svessiony, Nervie, Atrebaty, Ambiany, Moriny, Menapie, Calety, Veromanduy, Velocassy a Aduatuky a dodává k nim co spojence ve válce: Condrusy, Eburony, Coeroesy, Paemany, kteří se společným jménem Germani jmenují (qui uno nomine Germani appellantur). S tím co zde Caesar praví o Germanech, třeba spojiti to, co praví Tacitus o jménu

Germanů, že totiž jméno Germanie jest nové a že má svůj původ odtud, že ti, kteří první přešli Rýn a Gally vypudili, byli Germani jmenováni. Ceterum Germaniae vocabulum recens et nuper additum, quoniam qui primi Rhenum trangressi Gallos expulerint ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint. Z toho dovídáme se následující:

1. že ti, kteří první přešli Rýn do Gallie byli Germani,
2. že jméno těchto Germanů přeneśeno pak na obývatelstvo na pravém břehu Rýna sedící,
3. že toto přenešení jména stalo se teprv krátce před dobou Tacitovou a to znenáhla (evaluisse paulatim),
4. že za dob Tacitových Condrusi, Eburoni, Coerosi a Paemani nebyli již Germany jmenováni ale Tungry

Připojíme li k tomu, že slovo »germani« značí »sousedé«, »vicini«, pak přicházíme k tomu, že tito kmenové nazývali sebe sousedy Keltů či lépe, že Keltové nazývali tyto kmeny svými sousedy.

Jméno Germani nalézáme také v Hispanii, kteréžto pojmenování není v žádném spojení s Germany v Gallii neb obývatelstvem v Germanii a také pojmenováni jsou slovem Germani sousedé Insubrů. V této příčině jest ovšem spor, zdali místo Germani nemá být Gaesati; avšak věcný výklad slova germani nás učí, že není žádného důvodu proč by vedle Insubrů nemohli být Germani, když by toto slovo neznamenalo více jak sousedy jejich. Proto jak při Germanech v Hispanii nemyslíme na Germany v Gallii neb v Germanii, tak také při Germanech u Insubrů netřeba myslet na Germany z uvedených krajin.

Když ale jméno »Germani« znamená sousedi, pak jeví se to, co Tacitus o přenešení jména »Germani« z Galie na obývatelstvo Germanie praví, co nesprávná kombinace.

Tacitus znal, že Caesar jmenoval Belgy co potomky Germanů a věděl, že tito v pradávné době přišli do Galie a neznal významu slova toho a měl za to, že jméno to jest jméno národu (nationis nomen) a proto buď on neb snad již jiní před ním soudili, že jméno tohoto národu přenešeno pak na obývatelstvo na levém břehu Rýna sedící.

Dbáme-li ale toho, že Keltové slovem »Germani« jmenovali své sousedy, tož samozřejmé, že nazývali Keltové v Galii sídlící obývatelstvo s nímž při Rýnu sousedili, povšechně »Germany«. Tacitus neznaje významu jména »Germani«, vykládá je také nesprávně (ob metum), jakoby jméno to mělo význam postrachu, protože Germani byli Keltům postrachem.

Tak jméno, které mělo prvotně jen význam vztažný, stane se pak během doby přijmím lidu sídlícího mezi Rýnem a Vislou, Dunajem a baltickým mořem, aniž by lid tento kraj obývající

sám byl kdy, učence a dobu nejnovější vyjímaje, tohoto jména o sobě užíval.

A jako není správné odvození jména Germanů transrhenanských od Germánů cisrhenanských, tak ovšem není bezvadné také další tvrzení Tacitovo, že toto jméno teprv nedávno přišlo v užívání (vocabulum recens et nuper additum).

Tu sluší hned vytknouti, že když ne dříve, již od dob Caesarových, tudíž 150 let dříve než psal Tacitus svou Germanii, bylo slovo to známo a o době půldruhého století nelze přec říci »recens, nuper«. Však jméno to za dob Caesarových nepovstalo, neboť již tehdy, jak z Caesara zřejmo, bylo jméno Germani již příjměním, jakým Galové a po nich jiní národové nazývali obyvatelstvo nejen při Rýnu sedící, s Kelty sousedící, ale veškeré obývatelstvo od Rýnu k východu a od Dunaje k severu sídlící a tu zajistě od dob než slovo, mající význam vztažný, stane se příjměním tak, že význam slova v zapomenutí upadá, uplyne vždy hojně času. Byla tudíž i tato konkluse Tacitova nesprávná

Tak věc posuzujíce shledáváme, že z celého uvedeného citatu z Tac. Germ. zůstává správné jen to, co Remové u Caesara praví, totiž, že ti, kteří v dávných dobách z pravého břehu rýnského na levý přešli a u Galů v Belgii se usadili, byli Germani, k čemuž Tacitus dodává, že tyto Germany v jeho době jmenují Tungry, kterýžto dodatek ale opět jest nesprávný.

Caesar činí rozdílu mezi Belgy a cisrhenanskými Germany. Remové vypravují Caesarovi, že se Belgové spojili s Germany, kteří sídlí na levém břehu Rýna (Germanosque, qui cis Rhenum incolant, sese cum his coniunxisse) a když se jich Caesar vyptává, které obce ujaly se zbraní a kolik bojovníků který stát postavil, tu jmenují mu nejprvé kmeny Belgů: Bellovaky, Suessiony, Nervie, Atrebaty, Ambiany, Moriny, Menapie, Calety, Velocassy, Veromanduy a Aduatuky a pak Germanů: Condruzy, Eburony, Caeraesy a Paemany.

Plinius při výpočtu kmenů Gallie tyto Germany, ač jmenuje všecky kmeny Belgů, které u Caesara nalézáme, nezná, a místo nich klade Tungry. Jest tudíž v tomto směru, že za časů Tacitových tito Germani byli Tungry jmenováni, správné a jest také potvrzeno i Pt., který rovněž jen Tungry místo Caes. Germanů zná.

K těmto Germanům náleželi i Segni; k nim sluší vedle vývinu věci příčísti také Aduatuky. O těchto Aduatucích zanechal nám Caesar tak zajímavá sdělení, že třeba jich uvésti, nebo to, co o nich Caesar vypráví, jest typické pro velmi mnohé případy usazování se Němců v nových krajích

Když se Teutoni hnuli ze severu k jihu, přešla část jich také Rýn při dolním jeho toku a vrazila na Belgy. Tito je odrazili a do

svého území nepustili (Teutonos Cimbrosque intra fines suos ingredi prohibuerint). Na to obrátili se Teutoni k území cisrhenanských Germanů a zde v části území těchto zůstaly některé tlupy Teutonů. Tito zde zůstalí Teutoni byli Tung-ri, které ale Caesar jmenuje Aduatuky. Slovo Aduatukové jest složeno z »Adua« a pak »tuk«, tak že Aduatukové jsou Aduové—Tukové či Tungové, v kterém žto druhém slovu pozdější jméno Tungrů nalézáme. Adui pak jest totéž co Aedui a sluší se jménem tím srovnat jméno řeky hornoitalské Adua (Adda), jejíž břehy zaujali kdys Aedui Jusubrové. Ze jména nalézáme, že Tungrové zaujali území Aduů či Adua zvané a že odtud byli, jak u Caes. čteme, Aduatuky jmenováni. Jméno toto neslo pak hlavní sídlo jejich Aduatuka, u Pt. Aduatukon, v Itin. Aduaca Tungrorum nyní Tongern.

Tito Tungrové—Aduatukové ujali se vlády na území, jehož se prvně byli zmocnili a usadivše se v městech a tvrzích (cunctis oppidis castellisque desertis) rozšiřovali moc svou na okolí, jež si poplatným činili. Tak přiznává se i náčelník Eburonů Ambiorix, že i on byl Aduatukům poplatným a že jeho syn i synovec byli Aduatukům rukojmě. (V. 28.)

Caesar (II. 29. a násl.) podobně popisuje vznik a vzrůst jejich moci. Praví se tu: Když Kimbrové a Teutoni z krajiny cisrhenanských Germanů odtáhli, zanechali zde posádku 6000 mužů, kteří byli se sousedy v stálé válce, až se konečně stalo takové dohodnutí, že jim Germani gallští území, jež tito opanovali, ponechali. Jak veliká byla pak jejich moc, ukazuje výpočet (II. 4.), kde se praví, že Aduatukové mohou postaviti 29.000 mužů, co Condrusi, Eburoni, Caeraesi a Paemani dohromady 40.000.

Než poměr mezi Tungry a cisrhenanskými Germany nebyl přátelský, oni udržovali se v místech těch jen potud, pokud síla jejich jim moc dávala a proto praví k Caesarovi, že se mu chtějí podrobiti, když jim ponechá život, území a **zbraň**, nebo všichni sousedé jsou jim nepřátelští (ne se armis despoliaret, sibi omnes fere finitimos esse inimicos ac suae virtuti invidere), než by zbraň vydali, raděj snesou každý osud, neboť jinak by byli k smrti sužováni od těch, jimž byli zvyklí až dosud poroučet (quam ab his per cruciatum interfici, inter quos dominari consuessent). V těchto slovech jasně jest zobrazen poměr opanování, poměr podrobení. Když pak přišlo to přec k bitce, tu bylo jich na 4000 zabito a 53.000 osob (z čehož as 14 000 osob zbraně schopných) zajato.

Poněvač, jak uvedeno, mohli Adnatuci postavit 29.000 mužů zbraně schopných, tož zřejmo, že by Caesarem vyhubeni nebyli bývali; ovšem panství a nadvláda jejich od těch dob zúplna přestala, oni pokud mezi cisrhe. Germany ostali, s těmito zúplna se smísili a jen jméno jejich ve jménu města Aduatuka = Tongern,

které se později co město Eburonů uvádí, udrželo. Aduatuky čítám proto ku cisrhe. Germanům, poněvač obyvatelstvo území, ve kterém vládu svou provozovali, bylo příbuzné s oným kmenem Eburonů či lépe řečeno ku kmenu tomu náleželo a Adnatuci-Tungrové jen dočasně nad ním panovali sídlíce jen ve tvrzích a městech. Když Teutoni zanechali při svém putování k jihu v krajích cirsrhe. Germanů 6000 svých druhů, tož přihlížejíce k tomu, že tito museli, jak sami praví, stálé války se sousedy vésti, nemohl počet ten za 70 let vzrůsti na 29.000 ozbrojených mužů, nebo v čase míru vzrostl by počet ten jen as o 80%, tudiž as na 10.000 mužů; ve stálých válkách ale na tolik vzrůsti nemohl. Bylo tudiž v počtu 29.000 ozbrojených $^{2}/_{3}$ domácího obyvatelstva cisrhe. Gallů a proto sluší lid ten k těmto Gallům čítati a ku přechodnému opanování cizinci po 70 let nepřihlížeti.

Tvrzení, že tito Aduatukové byli jmenováni Tungrové není na odpor, že Tacitus praví **nunc** Tungri, neboť jeho nunc jest jen oratorická protiva k tunc a my víme, že podobně jest s jeho recens a nuper additum.

O těchto cisrhe. Germanech ale nikde se nevypravuje, že by byli z pravého břehu Rýna přešli na levý břeh a odsud Gally vypudili.

Tacitus nedbaje toho, že Caesar rozlišuje Belgy, kteří byli z větší části potomci Germanů transrhenanských od Germanů-Tungrů t j. Germanů cisrhenanských, praví, že Tungrové byli oni Germani, kteří prvně Rýn přešli a Gally vyhnali. Tu ovšem zas pochybuje. Caesar jen o Belgech praví, že pocházejí od Germanů, kteří v dávných dobách Rýn přešli a Gally vyhnali, ale nepraví tak o Germanech cisrhenanských. A ještě jednu okolnost uvádí Caesar, která poukazuje k tomu, že to, co o Belgech praví, nevztahuje se ku cisrhenanským Germanům. Týž vypravuje, že co celé území Keltů vedle paměti předků bylo Cimbry a Teutony spustošeno, že jediní Belgové se před nimi uchránili a vstup na své území jim zabránili. Mezi těmi pak, kterých území Cimbry a Teutony bylo spustošeno resp. opanováno, byli ale také Aduatuci (recte Aedui) u nichž i posádku zanechali a kteří Teutoni až na časy Caesarovy se tu udrželi. Kdyby byl Caesar měl za to, že to co platí o Belgech platí i o Germanech-Tungrech, k nimž Aduatuci náleželi, pak nemohl říci, že Belgové jediní Teutony do svého území nevpustili.

Jména Germanů cisrhenanských či Germanů-Tungrů dochovala se částečně dosud na území, jež tito obývali. Tak jmenuje se dosud země kdys Condrusů = Condros, Paemanů = Famene, Caeraesů = Carascus a Segny připomíná Bourseigne = Bourg-Ségne, Tungry = Tongern. Obyvatelstvo těchto krajů dosud

užívá zvláštního nářečí francouzského a jmenují je Valony. Všickni tito Germani byli buď Kelti neb blízcí příbuzní jejich. Tvrdí-li Müllenhoff (D. A. K. II. 200), že Tacitus tu pochybil, maje za to, že tito Germani-Tungri byli kmenově příbuzní s Germany na pravém břehu Rýna sídlícími a že tak chtěl říci, že jedni i druzí Germani byli Němci, tož nesprávně vykládá Tacita, nebo římským spisovatelům jak sám přiznává (der bei seinen ethnologischen(!) combinationen von der Sprache als dem unterscheidenen merkmale der Völker nach alter Weise (§ 4., 33) meinte absehen zu dürfen . . .), nejednalo se o kmenovou příslušnost a jméno Germani bylo jim pojmem geografickým a ne ethnografickým. Tolik o Germanech cisrhenanských.

Nemáme-li o Germanech cisrhenanských, sousedících s Belgy žádných zpráv, jestli se vůbec a kdy do Belgie přistěhovali, za to ale víme, že jména kmenů těch se až na naše časy aspoň částečně dochovala, a obyvatesltvo těch krajů dosud tohotéž jazyka co ostatní Kelti — Francouzi užívají: jest tomu u Belgů jinak.

O těchto vypravuje Caesar, že se z valné části v pradávných dobách z Germanie t. j. z území na pravém břehu Rýna ležícího do Belgie přistěhovali a Gally vyhnali. Pověděl jsem, že toto sdělení Remů Caesarovi zakládá se na tom, že před r. 600. př. Kr. za Tarquinia Prisca cizí lid z pravého břehu rýnského přešel nedaleko ústí Rýna na levý břeh a území v krajích, kde Belgové Caesarovy sídleli, se zmocnil a lid pokud se nevystěhoval, si podrobil Pověděl jsem také, že mám za to, že tento vpád cizého lidu z pravého břehu rýnského do Belgie, způsobil, že Keltové z těch a sousedních krajin částečně neb zcela odtáhli do Italie (a i Anglie) a zde se usadili.

Poněvadž tento cizí lid přišel z Germanie, proto byl nazýván Germani a proto praví Remové, že větší část Belgů jsou potomci Germanů. Než slovem Germani nepovídá se nám ničeho více, než že se udává kraj, z kterého cizinci tito přišli; ale z toho nevíme, kdo byl tento germanský lid.

Caesar nám praví, že se Belgové od Keltů řečí, zřízením a zákony (lingua, institutis, legibus) liší a Strabo dokládá, že sice mají podobný obyčej, ale v řeči že se něco málo od sebe liší. Tyto zprávy, ač obě poukazují k tomu, že bylo jakéhos rozdílu mezi Kelty a Belgy, přece zúplna se nekryjou a to proto, že jak myslím, generalisování nebylo tu na místě a že bylo i mezi belgickými kmeny nějakého rozdílu. Germáni, přejdouce Rýn, nepřišli do liduprázdných krajů, nýbrž do krajin obydlených, které si dílem zcela dílem z části podrobili a jichž obývatelstvo se buď podalo neb se vystěhovalo. K tomuto poukazuje výpověď Rémů: plerosque Belgas. Dle toho pak opanovali-li Germani území zcela neb z části,

vystěhovalo-li se obyvatelstvo neb podalo-li se, utvořily se pak rozličné poměry. Kde Germani opanovali území zcela a kde se obyvatelstvo třeba jen z největší části vystěhovalo, tam zavládl také zcela jiný od keltského rozličný jazyk a tu platí Caesarovo, že Keltové užívají jiného jazyka jak Belgové. Kde se ale Germáni jen vlády a to jen z části zmocnili, neb kde obyvatelstvo z největší části či zcela ve vlasti své zůstalo t. j. kdesi lid domácí nepodrobili zcela, ale jen poplatným učinili, tu zůstal v platnosti jazyk dosavádního obyvatelstva. V tomto případě platí pak sdělení Strabovo, nebo v takovém případu může se jednati jen o úchylky v jazyku.

Přihlížíme-li k tomu, jaký jazyk nyní v krajích Belgů Caesarových panuje, pokud jde v dobách nám známých panoval, tu nacházíme, že v území Menapiů, Morinů, Atrebatů a Nerviů žijí Vlamové, v krajích ostatních belgických kmenů Francouzové. Vlámové ale náležejí ku kmenu německému.

Pokud historické zprávy nazpět až do dob nar. Kr. čítaje, sahají, žilo v krajích, které Vlamové obývají, vždy totéž obyvatelstvo a nestalo se tu žádných podstatnějších změn a není také zachována zpráva, že by se bylo do těchto krajů nějaké nové obývatelstvo nastěhovalo. My víme, že Sigambri se přestěhovali za Rýn do krajiny mezi Mosu a Rýn kol Geldern, známe také, že část Franků salických se usadila resp. byla usazena v krajině Taxandrie při dolejší Mose vedle Sigambrů — Gubernů (Gugernů), jest také známo, že když saličtí Frankové z Batavie chtěli k Šeldě proniknouti, byli odtud Římany zapuzeni: ale že by byli Němci ať Frankové ať Sasové území nynějších Vlamů osadili, — o tom nikde zmínky není. Jest sice pravda, že si později v V. století králové frančtí vládu v oněch krajích osvojili, ale jako tím, že si osvojili vládu v celé Francii nestala se tato německou, tak také nestalo se proto území Vlamů německým. Toto území bylo tudíž již německým před okupací římskou a zůstalo od těch dob kmenu německému z největší části, ač po mnoha století bylo pod vládou francouzskou a španělskou a ač do dnes je frančtina v krajích těch úředním jazykem.

Nehledíce ani k tomu, co čteme o povaze Nerviů u Caesara, které ostatně Strabo výslovně za Germany prohlašuje, ani k tomu, že Plinius uvádí tu Frisiavony t. j. kmen Frisům příbuzný, již z té okolnosti, že Němci od dob sahajících před časy nar. Kr. v krajích Belgů bydleli, musíme soudit, že sdělení Rémů jsou správná. Lid, který z Germanie do Belgie vtrhl, usadil se v nejhojnějším počtu ihned na levém břehu rýnském a odtud dále k jihu a jihozápadu, kde dosud jsou neb byli Vlámové a řidčeji dosahoval pak dále k jihu do Francie, kde se jen vlády nad kmeny zmocnil.

aniž by sám celé území byl osadil.*) Když pak o panství své v těchto končinách přišel, — přišlo prvotní keltické obyvatelstvo opět k plné platnosti.

Spisovatelé, nečiníce rozdílu mezi plným osazením a jen opanováním, jakož i mezi kmeny Germany u Caes. zvanými a lidem z Germanie přišlým, přichází pak k nesprávným názorům a výsledkům. Jak ukázáno, již Tacitus nečinil tohoto posléze uvedeného rozdílu a před ním také Strabo, který všecky kmeny, jež se byly proti Římu spojily (Caesar II. 4.) počtem 15 (Remy opomenul Strabo čítati) čítá k Belgům.

K. Zeuss zná sice, že Caesar činí rozdílu mezi Belgy a Germany-Tungry (sondern weil er sie einmal von den Belgen unterscheidet), ale proto přec spojuje oba národy v jeden belgický a pak vytýká Caesarovi nesrovnalosti. Než té nesrovnalosti, toho rozporu jak Zeuss udává u Caesara právě v této věci není; naopak to, co zde u Caesara napsáno, ukazuje, jak dobře v té věci Caesar rozlišoval.

Caesar činí rozdílu mezi Belgy, kteří jsou potomci Germanů, již v dobách dávných z pravého rýnského břehu do Belgie přišli a mezi Germany Kelty, již tu od dávných dob sedí a vypravujeli o Advatucích, že jest to část Teutonů, tož přec zřejmo, že nevztahuje se to ku Belgům, již svůj původ berou z Germanie nebo o Aduatucích nemohl by říci »rhenumque **antiquitus** transductos« neboť ti seděli tu teprv as 70 let.

Nedbání tohoto rozdílu přivedlo i Müllenhoffa na bezcestí, tak že má za to, že Remové ve výpovědích svých si odporují, než toho odporu jak pověděno tu není.

Zeuss a po něm ostatní tvrdí také, že o Germanech v Belgii nemůže být řeč také proto, že veškerá jména i místní i osob jsou keltická a ne německá. Tu především třeba opakovat, že Caesar nepraví, že cisrhen. Germani (vyjma část území, kde a pokud tu panovali Advatukove) byli Němci, naopak z toho co pověděno jde, že byli Germani Kelti, neboť jména German a Němec se nekryjí. Caesar jen vypravuje, že **mnozi** Belgové přišli z Germanie t. j. že jen část Belgů přišla z Germanie a tu jsem prokázal, že toto tvrzení jest správné a že tito cizinci byli Němci.

Že jmen německých tu není, tu, kdyby tomu i tak bylo, přec by to ničeho neprokazovalo, nebo osobních jmén Menapiů, Morinů, Nerviů a Atrebatů jest tak málo, že z toho, co tu jest, ničeho uzavírati nemůžeme. Němci, přejdouce Rýn, přijali i kmenová jména Nerviů, Atrebatů a Morinů, kde se byli usadili, resp.

*) Zajímavo, jak dr. Píč (Čechy na úsvitě dějin str. 110) sděluje, že i hroby Belgů liší se od hrobů keltických a že hroby Belgů (žárové) jsou podobny oněm z pravé strany Rýna.

byli obývatelé oněch krajin, již se tam byli nastěhovali tak od sousedů Keltů jmenováni, jak tito jmenovali jejich předchůdce. Co se týká jména Menapiů, tož neurčito, ku kterému jazyku je čítati. Však vedle těchto jmén měli obyvatelé oni i jiná jména nebo Plinius jmenuje tu Ulmanety vedle Tungrů a dále Sunuky, Frisiavony, Betany, Seuky, jež spíše Němcům jak Keltům přičítati můžeme.

Co se pak jména Belgia, Belgové týká, tu jest jméno toto původu keltického a bude as význam slova toho týž jak jména řeky Volgy (Volha), jež se srovnává s našim »vláha«, »zavlažiti« = zavodniti a značilo by tudíž jméno Belgia krajinu močálovitou, plnou vod. Takovou byla také země Menapiů, Morinů a Nerviů dle líčení Caesara a takou jest belgická nižina dosud. Dle toho byli by prvotně jmenovány Belgy obývatelé země v poříčí Šeldy ležící a odsud k Mose se prostírající a pak jak obývatelé této krajiny rozšiřovali svou vládu na sousední kmeny k jihu, byli tito i ku Belgům čítáni.

Shrnujíce to co tuto pověděno v krátké věty, nacházíme:

a) že jménem Germani nejsou vždy jen Němci míněni,

b) že Vlamové přišli do území, jež obývají již před VII. stol. před Kr.,

c) že příchod jejich spůsobil hnutí Keltů do Italie.

4. Nyní přejděme ku osazení Němců do krajin mezi Rýnem a Vislou se prostírajících.

Jak němečtí učenci praví, stalo se jazykové rozlišování u Němců v V. či VI. stoleti př. Kr.; před tím nastalo rozejití se Němců.

Nejstarší zapsané sdělení o Němcích nalézáme u Pythea, z kterého seznáváme, že kolem r. 350 př. Kr. na východ od ústí Visly někde při řece Němanu seděli Guttoni, jež nám připomínají pozdější Goty a s nimi že sousedili k západu Teutoni, kteří od Guttonů jantar kupovali a dále prodávali. Na sídla těchto Teutonů upomínají Teutoni u Pt. jmenovaní a les Teutoburský známý z porážky Varovy. V předešlém však ukázal jsem, že již před VII. stol. př. Kr. přešli Němci Rýn a usadili se v Belgii. Než-li ale do této krajiny přišli, museli dříve zaujati území na severu Rýna se prostírající, t. j. kraje v poříčí Emže, střední a dolní Vesery a dolního Labe a odsud k východu k Visle. Tento pohyb Němců z krajin zavislanských k západu nedál se najednou, on trval po několik století jak z povahy věci samé plyne, neboť nedbaje ostatního, krajiny, kterými se lid bral, byly málo úrodné, chudé a tudíž mnoho osob ani neuživili.

Jedni z prvních nepravím nejprvnější, byli ti, kteří došli nejdále k západu t. j. ti, kteří jmenováni jsou Frisové a oni, kteří přišli do Belgie. Tito došli svých bydlišť před VII. st. před Kr

Němci, již přišli do Belgie, osadili kraje, již před nimi Keltové obývali, jak výslovně jest u Caesara zaznamenáno. Pravím-li, že Němci došli Belgie před VII. stol. př. Kr. opakuju jen to, co praví Livius a co plyne z povahy věci samé. Nebude o tom pochybnosti, že Keltové přešli hory Alpy táhnouce do Italie kolem r. 400 př. Kr., avšak mezi dobou, kdy ono hnutí Keltů v severní Gallii počalo a dobou, kdy do Italie vtrhli, uplynulo zajistě mnoho let. Livius nevypravuje nám, že přišli Keltové za panování Tarquinia Priska do Italie, on nám jen sděluje, že v době Tarquiniově ono hnutí gallických Keltů počalo resp., že v oné době vládli Biturigové v Gallii a toho třeba dobře rozlišovat.

Němci vrazivše na Kelty v Belgii a zmocnivše se části území jejich způsobili hnutí Keltů k jihu. nebo Keltové obmezeni na menší prostor, který příslušné výživy jim nepodával, byli nuceni nová sídla hledati. Poněvač současně nastávalo i osazení Porýní Němci, byli Kelti poukázáni hledat si sídla na jihu. Tento tlak od severu působil na keltické kmeny na jihu sedící, že své přebytečné obyvatelstvo odeslalo do rovin při Alpách a dále k jihovýchodu. Kdy Keltové ze severní Gallie k jihu došli, nelze říci, ale dle pověsti byli tu již prý v VI. stol. pomáhajíce Massilským. Když nebéřem toto za pravé, přec z takovéto pověsti můžeme souditi na dávný příchod Keltů ze severní Gallie a na delší jejich pobyt v této krajině.

Že se tito Keltové delší dobu v jihovýchodní Gallii zdržovali, tomu nasvědčuje i to, že měli vedle zachované zprávy za to, že alpské hory nelze přestoupiti. Tento názor byl as u gallských Keltů obecný, nebo jen tak lze vysvětliti, že Kelti Tektosagové obrátili se do krajin severnějších do Helvecie a obešli Alpy resp. přešli je na místech schůdnějších do Pannonie. Teprv až když jim bylo cizou osobou k tomu poukázáno, že lze přes západní Alpy přejíti a dostati se do Italie, pokusili se o to. Však než se k přechodu tomu odvážili a než přechod ten provedli, tu jistě opět drahně času uplynulo, neboť nehnul se všechen keltský lid na jednou a trvalo to delší dobu, než po prvních menších sborech, již se na cestu co vyzvědající odebraly, nastoupily tažení celí kmenové. Proto právem lze říci, že když i ne za Tarquinia Priska, tož přec dávno před tím než Keltové ze severní Gallie do Italie přišli, již nastalo hnutí keltické v Belgii, jež povstalo příchodem Němců tamtéž.

Němci opustivše krajinu dolního Labe, táhli k jihozápadu a přešli Rýn v končinách, kde se Rýn dělí na tři ramena. Toto musíme soudit z toho, že krajina mezi ústími Rýnu zůstala Batavy a Kanninefaty, jež k Němcům nečítám, obydlena, jakož i z toho, že ti, kteří nejposléze přešli při tomto tažení Rýn a již se pak

Menapii jmenují, od těchto krajin k západu místa zaujali a sice při obou stranách Rýna a nad nimi Chamavi. Stal se tudíž přechod přes Rýn do krajiny sev. Brabantu z poříčí Jissely a odsud k jihozápadu.

S nimi současně došli k pobřeží mořskému ti, již se jmenují Frisové. Jméno toto nebéře svůj původ v got. fraisan (tentare) a neznamená die Wagenden, Muthigen jak Zeuss má za to, ale jest původu neněmeckého. Kelt. briga (Briganti) rovná se s našim břeh majíc tentýž význam a jako Briganti jsou obyvatelé pobřeží, tak také Frisové. Strabo výslovně (XII.) praví o Frygech maloasijských, že Brigové a Frigové jest totožné jméno (ὁμοίως δὲ καὶ Βρίγοι, καὶ Βρέγοι, καὶ Φρύγοι οἱ αυτοί) a také tito asijští Frigové sídleli jedni na pobřeží druzí na horách. Keltové nemilovali ále právě jako Slované a čteme u nich jen Brigantinus (lacus), Brigantium, Bregaetiam, ale i mons Brisiacus atd. Písmenem »f« zaměňovali písmeno »b« Němci, Řekové, Římané a proto, ač měli Němci pro Briga jméno Berg, proto přec přejmouce jméno Brigů či Brisů učinili z nich Frisy a tak okupovavše kraje Brigů či Brisů, sami sebe Frisy v nových sídlech svých nazývali.*)

Význam slova Brigové byl prvotně topický a bylo jím označeno pobřežní obyvatelstvo vůbec, jménem Frisů pak označeni Němci, kteří se byli usadili v kraji od Zuiderského jezera na sever při pobřeží a i dále pak do vnitř země při tomto pobřeží.

Vedle Frisů a Vlámů přišli také oni Němci, kteří se usadili v krajích mezi Emží a dolním Labem východně od Frisů a kteří nazýváni jsou Kaukové, Kauchové.

Jméno Kauki, Kauchy, jinde také Chauki psané, není německé, ač srovnává se s německým »hoch«. Jako zde v západní Evropě nalézáme Kauky vedle Frisů, tak také při pobřeží malé Asie byli Kaukové poblíž Frigů (Frigia minor) při řece Parthenius vedle Mariandynů

Tyto Kaukony asijské měli dle Strabona (XII.) jedni za Skyty jiní za Makedonce a jiní za Pelasgy. Dbáme-li toho, že Kauky při ústí Vesery nalézáme co pobřežní obyvatelstvo a i toho, že Kaukové asijští jsou obyvatelé pobřežní, že i v malé Asii jsou Frigové při pobřeží a v Evropě rovněž Frisové a že i v Evropě i v Asii kmenové ti sídlí poblíž sebe, že dále Mariandyni asijští, žijící při moři vedle Kauků připomínají silně na gallské pobřežní obyvatelstvo Moriny, Are Moriky, tož přicházíme k tomu, že kmen slova Kaukové jest i při jménu Kauků evropských i asijských jeden a týž a že jest jménem Kaukové označeno pobřežní obyvatelstvo jak

Také řeka Frudios (Φρούδιος), kterou u Pt. v belg. Gallii nalézáme, poukazuje na přeněmčení.

v Asii, tak v Germanii, tak v Britanii, kde rovněž Kauky na pobřeží nalézáme. Toto potvrzuje také to, že i obyvatelstvo při západním pobřeží v Řecku (u Dyme a pak v Trifilii) byli rovněž Kaukové. U Dyme v Řecku i řeka jmenována Kaukon a po ní i město Dyme také Kaukonis. Však i ve jménu Kauk-asia = Kavkaz nalézáme totéž slovo. Proto soudíme, že slovo Kaukové jest téhož významu jako Brigové, Frigové, Frisové a že jest jím označeno obyvatelstvo na místech vyvýšených, na pobřežích, horách sídlící.

Němci osadivše krajiny Kauchů či Kauků, byli od sousedů i na dále po obyvatelstvu, jež tu před nimi sídlelo neb mezi nímž se usadili, Kauchy jmenováni. Než vedle toho měli obyvatelé ti i jiná jména, jak jsem byl již v článku o Hermundurech pověděl, totiž: Thüringové a Hermunduri.

Oni Němci pak, již se byli usadili jižně pod Kauchy, severně nad řekou Lippe jmenováni jsou Busakteri a Brukteri.

Všickni tito obyvatelé stali se během doby rolníky a především pastevci, živíce se ponejvíce chovem dobytka, jak to výslovně Tacitus (Ann. IV. 72.) o Frisech uvádí, pravě že byli povinni Římanům co mírný poplatek odvádět hovězí kůže, že Frisové měli i stáda dobytka i doma i v lesích. Když nemohli poplatek odvádět, že byli pak nuceni i dobytek a role svá prodati.

Podobně co o Chaucích Tacitus (Germ. 35.) vypráví, že veliká prostranství zaujímají, je vyplňují, že k válce nevyzývají, že podniků za příčinou loupení a kořistění nečiní, poukazuje k životu usedlému, ku rolnictví a chovu dobytka. Rolnictví ovšem věnovali se všickni tito Němci, když již byli trvale po delší dobu pevná sídla zaujali; dříve živili se pouze chovem dobytka.

Všichni tito Němci náleží ku skupině tak zv. anglo-frisské.

Brzy za těmito Němci přitáhli touže cestou a snad dílem i po moři nové tlupy Němců, které se usadili v Jutsku, na ostrovech k němu přiléhajících a i v jižní Skandinavii.

Jiná oddělení Němců vtrhla do hornatých krajin Vesery a odsud do krajin mezi Veserou a Rýnem ležících a zde se usadili, domácí obyvatelstvo si podrobivše. Němce tyto nalézáme pak později pod jménem Chattů, poněvadž obyvatelstvo krajin těch takové jméno neslo. Jméno to nepřinesli si Němci s sebou a není také, jak už bylo ukázáno, jméno to z jazyka německého vzato. Poměry, jež následkem opanování krajin těch Němci nastaly, byly zcela jiné a od oněch, jež nastaly v krajích Frisy a Vlámy osazených, v mnohém odchylné.

Kraje, jež zaujali Vlamové většinou Kelti opustili (Gallos expulsos), kraje Frisů, Kauchů, Chamavů a Brukterů nepřipouští pak hustého obydlení pro svou močálovitou, málo úrodnou půdu, která dle způsobu tehdejšího zemědělského hospodaření hodila se po

většině pouze k pastvě a méně k orbě. Nalezli zde tudíž Němci, osadivše tyto kraje domácího obývatelstva po řídku a museli sami z valné části rukú ku práci přiložiti; následkem toho stávali se tito Němci, byť zůstali i bojovní, čím dále tím méně výbojnými, jak se všude u zemědělců stává. Jinak ale bylo při oněch, kteří přibyli do krajin bohatších, obývatelstvem hustěji osazených. Tu příchozí opanovavše kraj a podrobivše si dosavádní obývatelstvo, měli s dostatek pracovníků a nebylo jim třeba, aby se sami práci hospodářské věnovali a proto také mohli se bojům, výbojům a zábavám, pitkám a bitvám věnovati. Popis života Svévů u Caesara, Germanů u Tacita vztahuje se z největší části k těmto Němcům, již kraje dříve Chatům náleževší osadili a lze dobře u Tacita vystihnouti, kdy se sdělení týká těchto německých kmenů a kdy zmiňuje se o Frisech a sousedech jejich.

K Němcům na pravém břehu středního Rýna sídlícím, tudíž i zvláště k oněm v území Chatů usazeným vztahuje se zejmena to, co vypravuje Tacitus v Germanii cap. 25. Zde nám sděluje, že pán či vlastník statku ponechává hospodaření na statku zúplna nevolníku, jenž jest povinnen tak jak jinde nájemce statku určitou část obilí, dobytka a šatstva odvésti (frumenti modum dominus aut pecoris, aut vestis ut colono iniungit); domácí práce vykonává manželka a děti. Tu jest zřejmo, že tito nevolníci (servi) nebyli tím, co jinde byli otroci, nýbrž že měli postavení v hospodářství samostatné. Oni nic nevážili ve veřejných záležitostech a to ani tehdy, když byli jinak svobodní (liberti non multum supra servos sunt), ale v hospodaření byli neodvislí.

V těchto institutech zřejmě rozeznáváme bytí dvojího obývatelstva: jednoho, které i když jest svobodno, ve veřejných věcech ničeho neváží, které není-li svobodno, užívá pozemků jen co nájemce a druhého, které jest pánem pozemků, ale nehospodaří, nýbrž jen poplatek z pozemků přijímá a na veřejných záležitostech béře podílu. V tom jasně seznáváme poměr mezi tím kmenem, který krajinu opanoval a oným, jenž sídlel v kraji opanovaném, mezi Němci, již se kraje zmocnili a obývatelstvem domácím.

Proto zcela správně praví Daniel (D. R. G.): diess bestättigt die vermuthung, die älteste unfreiheit bei den Germanen habe ihren entstehungsgrund weniger in der behandlungsweise von weggeführten kriegsgefangenen gehabt als in der strenge des eroberungsrechtes, welches besiegte völkerschaften unter belassung in ihren sitzen im ganzen dem sieger dienst unterwürfig machte. Ostatně zcela jasně nalézáme poměr ten popsaný u Caesara, kde se jedná o zabrání území v Gallii tlupami Ariovistem přivedenými.

Však byli i tu zajisté případy, kde se obyvatelstvo země nedalo v porobu, ale nemohouc odporovati raděj se ze země

vystěhovalo. A o takovémto případu právě z této krajiny dovídáme se u Tacita. Tento nám vypravuje, že Batavové jsou kmen Chatský, který následkem domácí vzpoury sídla svá opustil (Batavi . . . Chattorum quondam populus et seditione domestica in eas sedes transgressus). Důvodem pro který tyto Chatové sídla svá opustili nebylo vzbouření, ale odvaha a nepodrobení se cizincům. Tehdy, když Němci podmaňovali si kraje na pravém břehu středního Rýnu opustila část Chatů svá sídla a odešla k západu a usadila se na ostrovech v ústích Rýnu a na sousedním území. Poněvač těmto Němcům, již přišli do území Chatů, nejednalo se o osídlení kraje pustého, ale o opanování území a podrobení lidu na něm sedícího, proto snad po delší dobu také země, kterou tito Chatové, již se byli do Batavie odstěhovali, opustili, zástala pustou a tu by to v tomto případě byla ona pustina, o níž se Caesar (bel. G. IV. 3) zmiňuje, která byla v zemi Chatů nedaleko Sigambrů*).

Jest důležito znát dobu, kdy se toto stěhování Chatů do Batavie stalo, nebo tím určí se poměr mezi dobou, kdy zaujali Frisové a sousedé z jedné a Němci v území Chatů z druhé strany svá sídla. O době té určitých zpráv není, ale přec jsou tu jakési známky, které nám na dobu osazení Batavie Chaty ukazují.

Velké zástupy Němců, které před VI. stoletím př. Kr. překročily Veseru, jak ukázáno, osadily Frisko, Brukterško, Chamavsko na Jissele a vtrhly do Belgie zmocnivše se byť i ne zcela, tedy aspoň částečně i této krajiny a to stalo se tak, že Manapii sousedili s Chamavy a tito na jedné straně s Bruktery a na druhé s Frisy. Byla tudíž celá krajina kol místa kde sídleli Kanninefati a Batavi novými příchozími zaujata. Příchozí Němci krajinu Batavů a Chatů na rýnských ostrovech nezaujali zajistě jen proto, že ti, již ji obývali, nové přistěhovalce sem nepustili, nebo jinak nebylo by lze vysvětliti, proč by Němci, když semknuli tento kraj se všech tří stran — na čtvrtou hraničilo moře — nebyli i sem vstoupili. Zde stála jim v cestě překážka a sice hojné osazení lidu statečného, které kryto přirozeným opevněním příchozím Němcům vstup a opanování zabránilo.

To se mohlo státi, buď že prvotní obyvatelstvo bylo takové, že Němcům přístup na své území nedovolilo, neb že jiní Němce předešli a zde se před nimi usadili a je do tohoto území nevpustili. Přihlížíme-li k tomu, že sousedé těchto krajin se všech stran Němcům ustoupili neb se jim poddali, že Němci zmocnili se Frisie, krajiny při Jissele, že přešli Rýn a že i Kelti belgičtí částečně před nimi ustoupli, částečně se jim poddali, pak můžeme soudit, že by i ti, kteří v Batavii zůstali, nebyli jinak jednali jak ostatní sousedé

*) Toto sdělení o opuštění země bylo prastaré podání, které za dob Caesara již platnosti nemělo.

jejich. Proto mám za to, že toto území Batavie před dobou, než do krajin uvedených Němci vnikli, již jiným obývatelstvem zabráno bylo a sice Chaty, kteří se Němcům nepodali, ale raději dosavádní domov svůj opustili a do kraje přírodou opevněného, na ostrovy mezi ústími Rýnu se nalézající, se odebrali. Kdyby se bylo prvotní obývatelstvo Batavie před vpádem Němců ubránilo, tož by zajisté bylo i Chaty, kteří mimo toho museli projíti územím Němců, do země své nevpustilo. Že Chati v Batavii bylo obývatelstvo bojovné a statečné, jde nejen z toho nepřímo na jevo, že se Němcům vnikším do jejich vlasti nepodalo, ale jest to i přímo Tacitem (Hist. IV., V.) potvrzeno.

Z toho patrno, že osazení Batavie Chaty stalo se před VII. stoletím př. Kr., dříve než se Němci zmocnili Belgie, avšak z toho také zřejmo, že dříve než stalo se toto osazení, opanovali Němci již území Chatů t. j. území prostírající se na pravém břehu středního toku rýnského. Byl tudíž při osazování se v západní Evropě postup Němců ten, že když došli k ústí Vesery táhli dílem mezi Veserou a Emží k jihu až do krajin kol řeky Adrany a tu se první tlupy zastavili a kraj ten opanovaly. Ti, již následovali, zůstávali vždy v místech severnějších. Jedny z tlup tohoto pohybu přešli Rýn u Jissely a táhli do Belgie a jiné za nimi zůstali při Jissele ale do Batavie a území Kaninefatů nedošli, nebo toto bylo již Chaty, kteří zem svou opustili, osazeno. Druzí táhli pak od ústí Vesery za Amasii do Friska a tak poznenáhlu vyplněn téměř celý kraj mezi Rýnem a Veserou se prostírající.

Zde třeba zmíniti se o Batavech a Kaninefatech, kteřížto poslední byli soudruzi Batavů a stále s nimi jsou uváděni. (Origine, lingua, virtute par Batavis; Hist. IV. 15).

Batavové jsou jmenováni oni Chati, kteří usadili se na ostrovech mezi ústími rýnskými se nalézajícími a upomíná na ně dosud východní z těchto ostrovů Betuwe zvaný; sídleli tak od rozdělení se Rýna až po moře. Severně nich při pobřeží usadili se soudruzi jejich Kanine-fati, jichž jméno dosud nese pobřeží Kenemer-land.

Tacitus vypravuje o osazení se Chatů v Batavii jednostejně po dvakráte a sice nejprve v Germanii (29) a pak v hist (IV. 12), kde dodává, že osadili gallské kraje obývatelstva prázdné (extrema gallicae orae vacua cultoribus) a určuje hranice země jejich pravě, že sídlí v kraji, jejž oblévají ramena Rýna až k břehům mořským (insulam juxta sitam occupavere, quam mare Oceanus a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit). K ramenům rýnským náleží ale také Vecht neb Kromme Rijn, tak že přihlížíme-li k tomu, co Plinius (IV) praví, že na ostrovu batavském sídlí i Batavové i Kanine-fati (nobilissima Batavorum insula et Cannenufatum) musíme hranice území Batavů čítat od výtoku Vechty do Zuiderského

jezera až k řece Flevum, dle Pt. Vidros, jež kdys dělila Batavy— Kanine-faty od Frisů. Na území tom byly ještě batavské župy Sturiů a Marsaků, na které posléze jmenované upomíná dosud jméno města Maarsen při Vechtě.

Batavové líšili se od Němců i tím, že byli od počátku přátelé Římanů a vyjímaje odboj za Civila do sporu s Římany nepřišli a všude je proti Němcům podporovali (Tac. An. II. 8. 11. Hist. I. 59. II. 43.), zejmena uvádí se vůdce jejich Chariovalda,*) proto také jsou jmenováni bratří a přátelé Římanů (fratres et amici), oni požívali vážnosti a starého spojeneckého přátelství jejich, jim nebylo žádných daní jak jiným německým kmenům ukládáno, žádných cel a jiných poplatků neplatili (Manet honos et antiquae societatis insigne; nam nec tributis contemnuntur nec publicanus atterit; exempti oneribus et collationibus . . .). Proto také když popuzeni Civilem se vzbouřili, praví se o nich, že nebojují ani za svobodu jako Kelti ani z příčiny kořistění jak Němci, ale pouze pro slávu. (Gallos pro libertate, Batavos pro gloria, Germanos ad praedam . . .).

Proto, že Chati byli Svévové, proto také jmenuje je Tacitus Batavy (Vita Agr. 28) Švévy, kde vypravuje jak Usipii, kteří z Brittanie utekli, připluli nejprvé k břehům Svévů a pak Frisů. Jména měst Lugdunum, Noviomagus a Batavodurum jsou dána místům Kelty a poukazují tudíž na to, že před Chaty v krajích těch bydleli Keltové. Později v IV. století po Kr. zmocnili se krajin těch Frankové zvaní saličtí a tak poznenáhla kraj ten poněmčili. Zde prozatím chci připomenouti, že ještě u Venant. Fort. připomíná se obývatelstvo kraje toho co Svévové (Terror et extremis Frisionibus atque Svevis) a později, že uvádějí na těchže místech Slovany (Šaf. Sl. St. § 44. 6).

5. Snažil jsem se prokázati, kdy as Němci do krajin porýnských přišli a jak se poznenáhla v západní Evropě usazovali a které kraje okupovali a jaký hospodářský pořádek v nich zavedli. Než při tom však sluší vždy uvésti slovíčko »asi«, neb poměry v každé krajině, dle toho jaký řad již v zemi, než byla Němci země okupována, byl, vyvinuly se dosti různě a také postup v osazování nebyl jednotný a náhlý, nýbrž pozvolný a postupný. My můžeme jen uvésti, že v době kol r. 60. př. Kr. byl již celý pravý a částečně i levý břeh Rýna od Mohanu k řece Lippe a i kraje dále odsud k severu se prostírající jakož i obvod řeky Šeldy k severu vyjímaje ostrovy rýnské, Němci okupován. Však v té době nalézáme jednotlivé kmeny německé jak Vangiony, Markomany a Harudy i mezi mezi jezerem bodamským a řekou Mohanem. Než máme-li tu co do Gallie a i pravého břehu Rýna dobrých zpráv, zmenšují

*) Srv. Kat-valda.

se vědomosti naše čím více od Rýna k východu k dolnímu a střednímu toku Vesery pokračujeme a u Vesery a za Veserou přestávají zcela.

Ze toto okupování území osídleného nenaráželo na větší překážky lze vysvětliti jen tím, že lid, jenž tu byl dříve sídlel, věnoval se již orbě, nebyl výbojný a netvořil žádných větších státních celků, ba snad na mnoze vůbec ani jednotné vlády neměl a jen příležitostně dle potřeby společné porady činil ústředního řízení nemaje. Přivalí-li se mezi takovýto lid větší výbojná tlupa lidu jednotně řízeného, pak v první době není lid domácí ani k odporu spůsobilý, upadá buď v poddanství neb ustoupí a z domoviny své buď zcela neb jednotlivě v částech se vystěhuje. Toto platí zejmena, když dotýčné obývatelstvo na hrozící nebezpečí upozorněno není, když neočekávaně jest nepřítelem překvapeno. Než i tu, když síla nepřátel není veliká, stává se mnohdy, že domorodé obývatelstvo se vzpamatuje, sdruží se a cizince, jenž je počal ovládat, vyžene. I tento případ jest nám z oněch dob zaznamenán neb tak a ne jinak sluší vykládat to, co Caesar o Usipiích a Tenchterech (IV. 1.) vypravuje. R. 55 př. Kr. přešli dva kmenové němečtí Usipii a Tenchteri nedaleko místa, kde se Rýn do moře vlévá ve velkém počtu Rýn. Příchod jejich (jakož i Tubantův) stal prý se proto, že byli Svévy znepokojováni, po delší dobu napadáni a že jim bylo bráněno ve vzdělávání rolí (Causa transeundi fuit, quod ab Svevis complures annos exagitati belo premebantur et agricultura prohibebantur). Jak ale z dálších dějin Usipiů, Tenkterů a Tubantů víme, nebyli tito lid klidu milovný, že by právě vzdělávání rolí vyhledával, o tom ani nemluvě, ba naopak byl to lid bojovný, pevných sídel nevyhledávající, více potulný, tak že se během doby z dolního Rýnu až do krajin mezi bodamským jezerem a Mohanem ležících přestěhovával. O Svévech pak, pokud nebyli Němci, víme, že věnovali se orbě a byl lid na mnoze pokojný, mírumilovný. Není tudíž důvod stěhování se Usipiů a společníků jejich u Caesara uvedený, respve. jemu sdělený, zcela správný.

Zde můžeme spíše soudit na to, že tito němečtí kmenové tak jak jiní před nimi a i mnozí později byli učinili, zmocnili se části území Svévů, kdes při Veseře, že ale během doby domácí obývatelstvo se vzmužilo, proti podmanitelům povstalo a je z vlasti své vyhnalo. Vyhnaní táhli pak k západu, k Rýnu. Než ani ti němečtí kmenové, kteří se byli při Veseře usadili, nemohli se vždy v držení území, jež byli okupovali, udržeti a to následkem nájezdů vlastních kmenovců. Pozorujeme totiž, že v první polovici I. století př. Kr. objevuje se při ústí Labe nový proud německého lidu, jejž později nazýváme Sasy, který zmocňuje se tu krajin, jež byli Němci již okupovali. Vyprávěl jsem již ve článcích o Sasech

a Hermundurech, že byli to Sasové, kteří Kauchy-Thuringy z území při Veseře až k Labi vypudili a odsud k jihu moc svou rozšířili. Zmocnění se krajiny Kauchů Sasy stalo se nejprve na straně východní, neb jak Strabo vypravuje, byli s Hermundury spolu vypuzeni i Langobardi ze svých sídel a spolu s oněmi hledajíce nová bydliště při Labi se potulovali. Langobardi na levém břehu Vesery, jež tu dle starých zpráv ještě Pt. v krajině Anger uvádí, byli podrobeni Bruktery; Langobardi na pravém břehu Vesery pak Sasy. Toto týká se pouze krajiny »Anger« zvané, nebo kraj ten nejprvé na levém břehu veserském Bruktery a pak teprvé ku konci prvního století po Kr., po vypuzení Brukterů z uvedeného území, zaujali Angrivarii, již se nám později co Sasové-Angrové připomínají. Sasové, kteří osadili nejzápadnější část území Langobardského při Veseře, jmenují se také Langobardi a když družiny jejich později ze země dosud jimi obývané odešly, připomínají se zároveň co společníci Sasů; ostatní části území langobardského, které Sasové neosadili, zůstali prvotnímu obyvatelstvu.

Rovněž k lidu saskému náleželi i ti, kteří byli Kauchy-Amsivarie, sídlící při dolejší Emži, ze sídel jejich v r. 58 po Kr. vypudili neb si podrobili a kraje jejich zabrali. Během doby pak přivedli Sasové i Cherusky ve své poddanství nebo jak pěkně Tacitus píše: **kdo má sousedy mocné a násilné nemá zůstat mirným,** klidným a slabým **nebo pak ještě násilnost obdrží název spravedlnosti a poctivosti** (quia inter inpotentes et validos falso quiescat: ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt) a proto se také Cherusci dříve dobří a poctiví nyní jmenují ničemnými a hloupými. Ti, kteří Cherusky a sousedy jejich Fosy přemohli, nebyli ale Chati, jak Tacitus praví, ale severní sousedé oněch, nebo již r. 47 po Kr. přičiněním Langobardů byl Italicus ve vládu nad Cherusky dosazen.

Zde vidíme, že jádro země později »terra antiqua Saxonum« zvané, byla Sasy v době od první polovice prvého století př. Kr. do konce prvého století po Kr., okupováno a opanováno a že měl kmen saský již ku konci prvního století po Kr. ve své moci hlavní část oněch krajů, v kterých Sasy za doby Karla Velkého nalézáme.

6. Již v dávnověku jak výše uvedeno usadili se severně jezera Flevo (Zuiderské jez.) Němci Frisové a při levém břehu Rýna v Belgii Vlámové a na ostrově batavském mezi sídly těchto obou německých kmenů se nalézajícím, v kraji Kelty kdys obývaném, Svébové-Chati. Vlámové jsou později také jmenováni Frankové.*)

*) Význam jména Frank není dosud na jisto určen. Nejobyčejněji uvádí se, že »frank« má týž význam co svobodník, a že je sluší srovnat s goth

Toto jasně jde ze slov Prokopia, že Frankové dříve byli Germany jmenováni a že sídlí při ústí Rýna na levém jeho břehu u Armoriků. Těmito Franky nejsou ovšem míněni oni kmenové, které Caesar Germany jmenuje, ale oni, kteří z Germanie přišli, Belgové-Vlámové, neboť jen tito byli u Armoriků a ti sídleli při ústí Rýnu u moře, co cisrhe. Germani žili uvnitř země na Mose a dále k východu při Ardennách. Nechybuje tudiž v popisu sídel Franků Prokopius, jak někteří za to mají, ale naopak ti, kteří vykládajíce nesprávně slova jeho tvrdí, že Germany míní Prokopius cisrhe. Germany-Tungry.

Jméno Franků nebéře svého původu v názvu geografickém, ale jest to označeni dle osobní vlastnosti či činnosti a tu ovšem není vázáno na jediný kmen, ale jménem tím mohou být označeni mnozí kmenové těchže vlastností či činnosti. Frank jest dle uvedeného významu každý svobodník neb podrobitel vzhledem k nesvobodnému neb podrobenému a proto jméno to nalézáme na rozličných místech a rozšířeno zejmena i na pravém břehu Rýna k severu i na levém středním jeho toku.

Od jména Franků jest rozličné jméno Saliů. I tímto jménem označováno jest prvotně obývatelstvo při ústí Rýna sedící.

Jméno Sala mají mnohé řeky jak přítok Labe, Mohanu, Liny (Leine), Salzachu, Řezna (Regen), Blatenského jezera atd. a nalézáme jméno to nejen v Germanii a Pannonii, ale i v Gallii, Hispanii. Slovo »Sala« značí řeku a jak Šembera (Slované v pravěku 127) praví, znamená »sála« v sanskrtu vodu a »sál« v lužické srbštině rybník. Také nalézáme Salye při ústí Rhony od Marseillu k Tarasconu v přímořské vodyplné rovině*) a vedle Saallandu bažinaté krajiny východně od Zuiderského jezera se rozprostírající, máme i kraj Saalský (Saalkreis) ve vládním okresu Merseburském, o místních jménech sem náležejících ani se nezmiňuje.

Jméno Salii jest tudiž původu topického a není tedy vázáno na určitý okres.

V krajině dolního Rýna byli jménem Saliů označováni obývatelé v nižinách kol ramen dolního Rýna a na ostrovech rýnských sídlící. Byli tudiž i Vlami i Batavi i Chamavi Salií jmenováni a nelze jméno to specielně jen jednomu kmenu přičisti. Z toho, co nám rozliční spisovatelé římští i řečtí z doby koncem třetího a ze

---

»freis«, »friks«, stsv. »frekr« (frech). Jménem tímto byli by tudiž dotýční obyvatelé nazývali sebe co pány à contrario podmaněných. Než ten, jenž prvně jméno to uvádí, Cicero, (Ep. ad Atticum XIV. 10.) píše, »Frangones« a ne Frankones. Dle toho znělo by jméno to Frango a nepovstalo z němčiny ale z lat. frango = zlomiti, přemoci, pokořiti, jak od bibo(ere) : bibo(onis) = piják a značili by »frangones« ony osoby, které jiné přemohli, pokořili, což by také činům jejich odpovídalo.

*) Jméno Arelate znamená »v bažinách« (Müllenhoff I. 197).

čtvrtého století sdělují, seznáváme, že Frankové jmenováni jsou i obyvatelé levého i pravého břehu rýnského. Franků na pravém rýnském břehu sídlivších týká se zpráva, vedle které Constantius Franky, kteří vpadli do Batavie a přešli na levý rýnský břeh (Bataviam, aliasque cis Rhenum terras invaserant) zahubil, vyhnal neb zajal.

Naproti tomu oni Frankové, na něž táhl Julian, sídleli na levém břehu rýnském v Toxandrii (Francos . . ., quos consuetudo Salios appellavit, ausos olim in Romano solo apud Taxandriam locum habitacula sibi figere praelicenter. Amm. 17., 8.) Tito Frankové sídleli tu již po kolik století a nejsou totožní s oněmi, o nichž výše byla řeč. Tito jižní Frankové, Saliové zvaní, neodporovali také Římanům, ale podali se jim úplně a proto je také Julian proti útokům Chamavů chránil. Rovněž i Saliové v Batavii sídlící postavili se proti Chaukům, když tito chtěli do říše římské vpadnouti.

Zosimus vypravuje nám k r. 358 po Kr., že Sasové vytlačili Salie—Franky na ostrov batavský.

Posuzujíce toto sdělení, nalézáme, že tu jde o Franky, sídlivší na pravém břehu rýnském západně od Chamavů t. j. od řeky Jessely. Tito Frankové usadivše se na ostrově, způsobili hlavně poněmčení veškerého batavského obyvatelstva. Vládci Franků v Toxandrii usídlených rozšířili (Chlogio) panství své na Vlamy belgické a pak dosáhli nadvlády v celé Gallii, která přejala po nich jméno Francie. Tu za Chlogia ještě jednou se nám připomíná jméno Tungrů, když se vypravuje, že Chlogio měl své sídlo v Dispargum, v území Tungrů (správněji místo Thoringů).

K Frankům čítají:

a) Chamavy, kteří stále sídlí v oněch krajích, jež od pradávna zaujali a kde je také Pt. pod jménem Chaimai uvádí t. j. při řece Jessele.

b) Batavy, Kanninefaty a Chatuvarie.

Do krajiny batavské, kdys Kelty obydlené, přistěhovali se v dávnověku Chati—Suébové a zde se usadili. Později zaujali Němci část území těchto Chatů a jsou proto jmenováni Chatu-varii. Vellejus jmenuje Attuarie mezi Kanninefaty a Bruktery, tedy v Batavii. Odsud rozšířili se Chatuvarii k Rýnu a za Rýn mezi Moselu a Rýn, kde se později při řece Niers župa Hattuaria nalézá. Obyvatelstvo krajiny Batavů a Kaninefatů bylo již těmito Chatuvarii a pak působením Vlamů z jihu, Chamavů od západu a Frisů ze severu na menší obvod omezováno*) a i poněmčováno, tak že ve čtvrtém století počítáno jest k Frankům Salium.

*) τὸ Σαλίων ἔθνος, Φράγκων ἀπόμοιρον, ἐκ τῆς οἰκείας χώρας ὑπὸ Σαξόνων εἰς ταύτην τὴν νῆσον ἀπελαθέντας. (Zosimus 3., 6.)

c) Franky—Vlámy.

Pověděl jsem již, kdy Vlámové—Němci území belgické opanovali. Ukázal také vedle Caesara, že se Němci na počátku druhého století př. Kr. tlačili již na Germany cisrhen., usadivše se při Mosele mezi Eburony co Aduatukové—Tungrové, tak že kraj při dolní Mosele již dávno před narozením Kr. byl Němci opanován. Vedle nich k východu sídleli.

d) Sigambrové (Guberni, Gugerni), kteří byli částečně na levý břeh rýnský Tiberiem převedeni a zde usazeni. S těmito sousedili k severu Chattuvarii a k jihu

e) Ubii a sice nejprvé na pravém, pak na levém břehu rýnském, kamž se byli již za Augusta odstěhovali.

f) Obyvatelé na pravém břehu rýnském mezi řekami Lahnou (Lagina) a Lippe sedící dříve Chaty, Sigambry, Marsy, Jucriony, Intuergy atd. jmenovaní, kteří později spojeni jsou se svými sousedy na levém břehu rýnském pod jménem Franků ripuarských.

Někteří čítají k nim i Ampsivarie i Kassuvarie, kteří sídleli v Kasselsku co jiní je mají za Sasy; také nazývají je franskými Sasy, nebo v krajích těch oba kmenové sousedili. Než to jest nám věcí menší důležitosti. Nám jde hlavně o to, ukázati, že Frankové jak saličtí, tak ripuarští a Chamavové co Němci byli již v době Pt. v těch končinách osídleni, kde je pak v VI. století po Kr. nalézáme a že od doby prvního století po Kr. (o rozšíření panství na sousední země a kraje nemluvím) v krajích francských až do VI. stol. po Kr. žádného většího hnutí, které by bylo tu poměry národnostní valně a ze základu změnilo, nebylo.

7. A nyní promluvíme o německých kmenech, kteří sídleli na jihu Franků.

V těchto krajinách připomíná nám již Caesar: Vangiony, Triboky, Sedusy, Nemety, Harudy a Markomany.

Nemeti, Vangioni a Triboci přicházejí stále pospolu a sídleli také vedle sebe a i Pilnius IV. (Germaniae gentium: Nemetes, Tribochi, Vangiones), Tacitus (ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. Germ. 28.) jakož již Caesar (I. 51.) čítají je ku Germanům. Tyto Germany můžeme čítati k Němcům proto, že jméno Vang-iones jest původu německého a byl-li jeden z těchto kmenů německý, byli jimi i ostatní dva. Kdy kmenové tito do krajin porýnských přišli a v poříčí Rýnu od Mohuče ku Colmaru se usadili, nelze ani přibližně stanoviti.

Jméno Nemetů jest původu keltického a i rovněž tak Triboků, nebo nepřichází od »drei Büchen, tribuky«.

Slovo »Triboci« ukazuje kmen slovní »trib«, co ve jménu sousedů Triboků, Treverů nalézáme slovní kmen »trev«. S těmito sluší srovnat ještě jméno Atrebatů, jež má slovní kmen »treb«, a místo Morinů vedle Atrebatů sedících, Tarvanna, jež vykazuje slovní kmen »tarv« či »trav«.

Při jménu města »Treva« pověděl jsem již, že i u Němců i Slovanů tento slovní kmen přivádí se ve spojení se staveními ze dřeva sdělanými a že užívá se ho při označení skupin stavení — vesnic. Jsou tudíž jménem jak Atrebatů tak Treverů i Triboků označeni obyvatelé »vesnic« i u Keltů.

Dbáme-li toho, že Trev-ové (lat. Trev-e-ri) byli sousedé Trib-ů (lat. Triboci), tož přijdeme k tomu, že oba tito kmenové původně tvořily jeden celek a že jen působením rozličných okolností a poměrů rozděleni jsou ve dvě části, s rozličnými ač příbuznými jmény tohotéž významu. O Tribocích víme, že byli považováni za Germány t. j. příchozí z Germanie, avšak i Treviri tohotéž o sobě se domýšleli (Germ. 28.). Důvodně o obou můžeme soudit, že přišli do krajin Kelty obývaných, čemuž nasvědčují jména jejich míst jako Argentoratum, Barbetomagus, Noeomagus, Breucomagus atd.

Zde ale po dlouhou již dobu žili a panovali Němci, než-li jich Římané poznali, nebo po porážce Ariovistově zůstávají v dosavadních sídlech, čehož by jistě nebylo, kdyby teprv krátce před tím zemi Keltů byli opanovali. Již tehdy, r. 58. př. Kr. byli tito němečtí obyvatelé v krajinách jimi osazených tak zdomácnělí, že je tehdy nikdo více za cizince v té krajině nepovažoval. O Aduatucích víme, že ač 70 let mezi Eburony žili, přece k nim co k cizincům domácí obyvatelé pohlíželi, co tito Němci již se tak assimilovali, že co domácí byli považováni a také jméno od domácího obyvatelstva přijaté t. j. Trib-oků, Trev-erů t. j. vesničanů nesli. Později v největší části i panující přijali tu řeč Keltů tak jako přijali Bulhaři řeč Slovanů.

Usazení těchto kmenů po obou březích rýnských stalo se tudíž před tažením Teutonů, tedy nejpozději v druhé polovici druhého století před Kr.

Jinak je u Markomanů a Harudů. O Harudech vypravuje Pt., že sídleli na jutském poloostrovu vedle Kimbrů, z čehož se soudí, že as v době hnutí Teutonů i díl Harudů odebral se k jihu a zde při dunajských pramenech nějaký čas zůstal. Připomíná se také později při jezeru bodamském město Harudů, Harudopolis. Snadněji bylo by možno o Harudech těchto promluviti, kdyby nám byl význam jména znám, než toho tu není. Za to víme o Markomanech, že jest jméno jejich významu topického, ať již »mark« znamená les či »marg« louku; avšak o nich víme

i to, že se v době Ariovista ještě na pevná sídla nevázali, že teprv kolem r. 70 př. Kr. přišli do krajin mezi Mohanem, Rýnem a bodamským jezerem ležících, byli lid bojovný, výbojný a že se takovými i po ustoupení od Rýna dále k východu a zejména za vlády Marobuda jeví. Kdo byli Sedusi, nelze pověděti, poněvač se s nimi v dějinách více neshledáváme.

Po porážce Ariovistově nezašli Harudi, jako nebyli zničeni Markomani a zajisté jako jen jednotlivé výbojné sbory ostatních kmenů a ne celí kmenové (Caes. k. 44) s Ariovistem resp. k Ariovistovi do Gallie přišli, tak také i Harudi zůstali v kraji kdes mezi Mohanem a bodamským jezerem seděti a jen jméno jejich přišlo v zapomenutí. Později v kraji pomohanském nalézáme Chatu-varie v krajišti dříve Chatů, kteřížto Chatuvarii byli němečtí přistěhovalci v zemi Chatské. Byli-li to Harudi či jiní Němci nelze ovšem dnes určiti.

Do krajin mezi Mohanem a Dunajem přivedl Domitius Ahenobarbus zástupy Hermundurů, usadiv je v krajině Markomanů. Pt. jmenuje nám v sídlech mezi Rýnem, Mohanou a Dunajem ještě Usipie, kteří tudíž ku konci prvního století po Kr. ze severu se byli do těchto končin a s nimi zajisté i věrní druhové jejich Tenkteři a Tubanti*) přistěhovali a pak ještě Karitny.

Všickni tito kmenové, sídlící při Mohanu a odsud k jihu poblíže Rýna a i na levém rýnském břehu připomínají se nám roku 213 po Kr., počínaje co Alamani a dílem i co Svébové-Švábové, později zabravše kraje od Bojů—Bojuvarii. Ovšem že není velikost Alemanie vždy tatáž: jednou jsou Alemani jen obyvatelé při Mohanu, po druhé přičítáni k nim i ti, kteří seděli mezi Mohanem a Dunajem, jindy zas i oni, kteří žili mezi Rýnem a limem transrhenanským a někdy i sousedé těchto, dosahující až do Šumavy, a také ti Němci, co sídleli na levém břehu rýnském a sice vždy dle poměru času a zejména dle toho, jak silný byl Řím. Než o to tu nejde, zde chtěl jsem jen ukázati, že nejdéle koncem druhého století po Kr. byli již krajiny mezi Mohanem a Dunajem od Rýna k západu čítaje, a i sousedící levý břeh rýnský z největší části Němci osazeny.

Tak seznáváme, že Němci Frisové, Sasi, Frankové a Alemani nejdéle do konce druhého století po Kr. sídleli již v krajích, v kterých nalézáme je po ukončeném tak zvaném stěhování národů a že se až na nepatrné změny v krajině mezi Mohanem a Dunajem a sousedícím území na levém břehu rýnském v tomto stavu tak zvaným stěhováním národů téměř žádných změn nestalo.

---

*) Tyto se přímo k r. 320 v Paneg. Naz. uvádí vedle Alamannů. Quid memorem Alamannos, Tubantes.

XII.

O stěhování se národů.

1. A nyní postoupíme k tak zvanému stěhování národů! Ti, kdož mluví o stěhování národů, ukazují věc, jakoby od prvního století před Kr. do VII. stol. po Kr. bylo nastalo všeobecné tu stěhování, tu posouvání kmenů ve střední Evropě a to tak, že koncem VII. století po Kr. jeví se nám národopisná a kmenová mapa střední Evropy zcela jinak, než byla za doby nar. Kr.

Tu však třeba hned říci, že stěhování *bezpříčinné* a o takovém se tu nejvíce mluví, jest v pravém odporu s povahou evropského lidu. My víme, že Arijci celkem na hroudě lpí a ji neradi opouští a nutí-li je někdo k tomu, že kraj svůj, půdu svou všemožně hájí. Proto musíme soudit, že i v dávných dobách, když vtrhl cizí lid do osídleného kraje, bránili se domácí pokud mohli a jak mohli a byli-li přemoženi, buď ustoupili moci neb se poddali. V prvním případu ovšem musili se snažit, aby si nová bydliště opatřili. Toto ovšem stává se tudíž jen následkem nouze, přinucením. Při popisu o stěhování národů ukazuje se nám ale opak toho; tu každý kmen v Germanii usedlý, jeví co možno největší chutě sídla svá opustit, stále se stěhovat. Když tu cizinci chtějí zaujati sídla dosavádního obyvatelstva, toto ihned z nich odejde a vrhne se na souseda, který se ale také nebrání, rád svá sídla opustí a vypudí za to nejbližšího, který ale rovněž dobrovolné ustoupí, že na konci stěhování národů jest téměř dvě třetiny země mezi Dunajem a Baltickým mořem, Rýnem a Vislou se nalézající, opuštěno, liduprázdno, takže nové obyvatelstvo bez překážky, kde by chtělo, se na tomto territoriu usadit může. Než něco podobného dějiny nemohou znáti, nebo jednání takové příčí se lidské povaze. Stěhování děje se jen u lidu kočovného a tito pravidlem kočují na určitém území, za hranice svého okrsku vypravují se velmi zřídka. A tu srovnávajíce to, co nám o životu lidu v Germanii dochováno, nacházíme, že již v době kol nar. Kr., ba kolik století před tím, bylo již kočovnictví po řídku a že lid zaujímal pevných sídel. Ze spisů starých Řeků a Římanů víme

že v Germanii byla pole vzdělávána, že si Germani stavěli domy třeba i z hrubých hmot, ale přec pevná sídla a že je i okrašlovali, ba. že bydleli po vesnicích, městech a že dle pevných sídel měli i svá jména jak Chati, Kassi, Treveri, Triboci Kurioni, Sudini. Tacitus nám také připomíná, že si připravují nápoj z ječmene neb pšenice, že chodí oblečeni v kroji z látek tkaných, že pěstují len (Germ. 17) atd.

Tu přec musíme říci, že ti, kteří takto žijí, nejsou kočovníci, ale lid usedlý. Diviti se jen musíme, jak může někdo o těch, kteří role vzdělávají, říci, že kočují, jak to učinil F. Dahn, mluvě o stěhování národů, kde praví: »Praví národové s ženami, dětmi, sluhy a služkami, vozy, koňmi, stády a domácím nářadím to byli, kteří se takto **bez cíle** dále valili, cestujíce, bojujíce, ležíce, sejíce, obilí klidíce a zas dále jdouce, když země jim více dostatečného výnosu nepodávala.« Co tu nesprávností v jedné, hrozné větě. Ten, co toto mohl napsati, neví, co to jest polní hospodářství. Takový učenec měl by za trest třeba našimi moderními stroji neprimitivními vlastnoručně sdělat jen půl míry pažitu na role — a vícekráte by takovou větu nenapsal. Sluší jen povážit, co to v starých dobách třeba bylo za namahání a práci, než byl pažit proměněn v role a tu by někdo mohl myslet, že by ten, který příslušný kus pažitu v pole proměnil, toto opustil a půjde jinam tutéž práci opakovat! Či myslí si dotýčný spisovatel, že dostačí, když se kus pozemku, pažitu, poházi semenem a pak že už vyroste obilí? Jaké práce tu třeba, než se pole zřídí. A ten, který vystavěl si chatrč a při ní vzdělal kus půdy — ten tak brzo místo to neopustí ani tehdy, když jest výtěžek nejmenší. Pohleďme jen na naše domkáře, chalupníky, jak vysoko si cení svou chaloupku a svůj pozemek, třeba by málo vynášel, jak o každou píď půdy i sebe nevýnosnější, bojuje a jakou práci ji obětuje. Pohleďme jen na hospodaření jejich v našich horách, kde často ku zpracování půdy ani dobytka užít nemohou a musí sami půdu zkopat.

A tu si může někdo myslet, že by ti lidé z toho důvodu, že se jim jeden rok hned plně neurodilo, že opustí dům i role a seberou co mají a půjdou **bez cíle** do světa? Mezi tisíci případy sotva najde se jeden. A jako to neučiní jednotlivec, tak to neučiní také celá obec. Známe případy, že v krajích nastane následkem neúrody nouze. Tu obyvatelstvo živí se mechem, korou, kořínky — ba umírá hladem, ale zůstane na místě. Málo jich, co v čas mají odvahy hledat práci jinde.

K tomu přistupuje, že se největší část Germanie ani ku kočování nehodí, nehodí se k tomu ani hory ani lesy ani močály. Lovectví lze v takových krajích provozovat a jím se živit, pokud není stálých sídel a obyvatelstva po řídku, ale vést kočovnický

život v zástupech v kraji již osazeném, to nejde. Proto také jest zpráva Tacitova, že obyvatelstvo v Germanii jest až na Fenny, kteří se lovem živí, usedlé, správna a jest také ostatními okolnostmi podporována, tak že na proti ní udání Strabovo o kočování v Germanii nic neváží.

Avšak i když obyvatelstvo v Germanii v dobách kol nar. Kr. již nekočovalo, pak přec mohly tu nastat změny. Povždy najdou se lidé, kteří nesejou a nežnou, ale přec by rádi sklízeli, povždy našly se jednotliví kmenové, kteří jiné nechali za sebe pracovat. Tak čteme již u Caesara, že daly se tlupy Germanů od Seqanů a Arvernů najati za příčinou vedení války proti Aeduum a že pak tlupy najaté najímatelé vyssávali; že s ochotou přijali jiní vyzvání Caesara, by do nepřátelského území za příčinou kořistění vpadli, které tlupy pak ovšem i v římském táboře kořist hledali (de bel. gal. VI., 34 a násl.). Tacitus v Germ. vypravuje, že u Germanů vlastně vedli sluhové hospodářství a tito že museli určitou míru obilí, dobytka a látek na oděv odváděti, jinak že tito sluhové jsou volni. Na jiném místě zase (Germ. 15) vypravuje, že starost o dům a hospodářství ponechávají ženám, starcům a slabým sluhům. Zde vidíme dvojí druh hospodaření: první abych tak řekl nájem neb poplatnost a druhý hospodaření domácích lidí. Mám za to, že ne u všech kmenů v Germanii svobodní, statní muži vzdalovali se prací polních, vždyť jednotliví z nich jak Burové, Diduni, Bateini, Siteini, Rugii a zejména Chaimové t. j. rolníci právě od vzdělávání polí mají své jméno.

Tacitus jako Říman přihlíží tu především k těm, kdož z Germanů věnují se válce a k nimiž Římané co ku svým protivníkům přihlížeti museli, proto také mnoho neváží si ani Kotinů ani Osů, proto že pracovali a poplatek odváděli. A o těch kmenech, kteří válkou se zabývali, o těch vypravuje, že buď svobodní statkáři vybírají jakési dávky od sluhů správců či nájemců statků jejich, neb že spravovat dávají své statky ženami, starci a slabými sluhy. Co se prvních týká, tož může býti důvod ten, že kmen bojovný podmaniv si jiný, zabral jeho statky však tak, že dosavadním vzdělavatelům půdy, půdu tu ponechal za to, že musejí podmaniteli určitý poplatek v přírodninách odvádět. Zde vidíme to, co prvé jsme pověděli, že když i cizinec okupuje násilím půdu, že dosavadní vzdělavatel z půdy té neuteče a nejde jiného si podrobit, nýbrž raději se podrobí a plat odvádí, jen když může dále na statku svém hospodařit. O těchto sluzích praví Tacitus výslovně, že to nejsou jako jiní otroci, nýbrž že jejich odvislosť jde jen tak daleko, že z půdy daň v přírodninách odvádějí a nic více, že tudíž jsou více jak nájemci pozemků.*)

*) Tento poměr v rozličných formách platil i u nás v době nevolnictví a pak co emfyteusis a ještě náš občanský zákonník v § 1122. a násl. k němu ukazuje.

Tam kde nacházíme kmen panující a lid podmaněný, tam jest ovšem lid podmaněný prvotní obývatelstvo a panující pozdější dobývatel. Bohužel, že nemáme určitých zpráv, při kterých kmenech neb ve kterých krajinách tyto poměry byly. Zde jsme odkázáni opět jen na domněnky a důkazy nepřímé. A takovéto domněnky jsou, že tam kde nalézáme rolnický lid od počátku dob středověkých, kde lid ten role vzdělává, že tam lid ten byl usedlým v dobách kolem narození Kr.; kde nalézáme jména jiné národnosti než jaká tam nyní a to v počtu hojnějším, že poukazuje to k tomu, že lid této národnosti v místech oněch sídlel a je-li lid ten dle povahy své nevýbojný a druhý výbojný, že prvotným obývatelstvem byl lid nevýbojný. Ostatní domněnky podává pak nám historie dotýčného kraje. Co se týče pak poplatnosti, tož již pověděno, že poplatný lid jest prvnější než panující. V té příčině poukazuji na dotaz, který kolem r. 760 po Kr. učinil sv. Bonifac k papeži Zachariašovi. Táže se tu: »je-li dovoleno od Slovanů, kteří v zemi křesťanů bydlí, poplatky bráti; nebudou-li se od nich poplatky bráti, pak by se domnívali, že zem jest jejich vlastnictvím; platí-li poplatky, vědí, že zem má pána«.*)

Z dějin jest nám známo, že bojovní kmenové němečtí sídlící ve Skandinavii, v Jutsku a přiléhajících ostrovech, podnikali rozličné válečné výpravy po lodích (Vikingové) za příčinou kořistění, ale i také za příčinou válčení a opanování území.

Zmínil jsem se již o tom, že ona válečná výprava, která pod vedením Ganaska roku 47 po Kr. podniknuta byla na dolní Rýn a pobřeží Gallie, za příčinou loupení podniknuta byla ne Chauky ale Sasy. Že tatáž výprava opakovala se r. 286 po Kr. A výprav takových ze jmenovaného uzemí byla nekonečná řada a opakovaly se nájezdy ty po celý středověk.

Jednání toto plynulo z poměrů, jež zcela přirozeně se vyvinuly. Jsouť totiž krajiny nordické chudé a poskytují výživy malému toliko počtu obývatelstva. Toto nutně vedlo obývatelstvo k tomu, aby majetek nebyl dělen, ale aby obdržel jej vždy jen jediný z rodiny, nebo dálším rozdělováním nebyl by konečně měl nikdo ničeho. Připadl-li ale majetek po rodičích vždy jen jednomu členu rodiny, byli ostatní členové rodiny odkázáni zaopatřiti si výživy jinde. Stav takový není stavem výminečným snad jen kdys v nordických krajích plativším, ale on jest stavem normálním v krajinách chudých a opakuje se tu až na naše doby.

My vidíme i dnes v našich chudších, pohorských okresích, kde právě jest dost veliká plodnost obývatelstva, že se proto přec počet obývatelstva v jednotlivých obcích nezvětšuje, ba přečasto

*) Toto vztahovalo se ku Slovanům žijícím v krajině kláštera Fuldy.

vidíme tu, že se počet ten i zmenšuje. Toto ukazuje nám, že se přebytečné obyvatelstvo, jež výživy doma nenalézá, z domova svého vystěhuje. Než my tu nalézáme i tutéž snahu po poměru hospodářském, jaký platil v oněch norských krajích, že totiž majetek nemovitý náležel jen jedinému dědici, aby i u nás velikost tak zvaného dědického podílu pro ty, již statek nezdědí, byla na nejmenší míru obmezena, by pak vlastník, jenž statek zdědí, mohl v chudé krajině na statku tom dostatečné výživy nalézti.

Za takovýchto poměrů pak naskytuje se otázka, kam měli se uchýliti oni syni kmenů nordických, kteří ničeho nezdědili? Věnovali se vojně.

Někteří z nich dali se najati za žold do služeb cizích. Tak se nám vypravuje o Anglosasech, že si obyvatelstvo Brittanie najalo za žold tlupy Anglosaské proti Skotům a Piktům. Za těmito přistěhovali se sbory vždy nové a nové až se Anglosasové zmocnili celého území britského a zařídili zde svou vládu. Zde opakuje se totéž co bylo za Ariovista. I tehdy povolali si Sekvani tlupy germanské a bylo by se Sekvanům, nebýt vojů římských, na konec totéž přihodilo co se o několik set let později stalo Britům.

Jindy zas lstí či mocí opanovali kus pobřežní půdy, jak vidíme u Sasů v krajině Hadaloun a rozšiřovali, jakmile pevné půdy pod nohami cítili, odsud své panství po sousedních krajích. Brzy zas, jako zříme při Styrbjornovi, odebéře se královic s Vikingy do cizí země, usadí se zde na čas, založí i hrady (Jomsborg v pomořansku), podniká odsud válečné výpravy a když se toho nabaží, vrací se s kořistí do vlasti.

Skandinavie, Jutsko a ostrovy obydlené Němci rozdělovaly se na množství malých samostatných říší rozličných jmén. Odsud odebrali se jednotlivé tlupy na výpravy nejprvé do Pomoří a zejména k ústí Visly a sdrževše se tu a tam po nějaký čas, snad dokud krajinu dotýčnou nevykořistili, nevysáli, táhli vždy ku hranicím římsko-řecké říše. Čím více blížili se tlupy tyto ku hranicím římským, tím více rostly, buď že lid podmaněný s sebou vzaly, buď že se kořistníci všeho druhu cestou k nim připojovali.

Však také neprávem mluví se o stěhování národů v prvních stoletích po Kr., zejména od r. 370—410 po Kr. a to proto, že v oněch dobách takového stěhování národů, jak se obecně za to má, nebylo. Do konce druhého století po Kr. byli již i Kelti dávno ve svých sídlech, která později neopustili, tehdy jak ukázáno, byli i Němci v krajích, v kterých je po stěhování národů nalézáme, usazeni a zůstaly kraje ty na budoucí časy v jejich držení a odsud nadvládu svou pak na okolní země nejprv k jihozápadu, pak na východ a sever rozšiřovali a tehdy jak později ukážu i Slované

byli již v onom území usazeni, v kterém je od VI. stol. po Kr. nalézáme.

Při tak zvaném stěhování národů — migratio populorum jde z největší části o válečné výpravy, o podmaňování si jiných národův a i o kořistění tak, jak se to dálo i dříve a i v dobách pozdějších. Těchto válečných výprav zůčastnil se někdy celý národ, někdy jen někteří členové jeho. Oba tyto případy ukazuje nám Caesar. Týž vypravuje nám k r. 61 př. Kr., že Orgetorix přiměl své občany Helvety k tomu, aby se z vlasti své vystěhovali, namlouvaje jim, »že **oni předčí statečností všechny Kelty a že jim bude velice snadno státi se pány celého území Keltů**«; a dodává, že poloha země nedovolovala Helvetům větších válečných výprav podnikati, co prý tomuto bojovnému lidu bylo velice nemilým. Že při tomto tažení šlo pouze o podmanění jiných, to vysvítá mimo jiné i ze slov Liska (I. 17), který praví, že mnozí snaží se lid odvrátiti od odeslání obilí Římanům a to proto, »že jest lépe, když nad nimi jiní Keltové budou panovati, než aby oni byli poddáni Římanům.«

V tomto případu, jak Caesar praví (ač lze proti tomu námitky činiti) súčastnil se veškeren lid válečného tažení, směřujícího k podmanění si jiných kmenů.

Vedle toho nalézáme pak u Caesara uvedený i druhý případ, kde se tažení válečného zúčastnila jen některá část kmene, totiž jen sbory bojovníků pod velením Ariovistovým.

V té příčině se vypravuje, že Arvernové a Sekváni najali si za odměnu, plat sbory Germanů. Těchto prý přišlo nejprvé pouze 60.000 mužů. Když však se těmto divokým lidem krajiny, jemný způsob života a bohatství Gallů zalíbili, že přivolali více Germanů za sebou tak, že v oné době bylo jich již v Gallii na 120.000, kteří kmen Aeduů úplně podrobili Sekvanským. Však hůře prý se vede nyní Sekvanským než Aeduům, nebo Ariovist zaujal v zemi oněch pevná sídla, odňal Sekvanům **jednu třetinu** nejlepší půdy a nyní žádá od nich, by jemu ještě **druhou třetinu** postoupili, poněvač k němu přitáhlo 24.000 Harudů, jimž musí být sídla a pole vykázána. O poměru svém ku Gallům praví pak sám Ariovist, že právo války dovoluje vítězi poraženým dle své vůle poroučeti. Haeduové že jsou jemu **poplatni,** protože je přemohl, Caesar že by se dopouštěl velikého bezpráví, kdyby chtěl příjmy jeho zmenšovati; Ariovist že nebude proti Haeduům bojovati, pokud své povinnosti dostojí a budou každoročně poplatek odváděti.« A později v rozmluvě s Caesarem praví: že táhl za Rýn ne z vlastního popudu ale na prosby a žádost Gallů; že jen když mu byla pojištěna velká odměna, opustil vlast a **příbuzné své** . . ., poplatek že se jemu odvádí dle práva válečného, poněvač jest zvykem ví-

těžů poraženým poplatek ukládati. Ariovist výslovně odvolává se tu k tomu, že i Římané tak činí.

Toto posléze uvedené tvrzení Ariovistovo sluší opraviti v tom směru, že Římané odesílali pluky své do ciziny, aby své panství **rozšířili**, co zatím tlupy germanské táhli do zemí sousedních, by si tam panství **založily**. Věc t. j. osvojení si panství nad cizími ovšem v obojím případu zůstává tatáž.

A toto, co nám líčí Caesar při Helvetech a Ariovistovi, opakuje se pak v stoletích následujících a můžeme říci s jistými změnami až na naše doby. Nebo čím liší se okupování Indie Anglií od okupace Hispanie Římany neb Gallie Franky? Vždy a všude jeví se tu v první řadě snaha po rozšíření vlastní moci a pak snaha po těžení a prospěchu, jež moc tato podává. A jako při zmocnění se Egyptu Angličany nemluvíme o stěhování národu, tak také nemluvíme o oněm při rozšíření panství Franků nad Gallii, nad Alemany, nad Burgundy, Bavory, Sassy atd. Jen při utvoření spolku allemanského pozorujem, že někteří menší kmenové porýnští posunuly sídla svá k jihu.

Zbývá nám tudiž, mluvíli se od dob, co Lazius napsal Migratio populorum, o stěhování národů, přihližeti k tomu, co dělo se v krajině při moři baltickém a povislanské a zejmena v krajích od Visly k východu a západu se rozprostírajících, pak v krajích na středním a dolním toku Dunaje a v sousedství jejich.

2. První velké hnutí lidu německého, které zasáhlo až do Italie, provedli Kimbrové a Teutoni. Kimbrové bydleli prý dle Plinia, Strabona, Tacita a Pt. na poloostrovu jutském a proto má se za to, že odsud vyšlo toto hnutí. Nemůže ovšem být vzhledem k tak zřejmým svědectvím sporu o tom, že i obyvatelstvo poloostrova jutského skutečně na hnutí tom podílu bralo, ale přec nelze přisvědčiti tomu, že by z krajiny tohoto poloostrova celé ono hnutí, jež se nazývá tažením Kimbrů a Teutonů bylo povstalo. Ukázal jsem již k tomu, že jménem Teutonů označováni byli cizinci a že jméno to nesli ti Němci, kteří od východu přijdouce na levý břeh Visly, od dolního jejího toku na západ až téměř k řece Emži místa zaujali a zde za času Pythea kol r. 350 př. Kr. Teutony byli nazýváni. Poněvač jméno »Teutoni« nestalo se označením žádného určitého kmene, tož můžeme soudit, že jak za Pythea tak i později, tudiž i při tomto tažení do říše římské byli Teutony obecně nazýváni cizinci.

Co se pak druhého jména »Kimbri« týká, tu se udává souhlasně vzhledem k jasným výkladům jména toho již u Řeků a Římanů, že Kimber značí tolik co loupežník, kořistník, plenitel.*)

*) Srv. Müllenhof E. A. K. II. 116 a násl.

Ovšem nesmíme tu mysleti na loupežníky v tom smyslu, jak jména toho nyní užíváme. Kimbrové byli Keltům ony tlupy cizích kmenů, které za příčinou kořistění po způsobu válečném do cizího území vpády činily, tak jak to zejména nalézáme u Vikingů. Nepřikládalo se tudíž prvotně jméno to žádnému určitému kmenu, ale jménem tím označovány byli sbory na cizí území za příčinou kořistění vpád činící a to bez ohledu na příslušnost kmenovou. Poněvač do území Keltů takové vpády činili Němci, jak toho také Caesar jednotlivé případy uvádí, kde i on Němce k takovým činům nabádal a u nichž, jak on svědčí, jednání takové jako i u jiných národů za nečestné pokládáno nebylo (latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines cuiusque civitates fiunt VI. 23), tož byly takovéto bojovné tlupy tímto jménem od Keltů označovány.

Mluvíme-li tudíž o hnutí Kimbrů a Teutonů, musíme tu mysleti na zástupy lidu, které vlast svou opustili a do cizí země vtáhli a tu plenili a kořistili. Ovšem že kořistění samo nemusí tu být vždy účelem hnutí: snad jednalo se také o zabrání cizího území buď za příčinou osídlení (jak také výslovně se uvádí, že Kimbrové žádali, by jim pozemky k obývání vykázány byly), neb podmanění cizího kmene (což vidíme že se povedlo Teutonům—Aduatukům), ale že při tom vždy bylo kořistěno a pleněno jest jasno, vždyť jak pamatujem i v moderních válkách mnohdy se tak děje.

Z Posidonia, z nějž i ostatní ponejvíce čerpali, dovídáme se, že v první polovici druhého století př. Kr. daly se sbory německého lidu ze severní Evropy k jihu na pochod a to za příčinou výboje. Určitě ustanovit ono území, z kterého sbory ty vyšly, to není možno, nebo jak již jména Kimbrové, Teutoni ukazují, nebyli jménem tím označeni určití kmenové, ale právě jen cizé, válečné sbory. Že by byli vyšli jen z Jutska a nejbližšího okolí, tomu odporuje již veliký počet tohoto lidu, na pochodu se nalézajícího; při čemž sluší ještě uvážit, že neodešel veškeren lid, nýbrž jen jednotlivé sbory z tohoto lidu což jasně praví Strabo, dokládaje, že část onoho lidu i na dále krajiny ty obývala a tito dokonce prý Augusta za činy oněch, již se tažení k jihu dopustili, odprošovali a darem smířiti chtěli (Strabo VII). Že jednotlivé sbory i z jutského poloostrova byly, tomu nelze odporovati, ale sluší přisvědčiti.

Že příčinou hnutí toho nebyla záplava mořská, to již tvrdil právem Posidonius, vždyť pověst ta vypravuje se i o Gallech, aniž by proto byla správnou. Ovšem ale sluší hledati příčinu tohoto hnutí v nedostatečné výživě v chudé krajině, která nutila lid, aby si nových sídel vyhledal neb jinak dobré bydlo zřídil. Z této příčiny sebrala se část obyvatelstva severozápadní Evropy a hnula se cestami poblíž Rýnu k jihu. Zástupy tyto nešly ani jednou ces-

tou ani najednou, některé šly dále k západu až krajem gallských Germanů, jak vidno z osazení části vystěhovalců zvaných pak Aduatuků u Eburonů a ze sdělení Caesara, že Belgové Kimbry a Teutony do své země nevpustili, jiní zas táhli po Rýnu k jihu a třetí cestou ještě východnější.

Ti, kteří táhli po pravém i levém břehu rýnském, došli až do Helvetie, kdež se pak v boji s Římany v letech 103—102 př. Kr. setkali, neb také zůstali již v krajích porýnských. K těmto posléze uvedeným čítám Sigambry, Markomany, Harudy, Sedusy, s nimiž se pak Caesar po padesáti letech v Gallii shledal a již tehdy ještě ustálených sídel neměli a lehce se stěhovali. K nim jakož i jiným podobným kmenům vztahuje se sdělení Strabonovo, který pilně z Caesara čerpal, že kmenové germanští snadno se stěhují. Ti, kteří volili cestu ještě dále k východu, byli Tenkteri, Usipii a Tubanti vedle jiných neznámých, z nichž oni jmenovitě uvedení kmenové později od podmaněných Svévů byli vyhnáni.

Tvrdívá se sice, že Němci-Aduatukové byli hlavním vojem v území Eburonů ponecháni tehdy, když Teutoni od Pyreneí hnuli se severněji a pustošili Galii: tehdy prý došli až k Eburonům a zde posádku Aduatuků ponechali. Toto nezdá se mi být správným, neboť nejen že ze slov Caesarových, kde praví; »Tito (Aduatuci) byli potomci Kimbrů a Teutonů, kteří, když tažení do naší provincie a Italie podnikli . . .« jde, že Caesar mluví o té době, kdy se Teutoni ze severu hnuli a do Gallie došli a ne o oné, když již v Gallii byli, ale i z polohopisu, který tomu nasvědčuje, že Teutoni z jihu sotva tak daleko k severu zpět došli, a kdyby byli tak učinili, sotva by zde v zemi zcela nepřátelské byli kořist svou ukryli; z čehož plyne, že může se tu jednati o tažení Teutonů ze severu k jihu, kde část tlup či lépe některý sbor, jak toho jinde příklady máme a i dále ukážeme, v cizé zemi se usadil a dalšího pochodu se nesúčastnil. Proto jest také další tvrzení Aduatuků, týkající se příčiny, proč se u Eburonů usadili (jak by jim byla starost o zavazadla ponechána byla bývala), nesprávné nebo o Teutonech k jihu táhnoucích mohlo se říci, omnia mea mecum porto, vždyť lid, který z nouze krajinu opouští, těch zavazadel (impedimenta a ne kořist) mnoho neměl. Aduatukové šířením uvedené pověsti chtěli jednak svou příslušnost k slavným či lépe pověděno tehdy povėstným Kimbrům a Teutonům u sousedů v paměti udržeti*), jednak omluviti, proč sami dalšího pochodu se nesúčastnili. Pravý důvod usazení jejich byl, že podrobivše si obývatelstvo bohatého kraje neměli příčiny, proč by byli dále táhli.

*) Podobně vypravuje Tacitus [Germ. 28], že také Treverové a Nerviové byli hrdi na svůj německý původ a honosili se jím.

A tak, jak bylo u Aduatuků, bylo i u jiných, zejména u Sigambrů, Tenchterů a jejich společníků.

Jakkoliv jsem toho mínění, že osazení západní Evropy Němci nestalo se najednou, ale že dálo se poznenáhla stále od VII. stol. př. Kr. až do druhého století po Kr., přece lze vytknouti z osazování a hnutí toho tři význačná období a sice dobu prvního osazování, kde německý lid zaujal území belgické, porýnské, frisské až k dolnímu Labi a odtud přešel do Jutska a na Skandinavii, což spadá v první osazování t. j. ve století sedmé až třetí př. Kr. a pak období, jež jsem nazval opanováním saským, jež bylo v první polovici prvního století př. Kr. a trvalo do druhého století po Kr. Mezi obě tato hnutí spadá hnutí Kimbrů a Teutonů.

Lidé zde vystupující jsou označeni v dějinách jménem Kimbrů t. j. výbojníků, kořistníků a užívá se ve spisech jména toho právě jen v tomto období: ne dříve a ne později a kde později jména toho ať v jakékoli podobě nalézáme, jest to jen upomínka na tyto doby. Tak také jméno kimbrického poloostrova i Kimbrů na tomto poloostrově pochází co upomínka na ono proudění. A tak bychom mohli označiti ona období třemi jmény a sice nejstarší, kde Němci usazují se v Porýni a na západním mořském pobřeží, střední, kde vystupují Teutoni a Kimbrové a nejpozdější, kde potomní kmen Sasů nabývá svou nadvládu v krajích Veserských a Alemani v jihozápadní Germanii.

Jméno Kimbrů jak ukázáno, jest původu neněmeckého, naproti tomu zas jména Sigambri a pak Ambroni přichází z jazyka německého. Ve slovu Sigambri jest Si předsunuto jménu Gambri podobně jak na př. v češtině nalézáme při Třebenice Střebenice, jak bylo při Trevinta — Strevinta, při Lingové — Si-lingové. Po vynechání této předsuvky zamění se jméno Sigambrů na Gambrivy, jak jsou Sigambri také nazýváni (Tacitus Germ. 2, Strabo VII.) a nalézáme Sigambry pak po přesídlení na levý břeh rýnský také co Guberny.*) Po vynechání gutturaly »g« jeví se nám jméno Gambri co Ambrové, kterýmžto jménem označovali Němci bojovníky (Gambar — Kämpfer) a také Ambrové nebyli Keltové, ale Němci, nebo připomínají se co část Teutonů a vyšli od pobřeží mořského pro zaplavení mořské (Plutarch Marius 19, Festus). Později jméno Kimber obdrželo i jiný význam. Festus zmiňuje se o významu slova Ambroni, praví, že Ambroni živili se loupeží a proto lidé špatného života slují Ambroni (Ambrones praedationibus se suosque alere coeperunt … . ex quo tractum est, ut turpis vitae homines Ambrones dicerentur).

---

*) Zde upozorňujeme na kmen »hub« při slovu »hubiti«.

Si-Gambrové a Kimbrové jsou jména podobného významu a ukazují ku podobnému bojovnému způsobu života a také z vypravování Caesara víme, že bylo jen třeba Sigambrům oznámit, že lze na levém břehu rýnském kořistit a že již byli na místě a neohlíželi se potom, zdali zboží náleží Římanům či jejich odpůrcům. Tito Sigambrové také lehce sídla svá měnili, co poukazuje k nedávnému osídlení. Proto mám za to, že přišli k Rýnu v době hnutí Kimbrů a Teutonů spolu se soudruhy svými Tenktery, Tubanty a Usipii.

Do těchže dob spadá ale také příchod Markomanů, Harudů a Sedusů, kteří ještě kol r. 60 př. Kr. rovněž Sigambrům podobný život vedli.

3. Nyní, když jsem byl ukázal, jak as stalo se osazení západní Evropy Němci a v kterých as dobách, přejdu do krajin východní Evropy. Byly-li již zprávy západní Evropy se týkající málo určité a jsme-li nuceni pravdy se dohadovati, tož musíme ihned napřed pověděti, že ještě hůře jest při východní Evropě. Řekové měli zajisté četné a dobré vědomosti o těchto krajích později Sarmacií zvaných, vždyť měli nejen četné kolonie při Černém moři, ale i uvnitř země a to dost hluboko, jak zejména Herodot o Gelonech připomíná, ale i od Černého moře vedli obchod po zemi a dílem i po vodách až ku břehům Baltického moře; ale tyto vědomosti jejich zaznamenány nejsou a to co zapsáno, vyjímaje sdělení Herodotova, podává málo jasného. Ale i z Herodota toho, čeho bychom si přáli, zcela určitě se nedozvíme. Tak na př. ač nám Herodot dost dobře popisuje Skythii, přec ihned sám dodává (IV., 81), že neví, jak mnoho je Skythů, nebo od jedněch se dozvěděl, že jest Skythů velice mnoho, co jiní mu pravili, že pravých Skytů jest velice málo. Z tohoto poznáváme, že jedni čítali ku Skytům všecko obyvatelstvo, jež Skytii obývalo a Skyty bylo zváno, co druzí jen pramalou část Skytů považovalo za Skyty; a toto poslední bude as pravé.

Skytií jmenuje Herodot krajinu od dolního Dunaje až k dolnímu a střednímu toku Donu se prostírající. Jak hluboko prostírala se krajina ta do vnitř země, nelze zcela určitě stanoviti; my jen víme, že při Dněpru dosahovala až k bažinám, jež Prypec protéká.

Na tomto území při černém moři byli kdys Kimmeriové, kteří ale jsouce Skoloty, již z Asie sem byli vnikli, přemoženi, dílem se buď za Dunaj neb hlouběji do vnitř země vystěhovali, dílem byli Skolotům poddáni. Ve Skytii jmenuje nám pak Herodot rozličné národy, jako Tyrity, Olbiopolity (Řeky); Kallipidy, obyvatelstvo pořečtěné; Alazony a Taury. Všecko ostatní obyvatelstvo nazývá Skyty. Dle toho bylo Skytů velice mnoho, ale tito všickni

obývatelé Skytie nebyli praví Skytové; neboť pravých Skytů bylo po málu. Herodot dělí Skyty na Skyty oráče, Skyty kočovníky a Skyty královské. O pravých Skytech sděluje, že nemají ani měst ani pevností, že jsou kočovníci, žijí ve stanech a živí se dobytkářstvím a o Kallipidech a Alazonech vypravuje, že pěstují obilí, k čemuž dodává, že to Skytové nečiní. Proto nemůžeme čítat k pravým Skytům—Skolotům ony Skyty oráče a rolníky, kteří tak pěstovali obilí, že je i dále prodávali (IV 17.), nemůžeme k nim z téhož důvodu čítat Skyty zvané Boristheneidy a Skyty pořečtěné Kallipidy. Než ani Skyty kočovníky nemám za pravé Skoloty, poněvač Herodot nedává jim místa stejně oprávněného se Skyty královskými, ale místo podřízené, pravě, že Skytové královští jsou nejvznešenější všech a že ostatní Skytové (tudíž i Skytové oráči i Skytové kočující) jsou jim poddáni a také ve válce s Dareiem vystupují jen Skytové královští. (IV. 120.)

On také odděluje výslovně Skyty královské od Skytů kočovných a pro oddělování toto sluje i řeka Skyty kočovníky od Skolotů dělící γέρρος t. j. hranice (IV. 56.). Pravými Skyty byli tudíž jen Skytové královští, jichž mravy a život co lidu bojovného, výbojného, ba krutého líčí (IV. 64. a násl.) a který také za příčinou války jest rozdělen v okresy (IV. 66.). Veškeré ostatní obývatelstvo, jež bylo zváno Skyty a nenáleželo ku Skytům královským, bylo obývatelstvo buď podrobené neb Skytům—Skolotům poplatné, nad nímž tito vládu svou vykonávali.

Kdo bylo ale ostatní skytické obývatelstvo, jakož i Agathyrsi Neurové, Andropofágové, Melanchlaini, těžko vždy určitě povědět.

Slovem Skytové královští (βασίλειοι) jsou jmenováni Skytové panující a tak slušelo by správněji je jmenovati než královští, poněvač jméno král má dnes jiného významu, ač Skytové oni již v dávnověku byli také jmenováni Koralloi.*) Lit. Korálius jest rovno čes. král, rus. karólъ, kteréžto pojmenování v podobných formách i u ostatních kmenův nalézáme a sluší je srovnat se skand. karl, ags. carl, stněm. charl, charal, značícím muže, hrdinu. Bylo tudíž toto pojmenování společné i slovanskému, litevskému i německému jazyku a nepochází název král od jména Karel, ale opáčně. (Matz.: C. sl. 50.)

Sídla Skytů panujících byla na západu při dolním toku Donu. K tomu dodává Herodot (IV. 71.), že pohřebiště králů jest v pohraniční zemi při řece Borysthenu, kam až možno dojeti.

Jest to kraj mezi Alexandrowskem a Kremenščukem a tu jest zajímavým, že právě v těchto místech ústí přítok do Dněpru z levé

*) Ammian jen neporozuměním jména Koralloi uvádí tyto vedle krá-ch Sauromatův. Koralloi jsou dle Strab. VII. také u Haemu.

strany, který dodnes jmenuje se »chorol« a který nám dřívější Korally, Skyty královské jménem připomíná.

Nadvláda Skytů—Skolotů nad západními národy po době Herodotově netrvala však dlouho, nebo brzy mizí pak v poříčí Dněpru a dále k západu jejich jméno a nastupují tu národové jiného pojmenování. Plinius nezná jich již a dokládá, že jejich jméno přešlo zcela dílem na Sarmaty (na straně východní), dílem na Germany (na západu). Nám jest tu ovšem důležitější nastoupení Germanů na místo Skythů.

Tu se nám připomínají z Germanů nejdříve Bastarni a praví se o nich, že jsou ἐπήλιδες t. j. přistěhovalci (tak jak jinde varii či krokové) při Pontu. Jméno Bastarnů jest původu řecko-thráckého*) a jest stejného slovního kořene s βαστάζω (βαίνω) = pohybuju, postupuju. Βαστέρνιον = Bastarna (vehiculum tectum) jest vůz pokrytý, jakých užívají kočující kmenové. O kmenech sídlivších kdys v jižním nynějším Rusku zmiňuje se již Homér, že se živí mlékem koňským a po něm nazývají je mlékopijícími neb konědojci i ostatní a vypravují o nich, že sídlí na vozech, jak Hesiod (»do země mlékem se živícího obývatelstva, jež na vozech bydlí« Strabo VII), Hyppokrates: »ἐν . . . ἁμάξῃσι . . . οἰκεῦσι.« Herodot (IV. 121) a Tacitus (Germ. 46). Zejména poukazuje k tomuto spůsobu bydlení několikráte Strabo (VII) a praví: »plstěné stany upevňují na vozy, v nichž bydlí« (Roxolani). Odsud i jméno Basternus (de quolibet plaustro Basternorum soldi quinque. Du Cange Gloss. str. 598 Tom. I. ai 1883). Jménem Bastarnů jsou tudíž označeny kočující sbory bydlící ve krytých vozech a proto může býti sborů těch všeliké množství a nemusí být — a také nebyly — sbory ty jedné národnosti, aniž musí být v jakémkoli poměru k sobě. Počítá-li tudíž Strabo k Bastarnům Peukyny, Sidony a Atmony, proto nelze o vzájemném poměru těchto kmenů ničeho říci a jen souditi, že všickni tito kmenové byli lidé nestálých sídel, že byli kočovníky a proto právě na určitém místě jsou jmenováni přistěhovalci.

Ale vedle těchto třech kmenů mohli býti a byli (jak výše o Roxolanech dle Strabona uvedeno) i jiní téhož spůsobu života a tudíž as rovněž Bastarni jmenováni. A tak nalézajíce Bastarny můžeme soudit jen tolik, že lid takto nazývaný jest lidem kočovným, lidem v krytých vozech bydlícím a teprve z ostatních vlastností jeho a zpráv o něm dochovaných na to soudit, kdo as ten lid byli.

První jasnou zprávu o Bastarnech nalézáme u Livia, kde se vypravuje následující. Král Filip vyzval Bastarny, kteří sídleli na

*) Jména lidu v Sarmacii byla z největší části řecká jako: Agathyrsi, Neurové (νευρή = tetiva), Anthropofagové, Melanchlaini, Peukyni atd.

levém břehu Dunajském, aby přešli Dunaj slibuje, že jim zaopatří sídla na území Dardanů, za kteroužto příčinou zavázal se zjednati jim volný průchod zemí Thraků, jakož i zaopatřiti, čeho by k výživě potřebovali. Při tom měl ten úmysl nejen Dardany zničiti a Bastarny zde usaditi, ale i následující dálší: »aby Bastarnové ženy a děti v Dardanii zanechali a dali se na pochod do země Skordisků, kterou vede cesta ku adriatickému moři a do Italie. Jiné cesty do Italie není. Skordiskové že rádi je svou zemí propustí, neboť jsou co do řeči a mravů Bastarnům příbuzní a že se i sami s nimi spojí, když seznají, že Bastarnové táhnou, by v nejbohatší zemi kořistili«. (Livius XL. 57). Toto jasně upomíná na tažení Kimbrů, kteří od východu přitáhli k Dunaji a zde pod Pešť-Budinem přešli Dunaj, ale když se jim Boji postaví v cestu, táhnou ku Skordiskům a pak dále k západu.

Tehdy ovšem (r. 179 př. Kr.) k tažení tomu nedošlo, nebo než Bastarni přešli Dunaj, král Filip zemřel a Trakové nechtěli po dobrém Bastarny územím svým propustiti. Tu rozdělili se Bastarni ve dvě oddělení, z nichž jedno za vedení Clondika do Dardanie táhlo, co se druhé do své dřívější země za Dunaj vrátilo. Dardanové ve své nouzi žádali Římany za pomoc, kteří jim sice lecos slíbili, ale pomoci nedali. Tehdy již byli Bastarni v dobré schodě se Skordisky, s nimiž společně (r. 175) zemi Dardanů pustošili. Když Dardani seznali, že se jim od Římanů pomoci nedostane, ustanovili se na tom, sami se Bastarnů sprostiti. I vyčkali doby, když Skordiskové do své země zpět odešli a tu zmocnili se ležení Bastarnů, načež tito zpět za Dunaj do své vlasti odtáhli. Ještě jedenkráte byli Bastarni (r. 168 př. Kr.) od krále Persea povoláni na pomoc proti Římanům a tu opět vytáhli za vedení Clondika za Dunaj, ale když se Perseus zdráhal slíbenou odměnu jim vyplatiti, vrátili se do své vlasti zpět. Sídla těchto Bastarnů byla na levém břehu dunajském v Sedmihradsku neb okolí, neboť východní hory karpatské po Bastarnech obdrželi jméno Alpy bastarnské.

Tito Bastarnové byli Němci, jak tomu nasvědčuje nejen způsob života jejich, ale jak ukazují i jména jejich vůdců Clondicus správně Claodicus = Hludih, Hludico a pak Cotto správně Gotha (Müllenhoff II. 109) a byli také od pozdějších spisovatelů jak Tacita tak Plinia ku Germanům čítáni. Po prvé shledáváme se tu na jihu Evropy s Němci.

V druhém desítiletí druhého století př. Kr. hnuli se Němci sídlící u Sedmihrad a okolním Zakarpatí ve velkém počtu k západu, přešli Dunaj pod Peští a vrazili na Boje mezi jezery neuziderským a blatenským sedící a když tito je svou zemí nepropustili, ale k Dunaji odrazili, obrátili se k jihu ku Skordiskům, od nichž byli přijati. Tyto Němce nazvali Kelti na pravém břehu Dunaje

sedící: Kimbry. Že zpráva o Kimbrech, již vrazili na Boje a od těchto k Dunaji byli odraženi, načež Kimbrové ti odtáhli ku Skordiskům, týká se Kimbrů od východu resp. severovýchodu přišlých, ukázal jsem již dříve a zde jen dodávám, že poukazuje k takovémuto tažení i návod, kterým nabádal Filip Bastarny a že tito za Persea chtěli udanou jim cestou do říše římské proniknouti, že poukazuje k tomu i to, že Skordiskové byli již s těmito Němci seznámeni a proto je k sobě přijali a část jich i na další výpravu s nimi se pustila, že u Bastarnů nalézáme jméno Klondika, co u Kimbrů Klaodika; však ukazují k tomu i jiné okolnosti. Nehledě k tomu, že v Pannonii bylo místo Kimbriana, jež ukazuje ku tábořišti Kimbrů (Kimbriana castra), již to, že mnozí spisovatelé řečtí poukazují k tomu, že Kimbrové přišli ku Skordiskům ze strany východní resp. severovýchodní, musí nám pravou cestu ukázati.

V prvních dvou desítiletích druhého století před Kr. objevili se na hranicích římské říše Kimbrové a Teutoni, kterýchžto posledně jších část jmenována jest Ambrony. O pochodu těchto cizinců dochovaly se nám následující zprávy.

R. 113 př. Kr. přišli Kimbrové, těkavý to lid (gens vaga = Bastarni) do Illirie, odkud táhnou na západ do krajin alpských a srazí se s Římany za vedení Papiria Carba u Noreje (Celovce), které zde na hlavu porazí. Pak táhnou Kimbrové dále k západu do Helvetie. Pochod tento trvá 4 léta. Odsud dají se Kimbrové směrem jihozápadním do území Allobrogů, kde se s Římany (r. 109 př. Kr.), vedenými Marcem Juliem Silanem, střetnou a je porazí. Po tomto vítězství zdrží se Kimbrové v těchto a sousedních krajích Gallie opět po 4 léta, tak že Římané nabudou času znova vojska proti nim vypraviti Když r. 105 hnou se pak Kimbrové po Rhoně k jihu srazí se pak tu opět s římským vojskem a sice nejprvé s částí vedenou Marcem Aureliem Scaurem, již potřou a pak s hlavním vojem (6. října 105 př. Kr.) u Arausio (Orange), jejž porazí. V této bitvě padlo prý na 80.000 mužů z vojska a na 40.000 osob z průvodu římského.

Když byli pak Kimbrové celé území mezi Rhodanem a Pyrenejemi ležící pustošíce je prošli, vtrhli následujícího roku (104 př. Kr.) do Hispanie, kde však jsou od Keltiberů poraženi a přinuceni zpět do Gallie se vrátiti.

Při tomto svém návratu (r. 103 př. Kr.) našli již v Gallii Teutony. s kterými se však nespojili, ale táhli cestou, kterou do Gallie přišli, zpět k severovýchodu do Helvetie a krajin alpských, kde je pak v posledních měsících r. 102 př. Kr. nalézáme při horním toku řeky Adiže, odkudž ku konci téhož roku neb počátkem r. 101 zahnavše z poříčí této řeky konsula Quinta Lutatia Catula, přejdou do rovin hornoitalských a obsadí kraj ten na straně východní,

v Benátsku. Zde jsou pak 30. července r. 101 u Vercellae, v polích raudických od Caja Maria a Catula poraženi; na 60.000 jich zajato a více jak jednou tolik pobito.

Teutoni, již se v této válce poprvé v Gallii r. 104 př. Kr. připomínají, zůstali stále v Gallii a byli při dálším tažení svém, směřujícím do Italie, spolu s Ambrony v letě r. 102 př. Kr. u Aque Sextiae od Maria poraženi, při čemž bylo Teutonů a Ambronů více jak 100.000 dílem zajato, dílem zabito. Trosky jejich obrátily se zpět k severu.

Z tohoto seznáváme především to, že sluší oddělovati Kimbry od Teutonů a Ambronů neb Teutoni s Ambrony přicházejíce ze severu dojdou teprvé r. 103 do jižní Gallie, kde se poprvé setkají s Kimbry, kteří přišli do Gallie od východu přes krajiny alpské a kteří se také po setkání se s Teutony a Ambrony s těmito nespojí, ale táhnou z Gallie zpět do zemí alpských, co Teutoni s Ambrony táhnou k jihu a snaží se odtud ze strany západní do Italie proniknouti. A tu stojíme před otázkou: odkud přišli Kimbrové a odkud Teutoni s Ambrony.

Na tuto otázku odpovídá nám Plutarch (Marius 11.): »Poněvač tito národové (Kimbři a Teutoni) s jinými v žádném spojení nebyli a velikou část země prošli, nevědělo se, co jsou za lid, či z kterých krajin jak mrak na Gallii a Italii přitáhli.« Z těchto slov jakož i z následujícího, kde Plutarch rozličná domnění o tom, odkud by Teutoni a Kimbri byli přišli, pronáší, seznáváme, že nejen v té době, kdy Teutoni a Kimbri k hranicím Italie přišli, ale ani ještě po sto letech po tomto hnutí Teutonů a Kimbrů s určitostí se nevědělo, kde byla prvotní vlast Teutonů a Kimbrů. Poněvač i Teutoni i Kimbri byl cizí lid, který v krátké době za sebou ku hranicím římské říše přišel a poněvač po většině podobnou řečí mluvil, proto mělo se za to, že as vyšel ze stejných krajin. Toto mělo pak za následek, že jedni byli druhými zaměňováni, jejich tažení spojováno, ba dokonce uváděni co spojenci, kteří kombinovaný útok na římskou říši podnikají.

Že to vše, co v tomto směru napsáno, zejména dotýčná tvrzení, jež u Plutarcha (Marius) nalézáme, jest nesprávné, jest samozřejmé. Praví-li tu Plutarch (Marius 15.), že Teutoni a Kimbrové usnesli se na kombinovaném útoku proti říši římské a sice tak, že jedna část podnikne útok od západu přes Alpy přímořské zemí Ligurů proti Mariovi, co druzí měli vraziti ze severu od Norika na Catula a losem že přidělen byl první úkol Teutonům a druhý Kimbrům, tož na první pohled seznáváme, že jest to vše smýšlenka. Tehdy barbaři ti nevěděli ani kdo jest Marius a kdo Katul a kde se který z nich nalézá; nehledě k tomu, že Katul byl poslán proti Kimbrům a netáhli Kimbrové proti Katulovi.

A totéž platí o obsahu rozmluvy Maria s vůdci Kimbrů. (Plutarch: Marius 25.) Kdyby byli Teutoni s Kimbry společně postupovali, tož by se zajistě byli také jedni o druhé starali a byli by se tu Kimbrové v krátké době dozvěděli, jaké neštěstí Teutony u Aquae Sextiae stihlo. Zde se ale vypravuje, že ani po roce ještě Kimbrové nevěděli o tom, že Teutoni byli poraženi. To se zdálo také Plutarchovi asi co málo víry hodné a proto dodává, že Kimbrové se snad tvářili, jako by o tom nevěděli, ale hned dodává, že Kimbrové žádali pozemky pro sebe a Teutony a že Mariovi hrozili, že Teutoni na něj přitáhnou. Kdyby byli věděli, že Marius Teutony a to důkladně porazil, jak mohli témuž Mariovi hrozit, že Teutoni naň přitáhnou! To jest přec příliš nejapné. Ta anekdota se Plutarchovi nepovedla. Plutarch arci praví (Alexandr 1.), že píše jen o životu jednotlivých mužů a nepíše žádný dějepis a že chce charakter člověka tu vedle řeči, vedle vtipu naznačiti, a to také uvedení dotýčných sdělení omlouvá.

Když však k těmto vypravováním nepřihlížíme, pak nám pro spojení Kimbrů s Teutony ničeho nezbývá, jen sdělení Livia (ep. 67.), že se z Hispanie vracející Kimbrové spojili v Gallii s Teutony. Však i tato zpráva Liviova není pravdivá, nebo týž Livius hned na to v následující ep. (68.) vypravuje, že byli Teutoni odděleni od Kimbrů a každý lid zvláště na jiném místě poražen. Možno sice, že se sbory Kimbrů, jež se z Hispanie vracely, sešly se sbory Teutonů, jež Gallii k jihu táhly, ale sbory ty se nespojily, nebo Kimbrové táhli dále do alpských krajin, co Teutoni postupovali zase k jihu Gallie. Jakkoliv jest tudíž zřejmo, že Kimbrové přišli jindy a jinou cestou do Gallie jak Teutoni a že se také nikdy, i kdyby se byli v Gallii sešli, nespojili, ale zase dále každý svou cestou se bral a také každý lid o sobě byl poražen, přec nalézáme spisovatele, kteří oba tyto kmeny spojují, jak vidíme již u Caesara, jenž o Aduatucích praví, že byli potomci Kimbrů a Teutonů. Toto ovšem není správné, nebo Aduatukové byli jen snad potomci (či lépe část německého lidu, jenž ze severu k jihu táhl) Teutonů a ne Kimbrů, kteří do těchto krajin nikdy nepřišli.

A nyní přejděme k zodpovědění otázky, odkud přišli Teutoni a Kimbrové.

Co se týká Tentonů to již jsem poukázal k tomu, že jménem tím označováni byli Němci-cizinci, již sídleli kdys v Pomořansku, v krajích dolního Labe a Vezery. Sbory tohoto obyvatelstva ze severní Evropy hnuly se k jihu a dílem při hnutí tom zaujali již tu v Gallii, jak Aduatukové, neb v Germanii co Sigambri, Tenkteri, Tubanti, Usipii a jiní pevná sídla, dokud z nich ovšem opět vypuzeni nebyli neb došli, přibravše po cestě i sbory obyvatelstva,

jehož územím táhli*), až do Gallie, kde se roku 103 př. Kristem objevují.

Po porážce u Aquae Sextiae ti. kteří na živu zůstali a v zajetí nepřišli, vrátili se zpět do Germanie. K Teutonským sborům čítám také Markomany, Harudy a ty Němce. které nalézáme později za Caesara při středním toku Rýna, poněvač v téže as době do krajin u středního Rýna došli.

Jinak jest s Kimbry.

Zde se mínění rozcházela. Jedni, kteří Teutony s Kimbry zaměňovali či spojovali měli za to, že i Kimbrové přišli z krajin, kde Teutoni kdys sídleli a od těchto přichází pojmenování poloostrova jutského poloostrovem kimbrickým a ti jmenovali také obyvatelstvo tohoto poloostrova či jeho části Kimbry. Však jméno Kimber jest pojmenování keltické a poněvač Keltové na poloostrov jutský nepřišli, tož nemohli oni poloostrov ten poloostrovem kimbrickým pojmenovati aniž obývatelstvu poloostrova toho jméno Kimbrů uštědřiti. Jméno toto uvedenému poloostrovu dala ona námořní výprava za cís. Augusta do těchto severních krajin podniknutá, která v domnění, že odsud Kimbrové-Teutoni k jihu, ku hranicím říše římské přišli, co vlasť Kimbrů, poloostrov ten kimbrickým a obyvatelstvo nejsevernější část jeho obývající Kimbry pojmenovala a tvrdila, že jí tito obývatelé na usmíření Augusta za vpád do římské říše učiněný, jakous nádobu pro Augusta odevzdali. Než kdyby i Kimbrové byli z této krajiny vyšli, tož jest samozřejmo, že žádný z těch co podnikli výpravu k jihu více do své vlasti se nevrátil a tudíž nemohl ani obyvatelstvu na severní části poloostrova jutského vypravovati jak a co činili a kde byli. Nádobu tu zaopatřila si výprava římská nějakým způsobem od tamnějšího obyvatelstva. Poněvač jméno Kimbrové nebylo jméno obyvatelstvu poloostrova jutského vlastní a také od sousedů severních je nemohlo obdržeti, tož zřejmo, že asi jménem tím kterýsi Římam kraj i obyvatelstvo ono označil. Že byli, kteří Kimbry s Teutony stotožňovali či spojovali, ukázal jsem na Caesarovi a kteří tudiž i sídla Kimbrů do těchto končin kladli. Toto posléz uvedené dosvědčuje pověst o zátopě moře severního u Strabona uvedená, která pověst již za Posidonia byla v oběhu.

Jiného mínění byl Posidonius. Týž měl za to, že Kimbrové sice prvotně sídleli v severní Germanii, ale že co lid loupeživý a kočující táhli až k maiotickému jezeru, které dle nich kimmerickým — t. j. kimbrickým — bosporem bylo jmenováno, ani u Řeků Kimbrové Kimmerii byli nazýváni. Porovnávajíce toto

*) Jasně nám to ukazuje jméno vůdce Teutů: Teutobod. Jméno Teutobod či Teutovod (srv. Voj-vod-a) označuje vůdce Teutů a jest to pojmenování slovanské.

s tím co Posidonius dálé o tažení Kimbrů vypravuje, nalézáme, že Posidonius měl za to, že Kimbrové, kteří prvotně sídleli v severní Germanii přitáhli až k maiotickému jezeru a odsud pak táhnouce k západu vrazili na Boje, došli pak ku Skordiskům a táhli alpskými zeměmi do Gallie.

Od tohoto částečně odchylná mínění nalézáme zaznamenaná u Plutarcha. Týž praví, že se sice obecně mělo za to, že tito Kimbrové náležejí k oněm germanským národům, co sídlí při severním moři a to, že soudili z jejich velikosti, dle jejich modrých očí a že Germani*) jmenují loupežníky Kimbry, avšak že byla i odchylná minění. Někteří tvrdili, že země Keltů rozprostírá se od nejzazšího moře a nejsevernějších krajů směrem k východu k maiotickému jezeru a hraničí na pontickou Skythii, **odtud** že tyto sbory, smíšenina to rozličných národů, vyšly (κἀκεῖθεν τὰ γένη μεμῖχθαι). Zde se tudiž vypravuje, že Kimbrové byla smíšenina všelikého lidu a vyšli od hranic pontické Skythie.

Nepraví se tu, jak někteří (Müllenhoff II., 170) tvrdí, od hranic Skythie, ale udává se podrobněji místo označením části Skythie a to jest od hranic pontické Skythie (ἅπτεσθαι τῆς Ποντικῆς Σκυθίας). Pontickou Skythií vyrozumívá se ona část Skythie, která hraničila na Černé moře, zvláště ono mořské pobřeží, jež se táhlo od ústí Dunaje až k poloostrovu Krimskému. Je-li ale pontická Skythie přímoří černomořské, pak jest také ovšem ne zcela určitě, ale přec přibližně naznačena krajina, odkud ony sbory, smíšenina mnohých národů, vyšly; jest to kraj, od východních Karpat na východ se prostírající. Ti, jichž názor tu Plutarch sděluje, měli za to, že země Keltů prostírá se od severního moře až k pontické Skythii; u nich byla tudíž Keltická země nejen Germanie, ale i východní Dacie, vyjímaje černomořské pobřeží a odtud, kde tato země sousedila s pontickou Skythii, kde se tudíž již i Skythové nalézali, vyšli Kimbrové, kteří se také, an mezi nimi byly sbory Skythů, nazývají Keltoskythy. Byla to krajina, kde dle jiných spisovatelů seděli Bastarni, kteří také dle Tacita (Germ. 46) byli se Sarmaty pomíšeni.

Vedle těchto udává nám Plutarch ještě jiné mínění. Dle tohoto měli někteří za to, že všichni Kimmerii neodešli s Lygdamem do Asie, ale někteří z nich a to největší jich část, že uchýlila se do vzdálených končin k moři, kde jsou husté tmavé lesy, jež se až k hercynským prostírají a jež slunce málo osvěcuje. V jejich krajích jest pól velice vyvýšen a téměř přímo nad hlavami obyvatelstva; také dni co se jich krátkosti i délky týká, jsou rovné nocím a dělí rok ve dvě části, což vše dalo Homerovi příhodnou

*) Zde jsou Germani zaměněni s Kelty.

látku o pověstech o podsvětí. Odtud přitáhli tito barbaři, kteří prvotně byli Kimmerií, pak ale právem Kimbry jmenováni, na Italii. Popis této krajiny souhlasí s tím, co vypravuje Homer (Odyssea 11 kn., 11. v. a násl.) o zemi Kimmeriů a pochází tudíž od osoby, která Homerova líčení za pravé zeměpisné zprávy brala a na nich dále stavěla. Čtemeť na uvedeném místě u Homéra:

»Den po celý běhuté lodi zůstaly napjaty plachty.
Do sláně slunce zapadlo a všecky se stmívaly dráhy,
loď kdy do okeana hlubokého se dostala končin.
Tam jest Kimmeriův nejzazších země a město,
zahalených vždy mlhou a mrakem; na ně po věky nikdy
s klenby nebes žárné neshlíží slunce paprsky,
ni kdykoliv se vrací nazpět k zemi s klenby nebeské,
leč noc přes smrtné ubohé je rozestřena zhoubná.«

(Odyss. kn. 11., 11.—19. v., přel. A. Škoda.)

Líčení země Kimmeriů jest tu dosti správné a my seznáváme, že za dob Homerových dosahovala zeměpisná známost Řeků nejen ku pobřežím Černého moře, ale i že známa byla vnitřní Sarmacie a že nejen při pobřeží tom, ale i uvnitř země byli tehdy Kimmeriové. Jest tudíž i líčení země Kimmeriů u Plutarcha zaznamenané a z Homera přejaté dosti správné.

Praví-li se tu u Plutarcha, že tmavé lesy Kimmeriů dosahovaly až k lesům hercynským, tož majíce na paměti to, co již výše o lese hercynském pověděno, který se dle Caesara prostíral až do území Daků, seznáváme, že ony tmavé lesy Kimmeriů mohou býti jen území Karpatská.

Obyčejně se má za to, že tato sdělení u Plutarcha uvedená, přejata byla tímto ze spisu Posidoniova: však neprávem: Mínění Posidonia nalézáme zřejmě uvedeno u Strabona a toto mínění Posidonia není v souhlasu se žádným tvrzením u Plutarcha zaznamenaným.

Plutarch uvádí trojí náhled o tom, kdo byli Kimbrové a odkud přišli a sice:

a) dle prvního byli to Germani, sedící u severního moře, kteří od Germanů jmenováni byli Kimbry pro loupeživost;
b) dle druhého byli to Keltoskythové, smíšenina Keltů a Skytů, sedících při hranicích pontické Skythie;
c) dle třetího byla to část oněch Kimmeriů, která se hluboko do tmavých lesů odstěhovala a která právem Kimbry t. j. loupežníky byla jmenována.

Naproti tomu praví Posidonius, že Kimbrové byli Germani, kteří od severního moře přitáhli až k moři černému a odsud táhli k východu a že Řekové slovo Kimmer zaměnili za Kimber. Ne-

souhlasí tudíž to co Posidonius o Kimbrech vypravuje s tím, co zapsáno u Plutarcha, nýbrž jest mínění Posidoniovo zcela odchylné od oněch u Plutarcha zaznamenaných a proto nemůže to co Plutarch v té věci uvádí, přejato býti ze spisu Posidonia nehledě ani k tomu, že Posidonius jiný náhled o zemi a obývatelstvu jeho pronesl (Strabo kn. II.), než zde uvedeno.

Byla tu tudíž rozličná mínění o tom, odkud Kimbrové přišli, avšak všecka, vyjímaje ta, která Teutony s Kimbry spojovala a rozdílu mezi nimi nečinila, v tom se shodovala, že přišli od východu z krajin východních Karpat, ze země poblíž černého moře ležící.*)

Poněvadž příchod Kimbrů do krajin zadunajských ku Bojům a Skordiskům byl ze zemí východních, kde dříve kdys bydlívali Kimmeriové, tu není se čemu diviti, že byli spisovatelé, kteří totožnost jména Kimmeriů a Kimbrů hlásali. Že jen totožnost **sídel** Kimbrů a Kimmeriů k tomuto zaměňování svedla, to jasně nám praví Plutarch v slovech: »**odtud** tedy přišli ti barbaři na Italii, kteří se zprvu Kimmry, tehdy však **vedle své povahy** Kimbry (Κίμβρων, οὐκ ἀπὸ τρόπου προσαγορευομένων) nazývali«. Z toho patrno, že nebyli tu Kimbrové s Kimmerii zaměňováni proto, že měli podobná jména ale proto, že z těch krajin, kde dříve sídleli Kimmerii, vyšli k západu Kimbrové.

Kimbrové byli, jak dříve o Bastarnech uvedeno, lid za kořistí jdoucí (λῃστρικοί); byli to tlupy výbojné a není tudíž jméno Kimbri jménem kmenovým ale jménem sborů, kteří na plen vychází, ať již přísluší ku kterýmkoliv kmenům. Že tyto bojovné sbory nenáleželi k jednomu kmenu, to zřejmě praví starší spisovatelé nazývajíce je pomíšenina lidu a že měli přerozmanitá jména (Plutarch: Marius II). Jak takovéto kořistící sbory působí na své okolí, to seznáváme z toho, že jakmile sbory ty přitáhli do alpských zemí, že hned část obývatelstva dala se s nimi na další výpravy. Posidonius vypravuje nám, že Kimbrové, když vrazili na Boje, od těchto byli k Dunaji odraženi, však to as týkalo se jen některého plenícího sboru, nebo hlavní proud táhl, jak již Bastarnům bylo ukázáno, ku Skordiskům. Když však od Skordisků dali se Kimbrové, sbory Skordisků as sesíleni k Noreji, tu zavadili i o kraje Bojů a tehdy přidaly se k nim i sbory Bojů nebo později jest náčelníkem Kimbrů Bojorix, t. j. jak jméno svědčí, vládce Bojů.

Nyní třeba vrátit se opět do dob Herodotových.

Herodot narodil se kol r. 490 př. Kr. a zemřel kol r. 420 př. Kr. Zprávy o Skytii měl pokud šlo o část západního pobřeží

*) Z tohoto patrno, že není správné tvrzení Brandlovo (Č. M. M. 1873)' že by jen záměna jmen Kimmeriů s Kimbry sváděla k tomu tvrzení, že Kimbrové přišli od černého moře.

černého moře z vlastního názoru, pokud pak jednají o ostatních částích Skytie dílem ze spisů jak Aristea, neb ze zpráv medských a perských neb obchodníků řeckých. Popis sídel jednotlivých kmenů v Skytii, jak jej u Herodota nalézáme, pochází hlavně z dob před r. 500 př. Kr., kdy Darius podnikl své válečné tažení proti Skytům, jež Herodot popisuje. Vedle popisu toho stálo veškeré obývatelstvo od dolního Dunaje k Donu a od černého moře k severu as v čáře Voroneš—Varšava pod vládou královských Skytů. Vlády nad touto krajinou dosáhli tito Skytové, když byli Kimmerie přemohli. Z tohoto patrno, že tato vláda Skytů nad obývatelstvem uvedených krajin nebyla chvilková, ale trvala jen do doby Dareia čítaje několik set let. V době Dareiově a i Herodotově jeví se tato vláda dobře sorganisovanou.

O poměrech v této říši Skytů lze uvésti to, co praví později Strabo »že oni Nomadi jsou bojovní ale ne loupežníci a válku vedou jen za příčinou poplatku. Zemi svou ponechávají ku vzdělání tomu, komu to milo, ale vymíní si za to roční, mírný poplatek. Není-li tento poplatek odveden, tu dobývají si jej mocí, válkou. Oni sami ale poplatku neplatí, spoléhajíce se na svou moc . . ., rolníci mezi nimi jsou mírnější a občansky vzdělanější (πολιτικώτεροι)« (Strabo VII). A tak jak bylo u Strabona bylo i dříve.

Pověděno již, že někdy před VII. stoletím př. Kr. hrnuly se zástupy německého lidu od Visly k západu a došly do krajin belgických. Nyní jest třeba zvědět, kde as Němci tito sídleli, než Vislu na tomto svém pochodu od východu k západu překročili. Již z toho, že v oněch dobách byl lid německý stále na pochodu, že byl tehdy lidem kočujícím, nemůžeme k nim čítati ty, kteří jsou u Herodota co zemědělci uvedeni. My můžeme k lidu německému čítati z kmenů Herodotem jmenovaných jen Skyty kočující, a některé z obyvatelů mimo Skythii bydlivších.

Ti kmenové, jež Herodot při hranicích Skythie jmenuje, měli stejné, skytské obyčeje a nelišili se mnoho, neboť jen o Androfázách, praví Herodot, že mají jinou řeč než sousedé jejich, Také vypravuje Herodot, že ještě ku konci první polovice VI. století Neurové, když kraje jejich neposkytovali výživy, odebrali se k Budinům*) t. j. přešli na jiné území.

Než na jménech, jak Řekové dotýčné obývatelstvo pojmenovali, nám nezáleží; pro nás jest tu jen to důležito, že Němci sídleli severně čáry Voroneš—Varšava. Odsud tedy hnuli se němečtí kmenové k západu a tu jest vysvětleno, proč pochod Němců ku západu dal se poblíž břehu baltického moře; k jihu nemohli

*) Místo Budini sluší číst Budiji t. j. rolníci. Odešli tudíž Neurové do krajin rolníků. Tito Budiji-rolníci nejsou titíž co Budiji u Volhy, ale někteří sousedé Neurů, kteří se orbou zabývali a v Germanii sídleli.

se tehdy obrátiti, poněvač kraje jižní byli pod svrchovaností Skytů královských, kteří zajistě svou nadvládu hájili a Němce ani k černému moři ani do krajin Skytů oráčů nepustili, aniž těmi krajinami projíti dovolili. Že mezi Skyty a oněmi severně Skytie sídlícími kmeny nebylo valného přátelství a z druhé strany, že tito severní národové společně proti Skytům vystupovali, zřejmo z jednání jejich při vpádu Dariově, kde rovněž seznáváme, že Skytové Skoloti byli jich silnějši a proto dle své vůle i boj do jejich zemí převésti mohli. Však k Němcům možno čítati i Skyty kočovníky t. j. ony kočovníky, kteří Skytům byli podáni a při řece Dněpru, sousedíce na západ se Skyty oráči a na východ se Skyty královskými, seděli.

Tito Skytové kočovníci byli příbuzní kočovníkům severně Skytie obývajícím a byli jedna část jich, která k jihu se hnula a to dříve než Skoloti zmocnili se panství v těch končinách a na území Skyty opanovaném seděti zůstala. Herodot udává jejich sídla na východní straně u Dněpru, tedy as v nynější nogaiské stepi. Že tito kočující Skytové byli Němci, to zřejmě plyne z toho co Plutarch vypravuje o místu, odkud Kimbrové vyšli totiž, že vyšli od maeotického jezera hraničícího na pontickou Skytii (τὴν Κελτικὴν . . . ἅπτεσθαι τῆς Ποντικῆς Σκυθίας λέγουσι· κἀκεῖθεν τὰ γένη μεμῖχθαι).

Tito Skytové kočovníci již tehdy, co sídleli v této krajině, pomíšili se s okolními sousedy, se Skyty oráči, s Taury a Tráky-Gety a proto o nich Plutarch praví, že byli smíšenina národů. Z této krajiny dali se tito kočovníci v dávných dobách na pochod k západu, jak potvrzuje Strabo (VII.) kde praví, že z Malé Skytie velká část obyvatelstva vyšla, aby zaujala krajiny při řekách Tyru (Dněstru) a Istru (Dunaji), pro kteroužtou příčinu později i tyto krajiny Malou Skytií zvány byly. Proto také Trákové kraje ty, které také z největší části byly špatné a močálovité, opustily.

O tomto hnutí píše doslovně Plutarch dle starších zpráv, že nestalo se pojednou aniž nepřetržitě, nýbrž že postupovali každoročně z jara o kus ku západu. (τούτους ἐξαναστάντας οὐκ ἐξ μιᾶς ὁρμῆς, οὐδὲ συνεχῶς, ἀλλὰ ἔτους ὥρᾳ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τοὔμπροσθεν ἀεὶ χωροῦντας πολέμῳ χρόνοις πολλοῖς ἐπελθεῖν τὴν ἤπειρον.)

Pro tento pochod svůj, své kočování byly tlupy tyto sestávající z rozličných národů, jimž v čele stáli Němci, nazýváni Bastarny t. j. kočující, v krytých vozech bydlící. Bastarni nebyli jedné národnosti, nýbrž byla to smíšenina z mnohých národů sestávající, což bylo tak obecně známo, že téměř všickni staři spisovatelé, již se o Bastarnech zmiňují, k této národní nejednotnosti poukazují.

Toto pomíšení třeba si představiti tak, že jménem Bastarnů označeny byly sbory rozličných kmenů, které se společně neb brzy za sebou jednou cestou, to jest cestou k západu od řeky Borysthena daly. Než vůdcemi jim byli aspoň v prvních dobách, jak jména náčelníků svědčí, Němci. Tacitus ovšem oznamuje také, že se Bastarni následkem ženění pomísili se Sarmaty a proto že mají s těmito podobný způsob života; však ze Strabona soudím, že pomíšením sluší rozuměti, že jednotlivé sbory jednoho kmene usadili se mezi národem jiným a takové že bylo pomíšení Skytů a Sarmatů s Bastarny a Thraky, a Thraků s Boji, Skordisky a Taurisky.

Tito Bastarnové hnuli se i po břehu mořském k jihu i po pevnině k západu. Ti, již byli při břehu mořském, připomínají se pod jménem Peukinů. Strabo praví, že veliký ostrov při ústí řeky Dunaje se nalézající sluje Peuké, že ostrov ten obývají Bostarni, již se nazývají Peukini; však vedle jiných sídleli Peukyni i severně ústí Dunaje a i severně nad Dacií v horách karpatských, kde byly také hory Peuké zvané.

Z toho soudí mnozí, že Peukyni nemají své jméno dle ostrova Peuké, ale naopak.

Co znamená slovo Peuke.

Πεύκη = jedle, borovice a pak i borový háj, bor; jest to tudíž označení topické a může jméno to na rozličných místech přicházeti.

Obyvatelé πεύκη slújou pak Peukyni a Borů Borovani a také Borani. A tu jest právě to zajímavé, že se právě v těchto krajinách již v staré době Borani jmenují.

Tak se vypravuje, že r. 527 podnikli Borani z pobřeží černého moře po lodích válečné tažení do Malé Asie, při čemž dobyli Pityus a Trebizond a vrátili se s bohatou kořistí zpět. O několik let později vypravuje se, že z těchže krajin od ústí Dněstru vypravilo se loďstvo Peukinů a Gothů.

Dbáme-li významu slova Peuké, dojdeme k tomu, že Borani a Peukyni jest jeden a týž lid, jednou v jejich vlastním jazyku, po druhé po řecku jmenovaný. Tyto Borany vedle Gothů připomíná Zosimus vícekráte.*) (II. 27. 31.)

Herodot nám vypravuje, že vedle Borysthenu byla nejprve Hylaie a nad touto při řece Borysthenu Skytové oráči, zvaní Borystheneiti. Ὑλαίη není ale nic jiného jak les, bor. Nazývána byla tudíž tato lesnatá krajina při ústí řeky borem, po řecku ὑλαίη, a řeka při boru tom do moře se vlévající Bory-sthenes.

---

*) Zaměnění Boranů s Bulany a Sulany, jak se stalo u Zeusse (str. 695.), není důvodné ani správné.

Borysthenes jest vox hybrida ze slov »bory« (boru) a sthenés, z nichž poslední jest slovo řecké (σθένος = moc, síla, velikost, sláva), jež i jinde se nalézá ve spojení jak Demosthenes, Eurysthenes, Eratosthenes, Kleisthenes atd. Význam slova Borysthenes jest tudiž velký, slavný, mocný bor a tu jest zajímavé, že město na Borysthenu ležící dříve Meliopol zvané, nazývá se Borislav, což jest doslovný překlad jména Borysthenes. Borystheneity jsou tudiž zvaní obyvatelé sídlící při velkém boru a dle nich neb dle téhož boru i řeka při boru tom ležící pak jmenována Borysthenes. Nalézáme tu tudiž již v dobách Herodotových slovo »bor«, jímž označena jest lesina. Poněvač část Karpat zvána byla borem — πεύκη — proto bylo i obyvatelstvo při horách těch sedící Borany-Peukyny jmenováno. Není sice vyloučeno, že Borané seděvší kdys při břehu černomořském, přestěhovali se co Bastarni i do Karpat, však jest možno, že obyvatelstvo tu seděvší dle borů bylo Borany nazýváno.

Jiná část těchto sborů hnula se do Sedmihradska a k dolnímu Dunaji. O těchto Bastarnech, jež Filip povolal do Dardanie a kteří pak později se vrátili a na to co Kimbrové u Skordisků se objevují, již jsem se výše zmínil.

Vedle těchto připomínají se ještě Sidoni, kteří dostali se nejdále na západ v Karpatech a sídleli v Germanii a konečně ještě Atmoni v Podolií, jež Strabo jmenuje také Bastarny, udávaje sídla jejich mezi Germany a Tyrigety. Slovo Atamon jest správně Ataman a sluší tu se jmenem tím srovnat ἄττα = hlava rodiny, otec, baťa, Bato (jak u Dáků jsou zváni králové), něm. Hauptmann. Atamani jsou tu tudiž v témž významu jak královští Skytové a Sarmati neb Karalloi, neb jak později uvidíme Gazdové.

4. Přestáním panství Skytů v západní Skytii hnuly se tlupy lidu ve Skytii bydlivšího k jihu a odsud se zástupy kmenů, jež zde žili, dále k jihu a k západu. Toto posunutí sídel můžeme nazvati hnutím Bastarnů, jichž jeden z předních vůdců byl Gotha.

Tímto hnutím ukázán byl národům severně západní Skytie toho času seděvším nový směr, jimž by se mohli na pochod dáti, čehož tito také, jak přestáním panství Skytů cesta byla uvolněna, použili. Bylť tehdy v krajích mezi horním Dněprem a dolní Vislou poslední zbytky Němců, které nesli jméno Gothů.

První, který nám Gothy jmenuje, jest, jak již pověděno, Pytheas, jenž sděluje, že Guttoni, národ germanský bydlí na úvaru mořském, jménem Mentonomon (Metuonidis, Meconomon), jenž se prostírá v délce 6000 stadií a kde sbírají jantar dále jej Teutonům prodávajíce. Jde tu o krajinu od ústí Odry až k zálivu rigaskému, která kolem 6000 stadií t. j. as 150 zem. mil čítá.

V těchto krajích nad Lugií sídleli také Tacitovy Gothoni a Pt. Gythoni, jakož i Plin. Guttoni a zde byla také řeka Guttalus (snad Něman). Jméno Got — Goth jest označení topické, souhlasné s nynějším něm. Koth a značí krajinu močálovitou, bařinatou a takovou byla také země při dolní Visle a dále k severovýchodu se prostírající. Také krajina jižního Švédska — Gotland zvaná, jest zemí plnou jezer a močálů a Gota-elf sluje řeka územím tím tekoucí. I ostrov Gotland je silně bažinatý a byl tak dříve ještě více a jest průměrně jen 20 *m* nad hladinou mořskou.

Nalézáme tu trojí pojmenování jednoho a téhož území a sice jedno řecké: Ailvaiones, Hilleviones, Helvecones*); druhé slovansko-kelticko-řecké: Veneti, Venedi, Vindili**) a třetí německé Gothi.***)

První, jenž všecka tato jména přináší, byl Plinius. Tento zcela správně stotožňuje Guttony a Vindily, pravě o prvních, že jsou část Vindilů a udává sídla Hillevionů v jižním Švédsku. Tacitus a Pt. umísťuje Helveony na levém břehu Visly. Avšak co Tacitus nad Helveony as na pravý břeh Visly klade Gottony a za ně k východu Venety, vypravuje nám Pt. o největších kmenech Venedů, u nichž při Visle sídlí menší kmen Gythonů. Název lidu Helveoni, Ailveoni, Hillevioni, seděvšího v močálovité krajině, pochází od řeckého spisovatele a tu jest zřejmo, že byly zde prameny dva, z nichž z jednoho čerpal Plinius, kde Hillevioni byly na ostrovu Skandii a z druhého Tacitus a Ptol., kde Helveoni, Ailveoni byli v poříčí Visly. Co tito posléze uvedení spisovatelé nepostřehli, že Helveoni, Gothoni, Venedi, jest pojmenování obyvatelstva v močálech sídlícího a snaží se troje rozličná území pro lid ten nalézti, správně praví Plinius, že Guttoni jsou část Vindilů t. j., že oni Němci, již se usadili v bažinatých krajích Venetů, jmenují se Guttoni.

Nepřišli tudíž Gothi do krajin při Visle ležících ze Švédska, ba možno snad i říci, že ti Gothi, jež znal Pytheas, byl jiný lid německý, než onen v době po nar. Kr. v krajích těch seděvší (neboť kmeny německé stále a pomalu posouvaly se k západu).

Lid německý, jenž v těch krajích sídlel, zván byl Gothy a jméno to zůstalo pak oněm Němcům, kteří posléze a najednou z těchto krajin k jihu se hnuli.

Kdy se hnutí toto stalo, nelze určitě říci, ale přihlížející k tomu co Posidonius u Plutarcha praví, že kmenové němečtí a spojenci jejich táhli jednotlivě a vždy jen v létě, tož můžeme říci, že hnutí to počalo nejposléze v době kol nar. Kr., snad brzy

*) Viz čl. Ailvaiones.

**) Viz čl. Venedi.

***) Obyvatelé takovéhoto území jsou jinde jmenováni Viruni, Varni, Kalugoni, Brukteri a t. d.

po hnutí Bastarnů, nebo v druhém století po Kr. nalézáme již Gothy v Makedonii (nepřihlížíme-li ku jménu Gothy, vůdce Bastarnů). Vypravuje se nám, že Goth Mika se ženou svou Abalou usadil se v Thracii, kde se jim r. 173 po Kr. narodil syn, jenž co voják vstoupil do služeb císařských a stal se pak pod jménem Maximin císařem (235—238).*)

Větší sbor Gothů připomíná se k r. 214 po Kr., s kterým při řece Dunaji bojoval Karakalla. Od té doby nalézáme sbory Gothů spolu s obyvately ze Sarmacie při hranicích římské říše. Tyto sbory někdy dostávaly podpory od Římanů, snad aby hranice říše šetřily neb je hájily; jindy zase, když těchto podpor nebylo, činily vpády do území římského. Při tom mluví se brzy o Gothech, brzy o Skytech neb jiných národech, což vše poukazuje k tomu, že jak bylo při Bastarnech, tak i zde s Gothy spolčily se i jiní kmenové poblíž Gothů sídlivší neb ti, v jichž území té doby Gothové se usadili, kteří pak s Gothy na společné výpravy se daly.

Zajímavými jeví se tu zejména výpravy zámořské, jež v oněch dobách po Černém moři z Krimu a okolí byly podniknuty.

R. 254 podniknuta výprava po loďkách ke Kavkazu. Počet těch, již výpravu tu podnikli, byl zajisté malý, an byl posádkou jednoho místa (Pithya) poražen a mimo to zabrání loděk dostačilo k jeho převežení nazpět.

R. 257 podniknuta po lodích nová výprava do Malé Asie, při níž dobyto bohaté město Trapezus, takže hojně kořistí obtíženi mohli se Gothi vrátit do své země.

R. 258 jiné zas oddíly Gothů povzbuzeni tím, jak se výprava r. 257 zdařila, táhli od ústí Dunaje po pobřeží k jihu až nedaleko ku Cařihradu a dali se odtud přeplaviti do Malé Asie. Zde dobyvše a zničivše několik krajin, rovněž s bohatou kořiští domů se vrátili.

R. 261 nebyli Gothi, kteří opět přeplouli do Malé Asie, tak šťastni jako dříve, nebo byli Římany poraženi a přinuceni bez úspěchu se domů vrátiti.

R. 264 podnikli výpravu do Kapadocie a Bythynii vrátili se zpět.

R. 266 přijeli Skytové po lodích do Herakleie a když se s kořistí vraceli, byli na moři poraženi.

Také r. 267 byla podniknuta námořní výprava, při níž Skytové byli poraženi.

Když čteme tyto zprávy, v nichž mluví se brzy o Gothech, brzy o Skytech, Boranech, Peukynech, zdali nenapadají nám mi-

*) Miku označují co Gotha, ale jméno jeho jest původu slovanského.

movolně námořní válečné výpravy, jaké podnikali o několik set let později černomořští Kozáci.

Tak čteme, že r. 1594 podnikli Kozáci záporožští na 50 čajkách výpravu do tureckých zemí a že s nimi téhož roku císař Rudolf II. o společné výpravě na Turky vyjednával.

R. 1605 spálili Kozáci Varnu a rozbili turecké loďstvo, r. 1607 zpustošili Očakov, r. 1612 dobyli Kafy, r. 1613 přepluli černé moře, dobyli Sinopu, kterou spálili, r. 1616 přepluli opět do Malé Asie, dobyli Trapezunt a porazili loďstvo turecké atd. A napadne tu někomu, aby mluvě o těchto nájezdech na čajkách podniknutých (a na takovýchto loďkách byly podnikány i ony výpravy Boranů a Gothů), mluvil tu o stěhování se národů a přikládal jim větší důležitosti.

A neměly-li jakés váhy ony výpravy kozácké, neměly také žádné větší důležitosti takové a podobné nájezdy za příčinou kořistění podniknuté tlupami gothskými a sarmatskými a proto o takovýchto výpravách více se zmiňovati nemíním a ukážu jen v hlavních rysech další postup u vývinu věci, jíž nazýváme obecně stěhováním se národů.

Chtít v této době mluvit o jakési dynastii, jež by byla u Gothů vládla, ba snažit se i jen posloupnost gothských králů či náčelníků ustanovit: jest podnikání marné, poněvač jednotlivé sbory Gothů stály zprvu zcela nesjednocené a brzy ten brzy onen z nich byl v popředí a také nebyly ty sbory jen z Gothů utvořené, nýbrž ve spojení, ve svazku, neb i sloučeny se sbory jiných kmenů a dle toho, který sbor kdy v popředí vystupoval, neb jak kdo válečným věhlasem proslul, byl i vůdce sboru jmenován. Tak za Gordiana (r. 243), který se dal jmenovat vítězem nad Gothy, byl vůdcem sborů nepřátelských Argunthis, jejž ale jmenují králem Skythů. Rovněž i Kniva, který prý panoval po Ostrogothovi, nemá gothského jména.

Teprv za Ermanaricha nabývá vše jasnějších, konkretnějších forem. Tento dojda k vládě kolem r. 340 spojí veliký počet kmenů v jedno. I když nemůžeme přiznati, že by všecky ty kmeny, jež Jordanis uvádí, byly vládě Ermanarichově podrobeny bývaly*) a že by říše jeho byla sáhala od moře baltického a snad od zálivu čuchonského až k ústí Donu, přec musíme přiznati, že sjednotil veliký počet rozličných kmenů a že se pod jeho vládou nalézali nejen Gothi, ale i obyvatelé Skythie.

---

*) Jordanis uvádí tu snůšku jmén, jak kde které sebral, jen aby jich co možná nejvíce vypočetl. Mně se zdá, že poslední dvě uvedená jména Bubegenas, Coldas příliš připomínají Strabonovy: Bubienon a Koldui. Při té příležitosti připomínám, že již němečtí učenci prokázali, že Jordanisova sdělení, jenž zhruba a na rychlo Kassiodora přečetl, jsou dílem nesprávná, dílem ten-

Však toto spojení trvalo jen na krátko. Ještě za živobytí Ermanaricha oddělily se některé kmeny, jak Visigothi a Roxolani, a Ermanarich vida vratkost toho co zřídil a snad i pro nesváry, jež se mu množily, sám životu svému konec učinil (373). Po jeho smrti se říše, již byl založil, rozdrobila na části a v jedné takové části nastoupil vládu Vitemir, v jiné zase Hunimund. Tito dva tvořili jaksi representanty dvou rozličných směrů, jež se tu vyvinuly. V té době totiž přišli do Evropy Huni, jež vedl Balamir, kteří, když byli přemohli Alany, stali se sousedy kmenů, jež dříve byly pod vládou Ermanarichovou. Z těchto kmenů někteří spojili se s Huny a representantem strany těch byl Hunimund, který odtud své jméno nese; jiní kmenové zas vystoupili nepřátelsky proti Hunům a tyto zastupuje strana Vitimira. Vitimir bojuje proti Hunům padl v boji a zbytky těch, již se nechtěli podrobiti vládě Hunů, odtáhly se synem Vitimíra Viterichem k Dunaji.

Po tom obrátili se Huni proti druhým Gothům (Visigothům), jež vedl Athanarich. Tento nejprvé ohradil se za Dněstrem a když Huni řeku přebrodivše postavení jeho obešli, odtáhl za římský val u Prutu a odsud k Dunaji.

Zde jest důležito věděti, kde sídleli Ostrogoti a Visigoti, než se pustili do války s Balamirem a kde byla pak sídla jejich, když po této válce přitáhli k Dunaji.

Visigoti v těch dobách rozděleni byli na několik oddělení, z nich zejména se uvádí Goti v Moesii a pak Goti pod Fritigerem při ustí Dunajském a za nimi k severu Goti pod Athanarichem a sice tito nejprvé až při středním toku Dněstru a pak jižněji hned za Goty Fritigerovými téměř u Dunaje.

Severozápadně sídleli od Visigotů Ostrogoti, jak seznáváme z bojů, které měli s Gepidy a ze spojenců jejich Azdingů (Vandalů) a Karpů sídlivších v Karpatech a Taifalů bydlivších na západu nynějšího Sedmihradska. Tito poraženi Balamirem přitáhli taktéž k Dunaji a s nimi i Taifalové, tak že nalézáme je tu v následujícím pořadí: při ústí Dunaje Visigoti, vedle nich na západu Ostrogoti a ještě západněji Taifalové.

Za těchto okolností musí nám přec napadnouti: jak mohli se jmenovati Visigoti Vestgoty t. j. západními Goty a Ostrogoti Ostgoty t. j. východními Goty, když Visigoti stále byli na straně východní Ostrogotů a Ostrogoti stále na západní Visigotů?

Nehledě tudíž k tomu, že v staré době nenalézáme příkladu, že by byli národové jmenováni dle poměru míst v jakém se

dencně zbarvena a že třeba při upotřebení jich největší kritičnosti. Proto znovna pravím. že i při každé zprávě Jordanesově musíme se ohlížeti, zdali neodporuje zpráva ta přirozenému, možnému vývinu neb je-li v souhlasu se sdělením jiným.

tyto k sobě nalézaly, což samo o sobě opravňovalo by nás k tomu, brát v pochybnost, zdali Visi znamevá Vest a Ostro Ost, vidíme tu, že Visi nemůže znamenati Vest a Ostro Ost proto, že takového poměru mezi sídlem Visigotů a Ostrogotů nebylo, nýbrž že právě poměr ten byl zcela opáčný. Proto také nemohl dosud nikdo říci, v které době by bylo mohlo pojmenování uvedené mající takový význam povstat.*)

Z toho ale musíme souditi dále, že Ostro a Visi znamená něco zcela jiného než Ost a Vest. Také Visigoti nepřichází prvotně pod tímto jménem, nýbrž jsou jmenováni jen Vesus, Visi a teprv Kassiador jmenuje je Visigoty, čímž má býti řečeno Goti Vesové neb Visové. Jméno Ostrogoti přichází nám pak nejprvé ve jménu krále jejich Ostrogoty, což předpokládá jméno kmenové Ostrogotů.

Když však lid jmenuje svého vůdce Ostrogotou neb i vůdce sám se tak nazývá, pak nemůže nikdy jméno to znamenat poměr bydliště lidu jednoho ku bydlišti lidu jiného, nýbrž jest to jméno lidu tomu bez ohledu na okolní kmeny vlastní. Neznamenáli ale Visigoti a Ostrogoti východní a západní Gotové, jaký pak jest význam těch jmén!

Jak již pověděno, jmenují se Visigoti prvotně u Appol. Sik. Vesus, pak i Visi. Toto nasvědčuje tomu, že lid dotýčný jmenoval se prvotně Vesové neb Visové.

První připomíná nám čudský kmen Visů, sídlivší kdys při horním toku Volgy. Však odsud sotvy toto jméno pochází; spíše sluší je spojovati se slovem »ves« odtud »vesnice«, stsl. »visi«, got. »vaisios«**). Visigoti jsou tudíž Gothové vesničané. Tito Gothové jsou také jmenováni Thervingové a tento název ukazuje nám právě to co hořejší pojmenování, neboť Thervingové jsou totéž co Dřevané (Dreven = vesnice) t. j. opětně obyvatelé vesnic. Jest tudíž význam jména Visi a Thervingi tentýž.***) Opanovali asi tito Goti roviny hojně vesnicemi posázené v krajině mezi Prutem a Dněprem, kde dle Herodota sídleli Skytové oráči a byli pak co vládci vesnic zváni Visigoti neb Thervingi.

Vedle těchto jmenují nám Ostrogoty, kteří sídleli západně od Visigotů v krajích pokarpatských.

Slovo Ostrogoti jest opět složeno z Ostr a Goti. První z nich Ostr znamená místo vyvýšené, horu (srv. ostrov, ostrog) ale i mí-

---

*) Jornandis odvolává se tu k Ablabiovi, který praví: qui orientalem plagam tenebant . . . . dicti sunt Ostrogothae, residui vero Vesegothae in parte occidua, což není ale správné.

**) Srv. sanskt. viš, váišja = ves, vesský.

***) Královský rod těchto Gotů byli Balti a dosud v té krajině, kde byli Goti Athanarichovi, jest město Balta. Lid. báltas, bálta znamená bílý, bledý, ale balta sluší srov. také s valta, t. j. vládce vůbec. Baldar sluje u Němců bůh, t. j. vládce = baldera, baldor, vladař.

sto ohražené (ostrog viz Mikl. App. II. 211). Ostrogoti byli tudíž Goti v hornaté krajině, načež poukazují také sídla jejich při Karpatech. Tito Goti jmenují se také Greutungové, což znamená obývatelstvo v krajinách vymýtěných (Gereute) skalnatých a i hornatých (srv. slov. grič = hora). Jest tudíž i význam slova Greutungi i Ostrogoti tentýž.

Již tato pojmenování ukazují nám k tomu, že obývatelstvo, jež jmenováno jest Goty, nebyli jen samí Němci. ale že to byla smíšenina rozličných národností, jimž Goti co původci tažení také zprvu co část vedoucí rozličného toho lidu dala své jméno. Totéž seznáváme i ze jmén osobních, jež co Goti jsou uvedeni jak Mika, Markomir, Kniva, Ostro-gota, Gaina*) atd., která ale gotská t. j. německá nejsou. Zvláště zajímavý jest tu rodokmen Theodoricha Vel. Ten uvádí se následovně:

Vitemir (Vinithar**)
|
Vandalar
Theodemir, Valemir, Videmir
|
Theodorich Velk.
|
Amalasvinta

Ze jmén těchto ani jediné není německé, naopak děd Theodoricha Vandalar znamená osobu z kmene Vandalů.

To vše ukazuje nám k tomu, že gotská tažení mají jméno dle Gotů, kteří k tažením těm popud dali, v popředí jich byli, avšak již během doby ve vládě nad jednotlivými sbory s vladaři jiných kmenů se střídali.

Když se sbory Gotské usadily u Dunaje, tu jednotlivá menší oddělení vstupovala, jak již dříve bylo, ve vojska římsko-byzantská. Z velkých oddělení nejdříve vedle smlouvy puštěno bylo za Dunaj t. j. na pravý břeh dunajský oddělení Fritigerovo, pak přešla i oddělení Ostrogatů, Taifalů, Hunů a Alanů, mezi nimiž pak později došlo k bojům, kde Visigoti bojují opět na východu od Ostrogotů. Když sbory tyto nouze nutí, tu jak o sboru Fritigerově se vypráví, hledají jen místo pro své usídlení, však brzy změní se poměr a v dalším pokračování vidíme, že jest tu stále bojování, při němž jde nejvíce o kořistění, zmocnění se vlády neb aspoň o to, mít velkého podílu na vládě. Přihlédněme na př. k celému jednání vůdce Visigotů Alaricha.

*) Dosud přichází v Čechách osobní jméno Hajna.

**) Když jiný Vinithar Jord. jest u Ammiana psán Vitemir, jest tatáž záměna i zde dovolena.

Alarich vystupuje poprvé na dějiště r. 394 co vůdce sboru, jenž jde ku pomoci Theodosiovi. Když byl při tažení tom podrobně seznal poměry, v jakých se východní říše římská nalézala, hnilobu a úpadek správy její, tu vzešla v něm myšlénka na výboj a kořistění a proto vrátiv se hned r. následujícího (395), pobídnul Visigoty k činu. Tito bez zdráhání ihned se k výbojnému tažení připravili a Alarich vedl je nejprvé na Cařihrad a obdržev tu výkupné táhl Macedonií a Tracií do Řecka, které celé veskrze se svými Goty poplenil, neb od jednotlivých míst výkupné přijal. Na to obrátil se zas k severu a uzavřel s východní říší římskou mír, vedle něhož mu části Illirie a Epiru byly postoupeny a Alarichovi titul vévody udělen. Než s tím Alarich ještě spokojen nebyl. Za nedlouho opět se sebral a táhl s bojovným lidem svým do Italie, kde podle zvyku svého hospodařil; než přinucen římským vojskem, v němž zejména vynikala alanská jízda a i Goti, vedení Sarem, musel z Italie ustoupiti. Když pak po několika létech pozoroval, že jest Italie v tísni, počal opět zbrojiti tak, že Řím, aby předešel horšímu, uzavřel s ním mír, v němž mu postoupil Noricum místo Illirie, a zaplatil mu 4000 liber zlata. Než netrvalo dlouho a Alarich žádal zas od Říma nový poplatek a Pannonii. Když vláda římská k tomu nesvolila, vtrhl do Italie a obléhal r. 409 až i samotný Řím, který se ale vykoupil, zaplativ Alarichovi 5000 liber zlata, 30.000 liber stříbra, a vydav mu 3000 purpurových dek a 3000 liber pepře. Když Alarich od obléhání Říma upustil a k severu táhl, tu na 40.000 osob ponejvíce otroků Řím opustilo a k Alarichovým vojům se připojilo.

Na to vyjednával Alarich se dvorem římským ve příčině smíru, vedle něhož měl dostávati Alarich vedle jiného roční určitý poplatek. Toto vyjednávání nevedlo ale k cíli a proto obrátil se Alarich po druhé k Římu, obléhal jej a po nějakém čase také snad pomocí některé části římského obyvatelstva jeho dobyl (r. 410). Na to byl Řím vojskem Alarichovým po 3 dni pustošen a v něm kořistěno. Z Říma táhlo vojsko Alarichovo se získanou kořistí k jihu a tu na cestě do Afriky u Kosenze Alarich zemřel.

Vybral jsem tu jeden z mnohých případů, z něhož jest zřejmo, že tu nešlo o zaujetí pevných sídel, nýbrž pouze o tažení válečná, výbojná a za příčinou kořistění podniknutá. Ve všech těch taženích vidíme, že muži barbarští dílem jednotlivé, po většině však v tlupách za vedení svých náčelníků buď se dali najímati do služeb cizích, zejména římských*) neb válčí sami na svůj

---

*) Kterýžto případ opakuje se až do nového věku a ba někde jako v Americe, Anglii, až na naše časy. Připomínám jen Švýcary, ve Francii, Valony atd. v 30leté válce, kde právě typický ráz žoldnéře náčelníka nalézáme v Arnoštovi z Mansfeldu.

vrub jen za příčinou válčení, takže válka jest jim jen pouhým řemeslem, válčí, aby kořistili, válkou se živili aneb i mají-li jednotliví náčelníci více moci a snah ctižádostivějších, by si i titulů*) neb konečně i vlády a panství získali.

Že jen, vyjímaje Němce, již sídleli při Visle a jež Gothy jmenujeme, jednotlivé sbory z kmenů tak jednali, toho podávají nám dějiny jasné důkazy. Vypravuje se nám tu, že za prvotními tlupami Herulů přibyly později sbory nové ze Skandinavie, což nasvědčuje trvalému spojení s mateřskou zemí, jakož i to, že poslaly si sbory Herulů v území dunajském se nalézající pro náčelníka herulského do Skandinavie.

Také vidíme tu, že jednotlivé tlupy Herulů vrací se Germanií do prvotní své vlasti Skandinavie zpět.

Že takovéhoto spojení mezi krajany na severu a vojenskými sbory, které se na válčení do cizích zemí vydaly, trvalo, jasně dosvědčuje nám i to, že soudruzi na severu sídlící o všech důležitějších příhodách, jež válečné ony sbory během doby potkaly, vědomosti dobré měli. Tak dochovala se nám v pověstech norských zpráva o záhubě Hermanricha, který se v pověstech těch Jormunrek nazývá a to zpráva, která konec života jeho dost správně líčí.

A tak bylo nejen při sborech, co táhli ze severu, ale i při oněch, jež přitáhli z východu. Alany na př. nalézáme nejen v zástupech Hunů, ale i Ostrogotů a v Moesii a také konečně i v prvotních sídlech jejich na Kavkazu, kde dosud zbytky jich co Ossetinci sídlí. Huni poražení přivolají Avary a tito Maďary do Evropy.

Přihlížíme li pak k resultátům, tu nalézáme tyto v nejrozmanitějších formách. Někdy sbory ty zajdou, aniž by po nich památky zůstalo, jinde zanechají zas jméno jak Burgundi, Bulhaři, jinde zas zachovají zcela i svou národnost jak Maďaři, Anglosasi; přijdeť tu vždy na to, do jaké krajiny, zda hustě či řídce obydlené, přišli, jaký byl jich počet, jak houževnatě lpěli na jazyku svém i dobyvatelé i domorodci a jiné více.

Studujíce podrobně a nepředpojatě dějiny oněch dob, zejména nezaujati dosavádním vypravováním o stěhování se národů, musíme dospěti k tomu, že takovéto stěhování národů, jak se o něm až do nejnovějších dob mluví, v oněch dobách nebylo. Tím neříkám, že by stěhování národů jednotlivých vůbec nebylo bývalo. Bylo — ale bylo v dřívějších dobách daleko větší, jak v době

*) Alarich žádal ve vyjednávání o smír také titulu »náčelníka zbrojné moci«.

tak zvaného stěhování národů a bylo v době »stěhování národů« již pranepatrné.*)

Lid kmene německého, který bydlel kdys od Visly k východu, hnul se před VII. st. př. Kr. k západu. Osadili tu Dánsko, Švédsko, Norvegy a ostrovy východního moře; zaujali některá území při dolním toku Rýna a jednotlivá území mezi Rýnem a Labem.

V době kol nar. Kr. nalézáme již jen na pravém břehu Visly zbytky německých kmenů. V době stěhování národů vystěhovaly se pak i tyto poslední zbytky německé z krajiny východně Visly a při Visle ležící, takže od těch dob jen nepatrné částky Němců tu zůstaly. Stěhováním národů jmenuje se tedy ono hnutí, kdy zbytky kmenů německých z krajin na východu řeky Visly ležících se vystěhovaly a kdy tlupy kmenů z krajin severních podnikaly nájezdy do říše římské. V té době pak mimo uvedené žádného většího pohybu mezi kmeny bydlivšími v kraji mezi Rýnem a Vislou již nebylo.

Zdá se počínáním marným jednotlivé zprávy, jež se nám o Gothech do IV. stol. po Kr. zachovaly, v jakýsi dějepisný celek chtít uvésti a je seřaditi nebo spojitosti i kdyby veškeré ty zprávy jednoho kmene se týkaly, mezi nimi nenalezneme. Této spojitosti není tu již proto, že jest nám tu jednati s jednotlivými sbory, které vyšly, by se daly buď do služeb římsko-byzantinských, neb aby kořistily. Přistoupí-li ale k tomu dále i to, že jména Gothů střídají a zaměňují se tu se jmény jinými, tu Skyty, tu Galaty, Borany, Bastarny a pod., jakož i dále, že mnohdy Gothové jsou jen vůdci dotyčného hnutí, pak musíme upustiti od toho chtít všeliké podrobné zprávy, které o Gothech mluví, v jeden souladný celek uvésti. My můžeme hnutí gotské jen jaksi povšechně pravděpodobně narýsovati.

Když moc Skytů byla seslabena, hnuly se kmenové němečtí, kteří dosud posunovaly se k západu, na jih a tu zajistě nejprvé cestou při řece Dněpru. Tento postup měl za následek hnutí Bastarnů o němž výše bylo vypravováno. Touto cestou přišli Němci z krajin severně bažin pripeťských ležících, Gothy se nazývající, k ústí Dněpru a k poloostrovu krimskému.

Touto cestou přišli také asi Gothi, kteří usadili se mezi dolejším Bugem a Pruthem při Dněstru a již se později Gothy Visy nazývají.

*) Že byly takové sbory jen za příčinou kořistění zřízeny, to zřejmě praví Plutarch (Aemilius P. 12): »Byli to lidé, již rolnictví, plavbu a chov dobytka neznali, žádné řemeslo neprovozovali, ale jen války vedli a své protivníky přemáhali.«

Gothi sídlivší při dolejší Visle táhli západně pripeťských bažin směrem jihovýchodním a bydleli ku konci třetího století po Kr. v kraji mezi horním Dněstrem a pripeťskými bažinami. Z těchto dob zachována zpráva o králi Ermanrichovi a Hunech. Ermanrich byl muž velice bojovný a výbojný a snažil se zaříditi silnou říši německou a proto hleděl podmaniti si všecky okolní kmeny. Na čas se mu toto sice podařilo, ale trvalosti takto rozšířenému svému panství dát nemohl. Již poměr Visigothů k Ostrogothům byl dosti volný, ba před smrtí Ermanricha vidíme, že Visigothi byli zcela samostatní, neodvyslí a nebrali na dalších osudech Ostrogothů žádného přímého podílu. Ale nejen to; když Ermanrich měl postoupit boj s Huny, tu i část obyvatelstva území jím podmaněného odpadla od něho, a za vedení Hunimunda přidala se k nepřátelům jeho Hunům. Tomuto místu sluší rozuměti tak, že obyvatelstvo neněmecké Ermanrichem podrobené sídlivší blíže Hunův tudíž při Dněpru s ochotou uvítalo Huny, kteří strojili se válečně vpadnouti do říše Ostrogothů a za vedení Hunimunda t. j. příznivce Hunů, jak osoba ta byla Gothy jmenována, se s Huny spojila doufajíce takto svého osvobození od Ermanricha dosíci, což se také stalo. Nástupce Ermanricha Vitemir (u Jordanise Vinithar) byl od Hunů poražen a padl sám v bitvě (r. 375 po Kr.). Na to hnuli se Ostrogothi za vedení Alathea a Safraxe z kraje, kde se Ermanrich již snažil trvalou říši si založiti, k jihu k Dunaji.

Jordanis vypravuje při té příležitosti, že po smrti Vinitharově obdržel vládu nad všemi Gothy Hunimund; co Ammian, jemuž sluší víry dáti, sděluje zas, že poražení Ostrogothi ze sídel svých hnuli se k Dunaji. Je-li cos pravdivého na výše uvedené zprávě Jordanisově, tož sluší jí rozuměti tak, že osoba Gothy Hunimund zvaná, která stála v čele lidu Ermanrichem podrobeného a později proti němu s Huny se spojivšího, po porážce Vitemirově spolupůsobila i dále tak, že Gothi museli zaujaté jimi kraje opustiti a že se tudíž přičinila i o osvobození onoho lidu, kde se Gothi (zvaní Ostrogoti) byli usadili a tudíž po odchodu Gothů z těch končin i vlády v oněch krajích, ale již Gothy prostých, se ujala.

Po porážce Ostrogotů hnul se Balamir, vůdce Hunů, k jihu na Visigothy.

Sledujíce tento postup Hunů vidíme, že tito přišli od východu a přitáhli do krajin kol Charkova, kde mezi Charkovem a Kievem byl lid, jenž za vedení Hunimunda proti panství Ermanrikovu se vzbouřil, načež táhly spojené válečné sbory dále ku západu, kde ve Volhynii a severní části Podolí sídleli Ostrogothi, jež pak porazily. Když pak na to Ostrogothi odsud k Dunaji odtáhli, obrátil se Balamir k jihu do dolní části Podolí, aby odsud Visigothy vypudil. Při řece Dněstru stala se srážka, po níž Atha-

narich s Visigothy nastoupil rovněž cestu za Pruth k Dunaji. Již dříve před tím část Visigotů za vedení Fritigera přistěhovala se k Dunaji. Tehdy sídleii při Dunaji (r. 376 po Kr.) na východu Visigoti Fritigerovi a od nich ku západu Ostrogoti a za nimi ku severu v Sedmihradsku Visigoti Athanarichovi. Zbytky Ostrogothů, kteří ihned po porážce Vitemirově k jihu neodtáhly, odešly ze zabraných jimi končin později a nalézáme je r. 386 po Kr. při Dunaji snažíce si přechod přes Dunaj vymoci.

R. 376. přešli s dovolením Valentiamovým na pravý břeh Dunajský Visigothové pod vedením Fritigera se nalézající a brzy za nimi bez dovolení Ostrogothi za vedení Safraxe a Alathea a Taifalové pod vedením Ostrogothy Farnoba, kde pak počali válčit s Byzancí. R. 381 přešli také Visigothi pod Athanarichem na dunajský břeh.

Jedna část Gothů jmenuje se zvláštním jménem Thaifali. Tito brzy byli spojenci Ostrogothů, brzy Tervingů a sídleli později při Dunaji a sice zaujali nejzápadnějši sídla. Také vůdce jejich Farnob jmenuje se Gothem. Později, přešedše s ostatními Dunaj, sdíleli jejich osudy.

5. Vedle Gothů, v krajině dolení Visly seděli také Gepidi, kteří se pro tento svůj poměr ku Gothům jmenují také část Gothů. (Gepidae namque sine dubio ex Gothorum prosapia duxunt originem Jordanis 17). Tito, pustivše se po Visle vzhůru, narazili na Burgundy (Frugundiones Pt. při přítoku Visly, Bugu), jež přemohli a pak dále táhnuvše na západ od Gothů a to v nynějším severovýchodním Uhersku se usadili, odkudž vysílali své vojenské sbory, až byli Langobardy přemoženi.

6. Může-li se mít za to, že výše jmenovaní kmenové jak Gothi, Gepidi i když nejbližší kmenovci jejich také se ve Švédsku neb na ostrovech baltického moře usadili, přec jen sami neb z největší části nejdále k pobřeží baltického moře u Visly došli a odsud pak tažení své ku jihu nastoupili, tož jest tomu již jinak u jednoho z nejbojovnějších a nejrychlejších kmenů německých: u Herůlů. Heruli jest zdrobnělá forma slova heru.

Tito Herulové sídleli na dánských ostrovech Själlandu a sousedících, odkudž jako Sasové podnikali výbojné výpravy. Sídla jejich v této krajině zná již Plinius, který jmenuje je »Hirri« co část Vindilů.

Bojovné sbory Herulů podnikaly válečné výpravy jednak do Porýní, jednak ale i do krajin Visly, odkudž táhly až k černému moři. Na této druhé cestě sídlely kdys nějakou dobu při Visle u Lugiů, kde je jmenuje Tacitus jménem Hariů. Tacitus čítá sice Harie k Lugiům, ale sám líčí je tak, že ihned seznáváme, že byť i v území Lugiů sídleli, že k nim nepatří. Praví tu: »ostatně Harii

nad míru jmenované tu národy (populos) předčí; jsou lití a přirozenou divokost uměním a časem zvěčují: mají černé štíty, pomalovaná těla, tmavé noci volí k bitvám a zběsilostí a umrtčí příšerností strachu nahání: nebo žádný nepřítel nevydrží ten nezvyklý a pekelný pohled; vždyť ve všech bitvách nejprvé zrakem se vítězí «

Z toho vidíme, že se tu líčí zvláštní dobrodružný, výbojný kmen. Šafařík připomíná, že břeh estonský byl jmenován Harria, z čehož soudí, že i tuto krajinu si Herulové kdys podrobili a má za to, že jméno Heruli jest jen zdrobnělá forma Hirri.*)

Pt. Hirry již nezná a proto mám za to, že po krátké době z krajiny Lugiů odtáhli k jihovýchodu neboť r. 260 po Kr. nalézáme je již s Goty při výpravě do Řecka. Později usadili se v Pannonii, odkudž podnikali válečné výpravy a táhli se stále k západu do krajin alpských. Také dali se najímat do služeb cizých a to ve větším (3000 jezdců najal si Narses) neb menším (300 bojovníků vedl Fara Belisarovi) množství.

Jedna část Herulů vrátila se do své prvotní vlasti do Skandie as kolem r. 500 po Kr. zpět.

Tato zpráva, jakož i jiná, že v krátké době na to Herulové, kteří u Dunaje zůstali, poslali poselstvo do své prvotní vlasti Skandie, aby jim odsud vladaře přivedlo, vede nás k tomu mínění, že muselo trvati spojení mezi Heruly na Dunaji a oněmi na severu, snad že občas vždy nové herulské vojenské sbory ze severu na jih táhly; nebo kdyby po celých 500 let nebylo spojení bývalo, tu by již byla vědomost o místu, odkud Herulové vyšli, u nich již v zapomenutí byla přišla, neb upomínka byla by již tak nejasnou, že by bývalou svou otčinu více nenalezli.

Ze sídel svých při baltickém moři činili Herulové spolu se sousedy Chaibony neb jinými (Batavy), též vpády vojenské do Porýní a i do Gallie, z nichž první se k r. 289 po Kr. připomíná, a později po moři spolu se Sasy až do Španělska a Italie.

Při tažení Gothů, Gepidů jsme seznali, že zbytky Němců, již ve své pouti od východu došly do krajin dolejší Visly a zde po nějaký čas pobyly, nešly jak předchůdci jejich do krajin dále k západu, ale hnuly se k jihu a že veškeré toto německé obyvatelstvo kraje, v nichž bylo po nějakou dobu bytovalo, opustilo. U Herulů seznáváme ale, že tito zaujavše sídla na dánských ostrovech zůstali zde již trvale seděti a že z bydliště svého jak později u Normannů a Sasů bylo, válečné sbory tu v jednom, tu v jiném směru vysílali, jak kde bylo více naděje na kořist. U Herulů

*) Hirri-Heruli poukazují k slovu »hair« = Herr, pán jak Vítkové a třeba také uvážiti co píše Matzenauer (Cizá slova 33) u »harati.«

vidíme, že neopouští veškeren lid toho kmene zaujatá sídla, ale že v kraji, v němž se usadil, trvá a odsud jen jednotlivé sbory na válečné výpravy odesílá, které pak i do své vlasti zpět se vrací. V zemi již osadili, byli pak Herulové Dány podrobeni.

7. A jak bylo u Herulů bylo i u Langobardů neb Longobardů. Vyprávěl jsem, že lid saský zaujal na pravém břehu Vesery v prvním století př. Kr. část území Longobardy zvaného a zde se pevně usídlil. Odtud již v prvním století po Kr. odebraly se jednotlivé sbory bojovné na výboj k jihu, tak že r. 165 po Kr. nalézáme je ve válkách s Římany co spojence Markomannů. Tehdy již usadili se v severozápadní části Pannonie, odkud válčili tu s Rugii, kteří západněji seděli, tu s Heruly a Gepidy, až konečně okkupovali část severní Italie později dle nich Langobardií-Lombardií zvanou.

Jak Paul. Diaconus praví, vyšli Langobardi z krajiny Mauringie, kteréžto jméno jak Zeuss (472) správně vysvětluje jest označení topické a značí močálovitou krajinu a sídleli tam nedaleko Assipittů t. j. Usipiů. Že Langobardi po dlouhou dobu se v severní Pannonii zdržovali a zde již i pevných sídel měli, k tomu poukazuje ono sdělení, vedle něhož dříve než se na cestu do Italie vydali, se sousedícími Avary si vyjednali, že jim pro případ, že by se z Italie vrátit museli, jejich dosavadní sídla vyhražena zůstanou. Langobardi dobyvše území italského přivlastnili si jednu třetinu půdy i s jejími vzdělavateli a požadovali od ostatních jednu třetinu roční sklizně.

Zde se nám zřejmě ukazuje, že tytéž poměry, které nastaly v Gallii za Ariovista, opakují se téměř po sedmi stech letech opět při opanování půdy Němci v krajích již osídlených.

8. Až dosud jednali jsme o kmenech a sborech z Germanie vyšlých, které i když lid pod tímto jménem uvedený nebyl jedné národnosti, přec již i dle jména (vyjímaje Bastarny) a dle většiny, dle vedení byl německý. Zbývá nám však promluviti ještě o oněch válečných sborech, které nesly jméno, jež buď na jisto není německé, neb o němž jest pochybno, k jakému jazyku náleží. Tu v první řadě chci promluviti o Skirech či Skyrech.

Pravidlem se uvádí, že Skyrové již v třetím století př. Kr. vyšli z Germanie a octli se na pobřeží černého moře. Důkazem toho má býti nápis na památníku Protogenově, kde se Skirové jmenují vedle Galatů, Thisamatů, Skythů a Saudaratů. Ač jsem toho mínění, že dávno před třetím st. př. Kr. byly již jednotliví kmenové němečtí poblíž černého moře, přec nelze prokázati, že že by Galati na jmenovaném pomníku uvedení byli Němci-Bastarni. Však kdyby všeobecným jménem Galatů byli Němci ozna-

čeni bývali, pak zůstává nám nevysvětlitelno, proč by specielně Skyrové vedle nich byli jmenováni, když zejména Skyrové ti nikdy žádné důležitější úlohy nehráli, naopak vždy jen v jakési podřízenosti vedle jiných kmenů byli. Jestli některý kmen byl jakýmsi určitým jménem označen, pak byl kmen ten těm, již v oné krajině sídleli, dobře znám. Však o severních Skyrech, když i jménem Galatů povšechně byli označeni Bastarni, totiž přistěhovavší se lid ze Sarmacie severnější neb východnější, nebylo žádných tak specielních známostí, aby odděleně od ostatních Galatů byl pojmenován. Z toho můžeme soudit, že tu o Skyry z Germanie nejde. Co znamená jméno Skyrové.

Müllenhoff (Nordalb. St.) prokazuje, že jméno Skoringia jest původu německého a uvádí v té příčině ags. score, angl. shore, dln. schore, jež mají význam půdy pevné, pobřeží. Avšak téhož významu jest i naše skora, kora, kůra (viz Skurgon), ale i řecké σκίρρος = tvrdý, σκιρρόω = tvrdým činím. Jest tudíž slovo toto společné mnohým indoevropským jazykům. K tomu přijde, že v Řecku máme místní jméno Σκῦρος (jméno ostrova) a i jméno lidu na ostrově tom bydlícího Skyri (Σκῦρος i Σκύριος), ale i při černém moři a Haemu Skyr-miady. Tu přec jest přirozenější mít za to, že tu jde o nějaký lid Skyry zvaný, který v oněch dobách poblíž černého moře sídlel, snad o uvedené Skyr-miady.

Již Zeuss (487) vyslovil pochybnost, že tito Skyrové jakož i oni, již ve společnosti Hunnů přicházejí jsou z těch, kteří dle Plinia sídleli při baltickém moři. Poněvač území při baltickém moři jmenuje se Skoringia a město Skurgon, tož by tito severní obyvatelé byli jmenováni spíše Skorové či Skoringové neb Skurové, Skuryové, než Skyrové. Jméno Skiri u Plinia se nalézající jest, jakož i při jiných jménech tu ukázáno, původu cizého snad řeckého. Proto mám za to, že nesluší tyto Skyry počítat za lid německý. Ovšem později při stálém obcování s německým lidem jak Gothy a Langobardy byli s těmito pomícháni a proto také jednotlivá jména jejich náčelníků jsou německá.

7. A jako jsou Skyrové sbor neněmecký, tak i dle jména jsou válečné tlupy Vandalů neněmeckými. Kmen jména vandal jest vand, jejž sluší srovnat s lit. vandů = voda. Jsou tudíž Vandalové obyvatelé močálovitých, vody plných krajů a mají své jméno litevské. První, který se o Vandalech zmiňuje, jest Tacitus, kde praví, že vedle některých měl Mannus více synů a dle toho že jest také několik pojmenování lidu (pluris deo ortos plurisque gentis appellationes, Marsos, Gambrivios, Suevos, Vandilios adfirmant, eaque vera ac antiqua nomina), a tu výslovně počínaje od západu uvádí k východu za Svévy Vandalie. Z tohoto seznáváme, že Van-

dalové nebyli ku Svévům počítáni, avšak ještě ku Germanům a že bydleli za Svévy k východu; musíme tudíž sídla jejich hledati u dolní Visly a když jméno Vandal jest litevské, v krajích dříve litevských.

Litvíni od pradávna seděli v kraji mezi Bugem (přítok Visly) a Vislou, baltickým mořem a Dvinou. Z tohoto kraje následkem hnutí německého odešly čety Litvinů, jež měly mezi sebou snad i Němce do krajin horní Visly a usadily se nejprvé ve Skoringii t. j. ve slezsko-polské vysočině a okolí. V těchto krajinách připomínají se nám již v druhém století po Kr. ve válkách markomanských (r. 171—173), kdy pomáhali Markomannům, v těchto krajinách jmenuje je i Dio Cassius udávaje, že Krkonoše jmenují se horami Vandalskými, z nichž Labe prýští. Ukázal jsem, že v těchto krajích dle Pt. při řece Odře seděli Korkonti t. j. příchozí. Tento lid, který as v době kol. Kr. neb nejdéle v prvním století po Kr. do uvedené krajiny přišel, byli jinde jmenováni Vandali. Pověst také obě jména spojuje, udávajíc, že dcerou Krokovou byla Vanda a že po Vandě obdrželi Vandalové své jméno (Kadlubek kol r. 1220 po Kr.). Později vystěhovali se Vandalové z této krajiny do Pannonie, což označuje pověst tím (Boguchvat), že praví, že se Vanda ve Visle utopila. Vandalové dělili se na několik částí a jmenují se zejména Vandalové—Silingové t. j, sbory Silingů, jež za vedení vůdců Vandalských táhli a Vandalové—Azdingové. Tito poslední jmenováni jsou Azdingy proto, poněvač stáli pod vedením Azdingů. Praví se, že něm. »azd« rovněž jak »adal« znamená »rod«, že tudiž Azdingové znamená tolik jak k jednomu rodu náležející; však třeba také se upomenout, že s guturalem jeví se jméno to co Gazd-a a gazdou nazývá se na Slovači hlava rodiny, náčelník. Azdingy byli by takto všeobecně pojmenováni náčelníci Vandalů bez ohledu na příslušnost k některému rodu. U Pavla Diakona jmenují se náčelníci Vandalů Ambri a Assi, první jsou tu u Pt. jmenovaní Ombroni a druzí upomínají na Azdingy. Poněvač i Ombroni vedle Pt. sídleli při horní Prosně a Vartě tož i toto ukazuje k tomu, kde tato sídla Vandalů hledati sluší. Později nalézáme Vandaly v Dakii, kde byli od Gothů poraženi, načež přešli na pravý břeh Dunaje, odkudž z největší částí počátkem V. století odešli k Rýnu. Zbylí Vandalové dlouho své jméno v Pannonii neudrželi. Vedle těchto Vandalů nalézáme jiné družiny Vandalské při Rýně, které spojeny s Burgundy na říši římskou doráží.

10. Mezi kmeny Germanské čítají také Burgundy; mám ale za to, že i Burgundi ve většině své, dle svého původu a jména byli rovněž jakýsi baltický či litevský lid.

Nejprvé se o nich zmiňuje Plinius pravě, že jsou části Vindilů, z čehož soudíme, že sídleli při baltickém pobřeží. Pt. jich tu nezná, ale vykazuje jim sídla při Bugu (přítoku Visly) nazývaje je Frugundiony. Poněvač i ostrov Bornholm byl dříve zván Burgundarholm, Burgenda-land, Burgendas, tož soudíme, že Burgundové i tento ostrov osadili a že pak ostrov ten dle nich ostrov či země Burgundů byl nazýván.*)

Osazení ostrova Bornholmu Burgundy stalo se z nejbližšího pobřeží, sídleli tudiž prvotně as Burgundi při břehu baltického moře, kde se o jejich sídlech také Pliniův zpravodaj dozvěděl. Následkem příchodu lidu německého odešla asi část Burgundů pak Vandalů z těchto severních krajin a dala se po Visle vzhůru, kde je také Pt. pak při Bugu co Frugundiones, připomíná.

Zůstali tudiž severněji nad Vandaly seděti. V kraji tom byli Burgundi Gepidy přemoženi a nuceni pak dále v cestě pokračovat a tu je pak v III. století nalézáme již při dolním Dunaji co spojence Boranů a Karpů (γένη δὲ ταῦτα περὶ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντα) v boji za Galla a Galliena a ku konci téhož století pak nedaleko Rýna. Burgundy nemám za Němce nejen proto, že vyšli z kraje balto-litevského, ale že stále nalézáme je v boji s německými kmeny jak s Gepidy, Gothy, ale zejména proto, že přicházejí při Rýnu vedle sborů Vandalských, ba mám za to, že byly také Vandaly jmenováni. V posledních třech desítiletích třetího století po Kr. bojovali tu Vandalové při Rýnu s Římany, ale jmenují se tu také Burgundi, kteří s Římany válčí. Burgundové dle všeho v těch dobách sídleli za Allemany k východu v nynějším Bavorsku, ale tamtéž dle Tab. Peut. měli svá sídla Vandalové. Toto ukazuje aspoň ku velkému stupni příbuzenství. Později tito Vandalové dle jména zde zmizí a my slyšíme tu jen o Burgundech, kteří se usadili v Gallii, kde založili samostatnou říši.

Jméno Burgundi jest složeno ze slov »buri« a »gundi«, kteréžto poslednější nalézáme ve jménech králů burgunských jak: Gundikar, Gundioch, Gundobad.**)

11. Z Germanie vyšly také bojovné tlupy Rugiů.

O Rugiech zmiňuje se již Tacitus pravě, že sídlí při moři a vypráví o nich co o lidu bojovném, že jejich, jakož i Lemoviů znakem jsou kulaté štíty, krátké meče a že poslouchají králů Pt. ukazuje nám sídla jejich udávaje polohu města Rugionu.

---

*) Jméno toto nemohlo povstat ze jména osoby, jak Zeuss tvrdí, poněvač místní jméno povstalé z osobního poukazuje vždy na poměr vlastnický, což může být při osadách a místech ale ne při zemi čítající jak Bornholm 584☐ km rozlohy.

**) O významu slova »gund« viz Šaf. Sl. str. 371.

Z této země pobřeží baltického od ústí Odry odešly vojenské sbory po způsobu Herulů — zlé příklady kazí dobré mravy — cestou v Povislí k jihu.

Sbory tyto nalézáme pak kolem r. 452 po Kr. ve vojsku Attilově. Po smrti Atilly odtáhla jedna část Rugiů do své vlasti zpět a druhá usadila se v Dolních a Horních Rakousích na levém břehu Dunajském. Než dlouho tu všickni nezůstali, nebo připomíná se, že již r. 465 jedna část těchto Rugiů spolu se Skiry a jinými kmeny za vedení Odoakra přešla Dunaj a táhla do Italie.

Jiná část Rugiů trvale se ve výše uvedeném území usadila a pod náčelnictvím Fevy či Felethea znepokojovala na pravém břehu dunajském ležící krajiny římské a také se města Faviany (u Mölku) zmocnila. Že mezi Rugii vedenými Odoakrem, již zmocnili se části Italie, a oněmi již zůstali v Rakousích trvalo i na dále spojení ať přátelské ať nepřátelské dokazuje i ta okolnost, že Odoaker r. 487 vrátiv se z Italie porazil Fevu a odvedl jej s sebou do zajetí.

Když Theodorich s Ostrogothy r. 488 táhl do Italie, nalézaly se také mezi jeho vojskem sbory Rugiů a tu hned připomínám, že s vojskem jeho byl i Vitiges, který později stal se vládcem Ostrogotů.

Část Rugiů zůstala ale stále v Rakousích, v sídlech, jež prvotně zaujali a bojovali tu až as do r. 500 se svými sousedy Langobardy. Rugiové tito sídleli naproti Noriku z druhé strany Dunaje, jak svědčí P. Varnefrid pravě: Qui (Feletheus) illis diebus ulteriorem Danubii ripam incolebat, quam a Norici finibus idem Danubius separat.

V těchto místech nalézáme jméno Rugiů zase po několika stoletích.

R. 906, když mluví o mýtu v Raffelstettenu (Erben 58), jmenují se tito Rugiové spolu se sousedy svými Boemanny a sice uvádí se co Slované (Sclavi vero, qui de Rugis vel de Boemannis exeunt, ubicunque juxta ripam Danubii, vel ubicunque in Rotolariis vel in Reodariis loca mercandi optinuerint atd.). Však již v listu r. 863 (Erben 31), kde je řeč o věnování klášteru v Alteichu mluví se o marce zvané Ruzara, která byla na levém břehu dunajském proti ústí Enže a Ipu.*)

Jest to území, kde se Rugiové kdys byli usadili. Změkčováním stává se totiž z hlásky **g** v slov. jazycích **z** a **ž**, a tím se

*) Hludovicus rex praebet monasterio Altahensi villam, quae vocatur Nabauuinida iuxta rivulum Trebinam et confirmat eidem loca quaedam in Pannonia, a Carolo imperatore collata, videlicet »Scalcobach«, sicut ipse rivulus fluit in occidentalem partem usque in Bagodeos marcha, et inde in orientalem plagam usque in **Ruzara** marcha atque in locum, quem vocant Cidelaribach in saltu Enise fluvii, qui conjaceret inter Danubium et Ibysam atque Hurulam etc.

vysvětluje také, že na př. v listinách z r. 1227 (Erb. 721) nalézáme Ruzeň psanou Rügen z r. 1167 (Erb. 319) Rúsné psáno Rugne.

Jak jsem byl již v stati o Rutikleiích uvedl, sluší psáti Rugii a nikoliv Rugi a značí jméno Rugii obyvatelstvo žito = rež pěstující a proto také lze Rugii přeměnit na Ruži. Tato přeměna Rugiů v Růže stala se stejně při Baltickém moři jako na Dunaji. Co se týká Baltického moře, tu svědčí nám Ad. Bremský, že jméno Rugia správněji sluší vyslovit Ruzzia (Regnum . . . Rugorum quod nos melius vocamus Ruzziam) a proto také nalézáme na Rujaně místa: Rusewase a Ružvice (Ruschwitz).

Co se krajiny podunajské týká, tu uvedl jsem již, že kraj Rugiů byl zván Ruzara marka a dodávám, že glosatoři životopisu sv. Severina ze XII. a XIII. století vykládají, jak Šembera (záp. Slované str. 29) praví, jméno Rugi slovy Ruzen, z čehož ovšem nemá se soudit, že tím mysleli Rusy, ale že tehdy v obecné mluvě nemluvilo se více o Rugiích, ale o Ruzích či lépe Růžích. Toto dosvědčuje také listina z r. 1191, kde se v tržních pravidlech, daných městu Enži praví: »Plaustra in Ruziam vel de Ruzia tendentia XVI. denarios porsolvant; Ruzarii quocunque tempore vadant. duo talenta solvant et in reditu ex Ruzia dimium talentum « Tyto Ruzarie měli za Rusy, ovšem že mylně; jsouť to obyvatelé Ruzara — marky, krajiny, kde Rugiové, později Růžové zvaní, se usadili. Plyneť to z povahy věci samé, že v listině, kde jedná se o obchodování města Enže s nejbližším okolím, nebude se mluvit o obchodnících z Rus, ale pouze o obchodování se sousedy.

Na Rusy mohlo by se mysleti jen tehdy, kdyby byl v oné době nejen nějaký, ale velmi čilý obchod mezi městem Enží a Ruskem byl býval, takže by proň zvláštních pravidel bylo třeba stanovit. Toho však nebylo a o takovém čilém obchodu také žádné zmínky se neděje. Proto nezbývá, než tyto Ruzarie a tu Ruzii hledati nedaleko Enže. Poněvadž tu jde o obchod k Emži a sousednímu okolí, třeba tedy hledati Ruzii v těchto krajinách.

Jest to jak zřejmo krajina dřívějších Rugiů, pozdějšíchRužů na levém břehu dunajském proti ústí Enže se rozprostírající a částečně i na pravý břeh Dunaje dosahující.

Z toho zřejmo, že Rugiové, kteří krajiny podunajské v prvních stoletích po Kr. osadili, v krajinách těch trvale sídla svá měli a zde ještě ve XII. století co Růži jsou připomínáni.

12. Mluvíme-li o Rugiích musíme k nim připojiti jiný bojovný lid, který se nám tu v těch válečných potulkách objevuje, totiž Vitingy a který proto jest pro naše kraje po mém soudu

důležitý, poněvadž nám o poměrech a následcích tak zvaného stěhování národů podává mnoho zajímavého.

Odkud Vitingové přišli, nikde se nepovídá, ale má se obecně za to, že přišli z pobřeží Baltického moře, z čehož by plynulo, že byli buď sousedé nebo dokonce část Rugiů.

Nalézáme je při Gothech r. 269 v bojích proti Římu. Jakýsi Vitiges stal se pak gothským králem, obléhal r. 537 po Kr. Řím, až pak po všelikých dobrodružstvích jmenován byl senatorem a patriciem římským.

Tito Vitingové jsou na jiném místě zapsáni co Jutungové nebo jak Šafařík praví in a ni v názvosloví zhusta se míchají. Že Vitingové a Jutungové jest jeden a týž lid, na to zřejme poukazuje také zpráva r. 430, kde se praví v Idatii Chron., Juthungi per eum (Aëtium) similiter debellantur et Nori, kde Sidon. Ap. píše: Nam per Vithungos et Norica bella.

Zeuss (313) a po něm jiní mají za to, že tito Jutungové byli část Alamanů a sídleli mimo ohradu dunajskou v poříčí Rednice; než slovům Juthungi, Alamanorum pars (Amnian 17., 5) třeba rozuměti, že tehdy Jutungové spolu s Alamany za vedení těchto bojovali. Ze zpráv dějepisců, vedle nichž Jutungové činili nájezdy do Raetie, bojovali s Noriky a zejména z udání Tab. Peut., která klade Jutungy za Kvády do krajiny na levém břehu dunajském v čáře od Passova k Vídni, jakož i že Eumenius jmenuje je vedle Kvadů a Karpů (Vithungi, Quadi, Carpi toties profligati) jest zřejmo, že sídla jejich nalézala se na levém břehu dunajském od řeky Naby k Moravě, tudíž v tomtéž kraji, kde byla sídla Rugiů.*)

Že Jutugy, jež uvádí Tab. Peut., sluší psát Vitingy neb Vitigy a že byl to týž lid, který jinde psán jest Rugii a jenž na levém břehu dunajském se usadil, zřejmo i z následovního. V téže době totiž, kdy sdělána byla Tab. Peut., sídleli na uvedeném místě, kam Tab. Peut. klade Jutugy, vedle sdělení Euggipia, životopisce sv. Severina, Rugiové. Jsou tu tudíž Jutugové a Rugii jeden a týž lid a totéž co praví Ammian a Ambrosius, dotýká se uvedené doby a vypravuje se jinde o Rugiích.

Tito Rugiové nebyli všichni zničeni, vždyť, jak jsme již byli uvedli, připomínají se i v stoletích pozdějších. Avšak i Vitingové objevují se nám v krajině této ve stoletích pozdějších a sice co Vitigoni, Vitkovci.

Jak z dějin a místopisu seznáváme, nacházíme ve dvanáctém a třináctém století v krajích horních a dolních Rakous na levém břehu dunajském, v jižních Čechách a v jižní Moravě, tudíž právě tam, kde dříve byli Vitingové—Iutugové a Rugii, takové množství

---

*) Tutungi Julia Xenonia nejsou Vitungové (jak Müllenhoff soudí, ale ani přichází vedle Svebů Langobardů spíše Dudové (Danduti).

Vítkovců, že již nyní, ač zajisté všecka sdělení o jich sídlech nám zachována nejsou, není možno je od jediného praotce Vítka z Prčic odvozovati.*) Největší část panských statků od Uh. Hradiště na západ až do Bavor byla v jejich rukou. Zde nelze mluviti více o rodu Vítkovců, Vitigonů, ale o kmenu Vítkoviců, o šlechtě jednoho jména, jednoho kmene, která vládne na velikém prostranství. Přihlížíme-li k tomu, že Vitingové—Rugiové nebyli domorodci, nýbrž že z cizích krajin sem přitáhli, tu soudíme, že Vitingové co čeleď válečná dojdouc krajin uvedených, zde se usadila, zmocnila se panství na celém šírém svrch uvedeném prostranství, lid domácí si podrobila, vlády v kraji tom se ujala a pak, když jasné světlo historických zpráv počíná nám krajinu to ozařovati, vidíme pány ty co kmen šlechtický, jemuž téměř veškeré statky té krajiny náležejí.

Nejsou tudíž Vitigoni—Vitkovci nic jiného než potomci oněch Vitingů, Rugiů, kteří přišedše z pomoří baltického v prvních stoletích po Kr. do této krajiny, ji podmanili a vládu v krajině té si osvojili.

Opakuje se tu totéž, co vidíme u Franků, Visigotů, Vandalů, Sasů a jiných, kteří opanovavše krajiny, statky zabrali. Tito ale po opanování založili také svou říši a tu stalo se rovněž tak. Připomíná se nám tu říše Rugiů—Iutungů a myslím, že župa Vitorazská jméno říše té i později připomínala a zmenšenou část její co hlavní sídlo Vítkovců tvořila.

Uvedl jsem již, že tito Vitingové jsou Rugiové, že jest to jeden a týž kmen, ač nese dvoje jméno. Toto vede nás k tomu, kde máme sídla kmenu toho, než se na výpravu svou z pobřeží baltického vydal, hledati. Rugiové tito přišli z krajiny, ležící mezi ústím Odry a Visly a ostrovů při ústí Odry ležících. Dosud také část ostrovu Rujany sluje Vitov a na ostrovu tom byl chrám Svantovitův či svatého Víta.

Zbývá nám jen doložiti, co znamená jméno Vít.

V Pomoří a v Polsku má, jak prokazuje Buguslawski, slovo »vít« týž význam jak slovo »pán«. Svantovít jest tudíž »svatý pán« a Vítové jsou páni. Toto vede nás k tomu, že soudíme, že oni Rugiové, kteří zmocnili se svrchuvedených krajin při Dunaji, jmenovali se »víty« t. j. pány naproti lidu podrobenému a odtud povstalo pak jméno jejich Vitkovci, Vitigoni, Vitingi, ač také význam jména jejich, ani si krajiny ty násilím podrobili, mohl býti týž

*) Jméno to bylo obecně užíváno, tak jsou uvedeni v Codexu trad. mon. Formabacensis k r. 1170 Witigo de Tobelheim, k r. 1140 Witigo filius Helmberti, k r.1150 Witigo, 1150 Witigo filius Pilgrimi a Codex trad, mon. Sct. Nicolai prope Pataviam k r. 1130 Otto de Witigowingin, k r. 1140 Witigo nobilis homo atd.

jaký nalézáme v našem slovu »vítěz«, jež se úplně kreje se slovem »Viting«.*)

Dochoval se nám tudíž zbytek následků oněch vojenských, podmaňovacích výprav, jež shrnujeme ve jménu stěhování národů v panství Vítkovců v Čechách, Moravě a Rakousích a my tu vidíme, že při tomto stěhování národů nešlo o to, aby některý národ se ze země vystěhoval a jiný přistěhoval na jeho místo, ale o podrobení dosavadního obyvatelstva, bylo-li svobodné, aneb mělo-li již pány, o zničení a podrobení těchto či zaměnění jich jinými.

S tím, co jsme tuto o Rugiích a Vitingech uvedli, souhlasí také podání, jež se byla v rodu Vítkoviců uchovala.

Březan a po něm Heermann vypravují, že prvotně bylo Vítkovců mnoho a během doby že se počet jich zmenšil. Toto poukazuje k tomu, že Vítkovci nebyli jeden rod, ale že to byl celý kmen. Dále nám vypravuje Březan, že po nějakém čase jeden Vítek, aby příslušenství rodové zřejmé učinil, zřídil erby rodinné s růžemi. Toto nám ukazuje zcela dobře k době dvanáctého století, kdy vůbec erby zřizovány byly.

Však Březan nám tu nepraví, že byl tehdy jen tento jediný Vítek, — on zmiňuje se tu jen o tomto Vítku proto, poněvač byl praotcem pánů z Růže (Rosenbergů), o nichž psal, ostatních Vítků si nevšímaje, z nichž zajisté mnozí i jiná jména s jinými praedikaty měli.

Březan také dochoval nám podání, dle něhož prý Vítkové pocházeli z Italie a byli příbuzní s italskými Ursiny—Orsiny. Pangerl snaží se podání to směšným učiniti, avšak není vyloučeno, že něco pravdy v podání tom přece jest.

Z předešlého víme, že Rugiové podnikli válečná tažení do Italie za Odoakra a i s Teodorichem a že již tehdy súčastnil se této výpravy také Vitiges, jenž se stal později i na čas králem. Však my také víme, že po ukončené válečné výpravě zbytky sborů do předešlých sídel svých se vracely a tak zajisté jest i dovoleno soudit, že i mnozí Rugiové z výpravy své do Italie zas do dřívějších sídel na Dunaji zpět se vrátili.**) Není tudíž vyloučena možnost příbuzenského svazku neb kmenové příslušnosti mezi Ursiny italskými a Vítkovci a jest možno, že Ursini byli snad potomci některého Rugia v Italii zůstavšího, jenž co seveřan byl Ursus či Orsinus nazván. Ostatně i jinak by bylo možno v příbuzenství vejíti, any italské staré rody částečně z vlasti se stěhovaly, což nebylo žádnou zvláštností. V té příčině třeba jen odvolat se k listu Justiniana k Narsesovi z 13. února 563., kde stojí, »že jej

*) Podobný význam nalézáme i u Herulů—Hirrů—Hariů.

**) A k tomu vztahují se slova listiny z 22. března 1469: ex Italia cum quondam imperatore recedentes.

Justiniana) velice rmoutí, že tak veliký počet vznešených rodů nucen byl Řím opustiti, aby utekli před hrůzovládou Gotů a Vandalů, následkem čehož město zpustlo a sešlo (v letech 546., 549—550.). Mezi těmito vznešenými rody že jsou také Titioni, kteří po staletí v slávě rytířské v Italii kvetli. Více jak 120 hlav tato vznešená rodina čítající, vystěhovala se do Rhaetie a Vindelicie.

Z tohoto zřejmo, že ony tradice, které nám Březanem dochovány byly, nelze tak zcela zavrhnouti, nýbrž že jest možno, ba v mnohém směru velice pravdě podobno, že nepostrádají pravdy.

Na konec připomínám, že Vítkovici měli v erbu svém růži, což zdá se mi poukazovati k tomu, že v době zřizování erbů byla v rodu jejich známost o tom, že pocházejí z kmene »Růžů«, avšak nebyl jim již význam slova toho znám, nevěděli, že tito Růži, dřívější Rugii, nemají, pokud o jméno jde, týž význam co slovo růže — rosa, nýbrž význam jiný a proto zasadili v erb svůj pětilistou růži, v domnění, že kmen, z nějž vzešli, po růžích měl své jméno.*)

V listině z 22. března r. 828. (Erb. 22.) uvádí se župa zvaná Grunzwiti, jež byla na pravém břehu dunajském mezi Sct. Pölten a Mautern.

Jméno Grunz—witi či Grenz—witi nám praví, že to byla župa na hranicích Vitů se nalézající neb že zde bydleli pohraniční Vitové. Na sever a dílem i k západu od té župy na levém břehu dunajském bylo totiž krajiště Vitů — Ruzara marka a i Vitorazsko.**)

---

*) V Codexu trad. mon. Garstensis jmenuje se kolem r. 1180 co svědek Heinricus ruze(!) tedy Jindřich Růže t. j. z kmene Ružů a v cod. trad. Subensis a S. Nicolai prope Pataviam jmennje se kolem let 1130—1160 několikráte co svědek Ruzi, Rôzo, Růzo t. j. Rug neb Růže.

**) Vedle těchto Vítkovců uvádí se také župa Wittingau v Německu mezi Allarou a Ohrou, kterážto župa jinde zvána jest Heilangau, jež ale ukazuje k jinému opanování.

XIII.

O Svébech.

1. První ze spisovatelů, který se více o Svébech zmiňuje, jest Caesar. Týž jmenuje nám Ariovista co krále Svévů a vůdce spojených tlup Germánských, sestávajících ze Svévů, Markomanů, Harudů, Vangionů, Triboků, Nemetů a Sedusiů. Co hranici území jejich uvádí na straně východní resp. severovýchodní les Bacenis a kraje Cherusků, na straně jižní Ubie a severní pustiny v šíři 600 millií t. j. as 12 mil. Poněvač Caesar mimo toho zmiňuje se o Sigambrech, kteří Usipiům a Tenchterům vyhnaným Svévy dali místo na svém území a tito Sigambrové sídleli na levém břehu řeky Lippe, tož patrno, že toto území Svévů Caesarových nebylo tak veliké, ano že Caesar ještě o rozloze toho území neměl správných vědomostí.

Na jižní hranici Svévů byli totiž Ubiové (IV. 3). K území Ubiů náleželo ale ještě oppidum Ubiorum, které později bylo jmenováno Colonia Agrippina (Kolín n./R.). Na severu byli zas Sigambrové (IV. 16), kteří Svévy vyhnané Usipie a Tenktery k sobě přijali. Nyní jest ale od Kolína k řece Lippe vzdálenost pouze 11 g. mil. a tu seděli ještě Sigambrové v tomto prostoru. Praví-li pak Caesar (IV. 3), že z druhé strany proti Ubiům, tudíž na straně severní, mezi Svéby a Sigambry jest poušť zšíří 600 millií t. j. 15 mil, pak buď není tu pro tuto poušť neb pro Svéby vůbec místa.*)

O západní hranici těchto Svébů zmiňuje se Caesar v k. VI. 10., kde se praví, že Ubiové sdělili Caesarovi, že Svébové se všemi svými až k nejzazší hranici země odtáhli. Tamť jest nesmírny les Bacenis, který tvoří jakousi přirozenuu hranici mezi Svéby a Cherusky. Tam, kde tento les počíná, chtěli prý Svébové Caesara očekávati. Kde by tato silva Bacenis byla, to z jistotou naprostou nelze říci; však že tím není myslen Harz ani Brocken, jak ně-

*) Zpráva o této poušti pocházela z dob, kdy se Chati v této krajině sídlivší do Batavie vystěhovali. Za dob Caesarových však tato Chaty opuštěná země byla již osídlena.

kteří mají za to, to jisto. Caesar došel mezi Ubie, tudíž as do Kolína n./R., a zde se zdržoval po několik dní (ne na cestě odtud), aby vyptal se po cestě do země Svébů, jakož i co zamýšlejí Svébové činiti. Tu mu bylo sděleno, že všickni Svébové táhli zpět k východním hranicím až do lesa Bacenis zvaného a zde Caesara očekávali.

Oni neutekli tudíž před Římany (adventum Romanorum expectare constituisse), ale vyvolili si jen pro ně příhodnější místo k boji. Z tohoto patrno, že netáhli od Rýna příliš daleko, nýbrž že chtěli jen Caesara vlákat dále do vnitř země, aby byl docela v cizé zemi, neznámé krajině. Les Bacenis jest tu tudíž nějaká část hor a Pt. Abnobou a Tacita hercynským lesem nazvaného. Jméno Bacenis upomíná na pozdější Buchonii = Grab-feld, čímž ovšem neříkám, že by i jiná část hercynského lesa nebyla jménem bukoviny »Buchwald« označena byla bývala. Praví-li se, že les ten dělí Svévy od Cherusků, tož nesmí se brát věta ta doslovně; nebylot tehdy as určitého vymezení hranic mezi těmito dvěma kmeny a také neměl, jak jsem již ukázal, při Rýnu Caesar správných vědomostí o této krajině. Jemu bylo zajisté jen tolik sděleno, že dále v oněch končinách jsou Cheruskové. Vedle popisu Caesara sídleli tudíž Svébové mezi řekami Ruhrou a Mohanem a pak od Rýna k východu až do lesa hercynského. Vypravuje-li dále Caesar, že Svébové jsou největší národ Germanie, tož sluší zas přihlížeti k poměrům tehdejším, t. j. jak daleko byla Germanie Caesarovi známa. A tu ovšem musíme říci, že z porýnských kmenů — a více tehdy Caesar z Germanie neznal — z Ubiů, Sigambrů, Tenchterů, Usipiů, Harudů, Markomanů atd. bylo dle rozlohy výše uvedené území Svébů a i počet obývatelstva, jenž na něm sídlel, největší. Také centum pagos nesmí býti bráno doslovně, nýbrž slovy těmi má býti jen řečeno, že jsou rozděleni na mnohé župy.

Z těchto dob máme ještě jednu zprávu o Svébech. Cornelius Nepos dle Plinia vypravuje, že A. Metellus, prokonsul Gallie obdržel darem od krále Svébů Indy, kteří z Indie za příčinou obchodu byli vypluli a na břeh Germanie byli vrženi (a rege Sveborum dono datos). Totéž opakuje, odvolávaje se na Corn. Nepota Pomp. Mela s tou změnou, že jmennje onoho krále Svébů — králem Botů (a rege Botorum).

Pověděl jsem již, že nejde tu o Indy, ale jak Šafařík soudí o Vindy, o obývatele pobřeží baltického moře. Tito za příčinou obchodu vypluli z baltického moře do severního, kde byli bouří někde při ústí Rýnu na břeh vrženi. Nyní jde o to, kdo to byl ten král Svébů či Botů! V oněch dobách byli římskými spisovateli jen ti králem jmenováni, komu byl Římany takový titul udělen,

neb kdo byl za samostatného vládce obecně považován. A tu máme sdělení, že r. 59 př. Kr. byl Ariovist jmenován králem a přítelem národa římského (»in consulatu suo [Caesaris] rex atque amicus a senatu appellatus.« De bel. gal. I. 35).

Ono odevzdání na břeh vržených Indů či Vindů stalo se ovšem tři léta dříve (r. 62 př. Kr.), kdy ještě Ariovist králem jmenován nebyl: avšak zpráva o tom sepsána mnohem později a tak se stalo, že jmenován již tu k r. 62 př. Kr. Ariovist králem S tím, že Ariovist jmenován v oné zprávě králem Svébů, souhlasí i to, co Caesar o něm v gall. válce píše. Bylit oni na břeh Germanie vržení Indové či Vindové od těch, již se jich byli zmocnili, dále dáni až přišli do rukou tehdy v Gallii již velmi pověstného vůdce vojsk germanských Ariovista, který je pak, chtěje si zavděčiti mocné Římany, dal A. Metellovi darem. Že si asi Ariovist mnohé vynikající Římany všelikým spůsobem zavděčil, jde právě z toho, že uvedený titul krále obdržel. Nyni jde nám ještě o vysvětlení toho, proč byl Ariovist jmenován také rex Botorum, král. Botů.*) Šafařík domýšlel se toho, že má tu býti rege Batovorum. Však Ariovist králem Batavů nebyl, nebo kdyby byl až v Batavii býval, to by ho sotva byli Sequani znali a vyzvali, aby šel k nim na pomoc a my také víme, že se Batavové tehdy nejméně válkou zabývali.

Všickni kmenové, kteří šli s Ariovistem k Sequanům, byli z území jižně od ústí Mohanu se nalézajícího, jak Triboci, Vangioni, Nemeti, Markomani a i Harudi byli tehdy u bodamského jezera, proto musíme soudit, že i Sedusii i Svévové Ariovistovi byli z této krajiny. A také nedaleko odsud měl Ariovist jednu z žen a sice z Norika. Kdyby byl Ariovist z Batavie, tož by byl asi sotva král Noriků mu sestru svou za ženu poslal. A nebyl-li Ariovist král Batavů, pak nelze říci místo Botorum Batavorum, nebo Batavové tehdy krále neměnili a také s Římem v oné době ve spojení nebyli a ani příčiny nebylo, proč by prokonsulovi v jižní Gallii cos darem posílali. Co tehdy znamená rex Botorum? Zde as třeba čísti místo Botorum — Bodorum t. j. král Bodů. Bodové byli obyvatelé při jezeru jmenovaném bodanské (Bodensee) a sídleli odsud ku severu v krajině, která se Boda později něm. Baden**) jmenovala. Jméno Bodden, Bode nalézáme v zeměpisu častěji a sice Bodden slují jezera a zálivy u baltického moře v západním Pomořansku jak: Ránský Bodden, Kubický Bodden, Jasmundský velký Bodden, Jasmundský malý Bodden, Bregský Bodden, Šaprodský Bodden

---

*) Také se píše rex Boiorum.

**) Body (Βοδοῦνοι) jest jméno jednoho kmene v Brittanii u Dia Cassia; u Pt. slovou Δοβοῦνοι.

atd., vesměs při ostrovu Rujaně. Bodden sluje také průliv dělící ostrov Rujanu od pevniny. »Bode« jmenují se některé řeky v Německu.

Z toho, že jménem Bode, Boden jmenují se řeky, jezera, zálivy musíme soudit, že Bode, Boden znamená vodu, od kteréhož jména se slovo Bode pouze záměnou retnic »b« s »v« liší, kterážto záměna i jinde přichází. Pradávné obyvatelstvo při jezeře kostnickém (lacus brigantinus, venedicus) nazývalo totiž jezero to prostě »voda« či »boda« a i obyvatelstvo při Rýnu sedevší nazývalo Rýn nejinak jak »bodou« či »vodou«*). Tak nazývány prostě »voda« i některé řeky, zálivy a jezera. Jménem Bodové nazýváni pak obyvatelé při vodě, při jezeru a Baden naznačuje pak prvotně krajinu (nižinu) při řece Rýnu se nalézající.

Takto přicházíme k tomu, že Ariovist jsa nazýván tu králem Svébů, tu Bodů (Botorum) byl vládcem v krajině badenské při Rýnu neb při jezeru bodamském, že tudiž jeho území sousedilo s územím Sequanů, od nichž byl ku pomoci zavolán.

Když ale obyvatelstvo, kterému panoval, jmenováno bylo zároveň Svéby, tož seznáváme, že sídla Svébů rozprostírala se i na levém břehu Mohanu až k Dunaji, ba až i k bodamskému jezeru.

Tato udání dílem potvrzuje dílem opakuje také Strabo.

Potvrzeno jest tu, že i při bodamském jezeru sídleli Svébové, když se praví, že poblíž pramene Istru a jezera z něhož vytékají Ister, Isarus a Atesinus, jakož i poblíž hercynského lesa jsou Svébové.**) Opakováno zas to, co Caesar pravil, že po celém pravém břehu Rýna sídlí Svébové-Germani.***)

Čím se Germanie stávala známější, tím také stoupala známost o velikém prostranství, které Svébové v Germanii zaujímali. Jest-li že Caesar udával sídla Svébů mezi Rýnem a hercynským lesem, rozšiřuje již Strabo sídla ta na celou krajinu mezi Rýnem a Labem

---

*) Podobně i dosud v obecné mluvě doma nejmenuje pravidelně obyvatelstvo řeku určitým jménem, nýbrž prostě jen řekou, vodou; neříká se tu pravidlem »byl jsem u Nežárky, u Lužnice, Otavy«, nýbrž domácí při řekách těch sedící obyvatelstvo řekne jednoduše: byl jsem u řeky, byl jsem u vody. Určitým jménem jmenuje se řeka pak teprv na rozdíl od řeky jiné. Srv. Tigris (Tiggar = řeka), Rha = řeka, Indus (Sidhava = voda). Místní jména Bodden odvozují od slova Boden = půda (podlaha), což ovšem není správné, nebo význam slova nemá ničeho společného s půdou, ale ovšem s vodou. Také něm. slovo »baden« (koupati = ve vodě broditi) jest téhož kořene co slovo »voda« a poukazuje k záměně »b« s »v«. Město Baden jmenováno dříve Aquae, a sice Baden u Vídně Aquae pannonicae, Baden v Badensku Aquae Aureliae, Baden ve Švýcarsku Aquae Verbigenae.

**) ὅπου αἱ τοῦ Ἴστρου πηγαὶ πλησίον Σοήβων καὶ τοῦ Ἑρκυνίου δρυμοῦ (Strabo IV.).

***) Πάσης δ' ὑπέρκεινται τῆς ποταμίας ταύτης οἱ Σόηβοι προσαγορευόμενοι Γερμανόι (Strabo IV.). Germani, ubi plurimam partem Svevi tenent. Orosius.

a dodává, že mnozí národové svébští bydlí až i na pravém labském břehu, jako Hermodoři a Langosargi. Strabo již sděluje také, že jméno Svébové jest společné jméno mnohých kmenů (τὰ τῶν Σοήβων ἔθνη) a jmenuje zvláště Kolduy, Semnony, Hermondury a Langosargy co kmeny svévské. Praví-li Strabo, že Svévové bydlí až ku hranicím Getů (pokud jde totiž o jižní hranici Germanie), tož z toho seznáváme pouze tolik, že sídla Svébů i na jihu dosahovala až do nynějšího Uherska. Více povědět nemožno, an Strabo sám doznává, že tu určité hranice sděliti nemůže. Také určitějších zpráv o těch Svébech nelze v Dio Cassiovi nalézti. Tu ovšem čteme (41), že byli Svébové r. 29 př. Kr. spojenci Daků, ale i tu bližší popis jejich sídel nenalézáme. D. Cassius dokládá tu, že Svévové sídlí vlastně na pravém břehu Rýnském a že také, když r. 29 př. Kr. učinili vpád na levý rýnský břeh, byli odsud zahnáni, ale že mnozí národové si jméno Svébů osobují.

Jasnějších, úplnějších a určitějších zpráv o Svébech nabýváme teprv Tacitem.

Tacitus činí rozdíl mezi územím Svébie a Svévy a ukazuje, že neseděli na celém území Svébie Svévové, jakož zas uvádí i Svéby mimo území Svébie.

Ve Svébii sídlejí veškeří kmenové, kteří v cap. 38—41., 43—46. Germ. jsou jmenováni, což plyne z toho, že v kap. 38. o Svébech počíná řeč a v kap. 46 praví: hic Suebiae finis. Ve Svébii byla tudíž sídla Svébů, z nichž nejslavnější jsou Semnoni, Langobardi, Reudigni, Avioni, Angli, Varini, Eudosi, Svardoni a Nuitoni. O této krajině výslovně praví v cap. 41., že náleží ku Svébii a dokládá, že prostírá se tu Svébie ještě hlouběji do vnitř země. (Et haec quidem pars (regionis) Sveborum in secretiora Germaniae porrigitur.)

Na to v kap. 41. počne popisování nové a sice jak praví od hořejšího Dunaje k východu, kde v kap. 41. a 42. více o Svébii se nezmiňuje. Za to v kap. 43 mluvě o Marsignech, Kotinech, Osech a Burech praví, že tito sídlí v Svébii (omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus et vertices montium jugumque insederunt. dirimit enim scinditque Suebiam continuum montium jugum . . .), a rovněž tak i Lugiové, z nichž jmenovitě uvádí Harie, Helvekony, Manimy, Elisie a Nahanarvaly. Za těmito pak sídlí v Svébii Gotoni, Rugii a Lemovii, Suioni, národové Aestiů a Sitoni. Zde jest konec Svebie. Proto také moře baltické, poněvač pobřeží jeho i ostrovy v něm bylo územím svébským jmenováno, zve se mare svevicum.

Ale ne všecky kmeny, kteří Svébii obývají, čítá Tacitus ke Svébům. Svéby jsou mu především Semnoni sídlící ve stu župách, Langobardi, kmenové ctící božství Nerthus, pak Marsigni a Buri.

Cítá-li ke Svébům i Lugie, není z jeho spisu zřejmo. Za to čítá ku Svébům lid podřízený Marobudovi (Ann. II. 26., 45., 62.) Smíme-li ale ke Svévům Markomany čítat, nejisto, neb z toho, že klade Svévy a Marobuda vedle sebe, že praví: Svévové z říše Marobudovy Semnoni a Langobardi, dalo by se spíše soudit, že Markomany ku Svébům nečítá, co zas slova »kořist svévská« poukazují k tomu, že Markomani byli ku Svévům čítáni. Ku Svévům čítá Tacitus také Quady a ostatní Vanniovi podřízené kmeny (XII. 29. hist. I. 2.). Vedle těchto zmiňuje se ještě Tacitus o Svébech nedaleko jezera bodamského sídlivších, kteří chtěli vpadnouti do Rhaetie. (Ann. I. 44.)

Porovnávajíce nyní to, co o sídlech Svébů zaznamenal Caesar s tím, co ve spisech Tacitových zapsáno, nalézáme, že kde Caesar vykazuje Svébům sídlá od Rýna do hercynského lesa, klade Tacitus Svéby mezi hercynský les a Vislu, při tom ovšem oněch sto žup svébských, o nichž Caesar se dozvěděl, také zas znova na paměť uvádí, ovšem přikazuje je tentokrát Semnonům či Semenům. U Pt. počínají Svébové v poříčí řeky Lippe v lipském lese (Svévi Langobardi) a sídla jejich rozkládají se odsud k východu a sice za Langobardy nejprvé sídla Svévů Angilů až k Labi a mezi Labem a Odrou sídla Svébů Semnonů, při čemž řeku Odru nazývá Svíbem či Svébem.

Mluví se také o Svébech v užším a širším smyslu a rozumějí prvními ty kmeny, jimž název Svébů ostal a druhými ony, kteří přísluší ku Svébům, ale přikládáno jim jiné určité pojmenování. Toto nezdá se mi býti proto správným, poněvač třídění takové stává se závislým od vědomostí spisovatele. Čím byly spisovateli poměry v Germanii a tím i jména jednotlivých kmenů méně známy, jak u Caesara zřejmo, tím více má Svébů a čím větší v uvedené příčině známost, tím méně Svébů, tak že u Pt. již Svébové v užším slova smyslu vůbec nepřicházejí. Poněvač pak u římských spisovatelů známost Germanie postupovala od Rýnu a Dunaje k východu a severu, proto nejprvé mizí Svébové při Rýnu a pak u Dunaje a ustupují do vnitř země. Ovšem památka jména Svébů i později se tu při Rýnu objevuje, poněvač jméno specielní není známo, neb že takového jména vůbec není či z příčiny jiné.

Případ takový nacházíme v Batavii. Tu nám vypravuje Tacitus (vita Ag.), že as r. 84. po Kr. utečenci Usipii neumějíce lodě říditi, když byli opluli Britanii, přistáli k pevnině, kde je nejprvé Svévové, pak Frisové schytali Tu zřejmě poukazuje se k obyvatelům při ústí Rýnu sídlícím, Batavům, kteří dle Tacita (Germ. 29, hist. 4. 12.) byli původem Chati a v jejichž území pak a to buď v celém neb v části usadili se pak Chatu-varii.

Relief z vítězného sloupu Marka Aurela.
Římané ničí svébské místo. Obydlí Svébů jsou z proutí, rákosí a slámy upletena.

2. Svébové dělili se na rozličné kmeny s rozličnými jmény, kteří kmenové ale nesli společné jméno Svébi (Svebi propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quamquam in commune Suebi vocentur. Ger. 38.).

Co značí jméno Svébi? Že jméno Svéb jest původu domácího, ukazuje jméno řeky Svéba (Svíba).

Svéb, Svib či Svíba, Švíba znamená proutí, vrboví, křoví a pak specielně určitý druh křoví, dále ale i jilm a dub křemenáč (i les); svíbí = pleteň t. j. proutí na plot. Svíbové či Svébové byli tudíž ne obyvatelé křovin, ale chalup, které se buď v houštinách nalézaly (srov. Busakteri), neb které z proutí zrobeny. Tak Svébodzn (Schwiebus) = Svibotín (Svibo-týn) znamená týn, jenž jest v křovinách, neb který jest proutěným košem obehnán.

Místních jmen sem náležejících jak Svib, Svibník, Svibno, Šviba jsou i v Poznani (Schildberg) atd. dostatek a jest zvláště známý z bitvy u Chlumu (r. 1866 u Král. Hradce) les »svíbský«, o nejž tehdy byl nejprudčí boj veden. Svíbové byli tudíž ti jmenováni, jichž obydlí bylo z proutí pleteno. Že obydlí i hradby Germanů byly z proutí pleteny, toho důkazem jsou jejich vyobrazení na reliefech sloupu Marka Aurela, jak přiložený obrazec ukazuje. Při této příležitosti poukazuji ku zprávě, uvedené v letopisech pruských Lukáše Davida, uveřejněné v Šaf. sl. St., str. 124, kde se vypravuje o řeckých cestovatelích, kteří přišli do severvní Evropy a tu sem tam putujíce, přišli do krajin, kde bydlel lid, jmenovaný »Ulmigeri« a to proto, že bydlí pod vrbami na řekách a v chalupách z rákosí, z kteréžto rostliny i oděv sobě strojí (ulmus = jilm = svíb), neznajíce domův, vesnic a měst. Tímto chci jen doložiti, že bydleli v Evropě národové, kteří měli z vrbin*) vystavěné příbytky.**) Také překlady jména »Svíb« nalézáme a sice byli oni Slované, kteří bydleli na západu od Labe v Lynebursku v dřívějších sídlech Svibů—Angilů, jmenováni »Rohr« wenden (kron. Abel. k r. 1074).

Čte-li se u Lukáše Davida jméno Ulmigeri co obyvatelů chalup z rákosí vystavěných, nalézáme zas u Jordanise pověst o lidu zvaném Ulmirugi. Že toto Ulmirugi a Ulmigeri jest jedno pojmenování, jest na první pohled zřejmo a sice, že správné jest jméno Ulmirugi.

Vykládáť se sice jméno Ulmi-rugi po něm. co Holmrugi, ostrovní Rugové, avšak lze je také dobře vyložiti jinak. Již pověděno, že stará sdělení o výše uvedených Ulmigerech překládala

*) Dosud také v mnohých jamách, kdys bydlištích, lze otisky proutí v hlinovitých stěnách nalézti, což poukazuje ku stavbě z proutí.

**) (Gothi) mox promoventes od sedes Ulmirugorum, qui tunc oceani ripas insidebant . . .

slovo Ulmi slovem vrba, svíba a lze tudíž za to míti, že Ulmi-rugi jsou Rugiové-Svíbové. Toto jest tím odůvodněnější, poněvadž tito Rugiové sídleli při řece Svíbu a byli tak i jinde Svíby nazýváni.

Písmeno »b« zaměnuje se někdy s »d« a tu právě při slovu »svíba« naskytuje se tato záměna nebo »svída« má týž význam co »svíba«.

Svíd, Svída, Svídí jest křoví (cornus sanguinea, Hartriegel jako Svíba), ale i dřín a dub kamenáč (i les) a jsou tudíž jména místní jak Svídnice téhož významu slovního co Svíbnice.

Než sem náleží i srb. »siba«, jež se rovná našemu svíba a jež nalézáme také v místních jménech jak Sibín (v Sedmihradsku = Cibinum). Sem náleží také veliká (ne všecka) část místních jmén, jež nyní se v němč. píší Sieben jako Siebendorf (svíbská ves), Siebenhaus (domy ze svíboví), Siebenberg (Svibník či Svídník) atd. Z tohoto lze seznati velikou rozšířenost užívání toho jména.

Pt. píše: Σουήβων, Συήβων, Σιήβων, Σούηβοι, Σουήβοι, Συήβοι, Σούιβοι a o řece Odře: Σουήβου, Συήβου, Σουίβου, Σιήβου, Σουΐβου.

Toto ukazuje, že dotýční obývatelé byli jmenováni i Svéby i Sviby a řeka Svéba i Svíba. Ponévadž krajina svíbská jest ona, kde jest množství křovin, vrbovin a řeka Odra a přítoky její právě takovou krajinou protékají, proto byla řeka ta Svíbou jmenována. Proto také docela správně mluví Tacitus o krajině svébské, která se daleko na severovýchod od hercynského lesa rozkládá za Odru, ano i za Vislu.

Jméno Svéb v jazyku německém proměněno ve Schwab a krajina dříve Svébská při dolním Mohanu pojmenována územím Švábským jakož i obývatelstvo obdrželo jméno Švábů.

Z uvedeného zřejmo, že Svebií nazíván byl prvotně kraj od bodamského jezera a horního Rýnu, jak z bodamského jezera vytéká, na sever a východ se prostírající tak, že od kraje, kde vtékala řeka Luppia do Rýna, táhla pomezní čára k ústí Labe. Východní hranice šla od ústí Visly či Němanu ku Karpatům a jižní od ústí Váhu ku Karpatům. Tak as lze z hruba označiti hranice Svébie.

V kraji u bodamského jezera a dále k severozápadu připomínají se nám Svébové Ariovistovi, při dolním Mohanu Svébové později Šváby zvaní a nad nimi až téměř k Lupii Svébové Caesarovi, při Lupii Svébové Langobardi u Pt. a u dolního Labe Svébové, již ctili bohyni Nerthus. O jižní hranici připomíná Strabo, že v jižních krajinách Germanie sídlí Svébové, jichž sídla až k zemi Getů dosahují. Poněvač z této krajiny sluší vyloučiti Daky,

kteří v rovinách pannonských sídleli, tož zřejmo, že hranicí Svébů byly tu hory karpatské. Na severovýchodu pak dle Tacita končila Svévie u ústí Visly. A obývatelstvo území toto obývající bylo nazváno povšechným jménem Svébové či Svíbové. Bylo-li pojmenování Germani označení, jehož užívali cizinci, zejména Kelti a po nich Římané a Řekové, jest jméno Svébi, Sviby jméno, jehož užívali domorodci. A tu jest velice důležito věděti, že bylo jména toho užíváno rovněž tak při Rýnu, v jihozápadním koutu, jako také v severozápadní části Germanie, že nebylo přeneseno jméno to z jedné části Germanie na jinou. Prvně nám jmenuje Svéby Caesar, nazývaje tak obývatelé, sedící na pravém břehu středního Rýna a i část sborů Ariovistových a jak jinde ukázáno, byli Svévy zváni i obývatelé sídlivší severozápadně bodamského jezera. Od tohoto pojmenování zcela neodvisle, samostatně jest řeka Odra jmenována Svibus, kterýmžto jménem naznačen jest kraj, jímž řeka ta tekla. Bylo tudíž od domácího obývatelstva pojmenování Svébus, Svibus užíváno jak v jihozápadní tak severovýchodní části Germanie. Z toho možno dále soudit, že bylo slova Svéb (Svev), Svíb užíváno od jihozápadní do severovýchodní části Germanie, tudíž téměř po celé Germanii, vyjímaje severozápadní část. Jméno toto bylo označení všeobecné, ve smyslu as jak bychom dnes řekli: domkáři, chalupníci, chati a proto poznenáhlu jak pojmenování zvláštní tu krajin, tu obývatelstva v popředí vystupovalo, přestávalo jméno to a přicházelo v neužívání, zapomenutí a zůstalo jen jedné nepatrné části obývatelstva seděvší při dolním Mohanu a zůstalo jinde jen co pojmenování místní. Proto také čteme u Tacita, že Svébové netvoří jeden národ, ale jsou rozděleni na rozličné kmeny s rozličnými jmény a jen všeobecně jsou Svébi jmenováni. Toto všeobecné pojmenování Svéby zašlo brzy tak, že v prvním století po Kr. byli ku Svévům jen Langobardi, Angili a Semnoni, jak Pt. svědčí, čítáni. Později obmezilo se jméno to jen na obývatelstvo dolního Mohanu a jen u některých spisovatelů jsou také ještě později Kvádi jmenováni Svévi. Vedle toho přichází pak i jméno Svébů také ve spojení s rozličnými bojovnými pluky jak na př. Vandalskými při Rýnu a pak v Hispanii a objevuje se občas také v kraji mezi Veserou a Labem, však které by obývatelstvo bylo toto jméno podrželo, není možno dnes více pověděti.

Z tohoto plyne, *a*) že označení největší části obyvatelstva Germanie jménem Svébů bylo ve stoletích př. Kr. nar., *b*) že jméno to jest slovo slovanské.

Již toto poukazovalo by k tomu, že Svébové byli Slovani, než vedle toho máme tu ještě mnoho jiných známek, které uvedené tvrzení oprávňují.

3. Svévové dělili se na rozličné kmeny, jak praví Tacitus, a to s rozličnými jmény. Nuže, jaká jsou tato kmenová jména Svébů: Langobardi, Angili, Semnoni, Chati, Rugii, Kvádi, Bugunti, Viruni, Kalugoni, Korkonti, Lugi Omani, Diduni, Buri atd., tedy téměř všecka vzata z jazyka slovanského. Jest-li tudiž, nejen jméno společné, ale téměř všecka jména jednotlivých kmenů jsou původu slovanského, pak nutně nás vede to k tomu mít za to, že Svébové byli Slovani. Však nad to dotvrzují to i jména míst v těchto krajích Svévů Pt. nám dochovaná jako: Bunition — Buňice, Virunon — Virun, Viritium — Virice, Aska u Kalis, Aska Lingion — Aska Lingiů, Kalaigia — Kaluga, Stragona, Kalisia, Redintuinon — Redintýn, Strevinta, Brodentia, Setva Kotón — Setva Kotů atd. Je-li ale název lidu povšechný a i název kmenový slovanského původu a jsou-li i jména míst kmeny těmi osazená slovanská, pak přec není pochybnosti, že lid dotýčný byli Slované.

Však my tu máme zachovanou ještě jednu zprávu, která přímo dosvědčuje, že Svévové byli Slovani.

Výše již mluvil jsem o sdělení Tacita, dle něhož jedna část Chatů následkem postupu Němců uchýlila se na ostrovy rýnské do tak zvané Batavie. Tito Chatové připomínají se později pod jménem Svévů již u Tacita (v Agric.) jakož pak i jinde. (Frisiones et Svevi et barbari quique circa maris littora degentes. Vita s. Eligii. Frisionibus atque Svevis. Ven. Fort. Poem l. IX.). Později na místě těchto Svévů jmenují se Slované Vilti.*) Beda, jenž psal počátkem VIII. stol. po Kr. vypravuje, že Pipin zřídil biskupskou stolici v městě, jež prastarým jménem onoho národu Viltaburg t. j. město Viltů, gallským jazykem pak Trajectum jest jmenováno (quod **antiquo** gentium illarum vocabulo Viltaburg, id est oppidum Viltorum . . . vocatur). Když r. 730 píše se antiquo vocabulo, tož vztahuje se to zajisté na pradávné časy, o několik století na zpět, což poukazuje k prastarému, dávnému již osazení tohoto území Slovany.

Zde vidíme, že i na dálném západu zaměňují se dřívější Svébové pozdějšími Slovany. Avšak nejen zde ale i všude jinde.

Na největší části, kde v starověku sídleli Svébové, nalézáme počátkem středověku Slovany jak na místě Langobardů, Angilů a Semnonů, na místě Svévů ctících bohyni Nerthus atd., ba i tam, kde se Slované nejdéle u Rýna udrželi, v krajině pomohanské při dolním Mohanu, zůstává jim jméno, jež prvotně nesli Svévové, jež přejímají přistěhovalí Němci co Švábové.

4. Poněvač nelze popříti, že na místech, kde dříve dle udání starých spisovatelů byli Svébové, nalézáme později Slovany a po-

*) Šaf. Sl. St. 687 a násl.

něvač před VI. stol. nesmějí Slované mezi Vislou neb Odrou a Rýnem bydlet, proto nezbývá než tvrdit: V době stěhování národů neb od druhého do pátého století všechen lid, jenž sídlel v střední a východní Germanii se odtud vystěhoval, tak že tu zůstala pustá země, kterou ale ihned během jednoho století Slované okupovali tak, že hned celá ta šírá prostranství zaujali. Toto jsou dvě tak hrozné věty, že jest téměř neuvěřitelno, jak je vážní dějepisci mohou napsati.

Pravil jsem již, že nikdo neprokázal, že v době kol nar. Kr. obývali celou Germanii jen Němci a ukázal jsem naopak, že Germani a Němci není jedno a totéž.

Toto tvrzení, že všickni Germani byli Němci, že tudiž v době kol nar. Kr. celou Germanii Němci obývali, musí nutně vést k tomu dalšímu tvrzení, když v VI. st. po Kr. Němce v největší části Germanie nenacházíme, že se odsud vystěhovali.

Přihlížíme-li ale ku zprávám nám dochovaným, nalézáme cosi jiného. My vidíme, že oni němečtí kmenové, kteří se usadili ve Švédsku, Dánsku a Jutsku tu zůstali a odsud neodešli, my vidíme, že oni kmenové němečtí, kteří se usadili při severvním moři, při Veseře, Emži, středním a dolním Rýnu se nevystěhovali, ale tamtéž zůstali, my seznáváme, že i ti kmenové němečtí, jež utvořili spojení alamannské na území zaujatém setrvali a odsud dále k východu a jihu území a nadvládu jazyka německého rozšiřovali, my shledáváme dále, že ze severu odešli jen poslední zbytky Němců, kteří seděli ještě při ústí Visly — Goti; — že při veškerých ostatních taženích jak Herulů, Burgundů, Vandalů atd. šlo jen o výpravy vojenské, jež jednotliví kmenové vysílali: ale že kmenové ti se ze země své nevystěhovali. Že by byl veškeren onen lid, sedící mezi Vislou a Veserou odešel, o tom nikde neděje se zmínky. A zajistě bylo by takových sdělení, kdyby se věc byla zběhla tak, jak se tvrdí; vždyť zaznamenány jsou každá menší dobrodružná tažení mnohdy až i jen 300 mužů čítajících sborů.

My čteme sice o tom, že táhli s vandalskými sbory také Silingové t. j. sbory Silingů, ale počet těchto Silingů byl velice nepatrný, neboť mizí mezi Vandaly a kdy se o nich v Hispanii mluví, vládnou jen v části Baeotie, kde také následkem nepatrného počtu brzy zajdou. Že Silingové ze svých sídel se nevystěhovali, toho důkazem, že jméno kraje Slezsko do dnes se udrželo. A kam se poděli oni četní národové Lugiů (Lugiorum nomen in plures civitates diffusum. Tac. Germ.): Diduni, Omani, Elisii atd.? Čteme sice, že se války proti Vanniovi súčastnila také část Ligiů, kteří sousedili s panstvím Vanniovým, ale k tomu nebylo třeba, aby svou zemi opustili, čteme také, že za Domitiana bojovali Lugiové se Svévy v Dacii, ale i to byly tak nepatrné sbory, že

o nich není tu žádné zmínky více, vyjímaje mimochodem jen za Proba.

A kam se poděl velký národ Semnonů? Kam Kalugoni, Batini, Baino a Teyrio-chaimové? O těch o všech nikde ani zmínky, že by se byli vystěhovali, že by sídla svá byli opustili. A podobně i Buri Lugíi. Co se ve válkách markomannských o Burecb mluví, týká se Burů v jižní Moravě sídlivších, jejichž města Eburon, Eburodún-on Pt. jmenuje. Jen Burové blíže Dunaje seděvší mohli se s Římany spolčovat proti Kvadům a Markomanům a nikdy Burové, již hluboko na severu bydleli. Proto také zcela správně Tab. Peut. udává sídla těchto Burů při Dunaji. Vidíme-li tudíž, že Němci kraje, které při Rýnu a Veseře do druhého st. po Kr. zaujali, již více neopustili a že jen Gothi, t. j. lid, který ještě na pochodu ku západu v krajích dolní Visly seděl, na dalším svém postupu k jihu se obrátil, nenacházíme-li žádných zpráv pak o tom, že by ti kmenové, kteří v středu Germanie seděli, byli ze zemí svých vyšli; pak můžeme důvodně soudit, že kmenové tito kraje jimi osídlené neopustili.

A také pro kterou příčinu byli by tito kmenové byty své opustili! Špatná, nevýnosná půda a následkem toho povstalý hlad! Nehledě k tomu, že máme málo příkladů, že by hlad úplně lid ze země vypudil tak, že by z dosavádního obývatelstva nikdo v zemi té více nezůstal a nemáme příkladu, že by se tak bylo stalo při obývatelích pevných sídel: tu přec musíme říci, že kraje v Polabí a při Odře mají daleko výnosnější půdu, mají půdu, jež se dá daleko lépe zpracovávati než ona při řece Emži neb dolní Veseře o Frissku a Švédsku nemluvě. A jestli že z těchto krajin Němci osazených toto německé obývatelstvo neodešlo, tak zajistě také nevyšlo z krajin výnosnějších, z krajů bohatších.

Za důvod, proč se Němci z uvedených krajin vystěhovali, udává se též, že byli ze zemí těch barbary vyhnáni. V té příčině dovolávají se slov Jul. Kapitolina, který mluvě o vpádu národů do Pannonie a Dacie mezi r. 165—169 po Kr. praví:

»Victovalis et Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, *quae pulsae a* **superioribus** *barbaris fugerant*, nisi reciperentur, bellum inferentibus.«

Tu především sluší poznamenati, že zpráva tato dotýká se pouze Markomannů a Victofalů a kmenů ještě menších, jichž jména nestála ani za udávání, a že tudíž nelze zprávu tu, která dotýká se pouze jednoho místa a to prostoru nepatrného generasovati a vztahovati na celou Germanii.

Tito Markomani, kteří sousedili na Pannonii, byli ony tlupy Marobudovy a Katvaldovy, které byly umístěny na moravském poli, kde během času lid, mezi nimž byli usazeni, si podrobily, a

zde také panství své. v některém směru rozšířily, podrobivše si i dotýčné okolí. Sousedé jejich byli Viktofali, již přitáhše v tyto krajiny u Dacie rovněž některé kraje v sousedství Markomanů ve své područí uvedli

Kdyby tedy i bylo správné, že superioribus barbaris sluší rozuměti, ze shora na Markomany a Viktofaly tlačící se barbary, tož by šlo tu stále jen o krajiny jižní Moravy, východní část Dolních Rakous na levém břehu Dunaje ležící a kraj podkarpatský a ne dále.

Však po mém soudu nemá zde slovo superior významu místního ale znamená tu tolik, co mocnější, silnější, vítězící atd.

Pak byl by význam uvedených slov, že Markomani a Viktofali vyhnáni byli od barbarů, kteří nad nimi byli převahy nabyli*) neb nad nimi zvítězili, což pak může znamenati, že domácí obyvatelstvo, které od Markomanů a Viktofalů bylo podmaněno, se vzbouřilo a dosavádní pány své vyhnalo, tak že tito byli nuceni k Římanům o útulek se uchýliti.

Než ať má se věc tak či onak, pokaždé lze z toho seznati, že o ději, jenž se tu odehrál, nelze říci, že platil pro celou neb aspoň velikou část Germanie a nelze co se obyvatelstva při Labi a Odře seděvšího týká, ničeho z děje toho dovozovati.

5. K tomu přistupuje dále kontinuita místních jmén, pojmenování kmenová, topická a jména měst.

Obecně ukazuje se k tomu, že jest slovní spojitost mezi Silingy a Slezany, avšak tatáž spojitost jest i mezi Kalugony a Kalužany (Koluchov), Lugii a Lužičany, Rakaty a Rakousy, Kuriony a Kuřany (Kursdorf), Dandúty a Dúdy (Duder-stadt atd.), Diduny a Dědošany atd. Však ještě obsáhlejší všeobecná jest tato slovní spojitost u místních jmén jak Riusava (Ryšavá) — Riess, Brodentia — Brod, Kasurgis — Kosoř, Redintuin — Radětin, Meliodun — Milevsko, Strevinta — Třebnice, Kalisia — Kališ, Treva — Dřevíč, (Drevané), Kalaigia — Koluchov, Carodunum — Karczyn, Koinoén — Gnoyen atd. A tu lze se ptáti, mohla-li by tato téměř povšechná spojitost slovní trvati, kdyby dřívější obyvatelstvo, jež těchto jmén i kmenových i místních užívalo, se bylo vystěhovalo a nové, jiné národnosti na místo přistěhovalo?

Pátráme-li po tom, jak se místní jména mění následkem změny obyvatelstva, tu seznáváme pravidlem, že staré jméno potrvá jen tu a to ještě ne vždycky, když větší část nového obyvatelstva tvoří obyvatelstvo staré: ve všech však téměř případech, kde nové obyvatelstvo nastoupí na místo starého neb kde nové obyvatelstvo

*) Srov. co vypravuje Arm. Marc. XVII. 12. o vyhnání pánů otroky z této krajiny.

se stane pánem starého, zejmena tvoří-li toto nové obývatelstvo většinu, nastane pojmenování nové, vedle kterého ovšem dle okolností udrží se někdy i pojmenování staré.

Pokaždé ale, když nastane záměna v obývatelstvu neb větší promíšení tak, že noví příchozí se stanou stranou vládnoucí, tu i když udrží se pojmenování staré, jest toto proměněno tak, že mnohdy těžko původního jména nalézti.

Toto posléze uvedené nalézáme zejmena v Malé Asii, Francii, Španělsku atd., zejmena také v zemích na říšské radě ve Vídni zastoupených, kde dřívější slovanské obývatelstvo ustoupilo zcela lidu německému.

Tak na př. Langen—Lois v Dol. Rakousích píše se r. 1083 a 1091 ještě Liubisa. Kdo by tu ve jménu Lois hledal Liubisu! A nyní Češi místo Langen—Lois navštěvující jmenují toto místo po česku: dlouhá louže. A není se tomu co divit, vždyť často i nejbližší okolí zapomene prvotního jména osady. Tak u Jindřichova Hradce, města zúplna českého, jest německá ves Brunn, jejížto jméno, jak tomu povaha půdy zřejmě nasvědčuje, povstalo ze slova brno*) t. j. močal. I tu nedochovalo se u Čechů poblíž místa toho sedících původní jméno, ale nazývají obec tu Studnice.

Kdo by hledal, abychom jen k Žatecku ukázali, že Zettlitz byl Sedlec, Pukwa — Bukovina, Meckel — Mětikalov, Wobern — Obrovice, Weinern — Vinaře, Sehrles — Zahořany, Gestob — Žďov, Rothbern — Ratiboř (Palacký: Popis str. 36.). Za to kde prvotní obývatelstvo zůstalo, byť i poněmčeno bylo jak v Pomořansku, takovýchto skomolenin nenalézáme, zde zřejmě v největším počtu (ovšem ne vždy), znění prvotní buď nalézáme neb se jeho brzy dohádáme.

A nyní suďme, majíce na mysli tyto ohromné proměny místních jmen, jež vystřídáním obývatelstva nastaly a kde doba, během které se tyto proměny staly, obsahuje nejvíce 700 let: jest pravděpodobno, že by se byla, když by i tu se byly národnosti zaměnily — dochovala ještě téměř po 2000 letech jména téměř neporušená neb tak nepatrně proměněná jak nacházíme: Brodentia — Brodnice, Kasurje (Kasurgis) — Kosař, Meliodúm — Miletín, Strevinta — Třebnice, Kalisia — Kališ, Virition — Virice, Redintuin — Radětín atd.

Toto nutně vede k tomu, že obývatelstvo, které užívalo oněch jmén v prvním století př. Kr. či ještě dříve, jest téže národnosti jako ono, které jmén těch užívalo později a nám je dochovalo.

6. K tomu přistupuje ještě dále následující úvaha.

---

*) I Brno psáno r. 1233 Brunne.

Mohlo by se říci, že některá místní jména stanou se jakýmisi skamenělinami a nemění se i když by se vlastníci tohoto místa vystřídali. Jsou to případy velice řídké, ale jsou skutečně.

Však v uvedených případech nejde jen o řídké vyjímky, nýbrž dochování dotýčných jmén jest pravidlem. Avšak zde jeví se nám ještě něco a to velice důležitého, čeho nesmíme si nevšimnouti. Uvedl jsem při některých jménech místních, Pt. zaznamenaných, že jméno toto nenalézáme sice na témže místě, kde by dle Pt. býti mělo, ale že jméno dotýčné v krajině poblíž neb nedaleko uvedené polohy neb vůbec a to nejen ve formě Pt. udané, ale i jiné přichází. Tak na př. Kasurje (Kasurgis) jest dle Pt. jmenováno hradiště u Závisti; zde nám jméno to dochováno není, ale my známe v Čechách: Kosoř, Kosořice, Kosořín a i Košíře, Košice, Košov atd. Na místě, kam klade Pt. Meliodún, nenajdeme sice Miletín, ale najdeme tu Milevsko, a za to Miletín pětkráte jinde v Cechách jakož i Miletice, Miletínek, Miletínky atd. Není nám zachováno vyjma Pt., že by byli Kurioni—Kuřané sídleli v Durynsku, ale máme tu jména jak Kurs-dorf, než i v Čechách Kouřim, Kuřimany atd. Na místě, kde dle Pt. bylo Bunition, jest nyní Štětín, ale Bunice a Bynice přicházejí na rozličných místech Slovany obydlených. Totéž platí o jménu Kalis (Aska u Kalis), Mesovium — — Mese, Aregelia -- Regla, Rezla, Kalaigia — Kaluže, Stragona — Strahov atd.

Užívá-li ale obývatelstvo nynější těchže jmén místních jako ono, které žilo na těchže místech v prvním století po Kr., pak nelze tu mluviti o skamenělinách místních jmén, ale musíme říci, že obývatelstvo v prvním století po Kr. v dotýčných sídlech seděvší, užívalo téhož jazyka jako ono, které podobná místní jména jinde uvedlo a jež jsou nám dochována.

7. Toto dovršuje se tím, že největší část místních jmén jakož i jmén kmenů Pt. a Tac. co v Germanii — zejmena od Vesery k Visle — usedlých, uvedených, jsou vzata z jazyka slovanského.

Prvotní označení míst domácího obývatelstva jsou pojmenování povšechná jako: hrad, hradiště, sídlo, sedlo, ves, dreveň, chaty atd.; proto také nalézáme nejprvé v Čechách jména jak: Vyšehrad, Budeč (Boudy), Kouřím (kuria), Hradčany, Chaty (Prachatice = prastaré chnty), Chýn (Prachýn = Prácheň = prastarý chýn), Chýnov, Drevič, Gradec atd. K nim druží se pak označení topická jak: Hvrasten, Hlumec, Gabr, Bubin, Tursko, Kamen atd.

Tak bylo v dávnověku u všech národů a tak bylo i v Čechách. Odpovídáť to povaze a přirozenému stavu věci a proto podobná označení nalézáme v staré době nejen u Arijců, ale i u semitských národů, jak na př. ukazují jména míst: Sion = hrad,

Hippos = hradiště, Utika = osada, Karthago = nové město, Byrsa = hrad, Cirta = město, Megara = jeskyně, Salamis, Minoa = osada, Knosos = město, Kandia (Chandak) = pevnost, Gadir = hradiště atd. Jeť to také zcela přirozeno, nebo i dnes domácí obývatelstvo, je-li v obci jen jedna řeka neb rybník, nepojmenuje tyto jménem, ale říká: jdu k potoku, k řece, k rybníku; je-li v obci neb poblíž obce jen jedna význačnější hora, praví: byl jsem u kopce, u hory atd. tak že mnohdy v obci, kde teče nějaký menší potok, nelze ani jména tohoto potoku neb hory se doptati.

To jde mnohdy i tak daleko, že, jsou-li v obci dva potoky, i tu označuje vlastník jménem řeka, potok vždy ten, který teče při jeho pozemcích a praví-li doma rolník: »byl jsem u řeky«, ví každý domácí, že sluší tu rozumět řeku při pozemcích mluvícího; mluví-li ale o řece druhé, odlišuje ji od prvé jakýmsi zvláštním označením na př. u řeky sousedovy, u řeky pod kopcem a dále i pojmenováním té řece zvláštním: Křemelice, Bystřice atd. Také obyvatelstvo vzdálenější užívá obecně jen označení všeobecného a při více řekách přidává pravidlem označení místa, odkud řeka ta teče: ku př. od Kamenice tekoucí jest Kamenička, od Žirovnice — Žirovnička, od Chrudimi — Chrudimka.

Že prvotní označení řek jest označení řeky, vody, toku vůbec, o tom podávají nám jména řek neklamná svědectví. Tak jmenuje se Rýn (řinouti, ῥέω, rinnen něm.), Vesera, Visla, Jizera, Isara (vis = voda), Misa, Mže, Mosa, Enže, Anisa (týž kmen, co v našem slovu míza), Vltava (vltiti = téci) atd. neb jinde Jordan = řeka, Rha (Volga) = řeka, Indus = voda, Tigris = řeka, Ister = tekoucí atd.).

Jiné označování, jež rovněž záhy vzniká, jest označování topické jak Chlum, Chlumčany, Vršany, Blatno atd. a které lze rovněž u všech národů stopovati jak na př. Mezógis = soutěžka, Lampsakos = u brodu, Solos = skála, Mallos = hora, Latium = rovina, Albion = horský ostrov, Pendžab = pětiříčí atd. Pojmenování tohoto druhu nalézáme zejména při jménech národů a kmenů, když tito pevná sídla zaujali, když trvale na určitých místech sídleli. Sem náležejí hned staří Kananiti (Kanaan = nížina), Nižané, Taurini, Etrurci (Turske) = horalé, Kampsiani (Champ.) = na vysočinách bydlící, Are-morici = Přímorci, Veneti = Benátčané, Vodňané atd. A tu jest právě zajímavo, že u velké části jmen kmenů, jichž sídla Pt. v Germanii uvádí takovéto označení, když jména ta co slova vzešlá ponejvíce z jazyků slovanských v některých případech i z jazyka německého vykládáme, nalézáme.

Za příčinou srovnání, dovolím si tu uvésti jména některých kmenů spolu s tím, jaký slovní význam jména ta mají

dle mínění Zeusse:	dle mého soudu:
1. Svíbové (Svébové, Svévové):	
kořen: svib, z čehož sveb, svab; suîpan = schweben; Svíbové, Svébové = die schwebenden;	kmen: svib; svíba, svéba = vrba, jilm, proutí; Svibové, Svébové: lid stavící domy z proutí, ze dřeva;
2. a) Brukteri:	
kořen borht (peraht) = clarus, slavný; Brukteri = slávní muži;	bruk (bruch) = močál, bařina; Brukteri = lid v bařinatých krajích sídlící.
b) Busakteri:	
nesprávné místo Brukteri;	busk = busch, křoví, podrost, Busakteri = lid v krajích houštin plných sídlící.
3. Langobardi:	
Lange Bärte (Langobardos vulgo ferunt nominatos a prolisa barba et nunquam tonsa. Lid. His. or. Langobardos ab intactae ferro barbae longitudine. P. Diac.). Bardi = die Bärtigen?	lang = luh, bardi = brda, Luhobrďané t. j. lid, sídlící na vyvýšeninách v luzích se nalézajících. Později pouze Bardi = Brďané zvaní.
4. Vandali:	
Wandalari = ein Unstäter, Flüchtiger; wandalon = fluctuari, vandjan = wenden; wantalon = wandeln; Vandali = die Unstäten, die Wandelnden.	wandu l't. = voda; Vandali = obyvatelé krajin vody plných, močálovitých.
5. Chamavi:	
himan = tegere, hamon = vestire, himil = Himmel, hemidi = Hemd; Chamavi = oblečení, košiláci.	Cham = rolník; Chamavi = rolníci.

6. Chati:

Hattr, haet = pileus;
hättr, hattr = pileatus;
haeze, hez, haeter = celý oblek;
chatti = oblečení. Jako Chamavi. Die Identität des alten Namens Chatti mit dem späteren Hassi, Hessi, kann die Grammatik nicht zugeben.

Chata = dům, chalupa;
chati = obyvatelé chalup;
chasa (hesi) = totéž.

7. Frisi:

fraisan = tentare; freisa, frâsa = periculum;
Frisi = Die Wagenden, Mutigen.

Brigi = Frisi;
Frisi = obyvatelé pobřežní jak Are-morici v Gallii.

8. Kauki (Chauki):

hauen = bíti se, bojovati;
Kaukové = bojovníci.

Kauki = obyvatelé pobřežní.

9. Angili:

Angel = hamus (udice, hák);
angr = sinus, lingula (záhyb, klín, okřídlí);
Angili = lidé sídlící na uzavřeném místě.

angel = úhel, úhlý, zvolna stoupající, stráň;
Angili = obyvatelé na stráních bydlící.

10. Angri-varii:

angar = enger = Bewohner der Aenger, des Wiesenlandes.

anger týž význam co u Zeusse, čes. úhor.

11. Vangioni:

vanc, vaggs = campus (rovina), An sanften Gehängen wohnend.

totéž jak Zeuss. Lid v rovinách sídlící.

12. Semnoni:

samanon, samnon = versammeln.

semeno, Semeníci = rolníci později Semčici.

13. Skiri:

skeirs = clarus, slavný.

Skyri (skůra = tvrdá, pevná půda) = obyvatelstvo na pevné půdě bydlící.

14. L u g i i:

lungar = expeditus, celer (rychlý).

lug = luh;
Lugii = Lužané, Lužičané.

15. K o r k o n t i:

prvotně prý Harcanti;
harka = fortitudo, statečnost.

kork = krok;
Korkonti = kráčející = příchozí.

16. O m a n i:

Schwierig ist die Deutung der Omanoi.
Jen tu lze-li říci místo Omanoi = Vani, pak Vin = rovina.

homon = vyvýšení.
Omani = na vyvýšeninách bydlící.

17. D i d u n i:

dún = návrší;
Lid na návrších sídlící. Zeuss změňuje Didúny v Důny.

did = děd = dědic = rolník;
diduni = rolníci.

18. S i l i n g i:

silan = tenere, posidere, gaudere;
Silingové = držitelé půdy, rolníci.

ling = lěch;
Silingové = Lingové = Leši jsou rolníci.

19. B u r i:

búr = incola, obyvatel.

búr = rolník.

20. V a r i n i:

warjan = wehren;
Varini = obranci.

varno = barno, brno;
Varini = obyvatelé močálovitých krajů.

21. V i r u n i:

Viruni, Avarpi a Varini jest jedno a totéž jméno.

vir = pramen;
Viruni = obyvatelé v kraji vodyplném.

22. K u l u k o n e s:

správně má býti Kaulkoi, které jest téhož kmene co Kaukoi = bojovníci.

Kaluga = kaluže;
Kalugones = lid v bažinaté krajině sídlící.

23. B a i n o-(chaimai):

nesprávně. Má býti Bajo či Bojo. Jsou to tudiž Bojové.

ben, benátky = pevná půda při vodě, ostrov;
Bainové = Bénové = obyvatelé vyvýšenin v močálovité půdě.

24. T e u r i o-(chaimai):

titéž co Hermunduri.
thora = audere, thor, thoran = audacia;
Hermunduri či Teurio-chaimi = odvážní lidé.

túr, týr = mocný, silný, hora.
Teurio-chaimi = Chaimové sídlící v horách neb při horách (Sudetách).

25. C h a i m i:

jest znetvořeno (entstellt);
Hermioni = silní, mocní.

chaim, chém = chám, heim.
chaimi = sedláci, rolníci.

26. R a k a t i:

nic.

raka = řeka;
Rakati (Rakanti) = při řece sedící.

27. V a r i s t i:

varjan = wehren, ver = mansio, domicilium, sepimentum = bydliště, úkryt.

varati = cestovati;
Varisti = přicestovatelé.
Sem náleží i varii při Angri-varii, Chatu-varii, Kasu-varii, Bojo-varii a t. d.

28. K u r i o n i:

jest slovo keltické.

kureň = obvod, kraj přidělený;
kuria = dvůr, dům;
Kurioni = lidé ve dvorech sídlící.

29. S u d i n i:

nic.

sudý = plný, sud = vyvýšený;
Sudini = lid na horách neb při horách sídlící.

30. K a m p i:

pojmenování keltické.

kamp = hora, vyvýšenina, nalézá se nejen u Keltů ale i Němců a Slovanů.
Kampi = obyvatelé v horách neb při horách.

31. P a r m a i (Kampi):

význam keltický.	param-isko = pláně; Parmai-Kampi = lid horské pláně obývající.

32. C h e r u s c i:

heru = gladius, meč; Herusci = muži mečem ozbrojeni.	cherust = chrasť, horská stráň, hora. Cherusci = lid horské stráně obývající.

33. M a r v i n g i:

jméno německé.	(mar) morava = lučinatá půda. Marvingové = lidé v lučinaté půdě sídlící.

34. M a r k o m a n n i:

mörk = les, haj; Markomanni obyvatelé pohraničných lesů.	jak u Zeusse.

35. T u r o n i:

kelt. jméno.	tur = silný, vysoký; Turoni = lid v horách sídlící.

Nepřihlížíme-li k oněm jménům kmenů, jichž významu jest těžko se dopátrati, který jest záhadný neb zcela neznámý, tož shledáváme při těchto 36 jménech, že můžeme z nich odvozovat z jazyka německého jména: Brukteri, Frisi, Vangioni, Markomani; z jazyka liv.: Vandali; z jazyka slovanského: Svibi, Langobardi, Chati, Angili, Semnoni, Lugii, Korkonti, Omani, Diduni, Silingi, Varini, Viruni, Kalugoni, Baini, Teurii, Rakati, Skyri, Kurioni, Sudini, Parmai kampi, Cherusci, Turoni; z jazyka něm. i slov.: Busakteri, Angri, Buri, Chaimi (Kamavi), Varisti, Marvingi.

Z těchto 36 jmén jest jich zas 26, jež jsou významu topického a sice: Brukteri, Frisi, Vangioni, Markomani, Vandali, Svibi, Langobardi, Angili, Lugii, Omani, Varini, Viruni, Kalugoni, Baini, Teurii, Rakati, Skyri, Kauki, Angri, Busakteri, Sudini, Kampi, Parmai, Cherusci, Marvingi, Turoni; 6, jež mají význam rolníků, sedláků: Semnoni, Diduni, Silingi, Buri, Chaimi, Chamavi; 2 obývatel pevných sídel: Chati, Kurioni a 2, jež značí lid přicestovalý: Varisti, Korkonti.

Když pak vidíme, že poukazují veškerá jména ku starodávnému označování kmenů a že veškerá pojmenování kmenů, kteří sídleli

v krajích svébských jsou slovanská, pak správně soudíme, že Svébové byli Slované.

Avšak toto platí nejen o jménech kmenů, ale i o jménech místních, jménech měst těmto kmenům náleževších.

Studujeme-li jména míst, o nichž Pt. vypravuje, že byla v Germanii, tu shledáváme, že jména: Siatutanda (Suatutanda), Navalia, Stereontium, Munitium, Tropaea Drusi, Arae Flaviae jsou latinská; Fleum, Tekelia, Fabiran-on, Bogadi-on, Teuderi-on, Lupfurdon, Feugar-on, Bergi-on, Menosgada, Bibac-on z jazyka německého; Lisimir-is, Kojnoen-on, Kistvia, Aleis-os, Buniti-on, Virun-on, Viriti-on, Rugi-on, Skurg-on, Aska u Kalis, Mesovi-on, Aregelia, Kalaigia, Susudata, Kolankoron, Lugidun-on, Stragona, Budorig-on, Leukarist-os, Arsoni-on, Kalisia, Artaun-on, Melocab-os, Gravionarion, Marobud-on, Redintuin-on, Nomisteri-on, Meliodun-on, Kasurgi-s, Strevinta, Budorgis, Ebur-on, Arsikua, Parienna, Setovia, Asanka, Riusiava, Brodentia, Setuakoton, Medoslanion, Felikia, Eburodun-on z jazyka slovanského; Treva, Leufana, Marionis, Amasia, Luppia, Alis-on, Budoris i z jazyka německého i slovanského; Askiburgion, Tulifurd-on, Tulisurgion vox hibrida; a ostatní původu buď keltického, neb jiného neb ne spolehlivě vysvětlitelna.

Ze jmén těchto opět seznáváme označení povšechná, která všude v nejprvnějších dobách přicházejí jak: Linimir = hlinitý kraj, Virun — Virice = místo u pramenů, Budorigon = boudy, Marobud-on = boudy Márů, Meliodún = týn Meliů t. j. rolníků, Kasurgi-s = domy, Parienna = bařina, Brodentia = Brodnice, Medoslani-on = Mezisláně, Treva = Dreveň, vesnice, Kalisia = místo v bažinaté krajině, Aska u Kalis = Hradiště u kaliště, Askiburgion = hrad — hradiště atd. a je-li možno vyložit je takovýmto způsobem, pak můžeme důvodně souditi, že z toho jazyka, kde podobných jmén nalézáme, pocházejí.

A co uvedeno o jménech kmenů a měst, platí i o jménech hor. Pojmenování Alpy jest keltické, Abnoba neznámého původu, Herkynia jest z jazyka řeckého a Sudety a Gabrita z jazyka českého. Tato posléze uvedená pojmenování Sudety t. j. hory jak nazvány jsou u Pt. vyvýšeniny od durynského lesa k východu až k Labi se táhnoucí jakož i Gabrita (Gaubreta Gabréta = habřina, javořina), jak nazvány u Strabona a Pt. hory od Smrčin až k Vyššímu Brodu obloukem kol jižních a západních Čech se prostírající, zřejmé nám dávají svědectví o sídlech Slovanů v těchto krajích již v době kol nar. Kr.

A nejen tato dvě pojmenování i jméno Luna jest slovanského původu a Askiburgium nalézáme zase v českém pojmenování Oskobrhy.

8. Těm, kteří tvrdí, že ve slovech »superioribus barbaris pulsi« jest vysloveno, že německé obyvatelstvo, jež sídlelo prý kdys mezi Veserou a Vislou, Dunajem a Baltickým mořem, bylo z území toho Slovany vytlačeno, třeba jen poukázati k dějepisným faktům, vedle nichž vždy postupovali a moc svou rozšiřovali Němci na území Slovany obydlené a nikdy Slované na území Němci osazené. Dějiny nám ukazují, že Slované u Fuldy na Mohanu na Radnici jsou poněmčeni, že Slované v Alpách jsou dílem poněmčováni, dílem nuceni opustit území své a obrátit se k jihovýchodu; dějiny nás učí, jak Němci rozšiřovali moc svou v Polabí a v Pomořansku rovněž jak v zemích nyní saských a na horní Odře ležících; jak postupovali v Prusku, zasahovali do Čech, působili v Dolních Rakousích a soudobé dějiny ukazují, jak postupují v Prusku a houževnatě drží každé místo na Moravě. Jest to ovšem smutný pro Slovanstvo úkaz, jest tu obecně ukázána chabost Slovanů proti rozpínavosti Němců —, ale jest to historií dotvrzená pravda.

A jako vidíme od století VIII. dále vždy jen ústup Slovanů a jazyka slovanského před Němci a jazykem německým, tak bylo i dříve. Přečtěme jen, co o nich z těch dávným dob píší staří spisovatelé. Tak píše Mauricios (r. 582—602 po Kr.): »Národové Sklabů a Antů mají stejný způsob žití a jsou stejných mravů, váží si svobody a žádným způsobem nelze jich přiměti k poslušenství a poddanství . . . **K cizincům jsou úslužní a laskaví a kdyby cizinec hostitelem škody utrpěl, tu soused jeho zbraní jej nutí, by dal mu zadostučinění.** Zajatce po nějaké době propouští na svobodu a ponechávají jim na vůli, chtějí-li se tito, vyplativše se, ku svým vrátiti či co přátelé mezi nimi žíti . . . **Bez vlády navzajem se pronásledují** (ἄναρχα δὲ καὶ μισάλληλα ὄντα, ἄτακτοι καὶ ἄναρχοι). Neznají řádu válečného a nebojují v řadách uzavřených; učiní-li někdy silnějšího výpadu, tu ihned zpět se vrátí do lesů, kde znají bojovat. Smlouvy nedodržují a **zřídka kdy jsou jedné mysle . . . Pro rozličná mínění zřídka kdy se na něčem usnesou, a usnesou-li se jedni na něčem, tu ihned druzí usnešení to ničí, nebo při nestejném smýšlení jeden druhému se nepodá.«**

K tomuto ihned připojuje Mauricios naučení pro Reky: »Poněvač mají knížat mnoho, kteří nežijí ve vzájemné shodě, tož se odporučuje některé z nich přivésti na svou stranu ať přemlouváním ať dary a sice nejlépe ty, kteří jsou sousedi a k ostatním docházejí, aby se nespojili a jednu vládu neutvořili.«

A podobně i Prokop Caesarienský (kol 552 po Kr.) praví, že u Sklabenů a Antů nevládne jeden muž, ale že od dávna platí u nich lidovláda (Τὰ γαρ ἔθνη ταῦτα Σκλαβηνοί τε καὶ Ἄνται, οὐκ ἄρχονται πρὸς ἀνδρός ἑνός, ἀλλ' ἐν δημοκρατίᾳ ἐκ παλαιοῦ βιοτεύουσι.)

a Jordanes dokládá, že Venetů bylo sice co do počtu mnoho, ale ve válce že mnoho neplatí a proto je Hermanrich lehce přemohl, a rovněž i Vinithar na první ráz podrobil.

Seznáme-li tu, že Slované, jací byli po VIII. st. po Kr., byli i před tím, že nebyli výbojní, a čteme-li, že žili na velikém prostranství roztroušeni, nesjednoceni, zabývajíce se orbou, pak se věru musíme divit, jak lze usuzovat, že by tito Slované Němce z celého prostranství neb třeba jen z malé části země mezi Veserou, Vislou, Dunajem a baltickým mořem se prostírající, byli vypudili.

Vedle tohoto povšechně řečeno, nevýbojného rázu slovanské národnosti, nalézáme ovšem jednotlivé případy, kdy jednotlivci za příkladem Němců se seskupili, aby po příkladu Němců dali se najímati do cizích vojenských služeb, kde celé čety na válečných podnicích ponejvíce společně s Němci, jak vidíme již u Bastarnů a pak Gothů, podílu brali: však to jsou ojedinělé případy, které celkovému rázu váhy neubírají.

9. Než jde tu také ještě o jiné okolnosti, jež přehlédnuty být nesmí.

Klademe-li otázku, kdo dříve věnoval se orbě či Němci či Slované, tu všeobecně odpověď zní, že Slované. Toto jest nadmíru důležito, nebo ti, kdož se byli vzdělávání půdy ujali, zařídí si pevná sídla, stanou se usedlými sedláky, a tak snadno místa zaujatá neopustí, ba ponejvíce i podrobení raději snáší, než by půdu, již vzdělávají, opustili. Oni lpí na své hroudě. A tu se právě z Pt. a Tacita dovídáme, že žili v Germanii kmenové, jichž jména ukazují k zemědělství jak Rugii, Sitini, Diduni a Buri.

Slovo Rugii třeba srovnat, jak pověděno, se slovem rugu = rež t. j. žito, a jiné pojmenování téhož lidu Siteini se slovem síti (σῖτος = obilí) neb jak Šafařík ukazuje »žito« (obilí vůbec), tak že i Siteini = Sitici = Žitici značí pěstovatelé obilí. Že tu od pradávna mezi dolní Odrou a Vislou obilí bylo pěstováno, k tomu ukazuje i jméno »piryca« = pšenice, které sem Řeky v krajích těch obchodujícími přineseno bylo.

Podobně ukázal jsem, že Diduni = Dědoši třeba srovnat se slovy: dědina, dědic, kteréžto poslední jméno má význam rolníka a že i jméno »Búr« znamená rolníka.

Z tohoto zřejmo, že v době kol nar. Kr. obyvatelstvo sedící mezi Odrou a Vislou a sice od moře baltického až ku dolejšímu toku řeky Moravy věnovalo se rolnictví, že dle tohoto svého zaměstknání měli své jméno a že jména ta byla z jazyka slovanského.

Ku zemědělství poukazují také místní jména u Pt. dochovaná jako: Mel-o-kav a Melio-dún, jež porovnáváme se slovem měliti, kypřiti a jež rovněž poukazují ku orbě a pak Eburon, Eburodún-on.

Rolnictví věnovali se také ti, o nichž můžeme říci, že zaujali pevná sídla. Na usídlení na určitém místě ukazují tu pak jména kmenů jak Chamavi, Kamavi, Chaimové, Bainochaimi, Teuriochaimi, Chati, Kurioni jak i místní jména: Treva, Budorigon, Budoris, Menosgada, Marobudum, Kasurgis, Budorgis. Než nehledě k tomu, již ta okolnost, že Germani měli vesnice a města, jichž veliký počet Pt. jmenuje a to na celé prostoře od Rýna k Visle a od Baltu k Dunaji, jest zřejmým důkazem, že v době kol nar. Kr. bylo obývatelstvo ve všech těch krajích pevně usazeno, že v celé té krajině bylo sedláků. Ovšem v některých krajích, jak k tomu povaha půdy nutí, věnovali se tito sedláci více dobytkářství jak v severních krajích Germanie co jinde zas, a to již pilně namáhali se, aby se půda stala obilím výnosnou.

Zde jeví se nám nápadný rozdíl mezi Němci a Slovany v Germanii. Co Slované označeni jsou již kmenovými jmény jak Rugii, Sitini, Diduni, Buri co rolníci, vypravuje se nám o Němcích, že se sami hospodářstvím nezabývají, nýbrž že hospodaření ponechávají nájemcům, nevolníkům, kteří jen určité části z výtěžku rolnictví odvádějí. Toto, jak výše již pověděno, ukazuje k opanování území rolníky osazeného Němci. Němci v době hnutí svého za Vislu do krajin porýnských a k severnímu moři nebyli rolníky. Lid, jenž se ujal rolnictví, neopouští nikdy zcela půdu, již vzdělává; přebytečné obývatelstvo, které nenachází již výživy ve vzdělávání půdy neb jež jinde shledává výhodnější či lepší způsob života, odchází z domácích krajin, ale kmen obývatelstva rolnického, abychom tak řekli, trvá v sídlech zaujatých. U Němců vidíme ale opak toho. Zde veškeré obývatelstvo v Sarmacii žijící tuto opouští a táhna k západu tak, že v době kol nar. Kr. shledáme již jen zbytky Gothů u ústí Visly a částky nepatrné při černém moři: všickni ostatní se vším všudy odešli, tak že památky po nich nezbývá. Kdyby byli Němci bývali tehdy rolníky, tož by byli tak neučinili a proto soudíme, že v oné době před VII. stol. př. Kr. byli ještě kočovníky. Tito kočovníci přišedše do krajin porýnských a opanovavše kraje rolnickým lidem osazené, zmocnili se nadvlády nad nimi a učinili si lid ten poplatným tak, že musel odvádět jim část výnosu půdy, již vzdělával. A tento poměr líčí nám Tacitus v Germanii kap. 25.

Tento rozdíl mezi lidem kočovným a rolnickým zjevuje se nám také v mnohém směru v povaze Slovanů a Němců.

Rolnictví v prvních počátcích svých bylo extensivní nebo nebylo zajisté ku vydatnějšímu zpracování pozemků příhodných nástrojů a dřevěné pluhy a radla zem utuhlou mnoho nezmělčí. Toto jakož i jednotlivé zvláštní spůsoby hospodářské, jako včelařství neb pastva nutí k obývání oddělenému. Proto také vypra-

vuje nám Tacitus (Germ. 16.), že Germani žijí odděleně a usazují se na rozličných místech, jak se komu tu pramen, tu kraj či háj zalíbil. Příčina takovéhoto osamělého usazování není tu ovšem správně uvedena nebo nerozhoduje tu jen záliba ale způsob hospodaření, zejména primitivnost jeho. Tyto nutí zemědělce k odděleným sídlům. Teprv během doby může dle okolností nastat »ves« (vicus), když a kde vývin hospodaření toho připouští. Jen v oněch místech, kde jest půda výnosná, lehce vzdělávatelna nastává ihned při zabrání neb brzy po něm osazení toho druhu, že stavení jednoho statku jest poblíž stavení druhého, jen v těch případech nalézáme hned od prvopočátku blízké sousedství: vsi a contratrio jednotám. Způsob prvotního osazování při zemědělství jest tudíž podmíněn i výnosností a spracovatelností půdy i spůsobem hospodaření a další vývin jest až po dnes na tyto podmínky vázán. Máť i každé hospodaření své hranice a na tyto hranice jest i dnes vývin vesnic vázán. Tak pozorujeme dle posledních sčítání lidu z r. 1880, 1890 a 1900, že v Haliči, kde teprv intensivnější hospodaření nastává, z největší části, ač zámořské vystěhování z těch krajin jest dosti silné, počet obyvatelstva ve vesnicích stoupá. Jinak v Čechách. Zde již r. 1890 a a opět r. 1900 počet obyvatelstva vesnického téměř v polovici vesnic nejen nestoupá, ale pozvolnu klesá a máme tu na 90 okresů, v nichž počet vesnického obyvatelstva i od r. 1880 do r. 1890 a opětně od r. 1890 do r. 1900 klesl, jakkoliv povšechně počet obyvatelstva v království českém stoupl. Okresy ony, kde počtu vesnického obyvatelstva ubývá, nalézáme v krajích horských a krajích, kde jest půda málo výnosná; jest tudíž i vznik i vývin, jakož i hranice vývinu vesnic na přirozené podmínky odkázána. Ten pak, jenž se věnuje zemědělství, zejména rolnictví jest od prvního jara až do zimy prací svou tak zabrán, že musí celý tento čas od rána do pozdního večera jí věnovati, chce-li dostatečného užitku ze vzdělání půdy dosíci.

Jak jinak jest u lidu kočujícího. Lid kočující nežije v pevných sídlech, nestaví si ani domy ani chalupy, ale žije v stanech a na vozích, mění dle potřeby bydliště své. Kočovníci nežijí jednotlivě, každá rodina o sobě jak rolníci, ale v sborech, společnostech; u kočovníků nečiní každý, co jemu libo, nestaraje se o ostatní, ale všickni pracují k jednomu cíli a jsou vždy podřízeni jednomu vůdci. A tato pospolitost, toto podřízení se jednotné vůli ať vzešlo již toto ze společného usnešení, ať z nařízení jednotlivce, jest právě ono símě státotvorné, jest onen prvek, z něhož vytvořuje se centralisující stát. U těch, již věnovali se rolnictví, kteří roztroušeni jednotlivě, odděleni na velkém prostranství žili, z nichž každý řídil si svou domácnost sám, nestaraje se valně

o svého souseda, tohoto státotvorného seménka nenalézáme a proto zcela dobře mluví staří spisovatelé řečtí o Slovanech — rolnících, že jsou ἄναρχοι, že nikoho neposlouchají, ale každý činí co mu libo. Jak jinak u Němců. Tito žijíce v Sarmacii byli kočovníky a ve sdruženích, řídíce se jednotnou vůlí přitáhli do Porýní. Tu nalézše na některých místech lid, živící se orbou, sídlící roztroušeně, netvořící žádný ani společenský ani státní celek, aspoň ne větší celek jednotnou vůlí řízený, zmocnili se území toho, usadili se mezi rolnickým tím lidem, podrobili si jej a učinili poplatným, že nucen byl z výnosu rolnictví určitou část podmaniteli odváděti.

Výborně popsány jsou tyto porýnské poměry ve spisu Tacitově o Germanii, jen třeba tu činiti rozdílu a vyhledat co vztahuje k obyvatelstvu podrobenému a co k panujícímu, zejména kap. 15. zřejmě poukazuje k tomu, že ještě v době Tacitově Němci, již se byli dotyčného území zmocnili, nebyli zemědělci, ale že žili z výnosu hospodaření, jejž jim jiní zaopatřili.

Němci, zmocnivše se území rolnickým lidem obývaného, neusadili se pravidlem v jednotlivých domech těchto rolníků, zejména ne tam, kde byla obydlí těchto rolníků roztroušena, od sebe vzdálená. Oni, jsouce zvyklí pospolitému životu i tu, když zaujali pevná sídla, zůstali sídleti pohromadě. Toto zřejmě vysvítá z toho, co Tacitus o společném životě Němců vypravuje a nad to jest to zřejmě doloženo u Caesara. V kap. 29., II. kn. o gallské válce čteme, že Adnatuci, kteří se usadili mezi Kelty v Gallii, žili v městech a pevnostech a odsud okolnímu lidu, podmaněným, dávali rozkazy. A totéž zříme i později při zabrání jednotlivých území německými sbory, které, jak se při Longobardech ukazuje, usadili se po městech horno-italských.

Tímto chci jen naznačiti základní pravidlo při osídlení a okupování kraje. Během doby vyvíjejí se ovšem pak věci přerozmanitým způsobem dle poměrů místních, sousedních, dle stavu a rázu lidu, dle vývinu života, obchodování atd. Tak rozmnožování obyvatelstva rolnického nutí toto příbytky blíže k sobě stavěti, svazky příbuzenské vedou je k tomu obydlí k obydlí přistavovati, nájezdy nepřátelské káží jim obydlí a vsi své opevňovati, opevňování zas, jež nesmí zaujímati rozsáhlá prostranství, dům k domu přistavovati, příhodná místa k hájení způsobilá vyhledávati a sem obydlí svá převážeti. Při životu rolnickém vidíme, že pravidlem nastává vývin v tom směru, že od osamělosti přechází se ku sdružení.

A jako poměry života rolnického netrvaly stále stejné, ale během doby se vyvíjely a při vývinu svém rozličné formy na se braly, tak také nastaly i proměny, když lid kočovný zaujal pevná

sídla. Tento zvyklý společnému životu, usazuje se hromadně na jednotlivých místech a odtud teprv rozesílá v dálším vývinu výstřelky své do okolí.

Při tomto obývatelstvu vidíme, že vývin jde tu směrem zcela opáčným, jak bylo u rolníků. Co rolníci z osamocenosti a roztroušenosti přistupují ku spojenému osídlení, nastupuje při osazení kočovníků jednotlivá, oddělená osídlení po hromadném usazení. Z tohoto zřejmo, že jakkoliv prvotní způsob usídlení byl mezi rolníky a kočovníky rozdílný, že postupem dálšího vývinu se spodobňuje.

Jsou-li tudíž Slované — rolníci, ἄναρχοι, nepodřizují-li se rádi jednotné vůli, není toto vlastností Slovanům zvláštní, ale jest následek prvotného odděleného osídlení. Zde jest patrno, jak na vývin národnosti působí způsob života. K tomu poukazuje také A. Bastian,*) pravě, že přechodem ze života pastevce ku života rolníka mění se i typus lidský.

Prvotný způsob života Němců-kočovníků a Slovanů-rolníků působí k tomu, že Němci-kočovníci jsou lidem výbojným a proto že nejsou vázáni na pevná sídla, dříve než by podrobení snesli, raději se a to lehce jinam stěhují. Slované-rolníci, majíce pevná sídla a žijíce roztroušeni, nemají výbojnosti (o statečnosti tu nemluvím), nepodrobují si lid cizí, ale sami, když vzdělaná půda je k sobě váže, i podrobení snášejí.

Proto vidíme, že kmenové němečtí, když přišli do krajin Slovanů-rolníků, bez většího namahání tyto opanovali a obyvatelstvo si podrobili. Během doby ovšem přizpůsobovalo se i podrobné obyvatelstvo válečným způsobům dobývatelů a i dobývatelé, když se trvale byli usadili, zas způsobu života podrobených.

Tak kol nar. Kr. a později nalézáme Svéby-Chaty, Svéby-Langobardy neb Cherusky, Danduty, Angili, kteří ale vystupují tu co Němci: neboť panující lid byli Němci, v němž slovanské-rolnické obyvatelstvo utonulo.

Mýlí se tudíž ten, kdo, jak Šembera (Záp. Slované str. 91) ze slovanského jména Langobardů dokazuje, že tito v době kol nar. Kr. byli Slovany: jméno, jež jim dle dochované pověsti Vuodan dal (t. j. jež po zaujatém kraji přejali) bylo sice slovanské, ale Langobardi byli v době té již tak málo Slovany, jako jsou jimi dnes baltičtí Pomořané.

A rovněž tak sluší přihlížeti k otázce, byli-li Svébové Němci či Slované. Prvotně byli Svébové Slované, ale během doby okupovali Němci část území Slovany-Svéby zaujatého a tu přenešeno

---

*) Dr. A. Bastian: Ethnologische Forschungen XIV.: »Eine bald mehr bald weniger rasche Veränderung des Typustritt ein beim Uibergang vom Hirtenleben zum sesshaften Ackerbau.«

pak jméno Svébů i na Němce. Tak když po prvé se jménem tím se setkáváme v historii, můžeme sice ještě Svéby Ariovista považovat za kmen Slovanský, ano jméno Ariovista jest slovanské, ale Svébové východně Ubiů sídlivší byli již Němci.

Nejdéle udrželo se jméno Svébů (později zaměněno Němci ve Švábi) na hranici středního a dolního toku Mohanu a také nejdéle udržel se na západní hranici u obývatelstva jazyk slovanský poblíž Rýna v této krajině. Tento nejzápadnější výběžek Slovanů durynsko-pomohanských podlehl nadvládě německé teprv kol nar. Kr., kdy se v této krajině zmocnil panství kmen německý, jejž Pt. Chatuvarii jmenuje*). Proto také udržel se dlouho ještě v kraji tom slovanský jazyk, který se tu v VII. a VIII. st. po Kr. připomíná a sice jak z listiny sv. Boniface zřejmo, co lidu rolnického, jenž ze vzdělaných pozemků odváděl poplatky.

10. Slovutní jazykozpytatelé tvrdí nám, že differenciace jazyková u Slovanů nastala již v dobách jazykově předhistorických ba že jednotného, prvotného jazyka u Slovanů ani nebylo. Píšeť V. Jagič (Archiv XXII. str. 38): »Es ist also mehr als wahrscheinlich, ja man kann sagen, es ist gewiss, dass schon in der vorgeschichtlicher Zeit der slavischen Sprache, wo man von einer Ursprache zu reden pflegt, nicht unbedeutende dialektische Abweichungen vorhanden waren. Eine urslavische einheitliche dialektlose Sprache hat es nicht gegeben.« A Ř. Krek (Einleitung in die slav Literaturgeschichte) tvrdí, že Slované již v V. století př. Kr. byli rozděleni na sev. východní a západní, ač ovšem dokládá, že bydleli všickni na tomže území (trotzdem sie die territorielle Gemeinschaft noch Jahrhunderte bewahrten. Str. 39.) a v konsequenci tohoto tvrzení také ještě v VI. st. po Kr. t. j. po více jak 1000 letech vykazuje i Čechům i Srbo-Chorvatům tytéž zakarpatské kraje neb aspoň kraje vedle sebe ležící. Však toto ovšem těžko porovnat s tím, co dříve uvedeno, že již v V. st. př. Kr. užívali Slované západní pro kohouta jiného jména než Slované východní, zvláště uvážíme-li, že slovo kohout má týž kořen co franc. keltické coq. Toto posléze uvedené vede k tomu, že v oněch dobách již západní Slované sousedili s Kelty, s nimiž měli tu stejného, od východních Slovanů rozdílného pojmenování pro domácí zvíře; ale to ukazuje také k tomu, že styk západních Slovanů a sice nejen jedné jejich větve, ale všech byl s Kelty mocnější, na vzájem působící, jak západních Slovanů s východními. Toto vede dále k tomu, že již tehdy sídleli Slované na rozloženém, velikém prostranství a to od Dněpru až do krajů kel-

---

*) Kdekoliv jest ke kmenovému jménu připojen přídavek varii co označení přistěhovalců, tu označuje se nám přistěhování nedávné, které jest ještě v dobré paměti.

tických. Zajímavým jest zvláště jméno Chatů. K nejstarší formě sluší čítat st. něm. »gadam«, jež nalézáme i u Foeničanů se jméno Gadir (Gades) a které u Pt. přichází ve jménu Ménos-gada. Totéž slovo nalézáme u nás co »hat«, »hatě« t. j. pletivo z proutí a pak co chata t. j. dům z proutí zrobený. Jména Chati a Kati se střídají a nacházíme tu v pomoř. zněmčené »kathe« = chata, chalupa a také u starých spisovatelů přicházejí jména Chatů a Katů pro miscue. Vedle toho však nalézáme lat. »casa« ale i v Germanii Kasu-varii, Kas-urgis, jež se dochovalo nám v místních jménech Kosoř, Košíř, Kašovice a i v pojmenování koš, košár, jež nám opět příbytek z proutí urobený ukazuje.

Ti, již chaty, chalupy obývali, obdrželi jméno »chati« ale i »chasa«.

V VIII. st. po Kr. nalézáme místo jména Chati, nové — Hassi, Hessi. Zeuss (str. 347) praví sice, že grammatika nedovoluje srovnávat slova Chati a Hassi; však třeba tu jen poukázat na podobný poměr, který nalézáme na př. při slovech »hütte« a hús (haus), ketel (kotel) a kessel. Poněvač jméno »chati« jest slov. a rovněž tak i Kasurgis-Kosoř (kde sídlela Kaša) tož vidíme, že již v I. st. po Kr. a i dříve byly tu v pojmenování sídel v krajích od sebe vzdálených značné rozdíly.

Tu nesluší také přehlédnouti slovo svéb, svíb. Všickni spisovatelé, již se o Svébech, Svévech zmiňují a zmínky týkají se pravidlem Svébů poblíž Rýna sídlivších, odkudž jméno to i na Svéby podunajské se přenáší, píší je Svéb či Svév, jež později se změní v němčině na Schwab. Jedině u Pt. nalézáme v rozličných rukopisech vedle Svébi také již Svíbi a sice jak při pojmenování kmene Langobardů (Σουίβοι), tak zejmena řeky Odry (Σουίβου). z čehož lze soudit, že obojího slova i Svéb i Svíb bylo již užíváno, ba kdybychom směli sem čítat i Cibinium (Sibín), nalézali bychom tu již i Sib.*)

Jiný prastarý rozdíl vidíme ve slovech Lug ve jménu Lugii, Lugodun a lang ve jménu Langobardi. Tento rozdíl, který nalézáme v době kol nar. Kr., nalézáme v krajích těch i dnešního dne neb do dnes užívá se v luž. srbštině slova lug co v pomořanském jazyku téhož významu jest lang, long a lung = pol. ląg.

Také ukázáno již k tomu, že co jinde u Pt. místa opevněná a obydlená mají přídavek dun, jak Meliodun, Lugodun, Carrodún atd. nalézáme již také v Čechách při řece Mži »týn« ve jménu Redintuin.

---

*) Zajímavým jest, že městu dáno jméno dle řeky Siby, při níž Sibín leží a že jméno řeky Siby připomíná severní řeku Svíbu. Siebenbürgen není tudíž i když tak již v XIII. st. předpokládáno: »septem castra« ale značí hory »sibinské« či »sibské«.

Toto při tak málo pojmenování slovanských, jež nám z oněch dávných dob dochována, jest zajisté dostatečné a proto při nich na ten čas zůstávám; avšak z jmén jiných dalo by se toto ovšem s menší jistotou na stáří, ale s dostatečnou pravděpodobností také ještě doložiti.

Z tohoto patrno, že to, co V. Jagič o differenciaci jazykové u Slovanů tvrdí, jest správné, že však proti Ř. Krekovi sluší za to míti, že Slované již v dobách pradávných nejen neužívali téhož jednotného jazyka, ale že sídleli již na veliké rozloze a ne poblíž sebe.

10. Krajiny od Visly na západ ku Adriatickému moři se prostírající, byly již dříve než Němci do krajin těch vkročili, osídleny. A tu jde o to, ustanovit, kdo byli tito dřívější obývatelé těchto krajin. Když Němci v zemích těch ještě nebydleli a Slované tu být nesmeli, tož nezbývá nic jiného než tvrditi, že bylo celé toto ohromné prostranství obydleno Kelty. Posuďme tedy důvody, které pro toto tvrzení uvádí. Že Kelti usadili se v největší části Gallie, že zabrali i jednotlivá území v Hispanii a Britanii a to již před VII. st. př. Kr. jest zajisté důvodné, nebo jak ukázáno, byli již Němci v VII. st. př. Kr. v Belgii a jejich příchod do těchto krajin byl příčinou ku hnutí Keltů z těchto a sousedních krajin do Italie a Britanie. Poněvadž Keltové již dávno před tímto postupem Němců byli ve jmenovaných krajinách západní Evropy usídleni, tu především naskytne se otázka, kam poděli se všickni ti Kelti, kteří prý měli v držení celou Germanii, když Němci veškeré tyto země (jak se praví!) okupovali? Že by se byli z území těch vystěhovali, o tom nikde zmínky není — naopak z dochovaných zpráv víme, že právě asi v téže době Volkové Tektosagové opustili krajiny gallské a odešli do zemí podunajských, že v těchže dobách Sigoves vedl Kelty z Gallie do území hercynského lesa. Tož snad zůstali Keltové v uvedených krajinách i po příchodu Němců; pak ale bychom snad je později přec někde v těch zemích nalezli neb snad památky jejich tehdejšího bydlení. Co se Keltů v Germanii týká, tož víme, že Helveti a Boji sídleli i na levém břehu horního Dunaje, ale tu nám Tacitus praví, že tito Kelti rozšířili se během doby do těchto krajin z pravého břehu dunajského a to až do krajin Mohanu, tak jak se stalo i u Kotinů, kteří z Norika až do jižních Čech se dostali.

Co se pak Volků Tektosagů týká, tu nám Justinus (Trogi Pomp. h. XXXII.) vypravuje, že tito sídleli v Pannonii a že tu sluší hledati hercynský les J. Caesara. Zůstávají nám jen Kotini v sarmatskýsh horách, kteří r. 174 po Kr. byli prý zničeni. O jiných Keltech v Germanii nedějí se zmínky.

Nezbývá tudíž těm, kteří tvrdí, že téměř celá Germanie dříve Kelty byla osazena, nic jiného, než, když již Kelty, již tu dříve v Germanii celou prý osadili, nikde najíti nemohou, aspoň tolik dokazovat, že jsou v Germanii ještě stopy po bývalých Keltech. A tu v první řadě dokazují to zachováním keltických jmen. Však mám za to, že tento důkaz sluší považovati za zcela nezdařený.

Sami dotýční badatelé ustupují ihned od území mezi Labem a Vislou ležícího, poněvadž v území tom keltické slovní památky není. Nelzeť přec ani jméno Visly a Svíby, ani Odry, ani Labe, aniž kterékoliv jiné řeky odvozovat z jazyka keltického. Zbývá tu již jen území mezi Rýnem a Labem. Však jakkoliv sídla Keltů nebyla jen v Gallii, ale zasahovala i na pravý rýnský břeh — vždyť tehdy jakož i nyní řeka národnostní hranici netvořila — tož přec lze v pochybnost bráti, že všecka ta jména, jež se co keltická uvádí, byla z jazyka keltického. Tak ukázal jsem již, že jméno »sála« jest téměř všem indo-evropským národům společné a zejména, že bylo a jest dosud v užívání i u Slovanů.

Podobně i kořen slova »Rýn« —ri— nalézá se téměř ve všech těch jazycích. Že Vesera — Visuria — jest původu německého, přesvědčivě prokázal Müllenhoff (II. 215), neboť visuria = wiesenschaffende, wiesenreiche odpovídá zúplna dotýčným místním poměrům. Ku kterému jazyku sluší slovo Amasia přičísti, zůstává sporno. Jméno toto sluší srovnati se jménem řek, jak kelt. Mosa neb naše Misa (Mže) a jest význam tentýž, co při slovu »míza« t. j. tekutina, voda (»mžíti«).

Jméno Amasia — Amisia opakuje se tu v západní Germanii vícekráte a ukázal jsem již, že i u Pt. jmenované město Amasia bylo na řece nyní Ems — dřívé zajisté rovněž Amasia — jmenovaném. Jméno to nalézáme i jinde, jak Emsthal v D. Rakousích, Ems atd.*) Podobně pověděno, že i Lupia povstalo z lúbia t. j. loubí (Laub-wald) a že značí řeku z lesů tekoucí.

A podobně i Lahn — Logna = Logana může býti odvozeno od lòg = háj, les. Rovněž nelze vždy slovo, kde nalézáme v němčině příponu ap, ip, up (apa, ipa, upa) považovat za původně keltické. Tak hned Elispa—Elisba—Elsbach povstalo z Elisava, Elsava (naše Olšava) jak dosud nalézáme jméno řeky při dolním Rýnu nad Aschaffenburgem a lze na tuto záměnu i jinde soudit jak při Wörpe (Wërapa), jež připomíná Viravu (kmen vir = pramen).**)

Než kdybychom i všecka ta jména, jež se co původu keltického uvádí, za taková měli, tož byl by jich velice nepatrný

*) Srv. Müllenhoff II. 221.

**) Některá z těch jmén jsou také původu německého, nebo Avarpové (Pt.), po nichž trvá jméno města Warp, byli Němci.

počet a jen v kraji mezi Rýnem a Veserou, tudíž v místech, kde v jednotlivých končinách dříve Kelti sídleli. Než z toho nelze nikdy soudit, že by byli Keltové kdys celou neb aspoň největší část Germanie obývali.

12. Konečně třeba zmíniti se ještě o tom, co se píše o osídlení části Germanie Slovany. Němečtí spisovatelé, trvajíce na tom, že všickni Germani byli Němci, nepřipouští, že by kde v Germanii v době kol nar. Kr. byli Slované sídleli a vykazují Slovanům sídla při horním a středním Dněpru, vyjímaje severozápadně za močaly ležící kraje, za to pak přidávají jim kraje na západ Dněstru při Karpatech až k Visle se nalézající.

Čteme-li dotýčná pojednání, tu se divíme, že byli a jsou učenci, kteří takovým způsobem dovedou psáti. Na příklad uvedu zde to, co praví v té příčině Müllenhoff (II. 77. a násl.): »allein, dass in dem ganzen Gebiet von der Oder dem Riesengebirge, ja von der Elbe an ostwärts Slaven als untertänige urbevölkerung neben und unter den Germanen gesessen hätten, ist eine vermuthung, die in warheit jedes anhaltes und vernünftigen grundes entbehrt, die einerseits — wie sich gleichfalls später ergeben wird — **unsinnige, lächerliche ziel verfolgt den Germanen den ursprung und die existenz abzuschneiden**, anderseits zu derselben ungereimtheit führt, wie die ihr ungefähr entgegengesetzte, dass Germanen vom sechsten bis zum zwölften und dreizehnten jahrhundert unter den Wenden zwischen Elbe und Oder sitzen geblieben und dann mit ihren nachrückenden Deutschen brüdern verschmolzen seien. von einer slavischen beimischung kann bei den hochdeutschen stämmen, die von der oberen und mittleren Elbe an die obere Donau und den Rhein abrückten, nicht die rede sein, und ebenso wenig zeigt sich davon eine spur bei den östlicheren völkern, den Goten, Vandalen (Asdingen und Silingen), Burgunden, Rugen, Skiren, **man müsste sie schon bei den Herulern finden, die argverwildert** zuletzt von allen die Donau erreichen.«

O tom, kdo takto píše, nelze říci, že bádá »vorurteilslos«, ale »vorurteilsvoll«; nebo pouhá tvrzení ničím nedoložena a jen na národnostním zášti založená, neukazují na bádání vůbec. A jak si takový spisovatel odporuje. Toto celé tvrzení zakládá se na tom, že všickni Germani byli Němci; avšak týž spisovatel sám vypráví, že Germania jest pojmenování pouze geografické a nikoliv ethnografické a sám dokládá, že při popisování národů Římané a Řekové řeči lidu nedbali (II. 4., 33., 200. »der (Caesar) bei seinen ethnologischen combinationen von der sprache als dem unterscheidenden merkmale der völker nach alter weise meinte absehen zu dürfen). Je-li ale Germania označení pouze geografické a nedbali-li staří spisovatelé rozdílu jazykového, nebo neuměli-li k tomuto

rozdílu přihlížeti*), jak pak možno tvrditi, že všichni, kdož v Germanii sídleli, byli Němci?

A když celou Germanii takový spisovatel zalidní obývatelstvem jazyka německého, nenechaje tam pro Slovany místečka, jakou pak má práci, aby nalezl pro Slovany místa jinde. Proto musí o Pt. respve. o Marinovi psáti, že jednal lehkomyslně, že národy z levého břehu Visly jak Frugundiony a Avariny a snad i jiné přeložil na pravý břeh, že užil hrozných jmén (die unform Buguntes) atd.**)

Však něco tento učenec přehlédl. Když Hunové kol r. 372 po Kr. přitáhli do Evropy, tehdy seděli Visigoti při středním Dněstru a Ostrogoti severozápadně těchto a Goti Huninumdovi od Dněstru k Dněpru; přihlížíme-li dále k tomu, že i Bastarni sídleli severně Karpat: pak i celou krajinu, kterou Müllenhoff vykazuje Slovanům za sídla, obývali kmenové němečtí. Či snad připouští zde, čemu se jinde tak brání t. j. pomíchání Slovanů s Němci, připouští, že mohli v jedněch a těchže krajích zároveň i Němci i Slovani sídlet? A mohlo-li tak být zde, proč nemohlo tak být i dále na západ?

A ještě důkladněji píše jiný německý historik (!), jehož dějepisná tvrzení již stojí za uvedení. F. Dahn*) praví v této příčině: »Während aber nur den Germanen im westen am Rhein, im Süden am Donau und Alpen das noch lange Zeit unbezwingbare Römerreich weiteres Vordringen wehrte, drückten bereits von Osten her breite Massen roherer Stämme auf die germanische Nachhut (die Goten, Lugier und andere Ostgermanen) in weit gestreckter Linie von der Donau in Ungarn bis an die Düna drohend heranschwellend: es waren Slaven, den Germanen so hart auf den Felsen, dass Tacitus Mühe hat, sie an ihrer tieferen Culturstufe, zumal an ihrem Schmutz und an ihrer dumpfen Trägheit, von den Germanen zu unterscheiden; sie drücken gleichmässig auf die Quaden im Süden, die Markomannen in der Mitte, die Burgunder und die Gothen (vor deren Südwanderung) im Norden: »Wenden« d. h. die Weidenden wurden sie von den Deutschen genannt, ihr nomadisches Hirtenleben von beginnendem deutschen Ackerbau zu scheiden: so traten sie mit germanischem, wie die Germanen mit keltischem Namen in die Geschichte: sie selbst nannten sich: »Slovenen«.

---

*) Tak praví Tacitus o Aestiích, že jejich jazyk jest příbuzný britanskému (lingua Britanicae proprior).

) bedenkt man wie **leichfertig Marinus seine Karte von Germanien und noch mehr die von Sarmatien zusammenstellte, so scheint es kaum zweifelhaft, dass er ein paar namen, die ihm von der einen der für Germanien benutzten diathesen verfügbar erschienen, **dreist** genug auf das andere Ufer der Weichsel brachte. Müllenhoff II. 80., 81.)

***) F. Dahn: Urgeschichte der germanischen und romanischen Völker I. 15.

Uvedl jsem toto tvrzení vynikajícího německého historika ne snad proto, abych nesprávnost jeho prokazoval: vždyť jest to pouhé povídání, jež nikde a nijak doloženo není a jež jest pravým opakem pravdy — nebo jak jiní němečtí učenci dokazují, vypůjčili si Němci i »pluh« od rolníků-Slovanů — ale abych poukázal, jaký vliv má u Němců národnostní nepřátelství při studiích historických.

Však jsou i Slované učenci, kteří to vše, co takto Němci uvádí, béřou bez dalšího uvažování za bernou minci, kteří schvalují, když Němci při pracích starožitnických operují vysvětlováním jmén národů, ale u Slovanů považují etymologisování za neštěstí, kteří obdivují se, když německý badatel tvrdí, že místo Bugunti má být Burgundi, místo Avarpi — Varini atd., ale zakazují, aby kdo měl za to, že lug je lug. Že ti a tací, přísahajíce na slova Dahnova a Müllenhoffa, vysmívají se těm, kdož dokazují, že Slované již v dávnověku sídleli v Germanii, považujíce to za slovanské velikášství před nímž Germanie není jista, jest samozřejmé: než s těmi o těchto věcech jednati nehodlám.

Však jsou jiní, kteří zabývajíce se studiemi o prvotních sídlech Slovanů, soudí, že Slované prvotně sídleli mezi horní a střední Vislou — jež tvořila západní hranici a středním Dněprem — hranici východní — a odtud že se v několikátém století po Kr. rozšířili k severu, západu a jihu. Kde byla prvotní sídla Slovanů, o tom nyní pojednávati nemíním, chci pouze ukázati k tomu, v které době a kde Slovany nalézáme, neb kteří kmenové v Germanii a Sarmacii dle mého soudu náleželi asi ku Slovanům.

Při tomto bádání mohou nám studia antropologická velice málo prospěti, nebo nelze dnes na jisto určiti, jak se ve velikosti těla neb ve formě lebky v dávnověku Slované od Němců lišili. Bylot již v prastarých dobách tolikého křížení lidu, že nelze říci, kde bychom čistý typ, ať německý ať slovanského lidu nalezli.

Poněvadž Germanie, když Němci v ní se usadili, nebyla již liduprázdná, ale obývána a obyvatelstvo to tu po podmanění si krajin germanských Němci zůstalo, tož již z toho zřejmo, že brzy po usazení se Němců v těchto krajinách nastalo křížení lidu domácího a přistěhovalého.

Toto zajisté dálo se i při vojenských výpravách i do blízka i do dáli. A také hned o jednom z prvních Germanů, jenž nám se jmenuje, o Ariovistovi, se vypravuje, že měl ženu z Noriků t. j. z kmene Keltů. A co platí o Germanii, platí i o Sarmacii. I tu víme, že v krajích, kde dle tvrzení mnohých (Dr. L. Niederle Sl. st. I. díl) byla kolébka Slovanů, zdržovali se po dlouhou dobu němečtí kmenové, že odtud teprv po r. 372 i Visi i Ostrogoti ustoupili k jihu, a že i později těmito krajinami ubíraly se vojenské

sbory německé k Dunaji. Proto i zde bylo mnohé křížení mezi Slovany a Němci. Již toto křížení, kdyby byli Němci a Slované rozdílné velikosti a měli rozdílné lebeční rozměry, nebylo by zajisté zůstalo bez vlivu na další vývin. Došli-li ale dotyční badatelé k tomu, že: »Slované i Germáni v době této nelišili se v tvaru lebky potud, aby se mohlo na nákladě indexu lebečního mluviti o zvláštním tělesném rázu Slovanů proti rázu germánskému (recte německému),«*) pak jest samozřejmo, že z lebečních poměrů nemůžeme ve příčině národní příslušnosti ničeho dovozovati.

Totéž platí ale i o rozměrech těla a barvě pleti lidské. I tu nerozhoduje národnost, ale poměry životní, které po celou dlouhou řadu předků až na poslední dotyčné individuum působily. Jsou tu rozhodnými poměry klimatické, půdy, výživy, zaměstnání, síla životní atd. a to nejen při posledním jedinci, ale při celé dlouhé řadě předků, neboť konečný resultát jest odvislým nejen od posledního jedince, ale řídí se dle pozvolného vývinu rodiny. A tu musíme pak říci, že za stejných podmínek a stejného vývinu mohou nastat stejné resultáty na rozličných místech. Že příslušnost národnosti má také mezi jinými na tomto konečném resultátu podílu, jest samozřejmo, vždy národnost sama je resultátem tisícileté differenciace členů indoevropské rodiny; však národnost sama tyto rozdíly nečiní.

Z tohoto patrno, že při hledání sídel určité národnosti výzkumy anthropologické, jakkoliv jim jinak důležitosti upírati nelze, samy o sobě mnoho nám nepoví.

Jinak jest při pracích archeologických. Archeologie mnohdy poví nám, co bychom se odjinud nedozvěděli, jindy zas rozhodne v otázkách sporných, na mnohých místech zas uvedená mínění co pravdivá dotvrdí: však že by sama o sobě mohla nám příslušnost některého obyvatelstva k určité národnosti prokázati, to stane se asi v Germanii zřídka.**)

Při posuzovaní každé věci musí nás vésti především správná soudnost a musíme vyhledávati co jest možné a zavrhovati co

---

*) Dr. L. Niederle Sl. st. 95.

**) Zřejmě prokazuje se to ve sporu o latènské hroby v Čechách. Zde dokazuje dr. J. Píč (St. země české II.), že pocházejí hroby ty ze IV. st. př. Kr. a že jsou to hroby gallské, co dr. L. Niederle (Č. Č. H. VIII. 202) ukazuje, že jsou z dob kol nar. Kr. a tudíž z časů, kdy již Gallové v Čechách nesídleli. Podobnost pohřbívání, podobnost nádob nevede vždy k tomu, že musí se předpokládat stejná národnost; mohliť spůsoby života, práce a obyčeje v krajích dalece oddělených být stejné neb podobné; vždyť víme, že i vynálezy stanou se často současně na rozličných místech a najdem to i při pojmenování jak vidíme u Doudlebů neb na př. při řekách Mosa, Misa (Mže). Amisia, jichž jména mají stejný kořen, aniž jména ta dotyčným řekám dal jeden národ.

jest pravdě nepodobné, přihlížeti vždy k tomu, jak se věci vyvinovaly a vyvinují jinde a nepředpokládati katastrofy. Nemilujeť jich příroda, ale vždy poukazuje k pozvolnému vývinu a o katastrofách mluvíme, když tento vývin přehlédneme nebo jej neznáme a vidíme jen poslední účinek. A zejména dějiny lidstva vyvinují se pozvolna — ba až příliš pozvolna — a tento pozvolný vývin nesmíme nikdy přehlédnouti.

Kdybychom však vzali za pravé, že Slované ještě ve III tím či snad ještě v pozdějších stoletích žili jen pohromadě v udaných prvotních sídlech mezi dolní a střední Vislou a Dněprem, pak se bez velikých ba nemožných katastrof neobejdeme.

a) Nejprvé mají osazenou celou krajinu Germanie Kelti. Jakmile se Němci objeví, zmizí všickni tito Kelti z celé Germanie nikdo neví kdy a kam.

b) Němci vrazí tu do celé Germanie tak, že se nejen jednotlivých krajin zmocní, ale celou Germanii i zalidní. Kde tolik Němců dříve bylo a odkud v tak ohromném počtu přišli — nikdo neví — ale stane se to.

c) Tito Němci žijí v Germanii po několik století, až najednou jim cos napadne a všickni od Vesery až k Visle z těch krajin do jednoho odejdou, aniž by i jen jakýchsi památek tu zanechali. Kam se zas najednou poděli — nevysvětleno — nebo ti, jež při stěhování národů se objevují, přichází z největší části ze Skandinavie, a mohla-li Skandinavie takové množství lidu do vojenských tažení vyslati a nevylidnila-li se, jaké by to muselo být množství, kdyby veškeré obyvatelstvo z celé střední a východní Germanie do posledního muže bylo se dalo na pochod.

d) A když tito Němci všickni odejdou, ihned během asi století nejen zmocní ale i osadí a obydlí všeckny ty kraje Slované, kteří rozptýleni sedí od Visly k Dněpru; a na tom ne dosti, rozšíří se i za Karpaty, ba za Dunaj a osadí až i kraje alpské a illirské.

Takovéto změny nikde v Evropě se neudály a jsou tu také nemožné. Projděme jen některé jiné kraje evropské.*) My víme, že prvotní známé obyvatelstvo v Hispanii byli Iberové; do jich země vešli Foeničané, Kartaginci a Řekové, zřídili zde své osady, ale obyvatelstvo iberské celkem ve své zemi zůstalo. Vtrhli do Hispanie Kelti, osadili jednotlivé kraje, ale Iberci v Hispanii zůstali; že některá místa opustili, jinde zas s Kelty se smísili, na věci ničeho nemění. Přišli do Hispanie Římané — ale i Iberci i Kelti

*) Dr. *J. Woldřich* v mnohých svých spisech veden výsledky arch· bádání poukazuje na kontinuitu téhož obyvatelstva a podobně i jiní. Conservator *J. Richlý* soudí rovněž tak ze vědomí lidu o bývalých pohřebištích.

zde zůstali. Totéž se stalo, když později opanovali Hispanii Gothi, Vandali, Silingové, Maurové, Frankové a tak až na dnešní den původní obývatelstvo v zemi zůstalo, ano jak Baskové ukazují, i svůj jazyk a národnost si zachovali. Totéž se nám opakuje v Řecku, Italii, Francii. My víme ale dále, že i Němci ony kraje v Germanii, v Belgii, na ostrovech a i Skandinavii, jež byli osadili, nikdy více neopustili; víme, že sice ze zemí těch odesílali sbory výbojné na všecky strany po zemi i po moři — ale v zemích jednou zaujatých i dále setrvali a drží je až po dnešní den.

Pro takové jednání i Keltů i Němců, o němž se vypravuje, že bylo v Germanii provedeno, jinde v Evropě příkladu nenajdeme. Však jednání ta jsou také nemožná.

Ad *a*): Kdyby bylo správné, že dříve celá Germanie byla v moci Keltů a jimi obydlená, pak hned se musíme ptáti: když se později Němci do Germanie přistěhovali, co stalo se s těmito Kelty? Ani o tom, že by tu bývali zůstali, ani o tom, že by se byli vystěhovali, nikde zmínky není. Že by byli Kelti v Germanii zůstali a Němcům se byli podrobili, jest pravdě nepodobné, nebo pak by se místní pojmenování keltická byla v Germanii spolu s obývatelstvem zachovala a bylo by se obývatelstvo keltické, když po několika stoletích Němci odtáhli v místech, jež dříve zaujímalo, znovu objevilo.

Toho ale není a také těch několik jmén, jež se co keltická uvádí, nalézá se jen poblíž Rýnu. Ale rovněž můžeme tvrdit, že se Kelti z Germanie nevystěhovali: nebo kdyby se bylo tak stalo, tož by přec byla dochovala se pověsť, kam se odstěhovali. Kdyby se byli Kelti z Germanie vystěhovali — tož by se byli mohli stěhovati jen k západu neb k jihu a tu právě jest dochovaná zpráva, že se Kelti stěhovali z Gallie do Italie a krajin alpských a tudíž k východu — což jest pravý opak stěhování Keltů z Germanie do Gallie.*)

Nebyli tudíž, vyjímaje nepatrné zlomky gallské, o nichž již pověděno, Kelti v Germanii.

Ad *b*): Však rovněž tak se to má s osídlením celé Germanie Němci. Odkuď si Němci do Germanie a sousedních krajin přišli. Země ta byla Sarmacie.

Však severní část Sarmacie drželi Čuchonci, jižní Skytové královští, východní kraje za Volhou rozliční kmenové asijští. Přibéřeme-li k tomu sídla Skytů oráčů — Němci byli kočovníci — zbývají jen kraje od dolní Visly k východu se prostírající. Však přesné vymezení není tu v žádném směru možné, nebo lid kočující nemá pevných bydlišť a řídí se v životě svém dle potřeby

*) Eoque credibile est etiam Gallos in Germaniam transgressos (Tac. G. 28.)

a dle poměrů okolních kmenů. Proto také mám za to, že jednotliví kočující kmenové dojížděli až k Černému moři, jak jsem byl již uvedl, čítaje kočovné Skythy mezi kmeny německé. Nejde mi teké o vymezení pevných sídel, zde chci jen tolik říci, že území Sarmacie, jež ani dnes nevyživuje poměrně mnoho lidí, museli Němci společně obývati s mnohými a rozličnými kmeny a že tudíž Němců, pokud v žili v Sarmacii, nebylo přes příliš mnoho.

Oni Němci kočovníci, již žili severně čáry Varšava Voroneš (ti, již žili jižněji co kočující Skytové, zůstali ještě v zaujatém území a objevují se nám později co Moeso-gothi, část Bastarnů a co Kimbrové) a již se dali na pochod a dílem na čas usídleli se u dolní Visly, z největší části ale odešli až k dolnímu Rýnu a odsud dílem k jihu, dílem do Belgie a i po Rýnu vzhůru se usadili, neb i území při Veseře a dolním Labi a kraje frizské a jutské zaujali a i příležící ostrovy a jižní Skandinavii osadili, nemohli nijak celou ostatní část Germanie zalidniti, neb tak velký počet jich nikdy v uvedených krajích Sarmacie nesídlil.

Ba je s podivením, odkud se i jen to množství lidu k opanováni uvedených krajů nemluvě o jich zalidnění vzalo, zejména uvážíme-li, že cesta vedla krajem nebohatým, územím cizinců a že zajisté opanování samo nebylo vždy bez bojů a bez šarvátek. Praví-li se, že Němci třeba během pěti set let zalidnili celou Germanii, část Gallie, Belgii, Skandinavii a ostrovy přiléhající a že ještě část jich (Gothi) zůstala při dolní Visle, pak jest nutno také říci, odkud tento tak veliký počet lidu přišel, kde měl dříve svá sídla. A sídla ta pro takový počet lidu nikdo v Sarmacii nenajde, zejména má-li zároveň i vykázat lidu slovanskému tamtéž místa, jehož počet jak již výborně Šafařík podotkl (St. St. § 6. 3) nebyl nikdy menší německého. Také nesluší přehlédnouti, že Němci, pokud v Sarmacii žili, byli lidem kočujícím a že tento ku svému vyživení potřebuje daleko většího prostranství než rolníci. Tak seznáváme, že ještě dnes na kirgizské stepi, jež má rozlohu 2,300.000 *km*² žije jen něco více jak 2,000.000 kočujícího obyvatelstva a přec dnes již jest i zde hospodaření intensivnější nebo dnes již i tu zaměstnávají se částečně zemědělstvím, pěstují obilí a pole svá i uměle zavlažují. Celé evropské Rusko čítá dnes 5,370.000 *km*². Odčítáme-li od toho kraje Čuchonska a i ty severně Valdaje a na levém břehu Volhy ležící, jakož i jižní kraje černomořské, zůstává nám území as kol 1,200.000 *km*², na kterém kdys seděli Slované, Němci, Skytové a jiní menší národové. Kdyby na polovici tohoto území byli sídleli Němci, tož patrno, že jich bylo nejvíce as jeden milion osob.

Dbáme-li nyní toho, jak hustě obsadili Němci kraje západní Evropy při Rýnu a Veseře, což i z toho patrno, že jen tažení

Teutonů do Galie a k Italii (Kimbry nečítám) súčastnilo se nejméně na 200.000 osob,*) pak zřejmo, že nebylo tu německého lidu, který by byl území od Vesery k Visle zalidnit a osídlit mohl.

Ad c. K uvedenému připojme následující. Byly-li krajiny při dolním Labi tak hustě obydleny německým obývatelstvem, že i jen počet oněch Teutonů a Ambrů, kteří se dali na pochod k jihu nejméně na 200.000 osob obnášel a kteří na malém a chudém territoriu sídleli —: kolik by bylo Němců, kteří celý onen veliký prostor mezi Veserou a Vislou, baltickým mořem a Dunajem, jenž z valné části jest úrodný, téměř všude alespoň lepší než onen kraj, jejž Teutoni opustili, usídleno bývalo. A tu zas mimoděk se tážeme, kam poděli se všichni tito Němci? Lid, s nímž se při tak zvaném stěhování národů shledáváme, přichází jak Gepidi, Heruli ze Skandinavie neb jak Gothi od dolní Visly a i také ze Skandinavie —: a to jsou ty největší sbory. Jen Rugii a Vitingové (a snad i Skyrové) přichází od ústí Odry a Langobardi od Vesery, Vandalové od střední Visly. Kam ale podělo se ostatní německé obývatelstvo, které prý tu kdys žilo? Ten veliký počet německého obývatelstva se nám vytratí, my nevíme kam. Ale také nikdo nám nepoví, proč by byli všichni Němci ony kraje opustili. Odjinud víme, že jakmile Němci zaujali pevnou posici v Germanii, že ji nikdy více neopustili. My víme o těch Němcích, kteří usadili se ve Skandinavii, na ostrovech dánských, ve Frisku a Belgii, při Emži, Veseře a Rýnu, že více kraje ty neopustili a že kraje ty od těch dob trvale zůstaly německými.

Vypravuje se nám, že Herulové, kteří ze Skandinavie vytáhli do krajin podunajských, byli jen částí kmene, že neodešli všickni, nýbrž jen jednotlivé sbory; hlavní kmen Herulů že zůstal ve Skandinavii a že zůstaly sbory Herulů podunajských s mateřským kmenem ve spojení, Totéž víme i o Sasech táhnoucích s Langobardy a i jinde se nám vypráví, že lid táhnoucí do říše římskořecké zachovává si právo na dosavádní domovinu a že často jak u Odoakra vidíme, vrátí se by ji proti jiným hájil.

Jen o kraji mezi Veserou a Vislou ležícím nic podobného se nevypravuje. Odsud odešel všechen lid německý do poslední dušinky nedbaje té země více, nestaraje se dále o ní. A proč by byl odtáhl z této namnoze dost bohaté země? Že prý byli Slovany odsud vytlačeni.

---

*) Plutarch (Marius II.) vypravuje, že bylo jen bojovníků Kimbrů a Teutonů 300.000 a při nich že bylo daleko větší množství žen a dětí. Čítáme-li na jednoho bojovného muže ženu a dvě děti. — bylo by celé množství kol 1,200.000 hlav. Z toho tudíž as polovina t. j. 600.000 na Teutony a Ambrony připadala. Dle Livia bylo v bitvě u Aquae Sextiae 200.000 mrtvých a 90.000 zajatých; dle Plutarcha více jak 100.000 nečítaje dříve poražené Ambrony.

Ad *d*. Tu jsme u poslední věty: o rozšíření bydlišť Slovanů.

Ukázal jsem, že Slované byli lid rolnický, že byli lidem rolnickým dokud měli ještě společná sídla. Také bylo již pověděno, že žili jednotlivě, roztroušeni, z kteréhožto důvodu má Prokop za to, že jmenováni byli Spory*) t. j. lidem v rozptýlených sídlištích žijícím. Jsou nám také ještě líčeni co lid nevýbojný, který ani řádného bojování nezná, vůdců neposlouchá, že jsou na mnohé malé tlupy rozděleni, z nichž každá má svého náčelníka a kde každý náčelník bez ohledu na ostatní jedná. Tak líčí nám Slovany Prokop i Mauritios ještě v VI. st. po Kr. O tomto lidu nelze říci, že byl tak výbojný, že by se násilím byl zmocnil vlády nad kraji sousedními a moc svou násilím rozšiřoval na západ, sever, východ a jih. Na tomto nevýbojném rázu Slovanů ničeho nemění, když líčí se Slované na jiném místě co stateční bojovníci, ba i to, když nalézáme jednotlivé i dost silné sbory Slovanů, kteří rovněž jak lid německý činí vpády do říše římsko-řecké, pronikají až do Řecka, usazují se tu, opanují i Illirii i Dalmacii. Víměť, že Němci-Gothi i jiní delší dobu žili v krajích východních Slovanů a u těchto poznali zajisté i Slované výbojnost a zajisté se také mnozí Slované již k plukům jejich na další výpravy připojili a i sami takovéto výpravy podnikali. Aspoň zcela pravděpodobně dá se to souditi o Hunech, jak již byl Šafařík (Sl. St. § 15. 5) vylíčil.

Vedle Herodota Skytové - oráči = Slované sídleli v nynějším Podolí, Volhynii a západní Ukrajině. — Do těchto krajin později přitáhli Němci-Gothi, podrobili si lid rolnický zde usazený a založili tu velikou říši. Však ne na dlouho.

R. 372 po Kr. přitáhli k těmto krajinám Hunové a tu vidíme, že rozpadává se říše Hermanrichova.

Vypravuje-li se, že Hunimund spojil se s Huny, sluší rozuměti tomu tak, že Slované radostně uchopili se naskytlé příležitosti, by nemilé jho Gothské svrhli a spojili se za tou příčinou s Huny.

Jménem Hunimund označuje tu pověst gothská osobu, která se s Huny přátelí. Od těch dob nalézáme Slovanské vojenské sbory vedle a s Huny. Jasné toho doklady podává nám Prokop ve svém spisu o válce gothské, kde vedle Hunů uvádí Slovany pravě, že všichni bydlejí za Dunajem a to nedaleko řeky a také pro toto tovaryšení jak Šafařík praví byli i Slované někdy Huny nazýváni.

---

*) Proto, že Slované sídleli roztroušeni na velkém prostranství, praví Prokop, že jméno Spory jest rovno řeckému σπόρος = roztroušený. Ale σπόρος jest setba, osetí, σπορεύς = rozsevač. Spori jsou tudíž rolníci, což připomíná Skyty oráče.

Podobně ukázal jsem již k tomu, že slovanští Boranė podnikají společné výpravy po lodích s Gothy, Skyty a jinými*) a že súčastnili se i pozemních výprav gothských.

Toto týká se Slovanů sídlivších v poříčí řeky Dněpru, Dněstru a okolí, kteří tu s bojovnými pluky rozličných národů přišli ve spojení.

A jako zde působily vojenské výpravy na Slovàny, že se jich tito súčastnili a pak samostatně je dle vzoru nabytého prováděli, tak bylo i na severu v poříčí dolní Visly, čehož příklady uvedl jsem při Rugiích a Vitingech a i litevských Vandalech, Burgundech; pak i na západu, jak ukazuje Ariovist a jeho Svévové.

Však těmito ojedinělými, třeba četnějšími případy se na celkovém rázu slovanského obývatelstva, jak jest spisovateli z VI. století dotvrzen, ničeho nemění a proto nelze říci, že by byli Slované vystoupili z tak zvané Slovanské pravlasti u Dněstru ve výboji na všecky strany světa.

Zachovány nám zprávy jen o postupu a osídlení Slovanů na poloostrově balkanském. Vedle spisovatelů ze VI. st. po Kr. (Prokopa, Mauritia a spisu dříve Caesariu Nazianskému přičítaného) sídleli Slovani ku konci V. st. po Kr. při Dunaji a sice jak Prokop (o vál. g. III. 14.) praví, bydlili po celém téměř levém břehu dunajském (τὸ γὰρ πλεῖστον τῆς ἑτέρας τοῦ Ἴστρου ὄχθες αὐτοὶ νέμονται) a proto také spolu s Fysonity byli jmenováni Dunajští (Δανούβιοι). Tito Slované hnuli se z Podunají na poloostrov balkánský a během VI. a VII. st. zaplavili jej tou měrou, že osadili trvale nejen celé vnitrozemí, jež napotom jmenováno jest Sklavinia, ale i část Řecka, řeckých ostrovů ano zasáhli až i do Malé Asie.

V téže době nalézáme již také Slovany v Korutanech, Krajině, Štýrsku, ba i Tyrolsku a dále v Přímoří, kterėžto krajiny byly Slovany v oněch dobách již obydleny a podržely totéž obývatelstvo na dnešní doby.

V oněch dobách sídleli ale také Slované již v Sedmihradsku, Rumunsku a Besarabii, totiž dříve v zemi Getů nebo Theophylact žijící počátkem VII stol. zaměňuje Gety se Slovany pravě, že Slované dříve byli Gety jmenováni.

Přičítáme-li k tomu větší část území levého břehu dolního Dunaje, tu vidíme, že by byli Slované v krátké době dvou století obsadili čtyřikrát tak velké území než byla jejich prvotní vlast a že toto území tak zaujali, že je nejen opanovali, ale tak četně osídleli, že i když jiní jak Bulhaři nad nimi vlády se domohli, přec jejich jazyk stal se jazykem národním.

*) Mauricius výslovně dokládá o Slovanech, že po lodích činili výpravy do říše řecké.

Uvažujeme-li, že Slované původní sídliště své neopustili, že územím tím táhly ty všeliké vojenské sbory Němců a to nejen Gothů, ale i Langobardů, Herulů, Gepidů atd., ba že někteří, jak Gothové delší dobu na území tom přebývali, že v území tom a to nejen po jeden rok, ale delší dobu válčeno a pleněno bylo, že Slované s těmito sbory tu dobrovolně, tu nuceni co otroci táhli, pak zajistě budeme jati podivením, kde se to množství Slovanů v oněch krajích vzalo, že mohlo ještě tak veliké prostranství na jihu osaditi. Na Němce v té příčině nemožno se odvolávati, nebo Němci vytáhnuvše na západ za Vislu a Labe, opustili zúplna sídliště svá v Sarmacii, vojenské sbory německé byly jen výbojné pluky, které domáhaly se panství a nebylo jich to množství, co by bylo Slovanů být muselo a také ony pluky německé, jež se při tak zvaném stěhování národů připomínají, během doby zcela zašly a národnost svou nikde neuchovaly, co Slované celé území nejen opanovali, ale i zúplna osadili. A k tomu sluší ještě dodati, že v hájení a udržování své národnosti jsou Němci houževnatější a mocnější jak Slované, což z toho patrno, že jak dějiny učí, kdekoliv se Slované na větším území sešli s Němci, buď v rovném počtu aneb i když Němců bylo méně, vždy jazyk slovanský ustoupil německému, vždy Slované byli poněmčeni. A tu zajisté stane se nápadným, že co Němci od dob kol nar. Kr. až téměř do VII. st. po Kr. jen své území uhájili, že by Slované jen na jihu svých prvotních sídlišť byli území své více jak zčtvernásobili. Toto platí ovšem, béřeme-li za základ prvotní sídla Slovanů, jak nám je Dr. L. Niederle (Sl. St. díl I.) udává. Než kam bychom došli, kdybychom se řídili tím, kam Müllenhoff (D. A. K. II. 89.) prvotní sídla Slovanů klade, který ještě celou Halič a hořejší Dněstr Bastarnům, Němcům a Gothům zachovává, kde prý v oněch dobách Slovanů zcela nebylo a kteří jen žili v úzkém pruhu od hořejší Visly k jižní časti pripeťských močalů a odsud ku pramenům Volhy: o tom ani slov mnoho říci netřeba.

Než na tom není dosti.

V téže době či snad nějaké století před tím osadili Slované z původní své zakarpatské vlasti i celé území ku severu, severovýchodu a východu se prostírající, kteréž jest rovněž zajisté čtyřnásob tak velké jak prvotní vlast slovanská.

Praví-li se, »že se Slovanům nestavěly při jich postupu na východ velké překážky — jistě ne takové jako na západě — a že Slované zde vskutku šli rychleji v před a vůbec proto, že se ze své kolébky nejvíce rozšířili tímto směrem východním« (Dr. Niederle Sl. st. I. 126), tož dovolím si proti tomu ukázati, že v době před Kr. a i v prvních stoletích po Kr. právě zde táhl proud kmenů asijských od východu k západu. V tom směru táhli již

Skytové královští a rozšířili tu své panství, po nich Sarmati, pak Huni, Avaři a jiní. A podobně byly i sousední krajiny ještě dlouho obyvateli finskými osazeny. Nepřikládám valné váhy tomu, co Jornandis sděluje a také nikde doslovně je za pravé neberu, ale z toho, že mezi kmeny Hermanrichovi podrobenými uvádí i Vesy i Mervy i Mordviny (Vasina, Merens, Mordens) musíme soudit, že jména ta byla v oněch dobách známa, že tudíž nesídleli tito kmenové tak hluboko v Rusku, jak je později nalézáme, nýbrž že v době mezi III. a VI. st. sídleli nedaleko od hořejšího Dněpru. Avšak i na tom není dosti.

V těchže časích vyrojí se zároveň z prvotní vlasti Slovanů také lid k západu a severozápadu, zaujme kraje Moravy, Čech a dále i krajiny v Pomohání a dosahuje v sídlech svých místy až k Rýnu, osadí i Slezsko, kraje mezi Odrou a Vislou, Pomořansko, území mezi Odrou a Labem a přejde i Labe a usadí se až i na levém břehu labském částečně mezi Labem a Veserou a založí si jednotlivá sídla až i v Batavii na ostrovech rýnských. A i tyto krajiny Slované plně osídlí. A s jakou rychlostí to provedou.

R. 451 po Kr. vytáhnou Markomanni z Čech, připojíce se ke sborům Attilovým.*) Po tomto roku mohli teprv Slované ze své pravlasti přijíti do Čech. A již v první polovici VIII. st. slyšíme o nich v porýnských krajích. A ještě dříve jsou v Batavii. Zde Beda (kol. r. 700 po Kr.) o jejich městě praví: »Quod **antiquo** gentium illarum vocabulo Wiltaburg, id est oppidum Wiltorum . . .« Když se může kol r. 700 říci, že od starodávna sluje město Trajectum městem Wiltů, kteří, jak jiní spisovatelé svědčí, byli Slovani, pak můžeme říci, že již VI st. před Kr. byli tito Slované na ostrovech rýnských.

A právě v oněch dobách vidíme již postup, jak Allemannů na jihu, tak Franků severněji a nad nimi Sasů ještě výše vesměs směrem ku východu, kde první usazují se v Bavorsku a okolí a druzí zmocní se Durynska. Tu vidíme, že není možno prokázat nepravdivost, ale ani nejmenší pravděpodobnost, že by se bylo Slovanstvo během tří — čtyř století bylo mohlo tak rozšířiti, aby bylo tak ohromné prostranství osídlilo a obyvatelstvem vyplnilo.

12. Když pozorujeme:

a) Že příroda miluje pozvolný vývin a že chvilkovým náladám nepodléhá a že tudíž katastrofální vyhynutí Keltů v celé

*) Někteří, jako Bachmann, tvrdí, že z této výpravy vrátili se ještě Markomanni do Čech zpět a že teprve kolem polovice VI. století nadobro Čechy opustili. Do té doby klade se také příchod Čechů do Čech, ač Prokop (Dějiny Gotské války II. 15.) praví o Herulech, táhnoucích kol r. 500 od Dunaje k severu do kraje Varnů tudíž poblíž Čech že táhli Slavorum longo ordine continuos populos.

Germanii, osazení celé Germanie Němci a brzy na to zas bezpříčinné opuštění největší části její a to právě v krajích, kde slovem nelze dosvědčiti, že by se tam kdy byli Němci trvale usadili, a na to zas nadpřirozené rozmnožení Slovanů za příčinou zalidnění velikých prostor evropských je zcela pravdě nepodobné a násilné obsazení těch krajů tím méně, an lid slovanský dle povahy své nebyl výbojný, žil roztroušen a tudíž vojensko-centralistického, státotvorného a pospolitého k výbojnosti nutného elementu postrádal, pak přicházíme k tomu, že není pravdě podobné, že by kdy byli Kelti celou Germanii na svém držení měl, že není správné, že po Keltech celou Germanii Němci osadili a ještě méně správné, že ji z největší části opustili a i že ji na to Slované v krátké době zalidnili.

A odpadají-li tato katastrofální osazování a opouštění, pak přicházíme k tomu, že nejméně aspoň na těch místech, kde Slovany v následujících stoletích nalézáme, Slované zajisté již v době, než Němci do Germanie vtrhli, žili.

Však toto jest i jinak dotvrzeno.

b) Seznáváme-li, že na místech, kde v prvním století po Kr, seděli Silingové, Kalugoni, Lugii, Rakati, Kurioni, Danduti. Diduni, Viruni, sídlí později Slezané, Kolúchované, Lužici, Rakousi Kuřané, Dudové, Dědošané, Viruni, pak nutně soudíme, že lid, jenž v prvním století po Kr. v krajích těch bydlel, se nevystěhoval, ale sídla svá i jméno své podržel. Toto dotvrzeno jest také trvalým pojmenováním míst, jak Riusava — Riess, Brodentia — Brod, Kasurgis — Kašov, Redintin — Radětín, Meliodun — Milevsko, Strevinta — Třebnice, Kalisia — Kališ, Treva — Dřevíč atd.

c) Však my také nalézáme, že velmi mnoho těchže jmen, jimiž u Pt. označovány jsou jednotlivé kmeny a města, užívá se až po dnešní den a tu shledáváme, že užívá se jmén těch zejména v krajích Slovany obydlených a co více, že jména ta jsou z jazyka slovanského vzata. Z toho musíme tudíž soudit, že již v prvním století po Kr. Slované obývali ony krajiny, kde bydleli obyvatelé, jimž dávána jsou jména slovanská a kde byla města, jež takováto jména nesou.

d) Když konečně pozorujeme, že rozliční spisovatelé jmenují obyvatele ony, kde dle svrchuvedeného bydleli Slované, Svéby a když poznáme, že toto jméno jest z jazyka slovanského vzato, pak usuzujeme že jménem Svébi, Svévi byli v době kol nar. Kr. jmenováni Slované.

A nyní vzpomínaje toho všeho, co tu již pověděno a čině příslušné konkluse, přicházím k následujícímu:

Slované již od pradávných dob, již dávno před VII. st. před Kr. sídlili v krajích, prostírajících se od dolního a středního Dněpru po obou stranách Karpat, zejména pokud o severní stranu jde až po močály pripeťské a odsud dále k ústí Visly a obývali největší část Germanie, až k ústí Labe, střednímu toku Vesery a částečně i dále ku západu a místy dosáhli zejména v kraji horního Dunaje a dolního Mohanu až k Rýnu.

Vedle nich sídlel severně čáry pripeťské bažiny — Varšava lid kmene litevského, či jinak pověděno: tam kde nalézáme v době historicky známé kmeny litevské, tam sídlel lid tohoto kmene již před VI. st. př. Kr., sousedě se Slovany jak na jihu tak na západu.

V neznámé dávné době přitáhl kočovný lid německý do krajin severně bažin pripeťských ležících až k Visle a poznenáhla posouval se ku západu, až zaujal kraje porýnské, usadil se v poříčí Vesery, Emže, rozšířiv panství své v krajích při moři severním a vniknuv až do Belgie. Část lidu německého delší dobu zůstala ještě mezi Slovany a Litevci při Visle a okolí, až v době po nar. Kr. co kmen gothský hnula se k jihu k Dněpru. Než již před tím někteří kočovní němečtí kmenové, kteří nesúčastnili se proudu na západ k Visle, posouvali sídla svá mezi Donem a Dněprem k jihu, kde je pak nejprvé co Skyty kočovníky, později co Bastarny, Kimbry, Moeso-gothy nalézáme.

Když takto věc posuzujeme, pak nenalézáme sporů v žádném směru, pak všude najdeme jen pozvolný, přirozený vývin, odpovídající zaměstknání dotyčného obyvatelstva a ním podmíněného vývinu a osobitého rázu.*)

---

*) Že jest možno, aby lid pevně usazený přetrval mnoholetou okupaci cizí národnosti a přec téměř nezměněn po několika stoletích opět se nám objevil, to nejjasněji ukazuje okupace turecká na Balkáně. Po kolik století mluvilo se tu o říši turecké, až když pojednou počne mocné hnutí v podrobeném lidu a ti, již byli zemi si podmanili, jsou nuceni ustupovat, tu zas nalézáme, že v těch krajích, kde byli dříve Řekové objevují se opět Řekové, jinde kde byli Srbové nalézáme zas Srby a kde byli Rumuni či Bulhaři, přicházejí k platnosti opět Rumuni neb Bulhaři. A co se nám jeví tuto, to bylo i dříve v posledních stoletích před a v prvních stoletích po Kr.

XIV.

O Venetech, Vindech.

U starých spisovatelů nalézáme často jméno lidu, jenž jest nazýván Veneti, Venedi a pod. Nalézáme tu Venety na pobřeží atlant. oceanu v Gallii, Venety na pobřeží adriatického moře, Venety na pobřeží baltického moře. *)

Slovně lze sem čítati i Enety maloasijské, již sídleli na pobřeží černého moře. Již z tohoto výpočtu seznáváme, že všickni tito tímže či podobným jménem označovaní národové seděli na pobřeží mořském. Však ještě co do času starší pojmenování nalézáme v nápisech egyptských ze 16. st. př. Kr., na kterých kterýsi na severu žijící lid jmenován jest uinin. V době vlády Ptolemajovců označováni jsou jménem »uinin« — Řekové.

Slovo to sluší srovnat se jménem řeckého kmene, seděvšího na pobřeží maloasijském a ostrovech a jež jmenujeme Joni (Ἰάονες). Dle Brugsche jest význam slova »uinin« = ostrovy t. j. místa vyvýšená, vodou obklopená, tudíž i pobřeží. Toto ukazuje nám dále, že sem náleží i naše »ben-átky«, jež mají tentýž význam i kelt. »ben« = vrch. Než naše »ben« ve slovu benátky třeba srovnati s »bun«, jež nalézáme ve slovech buňka a místním jménu Bunice, jež se zaměňuje s Bynice a kde místo Bynice také nalézáme Benice. A tu přicházíme k řec. βουνός, jež rovněž značí vyvýšeninu. V té příčině seznali jsme již, že v kraji baltických Venetů bylo hlavní místo Bunition = Bunice, jež později Němci přeměněno bylo na Vinetu; a rovněž bylo již k tomu poukázáno, že jménem Baino- či Beno-chaimové označeno jest obývatelstvo na vyvýšeninách v močálovitých krajích sídlící. Jménem Venetů byli tudíž označováni obývatelé, již na vyvýšeninách u vody seděli, tudíž zejmena obývatelé pobřežní. Čteme-li pak »lacus venetus« (bodamské jezero) neb »lacus benacus« (laco di Garda), máme za to,

---

*) Obšírnější výpisy o jménu Veneti, Vindi atd. u Šaf. (Sl. St. § 7. a 8.) a Dr. Niederle (Sl. St. I. 187. a násl.). Sem sluší přičísti i Finny, kterýmž jménem označeno obývatelstvo sídlící v bažinách, bažinatých krajích.

že jménem tím označeno jest jezero v horách neb při horách se nalézající a jménem Benátky místo na ostrovu neb na návrší při vodě.

Vedle jména Venetů, Venedů nalézáme i pojmenování Vindové, Vendové.

I zde třeba nám, hledajíce význam slova tohoto, obratiti se do cizích krajin. V sansk. jmenuje se řeka Indus = Sindhu či Sindhus*) a jest význam slova toho = řeka. Indové, Hindové jsou tudíž obývatelé při řece, při vodě sídlící a rovněž tak i Vindové, Vendové.

Jména téhož významu z téhož slovního kořene vzešlá byla as u všech indoevropských národů a proto také nalézáme je na rozličných stranách na označení rozličných národních kmenů, kteří ve vodyplných místech, při vodách či řekách sídleli. Tak jsme viděli u Hindů tak vidíme i u Vindů pobaltických a Vindeliků co obývatelů při řece Liku.

Z tohoto patrno, že ani z jména Venetů ani Vindů nelze samo o sobě na nějakou národnost kmene jménem oným označeného souditi. Abychom takový soud mohli učiniti, k tomu musí přistoupiti jiné okolnosti, které poukazují na příslušnost národnostní dotyčného lidu.

A tu víme, že tam, kde sídleli kdys dle Plinia, Tacita a Pt. Veneti či Venedi, nalézáme řeku Svibus a města Bunition, Virunon, Viritiοn, Rugion a obývatele zvané Sitiny, Rugie a Viruny a že všecka tato jména přináleží jazyku slovanskému. Víme ale také, že Němci, kteří z největší části tímto územím prošli a z nichž část delší dobu v této krajině sídlila, nazývali později obývatelstvo, které na území od dolní Odry k východu za dolní Vislu se prostírajícím bydlelo Vindy, Vendy a že u nich jménem Vind, Vend označován byl a dílem dosud jest Slovan a že také v té krajině Slované kdys žili. Z toho musíme soudit, že jménem Vindi, Vendi bylo obývatelstvo slovanské, jež při pobřeží baltického moře bydlelo, označováno a i dále, že jméno Veneti, Venedi bylo dáno obývatelstvu slovanskému při baltickém moři seděvšímu: musíme tak soudit zvláště proto, že obývatelstvo německé, které v krajích těch sídlelo, označeno bylo zvláštním jménem Gothů.

Toto jméno Vindů či Vendů rozšířili pak Němci na veškeré slovanské obývatelstvo, které v Germanii žilo a pak i na slovanské obývatelstvo v alpských zemích.

*

Řeka Indus jmenována byla Sindus. U starých spisovatelů jmenován jest jakýsi lid při pobřeží černého moře také Sindi. Tak

*) Indus incolis Sindus appellatus (Pl. VI. 23.).

označuje tímto jménem Pomp. Mela obývatelstvo na břehu asijském při pobřeží zálivu maeotidského co Plinius zas jmenuje regio Sindica a kraje při ústí Dněpru a Bugu a jiní dokonce označují jménem tím nejen tyto obývatele při pobřeží ale i při řekách a nížinách v Sarmacii. Tímto jménem Sindů jsou označeni obývatalé pobřežní a při vodách bydlící, a jest jméno to téhož původu co Vindové. Ač ovšem i někteří Sindové byli Slované, přec nelze tu říci, že by všickni tu jmenovaní Sindové byli Slované, poněvadž jest označení to jen topické a ne národnostní.

XV.

Skythové.

1. A promluvil-li jsem již o Slovanech, není možno, abych se nezmínil také něco více o Skythech. Jako záměna Germanů s Němci vyvolala mnoho a velkých nesprávností, tak jest také u Skythů. Jménem Skytha označují se všickni obývatelé Skythie bez ohledu na národní příslušnost. Slovo »Skytha« jest totožné s něm. »Schütze« a jest jménem tím označen střelec, lučištník.*) Skythy bylo jmenováno ono obývatelstvo asijské, které v X. st. př. Kr. hnulo se z iranské vysočiny a z Turanu ku západu a jehož jednotlivé oddíly na rozhrání Evropy a Asie narazily na Kimmerie. Později dáno jméno Skythia evropská oné části Evropy, kterou toto asijské obývatelstvo dílem zabralo, dílem si podmanilo neb poplatným učinilo a tu pak pojmenováni všickni obývatelé již v Skythii sídlili také Skythy.

Skythií označováno území, které se ku severu od černomořského pobřeží a sice od ústí Dunaje až k ústí Donu prostíralo. Jak hluboko tato Skythie do vnitř země sáhala, není možno ustanoviti; jen tolik možno říci, že v krajině Dněpru dosahovala až asi k pripeťskému jezeru a že as v téže šíři 20 dní cesty či 100 mil dosahovala i při Donu do vnitrozemí (Herodot: IV. 101).

Všickni, kdož na tomto území bydleli, byli za dob Herodotových od Řeků pojmenováni společným jménem Skythů, ale vedle toho měli jednotliví kmenové a národové rozličná jména jak Skoloti, Taurové, Alazoni, Kallipidi, Olbiopoliti, Borystheneiti atd., jež již Herodot jmenuje, avšak i jiná, jež teprv později přicházejí k platnosti. Poněvadž Skythové neměli ani jednostejného spůsobu života, aniž byli jedné národnosti, proto je jen s prospěchem, když se kde možno tomuto geografickému kollectivu vyhneme a raději jak dalece možno vždy jen užijeme jmén jednotlivým kmenům vlastních.

*) Stněm. skiozan, angls. sceotan = střileti; odtud Skytha = Schütze. Šafařík (Sl. St. § 14. 8) srovnává Skytha s jménem Čud.

Při ústí Bugu a dále k východu až při dolním toku Dněpru byla Hylaie t. j. bor, který jak již pověděno pro svou velikost zván byl mocný, mohůtný a jejž Řekové, kteří se v této krajině usadili, aby odsud obchod s krajinami vůkolními a i dále ku severu až k moři baltickému provozovali, nazvali Borysthenem či Borusthenem.*)

Obývatelstvo při tomto boru sedící nazýváme pak Borystheneity, později Borany či Peukiny. Tento bor rozprostíral se již při řece Bugu, což seznáváme z toho, že Olbia, která se při Bugu nalézala, zove su přístavištěm, městem Borystheneitů (τὸ Βορυσθενεϊτέων ἄστυ, τό Βορυσθενεϊτέων ἐμπόριον) a že i obývatelé Olbie samé, kteří sebe zvali Olbiopolity, čítáni byli k Borystheneitům. Však hylaie táhla se poblíž pobřeží dále k východu a jak z toho, co Herodot (IV. 55) o Hypakyru praví, zřejmo, dosahovala až na levý břeh Dněpru. Řeka, která tímto mocným lesem protékala, jmenována byla Řeky Borysthenés. Než tímto borem protékaly do moře dvě velké řeky Bug a Dněpr — a tu také seznáváme, že jedni jmenují Borysthenem řeku Dněpr, jiní zas jak Strabo nazívají Borysthenem řeku Bug. Čteme-li tudíž ve Strabonovi, že jest Borysthenes splavný na 600 stadií, sluší tomu rozuměti tak, že řeka Bug jest po 600 stadií splavnou. Že Strabo nazívá Bug Borysthenem zřejmo z toho, že vypravuje, že Olbia jmenuje se Borysthenés a že leží na řece Borysthenu. Není tudíž správné tvrdit, že Strabo praví o Dněpru, že jest na 600 stadií splavný. A jako Strabo tak zajisté i jiní jmenovali Bug Borysthenem. Nebylo tudíž obývatelstvo oněch krajin jmenováno dle řeky Borysthenu, ale řeka či lépe řeky protékající při ústí svém do moře »mocným borem« byly dle tohoto boru jmenovány Borysthenem a i obývatelé, kteří při tomto boru seděli, Borystheneity. Že však tito Borystheneiti byli rolníci, zvaní Skytové rolníci, tož jmenovali miletští Řekové v krajině té se usadivší napotom všechny Skyty oráče této krajiny Borystheneity. (Her. IV. 18).

Při popisu černomořského pobřeží, jak je nalézáme ve spisu Herodotově, shledáváme některé mýlky, jež vysvětluju tím, že chyby ty povstaly nesprávným opisem. Srovnejme jen dotýčné zprávy. Tak čteme, že výběžek zemský, nalézající se mezi ústím Hypanisu a Borysthenu jmenuje Ἱππόλεω ἄκρα a na tom že jest svatyně Demetery a že mezi tímto místem a řekou Hypanisem sídlí Borystheneiti (IV. 53). Dle tohoto sdělení nedosahovali tudíž Borystheneiti k řece Dněpru. Avšak jinde zas (IV. 18) se praví,

*) Borů, bopb řeck. πευκη = jedlový les. Silvae deinde sunt, quas **maximas** hae terrae ferunt. Pomp. Mela II. Zde jest jméno Borysthenes přeloženo do latiny: maximae silvae.

že východně od Borysthena jest Hylaie a nad touto že bydlejí Skythové oráči jmenovaní Borystheneity a že území těchto Skythů oráčů má sdélí 3 dnů cesty až k řece Pantikapu. Tu ale hned se dokládá, že od Pantikapu k severu sídlí po 10 dní cesty po Borysthenu vzhůru Borystheneiti. Konečně zas (IV. 54) se praví, že území mezi Pantikapem a Borysthenem ležící obývají Skythové oráči a dokládá se, že Pantikap teče ze severu a protéká Hylaiu a pak se spojuje s Borysthenem. Tu snadno rozeznáváme, že sdělení první, že mezi řekou Hypanisem a svatyní Demetery bydlí Borystheneiti, jmenuje řeku Bug Hypanisem; v druhém sdělení, že východně Borysthena jest Hylaia a nad touto že bydlí Skythové oráči, jmenovaní Borystheneity až k řece Pantikapu, jakož i další, že území mezi Pantikapem a Borysthenem obývají Skythové oráči, že jmenována jest opět řeka Bug Borysthenem. Přihlížíme-li totiž k tomu, že nedaleko svého ústí spojuje se Dněpr jen s jednou větší řekou a sice Ingulcem a ta že vtéká z pravé strany do Dněpru, jakož i k tomu, že Plinius výslovně praví, že Pantikapes za Olbií spojuje se s Borysthenem a někteří že mají za to, že to jest Hypanis (quidam Panticapen confluere intra Olbiam cum Boryshene tradunt: diligentiores Hypanin), tož patrno, že Pantikapem byla u Řeků jmenována řeka Ingulec. Je-li ale Ingulec Pantikapem, pak jest Borysthenem, který byl na západ od Ingulce, řeka Bug. Přijmeme-li ale za správné, že v uvedených případech byl Borysthenem jmenován Bug, pak nalézáme, že opisovač neprávem napsal místo Hypanis Borysthenes, pak zcela správně jest uvedeno, že Skytové oráči sídlí mezi Hypanem (Bugem) a Pantikapem (Ingulcem), pak jest toto sdělení v souhlasu s tím, co v kn. IV. 53 uvedeno, že Skythové oráči Borystheneiti sídleli od Hypanise (Bugu) k východu až k svatyni Demetery, pak ale byla Hylaia i mezi Bugem a Dněprem, an ji Pantikap Ingulec protékal, a pak jest i to správné, že nad Hylaii sídleli Skythové Borystheneiti. Patrno, jak Hylaia-silvestris regio (Pt.) — bor — dal jméno i řece Bugu i Dněstru. Pt. rovněž jak Strabo nazívá řeku Bug Borysthenem, klada Olbii nedaleko ústí Bugu a jmenuje ji Ὀλβία ἡ καὶ Βορυσθένης.

A tak jak bylo s Borysthenem bylo i se jménem Hypanis. I toto jméno někteří dávali řece Bugu, jiní Dněpru. Herodotův Hypanis jest Bug, Strabo zas nazývá Hypanem řeku Dněpr, což jasně vysvítá z výpočtu řek, vlévajících se do černého moře, který se několikráte opakuje a jenž vždy řeky Dněstr, Bug, Dněpr v témže pořadí uvádí a sice: Tyras, Borysthenes, Hypanis (II., VII.), při čemž praví jednou, že Hypanis jest (jak Tyras a Borysthenes) veliká řeka (μεγάλοι ποταμοί) a jinde zas, že jest nedaleko Borysthena. Taktéž Plinius jmenoval řeku Dněpr Hypanem, ač mu bylo

známo, že jiní nazývají Dněpr Borysthenem (diligentiores Hypanin). A jako Strabo a Plinius, i Pt. nazývá Dněpr — však jen při jeho ústí — Hypanem.

Zde lze také poukázat k tomu, jak se při kolonisaci jména některých míst opakují. Bylo již poukázáno k tomu, že řeka Pantikapes jest Ingulec a že se tento Ingulec—Pantikap — spojoval s Hypanem.

Obě tato pojmenování i Pantikapa i Hypana přinesli do této krajiny kolonisatoři z Miletu. Však jiní milетští kolonisatoři usadili se na poloostrovu Krimském a založili na jeho východním výběžku, kde nyní Kerč, město Pantikap a řeku z Asie proti tomu městu vytékající (Kubaň dříve také Anticites) pojmenovali Hypanem a podobně jak byla při zálivu dněperském místa zasvěcená a jmenována dle Achilla i zde bylo místo Achillovo a jeho svatyně.*)

Následkem špatného opisu, kde jméno Hypanis zaměněno jménem Borysthena (ἀτὰρ διαβάντι τὸν Βορυσθένεα místo správného τὸν Ὕπανιν, kap. 18.) hledána pak řeka Pantikap na levém břehu dněperském, k čemuž přistouplo, že Herodot jmenuje Pantikap řekou pátou. Však Herodot nikde nepraví, že by Pantikap byl na východní straně Dněpru; on jmenuje řekou čtvrtou Dněpr — Borysthenes proto, poněvadž tento byl řekou hlavní a Pantikap pouze přítokem této řeky; a zajisté že by se to považovalo za nesprávné, aby byl jmenován nejprve přítok řeky a pak teprv řeka hlavní.

Co řeku šestou a sedmou směrem ku východu jmenuje Herodot řeky Hypakyris a Gerrhos.

Ani jedna ani druhá z těchto řek nebyla přítokem Dněpru, nebo o prvé praví Herodot, že ústí v moře v zálivu Karkinitis a o druhé zas praví, že jest, jak daleko jest Borysthenes znám, od tohoto oddělena a že při ústí svém do moře činí hranici mezi Skyty kočovníky a Skoloty. O Hypakyru praví Herodot (IV., 55): »Hypakyrys, šestá řeka, prýští z jezera, protéká územím kočujících Skytů a ústí v moře u města Karkinitis, maje po pravé straně Hylaiu a jízdnou dráhu Achillovu «

Poněvadž kočující Skyti sídleli od řeky Pantikapu — Ingulce k východu v tak zvané nogaiské stepy, Hylaia byl onen bor, jenž se poblíž moře rozprostíral od Bugu až za Dněpr a Karkinitis bylo místo při zálivu Karkinitském u Kalančaku, tož zřejmo, že jest tato říčka zcela dobře u Herodota (IV., 55) popsána. Jest to ona řeka, která dotýká se Čaplinky a Kalančaku.

---

*) Plinius přehlížeje, že kolonisté z téhož města pravidlem užívají stejných jmén, divil se, jak lze řeku v Asii Hypanem nazývati: tanto errore eorum, qui illum (Hypanim) in Asiae parte prodidere.

Plinius praví totéž co Herodot: Sinus Carcinites appellatur, flumen Pacyris (r. Hypakyris). Pt. jmenuje řeku tuto dle města Karkina Karkinitem. Tato řeka tekla územím Skytů kočovníků, ústila v moře u města Karkinitis, majíc po pravé straně hylaiu a jízdní dráhu Achillovu.

Zde udána jest nám také východní hranice hylaie. Tato počínala na pravém břehu Bugu a táhla se při mořském pobřeží až ku Kulančaku. Pojmenování Herodotovo Hypakyris jest jedině správné a ne Pliniovo Pakyris.*)

Sedmou řekou černomořského pobřeží jest dle Herodota Gerrhos, který jak dalece jest Borysthenes znám, od tohoto jest oddělen. Tento Gerrhos byl v přímořském toku svém hranicí mezi Skyty kočujícími a Skoloty. Srovnáme-li s tímto to, co Plinius o Gerrhu sděluje, že vtéká do jezera Buges zvaného, jež není nic jiného než tak zvané shnilé moře u poloostrova krymského, nyní Sivaš, jakož i sdělení Pt., že Gerrhos jest pouze 3° Pt. p. od ústí Dněpru a $5^1/_2$° Pt. p. od západního ústí Donu vzdálen, tož přicházíme k tomu, že tento Gerrhos jest řeka Moločná. Sídleli tudíž Skytové kočovníci od Pantikapu — Ingulci — až k Moločné, či jinak, obývali území nyní nogaiskou stepí zvané. Herodot praví, že území to má délky 14 dnů t. j. as 70 mil, což ovšem jest více, než kdybychom čítali délku od moře u Bachtery až Bolšoi Tokmaku, jež obnáší pouze 60 mil. Plinius, popisuje nám okolí u Gerrhu, praví, že na druhé straně za karcinitským zálivem jest jezero Buges, do kterého se vlévají z rozličných stran řeky Buges, Gerrhus a Hypanis a dokládá, že Gerrhus dělí Skyty královské od kočujících; Hypanis že teče územím Skythů kočujících a Hylaií a sice zřízeným průplavem do Bugu, přirozeným do Koreta. A tergo lacus Buges fossa emissus in mare. Ipse Buges a Coreto, Maeotis lacus sinu, petroso discluditur dorso. Recepit amnes Bugem, Gerrhum, Hypanim, ex diversis venientes tractu. Nam Gerrhus Basilidas et Nomadas separat. Hypanis per Nomadas et Hylaeos fluit manu facto alveo in Buges, naturali in Coretum.

Z tohoto popisu zřejmo, že záliv Buges jest Sivaš a že Plinius čítá k němu nedaleko ležící liman Moločné. Řeka Buges jest pak Salgir či Karasu. Co se jména Buges týká, tož třeba toto jméno srovnati s něm. Bucht = záliv, jakým také tento Buges v pravdě jest.*)

*) Jméno Hypakyris povstalo z ὑπ' ἄκρᾳ, jak Braun tvrdí, při čemž ale nesmíme míti na mysli město Akru, ale předhoří = ἄκρα (ἄκρη) a značí tudíž Hypakyris řeku za předhořím v zálivu Karkinitském snad za předhořím Ἱερὸν ἄκρον, jež bylo dle Pt. v této krajině na témž stupni v. d. co řeka Pt. Karcinitis (Hypakyris) jmenována a jež sluje též Μυσαρὶς ἄκρα.

*) Toto jméno poukazuje k tomu, že poblíž sídleli Němci: byli to Skytové kočovníci.

V. uvedeném sdělení Plinia nacházíme však některá očividná přepsání. Čteme tu, že Hypanis teče územím Nomadů a Hylaií a sice do Koreta a umělým průplavem do zálivu Buges. Tento umělý průplav jest nám znám a sice jest to tofros = perekop a my nad to víme, že dle Herodota byla to řeka Hypakyris, o níž se vypravovalo, že teče vedle Hylaie územím Skythů kočovníků. Zřejmo tu, že jest tu přepsání a že místo Hypanis má zde býti Hypakyris. Tím ale jest nám zároveň pověděno, že Koretum jest záliv karcinitský. Toto ostatně jde i z ostatního vypravování Plinia na jevo. Týž praví, že jezero Buges jest odděleno od Koreta, zálivu jezera maeotického, skalnatým hřbetem.

Kdybychom toto doslovně brali za pravé, pak by se to mohlo vztahovat jen na arabatský záliv, nebo na severu nebyl Buges oddělen od moeotického jezera, ale byl s ním spojen (lacus Buges fossa emissus in mare). Však arabatský záliv byl bez každé důležitosti; zřejmo tudíž, že tu jakési chyby a sice ta, že se Koretum spojuje s maeotickým jezerem. Z výše uvedeného jsme seznali, že Koretem byl jmenován záliv karcinitský, který nebyl zálivem moře maeotického a proto tento dodatek má býti vypuštěn neb nahražen: Carcinitis sinu.

Případně pak jest oddělení naznačeno petroso dorso t. j. užinou perekopskou, která se co skalnatý hřbet jeví.

Třeba tudíž ono místo u Plinia takto čísti: A tergo lacus Buges fossa emissus in mare. Ipse Buges a Coreto **Carcinitis sinu**, petroso discluditur dorso. Recepit amnes Buges, Gerrhum, **Hypacyrim**, ex diverso venientes tractu. Nam Gerrhos Basilidas et Nomadas separat, **Hypacyris** per Nomadas et Hylaeos fluit manu facto alveo in Bugem, naturali in Coretum.*)

Rovněž nesprávné jest sdělení Herodotovo, že by se vléval Gerrhos do Hypakyru; i zde jest jen přepsání a má tu státi, že se vlévá do maeotického jezera.

Neprávem spojují někteří řeku Gerros s krajinou Gerros a obyvateli Gerri (ἐν Γέρροισι) zvanými. Ὁ γέρρος = hranice. Jménem γέρρος můžeme poznamenati řeku, která tvoří hranici, ale i území pohraničné, aniž by proto řeka ta musela býti na dotýčném území. Řeka Gerros byla tudíž řekou pohraniční, která jak Herodot praví, dělila území Skytů kočovníků od Skolotů.

Touto pohraniční řekou byla Moločná. Jinde zas ale nedaleko bylo pohraniční území — země Gerros —, která ale na řeku Gerros hraničila. Z vypravování Herodotova seznáváme, že sice Skoloti-Skytové královští — měli celé území od Dněpru či lépe dněper-

*) Müllenhoff III. 54. opravuje toto místo učinil je ještě chybnějším a jest oprava jeho nesprávná.

ských prahů k východu až k Donu se prostírající ve své moci, ale že celé to prostranství oni jediní neobývali. Skoloti vtrhnouce do Evropy zmocnili se jedné části země a to byl kraj od dněperských prahů k Donu, kde si lid všechen podmanili co ostatní lid ve Skytii byl jim poplatný.*) Tento rozdíl vidíme zejmena při pohřbu krále. Tu nám sděluje Herodot, že vozí Skoloti mrtvolu krále nejprvé **svým** územím, pak zeměmi všech národů nad nimiž vládnou (τῶν ἄρχουσι), až přijdou k nejzazší hranici území jimi ovládaného k Dněpru, kteréžto území, ano jest pohraniční, slove Gerros. Tato krajina Gerros byla v těch končinách, kde byly dněperské prahy (IV. 53, 73), rozprostírala se tudíž od Alexandrovska a Jekaterinoslavi k východu a dotýkala se u Bolšoi-Tokmaku řeky Gerru-Moločné.

Obývatelé této pohraničné krajiny — jejíž rozlehlosť známa nám není — jmenováni byli Gerrové-Hraničáři. Tyto Gerry t. j. obývatele krajiny Gerros nalézáme o tisíc let později opět pod jménem Antů. Znamenáť Anta**) v jazyku srbském tolik co mezník, a jest tudíž téhož významu co řecké gerros, Antové pak jsou obývatelé pohraničného území. A právě Antové sídleli dle středověkých spisovatelů v téže krajině, která dle Herodota byla zvána Gerros. Jordanes udává sice, že sídla Antů byla v krajině mezi Dněstrem a Dněprem ale Prokop praví, že nesčetní národové Antů sídlí severně nad zátokou maeotickou, tudíž východně Dněpru —: v kraji to, jejž Herodot jmenuje Gerros.

2. Herodot vypočítávaje jednotlivé národy Skythie počíná od Olbie. Tu především uvádí nám Kallipidy při moři od Olbie k západu seděvší a nad nimi mezi řekami Dněstrem a Bugem až k místu, kde se obě tyto řeky sbližují, Alazony. Kallipidi byli jak Her. praví, řečtí Skytové t. j. obývatelé domácí následkem pomíšení se s Řeky pořečtění, pročež také později jsou Mixhelény (Μιξέλληνες) jmenováni a Alazoni.

Herodot vypravuje o Kalipidech a Alazonech, že mají tytéž mravy, jsou stejného způsobu života jak Skytové***) a živí se pěstováním plodin zemských.

Severně nad Alazony tudíž v kraji mezi Dněstrem a Bugem byli Skyti oráči.

---

*) Na poplatnost Skytů kočovníků a oráčů jakož i Řeků ve Skytii osazených poukazují slova Herodotova, že Skoloti považují ostatní Skyty za své sluhy a zejména také příjezdy Skolotů do oněch krajin, jež dály se jen z příčiny vybírání poplatků. O takovémto ročním příjezdu k Olbii vypráví Herodot (IV. 78), kde se zmiňuje o Skylesovi.

**) Viz Matz. Cizá slova str. 97 Anta.

***) Zde sluší doplnit Skytové oráči, nebo ani Skylové-Skoloti ani Skytové Nomádi nezabývali se pěstováním obilí a jiných zemských plodin.

V. uvedeném sdělení Plinia nacházíme však n… … Bugem
přepsání. Čteme tu, že Hypanis teče územím N… …ovádícímu
a sice do Koreta a umělým průplavem do záli… … a, která asi
umělý průplav jest nám znám a sice jest to … textu kdysi
a my nad to víme, že dle Herodota byla to ř… … ἀπὸ θαλάσσης
se vypravovalo, že teče vedle Hylaie územ… … Kdyby
Zřejmo tu, že jest tu přepsání a že místo … řečku Borysthena-
Hypakyris. Tím ale jest nám zároveň po… … -kočovníky a pak
záliv karcinitský. Toto ostatně jde i z os… … 18. lid, jenž měl
na jevo. Týž praví, že jezero Buges jes… … slovně tu zmiňuje
livu jezera maeotického, skalnatým hř… … obyvatelů Olbie.

Kdybychom toto doslovně bral… … sídlech na levém
vztahovat jen na arabatský záliv, ne… … Olbiopolitům, kteří
dělen od moeotického jezera, ale … zřejmo, nebydleli
fossa emissus in mare). Však ar… … Bugu a odsud
žitosti; zřejmo tudíž, že tu jaké … slova: ταῦτα
spojuje s maeotickým jezerem … Βορυσθένεος
Koretem byl jmenován záliv … výkladu, jako by
maeotického a proto tento … … bydlících zá-
Carcinitis sinu. … co v kap. 17. bylo

Případně pak jest … hu Bugu-Hypanu si-
užinou perekopskou, kte… … πρὸς ἑσπέρης τοῦ Βορυσ-

Třeba tudíž ono … Hypanis jest na západu
Buges fossa emissus … enu mají týž význam co
petroso discluditur … ení. Po mém soudu jest
cyrim, ex diverso … celé toto místo čísti ná-
madas separat, Hy… … ἐστι ἔθνεα.*)
alveo in Bugem, … διαβάντι τὸν Ὕπανιν ἀπὸ

Rovněž n…
Gerrhos do F… … platnosti slůvko ἀπὸ značící
se vlévá do r… … pak věta ta zníti: Na západ
… atd.

Neprávem … … jež mezi Bugem a Dněprem
obyvateli G… … že nejprvé při moři jest hylaie
γέρρος může … … oráči, jež Olbiopoliti nazývají
pohraničn… … oráčů táhnou se k východu až
Řeka Ge… … 11 dní plavby vzhůru po Bo-
dělila úz… … větší poušť (ἐρῆμός ἐστι ἐπὶ πολλόν),

T… … to a neskytycký lid a za těmito
bylo p… … liduprázdná.
hranič… … kap. 18. sluší připojiti sdělení ob-
Skyto… … že prameny Borysthenu nikdo ne-

---

a jes… … Ὕπανιν ποταμὸν ἐστι ἔθνεα končí kap. 17.

Když byl Herodot promluvil o lidu mezi Dnèstrem a Bugem sedícím, přichází k popisu lidu mezi Bugem a Dněprem bydlícímu. Zde třeba uvésti, že v kap. 18., jak ukázáno, jest chyba, která asi sotva pochází od Herodota, ale spíše vloudila se do textu kdysi při opisování. Čteme totiž: Ἀτὰρ διαβάντι τὸν Βορυσθένεα ἀπὸ θαλάσσης κ. τ. λ. co má tu státi: Ἀτὰρ διαβάντι τὸν Ὕπανιν κ. τ. λ. Kdyby byl totiž chtěl Herodot popisovati lid na levém břehu Borysthena-Dněpra sídlící byl by jmenoval nejprvé Skyty-kočovníky a pak Gerry —, toho on však nečiní. Popisujeť v kap. 18. lid, jenž měl svá sídla mezi řekami Bugem a Dněprem a výslovně tu zmiňuje se o Borystheneïtech, že toto jméno své dostali od obývatelů Olbie. Kdyby byl chtěl Herodot vyprávět o Borystheneïtech na levém břehu Dněpru pak nebyl by se odvolával k Olbiopolitům, kteří daleko od těchto sídleli. Ostatně jak z Herodota zřejmo, nebydleli Borystheneïti na levém břehu Dněpru, nýbrž na Bugu a odsud k Ingulci. Jedině co nabádá k dalšímu uvažování jsou slova: ταῦτα μὲν παρὰ τὸν Ὕπανιν ποταμόν ἐστι ἔθνεα πρὸς ἑσπέρης τοῦ Βορυσθένεος. Zde slova západně Borysthenu svádí k tomu výkladu, jako by v předcházející kap. 17. byla bývala řeč o kmenech bydlících západně Dněpru, čehož však není; týkaloť se vše co v kap. 17. bylo vypravováno pouze obývatelů na pravém břehu Bugu-Hypanu sídlivších. Mohlo by se snad říci, že slova πρὸς ἑσπέρης τοῦ Βορυσθένεος vztahují se na τὸν Ὕπανιν t. j. že Hypanis jest na západu Borysthena neb že slova západně Byrysthenu mají týž význam co západně Hypanu, ale nejsem toho mínění. Po mém soudu jest tu jen tečka na nepravém místě a třeba celé toto místo čísti následovně: ταῦτα μὲν παρὰ τὸν Ὕπανιν ποταμόν ἐστι ἔθνεα.*)

Πρὸς ἑσπέρης τοῦ Βορυσθένεος, ἀτὰς διαβάντι τὸν Ὕπανιν ἀπὸ θαλάσσης πρῶτον μὲν ἡ Ὑλαίη κ. τ. λ.

Při tomto čtení přijde pak k platnosti slůvko ἀτάρ značící oposici proti předchozímu, tak že bude pak věta ta zníti: Na západ Borysthenu, však východně Hypanu atd.

A tu o zemi a obývatelstvu, jež mezi Bugem a Dněprem sedělo a o kraji tom praví Herodot, že nejprvé při moři jest hylaie —bor, a nad tímto že bydlí Skytové oráči, jež Olbiopoliti nazývají Borystheneïty. Sídla těchto Skytů oráčů táhnou se k východu až k řece Pantikapu-Ingulci a pak po 11 dní plavby vzhůru po Borysthenu. Za nimi ku severu jest větší poušť (ἐρῆμός ἐστι ἐπὶ πολλόν), za níž jsou Androfagové, zvláštní to a neskytický lid a za těmito již úplná poušť, pokud víme, liduprázdná.

K této zprávě uvedené v kap. 18. sluší připojiti sdělení obsažené v kap. 53. toho obsahu, že prameny Borysthenu nikdo ne-

*) Větou ταῦτα μὲν παρὰ τὸν Ὕπανιν ποταμόν ἐστι ἔθνεα končí kap. 17. a slůvkem Πρός počíná kap. 18.

může asi udati, ale proto přec že jest znám tok Dněpru, po 40 dní plavby až k zemi Gerros; kteří lidé výše při řece té sídlí, že jest ale neznámo. Zajisté ale teče pouští do země Skytů oráčů, kteří při jeho břehu sídlí v délce 10denní plavby. Pak teče do moře kde se s Hypanem spojuje.

Největší záhadou z této zprávy bylo to, že Herodot praví, že jest Dněpr znám v délce 40denní plavby až k zemi Gerros. Zde při výkladu tohoto sdělení pochybili.*)

Chyba ta povstala tím, že se tvrdí, že Herodot pravil, že znám byl Dněpr v délce 40denní plavby od svého ústí do moře. Poněvadž však vzdálenost od moře k zemi Gerros obnáší jen 417 verst a loď uběhne tu 25—30 po případě 30—35 verst denně, tak se tvrdilo, že u Herodota se stala chyba a že tu má státi ne 40 ale 14 dní plavby.**)

Než jak pověděno, nestala se chyba u Herodota, ale u jeho vykládačů. Herodot totiž nepočítá 40 dní plavby od ústí Dněpru až ku prahům (kraj Gerros), ale od severu po Dněpru až ku prahům t. j. až asi k Jekaterinoslavu. Pravíť tu Herodot: »Μέχρι μέν νυν Γέρρου χώρου, ἐστὸν τεσσαράκοντα ἡμερέων πλόος ἐστί, γινώσκεται ῥεων ἀπὸ βορέεω ἀνέμου, τὸ δὲ κατύπερθε δι᾽ ὧν ῥέει ἀνδρώπων, οὐδεὶς ἔχει φράσαι.« Zde se přece jasně praví, že až k zemi Gerros, kam jest čtyřicet dní plavby, zná se tok Dněpru **ze severu** (ἀπὸ βορέεω ἀνέμου) a nikoliv od ústí a dodává se ještě, že nikdo nemůže udati územím kterého lidu, on ještě výše protéká, jen tolik že se ví, že přichází z pouště do země Skytů oráčů. Tu nikde o ústí Dněpru není ani zmínky a teprv když byl ještě dodal, že jako prameny Nilu nikdo nezná, tak také že žádný Řek o pramenech Dněpru ničeho neví, zmiňuje se o dolním toku dněperském pravě, že pak Borysthenes teče až poblíž moře, kde se spojuje s Hypanem a do močálu vytéká. K tomu přistupuje, že Dněpr od prahů svých neteče ze severu k moři, ale směrem severovýchodním a konečně východním.

Patrno tudíž, že oněch 40 dní plavby sluší čítati od severu až ku prahům dněperským. Poněvadž nám ale délka denní plavby po řece známa není a poněvadž zprávy o této plavbě přišly zajisté od obchodníků, kteří také stále nejedou, ale dle potřeby obchodu se zastaví a se pozdrží, tož můžeme asi jen přibližně na vzdálenost této 40denní plavby souditi. Mám za to, že těchto 40 dní plavby znamená vzdálenost od místa, kde se Dněpr spojuje s Berezinou až ku prahům dněperským u Jekaterinoslavu a to proto, že Pt. za prameny stok Dněpru s Beresinou udává. Dle Pt. jest totiž

*) Pomp. Mela opisuje jen Herodota, když praví: Longe venit, ignotisque ortus e fontibus, quadraginta dierum iter alveo stringit.

**) Viz dr. Niederle: Sl. Star. I. 166.

rozdíl mezi ústím Visly a Dněpru 7° 30', co dle našeho počtu obnáší 8°, rovná se tu tudíž 1° Pt. p. s. š. 64' n. p. Dle toho, an Pt. klade prameny Dněpru na 53° s. š. máme prameny ty hledati na 51° 18' s. š. co skutečně stok Dněpru s Berezinou jest na 51° 50' s. š.*) Byl tudíž již za dob Herodotových znám Dněpr i Řekům až ku stoku s Berezinou a ne jen ku prahům dněperským. Z uvedeného popisu Herodotova zřejmě vychází na jevo, že Řekové dělili Dněpr na tři části a sice tok spodní od prahů dněperských k ústí, tok střední t. j. dněperské prahy, kde byla země Gerros a tok horní t. j. od prahů dněperských až ku spojení Dněpru s Berezinou, po němž trvala cesta po 40 dní.

Pověděno již, že jedni nazývali Dněpr, jiní Bug Borysthenem a také že jednou Bug, podruhé Dněpr jest jmenován Hypanis. Tu nelze se divit, že pro toho, kdo chtěl všecka ta sdělení o Borysthenu a Bugu v souvislost uvésti, bylo to zajisté velice obtížno, ba nemožno dotýčná udání správně ve srovnalost uvésti. Proto nelze se tomu diviti, že i Pt. byl těmito zprávami k nesprávným udáním sveden. On řeku Dněpr, pokud jde o ústí a dolní tok, nazývá Hypanem. Však dále měl sdělení, kde Bug jmenován Borysthenem, ale i kde Dněpr při hořejším toku měl totéž jméno. Proto vše, co věděl i o hořejším toku Bugu i Dněpru připsal Borysthenu, jedné řece, ač se to týkalo řek dvou. Borysthenu-Dněpru týká se sdělení o pramenu Borysthenu, nebo tato nemohou se vztahovat k Bugu, který tak daleko na sever nedosahoval a rovněž i sdělení o městech Azagarion, Amadoka, Saron a Serimon; však sdělení o místech: Léïnon, Sarbakon a Niosson, pak při dolním toku Borysthena: Metropolis a Albia týkají se řeky Bugu, po případě přítoku jeho.

Dále sděluje nám Herodot, že v délce 11 (kap. 18.) či 10 kap. 53.) dní plavby seděli při Borysthenu Skythové oráči. Z kap. 18. seznáváme, že Skytové oráči či-Borystheneïti dosahovali svými sídli k východu až k Pantikapu Ingulci; dále k východu že byli již Skytové kočovníci. Byla tudíž sídla Skytů oráčů dle Herodota mezi Bugem a Ingulcem při moři a prostírala se odtud k severu po Ingulci a dosáhla as (pokud jde o východní hranici) u Kremenščuku**) Dněpru. Od Kremenščuku táhla se sídla oráčů Skytských po 10 či 11 dní plavby ku severu, tudíž as do krajiny

---

*) Na spojení Dněpru s Pripetěm, které jest na 5' s. š. nelze tu mysliti, poněvadž bylo Herodotovi Pripeťské jezero známo a tu byl by řekl, jak při Dněstru neb Bugu, že pramení z jezera. Praví-li ale, že jsou prameny Dněpru tak daleko, že žádný Řek o nich ničeho neví, tož nelze o Pripeti co pramenu mluviti.

**) Kraj Gerros byl i na pravém břehu Dněpru i na levém, nebo mohyly králů Skolotů nalézáme i v území na pravé dněperské straně.

u Kyjeva. Takto byla by as označena hranice východní. Pokud jde o hranici jižní, tu byla tato při moři mezi Bugem a Ingulcem a dále k severu, mezi Dněstrem a Bugem tam, kde se řeky tyto přibližují, tudíž v kraji nad Baltou. Herodot tu praví v kap. 52., že jest voda Bugu po čtyřdenní plavbu od moře velice hořká proto, že se do něho vlévá hořký pramen, který, ač jest malý, přec tak působí, že Hypanis, který jest tak veliký jak málo řek, stane se hořkým. A tento pramen jest na hranicích země Skytů oráčů a Alazonů; jméno pak pramenu, jakož i kraje, z kterého vytéká jest po skytecku Exampaios v řeckém jazyku »svaté cesty«. U Alazonů přibližují se Tyras a Hypanis svými břehy; pak ale se oddalují a prostor mezi nimi se zvětšuje.

Dbáme-li nyní toho, že Alazoni vedle Herodota (kap. 17. a 18. sídleli na pravém břehu Bugu — Hypanisu, tož zřejmo, že kraj jmenovaný i onen pramen hořký či říčku, jíž tato vlastnost byla přičítána, musíme na pravém břehu Bugu hledati.

Praví-li ale Herodot, že onen kraj, kde se Dněstr s Bugem přibližují, jest ještě v území Alazonů, tož ano ono místo jest nad Baltem v kraji od Sawran (u Bugu) k Malakiozu (u Dněstru), musíme říčku tu nad touto linií hledati, však nedaleko odsud, ana vzdálenost ta jest pouze čtyři dni plavby k ústí Bugu. Z tohoto patrno, že tímto pramenem či říčkou mohla by býti říčka Savranka, která protéká několik jezírek a bažin a močalovitým korytem ústí v Bugu.*)

Však důležito znát i hranici západní i severní: než pokud jde o západ, tu máme zpráv jen pokud jde o jih a jsme ve příčině severní části bez každého bližšího označení. Za to ale vypráví nám Herodot o tom, kde byla severní hranice území Skytů oráčů.

Tu nám sděluje (kap. 51.) o Tyru, že přichází z velkého jezera (ἐκ λίμνης μεγάλης) a tvrdí totéž o Hypanu (k. 52.); nepovídá to ale o Borysthenu. Zde nalézáme tu odchylku, že co jinde se uvádí, že řeky pramení v horách a mohl to taktéž vším právem říci Herodot i o Dněstru—Tyru, jenž prýští v Karpatech, zde béřou řeky původ svůj ve velikém jezeru, což poukazuje k tomu, že byla známost o jakémsi velkém jezeru v oněch krajích, kudy cestovatelé od ústí Dněstru a Bugu k severozápadu šli, velice rozšířena. Ku sdělení Herodota, že Dněstr i Bug vychází z velikého jezera, při-

*) Pak by ale nebylo správné, co čteme v kap. 81., že uprostřed mezi Borysthenem a Hypanem jest země Exampaios a mělo by se čísti mezi Tyrem—Dněstrem a Hypanem neb na levém břehu Hypanu nesídleli Alazoni, které tento hořký pramen od Skytů odděloval. Zdá se mi ostatně, že celé toto místo jest porušeno. Jméno Kallipides poukazuje totiž k slovu κάλ(ι)πις -ιδος == džbán, báně, nádoba, z čehož soudím, že se ona nádoba nalézala u Kalipidů či Kalpidů. U Skymna Καρπίδοι jest místo Καλπίδοι, což není nesprávné zkrácení.

pojuje Pt. sdělení, z něhož poznáváme, že byl i Borysthenes—Bug uváděn ve spojení s jezerem Amadoka.

Srovnávajíce to vše, přicházíme k tomu, že jezero pripeťské, které obchodníci jdoucí po Dněpru obcházeli z pravé strany, co oni jdoucí po Dněstru a Bugu k ústí Visly obcházeli ze strany levé, bylo považováno za nádržku, odkud všecky tři řeky Dněstr, Bug i Dněpr braly svůj původ. Tomu, že tito obchodníci obcházejíce jezero pripeťské z leva, i toto jezero co pramen Dněstru jmenovali, přisvědčuje i ta okolnost, že udávali pramen Dněstru na severu (ὃς ἀπὸ βορέεω μὲν ἀνέμου ὁρμᾶται kap. 51.).

Toto jezero (kap. 51.) činilo hranici mezi zemí Skythů a Neurů. Byla tudíž sídla Neurů nad jezerem pripeťským v kraji, kde je již Šafařík (Sl. St. § 10. 5.) uvádí, při řece Narewu, která byla zemí nurskou jmenována.

Herodot praví, že podoba Skytie jest čtverec, jehož každá strana má délky kolem 4000 stadií či 100 mil (750 km).

Jižní hranici Skytie tvoří moře od ústí Dunaje až k ústí Donu. Slova τῶν δύο μερέων κατηκόντων ἐς θάλασσαν (kap. 101.) nesmíme vykládati, jak někteří činí, tak, jako by tím chtěl Herodot říci, že na dvou stranách jižní a východní jest Skytie obklíčena mořem, vždyť by to bylo právě protivou toho, co ihned dále píše, že totiž každá strana jest 4000 stadií dlouhá, při čemž jižní stranu rozděluje na dvě části a sice západní od ústí Dunaje až k ústí Borysthenu—Dněpru délky 2000 stadií a stranu východní od ústí Borysthenu až k zálivu Maietskému rovněž délky 2000 stadií. Při tom musíme celý maietský záliv až k ústí Donu čítati k jižní hranici (ἐπὶ τὴν λίμνην τὴν Μαιῆτιν), neboť hranice východní táhne se od moře do vnitrozemí k Melanchlénům (καὶ τὸ ἀπὸ θαλάσσης ἐς μεσόγαιαν ἐς τοὺς Μελαγχλαίνους). Výše uvedenými slovy »τῶν δύο μερέων κατηκόντων ἐς θάλασσαν« praví Herodot jen tolik, že jižní hranice na obou koncích či rozích i východním i západním či lépe v obou odděleních, západním i východním, tudíž po celé délce dotýká se moře. Herodot tohoto označení jen proto užívá, poněvač dříve (kap. 99.) mluvil o taurickém výběžku do moře, porovnávaje jej se sunickým a brentesským územím.

Hranici východní Skythie tvořila řeka Don v délce as 4000 stadií, což by bylo po řece Donu jda až asi k Voroněži; hranici západní čára od ústí Dunaje k severu, zdélí 4000 stadií t. j. až k pripeťskému jezeru a severní čára táhnoucí se pod pripeťským jezerem k Voroněži.

Co se zejmena západní hranice Skythie týká, tu dovídáme se z Herodota, že přítoky dunajské Poruta a Tiarantos tekly ještě skythickou krajinou. Poněvač Poruta = Pyretos jest Prut, a Tia-

ranthos jest Sereth*), tož zřejmo, že nejen Bessarabie, ale i Multansko dle Herodota čítáno bylo ku Skythii.

A důsledně i správně vypravuje dále Herodot, že na západní straně hraničí se Skythií území Agathyrsů, jež protéká řeka Maris (Maroš), z čehož jde, že země Agathyrsů bylo nynější Sedmihradsko. Tomuto nasvědčuje také jméno Agathyrsů. Slovo to jest složeno z ἀγα (vele) θύρσις (τύρσις = hrad) znamená tolik co velehory, velehrady a jsou tudíž Agathyrsové obývatelé kraje za velehorami neb v kraji velehorami obklíčeném, což případně označuje Sedmihrady.

Východní hranici Skythie tvořila řeka Don, která rovněž prýštila z jakéhosi velkého jezera (kap. 57), správně z jezírka Ivanského. Na pravém břehu Donu od řeky Gerros-Moločné k ústí Donu a odsud k severu až ku Voroněži seděli Skoloti či královští Skytové, jimž, vyjímaje poloostrov tauridský, všechen lid Skythii obývající v době Herodotově byl dílem poddaný, dílem poplatný. Tito Skoloti jsou onen lid, na nějž pravidlem se myslí, když se o Skythech mluví. Přišli kdysi z Asie do Evropy, kde pak zaujali kraje na pravém břehu Donském, zničivše vládu Kimmeriů, zmocnili se panství nad celou Skythií s jedinou vyjímkou poloostrova krymského.

Vedle nich na levém břehu donském od ústí Donu vzhůru 15 dní cesty čítaje sídleli Sauromati a za těmito k severu Budini.

Severně nad Skoloty, tudíž v kraji severozápadně nad Voroněží, byla sídla Melanchlainů, kteří na straně západní hraničili s Androfagy. Herodot (kap. 18), vypravuje nám tu, že severně Skythů při Borysthenu-Dněpru sídlících jest poušť a za touto pustinou že bydlí Androfagové, což ukazovalo by ku kraji při horní Desně a horním Dněpru ležící. S těmito Androfagy sousedili pak na západu Neurové, tudíž v kraji nad pripeťským jezerem.

A za Neury byla liduprázdná poušť (ἐρῆμος ἀνθρώπων kap. 17) a rovněž i za Androfagy (ἐρῆμος ἤδε ἀληθέως καὶ ἔθνος ἀνθρώπων ὀυδέν. kap. 18) a i za Melanchlainy (ἐρῆμος ἐστι ἀνθρώπων kap. 20). Taková byla Herodotova představa o Skythii, její velikosti a hranicích téže a popis jeho Skythie byl celkem velice správný. Z toho, co nám Herodot o této Skythii a krajích sousedních vypravuje, vychází zřejmě na jevo, že Řekové černomořští (v Borystheneidě) měli dost dobrých zpráv o Skythii samé jakož i o krajích na západu a severozápadu ze strany jedné, jakož i východu a severovýchodu ze strany druhé, ale téměř žádných o krajích severně Skythie ležících, kde znali jen jména Androfagů, Melanchlainů, o nichž ničeho neví a nad nimiž byla již liduprázdná

*) Herodot měl i dobré sdělení o délce Prutu a Seretu, když praví, že Poruta jest větší než Tiaranthos.

poušť, o níž nikdo ničeho neuměl říci. O Neurech věděl již Herodot lecos vypravovati (kap. 105), a dozvěděl se také, že sídlí za velikým jezerem proto, že od ústí Dněstru a Bugu byl veden obchod do krajin při baltickém moři, a od obchodníků touto cestou jdoucích dozvěděl se o Eridanu, jenž teče do moře severního a u něhož nalézá se jantar (III. 115).

Rovněž od obchodníků, kteří chodili od Donu do Asie a již za tou příčinou potřebovali sedmerých tlumočníků, měl sdělení o národech sídlících od řeky Donu k východu, z nichž jmenuje tu Budiny-Gelony*), lid holohlavý, lisý, při čemž výslovně podotýká, že o obývatelstvu a krajích těch jsou dobrá sdělení (Μέχρι μέν νυν τῶν φαλακρῶν τουτέων πολλὴ περιφάνεια τῆς χώρης ἐστὶ καὶ τῶν ἔμπροσθε ἐθνέων. kap. 24).

Zná dále Issedony, Arimaspy i ví i o dobývání zlata v Asii, o obývatelstvu Skythie; dozvídáme se dále ze spisu Herodotova, že při břehu mořském měli Řekové své osady jako Tyras, Olbii atd. a že obývatelé v těchto městech a u nich usazení jmenováni byli dle měst Tyrity, Obiopolity.

Poloostrov krymský osazen byl pak vedle kolonií řeckých Taury také Tauroskythy zvanými, dle nichž poloostrov ten byl taurickým nazýván.

Ostatní Skythii obývali a sice na straně východní královští Skythové-Skoloti, kteří rozděleni byli na několik kmenů a sice Katiary, Traspie a Paralaty. Aucheté nenáleželi k těmto Skolotům, nýbrž byli to oni Skythové, jež jinde jmenuje Herodot Skythy kočovníky. Plinius vypravuje nám o nich, že sídleli severně místa Tafris-e (nyní Perekopa) ovšem nesprávně dodávaje u pramenů Hypana, kde říci měl pramenu Hypakyra.

Jeť Aucheti (Ἀυχήν = šij, užina zemská) slovo řecké, kterým Řekové na poloostrovu taurickém se osadivší označovali obývatele na šiji tohoto poloostrova a severně od ní sídlivší. Na šiji tohoto poloostrova bylo město Taphros, jež Slované uvádějíce jméno to ve svém jazyku (τάφρος = příkop) nazívají Perekop-em.

Zde totiž obývatelé taurického poloostova za příčinou své ochrany zřídili kdysi příkop a vedle něho i násep, jimiž bylo území jejich od ostatní země skytské odděleno a před nájezdy Skythů-Skolotů chráněno. U tohoto příkopu povstalo pak město Perekop po řecku Taphros zvané. Herodot zná již pověst o tomto příkopu, ale spojuje povstání příkopu toho s nepravou událostí.

*) Herodot neprávem dělí Gelony od Budinů. Je-li jméno Geloni označení řecké obývatelstva řeckého, které se orbou v této krajině mezi Donem a Volhou zabývalo jest Budini označení medské téhož obývatelstva. Nebo »Budija« znamená rolníka a má tu býti místo Budini = Budiji. Druhá od Řeků odlišná část obývatelstva byla jmenována jak Pt. svědčí Ftirofagové.

Vypravuje totiž (kap. 3), že synové žen Skolotů a otroků před příchodem Skolotů z Medie oddělili zemi širokým příkopem, jenž se táhl od hor taurických k maiotickému jezeru a pak že vytáhli proti Skolotům. Tu patrno, že jde o příkop na taurickém Chersonesu, který zřízen jest za příčinou ochrany. Tuto ochranu může ale takový příkop poskytnouti jen obývatelům poloostrova a na tomto Skoloti nebydleli, nehledě k tomu že ten, kdo by takový příkop zřídil, neopustí jej ihned a jde dále. Podruhé zmiňuje se Herodot o tomto příkopu při popisu sídel Skolotů, kde praví, že za řekou Gerros (Moločnou) k východu bydlí Skythové královští, nejvznešenější všech, kteří ostatní Skythy mají za své otroky.

Hranice sídel těchto Skythů—Skolotů že dosahuje na jihu až k Taurice (ἐς τὴν Ταυρικήν) a k východu až k onomu příkopu již uvedenému a až ku Kremnoi (Skalám) při jezeře maiotickém a pak táhnou se podle řeky Donu. Dle tohoto popisu museli bychom tento příkop hledati někde u Taganroku či Rostovu, což však by odporovalo tomu, co výše pověděno, že se táhl od hor taurických k maiotickému jezeru. Zřejmo, že Herodot dozvěděl se o tomto za příčinou obrany zřízeném průkopu, že věděl, že je u Taurice, ale poněvač byla mu sdělena pověst, že průkop ten zřídili otroci v zemi Skolotů a ti u taurického poloostrova nebydleli, pošinul průkop ten k východu do země Skolotů.*) Příkop ten zřídili Kimmerii, sídlivší na poloostrovu taurickém — který také Kimmerským slove — by se před nájezdy Skolotů uchránili.

Herodot líče zvyk a mravy Skythů, vypravuje jen o zvycích a mravech (kap 59. a násl.) Skolotů. Území, které Skoloti obývali, bylo z valné části osídleno lidem jiným, nad nimž si Skoloti vládu osvojili. Jasně toto praví Herodot v kap. 71., kde popisuje pohřeb krále. Tu výslovně čteme, jak vozili mrtvolu krále od kmene ku kmenu, nad nímž vládli (ἐς ἄλλο ἔθνος τῶν ἄρχουσι) až přišli do pohraniční země ku Gerrům, kteří byli nejzazší z těch, nad nimiž vládli (ἐν Γέρροισι ἔσχατα κατακημένοισί εἰσι τῶν ἐθνέων, τῶν ἄρχουσι, και ἐν τῆσι ταφῆσι).

Kdo by tito podrobení kmenové byli, o tom zpráv nemáme, však my víme, že tam, kde za Herodota sídleli Gerri — Hraničáři, že později nalézáme Hraničáry — Anty, z čehož lze soudit, že Gerrové a Anti byl jeden a týž lid.

Vedle tohoto lidu podrobeného byli ostatní Skythii obývající kmenové za dob Herodotových Skolotům poplatni, vyjímaje jedině obývatele poloostrova taurického. K těmto poplatným obývatelům náležela i města řecká ve Skythii i Skytové kočovní i Skythové

*) Jméno jiného kmene Skolotů: Katiarů nalézáme později co 'Ακάτζιροι = Chazari.

oráči. Za příčinou vybírání poplatků navštěvoval král Skolotů každoročně všecky poplatné kmeny i poplatná města, jak se o tom zřejmě děje zmínka při sdělení o Skylesovi (kap. 78.) Tento způsob vybírání poplatků nalézáme v Rusku a okolí ještě v dobách historických.*)

Že všickni tito národové Skythii obývající za dob Herodotových byli Skolotům dílem zcela poddáni, dílem poplatni, to jasně jest naznačeno při výpravě Daria proti Skolotům. Když totiž Skoloti zvěděli, že Darius na ně táhne, tu majíce za to, že by snad sami nebyli dosti silni, by se mohli s Dariovým vojskem v bitvu dáti, poslali posly ku svým sousedům (ἐς τοὺς πλησιοχώρους). A tu přišli králové Taurů, Agathyrsů, Neurů, Androfagů, Melanchlainů, Gelonů, Budinů a Sauromatů. Z tohoto patrno, že veškeré obyvatelstvo Skythie, vyjímaje poloostrov taurický, zastupovali Skoloti, co ostatní sousední, samostatní kmenové zastoupeni byli svými králi a rovněž i Taurové.

Z těchto Skythii obývajících a Skolotům poplatných kmenů jsou nám vedle měst řeckých zvláště jmenováni Kallipidi, Alazoni, Skythové kočovníci či Aucheti a Skythové oráči.

O Skythech kočovných nevypravuje nám Herodot ničeho, než že udává jejich sídla a sice že na západu tvořila hranici řeka Pantikap—Ingulec, na severu kraj Gerros, na jihu Hylaie až k Perekopu a dále moře až k ústí řeky Gerros—Moločné a na východu tok této řeky až k zemi Gerros, a že sděluje nám pověst o jich původu. Tu praví, že tisíc let před tím, než táhl Darius proti Skythům, přišel do Skythie Targitaos, který měl tři syny, jichž jména byla: Lipoxais, Arpoxais a Kolaxais. Od Lipoxaise pocházejí Aucheti, od Arpaxaise Katiari a Traspii a od nejmladšího Kolaxaise, který se stal králem, pánem nade všemi, Paralati.

Z této pověsti seznáváme, že Aucheti — Skytové kočující — co nejstarší přišli dříve do svých sídel než Katiari, Traspii a Paralati a že Paralati byli poslední, kteří ze Skythů královských do krajin mezi Dněprem a Donem ležících přišli.

Jménem Auchetů, jak pověděno, označeno jest obyvatelstvo u šije chersonu kimmerického sídlivší, tudíž Skythové kočující, již byli Němci, kteří tudíž dříve kraje nogaiské stepi zaujali, než se Skoloti zmocnili nadvlády ve Skythii.

Však i slovo Paralatů jest původu řeckého (παραλάττω = různý, rozdílný jsem, líším se) a jsou jménem tím označeni ti, již se od ostatních líší. Byli-li totiž Aucheti Němci, byli Katiari (Chazaři) a Traspii kmene kavkazského co Paralati náleželi ku kmenu zcela jinému a lišili se od ostatních nejen svým původem, ale

---

*) Tak čteme na př. u Nestora: Léta 859 brali daň Varjazi, přicházejice ze zámoří atd

i tím, že oni byli kmenem vládnoucím ve Skythii a z nich bráni byli vladaři.

Než brzy po tom co Herodot o Skythech kočujících zprávu nabyl, opustila valná část těchto kočovníků kraj, v němž delší dobu sídleli, a hnuli se k západu. Kdy se toto stalo, o tom máme dost určitého sdělení a můžeme na to soudit z jednotlivých skutečností, a jest to zejména také Strabonem potvrzeno. Týž nám vypravuje (kn. VII.), že z Malé Skythie t. j. krajiny nad taurickým Chersonesem se nalézající a až k Borysthenu—Bugu se prostírající velká část lidu (ne všickni!) odešla a v bažinaté krajině Thraků při Dněstru a Dunaji se usadila.

Toto stalo se před r. 313 př. Kr., nebo toho r. byli již (Diodor XIX.) Skythové s Thraky při Dunaji pomáhajíce tu Istrianům proti Lysimachovi. Tito Skythové pro své kočování jmenováni jsou řeckými obchodníky Bastarny a tu se dozvídáme ze Skymna, jenž při popisu Pontu řídí se Eforem (nar. 380 př. Kr.), že tento jmenoval je ἐπήλυδες t. j. přistěhovalci. Z toho lze souditi, že v době Eforově neb krátce před tím (r. 420—350 př. Kr.) přišli tito kočující Skythové až k ústí dunajskému a že byli nazýváni Bastarny. Byli tudiž tito Skythové-nomádi německý lid, Bastarny a později i Kimbry zvaný, jehož zbytky v téže krajině nalézáme později co Gothy-tetrasity. S těmito Bastarny spojeny byly ale i sbory Skythů sousedních, již seděli nad Hylaií, Skythů oráčů či Boranů, kteří nazváni jsou později rovněž řeckým jménem Peukyni i sbory Kallipidů.

V téže krajině, totiž, kde byli dle Herodota Kallipi, nalézá se později lid jmenovaný Galli, Galati. Tak Livius jmenuje Clondica (40, 58, 41, 18) dux Bastarnorum a (44, 26) regulus Gallorum, kde tudiž užíváno jmén Bastarnů a Gallů promísené; tak Plutarch (Aemilis Paul.) praví (9), že Galati u Dunaje sídlící jmenují se Bastarni (Γαλάτας, τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον ᾠκημένους, οἵ Βαστάρναι καλοῦνται) a jmenuje je brzy Bastarny (12), brzy Galaty (13).

V pamětním nápisu Protagenovém jmenovaní Galati, kteří sužovali Olbii, byli sousedé této, tudiž Kalipidi. Proto není to chyba, když Diodor praví, že Galati seděli až u Skythů.

Bastarni, jinde Kimbri, nebyli jedné národnosti, ale byly to válečné sbory z rozličných kmenů, jichž hlavní vůdcové byli Skythové kočovníci, ku kterým se i sbory lidu, jichž krajem tito Skythové k ústí Dunaje táhli, připojily.

Jiný a to veliký počet lidu, který Skolotům za dob Herodotových byl poplatný, byli Skythové oráči či rolníci (ἀροτῆρες, γεωργοί), jichž část při Hylaie seděvší jmenována byla Borystheneity.

Již Šafařík (St. St. § 13. 3) měl tyto Skythy za Slovany a to právem. Rolníci nemění svých sídel a i když část přebytečná,

která by již obživy v sídlech dosavadních nenalezla, se vystěhuje a jinde výživu ať způsobem tím či oným hledá, tož povždy, abych tak řekl, kmen rolnického obyvatelstva v dosavadních sídlech setrvá a přečasto porobu a jiné svízele raděj snáší, než by dosavadní obydlí své opustil.*) Již toto o sobě nutí nás k tomu mít za to, že onen kmen rolnický, jejž nalézáme v oněch krajích za dob Herodotových jest totožný s tím, jejž tu nalézáme v době historické. A platí-li to o rolnících vůbec, tím více sluší tomu dát za pravdu ve případu, kde rolnictví se vyvinulo již na ten stupeň, že se i zemské plodiny vyváží. Čtemeť tu v kap. 17 u Herodota, že Kalipidi a Alazoni pěstují nejen žito, ale i cibuli, česnek, čočku a proso ku své spotřebě, Skythové oráči ale že pěstují žito, jež dále vyváží. K tomu sluší dále dodati, že by zajisté, kdyby jiný lid jak ten, jejž tu v době historické usazený nalézáme, byl v krajině té sídlel, zde svá trvalá sídla měl, role vzdělával, že by bylo tu památek v místních jménech po tomto lidu dochováno. Toho tu ale není; všecka téměř jména poukazují jen k lidu slovanskému. My víme, že rozličný lid německý od severu k Dunaji táhnoucí těmito krajinami prošel, ale památek v místních jménech po sobě nezanechal, z čehož zřejmo, že místa ta již dříve než německý lid do těchto krajin přišel, svá vlastní jména měla, která také po celou dobu přebývání tohoto lidu v těchto končinách podržela a že také lid ten v kraji tom po celý ten průchod cizého lidu celkem přetrval, byť i jednotlivci z něho s oněmi cizými dále na pochod se byli dali. A konečně poukazuje k tomu jméno Borysthena, které jeví se co vox hybrida sestávající ze slovanského borů či bory = ὑλαιη = regio silvestris a jež opakuje se v pozdějších Boranech-Peukynech a i jméno u Prokopa zaznamenané: Sporové t. j. rolníci.**) Sídleli tudiž již za dob Herodotových a zajistě již dávno před tím Slované až u Černého moře při ústí Bugu a Dněpru a odsud dále ku severu v Podolí, Volinsku a Ukrajinsku.

---

*) Srv. co v této příčině píše Brandl v Č. M. M. 1873 str. 29 a násl. Že tehdy u Skythů bylo již dost intesivní rolnické hospodářství zřejmo z toho, že z jediné Theodosie bylo vyveženo Leukorem (str. VII.) 2,100.000 medimnů (as 1,250.000 hl.) obilí a že tribut krimského Chersonesu Mithridatovi obnášel peníze nečítaje ročně 180.000 medimnů obilí.

**) Snad jest i Koreto jméno slovanské a tofros překlad slova příkopu. Též Mysaris akra poukazuje ku jménu mys = předhoří, jež jest překlad řec. ἄκρα a nemá nic společného μυσαρός = hanebný, mizerný.

XVI.

Kimmerii.

Jednu z nejstarších zpráv o pochodu kmenů asijských do východní Evropy nalézáme podle Aristea prokonesského zaznamenanou u Herodota (IV. 13). Týž, který prý došel až k Issedonům, vypravuje, že Arimaspové vyhnali Issedony z jejich země a Issedoni Skythy; Kimmeriové pak sídlivší při jižním moři, tlačeni Skythy, opustili svou zemi. Sdělení toto, jež ovšem nelze bráti doslovně, ukazuje nám směr, kterým se pochod jednotlivých sborů ze střední Asie do Evropy dál. V kn. I. 201. vypráví nám Herodot, že východně řeky Araxu (Jaxartu) sídleli Massageti a jim naproti Issedoni. Bydleli tudiž Massageti severně u Aralského jezera a severně pravého břehu dolního toku řeky Jaxarta. Jihovýchodně jich, tudíž při dolním toku Jaxarta a odsud směrem severovýchodním k Altajským horám, byla sídla Issedonů. Plinius čítá Essedony ku Skythům, sídlivším poblíž Saků a Massagetů. Ku Skythům čítá také Arimaspy. Má se za to, že sídla těchto Arimaspů byla v kraji při pramenech Indu neb v Kasgaru.*) Toto mínění jest asi správné a třeba hledati sídla těchto Arimaspů při horním toku řeky Oxu. Arimaspi neznamená jednooký lid, ale jest složeno ze slov »arim« a »asp«, z nichž poslední jest označení koně »aspa«. Jest pak význam slova »arimaspi«: poslušné koně mající, jak tvrdí Müllenhoff neb obyvatelé říčné travnaté krajiny konské. Takovouto krajinou, kde tak zvaní turanští koni byli pěstováni, byla Baktrie.

Zde také nalézáme podobné místní jméno Zari-aspa (zlatožluté koně) a v baktrických pověstech nalézáme také jména králů: Keres-aspa, Aurvat-aspa, Hist-aspa.

To poukazuje k tomu, že bychom také Arim-aspy měli hledati v Baktrii. Pt. jmenuje nám mezi kmeny Baktrii obývajícími také Αμαχρίσποι, a tu se mi zdá, že snad tímto jménem měli býti

---

*) Müllenhoff III., 13.

označeni Arim-aspi a že jen pouhým přepisem, zaměněním posice slabik »ma« a »ri« stali se z A-ri-ma-spů — A-ma-ri-spi, nebo sídla těchto Amarispů byla dle Pt. v jihovýchodní části Baktrie, tudiž tam, kde jiní hledají Arimaspy.

I když tudiž nedbáme pověsti, že Arimaspové se vrhli na Issedony a tito na Skythy, vždyť všickni tito kmenové dle Plinia čítáni ku Skythům — tož přec seznáváme z toho, že dle podání hnutí skytické počalo při horním toku Indu, Oxu a Jaxartu čili ve východní části turanské vysočiny.

Cosi podobného, kde ovšem místo prvotního hnutí posunuto jest dále k severozápadu, vypravuje i druhá pověst u Herodota (IV., II.) zachovaná. Tu se praví, že v Asii žijící kočující Skythové, puzeni Massagety, vrhli se na zemi Kimmeriů za Araxem ležící. Zde jmenovaná řeka Araxes není ani Arexes v Kaukasu (Aras) ani Jaxartes, nebo Herodot ihned dodává, že co dnes jest zemí Skytskou, to bylo před tím zemí Kimmeriů a vypravuje, že Kimmeriové následkem tohoto přepadení Skythy, držíce se stále poblíž moře táhli do Malé Asie. Z toho patrno, že řekou Araxem jmenována tu řeka Volha.

Obě tyto pověsti souhlasí v tom, že území, jež měli dříve ve své moci Kimmerii, zaujali později Skythové.

Však při tom třeba poukázati k jedné po mém soudu závažné skutečnosti, o níž se nám v uvedených zprávách vypravuje.

V uvedených pověstech sděluje se totiž, že Kimmerii, již sídleli na jihu při moři, puzeni Skythy opustili svou zemi a táhli při přímoří k jihu, či jak se praví, byli Skythy do Asie vypuzeni a osadili poloostrov, kde jest město Sinope. Zde mluví se tudíž o Skythech při jezéru maiotickém a sice při Donu a odsud k východu k moři kaspickému seděvších nebo Kimmerie, kteří by byli dále na západu sídleli, nebyli by mohli Skythové vytlačiti do Asie nýbrž tyto Kimmerie byli by Skythové vytlačili dále na západ či sever Evropy. A tu jest zajímavé, že o Kimmeriích v západní Skythii seděvších nalezáme pověst, kterou také Herodot zaznamenal, ale neznaje správný stav věci, spojil pověst tu s pověstí o vypuzení Kimmeriů Skythy.

Pověst totiž u Herodota v kn. IV. 11. uvedená složena jest ze dvou částí. Z prvé, kde se vypravuje o Skythech Massagety vypuzených, kde Skythové překročivše řeku Araxes vrazí na Kimmerie a ze země, již tito měli v držení, je vypudí.

Druhá část pověsti Herodotem uvedené (IV. 11.) vypravuje, že když se Skythové blížili ku krajům Kimmeriů, tito se radili, co mají činiti a tu prý lid byl toho mínění, aby před Skythy utekli, co králové zas chtěli se se Skythy do války dáti. Tu prý nechtěl ani lid na mínění králů ani králové na mínění lidu přistoupiti

a dali se do sebe tak, že v této bitvě byli králové pobiti a lidem při řece Dněstru (Tyras) pochováni, kde ještě za časů Herodotových bylo jejich pohřebiště. Děj tento neodehrával se již při řece Araxu, ale při řece Tyru, tudíž v kraji docela jiném. Zde činí se v pověsti rozdíl mezi lidem a králi. Jménem Králové, jak jsem již pověděl, označen jest lid přišlí, panující a lidem obyvatelstvo domácí, opanované. Přišlo-li mezi lidem opanovaným a panujícím k bitvě, tož zajisté nestalo se to z toho důvodu, že by jedni byli jiného mínění než druzí nebo lid opanovaný nebyl nikdy o radu tázán, spíše lze míti za to, že se opanovaní vzbouřili, snažíce se cizé nadvlády se sprostiti. Pověst ona ukazuje nám tudíž k tomu, že obyvatelstvo domácí, jež bylo při řece Dněstru, které Kimmerii bylo podrobeno, se vzbouřilo a pány své pobilo. Však že by pak po vyhubení strany vládnoucí lid ovládaný bydliště své opustil, to není pravděpodobné, ba tu můžeme i říci, že tvrzení to není pravdivé. Dodatek ten pochází as od Herodota či od těch, od nichž o této pověsti se dozvěděl a zakládá se na tom, že dotýčný vypravovatel či Herodot sám předpokládal, že i lid i králové byli vesměs Kimmerii. Poněvač však později žádných Kimmeriů v oné krajině nebylo, tož ani králové byli pobiti, nezbylo než lid, který zvítězil, vystěhovat. Když ale usuzujeme, že Kimmerii byli pouze králové t. j. lid panující a lid opanovaný že bylo obyvatelstvo domácí, ne kimmerické, pak není třeba, aby lid, když pány své pobil, se vystěhoval, týž zůstal po vyhnání Kimmeriů-králů ve svých sídlech.

Obě zprávy, jak ta o pobiti Kimmeriů domácím obyvatelstvem, tak ona o poražení Kimmeriů Skythy mohou, ale nemusí být v jakési spojitosti. Ony mohou být v té spojitosti, že když se obyvatelstvo v západní Skythii seděvší dozvědělo, že Kimmerii jsou Skythy v krajině od Donu k východu se prostírající vyhnáni, proti svým pánům se vzbouřilo a je pobilo; však také mohl tento poslední děj být zcela samostatný a od vypuzení Kimmeriů Skythy nezávislý a stal se v době jiné.

Máme tudíž sdělení o vypuzení Kimmeriů z krajiny při Dněstru a okolí jakož i z krajin od dolejšího Donu k východu se prostírajících; ale nemáme žádných zpráv o tom, jest-li také byli Kimmerii z krajiny u Dněpru a odsud k východu k Donu se nalézající vyhnáni. Této krajiny netýká se ani jedna ani druhá pověst a zde také dlouho jméno Kimmeriů v rozličných místních názvech zachováno a i sám poloostrov Krim jméno poloostrova Kimmerického si zachoval.

Co se pak času týká, kdy se vypuzení Kimmeriů stalo, tu nebude možno žádné určité datum ustanovit a to zejmena co se Kimmeriů od Donu k východu kdys seděvších týká také již proto,

ponĕvadž se nestalo opuštĕní tĕchto krajin Kimmerii a osazení jich Skythy najednou ale v delší dobĕ a poznenáhla.

Ponĕvadž jedno z nejstarších sdĕlení o tomto hnutí Skythů a Kimmeriů máme od Aristea z Prokornésu, tož jest důležito znáti dobu, kdy Aristeas svou báseň τὰ ἀριμάσπεια ἔπη psal. Obyčejnĕ udává se tu vzhledem k poznámce Suidovĕ, že Aristeas žil současnĕ s Kyrem a Kroesem, šesté století př. Kr.,*) však neprávem.

Nejlepším zpravodajem jest nám tu opĕt Herodot. Týž vypravuje, že se 340 let po druhém zmizení Aristea tento opĕtnĕ zjevil v Metapontiu a že metapontinským poručil, aby Appolovi zřídili oltář a při nĕm postavili sochu Aristea prokonésského. Metapontinští tázali se o radu v Delfách a tu obdrželi za odpovĕď, aby jak jim poručeno, učinili. I zřídili tedy v Metapontiu oltář s dotýčnou sochou Aristea a Herodot dokládá, že za jeho doby ještĕ stála ona socha u oltáře Apollova obklíčena stromy vavřínovými. Zároveň ale píše Herodot, že 7 let dříve než Aristeas po druhé zmizel, psal svou arimaspejskou báseň. Ponĕvadž to co metapontinští vypravovali přijal Herodot již co starou povĕst, tož můžeme soudit, že uplynulo nejménĕ asi 100 let před narozením Herodota co povĕst ta a zřízení oltáře povstalo. Čítáme-li, že se Herodot narodil r. 484 př. Kr. a přičítámeli k tomu dobu 100leté povĕsti a pak 340 let, jež uplynulo po druhém zmizení Aristea a 7 let před druhým zmizením co času, kdy psal svou báseň, tož přicházíme k roku 931 př. Kr. Můžeme takto soudit, že Arimaspeia nebyla básnĕna pozdĕji jak v X. st. př. Kr. Že staří spisovatelé vĕk Aristeův kladli do dávné doby, to sřejmo z toho, že jej nĕkteří mĕli, jak Strabo praví, za učitele Homera.

Kdyby byl Aristeas žil v VI. st. př. Kr., tož by byl sotva o 70—90 let jen starší jak Herodot a tu by byl Herodot dobře a určitĕ životopis jeho znal a nebyl by o nĕm rozličné báje napsal. Než učitelem Homerovým Aristeas nebyl, jak z dálšího zřejmo. Homér jméno Skytha ještĕ neznal. On vypravuje v Odyssei o zemi Kimmeriů, jež se na severu rozprostírá. Homér sice ví také o obyvatelstvu, jež se koňským mlékem živí, zná Hippemolgy a Glaktofagy, ale jméno Skytha jest mu cizí. Z toho seznáváme, že v dobĕ sepsání Odyssey ještĕ nebylo známo ani jméno Skytha, ani že by Kimmerii byli z krajiny, již obývali, vypuzeni. Za to ale jest již jméno Skytha Hesiodovi známo, jak zřejmo ze slov, jež Eratosthenes podle Hesioda uvádí: »Ligii a Aethiopové i konĕdojci Skythové«. O Hesiodovi má se za to, že žil v X st. př. Kr.; tehdy bylo tudiž již jméno Skytha Řekům známo, tehdy již přišli tudiž Řekové

*) Srv. Müllenhoff. D. Alt. III 24.

maloasijští se Skythy ať ve přímé či nepřímé spojení. Když však se považovalo za cosi zvláštního, že Aristeas došel ku Skythům a dále k Arimaspům pak muselo se to státi mnohem dříve, než spojení se Skythy bylo všeobecné. Nastalo tudíž hnutí lidu z turanské vysočiny před X. st. př. Kr. a před tímto stoletím vrazili také již Skythové na Kimmerie.

Na dávnověké osazení východní Evropy Skythy ukazují i ostatní zprávy u Herodota uvedené. Tak se vypravuje v kn. IV. 7., že Skythové čítali od příchodu Targitaa až ku vpádu Dareia do Skythie 1000 let, z čehož lze soudit, že kladli příchod prvních Skythů do Evropy k r. 1515 př. Kr. Podobně lze soudit na dávný příchod lidu z iranské vysočiny do Evropy z toho, že Agathyrsové čítáni byli u Herodota ku Skythům, k nimž také poukazuje jméno krále jejich Spargopitha, a při tom nikde se nepraví, ba za Herodota už ani pověst není o tom zachována, jak tito Agathyrsové do krajin sedmihradských se dostali.

Taktéž vypravuje nám Herodot o Siginnech lidu médském, který sídlel v Pannonii a který dle popisu Herodotova byl částí Siginnů, kteří dle Strabona sídlili v Asii, aniž by se byla za Herodota už i jen pověst dochovala, kterak tito Siginni z Asie do Evropy došli. Z toho ze všeho lze soudit, že i Agathyrsi i Siginni*) dávno před dobou Herodotovou pronikli jižní Skythií do krajin karpatských.

Pověděl jsem již, že byli evropskými Skythy nazýváni oni obyvatelé, kteří sídleli ve Skythii a to bez rozdílu národnosti; však podobně bylo Skythy nazýváno všechno obyvatelstvo kočující, jež žilo na vysočině iranské a odsud k východu a k severu se prostírající.

Ani evropští ani asijští Skythové nebyl lid ani jedné národnosti ba ani jednoho plemene. Skytha jest slovo německé, značící střelce (Skytha = Schütze) a byli oni Nomádi, kteří na uvedeném prostranství žili, kteří co bojovníci výborně dovedli luku užívati, dle této své vlastnosti pojmenováni a to hlavně Řeky (Herod. IV. 5.). Proto také jednotliví spisovatelé brzy ten brzy onen kmen čítají ku Skythům a jest Skythů brzy málo, brzy mnoho. Poněvač jménem Skytha označena byla všeobecná spůsobilost lukostřelecká, tož během doby, kdy v popředí vystoupila zvláštní, jednotlivým kmenům vlastní jména, jméno Skytha stále upadalo, až úplně vyšlo z užívání. Nezašli tudíž Skythové, ale zašlo pouze jejich jméno.

*) Možná že Agathyrsové a Siginni byl jeden a týž lid, který se usadil u Karpat a odtud podnikal výpravy po Pannonii a který od Řeků ve Skythii sídlivších jmenován byl dle horstva Agathyrsi, od Thraků ale jejich vlastním jménem Siginni.

A podobně jest i se jménem Kimmeriů. Jméno Kimmerios jest původu řeckého a jest totožné se slovem χειμέριος*) (χιμέριος = κιμέριος) = zimní, bouřný**) a jsou jménem Kimmeriů označeni »seveřané«. Tak také líčena jest země Kimmeriů, když se se jménem tím u Homera shledáváme. Čteme tu:

»Tam kde Kimmeriův nejzazších země a město,
zahalených vždy mlhou a mrakem; na ně po věky nikdy
s klenby nebes žárné neshlíží slunce paprsky,
ni kdykoliv kročejem stoupá k nebi hvězdosetému,
ni kdykoliv se vrací nazpět k zemi s klenby nebeské,
leč noc přes smrtné ubohé je rozestřena zhoubná.«
(A. Škoda Od. XI. 14—19.)

Tak soudili o zemi Kimmeriů v době homerovské, tentýž soud opakovali ale Řekové o téže zemi ještě tisíc let později (Plutarch: Marius 11.).

Za dob Homerových bylo tudiž obyvatelstvo sídlící na severu černého moře a odsud dále k východu až v kraji nad mořem kaspickým nazýváno Kimmerii-Seveřany; zejmena příslušelo, jak z pozdějších zpráv u Herodota uvedených zřejmo, jméno to obyvatelstvu, které ze severu do krajin poblíž černého moře ležících přitáhlo a zde si lid kraj onen obývající (u Dněstru) podmanilo, neb kraj celý (jak u Donu) zajalo. Ku konci prvního tisíciletí př. Kr. byli však ti, již si lid v kraji západním podmanili, zničeni a oni, již zaujali místa v krajině donské, odsud Skythy vypuzeni.

Kimmerii všickni neodtáhli ze svých sídel severních k černomořskému pomoří, ale zůstali z valné části v severních krajích Sarmatie jimi zabraných a když ti, již byli se u Donu usadili resp. potomci jejich byli Skythy tlačeni, tu z části uchýlili se opět ku severu do svých dřívějších držav z části usídlili se jižněji v kraji při východním břehu černého moře ležícím. O tom, že někteří Kimmerii k severu se obrátili, zachována nám pověst u Plutarcha (Marius II.), kde praví, »že někteří měli za to, že všickmi Kimmerii neodešli s Lygdamem do Asie, ale někteří z nich a to největší jich část uchýlila se do vzdálených končin k moři, kde jsou husté, tmavé lesy, jež se až k hercynským prostírají a jež slunce málo osvěcuje.« O těch pak, jež obrátili se do krajin při horách kavkazských, máme později zprávy, kde se vypravuje o jejich válečných výpravách v krajinách kavkazských a maloasijských v VII. st. př. Kr. Jedna část těchto Kimmeriů, která se usadila v Armenii připo-

---

*) χεῖμα = hiems = zima.

**) Není původu semitického, nebo pak by Semité nenazývali Kimerie— Gomery.

míná se tu pod jménem »Haiků« t. j. »pánů«*), kteří se území dotýčného zmocnili a lid alarodský sobě podmanili.

Vůdci sborů kimerských nesou jméno Lygdamis, jež ale není jménem kimerským ale řeckým složeným z »Lyg« a »dam«, z nichž první vztahuje se ku lidu Lygy zvanému, v Malé Asii bydlícímu a druhé zas k slovu δάμ-νυμι, δαμ-άξω = krotím, podrobuju a jest tudíž jménem Lyg-dam-is označena osoba, která Lygy podrobila, porazila. Mluví-li se tudíž o panujícím rodu Lygdamův, sluší věc tu vykládati tak, že ti vůdci Kimmeriů, kteří vládli nad Lygy, byli co vládci, podmanitelé Lygů jmenováni Lygdamy.**)

Než tito Kimmerii během století v kraji asijském zúplna zašli, tak že se o nich v VI. a násl. st. př Kr. více žádné zmínky neděje

Pravil jsem, že se o Kimmeriích v Evropě při černém moři sedivších vypravuje, že na straně západní (u Dněstru) byli Kimerii od podmaněného obyvatelstva zabiti, na straně východní (u Donu) zas Skythy z Asie postupujícími vypuzeni. Jen o Kimmeriích v kraji uprostřed na severním pobřeží černomořském ležícím, bydlivších ničeho se nepraví, zdali z území toho ustoupili neb byli-li i tito pobiti a to proto, že nestalo se ani jedno ani druhé.

Zde také ještě dlouho připomíná se jméno Kimmeriů a sice v místních označeních jak kimmerský bosporus, kimmerský záliv a i hora na poloostrovu krimském jmenovaná jest kimmerskou ba jsou, kteří mají za to, že i jméno poloostrova »Krim« vzešlo ze jména »Kimr.«

A nyní třeba zodpověděti: kdo byli Kimmerii. Jsem téhož mínění, jak již byli mnozí a jak soudili již v starověku, že Kimmerové byli Němci.

Pravil jsem, že jméno Skytha jest slovo německé a že přišlo v užívání kdys v X. st. či dříve, když se srazili Skythové s Kimmerii. Z toho dá se soudit, že jméno to dali Kimmerii asijským lukostřelcům, s nimiž se v boji setkali. Bylo tudíž slovo Skytha užíváno u Kimmeriů, z čehož dá se soudit, že Kimmerii byli Němci. Od Kimmeriů převzali pak jméno Skytha Řekové.

Ukázal jsem také k tomu, že i shnilé vody zálivu při Krimu, jež se jmenují Buges, své jméno mají die něm. slova, jež se rovná nynějšímu Bucht t. j. záliv.†) V této krajině také, odkud Kimmerii ani vyhnáni a kde také pobiti nebyli, nalézáme později lid německý, který z tohoto území odesílá válečné sbory Bastarnů, později Kimbrů

---

*) haj = skr. »pati«, hair = otec, srv. něm. »Herr«, Hirri, Heruli, Harii.

**) Část Kimmeriů toulající se, válčící a plenící po Malé Asii jmenována byla Treri dle řeckého τρέω = pobíhám.

†) Jméno Skoloti bylo dáno královským Skythům od sousedů a tu zas upomíná Skolota na nynější něm. Scholtze, jež i svým významem vládnoucí lid připomíná.

ku západu; z této krajiny odvádí Hunové r. 548 Němce do Malé Asie, v této krajině nalézají cestující ještě v XIII. stol. po Kr. a Busbek ještě v druhé polovici XVI. stol. Němce.

Němci než vešli do Germanie, sídleli v Sarmatii a tu ukazuje příbuznost řeči německé a litevské k tomu, že třeba sídla Němců poblíž Litevců v Sarmatii hledati. Však i Slované jsou jazykově blízce příbuzní kmenu litevskému a sídleli od pradávna vedle téhož i na straně jižní i straně západní: třeba tudíž hledati sídla Němců na východní straně lidu litevského.

Na jihu Němci nebydleli, nebo jak Müllenhoff (III. 168.) vedle slov Tacitových »quis poro, praeter periculum horridi et ignoti maris, Asia aut Africa aut Italia relicta Germaniam peteret, informem terris, asperam caelo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit?« praví: »waren die Germanen (Němci) bereits auf die süd — und sonnenseite Europas gelangt, sie hätten nie den weg nach norden eingeschlagen, in ein trauriges, licht — und sonnenloses, von dichten wäldern starrendes, von ungeheueren wassermassen durchzogenes und überfluteten armseliges land, wo ein verzweifelter, fast hoffnungsloser Kampf ums dasein ihrer wartete.«

Třeba tudíž hledati pradávná sídla Němců v krajinách severně čáry pripetské jezero — severní břeh kaspického moře ležících. Odsud oddělily se jednotlivé sbory, které táhly k jihu ku černému moři, kde je co severany — Kimmerie nalézáme, odkud nie až na část u Krimu a v poloostrově sídlivší, dílem domácím obyvatelstvem, dílem sbory z vysočiny turanské a Iranu přišlými — Skythy — vypuzeni byli, tak že nuceni byli dílem zpět do prvotních sídel se vrátiti, dílem ku Kavkazu k jihu postoupiti. Vystoupením těchto asijských kmenů a uvedením celé Skythie v jejich područí byla obmezována i sídla Kimmeriů—Němců a tito nuceni ku západu do Germanie postupovati. Praví-li se tudíž u starých řeckých spisovatelů, že Kimmerii a Kimbri byli jeden a týž lid, tož jest to správné, ale jen v tom mají nepravdu, když i jméno Kimmeriů a Kimbrů spojují, nebo každé z těchto jmén značí cos jiného.

Takto seznáváme, že ono mocné hnutí, které před X. st. př. Kr. počalo v kraji mezi kaspickým mořem a Himalají, přivodilo v dalších svých následcích postup kmenů německých, tehdy v Sarmacii a západní Asii sídlivších tak, že kmenové tito po několika stoletích došli až do nejzápadnějších krajin evropských. Co se těmto kmenům nepoštěstilo při moři černém t. j. trvalé opanování klidného, rolnictvím se živícího obyvatelstva, to se jim a to v míře nejhojnější podařilo později v krajích západní a severní Evropy.

Doslov.

Zakončuje pojednání toto chci uvésti resultáty, k nimž mne byla studie tato dovedla.

Již dávno před nar. Kr., dávno před VII. st. př. Kr. obývali Slované v krajích od Rýna k Visle a dále k východu až za střední Dněpr a k černému moři t. j. všude tam, kde se o nich v posledních stoletích prvního tisítiletí po Kr. zmínka děje.

V oněch dobách sídleli Němci ve střední Sarmacii a dosahovali za dolní Volhu až do Asie a počali panství své co Kimmerii rozšiřovat až na kraje při černém moři ležící. Kdysi koncem prvého či počátkem druhého tisíciletí př. Kr. byli však Němci lidem z iranské vysočiny vyšlým tlačeni a i vzbouřením domácího obyvatelstva přinuceni kraje při černém moři, vyjímaje nogaiskou step a okolí, opustiti. Tehdy jedni z nich ustoupili ku Kavkazu, kde některé století pobyvše hnuli se pak do Malé Asie. Ostatní ustoupili zpět k severu.

Toto hnutí lidu z iranské vysočiny spůsobilo u Němců, že i oni obrátili se ku západu a první sbory jejich došly kdysi před VII. stol. př. Kr. až k severnímu moři, k ústí Rýnu a do Belgie, kdež také jakož i v krajích v poříčí Emže, Vesery a Rýnu pevná sídla zaujali, jež nikdy více neopustili. Tehdy také usadili se i na ostrovech baltického moře a v Skandinavii.

Však vedle toho seznáváme také, že již v době před nar. Kr. byli Slované rozděleni na Slovany západní a východní.*)

Slované západní jmenováni jsou společným jménem Svébů a byli rozděleni na množství kmenů, z nichž největší část určitá, povaze půdy neb zaměstnání rolnickému odpovídající jména nesla.

Slované východní jmenováni jsou Skythy oráči neb Skythy rolníky či Borystheneidy — Borany, kteří všickni přichází později pod jménem Sklabenů-Slovanů a pak Gerri, jež později nalézáme pod jménem Antů, neb společným jménem: Sporů = rolníků.

---

*) O Slovanech jižních nemluvím tu proto, poněvadž předmětem pojednání tohoto byly kraje Germanie a žádné jiné. Jiných krajin a obyvatelstva dotekl jsem se tu jen potud, pokud toho za příčinou vztahů ku Germanii bylo třeba.

Kdy poprvé jméno Sklavenů a Antů přichází, nelze dle dosavade nám známých zpráv pověděti; vyloučeno ale není, že jména toho užíváno bylo již v prvních stoletích po Kr. Jordanis, jenž učinil na rychlo výpis z Cassiodora (kol r. 500 po Kr.) uvádí obě ta jména. Poněvadž však Cassiodor popis Skythie napsal vedle jakési mapy a užíval hojně sdělení Dia Chrisostoma, jenž žil v době Tacitově, tož není vyloučeno, že i obě ta jména již u Dia Chrisostoma byla uvedena.

OBSAH.

*

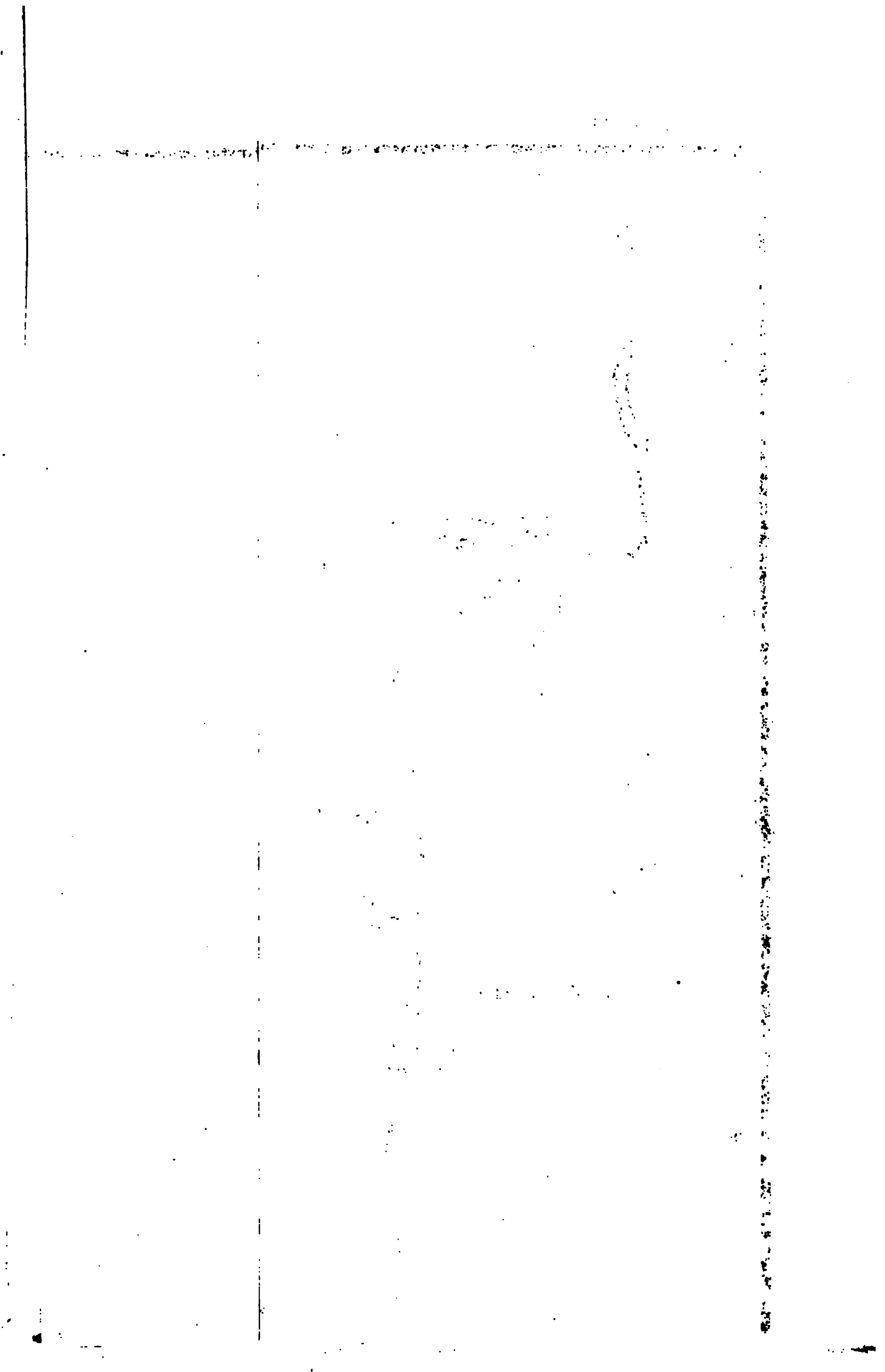
Opravy.

Str.	6. —	1. řádka	*zndma*	místo	známy;
»	10. —	2. »	*zvaný*	»	známý;
»	10. —	12. »	*sklon*	»	skon;
»	13. —	8. »	*seinen*	»	seiner;
»	14. —	29. »	*Stereontium*	»	Stereontium;
»	16. —	6. »	*Sopha*	»	Srpka;
»	17. —	24. »	*gigni*	»	quiqui;
»	18. —	16. »	*pdtral*	»	pátra;
»	19. —	34. »	*za sexcentis* přijde *M*;		
»	23. —	17. »	*činí-li*	místo	ciní-li;
»	23. —	pod čarou	*ve*	»	na;
»	28. —	4. řádka	má Marobuduon státi za Menosgada;		
»	31. —	12. ř. z dola	*tunc*	místo	func;
»	36.	posl. řádka	*Artaunon*	»	Ataunon;
»	38. —	5. řádka	*již*	»	jež;
»	47. —	14. »	*Řezno*	»	Rezno;
»	51. —	32. »	*Drusa*	»	Drusy;
»	53. —	19. »	*pověděno*	»	povědomo;
»	56. —	19. »	*aneb*	»	aeb;
»	59. —	37. »	*opustili*	»	opustil;
»	59. —	40. »	Φευγάριον	»	Φενγάριον;
»	62. —	27. »	*Aue*	»	Au;
»	62. —	4. »	*ipsos*	»	ispos;
»	68. —	32. »	94.572□°	»	94.572 *m*²;
»	70. —	4. ř. pod čarou	*Mor.*	»	Úrov;
»	75. —	34. řádka	*Helm.*	»	Hlelm;
»	78. —	20. »	27° 42'	»	26° 42';
»	81. —	22. »	37'	»	27';
»	96. —	12. »	48° 10'	»	38° 10';
»	99. —	1., 2. a 3. ř.	s. š.	»	v. d.;
»	101. —	24. řádka	*Lohru*	»	Lohr;
»	106. —	8. »	*Kurs-dorfsberg*	»	Kurs-dofsberg;
»	115. —	8. »	50° 2'	»	50° 20';
»	119. —	23. »	*Beskydy*	»	Bezkyty;
»	126.	poslední ř.	*Tenktery*	»	Tauktery;
»	128. —	30. »	*Busaktery*	»	Brusaktery;
»	130. —	35. »	*Cuxhafenu*	»	Cushavenu;
»	160. —	31. »	*již*	»	jež;
»	161. —	33. »	*jména*	»	jméno;
»	174. —	1. »	*Řekové*	»	Rekové;
»	181. —	28. »	»o Osech či dle Pt.«	»	»a o Pt. praví o Osech či«;

Str.	212. —	1.	řádka	*Římanů*	místo	Rímanů;
»	217. —	27.	»	*rodu*	»	rody;
»	218. —	14.	»	*Tacitus*	»	Tacitu;
»	219. —	25.	»	*netvořily*	»	netvořili;
»	226. —	18.	»	*břehu*	»	břehu;
»	228. —	18.	»	*u Waladaly*	»	a Waladaly;
»	239. —	6.	»	slovo »*Čechů*« se zde vynechává;		
»	246. —	16.	»	*Čech*	místo	Cech;
»	246. —	19.	»	*Dalimilovy*	»	Dalimilovy;
»	249. —	32.	»	*státotvorným*	»	státotvarným;
»	254. —	1.	»	*Češi*	»	Ceši;
»	255. —	3.	»	*Čechové*	»	Cechové;
»	260. —	8.	»	*levém*	»	pravém;
»	262. —	9.	»	*Insubrové*	»	Jusubrové;
»	233. —	4.	»	*Aduatuci*	»	Adnatuci;
»	267. —	41.	»	*neužívily*	»	neuživili;
»	268. —	1.	»	*jež*	»	již;
»	269. —	13.	»	za »nemilovali ale« přijde »*F*«;		
»	275. —	4.	»	*Že*	místo	Ze;
»	276. —	17.	»	*zůstaly*	»	zůstali;
»	279. —	14.	»	*Incriony*	»	Jucriony;
»	284. —	12.	»	*vyssávaly*	»	vyssávali;
»	284. —	14.	»	*hledaly*	»	hledali;
»	311. —	11.	»	*Kassiodor*	»	Kassiador;
»	311. —	3. ř. z dola		*Lit.*	»	Lid.;
»	312. —	30.	řádka	*Ostrogotů*	»	Ostrogatů;
»	317. —	9.	»	*Valentianovým*	»	Valentiamovým;
»	321. —	20.	»	*Boguchwal*	»	Boguchvat;
»	324. —	28.	»	*velmi*	»	vemi;
»	325. —	11.	»	*in a ni*	»	in a ni;
»	330. —	12.	»	*u Pt.*	»	a Pt.;
»	331. —	18.	»	*Batavorum*	»	Batovorum;
»	332. —	9.	»	*seděvši*	»	sedevší;
»	334. —	1.	»	*Čítá-li*	»	Cítá-li;
»	334. —	14.	»	*sídla*	»	sídlá;
»	336. —	12.	»	*Svěbodzin*	»	Svébodzn;
»	241. —	6.	»	*Burech*	»	Burecb;
»	341. —	posl.	řádka	*usazeny*	»	usazeni;
»	343. —	35.	řádka	*Kosoř*	»	Kosař;
»	343. —	35.	»	*Meliodún*	»	Meliodům;
»	344. —	16.	»	*Čechách*	»	Cechách;
»	352. —	54.	»	*Řeky*	»	Reky;
»	356. —	25.	»	*Aduatuci*	»	Adnatuci;
»	360. —	15.	»	*nesměli*	»	nesmeli.

Jiné menši tiskové chyby a přehození teček a oddělovacích znamének laskavý čtenář sám opraví.

Na *mapě* má býti: místo Segonunon — *Segodunon* a místo Carrudunon — *Carrodunon.*

GN 549 .S6 S5
Slovane a Nemci v stare dobe,
Stanford University Libraries
3 6105 041 716 239

GN
549
S6S5

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.

